BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
24 F
17

Digitized by Google

Digitized by Google

NAZIONALE
8
F
VITT. EMANUEL

Digitized by Google

8.24.F.17

O P E R E

DEL PROPOSTO

LODOVICO ANTONIO MURATORI

GIA' BIBLIOTECARIO

DEL SERENISSIMO SIGNORE

DUCA DI MODENA.

TOMO DECIMO.

PARTE PRIMA.

IN AREZZO MDCCLXX.

PER MICHELE BELLOTTI Stampat. Veſc. all'Inſegna del PETRARCA.

CON LICENZA DE' SUPERIORI.

Digitized by Google

Tomi X. Pars Prima.

LAMINDI PRITANII.

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO

UBI QUAE JURA, QUAE FRENA FUTURA SINT HOMINI CHRISTIANO IN INQUIRENDA, ET TRADENDA VERITATE OSTENDITUR;

ET SANCTUS AUGUSTINUS VINDICATUR A MULTIPLICI CENSURA JOANNIS PHEREPONI

OPUS AB AUCTORE OLIM RECENSITUM ET AUCTUM.

ACCESSERUNT

IPSIUS AUCTORIS EPISTOLA, QUA EDITIO PRIMA PARISIENSIS INTERPOLATA NOTATUR, ET

NOTAE, QUIBUS ALIQUOT IN LOCIS HOCCE OPUS ILLUSTRATUR.

Digitized by Google

ANDREAE LUGIATO

PRESBYTERO CONGREGATIONIS ORATORII VERONENSIS

VIRO CLARISSIMO ATQUE OPTIMO INTER AMICOS

ANDREAS GRANDORGAEUS

S. P.

SI lubens unquam calamum ſumſi, jam ſumo; ut quam te amem morum cauſſa, quam aeſtimem eruditionis, publice innoteſcat. Ego equidem ex quo primum te novi, dulciſſime *Lugiate*, impenſe dilexi, & nunc impenſius diligo ſingulari quodam ſtudio ac benevolentia; quin & adde, ſis, obſervantia: quae profecto amicitiae officia me tibi debere ſancte profiteor cum ob doctrinae litterarumque affinitatem, tum in primis ob egregias animi tui dotes, quibus captus tibi quam arctiſſime obſtringor. Memini enim, & meminiſſe placet, ſuaviſſimae illius conſuetudinis qua proxime tranſactis autumnalibus feriis ad quadraginta dies uterque noſtrum mire ſumus allecti: quod quidem tempus ruris ſeceſſu & amoenitate ducti dulciter fallebamus, vel privatim ſermonibus eruditis intenti, vel die multo, inambulando ſimul & colloquendo. Ad haec deinde acceſſit ſocietas longe gratiſſima Nobilis viri Marchionis *Ludovici Salaei*, ingenuarum artium ſtudiis liberaliter perpoliti; quod ſane in illius ordinis hominibus vix hac aetate reperias. Hujus itaque viri neceſ-

Digitized by Google

ſitudine, nobiſcum omnibus officiis conjunctiſſimi, uterque noſtrum incredibiliter delectabatur; adeo ut ſuis plane egregiis dotibus nos, & quos non? ſibi arctiſſimi amoris nexu devinxerit: vivam enim ipſe referebat imaginem *Jacobi Praemontii* V. Cl. mihi olim eleganter expreſſam a doctiſſimo *Huetio* (a); cui nimirum *magna inerat praeſtantia ingenii ac vis, praeclara & libero homine digna eruditione exculta; nec non morum candor eximius, & facili quadam comitate temperata gravitas, atque retinendis amicitiis fides propemodum ſingularis*. Verum poſtquam annua valetudine defeſſus ac paene confectus, intermiſſis curis ſtudiiſque gravioribus, ſemeſtri otio aliquammultum animum refeciſſem; in patriam tandem ad coepta maturanda redire juſſus, a Nobiliſſimo *Salaeo* diſcedere cogor, quocum mihi ſex ipſos menſes ſumma intercеſſerat familiaritas; atque a te quoque oculiſſimo Amico aegre admodum divulſus, domum revertor. Ubi pedem in cubiculum intuli, tunc vero mecum ipſe reputavi quonam pacto ſuaviſſimae noſtrae conſuetudinis memoriam non tantum reguſtare, ſed & litteris nunquam interituris conſignare poſſem; quo nimirum animus moleſtis curis idemtidem concidens, jucunda hac recordatione perpetim manſura ſubinde recreetur. Ecce autem repente mihi oblata perbella occaſio. Statim enim ac Venetias appuli, a viro mihi longe amiciſſimo intellexi, brevi iterum in lucem proditurum *Lamindi Pritanii* Opus *De Ingeniorum moderatione*; in cujus quidem lectionem quum ferme ab adoleſcentia me incumbere ipſe noverit, ſciſcitatur num tandem aliquid operis in illud illuſtrandum conferre velim. Tunc enimvero opportunitatem nactus, quod meditabar exſequi ſtatui. Agedum illud in medium proferam, quod hoc de Opere deque illius Auctore compertum habeo; additurus deinde quid in iſta editione curanda ipſe praeſtiterim: quod quum perfecero, quantulamcumque hanc meam induſtriam ſic accipias velim, Amicorum optime, velut amoris in te mei meaeque obſervantiae certam teſſeram, atque dulciſſimae amicitae noſtrae perenne monimentum.

Egregium itaque Opus, aetatem ſane laturum, *De Ingeniorum moderatione in Religionis negotio*, prodiit primum Lutetiae Pariſiorum anno 1714. omniumque doctorum virorum magno cum plauſu exceptum, teſtantur ſatis editiones in Germania atque Italia ſaepius repetitae. Auctorem Operis probe noſti Cl. V. *Ludovicum Antonium Muratorium*, nobis, bonis omnibus & Reipublicae in primis Litterariae luctuoſa morte abhinc annos duos ereptum.

(a) *Huet.* de Interpret. Lib. I. cap. I.

At quem virum! quem ego viderim in vita optumum.

Quamvis autem *Muratorius* heic *Lamindi Pritanii* perſonam induerit, qua conteſtus jam ab anno 1703. in Eruditorum ſcenam primum prodierat; non adeo tamen ſeipſum obtexit, ut ſibi aſſerere aliquando ea ſcripta neutiquam poſſet, quae ſub illo vel alio ementito nomine interdum evulgaſſet: tribus enim prioribus litteris cum in *LAMindi*, tum in *LAMpridii* nomine aliquot poſt annos aſſumto, ſeipſum obſcure licet, at ſatis indigitavit. Mirari autem ſubit, *Actorum Lipſienſium* ſcriptores iſtiuſmodi *Lamindi* Opus recenſentes (a), *Bernardum Trevíſanum* Patricium Venetum ſub ejus nominis umbra latitantem autumaſſe; cujus, inquiunt, anno 1708. *Venetiis prodiiſſe ſcimus Cogitata de exquiſito judicio & guſtu quo ad Scientias & Artes*. Semel nempe iterumque errarunt ii, Viro illi alioquin illuſtri Opera iſthaec duo egregia tribuentes, quorum tamen auctorem fuiſſe *Muratorium* certo liquet: in quem quidem errorem impegere, minime attendentes, *Bernardum Treviſanum* cujus exſtat Iſagoge ad *Muratorianum* Opus hoc titulo praenotatum: *Rifleſſioni ſopra il Buon Guſto nelle Scienze e nelle Arti*, ſatis clare ſub initium ſeipſum a *Pritanio* diſtinxiſſe.

Jam vero ad argumentum quod attinet hocce in Opere *Muratorio* pertractatum, non eſt cur tibi, mi *Lugiate*, quidquam praeloquar; quandoquidem Auctor praeclariſſimus, quodnam fuerit ſcriptionis ſuae conſilium, in Praefatione luculenter exſequitur: niſi malis, aliquid iis addi poſſe, quae ibidem de iniquo S. *Auguſtini* Cenſore, parcius forte quam par erat, *Lamindus* nos edocuit. Accipe igitur primum ex ipſo *Muratorio*, quiſnam ſub *Johannis Pbereponi* nomine lateat, quamvis minime omnium id te fugere pro certo habeam. „ Ego quidem novi, inquit (b), *Johannem Clericum*, virum & eruditione & ingenio critico revera celebrem, ſed licentia „ quoque opinandi aeque famoſum; adeoque in ſanctos Patres animatum, ut quum ipſum audis, alterum, immo ipſum *Pbereponum* audire te putes". Jam tenes ex *Pritanio* verum Cenſoris Auguſtiniani nomen; quod ſane in toto hujus Operis decurſu adeo clare detectum fruſtra quaeras. Ergo *Johannes Pbereponus* ipſe eſt *Johannes Clericus*, qui ex *Remonſtrantium* grege ad *Socini* familiam poſtea defecit. Cujus quidem hominis liberrimam, quin & petulan-

tulan-

(a) Supplem. Tom. VI. pagg. 506. & ſeqq.
(b) *De Ingen. moder.* Lib. III. cap. III. §. *Quid quaeſo*, pag. 385. hujus edit.

tulantiſſimam in S. *Auguſtinum* cenſuram, haud aequo animo ferre valens *Pritanius* noſter, luculentam apologiam pro tanto Eccleſiae Doctore texere inſtituit.

Neque in ſuis tantum *Animadverſionibus Phereponianis* ineunte hoc ſaeculo evulgatis, furens in S. *Auguſtinum* inſurrexit *Clericus;* verum & jam olim in altero Opuſculo Gallice inſcripto: *Entretiens ſur diverſes matieres de Théologie*, Amſtelodami edito anno 1685. & deinceps in ſuis *Epiſtolis Criticis*, & alibi paſſim ſanctum Hipponenſem Antiſtitem ore invido laceſſivit. At inverecundum Cenſorem acerbe ſatis jam carpſerat emunctae naris Criticus *Richardus Simonius;* cujus proinde verba non te pigeat excipere, eo vel maxime heic deſcribenda quod omnia ferme celebris hujus Scriptoris Opera raro ſint obvia. Sic igitur ille (a): „ Mr. *Simon* a remar„ qué dans ſa *Critique*, que St. *Auguſtin* n'a pas eu à la verité „ autant d'érudition qu'*Origene* & St. *Jerôme;* mais qu'*il a en* „ *quelque façon ſuppleé à ce défaut par la force de ſon eſprit &* „ *par la ſolidité de ſon jugement*. Il ajoûte de plus, que ce Pere „ a très-bien remarqué dans ſes Ouvrages les qualités néceſſaires „ pour bien interpreter l'Ecriture; & que comme il étoit modeſte, „ il a connu librement qu'une partie de ces qualités lui manquoit. „ *Mais il eſt ſuprenant*, dit Mr. le Clerc, *que ce grand genie ait* „ *pû ſe conduire ſi imprudemment, que d'entreprendre ce qu'il re*„ *connoiſſoit lui-même être au deſſus de ſes forces, & qu'il ait oſé* „ *tant parler ſur l'Ecriture, dont il n'avoit qu'une très-mediocre* „ *connoiſſance. Où eſt cette force d'eſprit & cette ſolidité de juge*„ *ment que le Pere* Simon *lui attribue?* Que répondroit nôtre Pro„ feſſeur Ebraïzant à Mr. *Simon*, s'il lui objectoit qu'il n'a fait „ gueres paroître d'eſprit ni de jugement, en écrivant ſur des ma„ tieres de Critique dont il n'a qu'une très mediocre connoiſſance? „ Il répondroit ſans doute, qu'on lui fait tort, bien qu'il fût faci„ le de ſe convaincre du contraire par ſon Livre. Mais pour ne „ pas nous éloigner de St. *Auguſtin* dont il s'agit, ce ſavant Pere „ a eu raiſon d'avouër de bonne foi, qu'il n'avoit pas toutes les „ qualités néceſſaires pour bien interpreter l'Ecriture; parce qu'il „ ne ſavoit pas la Langue Ebraïque, qu'il jugeoit cependant abſo„ lument néceſſaire. Ses occupations continuelles ne lui permettoient „ pas auſſi d'approfondir les queſtions difficiles de la Bible. Di„ ra-t-on pour cela qu'il a été un imprudent, d'entreprendre ce qu' „ il re-

(a) *Réponſe aux Sentimens de quelques Théologiens de Hollande*, *pagg.* 202. 207.

„ il reconnoiſſoit être au deſſus de ſes forces? L'experience a bien „ fait voir le contraire, ſes Ouvrages contre les Hérétiques aïant „ été très-utiles à l'Egliſe. On doit plus eſtimer un Théologien „ qui a une grande pénétration d'eſprit & un jugement ſolide avec „ une connoiſſance mediocre des Langues de l'Ecriture, qu'un hom- „ me ſavant dans ces Langues qui auroit un eſprit & un jugement „ mediocres. Il n'eſt pas poſſible de trouver un homme entiere- „ ment parfait: & ainſi bien qu'il manquât quelque choſe à St. „ *Auguſtin* du côté de l'érudition, comme il l'avouë lui même; il „ n'a pas laiſſé d'être le plus habile Théologien de ſon ſiécle, & „ le plus propre à ſoûtenir avec vigueur la cauſe de l'Egliſe contre „ les Hérétiques. Je n'en excepte pas même St. *Jerôme*, qui avoit „ ſans doute beaucoup plus d'érudition que lui.

„ Notre Faiſeur d'Entretiens n'en demeure pas là: car aïant „ publié depuis peu un Livre (a) où il tâche de faire revivre les „ ſentimens de *Pélage*, il dit ici qu'*on aura encore plus de peine à* „ *comprendre comment il a été poſſible que St.* Auguſtin *triomphât* „ *des Pélagiens, comme il a fait, étant ſi peu capable d'expliquer* „ *heureuſement l'Ecriture ſainte. Il ne pouvoit pas diſputer contre* „ *eux par la Tradition qui étoit contraire à ſes ſentimens, comme* „ *le reconnoiſſent même ſes Diſciples, & comme l'ont reconnu les* „ *plus habiles gens de nôtre ſiécle, en ſorte qu'il étoit obligé de re-* „ *courir à l'Ecriture, qu'il n'entendoit qu'à demi.* On ſait cepen- „ dant (ſubdit *Simonius*) que ces Pélagiens dont Saint *Auguſtin* a „ triomphé, n'étoient pas de mal-habiles gens, & qu'il falloit ſans „ doute qu'il leur oppoſât autre choſe que des raiſonnemens Plato- „ niciens pour appuïer les anciens ſentimens de l'Egliſe. Auſſi vo- „ ïons nous qu'il a recours dans ſes Ouvrages à la Tradition & à „ l'Ecriture. Il oppoſe ſouvent aux Pélagiens les témoignages des „ Peres qui avoient vécu avant lui, ſur leſquels il fonde la Tradi- „ tion; & il les accable même d'un grand nombre de paſſages de „ l'Ecriture qui détruiſent manifeſtement la doctrine de *Pélage*..... „ Au reſte il n'eſt pas vrai, que les ſentimens de St. *Auguſtin* pris „ en general & comme étant oppoſés à ceux de *Pélage*, aïent été „ contraires à la Tradition de l'Egliſe. On peut ſeulement dire qu' „ il a eu ſur cette matiere des opinions particulieres, tirant de ſes „ principes de certaines conſequences, qui ne ſe trouvent pas dans „ la plûpart des Peres qui l'ont précédé. Mais cela ne touche point

(a) *Entretiens ſur diverſes matieres de Théologie.* A Amſterdam 1685.

„ la creance commune & generale de toutes les Egliſes du monde,
„ avec lesquelles St. *Auguſtin* étoit d'accord."

Paucis autem interiectis, pergit *Simonius* in haec verba: „ Il
„ n'y a donc rien d'exact dans tout le raiſonnement de Mr. le
„ *Clerc*, qui paroît encore moins juſte dans les conſequences qu'il
„ en tire. *Si ſaint Auguſtin*, dit-il, *étoit moins ſubtil*, & *s'il ne*
„ *faiſoit que dire ce qu'il avoit appris avec le commun des Chré-*
„ *tiens, on pourroit aſſûrément beaucoup mieux s'y fier*, & *ſe per-*
„ *ſuader qu'il ne nous débite que les ſentimens communs de tout le*
„ *Chriſtianiſme: mais il eſt ſi ſujet à ſuivre ſes propres penſées*, &
„ *à pouſſer juſqu'au bout des idées Platoniciennes, qu'on doit toûjours*
„ *ſe tenir ſur ſes gardes en le liſant.* Je ne vois pas bien (reponit
„ *Simonius*) ce que nôtre Auteur veut conclure de tout ce long
„ diſcours. La creance de l'Egliſe, comme on l'a déja remarqué,
„ n'eſt pas fondée ſur quelques ſentimens particuliers de St. *Augu-*
„ *ſtin*, ni ſur quelques allegories qui ſe trouvent dans ſes Ouvra-
„ ges, mais ſur les preuves qu'il tire de l'Ecriture & de la Tra-
„ dition. S'il pouſſe quelquefois trop loin ſes principes, & s'il fait
„ même paroître trop de ſubtilitè dans ſes raiſonnemens, cela ne
„ nuit rien au fonds de la doctrine, qui n'eſt pas appuïée ſur les
„ ſubtilites d'un Auteur particulier, mais ſur une certaine unifor-
„ mité de creance qu'on trouve dans les anciens Peres, quoique
„ chacun ait ſa maniere de raiſonner particuliere."

Tandem laudatus Criticus ſic concludit: „ Mr. le *Clerc* ſe trom-
„ pe fort, quand il confond les ſentimens particuliers de St. *Augu-*
„ *ſtin* avec ceux qu'ils lui étoient communs touchant la Grace
„ avec les autres Peres. L'Egliſe qui eſt Catholique & univerſelle,
„ n'a jamais adopté les opinions d'aucun Auteur particulier. Si el-
„ le a approuvè la doctrine de St. *Auguſtin* ſur le ſujet de la Gra-
„ ce, ce n'a été que par rapport à l'héréſie de *Pélage*. En quoi
„ on ne peut pas dire que St. *Auguſtin* eſt le premier qui ait for-
„ mé le Syſtéme de la Grace, puiſque ce Syſtéme de la Grace é-
„ toit étabili au tems de St. *Auguſtin* dans toute l'Egliſe. Saint
„ *Jerôme* qui n'étoit pas moins ſavant dans les Traditions de l'E-
„ gliſe Grecque que dans celles de l'Egliſe Latine, s'oppoſa dans
„ ce méme tems là à *Pélage* avec vigueur; & l'Orient condamna
„ l'héréſie de *Pélage*, auſſi bien que l'Occident."

Reliqua vide his apud ipſum *Simonium*. Ex his autem, in pri-
mis vero ex iſto *Laminai* Opere colligas velim, neminem forte *Cle-*
rico

rico iniquiorem in S. *Auguſtinum* exſtitiſſe. Undenam porro, inquies, huic Remonſtranti tantus furor? Nimirum ex pſeudo-ſynodo Dordracena, cujus ſanctionibus ex S. *Auguſtini* doctrina potiſſimum hauſtis, Arminianiſmum proſtratum; Arminianiſmum, inquam, *Clerico* apprime carum. Hinc equidem lacrimae, hinc rixae, hinc irae furentes. Jam vero te non modo poſtulantem, ſed & flagitantem audio, ut id tibi clarius ediſſeram. Quidni faciam cariſſime *Lugiate?* quin & lubens & ex animo faciam. Ecce tibi ex adverſo ipſemet *Clericus* teſtis, cujus verba in tabulas relata ab Eminentiſſimo Cardinali *Quirino*, jam teneo. Accipe igitur illa ex hujus Purpurati Patris *Commentariis de rebus ad ſe pertinentibus* (a), quae ſic ſe habent: „ Haud omittam narrare, *Clericum* inter alia a me interrogatum fuiſſe, quemnam ex veteribus Eccleſiae Patribus pluris faceret; nominatumque mihi ſtatim ab ipſo *Auguſtinum*. Falſa ergo fama (ſubiunxi ego) in Italia vagatur, ſub nomine *Pherepo-ni* qui recens in Batavia curavit ejus Patris operum novam editionem, non alium deliteſcere niſi ipſummet *Johannem Clericum:* falſa, inquam, fama; nam *Phereponus* ille in Notis ad eam editionem appoſitis, nullam profecto omittit carpendi *Auguſtini* occaſionem. Aequi bonique tulit meum iſtum candorem *Clericus*, ac mihi aeque candide affirmavit, Notas ſe illas confeciſſe, non ex doctrinae Auguſtinianae contemtu; ſed quod res omnino iniqua ſibi videretur, Batavos Magiſtratus, ejuſdem doctrinae auctoritatem obtendentes, fas ſibi eſſe arbitrari, quoſvis ad parendum Dordracenae Synodi Decretis adigere: perinde ac ſi in ea Regione, poſt detrectatum Romanae Inquiſitionis jugum, aliud & quodammodo durius, conſcientiis incolarum imponi per ea Decreta, aequo animo tolerare quis poſſet. " Hactenus Eminentiſſimus Scriptor. Ecquando, amabo te, eumdemmet *Clericum* putaſti iſtiuſmodi teſtimonium redditurum? Habes autem iis conſona vel in ipſius *Phereponi* Animadverſionibus pag. 476. ubi S. *Auguſtinum* acriter, ut aſſolet, perſtringens haec effutiit: „ Platoniſmum nobis pro doctrina Apoſtolorum propinat, aut argutias inanes magna verborum pompa nobis obtrudit. Quae non eo dico, quod eloquentiam & acumen, in rebus praeſertim metaphyſicis, *Auguſtino* detraham, aut quod meritas laudes minus libenter tribuam: Sed quia video multos (*Gomariſtas* innuit) ejus auctoritate abuti, & eos prae illo contemni (digitum intendit in *Arminianos* quibus ipſe

(*a*) Eminent. *Quirin.* Commentar. de reb. ad ſe pertinent Part. I. cap. III. pag. 47.

„ adhaerebat) quibus nulla ratione conferri poteſt. " Jamque idem olfecerat *Muratorius;* qui poſtquam *Clerici* ſententiam retuliſſet, aſſerentis neminem cogendum ut Conciliorum placitis acquieſcat, ſtatim ſubdit (a): „ Qua in re ipſum (*Phereponum*) cum aliis Haere-
„ ticis, & Socinianis potiſſimum conſentire video; qui Conciliis nul-
„ lis, nulli Eccleſiae viſibili in rebus Fidei auctoritatem eſſe do-
„ cent: atque adeo tacite Dordracenam ille Synodum carpit, ubi
„ Majores ſuos Calvinianorum factione oppreſſos *Arminiani* quotidie
„ conqueruntur. " Hactenus de *Clerico:* jam vero ad *Muratorium* ejus Cenſorem redeat oratio.

Illudque in primis occurrit, Cl. *Pritanium* apud eruditos viros queſtum eſſe, in vulgus emiſſa Epiſtola Italice ſcripta, ſuum hocce Opus *De Ingeniorum moderatione* quum primum Pariſiis ederetur, alicubi fuiſſe interpolatum: cujus quidem rei lectorem infra (b) admonendum cenſui, fidem inſuper meam ipſi obſtringens, eamdem Epiſtolam huic Operi me annexurum: quod ut praeſtem, patere quaeſo, ut illam heic tibi ſubiiciam.

L E T T E R A
DI LAMINDO PRITANIO
Ad uno degli Autori del Giornale d' Italia.

„ DA V. S. Illuſtriſſima (già l'ho veduto) è ſtata fat-
„ ta nel Giornale XXI. fogl. 429. menzione del mio
„ Trattato *De Ingeniorum moderatione in Religionis ne-*
„ *gotio*, ſtampato in Parigi nell'antecedente anno 1714.
„ Le mie obbligazioni verſo di lei per queſto non ſon
„ poche; ma le ſarei reſtato anche maggiormente tenuto, e più mi
„ ſarei rallegrato meco ſteſſo, s'ella aveſſe poſto mente in tal con-
„ giuntura ad una certa particolarità, con informarne eziandio il
„ Pubblico tutto. Leggeſi ivi nel Lib. I. Cap. XI. facc. 85. *Certi*
„ *quoque Judices Catholicae doctrinae ſunt Romani Pontifices*, colla
„ giunta di queſte altre parole: *Quibus eadem conſentit Eccleſia.*
„ Pari-

(a) *De Ingen. moder.* Lib. I. Cap. XIV. pag. 117.
(b) Ibid. Lib. I. Cap. XI. pag. 89. Vid. *Catalog.* infra in *Epiſtolar.* recenſione num. V.

Digitized by Google

„ Patimente nel Lib. I. Cap. XVIII. facc. 151. ſi legge: *Romano* „ *Pontifici aliquod decernenti Dogma* (quì è aggiunto: *cui aſſentitur* „ *Eccleſia univerſa*) *credendum eſt; divinaeque Fidei aſſenſus huic* „ *Dogmati accommodandus*. Così in due o tre altri luoghi la mede- „ ſima giunta compariſce. Ora non mi par già chiaro, qual vera- „ mente ſia il ſignificato, e quale la intenzione di sì fatte giunte, „ nè ſe tendano eſſe a limitare un pregio della Sede Appoſtolica. „ Ma comunque ſia, è fuor di dubbio non eſſer mie le giunte „ ſuddette, e non aver io mai penſato a modificare la Infallibilità „ de' Sommi Pontefici pronunzianti dalla Cattedra in materia di „ Dogma. Solamente in Parigi ſono ſtate fabbricate eſſe parenteſi, „ ed inſerite, ſenza mia ſaputa e contra il mio volere, nel corpo „ dell'Opera mia. La ſentenza della Infallibilità ſuddetta l'aveva „ io aſſerita puramente, e ſempre la ho ſuppoſta in eſſo Libro ſen- „ za modificazione, ſiccome può vederſi nel Lib. I. Cap. XVII. „ facc. 146. e in tutto il Capo ſuſſeguente. Anzi ſarebbe riuſcito „ inutile lo ſteſſo intero Capo XVIII. qualora aveſſi avuto il ſenti- „ mento, che forſe ſi è voluto inſinuare colle giunte ſopraddette. „ Vero è, che inutile altresì può dirſi il voler io perſuader queſto „ a V. S. Illuſtriſſima, da che ella ſteſſa ed altre perſone a lei ben „ note, ebbero in mano la medeſima Opera mia ſcritta a penna, „ prima che paſſaſſe in Francia; e può ella facilmente ricordarſi, „ quanto io foſſi lontano da inſegnamenti tali. Aggiungaſi, ſaperſi „ molto bene in Roma ſteſſa, non che in Parigi, eſſere ſtata alte- „ rata, ſenza mia participazione, in que'ſiti la mente mia. Con „ tutto ciò, perch'io vorrei che la notizia del riſpetto da me do- „ vuto e profeſſato alla Santa Sede, noſtra ſempre venerabil Madre „ e Maeſtra, non ſi riſtringeſſe a pochi, ma ſi rendeſſe, ſe foſſe „ poſſibile, paleſe a tutto il mondo: mi profeſſerei molto obbligato „ all'amorevol bontà di V. S. Illuſtriſſima, ſe tornandole un'altra „ volta in acconcio di ragionare d'eſſo mio Libro, comunicaſſe al „ Pubblico la dichiarazione di queſti miei ſentimenti, eſpoſta a lei „ colla ſincerità di cui ho ſempre fatto e fo profeſſione. Con che „ ricordandole il mio indelebil'oſſequio, mi confermo".

„ Di V. S. Illuſtriſſima

„ Modena 20. Febr. 1716.

„ *Divotiſs. ed Obbligatiſs. Serv.*
„ Lamindo Pritanio.

Quandoquidem autem illuſtris Auctor tum in hac Epiſtola, tum infra in iſtius Operis locis indicatis illud argumentum attingit, quod a Scriptoribus Gallis magna animi contentione agitatur; non ab re fuerit, neque tibi forte injucundum, *Lugiate* amantiſſime, verba ſubtexere, ex Itinerario Gallicano doctiſſimi Praeſulis *Franciſci Blanchini* concivis tui deſumta, deſcriptaque ab Eminent. *Quirino* in ſuis *Commentariis* (a) modo laudatis; quibus nempe celebris Doctoris Sorbonici *Natalis Alexandri* nova ſententia de Romani Pontificis infallibilitate in medium profertur. Ea vero ſic ſe habent: „ Putat „ igitur P. *Alexander*, Sorbonicos conciliari poſſe cum mente Scri- „ ptorum Italicorum, Infallibilitatem Romani Pontificis tuentium. „ Omnes Catholici conſentiunt, Pontificem Romanum ex Cathedra „ declarantem in Moribus aut Dogmatibus Fidei, errare non poſſe. „ Difficultas eſt in ſtatuendo, quando cenſeatur docere ex Cathedra. „ Doctores *Romani* putant, ſolius Pontificis judicium, nullo aſſenſu „ Eccleſiae explorato, eſſe doctrinam ex Cathedra. *Sorbonici* viden- „ tur aſſenſum Epiſcoporum deſiderare, praeter judicium Pontificis. „ Monet attamen P. *Alexander*, judicium Romani Pontificis ita „ continere Infallibilitatem, ut conſenſus Epiſcoporum non ſit pars „ conſtituens ſubſtantiam Infallibilitatis, ſed conditio declarans viſi- „ bilem Cathedram ejus Capitis, quod una cum Membris conſtituit „ Corpus Eccleſiae, vocem ſui Paſtoris excipientis, & internoſcen- „ tis, ne Caput a Membris avulſum uſpiam appareat. Locum Epi- „ ſtolae S. *Leonis* PP. ad *Flavianum* (ni fallor), hanc ferme ex- „ preſſionem ferentem attulit. Denique, quod caput eſt, Infallibili- „ tatem Pontifici tribuit docenti ex Cathedra: ſed docentem ex Ca- „ thedra non agnoſcit, niſi praeſente Eccleſia, ſui Paſtoris vocem „ audiente, & adſtipulante. Perinde evenire autumat, ac in Cano- „ ne ſacrae Scripturae definiendo. Pontifex aut Eccleſia non affert „ aſſenſu ſuo divinam auctoritatem ſacrae Scripturae, quam ipſa jam „ obtinet ab auctore Deo. Eccleſia recipiens verbum divinum, & „ aſſeverans illud eſſe Dei verbum, efficit ut innoteſcat filiis, qua- „ lia ſint verba a Deo prolata. Ita etiam cenſet in judiciis Fidei „ aut Morum, a ſummo Pontifice prolatis. Concedit illis nativam „ Infallibilitatem ex promiſſione Chriſti Domini facta Petro & Suc- „ ceſſoribus docentibus ex Cathedra: ſed Cathedrae agnitionem ex „ Eccleſiae conſenſu conſequi declarat." Hactenus ibi.

Ageſis

(a) Emin. *Quirini* Comment. de reb. ad ſe pertinent. Part. I. lib. II. pag. 178.

Ageſis nunc, quod reliquum eſt videamus. Magnum profecto veritatis amorem ac ſtudium prae ſe tulit doctiſſimus *Pritanius*, hujuſmodi Opus in lucem proferens; hinc nimirum oſtendens, *quae jura* uſurpanda; illinc autem *quae frena* iniicienda homini Chriſtiano, inquirenti veritatem atque tradenti: eo namque tutum ac benignum iter ſtravit omnibus ſacrae doctrinae ſtudioſis, caute ſollerterque illos admonens ne in ſalebras incidant, neve praeſtigiis deludi aut offuciis excaecari patiantur. Ceterum licet tractationem iſtam, quae permulta & lubrica ſane & periculi plena complectitur, pro dignitate utque rei gravitas poſtulabat perfeciſſet noſter *Lamindus:* attamen neque malevolorum hominum invidiam a ſe deprecari valuit, neque indoctorum ſiniſtra judicia ex praeconceptis opinionibus orta penitus declinare. Vix itaque annus interceſſerat a prima hujus Operis editione, quum *Pritanio* litem moleſtam intentavit *Juſtus Fontaninus*, vir cetera doctus, qui & de litteris bene fuiſſet meritus, niſi amore ſui nimio abreptus, reliquos deſpicatui duxiſſet. Hic igitur, *Lamindi* Opus virga cenſoria notavit; ejuſque *Obſervationes* ad *Muratorium* delatae: qui ubi primum eas vidit anno 1717. illico expendit, ſuique apologiam paravit, prelo utique committendam, ſimul ac *Fontanini* Obſervationes in vulgus emiſſas comperiſſet. Verum magnorum virorum cum dignitate tum doctrina praeſtantium auctoritas interceſſit, quominus *Fontanini* Obſervationes in lucem prodirent; pertendentium, & jure quidem, extra *Melchiorem Canum* paucoſque praeterea, neminem in tanto Scriptorum numero exſtitiſſe, qui Opus *Muratoriano* ſolidius & ſucci plenius litteris tradidiſſet. Hinc factum, & *Pritanium* dum in vivis ageret, ſcriptum ſuum apologeticum ſuppreſſiſſe; & nunc etiam Viros Clariſs. idem ſupprimendum eo nomine autumaſſe, quod Obſervationibus *Fontaninianis* adhuc intra clauſtra retentis, ſupervacaneum videatur.

Quid autem memorem reliquos leviculos homines, qui deinceps ſcriptiunculis prorſus contemnendis irridendiſque, doctiſſimum *Lamindum* ſunt adorti? Neque enim te fugit, Amice eruditiſſime, abhinc annis duodecim nonnullos Coenobitas apud Juvavienſes exſtitiſſe, Cl. *Muratorii* nomini valde injurios, ejuſque praecellenti Opere *De Ingeniorum moderatione* quam maxime infenſos; quorum tamen ingenium petulans exſecratus vir doctiſſimus *Johannes Baptiſta Gaſparius* Archiepiſcopi Salisburgenſis Hiſtoriographus, eorum arrogantiam cum incredibili inſcitia conjunctam falſiſſime carpſit, edito Coloniae anno 1741. in 4. Opere tum argumenti dignitate tum nitore dictionis prae-

nis praeſtanti, cujus iſthaec inſcriptio: Ἀδεισιδαίμονος Φιλορομαίυ *Vindiciae adverſus Sycophantas Juvavienſes*. Operta quae fuere, aperta ſunt: patent praeſtigiae. *Plaut.* Capt. Act. III. Sc. III. (a).

Per idem fere tempus quo Salisburgenſes *Muratorium* conviciis laceſſebant, Siculi Scriptores, in primis vero Panormitani, turmatim in ipſum irruere, *Voti Sanguinarii* ſententiam propugnaturi, ab eo penitus reprobatam (b). Primos quidem illorum impetus ſtrenue fregit noſter *Pritanius*, edito ſub *Antonii Lampridii* nomine Opere *De Superſtitione vitanda*. Verum in dies invaleſcentibus adverſariis, imperterritus idem *Lampridius* iterum in arenam fortiter praeliaturus deſcendit, *Epiſtolas* ipſis obiiciens, ſub nomine *Ferdinandi Valdeſii* evulgatas: cujus quidem pugnae litterariae quum infra meminerim (c), de ea fuſius apud te loqui ſuperſedeo. Acriter ſane hiſce ſcriptis invehitur in Siculos *Muratorius*: at ſtili aſperitas iis potius culpae vertenda, quam iſti; qui profecto ſancti *Hieronymi* exemplum ſecutus, iſthaec ejus verba (d) uſurpare potuiſſet: *Hoc obſecro, ut ſi mordacius quidpiam ſcripſero, non tam meae puteris auſteritatis eſſe, quam morbi: putridae carnes ferro curantur & cauterio.*

Neque heic pugnae finis. Dum noſter *Lampridius* Epiſtolas *Valdeſii* edendas parabat, prodiit Panormi anno 1742. Opella pagg. 71. in 4. hoc titulo praenotata: *Ritratto della falſa Dottrina di Lamindo Pritanio eſpoſto da Fulgoſio di Monte Pelero Palermitano alla conſiderazione de' ſavj Cattolici più dotti e fedeli*. Quiſquis vero hujuſce libelluli ſit auctor (e), iis plane accenſendus qui carpunt, non corrigunt, ſiquid peccatum eſt, immo ſiquid non peccatum: ut ſcilicet ſuo nomine obſcuri, alieno innoteſcant. Quandoquidem autem Libellator iſte noſtrum *Lamindum* jurgiis oppido impetit, praeſtanſque ipſius Opus *De Ingeniorum moderatione* tanquam virulentum foetum traducit; age refer nunc animum ſis ad aliquod Critici ſane ingenii ſpeciem, in hujus Panormitani Opuſculo mihi obſervatum. Et primum quidem *Deſiderium Eraſmum* Roterodami natum & altum, Rothomagenſem vocat (f); illum nempe Batavis ereptum, Gallis accenſens. Deinde *Lamindi* nomen *Muratorio* aſſumtum, a

Lamiis

(a) Vide ſis *Nova Acta Erudit. Lipſ.* An. 1742. pagg. 129. 135. & *Nov. Letter. di Firenze*, Tom. III. col. 302. 314. 334.
(b) *De Ingen. Moder.* Lib. II. cap. VI. pag. 268.
(c) In Catal. Opp. *Murat.* ſub numm. XXXIII. XXXV.
(d) S. *Hieron.* lib. I. Apolog. contr. Ruf.
(e) Vid. Catal. Opp. *Murat.* ſub num. XXI.
(f) Pag. 1.

Lamiis deducit (a); rurſumque *Lamiarum* etymon a *latendo* derivat: ut inde colligat *Muratorium* Lamiis comparandum, ſeu ſtrigibus illis nocturnis, quae, ſi Diis placet, labris infantium viroſa ubera immulgent. Eugepae! Quin, quaeſo, hac gemmula doctiſſimas tuas *Obſervationes in Artem Magicam* cumulaſti? Riden'? Atqui ferreus es, niſi riſu diſrumperis. Pergamus porro. Etiamne amplius? inquis? Etiam. Nimirum ſcripſerat *Lamindus* (b) „ neceſſe eſſe Judici Eccle„ ſiaſtico ut *Peripateticam Scholam aliquantiſper terat*, donec Sub„ ſtantiae, Specierum atque Accidentium nomina ac hiſtoriam pro„ be norit; ut recte cognoſcat, utrum Tranſubſtantiationi adverſe„ tur *Carteſius*, Corporis phyſici eſſentiam in Quantitate conſtituens, „ neque Subſtantiam ab ipſa Quantitate ſecernens: ad ejus quippe „ Scholae ſententiam Tridentini Patres de Tranſubſtantiatione lo„ quentes reſpexiſſe videntur." Quid autem ad haec Grammaticus homo? Nempe hinc arguit, & quidem, ut ipſemet gloriatur, ineluctabiliter arguit (c), *Muratorium* iis verbis, *Neceſſe eſſe Judici Eccleſiaſtico ut Peripateticam Scholam aliquantiſper terat*, id tantummodo contendiſſe, ut Judex Eccleſiaſticus laudatam *Carteſii* ſententiam diſcutiens, Scholam Peripateticam peſſumdet, Philoſophiae Ariſtotelicae placita Patribus Tridentinis approbata contemnat, adeoque vel ipſum Spiritum veritatis (horret animus) *aliquantiſper terat*, qui per Patres Tridenti congregatos locutus, Peripateticis vocibus dogmata enuntiavit ſanxitque. Acutum hunc Magiſtellum! Sed importunum, immo turpe jam eſt, de hiſce ineptiis me pluribus agere tecum.

Quando autem in Sycophantae hujus Panormitani mentionem incidi, temperare mihi vix poſſum, quin & alterum memorem Luſitanum, *Dionyſium* nempe *Bernardes de Moraes*, qui anno 1748. Ulyſſipone in lucem emiſit ſpiſſum Opus, *Coruſcationum dogmaticarum* titulo inſcriptum (d). Hic autem Auctor impotenter nimis debacchatur (e) in *Muratorium* V. Cl. nonnullas ejus ſententias ex Opere *De Ingeniorum moderatione* excerptas perſtringens, eamque in primis qua Votum ſanguinarium reprehendit. Equidem & otio & patientia tua abuterer, mi *Lugiate*, quin & ineptire fortaſſe tibi viderer, ſi unum alterumve locum illo ex Opere deſumtum huc tranſferrem.

(*a*) Pag. 3.
(*b*) *De Ingen. Moder.* Lib. I. Cap. XXIV. pagg. 227. 228.
(*c*) Pagg. 23. 24.
(*d*) Vid. Catal. infra ſub num. XI.
(*e*) Pagg. 329. 433.

ſferrem. Vin' tamen dicam, quid ſentio de homine iſthoc? Heus tu, tibi habeto, nemini dixeris. Ubique livorem ſpirat, ubique inſcientiam ſuam prodit: adeo dicacitatis atque ignorantiae plena ſunt omnia. At ego in primis inverecundo huic homini quam maxime indignor, quod in venerandum *Muratorii* ſapientiſſimi ſenis caput conviciorum plauſtra impudentiſſime jaciat. Peream, ſi legi quidpiam nigriori ſtilo exaratum. *Meus animus fuit*, inquit (a), *neminem offendere*, *ſolumque Muratorio parcere non ſtudui*. Hominis os! Audiſtin' improbum petulanſque conſilium? Ecquis porro aequo animo ferat, iſta effutire audentem? Nimius ſim, ſi quod ſentio, pluribus perſequi velim. Ergo faceſſat a me iſtiuſmodi liber. Amariorem enim me lectio facit: ſtomachor omnia. Alios autem nonnullos homines qui ſcriptiunculis prorſus contemnendis magnum *Muratorium* ſunt aggreſſi, popello ſuaviter ridendos dimitto ratus ad illos refutandos ſatis eſſe, in medium proferre praeclarum ſane Elogium, quo *Anquetilus* Regius Cenſor Pariſienſis praeſtantiſſimum iſtud Opus *De Ingeniorum moderatione* mactandum jure duxit; Elogium, inquam, dignum plane quod praecedentibus Editionibus qua Germanicis qua Italicis praefigeretur, quodque reliquis in poſterum recudendis praemittatur. Illud autem ſic ſe habet: *Opus, meo quidem judicio, eximium ac multum utilitate multiplici commendandum; in quo ſuſpexerint aequi omnes rerum aeſtimatores, litteratiſſimi & candidiſſimi Scriptoris ſincerum veritatis ac religionis amorem; variam & ſummam eruditionem cum modeſtia ſumma; gravem ſermonis elegantiam; lucidum rerum tractandarum ordinem; meditatam in tradendis ſcribendi, ut par eſt & incumbit hominibus Chriſtianis, legibus ſapientiam; exquiſitae & temperatae Criticae ſpecimen & exemplum omnibus probandum; nervoſae Cenſurae laudabilem aequitatem adverſus Cenſorem iniquum, & Criticum non ſatis temperantem; &c. Quapropter luce & laude publica digniſſimum mihi videtur. Datum Pariſiis die decimanona Junii* 1713.

Jam vero ſupereſt quod te moneam, jucundiſſime *Lugiate*, quid novi porro huic editioni acceſſerit; quod & paucis exſequar. Primum quidem exemplar, Auctoris manu expolitum auctumque alicubi, diligenter contuli cum editis uſque ad annum 1741. (b), illaque duos

(a) *Coruſcat. Dogmat.* pag. 588.
(b) Eo enim anno 1741. Venetiis prodiit hujus Operis editio; exacta quidem ad exemplar a *Muratorio* recenſitum; cujus tamen contextum vetuit Cl. Auctor ullo ſigno diſtingui, adeoque neque titulum prorſus immutari: eo ſane conſilio, ne aliquid incommodi iis accederet, quibus aliqua ex praecedentibus prae manibus eſſet.

duos intra ſemicirculos clauſi atque aſteriſco ſignavi, quae ab eo recenſita vel adjecta cognovi: quin & ab ipſo ſuppreſſa nonnulla, ſubiicienda curavi; ut inde pateat, quaenam addiderit vel mutarit ipſemet Auctor ſecundis curis doctior factus. Deinde aliquot locis *Notas* appinxi, quibus & novitius Lector fieret inſtructior, & res propoſita clarior: frequentiores uberioreſque additurus, niſi nonnihil levitatis, ne dicam putidiuſculi, id habere mihi viſum eſſet. Num his vero curis aliquid praeſtiterim quod minus excultis prodeſſet, penes te, *Andrea* doctiſſime, ſit judicium, quod utique magni facio. Quod ſi autem ita praeſtiti ut probes, id mihi ſane jucundum: periucundum porro ſi probas, & ſigno aliquo idipſum teſtaris, quod abeuntem me dirigat ne impediar. Neque enim ea ſum confidentia ut mihi perſuadeam, qualeſcumque Adnotationes meas tibi omnes eſſe probandas: quin & illas ſic accipias velim, meae velut memoriae a multijuga lectione ſuggeſtas, dum Opus percurrerem retractaremque. Hinc autem factum, mihi nonnulla excidiſſe: in primis vero ad *Lib. III. Cap. X. pag.* 249. ubi *Raymundi Miſſorii* Diſputationes Criticas in duas celeberrimas Epiſtolas SS. *Firmiliani* & *Cypriani* adverſus Decretum S. *Stephani* Papae I. de non iterando Haereticorum Baptiſmo, recenſens laudanſque; aliud Opus praeterii, & quidem egregium, *Johannis Sbaraleae* Forolivienſis, Bononiae editum anno 1741. in 4. quo Vir Cl. paradoxa *Miſſorii* penitus ſubruit convellitque. Illud autem ſic exſtat inſcriptum: *Germana S. Cypriani & Afrorum, necnon Firmiliani & Orientalium opinio de Haereticorum Baptiſmate, ad rectam criticarum Vindicis Cypr. diſputationum intelligentiam expoſita.* Praeterea *Muratorianorum* Operum omnium, tam editorum quam ineditorum, *Catalogum* texui, nonnullis Obſervationibus illuſtratum. Denique praefigendum curavi Auctoris noſtri *Elogium* a *Jacobo Facciolato* V. Cl. mihique longe amiciſſimo adornatum, editumque primum a *Johanne Fabricio* Helmſtadienſi in *Hiſtoria Bibliotecae* ſuae (a), qui ab eo illud acceperat ſimul cum Auctoris noſtri Operum Syllabo uſque annum 1720. editorum. Novi equidem, plenius ejuſdem *Muratorii* Elogium memoriae traditum a *Johanne Brukero* in *Decade II. Pinacothecae Scriptorum noſtra aetate litteris illuſtrium*, edita Auguſtae anno 1741. fol. jamque illud recudendum ſtatueram: at animum tandem e ſententia dimovit duriuſculus Germani Scriptoris ſtilus; qui majorem ſane apud eruditos viros gratiam iniiſſet, ſi quemadmodum ſuam Pinaco-

(a) Part. IV. pagg. 365. 388.

thecam adornaturus, perſonati *Jani Nicii Erythraei* viri diſertiſſimi exemplum fuit ſecutus, ipſum quoque blandiſſime loquentem imitatus fuiſſet.

Habes rem omnem, oculiſſime *Lugiate*. Fac igitur, amabo te, ut iſtiuſmodi lucubratiunculam accipias velut mei erga te amoris, quin & meae in te obſervantiae teſtem. Id unum eſt quod me plurimum mulcere poteſt, quodque in votis maxime gero. Et quidem, quae tua eſt humanitas, ſpero abs té id factum iri quam liberaliter. Pergamus porro in amicitia coepta, & in iis unde illa orta, id eſt virtute litteriſque, quibus nihil homini dulcius utiliuſve. Hoc unum etiam atque etiam abs te peto, ut miſſis hiſce ſtudiis ſtrigoſioribus quam noſtrae aetatis nitor poſtulat, ex quibus, ut nuper accidit, aemulos & obtrectatores tibi conquiras; in ea reverenda ſacrae Antiquitatis te conferas penetralia, unde nihil niſi divinum promere licet, nullaque livoris vis atque ſimultas teipſum deturbare poteſt atque dejicere. Ut in eam cogitationem ſedulo incumbas, id ego per ea quae tibi jucundiſſima ſunt in vita, per fidem tuam, per hanc te denique dexteram oro atque obſecro: quod quidem pergratum mihi erit, perque jucundum. Hanc meam, quaeſo, in te admonendo libertatem aequi bonique conſule; quam quidem & amor erga te meus, & ſacrae neceſſitudinis jura non tantum poſtulare, verum & flagitare mihi videntur. Ego enim te unum cogito, quem in oculis geſto, cujus oratio vultuſque mihi qua legenti qua ſcribenti ante oculos dies nocteſque obverſatur, cujus denique deſiderium impotentiſſime fero; ita ſim ſalvus: nihilque proinde mihi optatius contingere unquam poterit, quam ut te amplectar & diſſuavier, cariſſimum mihi caput, animae dimidium meae.

Antequam manum de tabula, quoniam adhuc te alloquor, id unum adiiciam, ut Illuſtriſſimo Antiſtiti apud quem plurimum vales, cujuſque virtutem, doctrinam, vigilantiam ac reliquas Epiſcopo dignas dotes ſuſpicio & maximi facio, hominem tibi conjunctiſſimum ita commendes, ut facile intelligam, nullam commendationem tibi mea eſſe potiorem. Si id abs te impetravero, ſcias velim magnam te mehercule initurum a me gratiam. Nimis languide: proprium me tui fore mancipio & nexu. Sic ſum. Utinam vero aliquando tantum virum teque apud illum coram videam: & videbo; ita vivam & valeam. Interim hoc ſtude unum, dulciſſime *Lugiate*, ut te quam diligentiſſime ſerves, & me redames, qui te amo ex animo. Vale multum deliciae meae, cum tuis. Dabam Venetiis, e Muſeolo noſtro, IV. Eid. Martias, Ann. CIↃ. IↃ. CC. LII.

Digitized by Google

ELOGIUM
LUDOVICI ANTONII MURATORII
A V. Cl.
JACOBO FACCIOLATO
ADORNATUM. (a)

„ LUDOVICUS ANTONIUS MURATORIUS Mutinenſis natus „ eſt (b) XII. Kal. Novembris, Anno Aerae Chriſtianae „ *1672*. Litteras primo didicit a Patribus Societatis Je- „ ſu; tum in Scholis Univerſitatis Mutinenſis Philoſo- „ phiae, Juriſprudentiae ac Theologiae operam dedit. „ Adoleſcens eam ſibi & eruditionis & Linguarum peritia famam „ comparavit, ut Mediolanum accitus fuerit vix duos & viginti an- „ nos natus ab ampliſſimo viro *Carolo Comite Borromaeo* ad curam „ celeberrimae Bibliothecae Ambroſianae; ubi Codicum MSS. Li- „ brorumque excuſorum copia vires addente, brevi edere coepit do- „ ctrinae ac induſtriae ſuae monumenta (c). A Mediolanenſium ſi- „ nu, quos ipſe diligebat ab ipſis dilectus, divelli ſe fortaſſe num- „ quam ſiviſſet: verum ad Patriam revocatus a Sereniſſimo Duce „ Mutinae *Raynaldo* I. (d), ejus Bibliothecae atque Archivo praefe- „ ctus eſt (quod munus etiamnum gerit); eidem carus, ac ſubinde „ ab ipſo delectus, ut Sereniſſimo ejus filio primogenito *Franciſco* „ *Mariae* Principi Mutinae Philoſophiam morum explicaret. Interea „ novis in dies ingenii ſui foetibus Litterariam Rempublicam auge-

(a) Ex *Hiſtoria Bibliothecae Fabricianae*, Part. IV. pagg. *365. 367.*
(b) Vineolae, illuſtri oppido Ducatus Mutinenſis.
(c) Anno ſcilicet *1697. Anecdotorum Latinorum* volumen I. & anno inſequenti volumen II. publici juris fecit, dum adhuc Mediolani degeret. Haec prima ingenii *Muratoriani* ſpecimina.
(d) Anno 1700.

„ re non deſtitit. Atque inter cetera, quum gravia interceſſiſſent
„ diſſidia inter Romanam Curiam & Auguſtiſſimum Imperatorem ob
„ Comaclenſis urbis ditionem, dudum Eſtenſibus Imperii Vaſſallis
„ ab armis Pontificiis ereptam, & a *Joſepho* I. Caeſare recupera-
„ tam; coactus eſt *Muratorius* in arenam deſcendere pro Principe
„ atque hero ſuo Mutinenſi Duce: qua occaſione, accuratius quam
„ antea, inveſtigatum eſt, num veteres Auguſti jura Supremi Do-
„ minii in Provincias olim Eccleſiae Romanae donatas retinuerint.
„ Praeterea in aliis argumentis cum Litterarum humaniorum, tum
„ Hiſtoriae, Theologiae, Critices atque Pietatis, modo ſub ſuo,
„ modo ſub *Lamindi Pritanii* nomine ſe exercuit Vir ſolertiſſimus
„ ea ſui nominis celebritate, ut pleraeque *Italicae* Academiae ipſa-
„ que Regia Societas *Londinenſis*, quae ejus Libros cum plauſu ex-
„ ceperant, certatim eundem in ſuum Socium cooptarint, atque a-
„ pud Eruditos Italicos ſimulque exteros illius commendatio late
„ ſonet. Sed & alia ex ingenio *Muratorii* exſpectanda videntur, ni-
„ ſi valetudo, qua plerumque debili atque infirma utitur, ejus con-
„ ſilia turbet. Quum enim juſſu Principis ſui diverſa per Italiam
„ itinera ſuſceperit (a), ut *Eſtenſis* Familiae ſingularem antiquitatem
„ certioribus, & non fabuloſis monumentis illuſtraret, ipſamque in-
„ victis argumentis oſtenderet eandem habere originem ac ſtipitem
„ cum *Brunsvicenſi*, quae nunc in Magna Britannia regnat: ex Ar-
„ chivis non facile penetrabilibus depromſit ipſe non pauca veneran-
„ dae vetuſtatis documenta, e quibus, ſi edantur, Italicae hiſtoriae
„ affulgere lux major poterit. Et ſane poſt *Antiquitates Eſtenſes*
„ jam evulgatas, ſperare nos ille facit *Italicas:* quod ut perficiatur,
„ optandum ſummopere eſt. A pueritia Clero addictus, Sacerdotio
„ deinde auctus, ac demum *Pompoſianae* Mutinenſis Eccleſiae Prae-
„ poſitus (b), nunc temporis non ſuo tantum Principi, ſed & Regi
„ Regum Deo ſervire contendit."

Hactenus eleganter, ut aſſolet, diſertiſſimus *Facciolatus*. Cui quidem eloquenti Elogio ſi reliquam Vitae *Muratorianae* hiſtoriam vellem adiicere, pretioſae ſane veſti villoſum pannum adſuerem.

VIRO

(*a*) Anno 1714. & ſeq.
(*b*) Anno 1716.

VIRO ILLUSTRISSIMO D. D.

JOANNI PAULO BIGNON

ABBATI SANCTI QUINTINI

REGALIS ET COLLEGIATAE S. GERMANI ANTISSIODORENSIS

D E C A N O

C O M I T I C O N S I S T O R I A N O

Utriuſque Academiae Inſcriptionum & Scientiarum Praeſidi &c.

P R A E F A T I O.

ANte *aliquot annos ad umbilicum mihi perductus eſt meus iſte* de Ingeniorum Moderatione *Liber. Cur is tandiu apud me dormierit, & tam ſero in lucem prodeat, non optimum Horatianum conſilium in cauſa fuit, ſed exemplaris diu vagi, ac tandem deperditi, nonnullorumque aliorum eventuum ſeries, in quibus explicandis non eſt cur ego Lectores moleſta & fortaſſis inutili narratione detineam. Illud quidem, & alta voce, mihi prodendum, nempe tua unius humanitate, ILLUSTRISSIME & CLARISSIME VIR, denique factum, ne Liber iſte adhuc dormiat, atque deliteſcat. Felices temporibus noſtris Litterae, quae LUDOVICUM MAGNUM Galliarum Regem habuere Patronum, ejuſque liberalitatem adeo ſenſere, ejuſque auſpiciis tantum crevere, ut nulla unquam aetas oblitura ſit magnanimam curam conſiliumque optimi Regis. Sed non minus felices, quod Te idem Princeps, eximius ingeniorum aeſtimator, conſtituerit Regiae Scientiarum & Artium Academiae Praefectum, quo in munere nulli labori, nulli diligentiae pepercisti, ut in integrum Regnum, immo extra ipſius Regni fines propagaretur Diſciplinarum omnium utilitas, & curaretur incrementum. Propterea & me, licet longe poſitum, tua beneficia invenerunt, quorum poſtremum non eſt, mea haec, qualiacumque ſint, e tenebris tan-*

dem

Digitized by Google

dem erepta emergere in publicum diem. Nulli igitur aequius quam Tibi meum hujuſmodi foetum dicatum velim, quo ſi non eruditionis, certe mei erga Te grati animi monumentum aliquod apud poſteros exſtet. Sed priuſquam Te ac Lectores deducam in argumentum mihi ſuſceptum, juvat nonnulla praefari, originem & ſcopum Libri ipſius aperitura.

Jam fluxere aliquot anni, ex quo coepti ſunt in Officinis Batavis prelo iterum committi, vulgarique per totam fere Europam praeclariſſimorum virorum Libri, quorum exemplaria rariſſima aut fruſtra conquirere, aut magno redimere neceſſe jam erat. Et magnopere quidem, fateor, mihi ſuum conſilium ille probaverat, qui non eam tantum Typographis Amſtelodamenſibus injecerat mentem, ſed & ſuam conferebat operam, ut ſi non omnibus purgata mendis, elegantiſſime ſaltem omnia formis aeneis rurſus deſcriberentur. Nam cur hujuſmodi beneficium, in aliquod bonarum Artium commodum, & in Eruditorum utilitatem cedens, non amem & laudem a Batavis profectum, laudaturus & amaturus in noſtris? Verum non heic ſtetit ejuſmodi cura; quippe nonnullis optimis Libris appoſitae quaedam laciniae fuere, ſeu Notae Cenſoriae, non parum quandoque fellis & veneni continentes, dum lucis praeferendae alienis tenebris, aut errorum tollendorum unica praetexitur cauſſa. Qua in re quum modica interdum modeſtiae ratio fuerit habita, ipſaque Religionis ſacraria impetita fuerint: utique dicendum, pro beneficio levi Scriptoribus nuper editis injuriam gravem eſſe illatam; & quod eſt ad Catholicae ſaltem Profeſſionis viros, male de iis meritum fuiſſe Cenſorem hujuſmodi.

Omnium autem vice memorandae mihi ſunt Animadverſiones, *quas ille ſub ementito* Joannis Phereponi *nomine* in S. Auguſtini Opera, *anno* 1703. *Antuerpiae, ſive Amſtelodami evulgavit. Quanta, & quam juſta huc uſque nomini, & ingenio & pietati ſanctiſſimi hujus viri exiſtimatio & veneratio acceſſerit, tot ſaeculorum auctoritate, & tot Scriptorum non Orthodoxae ſolum, ſed & Heterodoxae Familiae conſenſu firmata, nemo eſt neſcius. Auguſtini doctrinae aſſurgebant, aſſurgunt adhuc fere omnes, contendentibus hinc nobis, inde Proteſtantibus, ſuffragio tanti Magiſtri poſitas tueri ſententias. Quando alicui placuit & ſatius viſum eſt ab Auguſtini mente recedere, id certe ita factum, ut nequaquam ejus famae ac ſcientiae in reliquis ſententiis officeretur. Qui vero exuto pudore omni dejicere Auguſtinum de acquiſiti ſplendoris & dignitatis culmine conati ſunt, nihil minus quam temerarii hucuſque habiti. At nulla res Phereponum deterrere*

potuit,

potuit, quominus Auguſtino diem diceret, atque in illum impune debaccharetur contumeliis & flagris. Non illius dicta quaedam, non aliquae tantum ſententiae per ipſum improbatae, ſed generale Auguſtini gloriae indictum eſt bellum, nihilque praetermiſſum, quo cum illius ingenium, ſi Superis placet, ſophiſticum, & captioſum, & imbecillum, tum ejus animus a malis etiam artibus quodammodo non abhorrens, atque in Religionis perniciem paene conjuratus incautis Lectoribus exhiberetur.

Atque hinc Proborum atque Eruditorum querelae adverſus Phereponum, ſanctiſſimo Epiſcopo adeo infenſum, ſimulque flocci facientem in uno Auguſtini contemtu tot hominum judicia Auguſtino favenſia. Et quamquam perſuadere ſibi aut aliis fortaſſe is poſſit, ſe veritatis unius amore, quae omnibus praeferenda eſt, in Auguſtinum irruiſſe; vix tamen erit, ut perſuadeat, ſe non exceſſiſſe in eo agone modum ac moderationem honeſtae Cenſurae. Et minime id mirum multis viſum eſt. Nempe famam aucupanti nulla occurrat ratio facilior, quam Cenſorem agere, & potiſſimum in Scriptores diuturni temporis, ut ita dicam, auctoritate ſacratos. Quod enim eſt ad Criticos non paucos, ubi errores in magnis viris deprehendiſſe ſibi viſi ſunt, tum ſibi tacite gratulantur, quaſi ingenio aut judicio praeſtantiori polleant ipſi, & aliqua ſaltem ex parte vincant tot ingeniorum victores. Viciſſim vero, ut Tacitus ait Lib. 5. Ann. Obtrectatio & livor pronis auribus excipiuntur, *& a Lectoribus pleriſque amantur chartae dentatae, & ſummorum virorum ludibria. Nam interdum quidem Cenſura aliena judicio noſtro prodeſt, ſemper autem noſtrae ambitioni blanditur, quippe depreſſis proceris arboribus, vel ipſa virgulta ſibi creſcere confeſtim videntur. Quid, ſi cum celebratiſſimi Auctoris Operibus Cenſura ipſa conjungatur? Tum profecto certiſſimus ad famam captandam Cenſori eſt gradus; velint enim, nolint, ſi Libros illos comparare ſibi Eruditi in animum inducant, auctarium quoque emant oportet, & hominem noſcant inclareſcentem ex inimicitiis magnorum virorum.*

*Quod eſt ad me, ut primum in manus meas Pherepon*i *Opus pervenit, illudque legi; non potui, fateor, quin improbarem, ſimulque dolerem conſilium ac laborem Scriptoris adeo confidentis. Neque ſane is ego ſum, qui in* Artem Criticam *odio ullo ferar. Immo ipſam tanquam neceſſarium eruditi hominis ornamentum plurimi facio, ejuſque ſcientiam, rectumque uſum in aliis ſuſpicere, mihi vero optare non deſino. Loquor de Arte illa, cujus ope ac regulis in re Litteraria vera a falſis, recta a pravis dijudicamus, & quae omnium fere*

Artium

Artium atque Scientiarum ita comes eſſe debet, ut ſine illa ad perfectionem vix aſſurgere valeant; non quae cum ſatyra atque obtrectatione confuſa, noſtris temporibus moleſto nomine traduci ſolet apud ignarum vulgus. Id etiam prae oculis mihi poſitum, Religionis diverſitatem cauſam eſſe non debere, ut nobis Cenſura quaevis continuo diſpliceat. Solent autem nonnulli ſine diſcrimine faſtidire ac improbare, quidquid ab alienae Religionis homine ſcribitur, atque illis perinde eſt Librum averſari, ac nomen Auctoris Acatholici noviſſe. At mihi impia quidem Haereticorum dogmata perpetuo diſpliceant; ſed nunquam diſpliceat Veritas vel in Haereticorum ore. Numquid enim quaecumque ab Heterodoxis dicuntur, ea omnia continuo pro falſis ac impiis habenda? Praeterea ne eo quidem nomine Phereponο ſuccenſendum, quod is male ſanctum Auguſtinum habuerit, virum nempe illum, cujus fama neque laudibus creſcere noſtris, neque alieno livore imminui jam queat. Quamquam enim Auguſtinum ſupra quamplurimos Eccleſiae Catholicae Patres veneremur, ſupra illum tamen Veritatem eſſe colendam conſtat. Nimirum ſancti Patres, ſigillatim ſumti, potius teſtes quam Magiſtri Veritatis ſunt appellandi; & ſi quidem Magiſtros appellare placet, nunquam tamen eos falli neſcios reputabimus. Quare ſi ſtet a Cenſore Veritas, cur illi iraſcamur, nos, & Auguſtinum meliora docenti? Unum ergo fuit, quod Phereponianum Opus ingratum mihi fecit, nempe Veritas, ut mihi videbatur, atque videtur, ab ipſo interdum oppugnata, interdum etiam exagitata & onerata conviciis. Cum vero injuriae Veritati uni illatae palam, ad omnes pertineant Veritatis amantes; & obſiſtendum ſit morbis pejora minantibus: hinc mihi natum conſilium texendae Apologiae, qua conſulerem tum Auguſtini famae, tum Veritati laceſſitae.

Sed ne heic quidem conſiſtendum mihi arbitratus, in ampliorem agonem ſenſim pertractus ſum, cujus rationes ſignificatum nunc pergo. Uti nemo non videt, atque ab experientia edocemur eſſe poteſt, immo ſaepe eſt, Criticae, *alioqui laudabilis atque utiliſſimae Artis, perverſus uſus; & quemadmodum Medicina, Eloquentia, Dialectica, atque aliae Artes Dei immortalis munere hominibus datae, nocere interdum ſolent, non ſua, ſed abutentis culpa; ita hominum vitio Veritati nonnunquam officit Critica, quanquam in ipſius praecipue Veritatis praeſidium excogitata. Et ſane dum Litterarum ſtudioſus laxatis habenis ad inquiſitionem Veri ſe confert, nullumque ambitioſo ingenio limitem praeſcribit: quid mirum, quod tot ac tam pertinaces Haereſes atque errores ſoboleſcant, latiuſque ſerpant in dies? Qua de re tandem dolendum*

lendum

lendum magis eſt nobis, ſolicitique eſſe debemus, quam de Auguſtini fortuna. Neque contumelioſe agam in tot populos ab Eccleſia Catholica eorum matre per teterrimum Schiſma hucuſque diviſos, ſi dixero, nullam aut antiquitus excogitatam fuiſſe, aut excogitari nunc poſſe Opinionem perverſam atque impiam, cujus non ſit, aut fuerit apud illos Patronus aliquis, ac ſuperbiſſimus Praeco. Non id quidem, inquient ipſi, vertendum eſt vitio Reipublicae. Verum, quando ſentire quae velis de Fidei dogmatis, & Veritatem inquirere, nullis adhibitis ſalutaribus frenis, aut licet, aut impune apud eos licet, aut ſaltem ex eorumdem ſententia licuit ſuarum Sectarum Conditoribus; & quum ex iis nunc nemo ſibi minus, quam olim Luthero & Calvino, licere credat, ac velit: cur tantae licentiae, tantorumque malorum non poſtulemus ipſam quoque Proteſtantium Rempublicam?

Integram tamen hanc peſſimam gloriam non occuparunt Acatholici. Numerare & nos poſſumus naufragia in pelago noſtro. Ut enim quiſque ingenii viribus ſupra vulgus pollere ſe ſentit, tum cupidine laudis abreptus conſentire opinionibus cum Eruditorum vulgo vile ducit, moleſte fert atque recuſat, omnemque ſpem gloriae collocat in ſola novitate doctrinae. Ac etiamſi id genus hominum eo uſque non prolabatur plerumque, ut ab arce Fidei & Eccleſiae Catholicae deficiat: plurimae tamen turbae eorum audaciam conſequi ſolent, a quibus abſtinere viro prudenti expediat, & probo ſit neceſſarium. Quae quum ita ſint, nullo negotio intelligimus, quale onus & cura amatoribus verae Sapientiae incumbat: nimirum non tam Scientia quaerenda, quam Scientiae modus ac terminus. Si enim hos negligimus, veram quidem Scientiam ſemper inveſtigabimus, raro inveniemus. Et quoniam in Religionis negotio noſtra potiſſimum verſatur oratio, quippe in eo ſita eſt Chriſtianae Vitae ſumma, eoque tendere debet Diſciplinarum omnium poſtrema linea heic inſiſtendum eſt, heic erudiendus eſt animus, atque in primis intelligendum, quae ſint inquirendae Veritatis confinia, & quae adhibenda ſit in tanta re Ingeniorum Moderatio. *Quare impetrare tandem a me non potui, quin ad recolendas eas regulas me conferrem, quas a Pherepono contemtas potius quam ignoratas doleo, & quas perpetuo ante oculos ſibi ſiſtant ceteri Eruditi neceſſe eſt, ſi volunt in officio continere intemperantia ingenia, & ad Veritatis ſacraria tutiſſime, ac ſine periculo famae aut animae, contendere. Has autem leges dari, & ſi dentur, omnino diſcendas ac ſervandas nemo neget. Qualem enim ſecundum exitum exſpectemus a ſtudiis noſtris, & ab anxia inquiſitione Veritatis, niſi ante omnia ſit*

exploratum, quouſque meditationis noſtrae conatus progredi debeat, & ubi conſiſtendum ſit ingeniis plerumque ambitioſis? Tolle iſtas leges, aut flocci pende: ſenties Artem Criticam *non minus pernicioſam quam gladios, morborum quidem curatores in Medici prudentis manu, at in furioſi hominis funerum auctores. Igitur hujuſmodi conſideratio in cauſſa fuit, cur ſuſceperim* de Ingeniorum Moderatione in Religionis negotio *utiliſſimam, quantum mihi videtur, diſputationem; quam utinam pro merito ſuo, & appoſite ad nonnullorum indigentiam pertractare poſſem.*

Sed ne tanto quidem ſpatio meus animus contentus eſſe aut potuit, aut debuit. Iraſcerentur mihi non pauci, quaſi compedes novos excogitarem, novaque vincula ingeniis injicerem, quando jam tot injecta videntur, ut de veteribus potius minuendis, quam de novis adjiciendis cogitandum foret. Quorſum enim (inſuſurrarent mihi in aurem Catholici quidam) tu inter nos commendare, diligenterque ſuadere Moderationem Ingeniorum, *non ſolum legibus bene multis in Eccleſia Catholica conſtitutam, ſed etiam (& fortaſſe ultra quam vellemus) diverſis rigidiſque poenis procuratam? Si quid apud nos peccatur, nihil minus peccatur, quam ſentiendi & ſcribendi licentia. Contra vero quum ingenia interdum erumpere prae metu non audeant, & ab amplificando Regno Eruditionis & Veritatis nimium cobiberi videantur: cur non potius* de Ingeniorum Libertate *inſtituitur ſermo? Cur memorantur frena, quibus calcaribus eſt opus? Atque haec quidem e Catholicorum parte audire mihi videor. Tum longe gravioribus querelis ac dicteriis nobis inſultaret Proteſtantium Chorus. Nam quid, rogo, illis tam familiare eſt, quam aut dolere, aut ridere Catholicorum ſortem in Litteris excolendis, & in ſententiis de Religione proferendis, plane, ut ii arbitrantur, abjectam atque infelicem? Nos e filiis evaſiſſe vilia mancipia paſſim clamant; ſupremos vero Eccleſiae Paſtores tyrannidem uſurpaſſe in ingenia, in conſcientias; neque ferendam inertiam noſtram, uti neque eorum crudelitatem. Plura ante paucos annos efferebat in hanc rem Joannes Alphonſus Turretinus Academiae Genevenſis Rector Oratione edita. Poſtquam multis ille contendit, ne umbram quidem apud nos eſſe Libertatis, haec addebat.* Et unde fieri exiſtimatis, ut tot tantaeque Europae gentes, quibus tamen nec caelum inclemens, neque noverca eſt natura, nihil fere bonae frugis ad Litterarum augmentum proferant, niſi quod immane illud Inquiſitionis Tribunal, vel Inquiſitionis aemulae Leges, omnem plane vim, omnem induſtriae conatum frangant? Contra,

unde

unde fit, ut non alibi plura ingenii monumenta exſtent, quam in Borealibus quibuſdam Regionibus, niſi quod ibi majori tum corpora, tum ingenia libertate utantur? Etenim quis Litteras promoveat, quis veritati querendae incumbat, quis inventam publicare auſit, dum pro laudibus convicia, pro commendatione dedecus, pro mercede poenas ac ſupplicia ſuis laboribus parata videt, ſi vel tantillum a calcato tramite recedere ſuſtinuerit? Et quis erit, qui ſuadeat (ut ſcite Darius apud Curtium lib. 3.) ſi ſuaſiſſe periculum erit?

Ita ille, ita reliqui ejuſdem gregis. Quorum quidem querelas, ſi in hoc Opere diſſimulare velimus, & eorum confirmabitur ſiniſtra de nobis opinio, & ipſam Veritatem ingenti beneficio fraudabimus. Sunt ſua non Veritati *minus, quam* Ingeniis *jura inter homines, quae bene noſſe ac tueri ad neminem magis pertinet, quam ad Catholicos viros. Jus autem inquirendi Veri, & palam enuntiandi a natura nobis inſitum, omniumque Majorum exemplo atque auctoritate commendatum, latiſſime patet, neque a nobis ſine injuria negligi poteſt. Quamvis enim ab immoderata inquiſitione Veri, multa in Eccleſiam Dei manarint incommoda, quibus praecipue occurrendum eſt hac noſtra lucubratione; ea tamen viciſſim, atque adeo evidentia bona ſunt, quae quotidie importat moderata, vereque Chriſtiana inquirendi Veri libertas, ut non ſegnius ad hanc laudandam, & populis ſuadendam, quam ad illam incuſandam, atque e medio tollendam, ſit incumbendum. Et mea quidem ſententia, ſi bonarum Litterarum augmentum, ſi Chriſtianae Philoſophiae, atque Eccleſiae dignitatem amamus, continuo intelligere poſſumus, quanti noſtra interſit; cum nos & reliquos omnes incitare ad cultum ſcientiamque cujuſcumque honeſtae Veritatis, tum etiam probe noſcere, quouſque, & quomodo, & quando, aut liceat, aut expediat, aut etiam neceſſe ſit Veritatem inveſtigare, atque proferre. Quamobrem, quanquam facilius ſit animo concipere utilitatem hujuſce argumenti, quam rem ipſam deinde perficere: attamen dabo operam, ut quantum ego meditatione aſſequi potero, jura & fines inquirendi Veri explicentur. Scilicet pro virili parte efficiam, ut honeſta ineatur naturali* Ingeniorum Libertati *cum* Chriſtiana Moderatione *concordia, ne, dum nimis priorem conſtringimus, animi generoſi, & ad Artes ac Veritatem illuſtrandam proni langueſcant; aut dum alteram contemnimus, effraenata mentium libido ſuſque deque vertat beatiſſimum* Veritatis *regnum &* Eccleſiam Dei vivi, *quae* columna eſt, & firmamentum veritatis.

Augu-

Auguſtino autem, qui primus meae menti obverſabatur, meque in has cogitationes impulit, ſuus identidem ac praecipue in Lib. III. locus erit, ubi illius defenſionem ſuſcipiam contra Phereponum; ſed ita ut in me recipere nolim reſpondere ſingulis Phereponianae Cenſurae Capitibus. Sunt ibi minuta quaedam, quae ſi refellere velim, ſim temporis prodigus. Sunt etiam alia quaedam pauca, in quibus me non livoris quidem communione, ſed amore veritatis, Cenſori ipſi tacitus adjungam. Quotus enim quiſque eſt, qui non aliquando fallatur, niſi divino peculiari afflatu mentem manumque ſcribentis regat Veritatis magiſter Deus? Erat Auguſtinus ad miraculum uſque acutiſſimo ingenio inſtructus: at homo erat. Cum eximia Litterarum peritia conjunxerat ille praecipuum Pietatis ſtudium: at homo erat. Quare non eſt cur miremur, ſi aut interdum dormitanti, aut etiam vigilanti exciderit aliquid quod libentius excuſes, quam probes. Verum quae in illo notanda videantur, ejuſmodi non ſunt, ut vel tantillum gloriam incomparabilis viri minuant; multoque minus Catholicae Veritati obſint. In reliquis autem majoris momenti quaeſtionibus, ubi ad dicendam cauſam, & ad ferulam ſubeundam Auguſtinum Pherepouus trahit, vires mihi opto, & porro illas a Deo optimo maximo enixe peto, quibus quum Auguſtinum, tum Eccleſiam ac Veritatem a Pherepono vindicem. Qua in re illud mibi in votis eſt, ne qua in Pherepomum ipſum ira, ne qua in Auguſtinum aſſentatio, me ab officio deducat honeſti ac ſinceri Scriptoris. Quod ſi forte contingat, ut videar interdum aſperius quam velim excepiſſe Pbereponum, non hominis odio id factum fuerit, ſed ardore protegendi Veri, quod ab eo laeſum non paucis in locis demonſtraturum me eſſe confido. Nam etſi illius conſilium in rigide inſectando, contemnendoque Auguſtino minime probem, & ejus ſententias, in quibus a Catholica Religione diſſentit, vehementer exhorream; ejus tamen eruditionem & ingenium aliunde etiam mibi nota non aſpernor, ((a) eaque) & ego, ſi res poſceret, laudaturus eſſem candidiſſimo judicio.

Atque haec ſunt, BIGNONI PRAECLARISSIME, quae in hunc Librum jam tuum, quia tuo nomine inſcriptum, praefari opportunum duxi. Nunc reſtat, ut ejus Auctorem Tui obſequentiſſimum, Tibique fauſta omnia e Caelo precantem, perpetuo ames, ut facis, tuoque patrocinio dignari pergas. Vale.

Dabam Mutinae IV. Kalend, Novembr. M. DCCXII.

DE

(a) Al. *cujus ſpecimina.*

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Veri & Boni praeſtantiſſima natura. Nullum Verum eſt, quod quaerere ſuapte natura non liceat, & diſcere non ſit honeſtum. Quae ſententia ab objectionibus liberatur, & ſancti Auguſtini auctoritate firmatur. Veritatum duplex genus: alterum ſcientiam, alterum perſuaſionem parit. Ordo quidam inter Veritates. Quae potiſſimum ad Religionem ſpectant, inveſtigandae.

DE Vero ac Veritate locuturis in hoc opere, nulla nobis erit quaeſtio de Veritate illa, quae inter morum Virtutes connumerata, Juſtitiae in hominum commercio retinendae plurimum conducit: Veracitatem peculiari & commodiori nomine appellamus; eaque ſita eſt in concordia enunciationis externae cum interno judicio noſtro, nempe quum lingua menti reſpondet, & fallere nolumus alios, quamvis fortaſſe nos inſcii vel judicando, vel loquendo fallamur. Aliorum ſit de hujuſmodi Virtute diſputare. Nos illius uſum retinentes, de Vero agimus, ſive de Veritate, quae re-

Digitized by Google

bus ipſis ineſt, & Philoſophiae, Theologiae, Eruditionis, aliarumque Scientiarum & Artium eſt ſcopus. Atque de iſto Vero, cujus ditio latiſſime patet, ita heic agendum eſt nobis, ut omiſſis ſupervacaneis utiliora ſolum ac neceſſaria tractentur. Erit igitur nobis iſta diviſio. Primo inveſtigabimus, quae futura ſint jura & frena quaerentibus Verum; tum quae tradentibus, ſive alios Veritatem docentibus.

Quaerere autem Verum alicujus rei, nihil aliud eſt ex Eruditorum ſententia, quam utrum, & qualis aliqua res ſit, inveſtigare. Verum invenire, nihil itidem aliud eſt, quam utrum, & qualis ſit aliqua res, deprehendere. Quorum quidem primum nobis ratione utentibus unice conſentaneum eſt, alterum vero plane jucundum. Immo tota ratio beatae vitae ac felicitatis, ad quam a natura inſtituti, volentes nolenteſque contendimus, & per ſolam Chriſtianam Fidem demum pervenire poſſumus, in cognitione Veri, atque amore Boni conſiſtit. Bonum enim & Verum in Deo veluti in ſuo centro exiſtunt, ſive ut congruentius loquamur, Deus eſt ipſa Veritas ac Bonitas, quippe de ſe ipſo ait: *Ego ſum via, veritas, & vita.* Joann. XIV. 6. Quum autem aeterna Dei clementia mundum condere voluerit, hominemque conſtituere tam admirabilis operae ſpectatorem, Verum quoque & Bonum effudit in cunctas creaturas, ut quidquid eſſet, verum eſſet; & quidquid verum eſſet, ſaltem quatenus eſt verum, bonum etiam eſſet. Deinde humanos animos ſtimulis ingenitis ad quaerendum Verum & Bonum incitavit; ac proinde quemadmodum in illud motu perpetuo intellectus fertur, ita & in iſtud humana voluntas. Hinc Tullius lib. I. Tuſcul. Quaeſt. *Ineſt*, inquit, *mentibus noſtris inſatiabilis quaedam cupiditas veri videndi;* & lib. I. Offic. *In primis eſt hominis propria veri inquiſitio atque inveſtigatio*. Quod quum invenire nobis contingit ſecundum regulas a Chriſtiana Fide praeſcriptas, tunc in terris felicitatem illam nobis inchoamus, quae ſumma, perfecta, atque aeternum duratura aliquando ſperatur in caelis.

Inquirendum igitur eſſe Verum, & natura ſuadet, & ratio docet. Nullum autem Verum eſſe arbitror in tanta varietate humanarum divinarumque rerum, quod generatim loquendo, quaerere nobis non liceat, & invenire non ſit honeſtum. Paradoxum id prima fronte nonnullis forte videatur animo volventibus, quae & quanta mala paſſim fluant e notitia quarumdam Veritatum. Sed non ſecus ſtatuendum oſtendit veritatis ipſius natura. Nam quodcumque verum eſt, ſi mente percipiatur, intelligentiam vel ſcientiam parit in nobis, ani-

animumque noſtrum, luce ſua modo parum, modo multum; ſed ſemper aliquantulum, illuſtrat: quod certe homini ſemper eſt optimum. Et quis amabo neget, ignorantiam inter mala pernicioſa referendam? At iſtud malum, cujus nemo eſt expers, ab una intelligentia ac ſcientia depellitur, hoc eſt a veri cognitione. Proinde neceſſe eſt, Veritas ejuſque poſſeſſio, bona ſint maxime expetenda. Et ſane quando nobis contingunt, ad Sapientiam inſtrunt animum, propioreſque nos faciunt (quantum licet poſt tantam primi parentis ruinam) illi beatiſſimae conditioni & mentis vivacitati, quam & nos conſecuturi fuiſſemus, niſi unus ille peccaſſet. Quod etiam evidentius elucet ex eorum beatitate, quos caelo Deus donavit. Quidquid enim mortalium genus intellectu conſequi fruſtra cupit, immortalibus iis ſpiritibus apertum eſt in Deo, beatamque illorum ſortem mirum in modum auget ac perficit. Neque miſerae, ut eſt apud nos, ignorantiae, ullus eſſe aut excogitari locus poteſt in tranquilliſſimo illo ſcientiae & veritatis Regno.

Non defuturos tamen puto, qui hac in re haeſitent, nobiſque occurrant his fortaſſe rationibus. Bona quoque ſunt omnia quae ſunt; & boni amor non Deo ſolum naturalis, ſed etiam homini ipſi eſt inſitus, noſtramque potiſſimum in aeterna vita felicitatem conſtituet: Nihilominus multa ſunt delectabilia atque utilia bona, quae amare homini in terris ſit nefas, & fugere atque exſecrari honeſtiſſimum. Viciſſim igitur Veritates occurrere poſſunt, immo etiam occurrunt, rectis probeque inſtructis mentibus omnino evitandae, utpote quae nihil aliud, ſi percipiantur, adferre poſſint, quam perniciem animis ad ſublimiora tendentibus. Et cui, quaeſo, tam parum cordi ſit pudor, ut honeſtum cenſeat, tot vera facta, ac probra diſcere, quae unquam peregit ingenioſiſſima in vitiis hominum quorumdam Luxuria? Male procul dubio ſecum ageret, qui facultate oblata noſcendi, quaecumque in ſeceſſu Capreenſi abs Tiberio Caeſare perpetrata fuerunt, menti ſuae committere vellet, neque averſaretur noſcere *ſellaria ſedem arcanarum libidinum*, ut Suetonii verbis utar, & *monſtroſos concubitus a Spintriis* excogitatos, & omne genus libidinis, in quod ſe effudit impuriſſimus ille Princeps. Non eſſet hoc illuſtrare, ſed foedare legentis intellectum, & quiſque bonus nefandae hujus veritatis potius ignorantiam quam ſcientiam ſibi optet. Ad haec, multa quidem mendacia, & fallaciae innumerae, ſed aliquae tamen fortaſſis veritates in Magica Arte veneficiorum cantionumque magiſtra habentur. Eas vero diſcere, immo vel attingere, juſtiſſimis legibus

vetantur homines: quod & de aliis hujuſmodi rebus dicendum ſuccurrit. Itaque nihil minus verum videatur, quam quod nulla ſit veritas, ad cujus inquiſitionem convertere animum, ad cujus inventionem laetari nobis non liceat.

Sed heic diſtinguamus oportet jura Veri & Boni, & quantum ſpectat ad humanam naturam, & ad honeſtae felicitatis conſecutionem. Veri commercium cum ſolo Intellectu noſtro eſſe poteſt; Boni vero cum voluntate, ut cum Peripateticis loquar. Ejus natura poſcit, ut intelligatur; iſtius, ut ametur. Et quanquam intelligamus ipſum bonum, tunc etiam non aliud quam verum intelligimus, hoc eſt animo percipimus veritatem alicujus rei, prout vere eſt aut honeſta, aut utilis, aut delectabilis. Rurſus amamus Verum, ſed illud amamus ſub ſpecie boni, & prout bonum eſt. Quum igitur naturale ſit homini verum intelligere, & bonum appetere, ſeu amare, nullum eſt Verum, quod noſcere; nullum eſt Bonum, quod amare ex natura ſua nobis non liceat. Sed poſtquam in calamitatem maximam, quam nemo non ſentit, conjecta eſt hominis natura, tum factum eſt, ut duo turbarent, perverterentque ſaepiſſime nobilem curſum Intellectus & Voluntatis noſtrae. Iſta duo ſunt, Falſum & Malum, quorum uno Intellectus, ut ita dicam, corrumpitur ac laeditur, altero Voluntas. E Falſo in intellectum error manat, quum nempe vera pro falſis, falſa pro veris accipimus & credimus. E Malo in voluntatem profluit peccatum, quum videlicet bonum tanquam malum fugimus, malum vero tanquam bonum amplectimur & amamus. At ſicuti affirmare cogimur, cum notitia veri nunquam mentis adeſſe errorem, ita nihil dubitandum eſt, quin & inde abeſſe poſſit voluntatis peccatum. Nam quando alicujus malae ac inhoneſtae rei veritatem diſcimus, non continuo malum eligimus, ſive diligimus; ſed illius rei veritatem, ejuſque veritatis cognitionem amare in nobis poſſumus, ſimulque rei malitiam, deformitatem, ac vitioſitatem voluntate averſari & odiſſe in aliis. Quare non ex natura ſua Verum nocere poteſt, ſed ex pravitate tantum hominis bono abutentis; atque ea ratione, & nos concedimus, eſſe poſſe quaſdam circumſtantias, quibus poſitis, nefas ſit homini quaſdam Veritates perquirere; quum videlicet iſtae in pravum finem perquiruntur, aut veriſimile periculum ſubeſt, ne infirmitatem animi diſcentis percepta Veritas ad malum trahat, aut etiam ſolicitet. Ita & bona ſunt, quae, poſitis quibuſdam circumſtantiis, male ab homine eliguntur, & recte a Ratione vetantur. At id non accidit, quod Verum & Bonum

num

Digitized by Google

num mala unquam ſint ex natura ſua, ſed quod Concupiſcentia noſtra iiſdem abuti poſſit, aut abutatur contra ordinem a Deo conſtitutum, & a ratione, legibus nobis ſignificatum.

Nihil eſt ergo, quod libidinoſae voluptatis flagitia in medium advocemus, ut ex eorum foediſſimo aſpectu Veritatem interdum ſordere oſtendamus. Certe iſta curioſe rimari aut periculum, aut crimen erit. At ne in iſtis quidem mala dicenda eſt ſpectata in ſe Veritas, quae ſemper honeſta, ſemperque utilis eſſe poteſt, ſive ſit, & cognoſcatur in vitiis, ut ab iis fugiamus, ſive in rectis operibus, ut ad ea imitanda feſtinemus. Quippe in his, uti & in cognitione cujuſque aljus rei neſariae flagitioſaeque, duo attendenda ſunt, Verum & Malum. Iſtud, quia voluntati perniciosum, perpetuo abhorrendum, nobiſque evitandum: illud, quia erudiendo intellectum ſcientiam parit, nunquam, ſi ſpectetur in ſe, improbandum. Quanquam igitur nemini auctor ſim, ut ſine diſcrimine & moderatione in cujuſcumque Veri inquiſitionem incumbat, attamen affirmandum reor, quidquid mali nonnunquam importat cognita Veritas, non Veri naturae optimae tribuendum eſſe, ſed corruptioni humanae naturae, quae ſibi parum cavens medicinas in venena convertit. Idque exemplis etiam conſtat. Nam ſi libidinis, quam ((a) nobis) oppoſuimus, arcana cognoſcere nefas eſſet, ratioque interdiceret, peſſime profecto de nobis mererentur, gravemque honeſtis legibus inferrent injuriam, qui diſciplinam morum proſequuti, Latinis litteris tot experimenta luxuriae conſignarunt, omniumque vitiorum, ut ita dicam, latebras excuſſere. Deinde ſibi male proſpicerent quicunque Catholico in Clero aures quotidie commodant poenitenti populo ſua crimina accuſanti. Ingenti demum periculo obnoxium foret eorum munus, qui Magicis artibus, aliiſque criminibus evertendis praeſunt; neque enim fieri poteſt, quin plurium ſcelerum veritatem diſcant, dum damnant. Sunt quidem, quibus non ſatis probatur inſtitutum & zelus Theologorum quorumdam proferentium in lucem tot probra luxuriae, quum in eorum Libris non improbi minus ad malum, quam probi erudiantur ad bonum. Sed ad propoſitum noſtrum ſcire hoc ſufficit, alia utique eſſe diſcendi veri, alia tradendi jura. At certe Sacerdotes & Magiſtratus in Eccleſia Dei conſtitutos ad audiendas piorum Chriſtianorum confeſſiones, & ad eliminandas Magicas Artes, aliaque populorum flagitia, nemo ſanae mentis inſimulet eo nomine, quod veri-

tates

(a) Praecedentes editiones conſtanter, *de nobis*. In poſtrema tantum deleta praepoſitio. Cur autem ſuperioribus addita, viderint Lectores.

tates quaſdam edificant, quas ignorare praeſtet, quam ſcire. Diſcunt ii Medicorum more vulnera & vitia, quae in aliis ſanent, in ſe non admittant; & dum alienae proſunt voluntati, non metuunt ſuae.

Quae hactenus deduximus ad commendandam Veritatis indolem, ſemper in ſe honeſtam, & noſtro ſolum vitio interdum pernicioſam, multorum auctoritate confirmari poſſunt. Unus tamen inſtar omnium erit mihi S. Auguſtinus. Quaerit ille Cap. 1. lib. 1. de libero Arbit. num quid mali eſſe poſſit diſciplina, ſeu diſcere, quod diſcipulorum eſt, uti Magiſtrorum doctrina, ſive docere. *Quis audeat*, reſpondet Evodius, *dicere malam eſſe diſciplinam? Mihi bonum videtur*. Cui Auguſtinus: *Bene ſane, ſiquidem ſcientia per illam datur, aut excitatur; nec quiſdam niſi per diſciplinam aliquid diſcit*. Ubi vero addidit, ſe arbitrari, nulla mala, immo nihil niſi bonum, per diſciplinam percipi, fruſtra querendum ait, *a quo male facere diſcamus;* ſiquidem *non diſcuntur mala; aut ſi diſcuntur, vitanda, non facienda diſcuntur*. Quum tamen Evodius dubitare videretur, aliam eſſe diſciplinam, per quam bene facere, aliam per quam male facere diſcamus: *Saltem*, inquit Auguſtinus, *intelligentiam nonniſi bonum putas*. *Iſtam plane*, reponit Evodius, *ita bonam puto, ut non videam, quid in homine poſſit eſſe praeſtantius, nec ullo modo dixerim aliquam intelligentiam malam eſſe poſſe*. Hinc Auguſtinus dicere pergit: *Si ergo omnis intelligentia bona eſt, nec quiſquam qui non intelligit, diſcit: omnis qui diſcit, bene facit; omnis enim qui diſcit, intelligit; & omnis qui intelligit, bene facit*. Dum autem intelligentiam quamlibet Auguſtinus laudat, utique intelligentiam, diſciplinamque Veri ſignificat; neque enim Falſum diſci intelligive proprie dicitur. Itaque perſpecta inſtitutione naturae ambigendum non eſt, quin generaliter loquendo liceat homini Verum quodvis indagare, ſibique etiam de illius inventione gratulari, dummodo alte in animis noſtris haereat ſemper effatum iſtud: *Bonum quidem eſſe omnia ſcire, ſed non omnibus uti;* & Veritatum earum non eſſe nobis curioſe comparandam notitiam, quae illuſtrare quidem intellectum poſſint, ſed voluntati perverſae faces ſimul miniſtrare ad flagitia.

Nunc progrediamur. Ampliſſima Boni & Veri familia in quamplurimas claſſes dividitur. Nos ceteris diviſionibus dimiſſis, & de ſolo Vero loquentes, Veritatem nunc dividimus in duas acies. Siquidem altera eſt Veritas, quae ſcitur; altera, quae creditur. Priorem in nos immittit accuratus uſus externorum ſenſuum, ubi ad eorum fidem accedat examen, atque conſenſus rationis, aut quando illam

ipſa

ipſa ratio detegit, adhibitis in conſilium & praeſidium artibus, omnibuſque Logices, & Scientiarum documentis. Alterius Veritatis, quae creditur, compotes nos faciunt probabiles & veriſimiles rationes, aliena auctoritas, ſeu famae traditio non temeraria, ad nos tranſiens per Hiſtorias germanas, per majores & aequales noſtros fide dignos, perque alia humani commercii ſubſidia. Ut autem poſterioris hujus Veritatis notitia ſolet appellari Perſuaſio, cujus tamen interdum ejuſmodi eſt vis ac pondus, ut firmitatem, aſſenſumque in intellectu non minorem, quam altera obtineat & exigat; ita prioris Veritatis cognitio ſtrictiore vocabulo Scientia nuncupatur. Nihil enim moramur, quid Arceſilas, quid Carneades, & Pyrrho cum toto Scepticorum Academicorumque grege obloquantur, qui quum ceterorum Philoſophorum cautiſſimi eſſe vellent, aut videri affectarent, omnium ineptiſſimi evaſerunt, pejora deliria amplexi; nam ſublata proterve omni Scientia, ne hoc quidem, quod certe par erat, fateri cum Socrate amarunt, ſe hoc unum ſcire, quod nihil ſcirent. Horum ſententiam & tempus exarmavit, & ratio recta dudum confecit, noſtriſque praecipue temporibus ridendam exhibent tot Artes, diſciplinaeque late regnantes. Et ſane, ut cum Lactantio loquar lib. 3. cap. 6. div. Inſt. *Nos omnia ſcire non poſſumus, quod eſt Dei: at neque omnia neſcire, quod pecudis. Eſt aliquid medium, quod eſt hominis, ideſt ſcientia cum ignoratione conjuncta & temperata.* Illud quidem, ſed non ſine dolore, fatendum eſt, in comparatione ignorantiae perquam curtam fuiſſe, ſemperque fore, hominibus ſupellectilem Scientiae. Quemadmodum enim honeſta bona, quae amanda ſunt nobis, facile noſcuntur, difficile amantur; ita & Verum, quod noſcendum ſciendumque nobis eſſet, facile ab omnibus appetitur ac amatur, at difficile invenitur & noſcitur. Nihilominus multas Veritates heic intelligi & ſciri, nemo niſi inverecundae frontis neget, niſi mentis infirmae non ſentiat. Latius longiuſque etiam patet earum Veritatum campus, quas, non ſcimus quidem ſed credimus, Opinione ſcilicet, non Scientia ducti. Medium vero inter Perſuaſionem & Scientiam, tenere locum, & cum utraque participare videtur Fides, quae Religionis verae firma perſuaſio eſt. Accedit iſta ad prioris naturam, robore vero vel ipſam ſuperat Scientiam, quippe e caelo delapſa, divinaque auctoritate nixa, animos hominum beatiſſime allicit & vincit, ibique tali inſidere vi ſolet, qualem nulla hominum violentia, nullus mortis terror vincere aut infirmare deinceps poſſit. Uti vero in dilectione bonorum, ita etiam inter tam diverſas Veritates hic

ordo conſtitutus eſt, ut infimum pretium & locum obtineant, quae ad Corpus pertinent infra nos poſitum; medium, quae ad rationalem Animam; ſupremum vero, quae ad beatam immortalitatem animae, corporiſque olim reſurrecturi ſpectant. Et quum nihil ſine ordine aut pulchrum, aut perfectum eſſe poſſit, tum praeceptis ſuis Deus conditor, tum ratio magiſtra, & natura nutrix interna pulſatione nos ad hunc ordinem in Veritatis inveſtigatione ſervandum quotidie impellunt, atque hortantur. Nempe ante omnia, ut in Evangelio praecipitur, *quaerendum eſt Regnum Dei*, ad quod ſtudium refertur in primis Veritatum illarum inquiſitio & cognitio, quibus ad regnandum cum Deo aptiſſimi efficimur. Deinde Eruditio animi, Scientiarum ſplendor, atque humana Sapientia prae ceteris deligenda atque aeſtimanda ſunt, ne qui ratione beſtias ſuperamus, miſerabili ignorantia nos ad illarum conditionem demittamus. Poſtremo comparandae Veritates, per quas corporeae vitae creari poſſit incolumitas, ornamentum, atque honeſta voluptas. Sed quota pars hominum eſt, queis eximius iſte ordo ſervetur? Eorum plerique toti ſunt in inquirendis infirmis veritatibus, nihilque ſoliciti de illuſtrando beneque informando per Sapientiam animo, totam felicitatis rationem collocaſſe videntur in ſcientia & uſu voluptatis corporeae, commodiſque terrenae vitae. Alii vero ita ſe quibuſdam Scientiis, diſciplinisque liberalibus tradunt, atque ita in iis habitant, ut, ſi non contemnere, at oblivifci certe videantur potiſſimum humanae vitae negotium. Si Graecarum, Romanarumve Antiquitatum peritos, ſi humani Juris, aut Phyſicae, aut Geometriae ſe ſcientiſſimos, ſi in mitioribus Litteris ſe ingenioſos, & in diſputationibus acutos efficere & prodere poſſunt: tum ſibi mirifice plaudunt, facileque ſeponunt omne ſtudium Veritatum illarum, quarum ſcientia & meditatio probos in hac vita, beatiſſimos in altera homines facit. Ab utriſque igitur peccatur, non propterea quod infimis aut mediis Veritatibus dent operam, (verum enim diſcere ex ſua natura malum non eſſe jam conſtituimus) ſed quod in ſummis quoque addiſcendis & contemplandis, parem, ſive majorem non ponunt operam, ordinemque divinitus conſtitutum aut tanta ſocordia poſthabent, aut tanta ambitione evertunt. Hinc Auguſtinus in lib. de util. credendi, cap. 11. *Intelligere*, inquit, *ſemper ſine vitio eſt. Intelligere magna, & honeſta, vel etiam divina, beatiſſimum eſt. Intelligere autem ſuperflua, nihil nocet, ſed fortaſſe diſcere nocuit, quum tempus neceſſariorum occuparent.*

In

In tanta ergo Veritatum copia diſtinguendae praeſertim ſunt delectabiles a neceſſariis. Nam delectabilium quidem Veritatum ignorantia laude ſaepe careat, nunquam culpa cenſeatur; ignorare vero neceſſarias Veritates, non tantum culpae datur, ſed etiam in maximas miſerias hominem devolvere ſolet. Quare a nemine prudente vituperabitur, qui canendi, pingendive, ciborumque Apiciana induſtria parandorum ſcientiam negligat, tametſi multa inde corpori obvenire poſſit delectatio; contra vero deſipere dicatur quodammodo, qui quid corpori noceat, quid valetudini ſit neceſſarium, quaeve pericula immineant, plane ignoret, & diſcere nolit. Quis non ſentit, quantopere corporis noſtri curam nobis natura commendet? Ejus profecto ſocietatem odiſſe, & ſine gravi conſilio, aut ſine verae Fidei Virtutiſque conſervandae cauſſa, nos ab ipſo liberare, infirmi nimium & aberrantis animi eſt, legibuſque adverſatur a Deo, atque a natura poſitis. Simili ratione vitio nobis nequaquam vertatur, ſi a Mathematicis Diſciplinis, ſi ab Artibus liberalibus, ſi ab Hiſtoriae profanae Phyſicaeque ſtudio abſtineamus, quamvis ingenti cum delectatiione hiſce adminiculis excolatur animus & amplificetur rationis regnum. Et contra nemo nos excuſatos habeat, ubi ignoremus & cognoſcere nolimus, quae officia, quae virtutes, qui mores exigantur a legibus, tum ad prudenter honeſteque vivendum, tum ad continendam ſocietatem humanam. Ex quo enim nos natura fecit, non bruta, ſed ratione utentia animalia, neque ſolitarios eſſe voluit, ſed propinquis, amicis, civibus, ceteriſque mortalibus per domos, per urbes, per diverſa jura & commercia conjunxit; tunc impoſita nobis neceſſitas ea noſcendi atque intelligendi, quae honeſtatem vitae alant, quae prudentiam adferant, quae nos in omni officiorum genere peritos expeditoſque efficiant.

Nihil autem hominibus magis futurum eſt cordi, quam ea perſpecta habere, quibus erudimur in veri Dei Religione. Ad beatam aeternitatem nos perducere poteſt una Religio, nimirum credere, quae de Deo credenda ſunt, & Deum colere ac amare eo cultu & amore, quem ipſe nobis praeſcripſit. Itaque quum Religio vera, tum ſingulae iſtius Religionis veritates prae omnibus inquirendae ſunt nobis, inter quas tamen aliae neceſſariae, aliae utiles tantum & delectabiles. In comparatione iſtius Veritatis quidquid ſplendoris, quidquid utilitatis in humanarum Diſciplinarum curriculo habetur, inane eſt, & flocci faciendum, ut non injuria inſipientiſſimos omnium & infeliciſſimos appelles tot veteres Philoſophos ac Sapientes, quos ae-

terna quidem fama nobis commendavit, ignorata autem ſive contemta Religio vera abjectiſſimos in oculis Dei conſtituit. Quod ſi tantum eſt Religionis negotium, ut cetera prae illo negligenda, & poſthabenda videantur; dubium non eſt, quin omnem ad illius veritatem aſſequendam convertere debeamus cogitationem & curam, atque adeo ſit enitendum, ut ne quum totam litteris & veritatis inquiſitioni vitam dederimus, id unum adhuc nobis reſtet ediſcendum, quod unice ſcire juvat, & probe tenere neceſſe eſt. Atque hoc quidem nobis de Veritate ſcribere volentibus in primis ante oculos erit. Nam Religionem veram, aut quod illam ſatis non inquirant, atque ideo ex inertia, ignorare ſolent homines innumeri: aut quod nimium inquirant, & ingenii ambitione in tranſverſum agantur, perdere interdum poſſunt. Quid itaque juris habeat, & quos fines habitura heic ſit humanorum Ingeniorum meditatio, in poſterum differetur; & ſi quid proditum fuerit, quo non ſolum ad neceſſarias Religionis veritates credendas, ſed etiam ad reliquas ejuſdem utiles & delectabiles veritates erudite pertractandas, tutior ac planior via demoſtretur: neque nos ſuſcepti laboris, neque alios lectionis adhibitae fortaſſe poenitebit.

CAPUT SECUNDUM.

Ut Religio vera noſcatur, an a dubitatione ſit inſtituendum iter. Dubitandi neceſſitas, ut error evitetur; & pericula, ne Veritas ammittatur. Prudens dubitatio commendata, & temeraria vero repudianda.

APERUIMUS ampliſſimum campum humanis Ingeniis; quum nullum eſſe Verum diximus, quod honeſtum ex ſui natura non ſit inveſtigare & cognoſcere; ſimulque poſuimus, Verum, quod ad Religionem pertinet, non honeſte ſolum poſſe quaeri, ſed neceſſario quaerendum, ſciendumque eſſe. Quod ſi quaerere veram Religionem oportet, conſequens eſt etiam, ut adhibere liceat ac oporteat rationem quaerendi omnium aptiſſimam, per quam quaeſita inveniantur. Jamque nonnulli accedunt, quibus nulla fortaſſe opportunior occurrat ratio, quam a dubitatione inſtituere inquiſitionis iter. Quo enim mo-

do veram Religionem quaerere, & aſſequi poſſint homines, niſi primum dubitare incipiant, utrum Religioni verae nomen jam dederint, an in errore verſentur, & dubitando inveſtigent, inter tam varias a populis uſurpatas Religiones quaenam ſit falſa, quaenam ſit vera Religio? Et iſta ſane inquirendae Veritatis ratio, qua mens humana omnibus anteceptis opinionibus valedicens, nulli rei, niſi perſpicuis argumentis probatae aſſentitur, a Socrate manavit, & ab Academicis, aliiſque Philoſophis ſummopere laudata, proximeque praeterito ſeculo a Carteſio potiſſimum inſtaurata, ac temperata, nunc utramque recentium Philoſophorum paginam implet, quippe quae ad verum inveniendum, aut ſaltem ad errorem evitandum, non parum conducat. Ex horum ergo ſententia conſequi videretur, nefas non eſſe Religionem ſuam in dubium revocatam expendere. At aliis ſecus videbitur; nam ubi de Religione omnibus relinquatur dubitandi facultas, mirum eſt, quot Religioni verae excidia creari poſſint, & quot erroribus janua aperiatur. Qui dubitare incipit, animoque ſtatuit, nonniſi evidentibus & perſpicuis rebus aſſenſum dare, & ubique ne fallatur timet; aut aeternum de omnibus dubitaturus eſt, quod Scepticorum filiis accidit; aut multum quidem falſi, ſed una cum eo multum etiam veri exſcindet ac repudiabit: quod ambitioſis ingeniis non ſine ingenti infelicitate plerumque contingit. Praeterea quicumque in Religione vera titubare coepit, & de ſua fide incertus eſſe, jam infidelis eſt, & certo bono renunciat, ut incertum exquirat. Quae quum ita ſint, & quum unicuique perſuaſum ſit, veram eſſe Religionem ſuam, ceteras autem falſas: nemo proinde ſibi licitum arbitrabitur, fidem ſuam in dubium revocare, bellumque erroribus indicere, quos tamen convellere non poſſit, ſi religioni ſibi ducat, incipere de ipſa Religione dubitare.

Itaque in ipſo argumenti ſuſcepti veſtibulo jam nobis graviſſima impedimenta occurrunt, a quibus niſi nos expediamus, omnis progrediendi ſpes ſublata videatur. Id autem praeſtitum facilius ibimus, poſtquam nonnulla praemiſerimus utiliſſimae quaeſtionis dirimendae perquam neceſſaria. Primo igitur ex omnium conſenſu liquet, naturale ac univerſale hominibus deſiderium eſſe, & jus evitandi erroris, aut expellendi, quum illum incaute induerint. Etenim errare, & falſum credere, ex ipſa naturae inſtitutione contrarium eſt homini, eumque in maximas, atque etiam aeternas calamitates protrudere poteſt. Secundum dicimus, ex hoc jure alterum effluere, nempe licere cuicumque iis uti ſubſidiis, quae tum ratio, ac natura, tum

honeſtae artes a ſapientibus doctiſque viris excultae tradiderunt, ut per illa vitari, deponive poſſit error. Immo Scientiae Arteſque ipſae nihil aliud fere ſunt, quam hujuſmodi ſubſidia. Ipſae tamen Artes ac Scientiae aliis indigent peculiaribus ſubſidiis, quibus ſe ſuoſque cultores arctius regant. Si ſecus fecerint, interdum erroris, non veritatis, magiſtrae evadunt, & infida ad verum dignoſcendum, erroremque auferendum, ſubſidia fiunt. Criteria veritatis nuncupamus hujuſmodi peculiaria ſubſidia, eorumque ſcientiam appellare Criticam poſſumus, ſi hoc nomen latius, quam ſoleat, uſurpare placet. Excurrunt autem criteria per quamlibet Scientiam, & Artem, eorumque ope quid certum, quid probabile, quid dubium, quid fictum ac falſum ſit, ubique rimamur, & non raro cognoſcimus. Nimirum iis praeeuntibus, ſolicitoque examine ſingula penſantibus, & ſecernentibus, ſaepe diſcimus, quos errores invexerit & invehat, aut perverſa ratiocinatio, aut vis praejudicatae opinionis, & imperium affectuum in nobis regnantium, aut nimium erga antiquitatem obſequium, nimiuſve recentiorum temporum amor, aut immodica fides habita noſtris ſenſibus, Praeceptoribus, Majoribus, Hiſtoriis, aliiſque humanae vitae fallacibus documentis. Dicam uno verbo: faciunt hujuſmodi praeſidia, ne temere credamus, ne falſa aut dubia pro veris aut certis, certa & vera pro dubiis & falſis habeamus. Quocirca quum & ratio prodiderit, & ſapientiſſimi viri paſſim commendent, ac adhibeant horum ſubſidiorum apparatum in inſectatione erroris, & inquiſitione veritatis: nequit dubitari, quin rectus illorum uſus cum maxime honeſtus ac utilis, tum etiam interdum neceſſarius ſit omnibus, errorem fugere, & verum aſſequi cupientibus.

Tertio, inutilia plane forent iſta ad errorem evitandum ejiciendumque ſubſidia, ſi de rebus ac ſententiis, in quibus Verum exquirimus, dubitare prius nequaquam liceret. Immo nullus errandi finis, nulla veritatis hauriendae ſpes erit, ubi nefas ſit in dubium vocare & expendere tot Opiniones, rerumque notiones, per cogitationem, aut per ſenſus corporeos in phantaſiam, animumque noſtrum immiſſas; quarum tamen complures vel falſae, vel parum firmae deprehenderentur, quoties de iis dubitare, eaſque ad criteria opportuna exigere vellemus, atque poſſemus. Igitur ad ipſius naturae, errorem ubique refugientis, principia & jura pertinet, poſſe de propoſitis, aut animo jam perceptis ſine praevia conſideratione rebus, primum ſibi dubitationem aliquam movere, tum laudata adhibere ſubſidia, ne fallamur, neve in antiquo errore diutius perſtemus.

Quarto,

Quarto, praeter haec inſita homini jura, inſitae etiam ſunt quaedam leges, quas nemo ſciens ſine culpa levi aut gravi; nemo inſcius ſine magna aut aliqua ſaltem infelicitate violare poteſt. Nam ſicuti inſtitutioni rectae rationis convenit, ut quiſque contendat ab errore ac falſitate ſibi cavere, ita & eidem rationi repugnat, ut homo veritati renunciet, noceat, atque obſiſtat. Quapropter qui unice de fugiendo errore ſolicitus eſt, tantumque hujuſmodi ſtudio inſiſtit, ut veritati ipſi fidem adjungere neget, aut illam ſibi inſectandam ſumat, ubique fallaciam ſibi metuens: alia quidem via impingit, ſed tamen impingit in errorem. Dubitare autem poſſumus, utri miſeriores ſint, an qui errorem contrahunt ob cautionis defectum, an qui veritatem repudiant ob ejuſdem cautionis exceſſum. Id certe experientia conſtat, illis ignorantiam venia alias dignam, iſtis intolerandam ſuperbiam hujuſmodi mala plerumque creare.

Quinto, ſi igitur a recta ratione jubemur, veritatem non impugnare neque perdere, ſed ejus praeſtantiſſimum recipere & cuſtodire lumen, neceſſe quoque erit eam adhibere curam, eiſque uti ſubſidiis, quae nos a laedendi & reſpuendi veri periculo avertant; & contra ſingulis, quantum per nos licet, renunciare impedimentis, quae remorentur in regione veri progreſſum noſtrum. Neque iſta lex juribus dubitandi ſupra conſtitutis opponitur, ſed cum iis conſentit, modo intra aequos limites, ratione praeeunte, contineatur illorum uſus. Tam enim peccant, aut miſeri ſunt, qui nimium dubitationi ſe tradunt, quam qui nimis facile credunt, utrique nimio aut erroris fugiendi deſiderio, aut veritatis improbandae timore abrepti. Ipſamet ſubſidia, & criteria veri, per quae diximus errores ab humanis mentibus arceri, niſi utentibus adſit prudentia cum humilitate conjuncta, non minus ad errores evertendos, quam ad ipſum verum rejiciendum, inſervire poſſunt. Quare opus eſt, ut dubitandi jura, in effrenem audaciam interdum aſſurgentia, perpetuo temperet alia comes dubitatio ac timor, ne ſcilicet una cum erroribus veritatem ipſam incaute exſcindamus. Quae autem ſint impedimenta, ne verum perſpiciatur, quae ſubſidia, ut percipiatur, nos infra, quantum ad rem noſtram pertinet, oſtendere conabimur.

Interim ex his legibus ſequitur, commendari a recta Ratione prudentem dubitationem, improbari vero temerariam. Neque enim propterea quod nobis natura dubitandi jus dederit, ut falſum declinemus, verumque aſſequamur, ideo ſine diſcrimine cuicumque, & de quibuſcumque rebus, dubitare fas eſt. Certis quibuſdam terminis

omnia

omnia naturae jura coercentur, ultra quos excedere peccare eſt in ipſum naturae Conditorem. Sic humanorum Affectuum innata jura ſuos habent fines, modumque ſuum. Nihil etiam efficacius natura nobis commendat, quam amorem uſumque Virtutum, ſed ejuſdem naturae documentis prohibemur laedere ordinem limiteſque Virtutibus poſitos. Una prudentia tum Affectuum tum Virtutum omnium dux & moderatrix futura eſt. Ejuſdem conſilio & imperio indigent reliqua omnia, ſed potiſſimum dubitationis jura, ut rectus, non pravus, fiat inter homines illius uſus.

Quanquam vero nihil difficilius occurrat, quam conſtituere, quando, & cui, & quibus de rebus prudenter dubitare liceat; (nam Prudentia, ut ajunt Philoſophi, circa particularia, quae innumera ſunt, verſatur) attamen monere juvat, quaſdam etiam univerſales haberi leges, quibus fere ſemper ſingularia reguntur. Has inter eminet illa: *De primis principiis per ſe notis, & de rebus certa experientia, aut omnium hominum omniumque temporum conſenſu probatis, aut evidentiſſimis, ne imprudenter dubitato.* Tum altera: *De veritate rerum, aut ſententiarum, quas doctiſſimi viri tradunt ac probant, rudes atque omnino imperiti ne litem movento.* Certe quicumque vel acutiſſimi viri ne de primis principiis quidem ſe certos prodidere, ſaepe temeritatis, raro prudentiae famam ſibi compararunt. Quis autem rationis compos prudenter dubitet, an vivat, an cogitet, an edat, an loquatur, & ſcribat, quum evidentiſſime haec ſingula ſentiat? Quis dubitationem ſibi prudens moveat, num aridum lignum combuſtibile flammis injectum comburi poſſit, num corpus grave, impedimentis ſublatis ex alto in imum ſit ruiturum? Deinde quam prudenter ille agat, qui tot rebus, quas aut Scientiae atque Artes liberales tradunt, aut Hiſtoriae a doctis viris commendatae concorditer referunt, ipſe omnium ignarus atque imperitus adjungere fidem neget, earumque veritatem pro libidine ſua, & ſine ulla ratione, revocare velit in dubium?

In primis vero animadvertendum eſt heic, duplicem eſſe dubitationem, alteram quidem multum, alteram parum conſentaneam rationi. Utriuſque differentia in fine, & cauſa dubitandi ſe prodit. Quidam enim de rebus vel evidentiſſimis dubitant, non quod ſibi earum rerum veritas dubia ſit atque ſuſpecta, ſed ut veritatem ipſam dubitando ac diſputando in meliori collocent lumine, atque ut aliis, non ſibi, dubitationem eximant. Nemo ſane hujuſcemodi dubitationis genus improbet, immo non laudet; non enim proprie

id du-

id dubitare eſt, ſed dubitantis duntaxat perſonam induere. Quapropter praeſtantiſſimis viris nunquam non licuit dubitantis ſpecie inquirere, *utrum ſit Deus*, *utrum vera ſit Chriſtiana Religio*, *& num certa*, *recteque plurium ſeculorum & hominum conſenſu ſtabilita ſint tot prima principia*. Quod rudibus utique licet, illud eſt, ut a ſapientioribus referant lumen, quo & ipſi alacriores fiant in credendis altiſſimis abditiſque rebus. Contra vero rationi adverſatur illorum confidentia, qui non alium dubitando ſibi finem ſtatuunt, quam acutiſſimi ſui ingenii periculum facere; & tum ſibi videntur cordati ſapienteſque viri, quum unius ſuae mentis vocem ac judicium audiunt, aliorum contemnunt; & ad deſtruendum quam aedificandum aptiores, aut nihil probant, aut id ſolum probant, quod animi ſui appetitibus blanditur, & quod ſuae tantum meditationis aciei perſpicuum firmiſſimumque apparuit.

CAPUT TERTIUM.

Non omnibus dubitandum de veritate ſuae Religionis. Ratio & Auctoritas in Religionis negotio, earumque pondus. Quae quaerenda ſint, ut conſtet, an vera ſit aliqua Religio. Prudenter poſſunt immo debent de veritate ſuae Religionis dubitare Ethnici, Judaei, Muhammedani. Juſtae apud eos dubitandi cauſae.

FACILE nos in vaſtam planitiem argumentum perduceret, ſi animus foret ſingula nunc differere ad dubitationis fines modumque ſpectantia. Sed per brevem hanc orationis excurſionem praecipua fundamenta detexiſſe contenti, quibus innititur aequa dubitandi ratio, jam ad caſtra regrediamur. Noſtra ante omnia refert, quae ſemita in itinere ad Religionem veram ſervanda ſit, diligenter inquirere. Atque in primis, quum errore capi ac detineri in re tanta homo poſſit, immo quum ſatis conſtet, innumerabilem hominum copiam erraſſe, ac errare in amplectenda Religione, quam plerumque non ulla ratio primum perſuadet, ſed educatio, & parentum, populorumque exempla tenellis mentibus inſpirant: dubitari non poteſt, quin generatim loquendo, non honeſtum duntaxat, ſed & neceſſarium ſit de ſuae Religionis veritate ſibi aliquam dubitationem movere. Et ſane quei umquam

quam fiat, ut Muhammedanus, ut Ethnicus, ut Judaeus, aliaque hujuſmodi Sectarum genera, quas Religioni falſae, aut a caelo improbatae addictas eſſe non tam credimus, quam dolemus, ſe revocare, aut per alios revocari poſſint a perverſa opinione, inolitoque errore, ſi prudentis dubitationis jure uti unuſquiſque renuat, & piaculum arbitretur?

Prudentem autem dubitationem ideo commendamus & ſuademus, ne a legibus aequiſſimis diſcedatur, quibus conſtringuntur, ut diximus, ipſa dubitationis jura. Sed ita me Deus amet, paucos invenias, qui eadem uti aut ſciant, aut velint. Ut enim quiſque Religioni alicui ab ineunte aetate nomen dedit, reliquas contemnere, & fallacibus ac falſis accenſere, earumque cultores imprudentes ducere; unam vero ſuam cum ratione & veritate conſentire, ſeque nonniſi imprudenter facturum putare, ſi opinionem ſuam in periculum dubitando adducat. Reſtat igitur, ut ad inquirendum noſtra feſtinet oratio, quinam in tanta Religionum diverſitate prudenter de ſua dubitare debeant, & qui minime debeant. Heic rei maximae cardo vertitur; heic ſi ſapere incipiamus, meliora quaeque ſperanda ſunt nobis, tum ad firmandos homines in veritate ſtantes, tum ad excitandos in errore ſtertentes. Quum autem Religionis nomen tot gentium ſectarumque Superſtitioni tribuimus, hoc quidem καταχρηστικῶς, ſive abuſive, facimus; una quippe, non multiplex eſſe poteſt vera Religio; ſed non ſine divinarum Scripturarum exemplo facimus, apud quam falſa quoque numina ſub Deorum appellatione ſaepe memorantur, intacta nihilominus ſemper unius Dei fulgentiſſima veritate.

Dicimus ergo, a dubitatione illi eſſe temperandum, qui ſuam Religionem facile perſpicit certiſſimis principiis, & fundamentis innixam. Duo autem ſunt hujuſmodi fundamenta, *Ratio*, & *Auctoritas*. Rationis nomine hoc loco intelligimus vim & lumen intellectus ad dignoſcendum verum & falſum, bonum & malum, ſimulque eam vim, per quam rationalis anima e certis ſibique notis praemiſſis certum aliquid argumentando deducens, ſibi illud aut aliis perſuadet. Auctoritatis vocabulo vim illam ſignificamus, quam habet ad aliquid perſuadendum alterius narratio, verbis aut ſcriptis menti noſtrae communicata. Quo firmiora ſunt haec fundamenta, eo fortius Veritas ſtat illis innixa, & clarius effulget, & facilius homini perſuadetur. Utraque autem ad perſuadendam Religionem veram collatis ſignis, quanquam diverſo pondere, conſpirant.

Vix

Digitized by Google

Vix autem negare poſſumus, quin humana Ratio ſemina quaedam contineat Veri & Boni inſita ab ipſa natura; nam & nullo docente pueri ſua ſe ſentire mala facta pudore teſtantur, & dolent ſe fuiſſe deceptos. In primis autem hujuſmodi ſemina deprehenduntur, dilucideque nobis apparent, quum attenta meditatio excutit penetralia Rationis, & quum optimorum Librorum, eorumve hominum conſuetudine utimur, qui iſtas veri bonique ideas, jam ſibi perſpectas, aut in nobis excitant latentes, aut, ſi ita dicere amamus, in nos immittunt peregrinas & novas. Excitatis in homine iſtis boni & veri ſeminibus ac ideis, progredi multum poteſt, quamvis pluribus morbis laborans, humana Ratio ad naturam qualitateſque non viſibilium tantummodo, ſed & inviſibilium rerum intelligendam. Cujus progreſſus tot ſunt exempla, quot veterum Philoſophorum meditamenta ſunt litteris conſignata. Nimirum ſolo Rationis lumine ducti illi in plurima penetrarunt, quae certiſſima eſſe lux melior ſubinde nobis patefecit.

Quantum etiam ponderis habeat Auctoritas in uſu vitae atque in aliquibus diſciplinis, & in Hiſtoria potiſſimum, nemo non ſentit. Si nihil aliud credere, quam quod Ratio in ſe invenit, animum induceremus, magna non ſolum humanae ſcientiae ſive eruditionis portio periret, ſed etiam infinita homini, atque hominum regimini impenderent incommoda. Aliorum ergo narrationibus, & fidei, fidem habeamus oportet, niſi inter ſomnia computare velimus, quidquid habent Libri & Fama de praeteritis ſaeculis, immo & de praeſenti aevo: quod profecto non faciat, niſi verus ſomniator & amens. Duplex autem Auctoritatis eſt genus. Altera a Deo eſt, altera ab hominibus; illa nunquam, iſta ſaepe ac ſaepius fallax. Inter prima Rationis evidentiſſima praecepta illud omnium conſenſu praecipue probatur, *certum eſſe*, *verum & inconcuſſum*, *quidquid revelat*, *ac narrat prima Veritas Deus*. Etenim, ut ajebat Salvianus lib. 3. *Dei ſermo ipſe ſibi teſtis eſt*, *quia neceſſe eſt*, *quidquid incorrupta Veritas loquitur*, *incorruptum ſit teſtimonium Veritatis*. Ut autem hominum eſt falli & fallere, decipi & decipere, ita eorum Auctoritati non continuo fidendum. Sola Ratio, ſive Prudentia, advocatis experientiae, & Critices, & aliarum Artium in ſuam opem documentis, feliciter oſtendere poteſt ac ſolet, quando neganda, quando habenda ſit fides hominum dictis. Ad ipſam quoque rationem pertinet expendere, an fallantur, aut fallant homines, quum voce aut ſcriptis aliquid referunt ac nunciant tanquam a Deo revelatum

& proditum; tunc enim non in Deum, qui aeternum eſt verax, ſed in hominem, qui facile vel propter ignorantiam, vel propter improbitatem, eſt fallax, prudens dubitatio noſtra atque ſuſpicio convertitur. Quamobrem ſapientiſſime Joannes Apoſtolus in Epiſt. 1. 4. ſuis diſcipulis injungebat, ne cuicunque crederent divina dogmata ſe afferre dicenti: *Nolite*, inquit, *omni ſpiritui credere; ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint; quoniam multi pſeudoprophetae exierunt in mundum*. Praeterea quum falli ac fallere poſſint homines in intelligenda, exponenda, interpretanda Auctoritate, quam alioqui divinam merito credant: hinc eſt, quod iterum conſulenda eſt Ratio, ut percipiatur, an heic homines errent. Statuendus itaque videtur hic ordo. Primo quaerendum, an rectae Rationi adverſetur Religio, quam quiſque amplexus eſt. Si adverſatur, plane de ipſius veritate non ſolum dubitandum eſt, ſed in ipſam protinus dicenda ſententia. Si nequaquam repugnat, quaerendum ſecundo eſt, num a Deo proceſſerit, an vero ab hominibus tantum, hoc eſt utrum divina, an humana auctoritate inducta ſit illa Religio. Si homines ſolos auctores habuit, de ipſius veritate dubitandum eſt; ſi Deum, nulla dubitatio occurrere poteſt, quin vera ſit; ſiquidem divina Auctoritas ſupra ipſam Rationem valet, atque ab omni fallaciae ſuſpicione immunis eſt. Adhuc tamen inquirendum reſtat, & tertio dubitandum, an quae Deum tradidiſſe credimus, recte a nobis intelligantur & exponantur: quod ubi praeſtiterimus, vel Ratione duce, vel regulis tutioribus, ſi quae ſunt, a Deo praeſcriptis, tum prudentis erit conquieſcere, ne inconſulta dubitatione nobis majoris periculi ſimus auctores.

His praemiſſis, dicimus, Ethnicos tum veteres, tum recentiores potuiſſe ac poſſe prudenter, immo etiam debuiſſe & debere de veritate ſuae Religionis movere ſibi dubitationem. Vix enim ſecum ſincero animo reputare poſſunt, quibus principiis nitatur inſpirata ſibi a teneris unguiculis opinio, quin illam evidenter nutare ſtatim deprehendant. Non prima Rationis edicta, non divina Auctoritas, quae unice firma ac certa eſt, iis occurrere, mentemque ab ulteriori haeſitatione & inquiſitione retrahere poſſunt; ſed hinc recta Ratio pluribus modis laeſam ſe exhibet, & inde ſola fallax hominum Auctoritas ſe prodit, cui non cito, neque inconſulte, habendam eſſe fidem, Ratio ipſa efficaciſſime clamat. Et quid quaeſo Rationi evidentius adverſatur, quam plures credere Deos, atque inter ſe diſcordes; quam debitum uni Deo cultum, in homines, in ſidera, in elementa, atque in vilia aut naturae, aut hominum opera transferre;

quam

quam ineluctabili fato humanas voluntates ſubjectas opinari; quam rationali Animae, ut quidam cenſuerunt, ac cenſent, nullam ultra corporis mortem tribuere vitam; quam ignorantiam, libidinem, impotentiam, atque alios aut defectus, aut ipſis hominibus indigna facinora in Deo excogitare? Haec atque alia complura in oculos meditantium facile incurrunt, ne de reliquis in diſciplina morum vitiis loquamur, quibus Ethnicorum Religio aut conſentit, aut etiam laudem & praemia pollicetur. Accedit, quod eorum opinionem non divina Auctoritas, ſeu prima Veritas Deus, invexit, ſed aut Poetae argutis mendaciis ludentes, aut incerta, inconſtans & fallax hominum, immo & anicularum, rudiſque popelli traditio, cui certe ſine ratione, ſine praevio examine adjungere fidem, deſipientiam potius, quam inſipientiam appelles. Jure itaque dubitare poſſunt ac debent Gentes de ſuae Religionis veritate: quod ſi praeſtent, eamque cum Chriſtiana demum componant, niſi rationis & prudentiae legibus renuncietur, intelligent, hanc unam eſſe veram ac perfectam; reliquas vero Idolorum cultui addictas, in craſſiſſimis atque intolerandis erroribus verſari. Vel ante Chriſtum natum id perſpexere non pauci Philoſophi, ſolum Rationis lumen ſectati. At nunquam id melius patuit, quam ubi Chriſtianae doctrinae majeſtas & veritas longe lateque effulgens totum terrarum orbem permeavit, ejuſque cultores, per tormenta, per ignes invicti, fortitudine ſua ſuaſerunt, quod Ratio ſola perſuadere poterat. Tunc enim non vi tormentorum adhibita, non armorum terrore ac metu compulſi Ethnici, ſed vi veritatis devicti, ſe ſe Chriſto adjunxere, atque ipſi potiſſimum populi, qui ingenio & literarum cultura ceteris praecellebant.

Quod eſt ad Judaeos, nihil in eorum Religione occurrit, quod recta Ratio improbet. Traditam vero eorum legem ab ipſo Deo fuiſſe, tot ac tanta argumenta oſtendunt, conſentientibus hinc Muhammedanis, inde Chriſtianis ipſis, ut imprudenter ſane illud in controverſiam adducas. Quae ſint hujuſmodi argumenta, a luculentis aliorum libris praeſtat petere, quam heic leviter attingere. Verum ne his quidem contenta eſſe jure poteſt Hebraeorum natio. Ulterius etiam progrediendum Prudentia & Ratio monent. Scilicet illi dubitandum eſt, num recte intelligat, atque interpretetur divinarum Scripturarum oracula; in hoc enim contingere poteſt, ut imbecilla Ratio fallatur. Eo autem magis Judaeo ſuboriri haec ſuſpicio debet, quod audiat, tot nobiliſſimas nationes, ingenio, judicio, & litterarum omnium ſcientia illuſtres, doctioreſque ſine comparatione, quam

Judaica gens, & aeque ſaltem ac Judaei de Religionis verae negotio ſolicitas, neque minorem quam Judaei venerationem ac honorem habentes divinis Judaeorum libris, concordi voce clamare, certumque habere, noſtris temporibus in interpretandis atque aſſequendis eorum Librorum ſenſibus, quemlibet Judaeum turpiſſime caecutire. Quid, quod nihil in ſacris Litteris tam aperte repetitur, quam venturum Meſſiam, idque fatentur Judaei? Nonne prudentia poſcit, ut ſerio inquirant, an forte venerit, qui a tot populis non ex fama temeraria, ſed ingenti rationum ac miraculorum pondere, jam veniſſe perhibetur? Juſtam dubitandi cauſam augere debet praeſentis ſortis & conditionis conſideratio. Omnium abjectiſſima gens, Prophetis, Sacerdotibus, Templo deſtituta, neque a paucis annis, ſed ferme a ſeptemdecim ſaeculis, inviſa hominibus ac Deo, vix alia de cauſſa ad tantam infelicitatem excogitari poteſt adducta, niſi quod Meſſia contemto & legibus perperam intellectis deſierit eſſe Dei viventis populus. Fac autem, ſincero docilique animo Judaeus de ſuae Legis intellectu dubitet, & Chriſtianae Religionis originem, documenta, rationeſque ſedulo expendat: Si adhuc priori in ſententia perſtet, neque videat tot Prophetarum oracula in Chriſto ejuſque Religione evidentiſſime completa, miſerae caecitatis aut pervicaciae notam apud cordatos prudenteſque viros haudquaquam effugiet.

De Muhammedi Sectatoribus multa dicenda forent. Sed rem paucis expediemus. Difficile a Muhammedanis impetrare poſſis, ut dubitent, an aliquid in ſuis legibus occurrat rectae Rationi contrarium. Neque nos moleſti percontatores eſſe nunc volumus. At quum Auctoritatem divinam ſuae Religioni ubique praetendant, praecipueque huic argumento inhaereant: Prima prudentiae & rectae Rationis principia prorſus exigunt, ut non temere credant cuicumque ſe eſſe Meſſiam dicenti, & delapſa e caelo dogmata, ſive ſcripta jactanti. Ne ipſi quidem negent, ab impoſtoribus cavendum eſſe; & ſaltem nullus inter eos habeatur, modo ſit prudentiae legibus imbutus, qui ad novam ab homine promulgatam Religionem continuo ſe conferat, tametſi nihil rectae Rationi iſte legislator repugnet, immo pietatem multam redoleat, & quarto quoque verbo exclamet, ſe nuncium veritatis e caelo demiſſum, niſi etiam dogmata, fidemque ſuam probet veris miraculis, ſanctiſſimis moribus, oraculis praecedentibus, optima doctrina, aliiſque divinae legationis teſtibus ſignis. Gravior quoque ſubeſt dubitandi cauſa de Muhammedo. Ex ejus enim apertiſſima confeſſione cum veteris, tum novi Teſtamenti Scripturae divini-

divinitus traditae fuerunt, Religionemque veram attulerant Moyſes & Chriſtus, atque iſtius lex & doctrina ſub finem uſque ſeculi Aerae Chriſtianae ſexti (quo tempore ipſe Muhammedus vivere coepit) germana veritatis magiſtra fuit. Qua igitur prudentia fidem habeas ſtatim & ſine dubitatione homini abroganti, immo poſtea damnanti Religionem ſua confeſſione prius optimam atque a Deo traditam, niſi evidenter ſe id facere ex ipſius Dei imperio probet, ſignisque certiſſimis ſe verum eſſe Prophetam caelique nuncium oſtendat? Certe non eſt, cur diuturnius regnum ſibi polliceantur Alcorani ipſius dogmata, ubi tam facile credere liceat novam e caelo Religionem ſe advehere ſolum teſtanti.

Quod ſi convenit in Muhammedi finem ſuſpicio, & Ratione monente in examen eſt advocanda Auctoritas, quam ille divinam dictitabat: nullo tunc negotio, quantum quidem arbitror, de ſua opinione dejicietur Muhammedamus, & ſingulari cum utilitate ſua vincetur, dum vinci velit. Tum, inquam, facile patebit, nullum ab impoſtore Muhammedo certum ſignum divinae ſuae legationis productum, nullum ab ipſo miraculum fuiſſe patratum, quo novae doctrinae fides conciliaretur; obſtat enim nonnullorum famae ac traditioni de miraculis per Muhammedum factis evidens Alcorani, ſeu ipſius Pſeudoprophetae, & ſapientiorum Moslemorum contraria confeſſio. Lectis autem ſacris Judaeorum & Chriſtianorum Scripturis, palam continuo fiet, nihil minus eſſe verum, quam quod affirmabat Muhammedus, ſe nempe, ſuamque doctrinam in iis Libris ſaepiſſime fuiſſe praedicta, ſeque nil aliud in Alcorano docere, quam quod Moyſes & Chriſtus tradiderant. Itidem intelligent, fieri omnino non potuiſſe (quod commentus eſt ille Impoſtor) ut a Judaeis & Chriſtianis divinae Litterae per totum terrarum orbem vulgatae, & in plures linguas translatae ex induſtria & ex concordi at ſecretiſſima tot populorum conſpiratione corruptae & depravatae fuerint, ne ea loca apparerent, quibus praenunciabatur illius adventus atque doctrina, & quae tamen ipſe ignoraſſe convincitur, dum ea non recitat, recitaturus certe in ſuae cauſae beneficium, ſi illa noviſſet. Conſtabit etiam, quantum infra ſanctitatem & perfectionem Chriſtianae legis, ſit Alcorani doctrina, & diſciplina moralis, quum illa Spiritum ubique, & iſta ubique Carnem ſapiat; illa pacem, iſta bellum ſuadeat; illa ad veram animorum beatitatem, haec ad corporeas vileſque delicias totam ferme referat doctrinam ſuam. Quare nulla excogitari poteſt ratio, cur Deus immutatam voluerit, uti Muhammedus

dus contendit, perfectam Chriſti Religionem in minus perfectam; immo in admodum imperfectam, & vitiis non paucis ſcatentem, tum in diſciplina morum, tum in dogmatibus tradendis a divina ſacrarum Scripturarum revelatione penitus alienis; quae non ratione, ſed gladio nititur; quae vi armorum, non ſuaſione veritatis invecta & propagata eſt, atque etiam per vim amplificanda traditur, interdicta omni diſputatione de Religionis negotio, ne qua ſit via detegendae fraudis, ne qua ſpes deponendi erroris. Tandem luce meridiana clarius apparebit, non alia de cauſſa Muhammedum tanta fuiſſe commentum, niſi ut ſuae libidini atque ambitioni conſuleret; Librumque illum, quem ex praeconcepta opinione Muhammedani diviniſſimum cenſent, innumeris iiſque putidis fabulis, mendaciis, & ſuperſtitione ita abundare, ut neque Deum auctorem habuiſſe, neque ullam hominum fidem mereri facile cognoſcatur, dummodo adhibeatur in conſilium Ratio recta, aut cum Alcorani tenebris conferatur lux Evangelii.

CAPUT QUARTUM.

An Chriſtiano homini dubitandum de ſuae Religionis veritate. Aequum id videtur, ſed gravibus periculis obnoxium. Dubitatio & heic licita, & quando, & quomodo, ne Fidei donum perdatur. Ratio & Auctoritas ſtatuunt veritatem Chriſtianae Religionis. Cur Chriſtianorum vulgus acquieſcere prudenter poſſit in Religione ſua, ſitque ab onere dubitandi exemtum. In Eccleſiae Catholicae Paſtoribus potiſſimum ſcientia Religionis experita.

AD Chriſtianos demum accedamus, ſcrutaturi, an & ipſi prudenter de veritate ſuae Religionis dubitare poſſint, immo etiam debeant. Equidem praeſentio, quorumdam animos adeo delicatos eſſe, ut horrorem concipiant vel ex hoc ſolum, quod dubitem, an de re tam nobis certa ſit dubitandum. Sed quaeſo ne patiantur ſe inanibus umbris & ſolis nominibus terreri. Omnes imprudentem dubitationem refugimus, omnes prudentem amplectimur, nam ut a prima ſibi nolle cavere, temerarii eſt atque irreligioſi, ita alteram quocumque pacto rejicere atque improbare eſt inſipientis. Quodcumque autem de

pro-

propoſita quaeſtione ſtatuatur, negari non poteſt, quin multis incommodis obnoxium appareat. Si enim Chriſtiano viro fas eſſe dicamus in dubitationem adducere ſuae Religionis veritatem: quomodo ſtabit illius fides? Fruſtra illum tam eximio dono dignatus fuerit Deus, ut ſine ulla dubitatione veram crederet eſſe Chriſtianam Religionem. Et certe jam Fidem perdidiſſe videtur, qui dubitare coepit, num falſa credat an vera; atque idcirco, ut in cap. 1. *de Haereticis* habetur, *dubius in fide*, *Infidelis eſt*. Periculoſae inſuper plenum opus eſt aleae de re tanta dubitare. Quanquam enim nulla ſit Religio, quae rectae Rationi praeſtantia, & ſanctitate, & veritate ſe tantum commendet, quantum Chriſtiana Religio: infirmitate tamen humanae mentis contingere poteſt, ut qui de illa dubitare coepit, dubitare in poſterum non deſinat, aut etiam judicio deceptus & cupiditate in tranſverſum actus, ad alterius Religionis caſtra deficiat: quod quidem aliud non eſt, quam de certo bono in certum malum inconſulta curioſitate velle ſe praecipitem dare.

Contra vero ſi de ſuae Religionis veritate nequaquam eſſe Chriſtiano homini ambigendum pronunciemus, quam aequo jure actum erit cum Ethnicis, Judaeis, & Muhammedanis? Exigent & illi a nobis, quod nos merito ab ipſis exegimus. Si recuſabimus eo nomine, quod veritatem a nobis, ab illis errorem ſtare, certo cognoſcimus: iiſdem verbis ſe a nobis expedient, quoties iis eſſe de ſua Religione dubitandum indicimus. Aut etiam reponent: certi equidem eſſe poteſtis, omnes vos Chriſtiani, de Fide illa, hoc eſt perſuaſione, qua veram eſſe Riligionem veſtram creditis; at certi eſſe non poteſtis omnes, Religionem iſtam vere eſſe, qualem vos creditis, niſi prius illam cum reliquis Religionibus compoſueritis, vobiſque conſtet, eam a Ratione minime abhorrere, atque inſuper Auctoritate divina fuiſſe conſtitutam. Et cur tantum vobis a dubitatione timetis, ſi tam firma eſt ac aperta Religionis veſtrae veritas? Illi paveant, qui in errore verſantur, eoque ſtultitiae devenerunt, ut grave ducant, ſe ab erroris ſervitute liberari, & ad regnum Veritatis perduci.

Ut iſti controverſiae fiat ſatis, ſimulque inveſtigandi Veri jura ſerventur, atque avertantur perdendi pericula, memoria repetendum eſt, quod praecedenti Capite diſſeruimus; nempe rudes atque ignaros dubitare non debere de veritate rerum, quas doctiſſimi & ſapientiſſimi viri ſemper tradiderunt ac tradunt. Secundo poſſe quemlibet honeſto fine ſibi dubitationem creare vel de evidentiſſimis rebus, non

quod

quod earum veritatem ſuſpectam habuit, ſed ut earum cauſſas & rationes & veritatem clarius perſpiciat. Hoc autem non doctis ſolum & ingenioſis hominibus, ſed & imperitis ac rudibus facere licet, modo primi ingenium contineant intra limites concordi prudentum conſilio ſtatutos, reliqui vero ad fideles ſapienteſque Magiſtros dubitationem ſuam conferant, ſeque illis erudiendos tradant. Licitum, inquam, eſt aliquo modo dubitare, ſeu perſcrutari quam firme Rationis atque Auctoritatis principiis innitatur ſua Lex, dummodo id homines praeſtent, intellectus ſui illuſtrandi gratia, atque dum id praeſtant, a ſe certitudinem illam nondum rejiciant, quam de Legis ipſius veritate ante conceperant, & dummodo inſtrumenta ad recte judicandum neceſſaria in id opus adhibeant. Ita fiet, ut nobiliſſimum Fidei donum, quo a Deo per ſacrum Baptiſma donantur Chriſtiani, vel in ipſa dubitationis ſpecie ſervetur intactum, & Chriſtianae Religionis veritas magis eluceat, & fortius confirmetur in hominum mentibus.

Neque dicant Ethnici, aut Judaei, aut Muhammedanî, levia nos a noſtris petere, poſtquam gravia ab ipſis petierimus. Volumus aequis rationibus cum illis agere: non alium in finem, non aliis conditionibus eos de ſua Religione dubitare volumus, quam dubitaturi ſint Chriſtiani. Nam vel ex hujuſmodi cauta dubitandi forma, certum nobis eſt, conſecuturos eſſe contrarios quidem, ſed optimos effectus utrimque, quando ſinceris animis examen habeatur, & media ſtet Ratio liberum prolatura judicium. Scilicet Chriſtianus quilibet tunc arctius in ſua Religione firmabitur, atque ad eam contra inimicos tuendam aptior validiorque efficietur: quod ſane omnibus Chriſtianis ſuadet ſanctus Petrus in Epiſt. I. 3. ita ſcribens: *Parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea, quae in vobis eſt, ſpe.* Reliqui vero hucuſque a Chriſto alieni, aut mentem victam ad Evangelii leges convertent, aut tacite oſtendent, ſe ab una pervicacia, ſeu terrena cupiditate, aliiſve parum honeſtis cauſſis, detineri, ne ſanctae Chriſtianorum Religioni ſuum dent nomen & animum.

Atque hoc profecto eſt peculiare iſtius Legis decus ac praerogativa, ut ipſa ſit, non dicam credibilis ſupra ceteras, ſed una ſit evidenter credibilis, & conſentanea aequitati Naturae atque Rationis. Quamobrem inquirantur, ut lubet, ejus fundamenta ac principia. Nullum plane ibi Dogma occurrat, quod rectae Rationis ſuffragio non comprobetur, atque laudetur. Nonnulla quidem Myſteria ibi

tra-

traduntur de Natura ac Voluntate divina, quae aut captum humani intellectus excedunt, aut perfecte intelligi, dilucideque exponi non poſſunt. Verum haec ipſa non contra rationem, ſed ſupra rationem eſſe, omnes intelligent. Neque mirum, quod finita potentia in infiniti Dei capienda atque explicanda Natura aliquantum deficiat. Illud praeterea omnino exploratum eſt, nos iſta credere, eo quod ab ipſo Deo de ſe teſtimonium ferente revelata ſunt, & novimus a Deo revelata fuiſſe; & quandoquidem Rationi minime iſta repugnant, propterea quoque a Ratione recta incunctanter probantur.

Quod eſt ad Auctoritatem divinam, tantus ſignorum rationumque concentus in Chriſtianam Religionem confluit, ut illam niſi impudenter negare nequeas a Deo conſtitutam. Etenim ejus fundator Chriſtus compluribus Prophetarum oraculis praedictus antea fuerat, eaque proſtant in libris, quos Judaei, inimica Chriſtianarum natio, a tot ſaeculis venerantur. Accedunt plane caeleſtis vita, ac mores Chriſti, & manifeſta atque innumerabilia Miracula, quibus tum ille, tum ejus ſectatores virtute ab ipſo accepta iſtius Religionis veritatem confirmarunt. Ad haec puritas & ſanctitas dogmatum, legumque ad mores ſpectantium rectitudo, quibus nulla alia Religio, aeque ac Chriſtiana, homines ad cuncta virtutum officia impellit, atque a terrenis ad caeleſtia & ſpiritualia perducit, docetque non ſolum credere digna de Deo, ſed etiam digne colere Deum optimum maximum. Praeterea non ad inſtituentium commodum, aut emolumentum & gloriam propoſita fuit; non vi propagata per totum ferme terrarum orbem; ſed ab idiotis viris primum depraedicata, tum immenſo rationum pondere, tormentorumque incredibili tolerantia a doctiſſimis viris, fortiſſimiſque Martyribus propugnata fuit: quibus tametſi ardua quaedam Rationi humanae proponentibus, & voluntati non ſenſuum oblectamenta, voluptateſque, ſed legem Crucis, excidiumque cupiditatum indicentibus, nihilominus tandem ceſſit non paucorum Judaeorum pertinacia, & immanis aliorum populorum numerus. Haec atque alia complura ſigna, ſeu Motiva Credibilitatis, ut vocant, latiſſime ab iis pertractata, qui de Chriſtianae Religionis veritate agunt, niſi illam a Deo eſſe, illique prudenter eſſe credendum, evidenter probant, fortiterque perſuadent: quid aliud exſpectes? Certe nulla alia Religio tanto ſignorum conſenſu Deum ſibi vendicet auctorem: & ſiquidem habenda eſt aliqua Religio (uti procul dubio habenda eſt) certe Chriſtianam, cujus *teſtimonia credibilia facta ſunt nimis*, longe eſſe reliquis praeferendam, qui non videt, nihil videt.

 Quum

Quum vero a tot ſaeculis floruerint, ac floreant apud nos accurata omnium doctrinarum, & praecipue divini cultus, veraeque Religionis ſtudia, & quum quidquid unquam Theologia & recta Ratio docuit cum ad veteris novique Teſtamenti interpretationem, & confirmationem, tum ad morum diſciplinam, atque intellectus voluntatiſque humanae perfectum regimen, totum id non minori pietate quam eruditione ac ingenio ab eximiis Chriſtianis pertractatum, litteriſque etiam conſignatum fuerit, & etiamnum ex inſtituto pertractetur, ac diſputetur in eorum Scholis atque Eccleſiis: hinc eſt, quod rude Chriſtianorum vulgus eximatur a praecepto, quod prudentia unicuique injungit altius inquirendae Veritatis in potiſſimo Religionis negotio, hoc eſt perpendendi prima illius fundamenta & principia. Imprudenter ſane & crudeliter exigas, ut quilibet e populo Theologiae, Linguis variis, atque aliis compluribus Diſciplinis det operam, quae neceſſariae ſunt ad explicandas divini Inſtrumenti Scripturas, & ad inſtituendum exquiſitum de Religione examen. Fecerunt id ſtudioſiſſime & quotidie faciunt innumerabiles Eccleſiae Paſtores, atque Doctores. Igitur dum tot, ac tales anteſignanos (ut alia omittam nobis, non aliis faventia) Chriſtiana plebs ſequitur, imprudens ſit, qui illam imprudentiae accuſet.

Sed non idcirco omnes Chriſtianos ab hujuſmodi onere eximimus. Arbitramur enim, ſacros Eccleſiarum Miniſtros, & omnes, quibus erudienda creditur plebs Chriſti, debere diligenter inquirere & noſcere Chriſtianae Legis fundamenta ac principia, neque hujus tantum veritatem, ſed & reliquarum falſitatem habere perſpectam. Tum etiam magis id neceſſarium ducimus, quum Chriſtianus populus in Gentilium, aliarumque ſectarum vicinia conſtitutus eſt, & aut occaſio fert, aut Caritas ſuadet, pugnandum ſaepenumero eſſe non minus contra ſuperſtitionem, quam pro Religione legitima. Quando enim, ut diximus, populo Chriſtiano fas eſt conquieſcere in ſapientia, fide, pietate tot Majorum ſuorum, doctrinam a Deo revelatam, rationiſque ſuffragio probatam tradentium, ſi forte populo eidem dubitationes injiciantur, ſive occurrant, aut ſi ab hoſtibus impugnetur Chriſtianae Legis veritas: quis haereditatem ſanctam in tuto collocabit? Eſt id Paſtorum procul dubio, quibus cura gregis demandata fuit. At quei periculum a grege avertent, ubi prae ignorantia ne ſe quidem expedire poſſint ab inſtantibus lupis? Quocirca quum non in alium finem magiſtri & duces dati ſint populo Dei, niſi ut illum doctrina ſana imbuant, & in veritate confirment, &

ab

Digitized by Google

ab erroribus arceant: vires etiam ſibi parent neceſſe eſt, quibus muneri inſtitutoque ſuo reſpondeant. Manifeſtum autem eſt in hanc rem Apoſtoli praeceptum. *Oportet enim*, inquit ad Tit. c. I. *ut Epiſcopus potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt, arguere*. In II. vero ad Tim. c. 4. *Praedica*, inquit, *verbum, inſta opportune, importune, argue, obſecra, increpa in omni patientia & doctrina &c.* In eandem ſententiam loquuntur ſancti Patres, & Concilia. Quam certe legem ſi ad omnes cujuſcumque gradus Paſtores in Chriſtiana Republica extendemus, nimis ſeveri non erimus. Singulorum enim eſt gregem paſcere ac tueri. Quod quidem praeſtari etiam poſſe per ſubſidiarios & mercenarios non negaverim. Sed tum demum laudabiliter praeſtabitur, quum Paſtores deligendis optimis mercenariis ſint apti, ac intenti; & ipſi quoque ad curam gregis conferant diligentiam ſuam, doctrinam, ſapientiam, atque pietatem, ne ſi ſolo Paſtoris nomine & honore contenti ſint, ex ignorantia & deſidia mentem fruſtrentur ſummi omnium Paſtoris Chriſti.

CAPUT QUINTUM.

An ad ineundam Religionem veram Auctoritas praecedere Rationem debeat. Manichaeorum jactantia exploditur. Sancto Auguſtino ſententia hac de re abſurda a Pherepono affiƈta. Rationes extrinſecae, ſeu Motiva Credibilitatis adhibenda ante Fidem, nec exigendae Rationes Dogmatum demonſtrativae. Uſus Catholicae Eccleſiae heic laudatus, a qua nemo ſine ratione credere jubetur. Scire, & credere quantum differant. Miracula, extrinſecae Rationes. Alia Phereponi ſomnia putantis, Catholicos olim ſine rationibus exegiſſe Fidem.

EX hactenus dictis conſequitur, Rationem atque Auctoritatem conſulendas eſſe, eaſque confluere, ut quiſque prudenter aut ſuſceptam ſervet, aut amplectatur Religionem veram. Quod quum plerique non animadvertant, aut negligant, & ab una hominum fallaci auctoritate ſe duci ſinant; hinc fit, ut tot Provinciae in antiquis erroribus perſtent, & ad verum Dei cultum nunquam convertantur. Omnium autem maxime Chriſtiana Religio auctoritate & Ratione ſe niti profitetur; ce-

teris vero aut unum ex iſtis fundamentis, aut utraque deeſſe invictis argumentis contendit. Apoſtoli, eorumque ſucceſſores, & Sancti Patres, & reliqui Chriſtianae Reipublicae Doctores, Legem hanc non aliis artibus in toto fere terrarum orbe propagarunt, quam oſtendendo divinitus revelatam, & rationi conformem, idque rationibus probando, quibus humana prudentia prorſus acquieſcat, niſi carnem audire malit, quam ſpiritum. Proinde prima fronte videatur non injuſta cenſura a Joanne Pherepono argui Sanctus Auguſtinus, quippe qui in Libro *de Utilitate credendi* perſuadere nititur, Chriſtianam Religionem ſine ratione prius veram eſſe credendam, ut illius veritas ratione poſtea percipiatur. *Vera religio*, inquit ibi Auguſtinus Cap. 9. *niſi credantur ea, quae quiſque poſtea, ſi ſe bene geſſerit, dignuſque fuerit, aſſequatur atque percipiat, omnino ſine quodam gravi auctoritatis imperio iniri recte nullo pacto poteſt*. Auguſtini ſententiam Phereponus in animadverſione ad eundem Librum pag. 596. his verbis inſectatur: *Quo argumento probare poterat, prius eſſe quaedam ſine ratione (nam hoc debet intelligi) credenda, quae poſtea perciperentur? Quis mendaciorum & fabularum Propola non potuit ſimilia exigere: & poſtea dicere, ſi quis commenta ejus rejeciſſet, eum fuiſſe indignum, qui ea adſequeretur? An non Judaei & Ethnici Chriſtianis, contra ſe ratiocinantibus, talia reponere poterant, eſſe credendum, non ratiocinandum?* Tum oſtendere pergit, non injuria petere poſſe homines ad Chriſti Fidem convertendos, ut hujus Fidei veritas rationibus ante vera probetur, quam vera credatur. Aliter praepoſtere agi; nullamque ſuperſtitionem eſſe, ad quam pertrahi non poſſint homines, ſi obtineat opinio Auguſtini.

Verum enim vero Phereponus ineptam Auguſtino ſententiam affinxit, eique contigit, quod reliquis, qui quum in hoſte quaerant quod criminentur, errores & culpas deprehendunt, quas tamen non hoſtis ſaepe admiſit, ſed Cenſoris livor incaute ſomniavit, atque creavit. Nos aequiore animo Auguſtini mentem inveſtigantes palam faciemus, nihil aequius ab Auguſtino ſuaderi atque exigi potuiſſe, quam quod ipſe a Manichaeis exigebat; & ſimul quodnam ſit Rationis pondus, & quei Ratio procedere debeat in Religionis negotio, oſtendemus. Uti diximus, Religio vera ab Auctoritate, ſive Revelatione divina, deſcendere debet. Quum Deus nolit ſingulos per ſe alloqui homines, eiſque Religionem veram mirandum in modum communicare: neceſſe eſt, ut iſti ad Rationis conſilium, & ad Auctoritatem quoque humanam confugiant, per quae ſubſidia de di-

vinae

vinae Revelationis veritate certi efficiantur. Ipſa humana Auctoritas, quanquam multum polleat, ad Rationis tribunal & examen trahenda eſt, noſque e Rationis conſenſu, ſive diſſenſu, illius vim, aut infirmitatem dignoſcimus. Rurſus Ratio duplici via nos ad cognoſcendam veritatem divinae Revelationis perducere poteſt; vel per demonſtrationem, & argumenta intrinſeca, vel per credulitatem, & perſuaſionem prudentem, hoc eſt per extrinſeca argumenta.

Manichaei magnificis verbis homines ad Religionem invitabant, polliciti ſe omnia illius Myſteria & Dogmata demonſtraturos eſſe evidenter cum veritate concordia, priuſquam ab aliquo fidem exigerent. Scilicet, ſi pollicitationem ſequebatur effectus, poterant homines primo per rationem, ſive per intrinſecas rationes, intelligere, veram eſſe illam Religionem, quam ſubinde per Fidem credituri erant, ita ut Fidei fundamentum foret ipſa Ratio. Contra Catholici contendebant, prius eſſe credendum per Fidem, ut poſtea per Rationem, & per intrinſeca argumenta, intelligi ardua quaedam Religionis myſteria & dogmata poſſent. Quam quidem rationem pertrahendae gentis ad veram ſapientiam ambitioſiſſime deridebant Haereticorum omnium ſtultiſſimi Manichaei, non aliter ad tantam rem procedendum rati, quam nihil credendo, niſi rationi prius intrinſece conſtaret veritas per explicationem omnimodam, atque evidentem demonſtrationem omnium Dogmatum, atque Myſteriorum.

Totus eſt Auguſtinus, ut oſtendat, quam injuſta flagitarent Manichaei, quam juſta Catholici. Primo, quia ne ipſi quidem haeretici promiſſa praeſtabant. *Plus enim*, ut ait cap. 1. Lib. de Utilit. cred. *in refellendis aliis diſerti & copioſi erant, quam in ſuis probandis firmi & certi*. Et cap. 6. affirmat, eorum Auditores *falſa pollicitatione rationis inaudita millia fabularum credere & colere fuiſſe coactos*. Ipſos item Magiſtros ineptiſſimos fuiſſe in reddenda ratione, ſuiſque doctrinis confirmandis, tradit lib. contra Epiſt. Manichaei cap. 5. & cap. 14. Immo id oſtendit in reliquis ſuis adverſus eos Haereticos lucubrationibus. Secundo, quia & ipſi Manichaei ante omnia hortabantur auditores ſuos, ut Chriſto crederent, atque in hoc ſequerentur auctoritatem Eccleſiae Catholicae. Quo facto, pollicebantur ſe expoſituros, verumque eſſe demonſtraturos quidquid dixerat Chriſtus, & in Scripturis habebatur Manichaeo calculo probatis. Tertio, quum divina quaedam Myſteria & Dogmata vim & captum intellectus humani excedant, & ſint non quidem contra rationem, ſed ſupra rationem: ideo Catholici ajebant, per Fidem ſter-

nendam

nendam eſſe viam Rationi, ut haec in alta atque obſcura, impetrato per Fidei obedientiam caeleſti auxilio, poſtea penetraret. Quarto, oſtendebant Catholici, etiamſi Myſteria divina, & Sacrae Scripturae, humanis viribus intelligi poſſent, paucorum hominum eſſe rationes intrinſecas capere, quibus mens ad certam cognitionem rerum omnium divinarum perducatur. Num ergo ceteris hominibus, qui tam felici ingenio, tam vivido intellectu, praediti non ſunt, idcirco neganda aut differenda Religio, neque per Fidem ad verum credendum ſunt ii pertrahendi? Si hoc ſtatuamus, tunc rudes & craſſa minerva afflati, arbitrantes non ſine rationibus & demonſtrationibus eſſe credendum, nunquam ad veram Religionem pervenient, quia nunquam obſcura & ardua quaedam Riligionis arcana ſatis ſint intellecturi. Tandem, ut alia praeteream Auguſtini argumenta, Chriſtus ipſe non alia ratione homines ad ſe pertraxit, nihil prius, nihil fortius exigens, quam ut ſibi crederent, quum tamen illi nondum eſſent idonei ad divina percipienda ſecreta. Neque ſecus ad noſtra uſque tempora actum fuit in Eccleſia Catholica; & porro ſecus agere periculoſum eſt, aut certe exiguum afferet fructum. *Haec eſt*, inquit Auguſt. cap. 10. de Util. cred. *providentia vera Religionis. Hoc juſſum divinitus. Hoc a beatis majoribus traditum. Hoc ad nos uſque ſervatum. Hoc perturbare velle, atque pervertere, nihil eſt aliud, quam ad veram Religionem ſacrilegam viam quaerere. Quod qui faciunt, nec ſi eis concedatur quod volunt, poſſunt quo intendunt pervenire. Cujuſmodi enim libet excellant ingenio, niſi Deus adſit, humi repunt. Tunc autem adeſt, ſi ſocietatis humanae in Deum tendentibus cura ſit. Quo gradu nihil firmius in caelum reperiri poteſt.*

Sed hactenus deducta dubitationi lectoribus eximendae ſatis non ſunt. Nondum argumenta Phereponi dejecta, nondum ejus error detectus. Quum audiunt lectores, veterem Chriſtianorum Rempublicam, & Auguſtinum poſcere, ut ad veram Religionem accedentes primum ſine ratione credant, facturi ſibi gradum etiam ad intelligenda Religionis Myſteria, non continuo opinentur, iis imperatam eſſe Fidem ſine ulla omnino ratione. Exigebatur, ut veram crederent Chriſti Legem; ſed ſimul credendi rationes exponebantur, quibus ducti homines prudentiſſime veram crederent. Rationes autem iſtae erant, quae nunc in Scholis ſigna, ſeu Motiva Credibilitatis, appellantur, extrinſecae quidem rationes, ſed propoſito fortiſſime probando omnium conſenſu idoneae. Nos aliqua ex his argumentis ſupra attigimus. Proponebantur Infideli una cum divinis utriuſque Te-

ſtamenti Libris Myſteria & Dogmata Chriſti, atque etiam explicabantur. At parcebatur intrinſecis rationibus, quae difficiles plerumque ſunt, ac intelligi nequeunt, niſi poſt longum ſtudium, & peculiari auxilio Dei; quod per Fidem divinitus infuſam, & per Baptiſmatis gratiam ſperare deinde fas eſt. *Ego*, ait Auguſtinus cap. 14. *credere ante rationem, quum percipiendae rationi non ſis idoneus, & ipſa Fide animum excolere excipiendis ſeminibus veritatis, non ſolum ſaluberrimum judico, ſed tale omnino, ſine quo aegris animis ſalus redire non poſſit*. Sacerdotibus Chriſti Fidem praedicantibus inter Infideles, non Teologiae Baccalaureos, ut barbaro utar vocabulo, ſed Chriſtianos facere animus erat. Praeviis igitur Argumentis efficacibus Credibilitatis movebantur Infideles ad credendum, veram eſſe Chriſti Religionem. Quo fundamento poſito, cognitaque veritate Revelationis divinae, quidquid poſtea ab iſta caeleſti Religione propoſitum erat atque explicatum, etſi non intelligeretur, etſi intrinſecae cauſae & rationes non afferrentur, aut ſatis non caperentur, verum credebatur, & credendum erat, quippe a Deo mentiendi impotente in ea vera Religione traditum. Ita extrinſecae rationes animum inſtruebant ad Fidem; miſericordia autem Dei animum ita inſtructum ad Baptiſmum, & ad caeleſte Fidei ſalutaris donum perducere ſolebat. Animus tandem divina gratia imbutus, ad obſcura & abdita Myſteria & Dogmata intelligenda, quantum creatae menti licet, efficiebatur aptiſſimus.

Quod itaque in Catholicis criminabantur Manichaei, nihil aliud erat, quam iſtud praecipere Fidem ſine praevia demonſtratione, ſine rationibus intrinſecis, evidentique dogmatum omnium atque Myſteriorum probatione. Id importune a Manichaeis exigi, quin etiam parum pie, atque imprudenter exigi, Auguſtino praeeunte, didicimus. Satius enim erat, ac tutius & expeditius, ad Religionem adducere homines per Motiva Credibilitatis, hoc eſt, per extrinſecas rationes. Ad haec animum Phereponus non advertens, ubi audiit, Manichaeos rationem petere ante Fidem, Auguſtinum vero in contraria eſſe ſententia, tum cenſuit ſine ullis rationibus praeviis impoſitum ab Eccleſia Catholica credendi jugum futuris fidelibus. At amabo, quid aliud Auguſtinus in Manichaeis damnat, quam quod ante Fidem *rationem ſe de obſcuriſſimis rebus polliceantur reddituros*, uti Cap. 9. ait? Secundo, quod *credendum negent, niſi indubitata ratio reddita fuerit &c. Et niſi apertiſſimam rationem ſtultis de Deo protulerint, nihil credendum eſſe contendant?* Nihil ergo aliud probare

Augu-

Auguſtinus contendit, quam prudenter credi poſſe ac debere, vel antequam ratione, & certa cognitione, divina quaedam ſecreta & ardua quaedam ac obſcura Myſteria intelligantur. Nonne ad rite prudenterque veram Religionem ineundam, ſatis eſt, ſi externis argumentis, quae multa atque efficaciſſima habet ſola Chriſti Religio, ad credendum ducaris? Ubi enim tibi conſtitit, veram eſſe aliquam Religionem, tibi etiam conſtat, nonniſi vera in ea contineri, tametſi per demonſtrationem veritas ſingulorum tibi nondum perſpecta fuerit, Auguſtinus ipſe, quibus rationibus permotus fuerit, & quibus reliqui permoverentur ad amplectendam Chriſti legem, prodit in ipſo Libro de Utilitate credendi Cap. 14. dum ſignificat, ſe Chriſti moram in terris credidiſſe *populorum atque gentium confirmatae opinioni, ac famae admodum celeberrimae. Famae*, inquam, *celebritate, conſenſione, vetuſtate roboratae*. Deinde cap. 16. partim admirandis Chriſtianae Religionis prodigiis, quae nemo niſi impudens neget, partim credentium multitudine, quae Auguſtini tempore ſe latiſſime per ingentia terrarum ſpatia effundebat, moveri nos ad credendum ait: *Homini non valenti verum intueri, ut ad id fiat idoneus, purgarique ſe ſinat, Auctoritas praeſto eſt, quam partim miraculis, partim multitudine valere, nemo ambigit*. Sequenti autem Capite pleraque Credibilitatis Motiva enumerat, quibus Infideles adducti prudenter credere jubebantur, noſtriſque etiam jubentur temporibus. *Hoc factum eſt*, inquit, *divina providentia per Prophetarum Vaticinia; per humanitatem doctrinamque Chriſti; per Apoſtolorum itinera; per Martyrum contumelias, cruces, ſanguinem, mortes; per Sanctorum praedicabilem vitam; atque in his univerſis, digna rebus tantis, atque virtutibus, pro temporum opportunitate Miracula*. En argumenta, en rationes, quae ab Infidelibus Fidem impetrabant, priuſquam certa & interna demonſtratione, ſive cognitione, intelligerentur omnia divinae Legis documenta atque Myſteria. Hinc Auguſtinus dicere pergit: *Quum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitabimus nos ejus Eccleſiae condere gremio, quae uſque ad confeſſionem generis humani ab Apoſtolica Sede per ſucceſſiones Epiſcoporum, fruſtra Haereticis circumlatrantibus, & partim plebis ipſius judicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam Miraculorum majeſtate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit?* Alia hujuſmodi argumenta extrinſeca, quae Auguſtinum in Eccleſiae Cathalicae gremio tenerent, luculentius ab ipſo recenſentur in lib. contra Epiſt. Manichaei Cap. 4.

Nunc

Nunc ergo accedat Phereponus, & dicat pag. 596. Animadv. *Quis mendaciorum & fabularum Propola non potuit ſimilia exigere? An non Judaei & Ethnici Chriſtianis contra ſe ratiocinantibus, talia reponere poterant: eſſe credendum, non ratiocinandum?* At quis mendaciorum Propola, quis Ethnicus, aut Judaeus, tot ac tanta Motiva Credibilitatis afferre poterat, aut poſſit, quibus probet ſuam Religionem divinitus inſtitutam, aut a Deo ſemper in priſtinis legibus & ritibus conſervatam, quot & quanta producere potuit, & poteſt Chriſti Religio? Non ergo ſibi timere debebat Auguſtinus, immo Catholica Eccleſia, ſi credendum prius eſſe monebat quam intime evidenter omnia intelligerentur; nam reliquae Religiones tanta vi, tanto numero & concentu argumentorum carent, quibus fidem exigant ante rationem. Propterea extra oleas Phereponus fertur, quum in reliquis animadverſionibus ſuis Auguſtino minatur, & flagra intentat, quaſi hic nulla ratione prolata, Chriſto, ejuſque Religioni, & ſacerdotibus, credendum eſſe moneat. *Qui credit* (ſunt Phereponi verba pag. 597.) *veram aliquam eſſe Religionem, ſeu Deum coli velle ab hominibus, ſine ulla omnino ratione, aut inſanit, aut ita hebes eſt, ut ab inſanis non multum diſtet. Qui fidem habuit tibi ſine ratione, idem etiam ſine ratione, cum videbitur, tibi fidem detrahet, adſentieturque aeque facile Arianis, ſi rerum potiantur, aut etiam, quod deterius eſt, Muhammedanis, quod revera fecerunt Afri poſt Auguſtini tempora.* Non vacat inquirere, cur in Muhammedanam ſuperſtitionem conceſſerit una cum Aſia & Graecia, ipſa quoque Africa. Hoc unum dicam, temere pronunciari, Afros ſine ratione olim credidiſſe, Chriſto, & ejus Religionem ſine ratione didiciſſe, & per aliquot etiam ſaecula ſine ratione ſervaſſe. Neque in animo eſt perpendere, quot exceptionibus ſubſit, & quot explicationibus indigeat regula illa: *Qui tibi fidem ſine ratione habet, facile etiam ſine ratione tibi fidem detrahet.* Siquidem & Judaeorum, & Moslemorum filii ſine ratione plerumque credunt parentibus, & majoribus ſuis, Religionem propriam tradentibus; neque tamen facile de ſua ſe fide atque opinione dejici patiuntur. Quod ſi id illis contingit, quanto magis id Chriſtianis continget, & porro contingere debeat? Qui enim vel ſine ratione Chriſto credit, & per Baptiſmatis lavacrum Religioni verae conjungitur, dum id ex animo faciat, & non ficte credat, ea caeleſti virtute profecto donatur, quae illum vel ſine ratione in Fide conſtantiſſimum continere poſſit.

Digitized by Google

Haec, inquam, miſſa faciamus, & certa ſit undequaque Phereponi ſententia, immo non aliud ſit quam quod habetur Cap. 19. Eccleſiaſtici: *Qui cito credit*, *levis corde eſt*. At quid rei haec habent cum Eccleſiae Catholicae diſciplina, quae a Chriſto ad noſtram uſque aetatem ſanctiſſimam Religionem propagavit, tot rationibus, cauſſiſque propoſitis, cur Sacerdotibus ſuis, & Chriſto credendum foret? Bardos plane ſtupidoſque neceſſe eſt, faciat exiſtimetque Phereponus tot populos ingenii fama alioqui celebres, qui ſeſe ad Chriſtum hucuſque adjunxerunt, ſi aliter eos cenſet Chriſtianae Religioni conſenſiſſe, neque iis, antequam crederent, fortiſſime perſuaſum putat, jure fuiſſe credendum. At, inquit Phereponus, non rationi, ſed Sacerdotibus fidem exigentibus credendum eſſe Auguſtinus monet. Id juris ſi ſibi arrogent Sacerdotes Ethnici, & eadem, quae Auguſtinus habet de Utilitate credendi, Chriſtiano occinant, quid reſponſi dabimus? Intoleranda ab iis peti, Chriſtianus exclamabit. *Ne ergo*, ſubdit Cenſor, *bona ratiocinantio habeatur in Africa Chriſtiana*, *quae Paralogiſmus fuiſſet ad ortum Euphratis*. Si ſine ullis omnino rationibus Chriſtiani Antiſtites ſibi adhibendam fidem dixiſſent: ferri utcumque poſſet iſta Phereponi percontatio. Verum, ut vidimus, aliter ſeſe res habuit. Praeter animum non fictum adferebant Chriſtiani Sacerdotes rationum pondus, quibus evidenter credibilem eſſe Religionem ſuam probarent, vel non intellectis evidenter ſingulis ejus dogmatibus atque myſteriis. Manichaei vero ita obfirmatis animis pugnabant, ut neque Sacerdotibus Catholicis, quamlibet ſincere agentibus, neque extrinſecis argumentis, quamlibet fortiſſimis, eorum ex parte productis, adjungere fidem vellent, & adjungendam praefracte negarent, niſi certa cognitione atque intrinſecis rationibus prius intelligerent & vera eſſe evidenter cognoſcerent omnia divinae legis myſteria atque documenta. Itaque ſponte evaneſcit inter Chriſtianos atque Ethnicos Sacerdotes inſtituta comparatio.

Quum vero Auguſtinus Cap. 12. lib. de Util. cred. quaeſiiſſet, *Quomodo*, *ſi quod neſcitur*, *credendum non eſt*, *ſerviant parentibus liberi*, *eoſque mutua pietate diligant*, *quos parentes ſuos eſſe non credant?* Phereponus inſurgit, & haec plane diſſimilia eſſe pronunciat. *Nam parentes*, ita ſcribit, *& alii ſcire poſſunt*, *& revera ſciunt*, *quinam ſint ſui*, *& certorum hominum liberi; nec ulla utilitate ducuntur*, *ſaltem plerumque*, *ad ſupponendos ſibi alienos liberos*. *Sed Sacerdotes*, *qui volunt ſibi credi de Religione*, *ejus veritatis non ſunt magis conſcii*, *quam*

quam alii homines, ſi rationibus ſunt deſtituti; & plerumque non ſine magna utilitate ſua ſuum gregem augebant. At hoc ipſum exemplum dilucide oſtendit, quod hactenus de quaeſtione iſta non perſpexit Phereponus, qui tametſi Criticae Artis magiſter moneri ſe patiatur, ut quando ad aliorum cenſuram fertur, diligentius eorum opera legat, mentemque ſcrutetur. Tria eſſe dixerat Auguſtinus Cap. II. *Intelligere*, *credere*, *opinari*. *Intelligere* idem eſſe ac *ſcire*, ſeu *aliquid mentis certa ratione tenere* ſtatuit. Tum haec addit: *Quod intelligimus debemus rationi; quod credimus, Auctoritati; quod opinamur, errori.* Ut autem oſtendat, falli Manichaeos, qui dicunt, *nihil eſſe credendum, niſi quod ſcimus*, liberorum exemplum adducit, qui procul dubio mentis certa ratione, & per demonſtrationem ſcire ac intelligere nequeunt, ſuos eſſe parentes, quos ut tales diligunt & colunt, & tamen pie prudenterque tales eſſe credunt, quia auctoritate, hoc eſt, argumentis & rationibus extrinſecis ad ita credendum atque agendum moventur. *Credimus*, inquit, *& ſine ulla dubitatione credimus, quod ſcire non poſſe confitemur.*

Quid nunc rei tam certae objicit Phereponus? *Parentes* ait, *& alii ſcire poſſunt, & revera ſciunt, quinam ſint ſui liberi.* At ut praetercam, ne ipſos quidem parentes id *ſcire* interdum poſſe per *ſcientiam certamque mentis cognitionem*, quo ſenſu Auguſtinus heic *ſcire* accipit: nunquid liberi per rationes intrinſecas, & per ſcientiam noſcunt parentes ſuos? Non hercle. *Non enim ratione* (ut ipſis Auguſtini verbis utar) *ullo pacto ſciri poteſt, ſed interpoſita matris auctoritate de patre creditur; de ipſa vero matre plerumque nec matri, ſed obſtetricibus, nutricibus, famulis. Nam cui furari filius poteſt, aliuſque ſupponi, nonne poteſt, decepta decipere?* Sed, inquit Phereponus, hoc exemplo probare vult Auguſtinus, credendum quoque eſſe Chriſtiano Sacerdoti ſine ratione, quum tamen haec ſint plane diſſimilia. At quandonam ſomniavit quiſquam, liberos ſine ulla omnino ratione credere, hunc aut illum eſſe parentem ſuum? Illud ergo exemplum in eum tantummodo finem Auguſtinus adfert, *ut oſtendatur, nihil omnino humanae ſocietatis incolume remanere, ſi nihil credere ſtatuerimus, quod non poſſumus tenere perceptum:* hoc eſt cujus certa non habeatur ſcientia. Nimirum inter Auguſtinum & Manichaeos vertebatur iſta quaeſtio, utrum ſcilicet credi quaedam prudenter poſſent atque deberent per ſola Credibilitatis Argumenta, an vero neceſſe foret earum rerum Scientiam prius habere, ut prudenter deinde crederentur. Nemo neget, quin liberi veriſi-

millimis rationibus ducti prudenter credant, & credere debeant parentes ſuos. Nemo etiam negare audeat, quin Infideles auditis duntaxat Motivis, ut ajunt, Credibilitatis, credere prudenter poſſint ac debeant Sacerdoti Chriſtiano, quamvis internas quorumdam divinorum dogmatum rationes nequaquam proponenti. Diſſimilia autem ſunt hujuſmodi exempla, ſed contraria atque alia ratione, quam Phereponus cenſet. Liberi enim facile in credendis parentibus ſuis, ut liquet, falli poſſunt; Infidelis vero in credendo Sacerdoti tot credibilitatis argumenta adferenti, ſi rationem conſulat, ſentit ſe falli non poſſe, etiamſi Sacerdos ille ad utilitatem quoque propriam eo in negotio reſpiceret: quod tamen quam modeſte, quam vere, a Pherepono Chriſtianis Sacerdotibus affingatur, ipſe viderit. Tanta quippe eſt eorum argumentorum vis, quibus credenda oſtenditur Chriſtiana Religio, ut eam non ſolum prudenter, & ſine difficultate credere quiſque poſſit, ſed etiam difficillimum ſit homini iis auditis temperare a credendo. At Phereponus ſibi temere perſuadet, ſine ullis omnino rationibus olim Sacerdotes fidem praecepiſſe, dum nequaquam intelligit, quid *ſcire* hoc loco ſit Auguſtino. Poterat tamen ipſe ex iis, quae retulimus, abunde perſpicere, & partim etiam perſpexit in eodem Cap. 14. Sed qui extra orbitam cucurrerat, ſe in viam revocare non valuit.

Diſciplinam Eccleſiaſticam de exigenda fide ante rationes intrinſecas exemplo Chriſti confirmabat Auguſtinus, inquiens eum nihil prius, neque fortius, quam credi ſibi voluiſſe. *Fide*, ait, *ille ſtultos ducebat; vos ratione ducitis. Laudabat credentes ille; vos objurgatis &c.* Heic Phereponus ſuas obtrudit notas, oſtenſurus egregia morum Praecepta & Miracula duas graves fuiſſe rationes, quibus divinus ille Magiſter ſibi conciliabat fidem, quamvis Judaei non intelligerent, quaecumque dicebat. At rogo quid novi adfert eruditus Cenſor? Nonne & Auguſtinus ibidem haec habet: *Quid enim aliud agunt tanta & tam multa Miracula, ipſo etiam dicente, illa fieri non ob aliud, niſi ut ſibi crederent?* Quare ergo non intellexit aliquando Phereponus, ſatis eſſe poſſe ad prudenter credendum Religioni Chriſtianae Argumenta Credibilitatis, eaque argumenta antiquis Chriſtianis in credendo, & in praedicando Infidelibus Evangelio familiaria fuiſſe? Ipſe Chriſtus cauſſas & rationes intrinſecas altiſſimorum quorundam dogmatum non attulit; & tamen ut ſibi crederetur, inſtabat. Sola Miracula, quae nemo alius fecerat, pro ratione erant, eorumque gratia prudenter aſſentiri Chriſto poterant,

immo debebant Judaei. Miracula autem non intrinſecas eſſe, ſed extrinſecas rationes, ad probandam doctrinae veritatem, manifeſte conſtat. Praeterea Phereponus hinc diſcere debuit, excipiendum cum riſu fuiſſe exemplum Chriſti a Catholicis adhibitum, ſi iſti non ſolum ſine intrinſecis, ſed etiam ſine extrinſecis rationibus poſtulaſſent, ut ſibi crederetur, quando ipſe Dei Filius nōn aliter fidem praeceperit, quam praemiſſis ingentibus prodigiis, hoc eſt graviſſimis rationibus extrinſecis, quibus tuto deducerentur Judaei ad credenda illa etiam, quae ſatis non intelligerent. Videat igitur Cenſor, quam recte in haec verba concludat: *Itaque non potuit Auguſtinus exemplo Chriſti uti, ut probaret Eccleſiam Catholicam jure ſibi ſine ratione credi poſtulare.*

Itidem ex aliis quoque Auguſtini Libris, quae Catholicorum atque ipſius Auguſtini mens & conſuetudo foret, colligere Phereponus poterat, niſi figmentum ſuum nimis amaſſet, ex quo exercendi ingenii cenſorii tam bella occaſio ſuboriebatur. Inquit autem Auguſtinus in Lib. de vera Religione cap. 34. *Ipſa quoque animae medicina, quae divina providentia & ineffabili beneficentia geritur, gradatim diſtincteque pulcherrima eſt. Diſtribuitur enim in Auctoritatem atque rationem. Auctoritas* (videlicet argumenta credibilitatis) *fidem flagitat, & rationi praeparat hominem. Ratio ad intellectum cognitionemque perducit. Quanquam neque Auctoritatem Ratio penitus deſerit, quum conſideratur, cui ſit credendum; & certe ſumma eſt ipſius jam cognitae atque perſpicuae Veritatis auctoritas.* In Epiſtol. 120. cap. 1. alias 22. apertius exprimit, quae ſententia foret Eccleſiae Catholicae. *Abſit* (ſunt ejus verba) *ut ideo credamus, ne rationem accipiamus, ſive quaeramus; quum etiam credere non poſſemus, niſi rationales animas haberemus. Ut ergo in quibuſdam rebus ad doctrinam ſalutarem pertinentibus, quas ratione nondum percipere valemus, ſed aliquando valebimus, fides praecedat rationem, qua cor mundetur, ut magna rationis capiat & perferat lucem: hoc utique rationis eſt.* Quae verba Phereponus veritatem prorſus conſentientem habere & ipſe adnotavit, atque affirmavit; quamvis poſtea fateatur, ſe non intelligere, quomodo haec in concordiam redigi poſſint cum iis, quae alibi de Auctoritate ab Auguſtino traduntur. At nihil homini facilius erat, quando ad ejus Libros acceſſiſſet amantis potius quam inimici animo, & non infectandi, ſed illuſtrandi tanti viri cauſa in eum commentarios ſibi conſcribendos ſuſcepiſſet.

Cete-

Ceterum lepidus mihi videtur Phereponus, quum veras divinare vult cauſas, cur Auguſtini tempore Fides, ut ille ſomniat, ſine ratione exigeretur. Prima eſt, quod Chriſtiani *non ſatis erant in Philoſophia Criticaque exercitati, ut Scripturam contra objectiones Manichaeorum, aliorumque defendere commode poſſent. Altera, quod revera ſibi conſcii eſſent, non pauca a ſe dici plane contraria rectae rationi, qualia erant tam multa, quae de Gratia & Praedeſtinatione, aliiſque dogmatibus iis adnexis, quaſi capita Fidei credenda ab Auguſtino proponebantur. Denique is ſermo fuit partium jam vires ſuas ſentientium, & multitudine ſua fretarum; quam ſaepe jactat heic Auguſtinus, contemta paucitate aliter ſentientium*, en quot criminum poſtulet Eccleſiam Catholicam ſuis hiſce divinationibus Phereponus noſter. Sed ad primam cauſam quod attinet ab eo excogitatam, negamus, ita Critices & Philoſophiae ſcientia deſtitutos fuiſſe veteres Chriſtianos & potiſſimum Auguſtini tempore, ut commode interpretari tuerique non poſſent Scripturas ſacras. Proſtant eorum Libri, quibus vindicarunt ab Ethnicorum, Manichaeorum, aliorumque hoſtium cenſuris veritatem, & ſanctitatem divinorum codicum. Multi e Manichaeis, plures ex aliis Sectis, innumeri e Paganorum ſuperſtitione ad veram Chriſti Religionem perducti (niſi omnes illos inter pecora ſtipiteſque referre volumus) argumento ſunt, non infeliciter neque ſegniter verſatos eſſe veteres Eccleſiae Catholicae Praeſules & Paſtores in ſacris voluminibus protegendis & recte explicandis. Secundo dicimus, peculiarem illam Criticam & Philoſophiam, quam expetit Phereponus, ne neceſſariam quidem olim fuiſſe, neque adhuc eſſe, ut quis jure ad Chriſtianam & Catholicam Religionem advocetur, atque impellatur. Satis ſuperque ſunt Argumenta, quibus prudenter credibilis, immo evidenter credibilis, oſtenditur Chriſti Religio. Non aliis uſus eſt ipſemet Chriſtus; non aliis fere ſemper in praedicatione Evangelii uſi ſunt ejus Apoſtoli, atque Apoſtolorum Succeſſores, ceterique Eccleſiae Catholicae Doctores. Non aliis utendum contendit Origenes lib. 1. contra Celſum, hominem nempe, qui Pherepono in hujuſmodi accuſatione praeiverat. Curae tot agricolarum, quanquam Philoſophiae & Critice, ſi Phereponum auſcultamus, imperitorum, quanta meſſis reſponderit, ac reſpondeat, nulla non loquitur Hiſtoria. An multos ad Chriſtum adducere poſſit, atque adducat praeſcripta a Pherepono via, tantumque ab eo commendata Ars Critica, videant alii. Illud quidem affirmari poſſe reor, ſi homines induxiſſent, aut inducant in

animum,

animum, tum ſolum credendum eſſe Chriſto, quum ſublatae evidenter fuerint omnes in divinis Scripturis dogmatibuſque occurrentes difficultates, eos aut ſerius quam par eſt, aut nunquam futuros fuiſſe, & fore Chriſtianos. Rationi feroci, atque admodum curioſae, ſive etiam infirmae, nunquam ſatis eſt; neque eſt ulla gens tam diſcordiarum ferax, quam quae enixam dat operam Criticae, & de omnibus dubitat, nihilque credendum ducit, niſi quod eſt evidenter probatum. Unuſquiſque in ſuo ſenſu abundat, unuſquiſque ſupra alium ſe ſapere arbitratur, & uni ſibi credere novit. Quamobrem tutior, & laudabilior ſemper fuerit ratio praedicandi & perſuadendi Evangelii, quam Chriſtus, quam noſtri Majores hucuſque ſervarunt, & quam fortaſſe non impugnaſſet ipſe Phereponus, ſi Auguſtini conſilium ſententiamque hac de re (quod facile fuit) melius percepiſſet. Sed alibi de Critices uſu, abuſu & neceſſitate, & de ſcientia Patrum quaedam commentabimur.

Quod eſt ad alteram cauſam, nempe ideo a rationibus reddendis ſe abſtinuiſſe veteres Chriſtianos, & Catholicos, *quod revera ſibi conſcii eſſent, non pauca a ſe dici contraria rectae rationi:* a veritate omnino abhorret. Nonnulla quidem diximus in Catholica Religione tradi, quae ſupra humanam rationem ſunt, qualia ſunt a Chriſto revelata de Dei natura. At aliqua ibidem tradi, quae ſint, ſi Superis placet, plane contra rectam rationem, & id non ignorari a nobis, nullus unquam Catholicus, niſi errans, ſibi perſuaſit: nullus niſi ſtultus, ſomniavit. Et queis, rogo, Auctoribus tam deformem ſententiam Eccleſiae Catholicae imponit Phereponus? Haereticos forſitan cum antiquos tum recentes, quibuſcum & ipſe ſentit & facit, ſui dicti daturus eſt teſtes. Verum quonam ex Canone Critico didicit ille, credendum eſſe hoſtibus noſtris affirmantibus, quod nos conſtantiſſime negamus? Quandoquidem tamen Auguſtinus ipſe accerſitur in hanc eandem cauſſam, oſtendat quaeſo Phereponus, eum ſibi conſcium fuiſſe, adverſari rectae rationi, quae *de Gratia & Praedeſtinatione* a ſe proponebantur. Mihi nullum dubium eſt, quin Auguſtinus hac de re interrogatus non ſolum ſe tam abſurdae opinionis conſcium negaſſet, ſed etiam invictis rationibus oſtendiſſet, ſententiam ſuam cum recta ratione penitus conſentire, aut ſaltem ab illa non abhorrere. Pro ipſo luculenter reſpondere adhuc poſſunt editi ejus Libri, in quibus unice probat, nullam aliam, quam ſuam, & Eccleſiae Catholicae, de Gratia & Praedeſtinatione ſententiam habere conſenſum Scripturae atque Rationis. Si ille (fingamus rem

a vero

a vero longe alienam) in ea fuit opinione, quam Calvini Sectato- res eidem tribuunt, non inficiamur, quin contra ipſum recta ratio pugnaret. Sed, hoc etiam poſito, certiſſimum eſt, non advertiſſe Auguſtinum, quantopere hujuſmodi ſententia adverſaretur rectae rationi. Nam & ipſi Calviniani, qui revera in hiſce quaeſtionibus contraria rationi docent, induci non poſſunt ut credant, ſe rationi contraria tradere, atque in tam miſero errore verſari. Deinde prodit ipſe Liber de Utilitate credendi, qualia Auguſtinus ſentiret. *Credere*, inquit is Cap. 11. *tunc eſt culpandum, quum vel de Deo indignum aliquid creditur, vel de homine facile creditur*. Utique fatemur, nihil indignius excogitari de Deo poſſe, quam quod Auguſtino Calvinus adſcribit; nempe a Deo creari homines, qui antecedenti neceſſitate non ſecus ac fato compellantur ad bonum & malum, & ſubinde ab ipſo Deo propter delicta puniantur, quae illi non coacti quidem patrarunt, ſed electione & reſiſtendi facultate ſine ſua culpa deſtituti evitare nullo pacto potuerunt. Talia Deum prorſus dedecent, nimiumque rationi adverſantur. Si verum foret, eam fuiſſe Auguſtini ſententiam in Gratiae & Praedeſtinationis negotio, quam tradidiſſe ab haereticis recentioribus dicitur, & conſcius ille ſibi fuiſſet, in quot a ratione abſona atque indigna Deo, ſe ſua opinio conjiceret: adeone mentis inops fuiſſet, ut tunc eſſe culpandum hominem diceret, *quum de Deo indignum aliquid creditur?* Sed Auguſtinus a Calvino perverſe explicatus, neque indigna Deo tradidit, multoque minus ſibi conſcius fuit, ſe aliquid credere contrarium rectae rationi.

Denique idem ille eſt Auguſtinus, qui Epiſt. 143. olim 7. haec ſcribit non ignorata Pherepono, immo aurea jure ac merito ab ipſo appellata. *Si Ratio contra divinarum Scripturarum auctoritatem redditur, quamlibet acuta ſit, fallit veriſimilitudine, nam vera eſſe non poteſt. Rurſus ſi manifeſtiſſimae certaeque Rationi velut Scripturarum ſanctarum objicitur auctoritas, non intelligit, qui hoc facit; & non Scripturarum illarum ſenſum, ad quem penetrare non potuit, ſed ſuum potius objicit veritati; nec quod in eis, ſed quod in ſeipſo velut pro eis invenit, opponit*. Idem etiam Lib. 4. de Trin. Cap. 6. praeclariſſime inquit: *Contra rationem nemo ſobrius, contra Scripturas nemo Chriſtianus, contra Eccleſiam nemo pacificus ſenſerit*. Similia habet aliis in locis. Nunc ergo a Pherepono petimus, qua fronte affirmare poſſit, revera ſibi conſcium fuiſſe Auguſtinum a ſe tradi contraria rectae Rationi in quaeſtionibus *de Praedeſtinatione &*

Gratia

Gratia, niſi cenſeat Auguſtinum, virum ingenio & memoria ad invidiam praeſtantiſſimum, ſupine admodum deliraſſe, aut virum ſumme pium impoſtorem fuiſſe mendaciſſimum, qui aut ignoraret, quae in animo certa & ſtatuta habebat, aut quaedam intimo corde crederet, contraria vero alios decepturus, depraedicaret? Haec, inquam, niſi devorare velit Phereponus, fateri tandem cogatur, Auguſtinum, qui contra rectam rationem ſentiendum eſſe negat, ſibi conſcium non fuiſſe, a ſe proponi quaedam, quae ipſam rectam rationem inimicam haberent; ſive, ſi ita Pherepono placet, erraſſe quidem Auguſtinum contra ipſam rationem, ſed ipſum ſe errare non cognoviſſe.

Facile vero nobis foret oſtendere, ne erraſſe quidem Auguſtinum, neque a ratione abſona prodidiſſe in controverſiis de Praedeſtinatione & Gratia. Sed occupata jam fuit iſta provincia a doctiſſimis inter Catholicos viris, quorum etiam cura atque eruditione palam factum eſt, quantum Auguſtini dogmata a Calvinianis diſtent. Illud in praeſentia adnotaſſe ſufficiat, ab Auguſtino adhuc Presbytero conſcriptum fuiſſe Librum de *Utilitate credendi*. Eo autem tempore, quum inter ipſum & Pelagianos, quippe nondum ab ovo eductos, nullae quaeſtiones da Gratia interceſſiſſent: inepte dicitur Auguſtinus aliena a recta ratione in Gratiae & Praedeſtinationis argumento propoſuiſſe. Immo tantum abeſt, ut id contigerit, ut nihil prius neque antiquius tum Auguſtino eſſet, quam Liberum hominis Arbitrium a Manichaeis defendere, quod poſtea in reliquis contra Pelagium ſcriptis ab ipſo laeſum nonnulli perperam opinantur. Teſtis etiam eſt ipſemet Auguſtinus, ſe tum temporis incaute adhaeſiſſe opinioni de initiis Fidei merito hominis, non Gratiae Dei, tribuendis, quam poſtea adoptarunt Semipelagiani. Quamobrem quum liquido conſtet, eo ſaltem tempore, quo Librum illum ſcribebat Auguſtinus, ab ipſo propoſita non fuiſſe aliena a recta ratione in argumento divinae Gratiae: conſtabit etiam, nihil magis abs re produci a Pherepono potuiſſe, quam quod Catholici ideo Fidem ante rationem exigerent, quia conſcii ſibi erant, tradi a ſe quaedam plane contraria rectae rationi. Idem quod de dogmatibus ad Gratiam ſpectantibus dictum eſt, dici & de aliis poteſt, quae in Catholica Religione rationi rectae repugnare Phereponus credit, & quae libenter, ut opinor, heic quoque memoraſſet, niſi fortaſſe conterraneis ſuis non omnes illius ſententias, non ejus ubique licentiam, aequo animo ferentibus, parcere conſultius duxiſſet.

Tertia cauſa, quare poſtulabant Catholici, ut rationi anteverteret fides, Pherepono divinante, ea fuit, quod ii ſuas jam vires ſentirent, ſuaque multitudine freti, aliter ſentientium paucitatem contemnerent. *Ejuſmodi partes*, inquit is, *ac ingenia pati non poſſunt ſibi obloqui pauciores, ſed volunt fidem loquentibus continuo haberi.* Neſcio, an heic Dordracenam Synodum tacite carpat ingenioſus Cenſor. Hoc quidem novi, ipſum, quamquam minime falſa de Catholicis heic narret, multitudinem ſuam Manichaeorum gregi objicientibus, non minus tamen quam antea in nos contumelioſe agere. Ampliſſima quippe Catholicorum Reſpublica ſibi fidem ab Ethnicis habendam eſſe contendebat, non quod tantummodo loqueretur, ſed quod, ut vidimus, evidenter credibilia vel ſine rationibus intrinſecis, loqueretur. Nunquam huc reſpicere Phereponus didicit. Ubi autem in Haereticos diſputatur, multitudo quoque ipſa validum praebuit ſemper argumentum dignoſcendae Religionis verae. Quum enim quaeritur, quae inter tot Sectas, quarum unaquaeque ſibi veram Chriſti Religionem tribuit, Orthodoxa ſit, & germana Religio: praeter alia *Credibilitatis argumenta*, quae unis Catholicis favent, illud quoque favet, quod iſti re & nomine Catholici ſint, ſemperque fuerint ab Apoſtolorum aetate. Hoc eſt, quod per univerſum terrarum orbem diffuſa ſit, & adhuc ex divino munere latiſſime pateat una Catholicorum Religio: quod hucuſque Haereſi nulli contigit, neque continget ante ultimi judicii dies, & quando etiam contingere poſſet (quod non concedo) nihil Religionis, quae hucuſque Catholica fuit, veritati officeret, ut nemo non intelligit. Haec etiam teſſera ad reliquas accedit, quibus in unum collectis vera Chriſti Eccleſia a falſis atque Haereticis diſtinguitur; eamque ſapientiſſime in ſacris Symbolis, in aecumenicis Conciliis, in Patrum ſcriptis conſtitutam habemus, & ab Haereticorum oppugnatoribus efficaciſſime ſemper adhibitam ſcimus. Sed commodius hac de re in ſequentibus Capitibus habebitur ſermo.

Praeſenti finem faciemus, ſimul ac monuerimus Lectorem, non heic tantum, ſed & aliis in locis Phereponum Auguſtino loquenti de *Utilitate credendi* bellum indixiſſe. Attamen quum tam imparatus ad accuſandum venerit, ut quod maxime opus erat, ne ſtatum quidem quaeſtionis intellexerit; nullo negotio patebit, quam imbellia ſint in iſta contentione illius tela, & quam incaute pugnet, ſi memoria repetantur, quae hactenus conſcripſimus. Quapropter nulla mihi amplius cura refellendi ejus animadverſiones in cap. 7. Libri

de

de quantitate animae, & in cap. 2. Lib. 1. de moribus Eccleſiae Catholicae, & in cap. 2. Lib. 1. de libero Arbitrio. Unum tamen omittendum non eſt, quod ille habet in hunc poſtremum locum. Culpat nimirum, aut potius deridet Auguſtinum, quod ex Iſaiae cap. 7. haec verba citarit. *Niſi credideritis, non intelligetis*, iiſque probare contendat, prius eſſe credendum, quam intelligendum. At iſta Prophetae verba nihil ad rem facere novus Cenſor exclamat, quippe ab Hieronymo aliiſque recte translata, diverſum reddunt ſenſum, nempe *Niſi credideritis, non permanebitis*, ita ut Prophetici ſermonis ſeries ab Auguſtini mente longiſſime abſcedat. Pro ſententia Prophetae, inquit Phereponus, *laudat bonus vir figmentum Graecorum Interpretum &c. Credidit enim hunc eſſe ſenſum Scripturae, antequam ſciret, an* LXX. *Interpretibus per omnia fidere liceret, aut hunc locum bene eſſe ab iis verſum conſtaret*. Lectorem nolo diu detinere diſputando, an ſuſtineri aliqua ratione poſſit LXX. Interpretum verſio, cujus ſenſum in his verbis uſurparunt alii doctiſſimi Patres, & Hieronymus ipſe non improbat. Quaecumque ſit germana eorum verborum ſententia, certum eſt, Auguſtinum rem veram, ut vidimus, per ea probare voluiſſe. Verum autem dogma, etſi inutilia ad illud confirmandum congerantur, verum certumque eſſe non deſinit. Immo regula eſt, quando ex diverſis interpretationibus diverſi ſacrae Scripturae ſenſus emanant, iis licere nobis uti, non ad fundandum quidem, ſed ad illuſtrandum aliquod dogma; nihil enim periculi ſubeſt, ut ille ſenſus, quanquam alioqui non profit, dogmati noceat, quod veritati congruere ex aliis Scripturarum locis evidentioribus oſtendi poteſt. Auguſtinum autem non exſpectaſſe, ut a Pherepono de diverſa illius verſione certior fieret, conſtat e Lib. 2. Cap. 12. de Doctrina Chriſtiana, quem ab ipſo conſcriptum novimus duos annos poſt Libros de Libero Arbitrio.

CAPUT SEXTUM.

Infirmitas humanae mentis, atque rationis, & errandi in homine facilitas. Ejus cauſſae, fuga diſciplinae, ſocordia in inquiſitione veri; corpus male compactum, & peſſime affectum; penuria atque abuſus ſubſidiorum ad inveniendam Veritatem; memoriae exilitas; phantaſiae impotentia, & praecipue dum affectus in animo regnant; Voluntatis perverſa indoles; mentis ipſius anguſtia, ignorantia, oblivio, & prava electio principiorum, quibus ad recte judicandum uti neceſſe eſt.

HACTENUS dictum eſt, quouſque in inquiſitione Veri, quantum ad Religionem ineundam ſpectat, humano Ingenio ſit procedendum; hominique prudenter agenti ſufficere, immo neceſſarium eſſe diximus, ut Argumentis Credibilitatis contentus fidem ſuam Religioni verae prius accomodet, quam omnia illius dogmata atque myſteria per evidentem rationis intuitum perſpiçere atque intelligere velit. Sed non deſunt, qui Manichaeorum pervicaciam imitentur adhuc, ſuaeque mentis ambitione faſcinati rerum omnium veritatem aſſequi ſe poſſe ſuis viribus temere confidant, & Rationis humanae vires ultra aequum exaggerent. Ut pernicioſa haec opinio funditus concutiatur, invadendum nunc eſt in arcem errorum omnium, hoc eſt aperienda ſunt homini, quam breviſſime poterimus, tum infirmitas, tum ſtultitia creatarum mentium. Hinc leges, hinc praecepta moderandi Ingenii petamus oportet. Nos noſcere ante omnia noſmetipſos, ab ipſis quoque Seculi Sapientibus jubemur. Neque ſane ullus ad veri Dei cognitionem atque amorem ſperandus eſt progreſſus, niſi prius praeceſſerit imbecillitatis noſtrae cognitio, & niſi humilitas ab ipſo Deo in nos deſcendens nos ad ipſum convertat, animumque ſuperbientem caſtigans, efficiat idoneum ad majora e caelo dona aut excipienda aut impetranda.

Quum dicimus, infirmam eſſe atque imbecillem hominis mentem atque rationem, ſignificare volumus, hominem licet ratione praeditum, ſuis tamen viribus difficile ad Verum inveniendum, recteque judicandum pervenire, facile vero in errorem rapi, atque in

errore jacere. Duplici e cauſſa manare videtur hujuſmodi infirmitas atque impotentia. Prima eſt, quod homo Veritatem quaerere non vult, & adhibere ſubſidia ad Veritatem inveniendam idonea. Altera, quod etiamſi Verum quaerat, invenire ſaepe non poteſt ex ipſius difficultate Veritatis, aut ex inepto rationis uſu. Has cauſas ſigillatim explicabimus, ut ſua humanae rationi vulnera evidentius conſtent, & ingenia noſtra tandem pudeat ſuae ambitionis atque proterviae.

Sentiunt omnes, nemo negat, rationale animal ab utero matris craſſiſſimam ſecum afferre ignorantiam omnium rerum. Mox iſta ignorantia paulatim depelli ſolet, ubi ſenſibus, & meditatione pollere, iiſque uti homo coepit. Ideae rerum an nobis ingenitae ſint, vel adveniant peregrinae in mentem noſtram, Philoſophi diſputant; nos in medio reliquimus. Illud conſtat, neceſſarium eſſe meditationis & ſenſuum uſum, quo aut in animo domeſticae excitentur, aut in animum novae importentur rerum ideae. Hinc Seneca in Ep. 95. *Omnium*, inquit, *honeſtarum rerum ſemina animi noſtri gerunt*, *quae admonitione excitantur*, *non aliter quam ſcintilla flatu levi adjuta ignem ſuum explicat*. Meditari autem dicimus, quum anima vegeto corpore, & ut ita dicam, ipſa vigilans aciem ſuam in res, & earum eſſentiam, cauſſas, effectus, & qualitates acute intendit. Uſus ſenſuum, experientia, parentum & aequalium conſuetudo, atque alia humanae vitae inſtrumenta, rudem intellectum, velit nolit ſenſim informant, & aliquam Veri notitiam in ejus penetralia inferunt. Sed quota pars haec Veri immenſi dici poteſt? Quot etiam erroribus & falſis opinionibus permixta non eſt, atque infecta? Sola plerumque rerum vulgarium, & ſenſibus obviarum notitia hinc fluit; immo ſola ipſarum ſuperficies cognoſcitur. Quare niſi ulterius homo procedat, & quaerere velit immanem reliquarum Veritatum copiam, atque intime perpendere, quae jam didicit: interdum bipes a quadrupede, niſi ex habitu corporis externo, diſſimilis non videatur. Quidam igitur ſocordia atque odio laboris, & affectibus pravis impediti; quidam nimio ardore incitati erga humanae vitae negotia, & vilia quaeque commoda, quibus unice inhiant; alii, quod invenire ſcientiam deſperent; alii, quod ſe opinentur ſcire quod neſciunt (& ſi quae ſunt aliae cauſſae), Verum quaerere nolunt, negliguntque ſubſidia homini ad inveniendum Verum neceſſaria atque opportuna. Quot autem erroribus id hominum genus ſerviat, & pateat, nemo neſcit. Infantes plane appareant, quum

de re-

de rebus agitur, quae vulgarem humani commercii uſum aliquantulum excedunt, eorumque mens in anguſto ſenſibilium quarundam rerum gyro conſtricta, latius explicare volatum non ſolet, erratura, ſi faciat. Vigente igitur in iſtis primaeva adhuc ignorantia, quam expellere fortaſſe potuerunt, at certe noluerunt: nil mirum, ſi imbecillima eſt eorum ratio; ſi ſtultis falſiſque opinionibus ſe abripi quotidie ſinunt, ſi vetera deliria nunquam abjiciunt, & ſe impares ſentiunt ad abdita rerum noſcenda, ad arduas & invias quaeſtiones dirimendas, ad rite meditandum, Falſumque in caſibus innumeris a Vero diſtinguendum.

Longe gravior altera infelicitas eſt, quod nempe homines, etiamſi Verum, & Scientiam, & ſemitas ad utrumque perducentes quaerant, reperire tamen ſaepe nequeunt. Hujuſmodi impotentiae triplex in medium adferri cauſſa poteſt, Corpus videlicet, inſtrumenta ſciendi, & animae ipſius facultates internae. Et quod eſt ad Corpus, praeter organa male Animorum indoli reſpondentia, quae nullo neque ſtudio, neque voto emendare valemus in nobis; innumeri morbi bellum corpori quotidie indicunt, atque ideo confligantur cum Animo ipſo. Sui carceris dolores atque incommoda non ſentire Animus nequit, ac proinde nemo non ſentire cogitur, quantum imbecillitatis e Corpore imbecilli, infirmo, & male affecto inferatur in Mentem, quantumque tenebrarum tenebroſa haec maſſa Corporis lucidiſſimae Rationi creet. Certe hac de cauſſa hominum plerique in priſtina ignorantia perdurant, & ad nobiliores diſciplinas, quamquam velint, conſcendere nequeunt; neque fas eſt obtuſis craſſiſque ingeniis & nulla memoriae tenacitate praeditis ſe immiſcere parum obviis atque reconditis Veritatibus, ſuumque interponere judicium in arduis non vulgarium rerum quaeſtionibus,

Ad impotentiam humanae Rationis veniamus, quae nobis obvenit ex inopia & fallacia inſtrumentorum, per quae Verum colligitur, Falſum evitatur. Et heic ſuos patitur manes mortalium conditio. Multis deſunt ejuſmodi adminicula, atque inſtrumenta ſciendi. Quot adhuc populi ſunt, quibus liberales Diſciplinae tradantur, quibus ſint praeſto doctores? Utique pauci. Apud complures ne minima quidem earum Artium veſtigia offenduntur, per quas ad Verum conſcenditur, & eruditus atque excultus animus cavere ſibi aliquo pacto ab immenſa errorum colluvione poteſt. Reſpice Africam, Aſiam, Americam, & quaecumque ſunt in ipſamet Europa nimium *Hyperboreo ſeptem ſubjecta Trioni*. Immo hanc ipſam omnium beatiſſimam

tiſſimam terrarum Europam intuere. Quotae hominum parti tam bene vult natura, ut doctoribus affluant, & diſciplinis? Quotae, etiamſi adſint, iis operam navare ſolent, aut cupiunt? Quibus profecto perinde eſt carere optimis Artibus, earumque Magiſtris, ac ab iis addiſcendis propter impedimenta & negotia vitae perpetuo removeri. Nemini autem dubium eſt, quin tanta barbaries, tanta doctrinae Linguarumque inopia, naturalem inſcitiam foveat, innumeriſque etiam erroribus januam aperiat.

Deinde ipſa haec ſciendi adminicula, ſaepe veritatis, at non raro etiam erroris inſtrumenta fiunt. Ut eſt hominum genus prae improbitate ad mentiendum ac ad fallendos alios proclive, prae mentis vero infirmitate falli ac decipi facillime poteſt: ita neceſſe eſt, ex aliorum hominum conſuetudine, ipſorumque doctorum commercio ad errandum pertrahamur. Hinc parentes, hinc nutrices, inde majores, & inde aequales, nos ab ipſa ineunte aetate fabulis imbuere, perverſiſque judiciis teneram occupare mentem, quam deinde, novis illatis errorum tenebris, ita docti eruditique ſuis interdum ſcriptis ac voce deformant, ut longe priore ignorantia deteriorem rerum ſcientiam ſive intelligentiam habeamus.

Attamen gravioribus etiam cauſſis humanae mentes a Vero percipiendo avertuntur, aut impediuntur. Quod facile patet, ubi conſideremus interiores animorum receſſus, atque impedimenta Veri, quae ipſi animo ſunt aut propiora aut etiam intrinſeca. Prima errorum cauſſa tribui poteſt hominum Phantaſiae, & Memoriae. Nam ſimul ac aliqua rerum vivaciſſima imago in Phantaſiam irruit, atque in ea fortiter inſcribitur, tum difficile Anima ſe ſe abſtinere poteſt ab ea imagine contemplanda, quam ſive vel nolenti paſſim ingerit, atque objicit potentiſſima illa facultas. Dum autem tanta vi ante oculos animae internos obverſantur hujuſmodi alte impreſſa phantaſmata, ita liberos animae motus uſurpant ac impediunt, ut ipſa impar eo tempore fiat contemplandis recipiendiſve aliis phantaſmatibus, quorum tamen ad recte judicandum neceſſaria meditatio foret. Ad haec anima occupata a nimium praeſente aut urgente imagine aliqua, ſatis auſcultare neque ſolet, neque interdum valet rationes aliarum rerum, & placido conſilio Verum a Falſo dirimere, Bonum, & non Malum, eligere. Atque adeo quo fortior eſt Phantaſiae vis, quo frequentius, aut ferocius in ipſam imago aliqua illabitur, eo debilior efficitur Animae virtus in inquiſitione atque inventione Veri. Ita fit, ut quae facultas a natura inſtituta

fuit

fuit in auxilium dominaturae Rationis, eamdem Rationem non raro ſervam efficiat, atque impotenter in homine regnet.

Sed Phantaſia ac Memoria tum maxime Rationis conſilio nocent, quum una cum animi perturbationibus, ſive Affectibus, in nos penetrant imagines rerum tam ſenſibilium quam intelligibilium. Non ſolent iſtae in penetralia hominis ingenti cum impetu deferri, ibique alte infigi, atque internum animae intuitum in ſe pertinaciter convertere, quotieſcumque ea, quae a ſenſibus nuntiantur, aut ab intellectu excogitantur ſive percipiuntur, nullum aut etiam levem creant in Anima Affectum, ſive perturbationem. Multa quotidie aſpicimus, multa audimus, quae perinde quaſi aſſiduitate viluerint, ad Phantaſiam quidem perveniunt, ibique habitant, ſed ſine ullo, aut ſummum ſine aliquo gravi Animae ipſius motu. Contra quae excogitata, ſeu ſenſibus accepta, Amorem, Odium, Metum, Spem, Stuporem, Dolorem, aliaſque hujuſmodi affectiones in animo excitant, concitatius Phantaſiam aggrediuntur, profundiuſque in ipſa conſignantur. Hinc fit, ut quoties phantaſmata ita conformata mens contemplatur (quod ſaepe ultro facit, immo ſaepe facere paene cogitur), toties Animae objicitur non ſolum ipſum phantaſma, ſed ipſa etiam conjunctae affectionis notio. Nunquam fere alicujus hoſtis imago exhibetur animae, quin & odii veſtigia renoventur in anima. Nunquam latronum Avarus meminit, quin timeat. Nunquam amantis animo obverſatur conquiſitae pulchritudinis ſpecies, quin amoris etiam flammae excitentur. Porro ſi animi affectus cohibere atque ad normam rectae rationis redigere, arduum opus eſt; ſi nihil verius eſt, quam paucorum eſſe, inſidias omnes, cuniculos, & abdita machinamenta ſuorum Affectuum detegere, atque eludere, ſi certum eſt, importune a conjuncta Phantaſia Animam vel recuſantem rapi ad intuendas & contemplandas imagines rerum, quas alicujus ferventis affectus notio continuo ſequitur: quis non intelligat, cum Phantaſiam ac Memoriam, tum animi perturbationes non ſolum ad Veritatem percipiendam ſaepe impedimenta eſſe, verum etiam complurium errorum fontes eſſe dicendas? Quod malum quum frequens ſit in humanae vitae negotiis, frequentiſſimum tamen eſt in Litterarum ſtudiis, & in eruditorum Republica. Nam, ut alia omittam, ubi alicujus phantaſiam occupavit imago, puta Platonis, aut Epicuri, aut Ariſtotelis, eorumque opiniones & ſententiae ad Animae noſtrae notitiam pervenere, ſi admiratio, ſi amor, ſi reverentia imaginem hujuſmodi conſectata ſunt, ita exinde

pulſatur

pulſatur atque agitatur animus ab iſta imagine, & ab iſtis affectibus, ut ſola Platonis, Epicuri, atque Ariſtotelis dicta magni aeſtimet, reliquorum contemnat. Contrarium accidit, ſi pro amore odium, pro admiratione contemtus erga Scriptorem aliquamve ſententiam concipiantur. Tandiu autem erroribus obnoxia eſt anima, quandiu in Phantaſia ac Memoria impotenter dominantur adeo vivida phantaſmata, & pergunt ſine freno interius regnare priores affectus, quos ſola recta Ratio diligenter excutiens, eorumque penſitans juſtam injuſtamve originem, in ordinem cogere & moderari poteſt.

Voluntatis etiam perverſitate fit, ut ſaepe ac ſaepius erretur. Omnium hominum eſt, ſe velle eſſe beatos. Ex hoc naturali appetitu varia affectuum familia Voluntati naſcitur. Nihil enim aliud ſunt animi affectiones, quam Voluntatis motus, vel in bonum acquirendum, aut acquiſitum, vel pro bono acquiſito, vel propter bonum deperditum, aut nondum acquiſitum. Amamus, dum uniri bono, aut in ejus unione permanere volumus. Dum bonum quaerimus, deſideramus. Dum non longe a conſequendo ſumus, ſperamus. Conſecuti, gaudemus. Soliciti ne amittamus, metuimus. In rapientem aut rapere volentem, odio & ira movemur. Propter amiſſum bonum, dolemus. Idem de reliquis affectibus dicendum. Ceterum ſi erga unum verum Bonum perpetuo moveretur Voluntas, ſemperque prudentiam adhiberet ſuorum motuum ducem, nihil Voluntati ſuccenſere, nihil inde ſibi timere Intellectus poſſet. At quum corrupta hominum Voluntas plerumque feratur in apparentia bona, quae mala profecto ſunt, quotieſcumque animum a vero Bono avocant, & arcent: hinc ipſemet Intellectus in ſervitutem, miſerrimamque conditionem devolvitur, & erroribus innumeris ſubeſt. Ruit Voluntas in corporeas voluptates, in divitias, in fluxos honores, terrenae hominis parti, cui arctiſſimo vinculo & amore conjuncta eſt, beatitatem, ut ſibi perſuadet, paritura. Illam occupat aut Gloriae appetitus, ejuſque ſoboles novitatis ardor, aut dominandi libido, aut aliae cupiditates hujuſmodi, quae uno Concupiſcentiae nomine deſignantur in ſacris Scripturis. Ita imperio delirantis & in varios affectus diſſipatae Voluntatis abreptus Intellectus, delirare & ipſe cogitur. Neque enim, dum tam male ſe habet Voluntas, & dum Corpori nimium ſervit, menti vacat veritatem perſcrutari, atque errores detegere; quippe quae tum unice ſtudet rationibus, quibus Voluntati comparentur illa apparentia bona. Et ſiquidem vacat, in irritum ſaepe cedit mentis conatus, non ſinente male ſano affectu, ut ſincere mens judicet,

judicet, & aperte aut ſubdole agente Voluntate, ut ſuae cupiditati faveat & conſentiat Intellectus infirmus.

Tandem ad rite ac tuto judicandum duo impedimenta ſuperſunt. Primum in eo ſitum eſt, quod creatae mortalium mentes, quanquam latiſſime excurrere poſſe ſibi videantur, admodum tamen anguſtis concludantur limitibus & ſpatiis, ſi cum Angelicis mentibus conferantur, ne Deum huc advocem, cujus comparationem humanae mentes nullo pacto ſuſtinere poſſunt. Sunt quamplurima, ad quae circumſcripta vis Intellectus noſtri, donec in iſto mortali corpore verſatur, penetrare nequit, quantacumque demum adhibeatur meditationis intentio & ingenii ſolertia. Multa ex his habet Phyſica, plura habet Aſtronomia, Medicina, ut de aliis Artibus taceam: Eo redit mentis conatus, ut probabilia tantum, & veriſimilia de his percipiat atque excogitet, non autem certa atque intrinſecus evidentia humanae rationi. In eundem cenſum fere veniunt, quaecumque credi, non cognoſci, dicuntur, qualia ſunt tam multa, quae ſolam Hiſtoriam, & Famam habent teſtem. Quum creatae hominum mentes omnibus temporibus, omnibuſque locis non adfuerint, neque adeſſe potuerint, aut poſſint, quod ſolius eſt Dei, ſi tamen cupido ſubit ea noſcendi, quae praeteritis temporibus, & non praeſentibus locis, non neceſſario contigerunt, atque fuerunt, aut etiam non neceſſario ſunt, atque contingunt: fruſtra cogitationis aciem illuc intendimus, quo per ſenſus noſtros pervenire non licuit, ſive non licet. Quamobrem in iis percipiendis dubiae & fallaci aliorum hominum Librorumque fidei neceſſe eſt intellectus omnino fidat. Quamvis autem ſaepe iſta quoque ratione Veritas attingatur, non ea tamen certitudine & ſecuritate pedem figere ratio ſolet, ut omnis prorſus tollatur errandi ſuſpicio. Idem incommodum manifeſtius recurrit, quoties internas aliorum hominum cogitationes perſcrutari lubet, & arcana cordium noſcere cupimus. Ab externis quidem ſignis interna conjicias; ſed ſe noviſſe, quid in animis alienis interius agatur, quis certo plerumque ſciat?

Verum quae ſit anguſtia humanae mentis, nunquam melius intelligas, quam ubi devenitur ad alicujus rei contemplationem, quae aut infinita ſit, aut aliquid infiniti praeſeferat. Tum videas vacillare aciem Intellectus, tum occurrere tenebras & ingens chaos, tum deficientes oculos mentis fateri impotentiam temeritatemque ſuam. Fruſtra velit finita potentia rem infinitam metiri, atque complecti. Terrarum orbis menſuram ineas vel uno cubito, atque ulna quan-

tum ſatis eſt repetita, quia ſuos terra habet fines. At quum ad infinitum accedimus, quaecumque menſura finita ad illud adhibeatur, nihil proficit, neque tantum unquam dimetiendo progrediamur, quin ſemper longe major, immo ut melius dicam, quin infinita pars adhuc dimetienda ſuperſit. In Phyſicis ac Geometricis id genus quaedam occurrunt, quorum quidem ideam aliquam ratiocinando nobis comparamus, ſed quae nunquam rerum interminatae amplitudini reſpondere poſſit. Aliis tamen omiſſis, unum eſt revera omni ex parte infinitum, Deus optimus maximus, & quidquid in Deo eſt, videlicet illius Potentia, Sapientia, Providentia, Bonitas, Juſtitia, & reliquae dotes, ſive ut appellari ſolent, attributa infiniti Numinis. Nihil ſimplici hac veritate certius, nihil evidentius habet pars hominum ſanior. Atqui ſi divinam Naturam, ſi divinas dotes intime perſpicere, ſuoque pede metiri velit humana Ratio, duplex illam exitus manet. Aut enim imbecillitate ſua confeſtim deprehenſa, venerabunda, & immenſo lumine victa ſubſiſtet, aut in mille abſurdas opiniones ineptiaſque temerario curſu rapietur.

Alterum impedimentum, a quo ſeſe expedire mens in judicando difficile poteſt ac ſolet, proficiſcitur ex ignorantia, oblivione, aut prava electione principiorum, quibus uti in judicando neceſſum eſt. Sunt quaedam rerum Ideae, quaedam Rationis principia, quaedam primae Veritates, vel a natura, vel a divinis humaniſve legibus, vel a mutuo hominum conſenſu tanta vi conſtitutae, ut iis nemo plerumque aſſenſum obſequiumve neget, aut negare poſſit, ac velit. Secundum iſta principia, rerumque ideas, ac veritates ab hominibus judicatur. Nihil autem aliud eſt judicare, quam ad haec principia, ad has veritates ac ideas univerſales, veluti ad regulam certamque ad amuſſim exigere ſingularia & particularia quaeque. Si proportio, aequalitas, ſimilitudo comperitur inter has regulas, atque inter collatas ſeu comparatas cum his regulis res particulares: tum dicimus iſtas bene ſe habere, & veritati aut rectitudini conſentire. Sin ſecus, falſas aut perverſas pronuntiamus: *Omnis homo eſt animal*. En principium, en regula. Varios homines ad hanc regulam admovemus & aequamus, puta Petrum & Joannem, ſtatimque dignoſcimus illos qui ſunt homines, recte vereque animalia dici. Quod ſi alicujus primi principii, ſeu ideae rectitudo & veritas in dubium vocatur, exploranda eſt iſta adhibitis aliis certioribus magiſque generalibus principiis & ideis; e quorum collatione iſtorum minus generalium, minuſque certorum principiorum Veritas aut etiam Falſitas deinde colliguntur.

 Fa-

Digitized by Google

Facile ſibi multorum hominum ſuperbia blandiatur exiſtimantium, perſpecta ſibi eſſe quaelibet principia, quaslibet primas veritates atque ideas rerum, nihilque obſtare, quominus tuto pede ad judicandum properent. Qui tamen tantum ſibi tribuunt, primum illud certiſſimum principium ignorare videntur, quod non a ſacris tantum divinituſque traditis Libris, ſed & ab ipſis inter Ethnicos Philoſophis, atque a ratione edocti ſumus: plura nempe ſemper eſſe, quae homini cuicumque neſciantur, quam quae ſciantur. Id quod homini meditanti, & quotidie aliquid diſcere cupienti, ſeque cum aliis viris eruditione claris componenti, experientia ipſa ſuadere luculentius poteſt. Periculum igitur non raro ſubeſt, ne hominem alicujus principii, alicujus primae veritatis atque ideae, hoc eſt alicujus regulae ignoratio in judicia perverſa deducat. Hac certe de cauſſa ſaltem rude vulgus ſaepe ac ſaepius in judicando delirat. Demus tamen liberaliter, acutos eruditoſque viros nihil eorum ignorare, quae futura ſunt fundamenta rectis judiciis. Ipſi omnia axiomata, principia, certaſque regulas didicerunt, quibus judicatur: non idcirco tamen illorum mens omnem ſemper ſuſtulit errandi cauſſam. Nam quandoque non omnium quum fert occaſio recordamur, quandoque unum principium pro altero male eligimus, & regulam non ſuam aptamus propoſitae rei. Et profecto, quum de re quapiam rite judicare volumus, opus eſt ex omni latere, intus, & exterius, rem propoſitam excutere, in ejus cauſſas, effectus, qualitates, relationes, aliaſque diverſas rerum modificationes & formas intendere aciem Intellectus, tum circumſpicere, ad quam regulam, ad quod rationis principium (quae millia occurrere poſſunt, & millia conſulere oportet) ea res tum ſit exigenda atque applicanda. Atqui non raro accidit, ut neque ſingulas rerum circumſtantias, modificationes, relationes, & cauſſas perſpiciamus; neque Phantaſia, Memoria, & Voluntas, ſeu deficientes, ſeu ad agendum tardae, Intellectui tum repoſcenti offerant, quaecumque principia & axiomata neceſſaria ad illam occaſionem forent. Quod ſi offerunt, mens infirma & incauta, non raro alterum pro altero eligit, ſecundum quod judicans, cavere ſibi ab errore non poteſt. Unaquaeque res quid ſimile habet cum multis principiis, atque ideis; ſed occaſionibus datis cum uno tantum omnimodam integramque ſimilitudinem, proportionem, & aequalitatem habet. Quare ſi pro iſto rationis principio, cujus menſura unice adhibenda nunc eſt, alterum ex iis adſciſcas minime ad iſtam rem opportunis, ſimilitudine recti & veri deceptus, pravum

ſalſum-

falſumque judicium pronuntiabis. Judicio, inquam, deficies, non quod male ſibi conſtet principium illud, ſed quod ea in re illud, aut unum illud duntaxat principium, ante oculos habuiſti, inconſultis aliis rationis rectae documentis tunc longe aptioribus.

Monet me rei dignitas, ut uno aut altero exemplo heic utar. Politicarum legum, ratione minime diſſentiente, axioma eſt, *Poena capitis plectendum eſſe hominis injuſtum interfectorem*. Cum hocce generalis praecepto componens Judex alicujus ſicarii facinus, integram ſibi videtur deprehendere ſimilitudinem ac proportionem inter iſtud principium, ſeu inter hanc legem & rem propoſitam; quamobrem in interfectorem ultimo ſupplicio animadvertit. Nihilo tamen ſecius errat Judex, ſi iſtius vitam ſervari tunc exigat publicum bonum, aut ejus mortem ingentia Reipublicae damna ſint conſecutura. Tunc altera lex, ſive alterum principium priore opportunius reſpiciendum eſt, nempe: *Ob privatum delictum homini non eſſe tunc mortem afferendam, quum illum vivere plurimum Reipublicae intereſt*. Itidem, *Reverentiam eſſe debitam locis Deo ſacris*, Axioma eſt inter Catholicos probatiſſimum, & Religioni omnino conforme. Hoc reſpicientes non ſolum Epiſcopi, ſed & ipſi Reges, ſtatuerunt, in iis locis immunitatem hominibus levium quorumdam criminum reis; quam deinde in Provinciis nonnullis extenderunt ad omnia propemodum ſcelera, arbitrati ſe rem gratam Deo praeſtituros, ſi quibuslibet locis Deo ſacratis hoc etiam privilegium accederet. Verum aliis viſum, tantam aſylorum amplitudinem non eſſe ferendam; ad aliud quippe axioma rem retulerunt, nempe: *Deo magis gratam eſſe debere ſcelerum poenam publicaeque tranquillitatis ac juſtitiae conſervationem, quam immunitatem Templorum;* immo in ipſorum Templorum dedecus recidere, quod ſcelerum omnium receptacula, & latronum ſpeluncae fiant, impediantque innocentium ſecuritatem, & inanem efficiant juſtitiam, quam Deus Principibus praecipit. Quamobrem ad hanc potius regulam, quam ad ſuperiorem, referendam eſſe Eccleſiaſtici aſyli diſciplinam contendunt. Haec autem conſideratio cum in Politicis, tum in Moralibus, & Phyſicis, & Theologicis rebus dijudicandis locum habet, atque adeo in reliquis humanae vitae conſiliis & Scientiarum meditationibus, in quibus Ratio tanquam magiſtra & moderatrix adhibenda eſt. Non enim tantummodo fallimur, quum falſis dubiiſque principiis, quae tamen vera & certa nobis eſſe videntur, ſingularia componimus, & a regula vitioſa

rectam petimus rei alicujus dimenſionem; ſed etiam quum certum & verum principium, ſed inopportunum, & abs re, tanquam opportunum uſurpamus, de ſingulari quapiam re judicaturi.

CAPUT SEPTIMUM.

Rationis humanae imbecillitas experientia teſte. Ad ipſius medicinam, ut Religio vera noſcatur, neceſſaria eſt Humilitas, & expoſcendae a Deo vires atque Sapientia. Quid ſcientia, quid perſuaſio, ſive credulitas prudens. Prima principia, quibus Ratio & Prudentia reguntur in inquiſitione Religionis verae, qualis eſt unica Chriſti Religio, Ratione & Auctoritate in ipſius probationem confluentibus.

QUANTA a recte judicando arcere poſſint humanam Rationem, ex iſtis, ni fallor, conſtare poteſt, quae innuimus potius, quam explicuimus. Poſtremae dementiae fuerit, nolle in homine aut agnoſcere aut fateri multas errandi cauſſas; ambitionis, nullam unquam in ſe velle credere aut ſuſpicari. Accedat & ipſa experientia. Nulli provinciae Religio umquam defuit, aut deeſt, ſed compluribus aut defuit, aut deeſt Religio vera. Excogitari autem non poteſt delirium ullum, quod populus aliquis non adoptaverit, atque in ſuam Religionem invexerit. A recenſendis tot monſtris abſtineo. At unde tanta errorum ſilva excrevit, totumque fere mundum pervaſit? Quae cauſſae tam miſerandi excidii, niſi quas hactenus oratione noſtra complexi ſumus?

Et ne quis arbitretur uni hominum ſocordiae atque ignorantiae, non autem infirmitati mentis humanae tribuendas eſſe tot populorum tenebras ac deliramenta, perinde quaſi in inveſtiganda Veritate ii nullam unquam collocaverint curam, ingenitaſque Rationis vires aut ſtulte non ſenſerint, aut ignominioſe neglexerint: praeterita tempora expendantur. Suos olim Brachmanes & Gymnoſophiſtas Indi habuere, ſuos Magos Perſae, ſuos Druidas Galli, litteris artibuſque nobilioribus excultos, Aegyptii, Chaldaei, ac praecipue Phoenices ſcientiarum gloria floruerunt. Quantum autem in diſciplinis olim Sinenſes proceſſerint, noſtra etiam tempora teſtantur.

Ne

Digitized by Google

Ne exceptis quidem Scythis, qui admirabilem virum Anacharſim dedere nobis, pauci aut nulli populi in vaſtiſſimo Aſiae ſinu poſſunt numerari, apud quos antiquitus non habitaverint ſcientiae. Immo ex iis ipſis barbaris, ut late oſtendit Clemens Alexandrinus Lib. I. Stromatum, in Europam fluxit quidquid Scientiarum in Graecis & Latinis poſtea demiratus eſt orbis. Jam quid in litteris praeſtiterint Graeci, & Latini veteres paucis ignotum. Divina ingenia, praeſtantiſſimos Philoſophos, omnium diſciplinarum ad miraculum peritos, eo numero, eo pondere antiqua aetas tulit, ut parem proventum neſciverit reliqua poſteritas ad finem uſque ſaeculi a Chriſto nato decimi quincti. Diceres, tum proditum, quid natura poſſit, & quouſque humana Ingenia contendere valeant.

Non igitur ſtipites, non infantes, non homines rationis neſcios, aut incurioſos ante Chriſtum reperimus, ſed viros omni Scientiarum laude inſignes atque admirabiles, & una ſaltem in re nobis praeferendos, quod ii Scientias & Artes potius fecerint, quam acceperint, noſtramque aetatem ſuo ingenio etiamnum illuſtrent, non futuram adeo in litteris eminentem, niſi eorum lux praeceſſiſſet. Sed ut talium Ingeniorum felicitas nota eſt nobis, ita & eorum infelicitas in aſſequenda omnium nobiliſſima Veritate. Religionis Veritatem intelligo, tametſi aeque conſtet, ex antiquorum perpetuis in re litteraria diſſidiis, multam veritatis partem eos fugiſſe cum in Phyſicis, tum in Moralibus, Aſtronomicis, Geographicis, Hiſtoricis, aliiſque ejuſmodi ſtudiis. Enixe quidem perſcrutati ſunt divinam Naturam, providentiam, ac potentiam, & inveſtigarunt, quei colendus foret Deus, & quae ipſi debeat mortalium natura, quidque homo homini debeat. Sed bone Deus! in quot abſurdas atque impias opiniones prolapſi non ſunt? Nunquam magis revelata eſt humanae rationis imbecillitas. Nam aut indigna Deo ſenſerunt, aut indigna homine, & omnium una Religio fuit Idolorum cultus. Qui ſibi omnium acutiſſimi videbantur, ii aut ipſum Deum ſuſtulere, aut Animae immortalitatem, in teterrimum propterea ſcelus miſeriamque devoluti. Alii vero ſuae Religionis falſitatem recte argumentando noverunt. Sed nota Ciceronis vox eſt: *Utinam tam facile vera invenire poſſem, quam, falſa convincere*. Quare ne ſic quidem factum eſt, ut aſſequuti ſint Religionem veram. *Impugnatae ſunt*, ajebat Lactantius Lib. 2. cap. 3. divin. Inſtitutionum, *a prudentioribus falſae Religiones, quia ſentiebant eſſe falſas; ſed non eſt inducta vera, quia qualis, aut ubi eſſet, ignorabant. Itaque*

ſic ha-

ſic habuerunt, tanquam nulla eſſet omnino, qui veram non poterant inverire; eodem modo inciderunt in errorem multo majorem, quam illi qui falſa tenebant. Veterum autem Philoſophorum errores, atque inſipientiam, ita Apoſtolus delineabat Cap. I. 21. ad Romanos ſcribens: *Quum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum; dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Et mutavit gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, &c.* Similia ſcribit ad Eph. Cap. IV. 17.

Sed quorſum haec diſputatio, & cur tot rationibus & exemplis confirmare pergimus humanarum mentium calamitatem in inveſtigatione Veri? Ecquid amplius reſtat, niſi ut cum Academicis & Scepticis amicitia inita, nihil eſſe certi, nihil veri ſub Sole credamus? Abſit a nobis tantae inſaniae periculum; ſiquidem non inſani minus ii ſunt ac deplorandi, qui omnia vi ſuae Rationis aſſequi poſſe ſibi videntur, quam qui nihil. Eo argumenta noſtra attentum Lectorem non deducunt, neque porro deducere poſſunt. Non extinctum, ſed infirmum eſſe in homine Rationis vigorem, & Verum difficile poſſe ac ſolere inveniri diximus; non autem ejus inveniendi ſpem omnem ſuſtulimus. Illud enim, quod noſtri Intellectus aciem & capacitatem ſuperat, dum Animam mortale Corpus alligat, & premit, ſi intelligere plane velimus, aut apte intelligi poſſe opinemur, riſum veris ſapientibus moveamus. Itaque non ingenium, non rationem excludimus a perquirenda Religione vera, ſed eorum ſuademus moderationem, omnibus utique in tanto negotio, ſi quidquam ſapiunt, apprime neceſſariam. In quo autem ſita ſit haec moderatio, deinceps explicabitur.

Primo noſcenda eſt homini ſuae Mentis Rationiſque imbecillitas, quo nihil facilius, dum ſecum in animo verſet, qualia & quanta cognitionem Veritatis impediant, & in errorem adducant. Sibi ante oculos ſiſtat exempla tot excellentium Virorum, quorum ingenio & eruditioni imparem ſe forſitan ſentiat, aut ſaltem, niſi ambitioſiſſime ſecum agat, ſe non reputet ſuperiorem. Quum iſtis non contigerit, ut acie ſui intellectus Religionem veram aut detexerint, aut ſatis intellexerint, aut intellectam ſuſceperint; immo etiam pateat, in errores multos opinioneſque ridendas ipſos conceſſiſſe: quid e viribus propriis ſperandum ſit, tandem agnoſcat. Praeterea auctor eidem futura eſt ipſamet Ratio, ne nimium ſibi arroget, ne nimium fidat.

ſidat. Nam quei tantum ſibi polliceatur ac tribuat, ut arbitretur, ſe optimo ingenio atque admirabili judicio pollere, quibus nihil pervium non ſit? ſe nullis detineri falſis praejudiciis? ſibi omnia diſciplinarum ſubſidia, atque inſtrumenta ſciendi adeſſe, ſeque iis rite ſemper uti? nihil menti ſuae atque judicio officere inordinatos corporis motus & Voluntatem ſuam, quae ab univerſis pravis cupiditatibus, atque ab impotentia & fraude quorumcumque Affectuum libera ſit oportet, ut recte judicetur? ſibi denique perſpecta eſſe, neque ſolum perſpecta, ſed & praeſentia quaelibet principia, primaſque Veritates atque Ideas omnes, quibus judicia recta niti neceſſe eſt, atque ex his principiis quod opportunum & congruum pro rei propoſitae dimenſione ſit, non vero alterum, atque inopportunum, fuiſſe in judicando ſemper electum? Qui tam magnifice de ſemetipſo ſentiat, ne ipſe quidem in interno ſuae mentis tribunali, ubi ſincere ſecum ineat rationes, ſe ab arrogantiae ac temeritatis culpa abſolvat.

Secundo, poſt ſuperbiam in ſe deprehenſam atque profligatam, ratio poſcit, ut Humilitas & animi depreſſio ſubſequatur; hanc autem conſoletur auxilii, ſi quod eſt, deſiderium & ſpes. Et quoniam a nobis utpote infirmis hanc opem ſperare non licet, neque tuto ſemper ab aliis mortalibus, qui falli aut fallere poſſunt: reliquum eſt ut ad Deum omnium parentem, omniſque boni auctorem, ſeſe convertat mens humilis, & ſapientiam atque intelligentiam ab ipſo depoſcat. Id quod Jacobus Apoſtolus praedicabat in Epiſtola ſua Cap. I. 5. his verbis: *Si quis autem veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.* His poſitis principiis, ad Religionem inveſtigandam ſe alacrius conferat humana Ratio, ubicumque ſpes eſt eam inveniri poſſe. Saepe etiam non quaerentibus offeret divina clementia per pios Libros, aut praecones veritatis ſuae. Negari autem non poteſt, quin facilis & tutus ad Religionem veram aditus foret, ſi illam Deus ipſe homini immediate revelaret. Quid enim amplius titubet humana Ratio ſub tanto praeceptore, hoc eſt ipſa prima Veritate docente? Sed temere poſtules, multo etiam magis temere ſperes, Deum uſitatis naturae legibus a ſe ſtabilitis tui cauſſa renuntiaturum, quo te ipſe per aliquod prodigium ad Veritatem adducat. Illud potius ſperandum, clementiſſimum Numen alicui ex hominibus vere piis, ſuiſque Prophetis, tradidiſſe, quae de ſe ipſo credenda ſint, & qui cultus ſit ſibi ipſi adhibendus. *Scit enim Dominus cogitationes hominum, quoniam vanae ſunt*, ut ait Sanctus David in Pſal. 93. 11. Quum in

eum praecipue finem homines creaſſe cenſendus ſit, ut ab his amaretur, & glorificaretur; merito quoque exiſtimare juvat, aliquam ab ipſo revelatam fuiſſe Religionem, per quam docerentur homines verum amorem veramque gloriam ſuo reddere Creatori. Id praeſtare illius Sapientiam & Clementiam decuit, id ſubſidii habere noſtrae imbecillitati neceſſarium fuit. Neque in loco tam abdito veritatem ſuae Religionis cònſtrinxiſſe credendus eſt Deus, ut nullus ad ipſam humanae unquam Rationi ſit aditus. Sed potius ita conſtituiſſe cenſendus, ut ſi recte uti velimus illius auxilio, & naturalibus Rationis humanae viribus, ad eamdem Veritatem pervenire tuto liceat. Ille ad ſe advocat homines ratione praeditos, & per gratiam quidem ſuam, ſed non ſine ratione vult ad ſe veniri. Sint licet oppido tenues humanae mentis vires, dum adſit divinus favor, multum valent, atque per eas cognoſci revelatio Religionis verae, & a falſis atque confictis diſtingui poteſt. Igitur inter nimiam abjectionem ſui, nimiamque ambitionem ingenia continenda ſunt; utrumque enim periculum ſubeſt, ut aut nulli aut falſae Revelationi adhibeatur fides. Quae autem heic ſint Rationis humanae vires, & qui rectus earum uſus, nos ipſa Ratio docebit.

Nos Verum duobus modis attingi diximus, vel Scientia, vel Perſuaſione, ſive credulitate prudenti. Primum contingit, quum per demonſtrationem & ſyllogiſmos, ex certis praemiſſis conſtantes, aliquid, quod neceſſario ſit, aut fuerit, aut eſſe debeat, ſive debuerit, intelligimus. Id per rationem intrinſecam nos ſcire tum dicimur. Alterum fit, quum aliis hominibus aliquid non neceſſarium, ſed contingens narrantibus, fidem habemus, & verum ab ipſis narrari credimus, quum ipſamet Ratio per argumenta non quidem demonſtrativa, ſed veriſimillima, atque evidentia extrinſece nobis perſuadet, eos neque falli in ea narratione poſſe, neque fallere velle. Id nos per Prudentiam credere tum dicimur. Sunt autem regulae quaedam, per quas ad ſciendum, aut prudenter credendum in hac vita perduci poſſumus ac ſolemus. Permulta ex his aut naturae lumine, aut conſenſu hominum tum doctorum, tum indoctorum per omnes terras ita ſunt pervulgata ac probata, ut nemo ſanae mentis aut ignoret, aut neget, aut auditis conſentire nolit. Nam, ut Tullius ait Lib. I. de Natura Deorum, *de quo omnium natura conſentit, id verum eſſe neceſſe eſt.*

Nemo exempli cauſſa non cognoſcat, aut ſi forte nondum animadvertit, edoctus non ſtatim intelligat, quam vera ſint & neceſſa-

ria principia iſta, videlicet: *Debere eſſe primam aliquam omnium rerum & cauſſarum cauſſam; hanc eſſe ab homine colendam atque amandam; homines ex ſe ipſis, & ſine Dei amicitia, eſſe non poſſe beatos; lumini naturae adverſari, plures eſſe Deos; nefas eſſe indigna ac nefanda tribuere Deo; & creaturas ipſius Dei loco habere; & arbitrari, fato ac praecedenti neceſſitate hominum voluntates trahi ad bonum, & malum*. Contra vero nemo non fateatur, *honeſtum eſſe & bonum, nemini contumeliam inferre, ſuum cuique tribuere, alteri non facere quod ſibi quiſque nolit fieri;* aliaque ſexcenta ejuſmodi. Suis itidem legibus Prudentia regitur, quas unuſquiſque probat, quales ſunt: *Credendum eſt, vere contigiſſe, aut fuiſſe, aut eſſe aliquid, quum id ab hominibus narratur, qui recti judices ea in re eſſe potuerunt, & quos nulla veriſimilis ratio aut erraſſe aut imponere voluiſſe perſuadet;* cujuſmodi eſt, aliquam Urbem, aut montem, aut fluvium eſſe, vel fuiſſe, aliquod praelium commiſſum, apparuiſſe aliquem Cometam, & olim Regem, aut alium virum vixiſſe, & quaedam egiſſe. Item negandum non eſt, quin ſit alicui Auctori Liber tribuendus, cujus nomen praefert adhuc, & cujus foetum ab origine ſua conſtat fuiſſe habitum, fidem hujus rei facientibus aliis aequalibus Scriptoribus, aut nemine contradicente, aut nulla alia ratione veriſimili in contrarium pugnante. Praeterea ſine rationibus admodum urgentibus adjungenda cito non eſt fides aliquid narranti, quod uſitatas naturae leges ſuperet, atque in commodum narrantis aperte vergat. Nunquam vero fides adjungenda eſt novum aliquid tanquam a Deo ſibi revelatum adſerenti, & caeleſtem legationem jactanti, ſi ab honeſtate ac pietate abhorreant illius dogmata ac mores, & quando etiam non abhorreant, niſi ipſe evidentibus ſignis doctrinae ſuae veritatem firmet. Haec aliaque hujuſmodi principia quicumque ratione utitur, improbare nolit, ac nequeat.

Dum ergo Religionis veritatem quaerit humana mens, aut eidem proponitur amplectenda Religio, duo occurrunt; nempe, an revera a Deo revelata fuerit illa Religio, tum quid illa Revelatio contineat exhibeatque ſciendum, ſive credendum. Ad cognoſcendum autem, revelata ne fuerit, necne, Religio propoſita, vel ſola Prudentia Deo adſtante perducit, & perducere poteſt. Nam omnibus hominibus, dummodo non pueris, neque fatuis, Prudentia ſufficit communes illas regulas & leges, quarum ſubſidio unicuique intelligere fas eſt, num ſit credenda, an rejicienda illa Revelatio; & rurſus adeo evidentia & multa ſunt argumenta, quibus una Religio

Chriſtiana ad Judaicae complementum a Deo revelata probatur, & reliquae confictae ab hominibus, ſive depravatae oſtenduntur, ut nemo futurus ſit, qui a credendo abſtineat. Subſequitur eorum inquiſitio, quae in Chriſtiana Religione Deus revelaverit. Multa heic ſunt humanae Rationis viribus pervia. Sunt alia, quae non rudibus tantum, ſed etiam acutis ingeniis impervia videntur; cujuſmodi ſunt, Deum unum eſſe & trinum; Verbum divinum humanam carnem induiſſe; homines in poſtremo judicio iterum ſuo corpori eſſe reſtituendos, atque id genus alia. Igitur heic modum habere debet inquiſitio, ſuaeque infirmitatis monenda eſt humana Ratio. Quae per ſyllogiſmos certos vera intelligi poſſunt, intelligantur; quae vero non poſſunt, credantur. Hic eſt rectus humanarum virium uſus, in quo neſcias, utrum plus obſequii Deo revelanti praebeas, an prudentius imbecillitati tuae conſulas. Secus facere, ambitioſi, temerarii, atque inſani ingenii fuerit. Etenim conſtat, divina eſſe ſupra humanae rationis captum; ideoque mortalium menti cum veneratione haec eſſe accipienda, non autem ambitioſe noſtro ſubjicienda judicio. Praeterea quid abſurdius excogitari poteſt, quam nihil aliud credere velle de Natura & Voluntate divina, quam quod tu intelligere poſſis? Debuit ne igitur infinitus Deus talis eſſe tantummodo, qualis finitae menti videri poteſt, eaque duntaxat velle, quorum tibi perſpicuae forent cauſſae, effectus, & ordo? Non effugiat miſerae amentiae notam idiota, ſi falſa affirmare velit, aut vera credere nolit, quae Philoſophis atque acutis viris certiſſima apparent, non alia ductus ratione, quam quod ea capere ipſe non valeat. Multo autem major illorum eſt dementia, qui a Deo Veritatis fonte revelata, vera & certa reputare nolint, quod ſui intellectus acumen excedant.

At iſti continuo inquient, ſibi nullam de veritate Dei revelantis occurrere dubitationem; ſolum ſe ſuſpicari, num fallantur aut fallant, qui Deum haec revelaſſe tradunt: Non facile credendum eſſe hominibus ex opinione quoque noſtra: Auctoritati autem divinae humanam quidem Rationem ſubmittere faſces debere, vel ſine ratione accepta; ſed quum ſine rationibus vult Auctoritas humana fidem facere divinae Revelationis, auſcultandam ſtatim non eſſe; quippe non raro fallacem. Si ergo iſtis credimus, etiamſi quaedam a Deo revelarentur, quae intelligere humana Ratio non valeret, adhuc tamen ab ipſis vera crederentur, dummodo certi ſibi forent, eadem a Deo revelata fuiſſe. Nos autem diximus, adeo evidenter

probari

probari per homines, *Credibilitatis Motiva* adferentes, Chriſtianam Religionem a Deo revelatam fuiſſe, ut homini prudenti integrum non ſit eidem negare aſſenſum. Quid ergo amplius exſpectant, ut vera itidem credant, quae per tam evidenter credibilem Religionem proponuntur certiſſime tradita a Deo? Quod ſi nonnulla occurrunt in relatione Chriſtianae Legis, quae menti humanae impervia videantur: haec tamen ea ſunt, ut non ſine ratione ſint credibilia. Ratio enim docet, vera eſſe quaecumque a Deo revelantur; nihilque ideo eſſe falſum, quod captum ſuperet humani intellectus, & divina eſſe ſupra rationem humanam; eaque ſolum reputanda eſſe ſine dubitatione falſiſſima, quae ſunt aperte contraria rectae Rationi. Dogmata autem Religionis verae, qualem nos dicimus eſſe unam Catholicam, nihil habere, quod Rationi rectae adverſetur, jam luculentiſſime demonſtratum eſt a viris doctiſſimis; & ſentiet ac fatebitur quilibet aequus judex, vel Chriſtianorum ſacris nondum initiatus. Siquidem patet, contradictoria, ſive contraria non eſſe, quae de Unitate, ac Trinitate in Deo praedicantur, quum illud eſſentiam, & ſubſtantiam, iſtud perſonas reſpiciat; & hoc ipſum perſonarum nomen neutiquam accipiatur, quemadmodum in humanis, ſed inventum ſit atque uſurpatum in divinis, loquendi & diſputandi neceſſitate de ineffabilibus rebus. Cetera dogmata, ſi recte conferantur cum omnipotentia, juſtitia, clementia, providentia, aliiſque ſummi Dei infinitis attributis, quanquam excedere vim intellectus creati atque finiti interdum ſentiantur, manifeſte tamen cognoſcuntur non adverſantia rectae Rationi. Atque hactenus vidimus, quae Ingenii moderatio hominem deceat nondum veram Religionem aſſequutum. Nunc reſtat videndum, quei itidem ſe regere debeant hominum Ingenia, ubi jam Chriſtianae Religioni dedere nomen. Quippe non minus periculoſa eſt, immo etiam magis periculoſa eſt nonnumquam Ingeniorum libido in homine veram Religionem amplexo, quam amplexuro. Saltem nihil differt medio in mari naufragium facere, & medio in portu, quando naufragum certa mors utrobique maneat.

CA-

CAPUT OCTAVUM.

Quei noſcenda vera Chriſti Religio inter tot ejus ſectas. Scriptura ſacra primum Veritatis promptuarium. Sed viribus noſtris difficile intelligenda vera doctrina. Aliquem Veritatis viſibilem interpretem ſuae Religioni Deus dederit oportet. Eccleſia vera, verax, & ab errore immunis; atque haec una eſt Catholicorum Eccleſia.

DUPLEX eorum genus eſt, qui Chriſtianam Religionem a Deo fuiſſe revelatam ſentiunt & credunt. In alteros a teneris annis beata haec & ſanctiſſima perſuaſio irrepſit. Alteros jam adultos praeveniens Gratia Dei pertraxit per argumenta credibilitatis ad perſpiciendam cum falſitatem reliquarum Religionum, tum veritatem unius Chriſtianae Legis. Sed ne ſic quidem iſtorum ingenia conquieſcere aut poſſunt, aut ſolent, quoties occurrit haec ipſamet Religio in tot Sectas diviſa, & prope comminuta, quarum quaelibet ſibi veram Chriſti hereditatem tribuit, ceteris improbatis, & falſi poſtulatis. Hinc eſt Catholica, quae in ſingulis orbis partibus, & praeſertim in Europa, Eccleſias oſtendit. Illinc praeter Schiſmaticos Graecos habet Oriens Neſtorianos, Eutichianos, Monothelitas, alioſque complures vel antiquos, vel recentes Haereticos. Numerat Occidens Lutheri, Calvini, Socini, Anabaptiſtarum, Bohemorum, Anglorum filios & ſectatores, & mille alias vel ſine nomine Chriſtianorum ſectas, quibus & ipſa Africa in Abiſſinorum imperio abundat. Apud ſingulas haſce gentes Evangelium regnat, & Chriſti nomen cum veneratione ſonat; ceterum in doctrina Chriſti explicanda mirum eſt, quanta opinionum varietate & diſſenſione inter ſe digladientur. Quid heic faciat? quo ſe vertat humana Ratio de invenienda Veritate, vitandoque errore ſolicita? Nam quum jam poſuerimus, a Deo profectam eſſe Religionem iſtam, Deus autem diſcordia, & contraria revelare nequiverit: ſicuti fieri non poteſt, ut omnes iſtae opiniones ſint falſae, ita certum eſt, niſi unam eſſe poſſe veram. Sive igitur quis alicui Chriſtianorum ſectae ſeſe adjungere velit, ſive jam ſeſe adjunxerit, neceſſe eſt anceps animi diu pendeat, donec intelligat,

quae

quae ſit lucis & veritatis, quae tenebrarum & erroris regio. Heic autem ſuus quoque Rationi eſſe debet locus, dummodo & heic ſuae memor imbecillitatis intumeſcere nolit, ſeque regi patiatur quibuſdam ſalutaribus regulis, quae tutiſſime ad Veritatem perducunt. Age vero, quaenam ſint iſtae regulae diſpiciamus.

E tam variis Chriſtianorum ſectis nulla ferme eſt, quae divinas utriuſque foederis Scripturas non amplectatur. Eas eſſe primum Veritatis canonem, ibique contineri fundamenta & praecipua ſaltem ac neceſſaria revelatae Religionis dogmata, quidque credendum, quidve agendum, ut quis vere Chriſti ſectator dicatur, & ſit, una omnium vox eſt. Quare hinc iter inſtituendum videtur; nam quei melius ſperes, te aſſurrecturum ad veritatem, & in errores non declinaturum, ſi Scripturis ſacris, hoc eſt divina voce & lumine, regaris? Et profecto maximum ſacrae Litterae ſunt Rationis humanae ſubſidium, ſimul & frenum. Per illas intellectus mirum in modum proficere poteſt, dum certa illic ſe habere intelligit, & credere revelatis illic jubetur, & vanas cogitationes ſubſternere certiſſimae Dei revelantis veritati. Proinde ſuboritur prima haec regula: ***Firmiſſime credenda ſunt, quaecumque vere & evidenter ſacris iis in Libris habentur; & nihil credendum, quod iis vere & evidenter adverſetur.***

Progreditur itaque Ratio, & quid reipſa divinis in Litteris tradatur, & quid iiſdem repugnet, inquirit. Sed heic titubare incipit infirma potentia, rhodum & ſaltum videns. Niſi homo caeca temeritate agatur, & monita prudentiae flocci pendat, heic ſubſiſtat neceſſe eſt. Nam primo quei certo ſciat, quae ſint Scripturae divinitus traditae, quum de legitima quarundam origine dubitari & diſputari intelligat? Quei deinde ſibi polliceatur, ſe in legitimos omnes ſacrorum Librorum ſenſus ingreſſurum, quando Linguas perfecte non calleat, quibus in origine ſua deſcriptum fuit ex imperio divino Teſtamentum utrumque? quando nulla adſit Verſio, cui tuto fidendum cognoſcat? quando tot obſcura, & in ſpeciem contraria occurrant, in quibus aut facile falli poteſt, aut judicium ſaltem ſuſpendere cogitur? Teſtis autem Sanctus Petrus in Epiſt. 2. in interpretandis Pauli Epiſtolis multos erraſſe, eo quod in iis ***ſunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti & inſtabiles depravant, ſicut & ceteras Scripturas ad ſuam ipſorum perditionem.*** Et in haec quidem & alia impedimenta evidenter impingat omnium rudium atque indoctorum hominum ratio. Quod eſt ad perſpicaces eruditoſque viros, ne ii quidem multum heic habent, quod ſuis e viribus ſperent, quamvis Orien-

Orientalium Linguarum peritia, & Critices, aliarumque Artium & Scientiarum ſubſidiis inſtructi. Si enim vere docti ſunt & humiles, nuſquam evidentius quam illic perſpiciant, quae ſit humani Intellectus aegritudo, & ardua quaeſtionum copia atque ſublimitas. Sin ambitioſi accedunt, nullus controverſiarum & difficultatum eſt modus; unuſquiſque enim facile in ſuo ſenſu abundat, & opinionibus anteceptis in tranſverſum rapitur, & aut novitati aut ſuis cupiditatibus ſtudet, ſive etiam totam operam in ſuo coetu potius, quam in ipſa veritate tuenda incautus impendit. Neque mentiri nos ſinit experientia ipſa. Meridiano Sole clarius eſt, ab ipſis Religionis Chriſtianae incunabulis ad noſtra uſque tempora viros eruditione & ingenii acumine praeſtantiſſimos in interpretandis ſacris Litteris, atque in ſtatuendis earum ope graviſſimis Chriſtianae Fidei dogmatis, toto inter ſe caelo diſſenſiſſe, & adhuc diſſentire; nullamque eſſe tam impiam Haereticorum ſententiam, quam non ipſi ſibi videantur e divinis Litteris depromere, atque inde confirmare. Quare idem periculi ſibi imminere ſentiant reliqua Ingenia, licet pari litterarum cognitione exculta, & acumine ſimili praedita. Quis igitur niſi ſuperbus aut imperitus illud non videat: *Difficillimum*, nempe, *eſſe humanae Rationi viribus aſſequi propriis*, *quaecumque dogmata vere habeantur in Scripturis divinitus traditis*, *quaeve ipſis repugnent?* Atque haec altera eſto regula, quam Ratio conſiderans neceſſe eſt non ſolum ut ne nimium ſibi fidat, ſed ut etiam aliam, ſi qua eſt, commodiorem tutioremque eligat viam ad intelligentiam divinorum voluminum.

Hanc autem viam in terris haberi tum divinae clementiae conſentaneum, tum humanae imbecillitati neceſſarium eſt. Si enim tantopere atque a tot ſaeculis, tot acutiſſimi, ac ſolertiſſimi viri diſſentiunt in conſtituendo, non ſolum quae ſit vera ſacrorum Librorum doctrina, ſed etiam qui Libri ſint in Canonem Hagiographorum referendi: quid rudibus & infirmis facias, quibus non idem eſt mentis vigor, & eruditionis copia? Quid iſti ſperent, immo quid ſperent omnes, ubi expendere prius velint tot ardua loca, unumque cum altero conferre, & Interpretes diverſos perſcrutari: ad quae praeſtanda non ſolum temporis multum, ſed immanis ſubſidiorum apparatus exigitur; iiſque etiam praeſtitis ipſimet Eruditi aut dubitare, aut in oppoſitas abire ſententias hucuſque perrexerunt? Igitur aut ſero, aut nunquam, aut ſemper cum dubitatione aliqua, ſibi perſuadebunt homines, germana Scripturarum ſacrarum dogmata, iiſque contrarios

errores

errores ſe recte intellexiſſe. Miſera plane Veritas Chriſtianae Religionis, ubi cognoſci non poſſit inter tot & tam varias Chriſtianorum ſectas, niſi per hoc arduum, incertum atque etiam quandoque periculoſum Scripturarum examen. Fierine vero poteſt, ut quum *omnes homines ſalvos fieri & ad agnitionem veritatis venire* velit, omnibuſque Evangelium praedicari mandaverit Deus, ita ab eo conſtituta fuerit Religio Chriſtiana, ut quae vera ſit inter tot falſas illius ſectas, dignoſci facilius non queat?

Reſtat igitur, ut optimus & clementiſſimus Deus commodiore ac breviore via conſuluerit hac in re mortalium generi. Ea autem via eſſe alia non poteſt, quam quae ſuperius homini praeſcripta eſt, ut facile ac tuto Chriſtianae Religionis veritatem a non Chriſtianarum falſitate diſtinguat. *Extrinſeca argumenta credibilitatis* heic etiam praeſto ſunt, ut evidenter comperiatur, quae vera & germana ſit inter tot Chriſtianorum ſectas hereditas & Eccleſia Chriſti. Et ſicuti cognita ſanctitate Religionis Chriſtianae, haec una prudenter amplectenda eſt, ceterae ejurandae; idque credi prudentiſſime poteſt, & neceſſe eſt credere quod ab ipſa proponitur, etiamſi aut intrinſecae rationes non adferantur, aut ſuperare captum humanae mentis credenda deprehendantur: ita ubi evidenter patuit, quae ſit vera Chriſti Eccleſia, in hujus unius ſinum, ceteris Chriſtianorum falſis Eccleſiis repudiatis, prudenter confugere poſſumus, ac porro debemus; & quaecunque ab ipſa traduntur, quanquam ab Haereticis in controverſiam vocata, firmiſſime credere. Duo itaque cognoſcenda ſunt humanae Rationi (& haec facile cognoſci poſſe pronuntiamus) ut rite prudenterque ſuum curſum in hoc negotio peragat. Alterum eſt, quae ſit haec vera Chriſti Eccleſia; alterum, cur iſtius Eccleſiae dogmatis acquieſcere prudenter poſſimus, ac debeamus, vel nondum excuſſis tot obſcuris divinorum Codicum locis, & nondum perpenſis tot quaeſtionibus inter Chriſtianorum Sectas vigentibus. A poſtremo incipiamus.

Vera a Chriſto conſtituta Eccleſia idem nobis ſonat ac hominum Congregatio, ejuſdem Chriſtianae Fidei, ejuſdem verae Doctrinae profeſſione, eorumdem Sacramentorum communione, & vinculo Caritatis ſub uno capite Chriſto unita, in qua legitimus ſit ordo, ac regimen Paſtorum. Eccleſiam iſtam uſque ad finem ſaeculi duraturam nullus Chriſtianorum negat, & ſacri Libri, unaque cum eis ipſa Ratio, evidenter perſuadent. Veritas autem ne ab ipſo quidem Deo mutari deſtruive poteſt. Quare quae ipſe Deus veriſſima reve-

 lavit,

lavit, aeterna ſint oportet. Itidem quae ipſemet eventura eſſe pollicitus eſt, eadem neceſſario fient; non enim eſt fallax Deus, neque ex impotentia a praeſtandis promiſſis unquam impediri poteſt. At ille Religionem ſuam, atque Eccleſiam, & veriſſima dogmata per Moyſen, per Prophetas, & poſtremo per Chriſtum revelavit. Hanc etiam Religionem, & Eccleſiam ſuam promiſit perpetuo regnaturam in terris, quippe inſtitutam, ut ejus ductu homines Verum ſalutare cognoſcant & credant, & recta peragere diſcant. Neque mortalium ſcelera eo uſque crevere unquam, aut creſcere poſſunt, ut aut divinam tranſcendant clementiam, aut ejus voluntatem & promiſſa fraudent, ſanctam illius Religionem & Eccleſiam evertendo penitus, & abjiciendo. *Super hanc petram*, inquit Chriſtus Matth. XVI. 18. *aedificabo Eccleſiam meam*, & *portae inferi non praevalebunt adverſus eam*. Et Matth. ult. *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſaeculi*. Si igitur aeternum duratura eſt Eccleſia, quae ſanctiſſimae iſtius Religionis ſit cuſtos, neceſſe eſt etiam, ut ibi aeternum Veritas duret, & vera, non falſa Dogmata tradantur. Nam ſi Eccleſia errorem in Dogmate rebuſque Fidei credat, erroremque alios doceat, jam vera Chriſti veracis deſinat eſſe Eccleſia: quod tamen fieri non poſſe nobis conſtat.

Deinde ſi ſemel errorem in Doctrinam Eccleſia invehere, invectumve probare poſſit, non erit, cui in poſterum tuto fidat populus indoctus, immo & ipſa doctorum Reſpublica. Nemo veram ſe tradere inquiat Religionem, ſuumque coetum vere Orthodoxum appellet, quando dubium ſuboriri perpetuo poteſt, an is coetus errori obnoxius, errorem hauſerit, errorem deceat. Nemo ſibi arroget germanam Scripturarum ſanctarum interpretationem; nemo ſibi perſuadeat, ſe divina verba recte intelligere, ubi Eccleſia ipſa (cui Spiritum ſuum Jo. XIV. 16. Chriſtus tradidit) deficere, erroreſque adoptare poſſit. Quod ſi ad humanam Rationem ſpectare ais, poſtremo cognoſcere, an Eccleſia errarit, & num recte, an ſecus, interpretata ſit Scripturas a Deo nobis datas: utique ad infirmiſſimum, ut vidimus, aut ſaltem non ſatis fidum tribunal me rapis. Praeterea ſi rationem a ſe ſtare unuſquiſque contendat, quis litigandi finis erit? Certe hanc ſibi militare quaelibet Chriſtianorum ſecta arbitratur. Reſtat igitur, ut alia tutiori via hominum neceſſitati Deus conſuluerit, certumque aliud viſibile tribunal conſtituerit, a quo fideliter divinarum Scripturarum myſteria explicentur, Fideique Chriſtianae atque Orthodoxae veritas perpetuo cuſtodiatur. Hoc autem tribunal

nullum aliud eſſe poteſt, quam Eccleſia ipſa perpetuo duratura, *in qua*, ut ait S. Paulus Epheſ. *poſuit Deus Doctores*, *Paſtores*, *Prophetas*, *& Apoſtolos ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterii*, *in aedificationem corporis Chriſti*, *donec occurramus omnes in unitatem fidei*, *& agnitionis Filii Dei*, *in virum perfectum*, *in menſuram aetatis plenitudinis Chriſti*. Immo evidentiſſime ſignificat idem Apoſtolus I. ad Tim. III. 15. Eccleſiae verae nos edocenti acquieſcendum eſſe, quum ipſa ſit *columna & firmamentum veritatis*.

Itaque prima & certa non errandi ratio ſita eſt in veracitate revelantis Dei, ſacrorumque Librorum aeterna veritate. Deinde accedit praeſidium aliud viſibile a Deo poſitum, quo certi ſiamus, utrum quae nobis credenda proponuntur, a Deo revelata vere fuerint, & an recta ſit divini verbi interpretatio: & hoc in veracitate ac ſtabilitate proponentis Eccleſiae ſitum eſt. His autem poſitis fundamentis, unum poſtremo humanae Rationi inveſtigandum ſupereſt, nempe quaenam ſit haec vera Chriſti Eccleſia. At homini ingenuo, & veritatis unius amanti, non eſt id cognitu difficile. Sunt enim quaedam notae ac ſigna, quibus Eccleſia vera a falſis ac fallacibus ita dinſtinguitur, ut non ingenio magno ſit opus ad eadem perſpicienda, atque ad Eccleſiam veram ex iis dignoſcendam. Unitas Doctrinae, Fidei, Caritatis, & Myſteriorum; ſanctitas & efficacia Dogmatum; probitas morum; gloria Miraculorum; antiquitas; amplitudo; origo ab Apoſtolis, & continuata ſucceſſio Epiſcoporum in Eccleſiis, ac praecipue in Apoſtolica Sede omnium magiſtra; aliaque hujuſmodi, quae cum apud veteres Patres, tum apud recentiores Theologos congeruntur: ea ſunt, quae nos de vera Chriſti Eccleſia certiſſimos faciunt. Et quum aut horum nihil, aut nonnulla quidem, ſed non ſingula & omnia in nullo Chriſtianorum ordine coeant, & verificentur, praeterquam in Catholica Romana Eccleſia, facile etiam intelligimus, hanc unam, & nullam aliam praeter hanc eſſe germanam Chriſti Eccleſiam. Quod ſi haec vera Chriſti Eccleſia eſt: ergo verum fuit ſemper, quod illa docuit; verum eſt, & erit, quod illa docet ac docebit; neque titubare, neque contraire, niſi temeritate intolerabili, poteſt hominum Ratio, ſed jure conquieſcere debet, quum Eccleſia iſta munere divino verax, viſibilis, aeternumque duratura, quid ſit in ſanctiſſima Religione credendum proponit.

I 2 CA-

CAPUT NONUM.

Eccleſiae Catholicae perperam negata ab Haereticis immunitas ab errore. Proteſtantium Methodus in inquiſitione verae Doctrinae quam temeraria, & quot Haereſum origo. Catholicorum Methodus quam laudanda. Non Ingenio privati cujuſque hominis dimittenda ſacrarum Litterarum interpretatio in Dogmate. Vox Eccleſiae verae heic audienda, Deo id praecipiente.

EQuidem puto, non poſſe non probari ab hominibus ingenio pollentibus & aequitatis ac veritatis cultoribus traditum hactenus Rationis iter in inquiſitione verae Religionis. Sed quid non exſpectes ab immoderatis Ingeniis, ubi *plus ſapere* velint *quam oporteat ſapere;* ubi plus ſibi tribuant quam hominis infirmitatem deceat; ubi turbidis ac effrenatis animi affectibus ſe rapi ſinant? Primo nonnulli viſi ſibi ſunt in Eccleſiae Dogmatibus errores deprehendere. Proceſſerunt itaque ad negandam Eccleſiae immunitatem ab erroribus. Deinde quum ea Dogmata, quae ipſorum ingenio a veritate abhorrere videbantur, in Eccleſia Romana Catholica eorum matre aut traderentur, aut tradi putarentur: reliquum fuit, ut Eccleſiam iſtam a Religionis verae cuſtodia ac profeſſione excidiſſe cenſerent. Denique unam ſtatuerunt *Veritatis Chriſtianae regulam divinas Scripturas*, in quibus contineri omnia manifeſte ajunt Chriſtiano populo credenda; nihilque porro credendum, quod iſtarum ſuffragio manifeſte non probetur. Libentiſſime exceperunt has voces complura alia Ingenia, partim novitatis cupida, partim ſpe veritatis tutius aſſequendae excitata; quodque facile fieri ſolet, ignaris quoque populis perſuaſerunt. Et altas adeo radices in eorum animis egit iſta perſuaſio cum lacte hauſta, ut aequas amplius audiendae veritati non praebeant aures, ſed ex iſtis praejudicatis opinionibus ſingula dimetiantur.

Non heic repetenda, quae a doctiſſimis inter Catholicos, iiſque plurimis viris hucuſque ſcripta, apertiſſime produnt, quam male conſuta ſit, & quam facile evaneſcat hujuſmodi fabula. Neque enim ullius erroris inſimulari poteſt Eccleſia, uti patet ex iſtorum Libris: & ne cogitandum quidem eſt, eam in errores prolapſam, niſi Chri-

ſtum

ſtum falſa promiſiſſe, ejuſque Apoſtolos falſa tradidiſſe concedamus: quod ſane dementis eſt vel ſuſpicari inter Chriſtianos. Tum ex iis Dogmatis, quae Eccleſiae Catholicae a Proteſtantibus tribuuntur, nonnulla eidem falſo tribuuntur, reliqua vero ab errore longe abſunt. Noſtrum eſt tantummodo inveſtigare, num tutum ad veritatem iter arripuerint Proteſtantium Ingenia; non arripuiſſe autem cum certum eſt Catholicis omnibus, tum reliquis certum eſſe deberet, ſi in conſiderationem veritatis oculos ſinceros ſolicitoſque intenderent.

Haec eſt Proteſtantium Methodus. Ex unis divinis utriuſque Teſtamenti Libris veritas ſperanda eſt & Chriſtianae Religionis Dogmata haurienda. Tunc Eccleſiae decretis ſtandum non eſt, quum ea minime conſentiunt cum divinis Litteris. Ita illi. At quiſnam certo perſpicere poſſit, quis ſit germanus divinorum verborum ſenſus? quiſnam certo decernere, quando Eccleſia cum Scripturis conſentiat, aut ab iis (ſi ſuperis placet) etiam diſſentiat? Una humana Ratio, neceſſe eſt reſpondeant. Nonnulli quidem inter eos, Calviniſtae ſcilicet & Quakeri, caeleſtem quemdam afflatum excogitarunt, quo ducti ſinguli Chriſtiani germanam percipiant Scripturarum mentem. At poſtremam hanc inſanam opinionem jamdiu exſibilarunt prudentes rerum judices. Inde enim prodiit non una aliorum Fanaticorum familia. Caeleſtem autem hunc afflatum temere confingi patet in tanta Sectarum diverſitate, in tanto opinionum bello: quod certe abeſſet, ſi in ſingulos homines iſta vis intelligendae divinae Scripturae e caelo deſcenderet. Et quis inter errorem veritatemque dijudicet, quando unuſquiſque ſuas a Deo cogitationes accepiſſe ſe dicat? Deum potius ipſum irriſioni exponamus, ubi contraria ab ipſo ſuggeri arbitremur. Igitur eo confugere coacti ſunt inter Proteſtantes minus incauti, ut humanae Rationi ſupremum ſive poſtremum tribuant decernendi jus in controverſiis & quaeſtionibus Chriſtianae Religionis. Ne vero ultra humanae Rationis vires excedere videretur hujuſmodi facultas, adeo manifeſta eſſe ac per ſe dilucida divinorum Librorum verba & ſenſa ſibi perſuaſerunt, ut caecutire niſi volens ibi non poſſit Ratio.

Sed duo ſunt, quae hanc Methodum mirae temeritatis & imprudentiae arguant. Nempe hinc humanae Rationis explorata infirmitas, inde minime aperta omnium oculis ſacrorum voluminum ſenſa & verba. Et quod eſt ad hominis Rationem, jam ſupra vidimus, quam debilis ſit illus vigor, quam periculoſa ſit illius fides,

niſi

niſi caeleſti lumine, praecipuiſque a Deo viribus juvetur. Et quod eſt ad ſacras Scripturas, nemo eſt qui non ſentiat, plura ibi eſſe & ardua, & obſcura, & in ſpeciem contraria, quae juſtiſſimas haerendi cauſſas, vel acutiſſimis viris ingerant, & quorum ſenſum ac mentem difficillimum ſit decernere. Et ſane evidenti conſilio ſuae bonitatis videtur voluiſſe Deus illorum ipſemet confutare opinionem, qui tantam Scripturis ſacris lucem & ſenſuum claritatem, Rationi vero tantas vires ineſſe jactitant. Eos enim permiſit inter ſe omnino diſcordes eſſe, & perpetuis certare litibus & odiis in ſtatuendis tot Religionis Chriſtianae Dogmatibus. Eorum quilibet utriuſque foederis Libros intonat; Rationem quoque ſibi eſſe magiſtram nemo ex iis non credit. Nihilominus aliter hic, aliter ille ſentit, immo contraria ſentiunt ac docent aut de attributis & dotibus Dei, aut de ipſo Deo uno ac trino, aut de Filii ac Spiritus ſancti Divinitate, aut de Gratia & libero Arbitro, de neceſſitate Baptiſmi, de Sacramento Altaris, aliiſque id genus. Praeterea mirum eſt, quam ſaepe una eademque Secta ſententiam mutaverit, & diverſa de uno eodemque Dogmate tradiderit. Itaque temere vividum Rationis lumen, & aperta Scripturarum ſenſa jactantur, adeo ut non indocta ſolum plebs, ſed ne ipſi quidem doctiſſimi viri habere pro certo poſſint, ſe ad veritatem perventuros, hac adhibita Methodo, quae ad errorem aeque perducit.

Contra Catholicorum Methodus pedem certo figit, & homines cum doctos, tum indoctos errare non ſinit. Nam ubi ex aperto Scripturarum teſtimonio evidenter cognoveris, Eccleſiam a Chriſto fundatam fuiſſe, & nunquam Inferorum machinas contra eam eſſe vim habituras, ipſamque eſſe *columnam & firmamentum veritatis*, & ſanctum Spiritum eidem perpetuo affuturum: ſi Chriſto fidem habere eſt animus, continuo hinc ſequi intelligis, te eo tutius ad veritatem acceſſurum, quo arctius hujus Eccleſiae ſententias amplectaris. Neque ulla Rationi rectae infertur injuria; omnium enim potentiſſima eſt ratio iſta, videlicet: *Eidem tuto ac ſine dubitatione credendum eſſe, qui neque falli poſſit, neque fallere velit, cujuſmodi eſſe conſtat veram Chriſti Eccleſiam, quum de Chriſtianae veritatis doctrina fidem facit*. Quare nihil eſt, quod nos veluti mancipia arbitrentur, uſumque Rationis abjeciſſe dictitent Proteſtantes. Nam praeter innumeras rationes praecipuas, quibus vel ſepoſita auctoritate Eccleſiae, ſingula Catholicorum Dogmata confirmantur, utpote quae ſacrarum Scripturarum, aut antiquiſſimae Traditionis teſtimonio fulciuntur,

ciuntur, nos ipſa Ratio docet, nunquam magis pollere mentem noſtram, & ratione uti in judicando vero, quam quando ſe judiciis Eccleſiae accomodat, quae a Deo habet, ne unquam in Dogmate fallatur, aut fallat. Catholici itaque non ſecus ac Proteſtantes, divinis Scripturis & rationibus in Fidei doctrina ſtabilienda, ſive credenda, utuntur. Sed haec inter utroſque differentia intercedit. Proteſtantes divini Verbi ſenſum, & Religionis dogmata metiuntur e privato cujuſque ingenio, uti Ratio in conſilium adhibita unicuique perſuaſerit. Scilicet in re tanti momenti judicem & conſiliarium ſibi adſciſcunt infidelem, atque infirmum, uti quotidiana experientia docet, ſatiſque teſtantur ferventes adhuc inter ipſoſmet controverſiae. Catholici vero cum Ingenium ſuum, tum Eccleſiae vocem auſcultant in exquirendo & ſtatuendo Litterarum ſacrarum ſenſu. Ingenium autem ſuum, ſi forte ab Eccleſiae voce diſſentiat, ſilere malunt, quam loqui. Conſilio utique ſaluberrimo, quippe non fallacem conſiliarium, ſed certiſſimum judicem a Chriſto ad dirimendas Fidei controverſias conſtitutum ſibi petunt. Nemo prudens inter Proteſtantes Spiritum Dei ſibi certo adeſſe jactet, per quem ab errore ſe prorſus immunem polliceatur. Et ne ullus quidem inter privatos Catholicos tantum ſibi e caelo munus tribuat. Verum ubi nos Eccleſiam audimus & ſequimur, cui Spiritum ſuum, Spiritum Veritatis, ut Joannes Apoſtolus teſtatur cap. XIV. 10. uſque ad conſummationem ſaeculi nunquam defuturum, Chriſtus ſpopondit; quis non videat, nos tutiſſimam non errandi viam inire? Itidem unuſquiſque intelligat, ceteros ab Eccleſia Dei diſcordes ex eorum ſententia incertos ſaltem in Fidei controverſiis eſſe debere; ex noſtra vero ſententia, ubi a nobis diſſentiunt, eos certiſſime errare.

Sed quum hac ex parte ſe victos ſentiunt Proteſtantes, alio ſe convertunt, redeuntque ad ingenium ſuum. Quod animo olim perceperunt, Catholicam videlicet Eccleſiam eorum parentem pravis abundare opinionibus, & ſacrilegiis operam dare, id ante illorum oculos iterum iterumque recurrit. Hinc ex effectibus argumentantur ad cauſſam, contendentes, quandoquidem Eccleſia erravit, nullam eidem ab errore immunitatem a Deo conceſſam. Equidem heic appellare juvat eorum fidem, & rogare, ut depoſitis praejudiciis & affectibus anteceptis Rationem diligentius auſcultent, quam judicem ſacrarum Scripturarum ipſi ſtatuerunt; & nos non ſolum non abhorremus, ſed heic ultro & enixe cauſſam dicere volumus. Quid eſt, quod eos certos facit de Catholicae Eccleſiae erroribus? Scriptura

divina,

divina, inquient. At Scripturam ipſam Catholici proferunt, & non tantum eandem a ſe ſtare credunt, & demonſtrant, ſed unam obſtare pertinaciam cenſent, ne id Proteſtantes quoque videant. Utra ex his partibus rectius interpretetur divinos Codices, incertum ſit. Quis litem dirimet, quis feret ſententiam? Recta, inquient, Ratio, adhibito Diſciplinarum omnium, & Criticae, Linguarumque praeſidio. At Catholicis quoque Scientiarum, Criticae, Linguarumque praeſidium adeſt, adeſt & enixum veritatis ac aeternae vitae deſiderium, & rectam in iis Rationem deſiderari, nullus inter Proteſtantes, ut credere juvat, ſibi perſuadebit. Quem ergo ulterius judicem appellabimus, quaeſtionem adhuc vigentem poſtremo voto deciſurum? Nullum alium puto, quam Deum, cujus tamen ſententiam nobis, niſi poſt exactos mortalis hujus vitae dies, audire licebit. Interim vero, quum ſaltem incertum Proteſtantibus aequis remanere debeat, num Catholica Eccleſia errorem fuerit amplexa, quei ex his incertis criminibus evertere volunt certam de minime fallaci Eccleſia ſententiam in Scripturis ſacris evidenter fundatam, & rectae Rationis ſuffragio fortiſſime comprobatam? Cur certa iis quoque eſſe non incipit iſta ſententia, quando ne certam crederent, una obſtabat antecepta perſuaſio, Eccleſiam nempe in quoſdam errores jam fuiſſe prolapſam? Ratio profecto monet, propter id, quod incertum dubiumque eſt, ea non eſſe rejicienda, quae certa ſunt. Rurſus ipſamet Ratio Catholicos bono eſſe animo jubet, & veritatis poſſeſſores decernit. Evidentiſſime quippe promiſſum in Scripturis ſacris legunt, Eccleſiam Dei nunquam a veritate defecturam, ſemperque Veritatis futuram eſſe magiſtram; deinde evidenter cognoſcunt, Eccleſiam nihil tradere, quod Scripturis a Deo traditis repugnet, aut per ipſas dilucide non probetur. Quare ſentiunt ſe falli non poſſe, dum auctoritate Eccleſiae Catholicae nituntur, quae auctoritas praeſidium ſimul eſt, & frenum Rationis. Praeſidium, ut Rationi media pateat via, in qua verum ſedet; frenum, ne ad extrema Ratio declinet.

Porro ex effectibus diximus intelligi, quanti ſit aeſtimanda Proteſtantium Methodus, & num Deo probari poſſit, qui unam ſemper & concordem vult eſſe Religionem ſuam; & num Rationi arrideat tantopere ab erroribus abhorrenti. Lutherus (ut veteres omittam Haereticos) irarum plenus in Eccleſiam Catholicam parentem ſuam, adulterii arceſſitam, inſurrexit. Quae Ingenio ſuo, aut, ſi mavis, Rationi ſuae viſa ſunt divinis conformia Scripturis, probavit, quae deformia, rejecit, damnavit. Non exemplo ſuo tantum, ſed grandi

etiam

Digitized by Google

etiam voce docuit, contemnendam eſſe Eccleſiae vocem, uniceque reſpiciendam eſſe Scripturam. Quod neceſſario conſequebatur, fortaſſe tacuit; videlicet, pro Eccleſiae voce Rationis vocem auſcultandam eſſe, & Rationem divini verbi judicem adſciſcendam; quaſi Ratione Eccleſia ipſa non uteretur. Fallaciſſima haec methodus continuo Zuinglios, Oecolampadios, Carolſtadios, Anabaptiſtas, & innumeros alios Religionis doctores peperit, quibus nihil antiquius fuit, ſi ipſis fides, quam divinis haerere Libris, hoc eſt Scripturas ſacras ex ingenio ſuo, ſuaeque privatae Rationis conſilio interpretari, & Catholicam interim Eccleſiam collatis viribus oppugnare. Verum hinc mille monſtra ſententiarum, mille Sectarii prodiere, contrariis opinionibus non minus inter ſe, quam contra Catholicam Eccleſiam pugnantes. Tulit eadem aetas Calvinum, alteram Europae facem, & Anglos invaſit male ſanus idem ardor, qui reliquum Septentrionem in tot opiniones diſcerpſerat. Succeſſere Sociniani, tum eorum, paene dixi, gregales Arminiani, Syncretiſtae, Quakeri, aliique Fanatici, Independentes, Praeadamitae, & ut brevius dicam, non facile numeranda aliarum Sectarum fruſta. Singulos ex iſtis contraria ac diverſa tradentibus interroga. In eorum, dicant, caſtris divina Scriptura, Veritas, & Ratio militant; in reliquorum error & falſitas. Et tamen ne uni quidem e tot Chriſtianorum ſectis a Catholica Religione avulſis adſunt Credibilitatis Argumenta, qualia ſunt Antiquitas, Unitas doctrinae, Epiſcoporum ſucceſſio ab Apoſtolis, Miraculorum virtus, atque alia hujuſmodi.

Quae igitur incommoda e Proteſtantium methodo fluant, nullo negotio colligas. Primo, ne doctis quidem & acutis hominibus facile erit in tanta opinionum diverſitate cognoſcere, quae ad Veritatem certo accedat, quum utrimque Scriptura ſacra, & rationum pondus jactetur, & aeque una pars ac altera ſe praevalere lumine rationis, ſeu rationum vigore, enixe contendat & credat. Secundo, multo minus id populis imperitis licebit, tum quod eorum non ſit, recte de tantis litibus inter Proteſtantes agitatis judicare, tum quod nulla ſuppetant potentiſſima Credibilitatis Argumenta, quae in hanc potius, quam in alteram partem, inclinent indoctorum mentem. Tertio, novi in dies emergent Sectarum auctores, novae ſententiae, nova deliria, dum quiſque ſibi ſumit divinos Codices pro ſuo interpretari ingenio, nullumque frenum ſuae Rationi ſtatuit. Neque temeritatis argui a ceteris Haereticorum ſectis quiſquam poterit, quippe non aliter hic ſe regat, ac ſe rexerit Lutheri, Calvini, aliorum-

que Proteſtantium chorus, & ipſe ſibi idemmet jus, eandemque tribuat libertatem, quam ſibi ſumendam reliqui Novatores putarunt. Ita fiet, ut nulla ſit inſania, nulla perverſa opinio, quam veluti Chriſti doctrinam invehere non audeant ac poſſint hominum ingenia. Continget etiam, ut nulla ſuperſit ratio avocandae ab errore, & convincendae hujuſmodi gentis, ubi ingenio, quod eſt difficillimum, haec cedere aliis nolit. Et jam vidit Chriſtianus orbis, in quas opiniones teterrimas depraedicatum hoc Rationis lumen trahere facile poſſit. In Religione Chriſtiana Dogma nullum eſt, quod ab aliquo homine, aut aliqua Secta negatum, impugnatumque non fuerit. In Atheiſmum, aut Scepticiſmum tandem iſta opinandi licentia commodiſſime defert. Denique Lutheranis Calviniſtas evertere nondum licuit; Remonſtrantes nihili duxere minus, & Synodos Calvinianas; & inter tot Sectas internecinum odium, aut aeque abominandum Syncretiſmum vigere adhuc cernimus.

Heic rogandi ſinceri veritatis inveſtigatores & recti amantes, quid eorum Ratio ſuggerat, quum haec & alia plura, quae hanc in rem adferri poſſunt, ſerio & affectibus tacentibus expendunt. Omnibus utique illa reſpondere deberet, fieri non poſſe, ut per hanc periculoſam methodum ad Veritatem ſine dubitatione perveniatur. Fieri itidem non poſſe, ut Chriſtus, qui veritatem ſuae doctrinae non ſolum apud homines aeternum durare, ſed etiam in omnem terram effundi, & facile ab hominibus cognoſci poſſe voluit, hanc unam tradiderit adeo fallacem regulam, qua vera Scripturarum ſuarum mens innoteſcere poſſit. Niſi aliter ille conſuluiſſet Religioni ſuae, ac infirmae rationi, qualis in hac miſera natura deprehenditur, voti ſui (dicere bona fide liceat) nunquam factus fuiſſet, fiereique compos. Immo hinc conſequitur, Religionem Chriſtianam, ejuſque auctorem Deum, deridendum Infidelibus exhiberi ab iis, qui nullum aliud praeter Rationem humanam inſtitutum a Deo tribunal arbitrantur, cujus ſit finem imponere controverſiis quotidie in ſacrarum Litterarum interpretatione exſurgentibus, & cujus ſit tum certo proponere, quae aut credenda aut neganda ſint, tum frenum temerariis Ingeniis injicere. Tandem nullam a Lutheri, puta, & Calvini ſectatoribus adferri poſſe rationem contra ipſis aeque ac nobis deteſtandum Socinum, quae in ipſorum caput non recidat & tunc ipſos vinci ab Eccleſia Catholica, meritoque damnari, quum Socinum ipſi vincere & damnare contendunt. Et certe Socinianae peſtis, aliorumque hujuſmodi monſtrorum ortum permiſiſſe Deus videtur, ut Lutherani &

Calvi-

Digitized by Google

Calviniſtae hinc etiam diſcant, quam temere ab Eccleſia Catholica ipſi prius defecerint, quando ipſiſſima eorum methodus Socinum, Spinoſam, & mille alias Haereticorum ſectas peperit, & armavit, novaſque in dies ſingulos parere & armare poteſt, exarmare autem aut expugnare non poteſt.

CAPUT DECIMUM.

Auctoritas Eccleſiae Catholicae in Fidei doctrina a Phereponi objectionibus vindicata. Ei non ſine ratione credimus. Fallaci auctoritati Proteſtantes addicti, & incerta apud eos Veritatis conſequutio. Antiquitas doctrinae in Chriſti ſchola, & credentium multitudo, robuſta Veritatis argumenta. Novitas & paucitas, erroris indicium extra Catholicam Eccleſiam. Phereponi in hanc rem animadverſiones confutatae.

INVICTAE ſunt omnes Haereticorum ſectae, ubi una in alteram inſurgit, ſed facile vincendae ab Eccleſia Catholica, quoties ipſae tum ſuam, tum Catholicorum methodum, ambarumque longe diverſa conſectaria placidiſſimis mentibus ſimul conferant. Quum ergo demonſtratum fuerit, quam ſit fallax, periculoſa, & a mente Dei aliena illorum methodus, qui in una vi Rationis ſeu Ingenii ſui, ſtatuunt veram divinarum Litterarum & Chriſtianae doctrinae interpretationem: reliquum eſt, ut nulli privato homini infallibilitatem tribuamus; ſed Eccleſiae verae, hoc eſt univerſali, in qua Spiritum ſanctum veracem ſacrorum Codicum interpretem ſemper adfuturum Chriſtus pollicitus eſt. Neceſſariam autem eſſe, atque a Deo propterea Catholicae Eccleſiae datam iſtam auctoritatem, Ratio cognoſcit, ut tot abſurda evitentur hactenus commemorata. Immo, ut vidimus, ſacrae id teſtantur Scripturae manifeſtis verbis, & Sancti Patres, & antiquiſſima Traditio, & uſus tot ſaeculorum apertiſſime probant.

Statuta autem hujuſmodi auctoritate, cum docti, tum indocti, praetermiſſo etiam examine controverſiarum, conquieſcere merito poſſunt, utpote certi ſe ab errore abſfuturos, quoties id credunt, quod Eccleſia Catholica Spiritu Dei erudita credendum proponit. Atque hoc ipſum illud eſt, quod S. Auguſtinus cap. 7. de Quant. Animae

ajebat, nempe, *Auctoritati credere magnum compendium eſſe, & nullum laborem, & animis tardioribus ac imperitioribus utiliſſimum eſſe excellentiſſimae Auctoritati credere, & ſecundum hoc agere vitam.* Quae tamen verba ita Phereponus in animadverſionibus vellicabat: *Sed prius ipſa illa Auctoritas expendenda eſt, quam ei fidem habeamus; ita ut ei per omnia credamus, quia nobis indubitatis argumentis conſtat, eam nec falli, nec fallere. Alioqui ſtultum eſſe ei credulitatem ſuam addicere, a qua verum dici nulla ratione conſtaret. Sin minus, barbari omnes populi, qui Sacerdotibus, aut Majoribus ſuis tam multa temere credunt, recte facere dicendi eſſent. Compendiaria via etiam progrediuntur, ſed ut ad omnis generis errores perveniant, ex quibus numquam ſe expediunt.* Haec quidem bene habent, modo is perſuadere nolit, Catholicam Eccleſiam falli ac fallere poſſe, & Auguſtinum in ea fuiſſe opinione, ut Catholicorum Sacerdotum auctoritati ſine conſilio, ſine ulla ratione, fidem adjungendam eſſe cenſeret. Auguſtini hac de re ſententia aliis in locis, ut vidimus, expreſſa eſt. Sed quae heic Cenſor dicere pergit, non ſunt facile dimittenda. *Itaque*, ait, *omnes cavere oportet, quibus cordi eſt Chriſtiana Religio, ne idem ei fundamentum ponant, quo maximi & turpiſſimi quique errores nituntur.*

Si Catholicae Eccleſiae ſententiam & uſum heic ille carpit, ſicuti ſuſpicari cogimur, nae Phereponus male collocavit optimum documentum. Nam, ut hactenus oſtendimus, ideo Catholici Eccleſiae auctoritati credunt, quia indubitatis argumentis ducti eam vident neque falli, neque fallere poſſe; & cuicumque poſcenti auctoritatis hujus rationes parati ſunt illas dare, priuſquam exigant, ut Catholicae doctrinae fides habeatur. Tantum autem abeſt, ut poſito hujuſmodi fundamento Catholicis errandi periculum immineat; ut ſine iſto fundamento nemo de veritate ſit certus, nemo errandi periculum effugiat. Quod ſi Pherepono animus fuit his verbis erudire ſuam gentem: laudandus eſt profecto illius zelus, commendanda prudentia. Ejuſmodi enim conſilio nemo plus indiget, quam Lutheri Calvinique familia. Ex his plerique omnes, etiamſi reliquorum hominum, ſuorumque etiam Paſtorum auctoritati in Religionis negotio prorſus renuntiandum, & uni Scripturae credendum verbis affirment: re tamen & uſu nihil magis ſequuntur, quam ſui inſtitutoris, ſuorumve Paſtorum Auctoritatem, ſive confidentiam. Siquidem quis e minuto rudique popello, quis (ne graviora dicam) ex ſemieruditis, id ſtudii, id Linguarum Orientalium, id Critices &

erudi-

eruditionis ſecum attulit, ac affert, quod apprime neceſſarium eſt, ut exhauriantur controverſiae omnes inter ipſos & Catholicos, & rurſus inter ipſos aliosque Haereticos vigentes? Si non attulerunt (quod arbitror ſincerus quiſque fatebitur), ergo certa minime eſt eorum Ratio, ſe veritatem ebibiſſe, erroreſque vitaſſe. Et quidem quando apud ipſos valere non debet Auctoritas, ratio poſcit, ut unuſquiſque ſingula dogmata in quaeſtionem adducta perpendat, & rationes utrimque allatas ſedulo examinet: ad quod praeſtandum incredibile dictu eſt, quot praeſidia, quot anni, & quanta vis mentis exigatur. Catholicos a tanto labore eximit facile cognita ſuae Eccleſiae veritas ac veracitas, cum qua ſciunt ſe errare non poſſe. Quum igitur e Chriſtianis non Catholicis plerique Auctoritatis contemtores, & Rationis unius praecones, in Religionis tamen negotio ſe inconſulto duci ſinant auctoritate ſuorum Paſtorum, divinas Scripturas pro ſuo ingenio interpretantium: prudenter iis auctor eſt Phereponus, ne tali fundamento fidant, quod ex eorum ſententia dubium eſt, ac errori aeque inſervit, immo ex noſtra quoque ſententia fallaciſſimum eſt, niſi quum Eccleſiae Catholicae auctoritati creditur, cui divinum Spiritum adeſſe, ſemperque adfuturum oſtendimus.

Et ſane Pherepono liceat hiſce conſiliis erudire populos ſui ſimiles, hoc eſt Eccleſiae Catholicae rebelles, liceatque illi Remonſtrantes ab auctoritate Dordracenae Calvinianae Synodi eximere. Praedicet ille Rationis jura, & pericula explicet iis imminentia, qui Auſtoritati fallaci ſuam addicunt credulitatem. Sed viciſſim patiatur, ut ſibimet ipſi Rationem tantopere commendanti, paucis mutatis ſua verba reddantur. Ita Ratio, ejuſque vigor prius expendendus eſt, quam ei fidem habeamus in rebus Fidei, ut ei per omnia deinde credamus, quia nobis indubitatis argumentis conſtat, Rationem noſtram falli non poſſe. Alioqui ſtultum eſſet, eam arbitrari certam veritatis Magiſtram, quam talem eſſe minime conſtaret, & quam ſaepe falli, & in errores turpiſſimos labi exploratum foret. Atqui Chriſtianae omnes Sectae, a Catholica Religione abhorrentes, Rationem ſuam privatam conſtituunt ſacrarum Litterarum certiſſimam interpretem, eaque via tuto ſe progredi ſingulae opinantur, ſed ut ad omnis generis errores perveniant, ex quibus nunquam ſe expediunt. Ergo cavere omnes oportet, quibus cordi eſt Chriſtiana Religio, ne privatum conſilium Rationis, hoc eſt, idem Religioni fundamentum ponant, quo maximi & turpiſſimi quique

errores, & tot Haereticorum deliria nituntur, & ne abjiciant Catholicam Petram, in cujus unius ſtabilitate humana Ratio fixa ſperare poteſt, ſe a lapſu immunem ſemper eſſe futuram. Quod eſt ad Catholicos, ii luculentiſſime ſuis in Libris oſtenderunt, & oſtendere iterum poſſunt, ad Auctoritatem minime fallacem Eccleſiae Catholicae nihil pertinere Phereponi cenſuram. Neque enim nos Auctoritati ſine ratione credimus, neque Rationem excludimus, ſed cum Auctoritate conjunctam volumus: quae concordia tum demum Rationem robuſtiſſimam facit, tutoque ad veritatem perducit. Verum quod eſt ad Proteſtantes, tunc oſtendet Phereponus, eoſdem nequaquam abuti Rationis lumine, quum palam fecerit, tot tamque varias ac oppoſitas Haereticorum ſectas, tot errores, tot monſtra opinionum, ex iſta Rationis humanae ſuperbia, tanquam ex equo Trojano, nequaquam prodiiſſe.

Multo autem magis Catholicorum Ratio in cognitionem veritatis, quam amplexa eſt, confirmabitur, ubi tot notas contempletur, quae nos docent, omnium Haereticorum nunc vigentium Sectas carere nomine verae ac veracis Eccleſiae. Nempe non originis ſolum, ſed etiam doctrinae novitatem, turbas, & humanas artes, per quas invecta plerumque fuerit haec nova doctrina: nulla miracula, nulla ſigna earum auctoribus fuiſſe, quanquam neceſſaria, ut veritatem ſuae novitiae doctrinae teſtarentur e caelo venire, oſtenderentque, Catholicam Eccleſiam ejuſque auctoritatem eſſe repudiandam. Iis auctoribus (quippe neque a Deo, neque a legitimis Paſtoribus ad praedicandum miſſis) defuiſſe legitimam vocationem, legitimamque docendi auctoritatem, quam tamen Apoſtoli, recta politia, & Ratio in Eccleſia Dei aperte exigunt, ne cuicumque liceat errores ſub ſpecie veritatis diſſeminare, & identidem novas condere Religiones, eaſque incautis eo obtrudere titulo, quod vetus Religio e ſuo jure, & e veritate exciderit. ((a) Denique nihil ſimile habere cum vera Chriſti Religione inconſtantiam Doctrinae, quam inter Proteſtantes facile eſt deprehendere.) Juvat etiam addere, quod Catholicis ſolatio ſit, & reliquis incitamento, ut unam amplectantur Catholicam Religionem. Quocumque odio in iſtam Eccleſiam rapiantur praecipui ex recentioribus Haereticis, fateri tamen

non

(a) In praecedentibus editionibus: *Deinde nihil ſimile habere....* & cetera uſque ad verbum *deprehendere*; poſt quod verbum, delevit Auctor ſequentia: *Tandem ab Eccleſia vera abhorrere quaecumque intoleranda abſurda ſequuntur, quando vera eſſet excogitata ab Haereticis Eccleſiae Catholicae in errores defectio; atque admittenda foret illa methodus, quam tantopere praedicant & ſequuntur Heterodoxi. Juvat etiam &c.*

non dubitarunt, neque dubitant, quin iſtius quoque ſectatores, modo ad Evangelii normam & mandata ſuos mores componant, aeternam ſalutem adipiſci poſſint. Id in Libris Lutheranorum, Calvinianorum, Syncretiſtarum, & Socinianorum legere eſt. Quum ergo ex conſenſu vel inimicorum certum ſit, veritatem & ſalutem in Eccleſia Catholica haberi poſſe: contra vero, quum e Catholicorum ſententia, cui Apoſtolorum, ſanctorumque Patrum, & totius Antiquitatis voces conſentiunt, certum ſit, inter Haereticos, ſive Luthero, ſive Calvino, ſive Socino, ſive aliis addictos, aeternam ſalutem obtineri non poſſe: Ratio manifeſtiſſima ſuadet, Auctoritati Eccleſiae Catholicae ſtandum, & non immorandum in Haereticorum coetu, ſed in illius ſinum eſſe volandum, a cujus unius communione ſperanda eſt communi ſuffragio ſalus. Tanti namque momenti ſalus aeterna eſt, ut certo periculo (ſi vera eſt Catholicorum ſententia) exponenda non ſit in Haereticorum caſtris, quando periculum omne in Catholica Schola vitare fas eſt.

Sed nos ad Phereponum regredientes exquiramus, quid ſibi alio in loco is velit. Sanctus Auguſtinus in Lib. de Util. credendi cap. 16. haec de Chriſto pronuntiaverat: *Ergo ille afferens medicinam, quae corruptiſſimos mores ſanatura eſſet, Miraculis conciliavit* (ſibi) *Auctoritatem, Auctoritate meruit fidem* (His verbis liberaliter adſentitur Phereponus, at non ſequentibus), *fide contraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetuſtatem, vetuſtate roboravit Religionem*. Inquit enim Cenſor: *Quamvis Chriſtus fide ſibi facta apud multitudinem, Eccleſiam ſuam condiderit, atque conditam auxerit: attamen eo non ſpectavit, ut aliquando Religionem vetuſtate roboraret, quaſi vetuſtas argumentum quandoque futurum eſſet veritatis. Non adſentimur iis, qui Chriſti dogmata ſequuntur, quia antiqua eſt illorum fides, ſed quia conſentanea eſt veritati caeleſti, cui fidem Chriſtus miraculis ſuis fecit*. Strenue ſuam cauſſam heic agit Phereponus, argumentum a vetuſtate petitum expendens, utpote qui toties objici ſibi non tantum a Catholicis, ſed & ab ipſis Calvini aſſeclis, ſententiarum Arminianarum novitatem meminit. Et revera vetuſtatem opinionum, (a) ut ut veneratione fere ſemper digna ſit, non eſſe tamen certum argumentum veritatis, nihil verius eſt in opinionibus ad Phyſicam, ad Aſtronomiam, & ad nonnullas alias Artes ſpectantibus. Sed miror, Logicum, Criticumque virum aut animadvertere nolle, aut nolle fateri, quantum ponderis ſit vetuſtati in Theologicis,

(a) Al. *ut ut veneratione fere ſemper dignam.*

cis, atque Hiſtoricis rebus. Primi generis ſententias nulla antiquitas opinantium veras eſſe perſuadere poteſt; nulli quippe ex antiquis magiſter aliquis fuit falli neſcius, qui eos de veritate hujuſmodi opinionum certiſſimos efficeret. Ingenium ſuum cuique pro magiſtro erat. Quum autem antiquis Philoſophis interdum ingenio recentiores non cedant, immo iſti illis nonnumquam antecellere poſſint; majore nempe ſtudio, pluribuſque quam antea adminiculis ſuffulti: quis non videt, aeque in recentiorum, quam in veterum placitis veritatem haberi poſſe, nihilque eſſe, quod ſupra nos Majores noſtri ſibi tribuere poſſint in hujuſmodi veritatum inquiſitione, niſi quod ante nos inquiſierint, nobiſque faciliorem ſtraverint viam ad veritatem ipſam inveniendam?

At longe aliter ſe habent ſecundi generis ſententiae. Si ſit quaeſtio, utri ex duobus Hiſtoricis in re quapiam diſcordibus adhibenda ſit fides, & par ſit utriuſque fidelitas, judicium, ac eruditio, & utrimque veriſimilia narrentur: nemo inter Criticos futurus eſt, qui non judicet, antiquiori potius quam recenti credendum, multoque magis antiquiſſimo in comparatione admodum novitii ſcriptoris. Accidit id quoque in Theologicis rebus. Diſputatur inter Chriſtianos, quaenam ſit vera Chriſti Eccleſia, & verane, an falſa ſint Dogmata quaedam. Litem dirimere non licet, affirmantibus ſingulis, ſuam doctrinam, ideo veram eſſe, quod conſentanea ſit veritati caeleſti, cui fidem Chriſtus miraculis ſuis fecit. Potentiſſima ratio monet, ſecundum illos judicandum eſſe, qui vetuſtatem ſententiae, & Eccleſiae ſuae, ad Apoſtolos uſque & ad Chriſtum perducunt; reliquos vero longe a veritate recedere, quibus cum Eccleſiae, tum dogmatum novitas exprobrari poteſt. Quis enim melius, quam Antiqui, & Apoſtolorum aequales, ſive Diſcipuli audire, aut reſcire potuerunt, quae Chriſti mens & doctrina fuerit, quidve credendum, agendumve ipſe propoſuerit, quum haec ea ſint, quae non ex ingenio hominum, ſed ex revelatione Dei & Chriſti pendeant?

Eoque magis valere id omnes intelligent, quum de aliquo Dogmate, ſive Scripturarum ſenſu, lis eſt inter quoſdam recentiores, quindecim aut ſexdecim ſaeculis ab Apoſtolorum temporibus diſſitos, & alios uno, duobus, aut tribus ſaeculis ab iiſdem temporibus remotos; & potiſſimum ſi Eccleſia tota, & ſanctorum Patrum conſenſus, & immemorabilis Traditio militet contra paucitatem & novitatem recentiorum. Enim vero heic non agitur de conſtituenda Religione ſecundum arbitrium noſtrum, aut de intelligendis atque

expli-

Digitized by Google

explicandis Chriſti dogmatis & Litteris ſacris, prout ingenio noſtro magis arridet: quod ne ipſum quidem Phereponum velle arbitror, quanquam ipſa ejus dicta & facta nihil aliud velle preſeferant. Sed agitur de retinenda Religione, quam Chriſtus, certiſſimus veritatis Magiſter, revelavit, & de intelligendis atque explicandis Codicibus ſacris, quemadmodum a Chriſto ejuſque Apoſtolis intellecti ſunt atque explicati. Nemo autem credendus eſt heic magis ſcire, quam qui aut Apoſtolos praedicantes, aut Apoſtolorum ſucceſſores audire, & quae falſa, quae vera forent, probe callere potuerunt atque debuerunt. Contra nemo in hujuſmodi controverſiis minus audiendus eſt, quam qui tot ſaeculis ab Apoſtolorum aetate remoti unum ſuum ingenium judicem faciunt in tanti momenti rebus, & ſibi nuperis potius credi poſtulant, quam Antiquis, quibuſcum Eccleſia Catholica conſentit, ſemperque conſenſit. Quapropter nihil certe ideo verum eſt, quia antiquum: Sed in controverſiis inter Chriſtianos agitatis robuſtum Veritatis argumentum, ſive ut melius dicam, indicium, Antiquitas eſt. Et ſi alia accedant Veritatis indicia, qualia habet una Catholica Eccleſia, certos homines efficere poteſt ac debet de veritate doctrinae. Indicium contra atque argumentum falſitatis eſt Novitas; atque ab iſta cavere quam maxime oportere, & hinc etiam diſcerni Haereſes & Pſeudoprophetas Apoſtoli monuerunt. Haec autem adeo certa ſunt, ut quicumque pejora etiam & falſiſſima Dogmata duobus proxime praeteritis ſaeculis commentus fuit, non nova ſe tradere, ſed antiqua, & Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus probata, perſuadere neceſſum duxerit. Qua in re quantum eos fallat ſua eruditio atque conatus, apertiſſime patet ex Catholicorum libris. Itaque non eſt, cur Phereponus in Theologicis inanem putet eſſe vim & auctoritatem Antiquitatis, non ſecus ac ſi de Philoſophicis ageretur. Telum hoc omnium conſenſu acutiſſimum eſt, ſed tantummodo in Catholicorum manibus vim ſuam exercet. Multo minus fuit, cur Phereponus Auguſtino non adſentiretur, pronuntianti, Chriſtum vetuſtate roboraſſe Religionem. Tuebatur Auguſtinus adverſus Haereticos veritatem ejuſdem doctrinae ejuſdemque Eccleſiae, quam & nos commendamus & pro viribus tuemur, hoc eſt, agebat contra illorum Chriſtianorum genus, qui novitatem cum originis, tum doctrinae, & Eccleſiae praeferentes, ab Antiquitate Catholicam Eccleſiam atque doctrinam roborante, vincuntur. Propterea de Chriſto, inquit: *Vetuſtate roboravit Religionem, quam non ſolum Haereticorum ineptiſſima novitas fraudibus agens, ſed nec*

gentium quidem veternoſus error violenter adverſans, aliqua ex parte convelleret.

Agnoſcit hoc Phereponus, & tamen dicere pergit: *Sed Auguſtino commodum erat talibus argumentis uti in Haereticos ac Schiſmaticos, quibus paſſim novitatem, & paucitatem exprobrat, quas olim Chriſtianis exprobraverant Ethnici.* Utrum a Vetuſtate petitum argumentum vim habeat in Haereticos ac Novatores, jam vidimus. At neſcio cur heic producendos ſibi putet Ethnicos, eorumque exemplum Auguſtino objiciat. Si par fuiſſet Gentilium, & Chriſtianorum cauſſa, hoc eſt, ſi rationibus utrimque pugnatum aeque fuiſſet, & Chriſtianis nullum ſuccurriſſet evidens Veritatis argumentum, excuſatione dignum fuiſſet hominum judicium, ſi Chriſtianae Religionis Ethnicam praetuliſſent, quam nimirum neque ulla gravior adverſae partis ratio vinceret, & contra vetuſtas ac amplitudo evidentius commendarent, quam Chriſti Fidem. Sed hinc Miraculorum ſplendor, Prophetarum oracula evidentiſſime completa, & ſanctitas Legis Chriſtianae; inde vero vel ipſi Ethnico vulgo facile noſcenda, atque eruditis fere omnibus certe nota Religionis Idolatricae impietas ac inſania, tantum roboris addebant rationibus Chriſtianorum, tantum detrahebant Religioni Gentilium, ut ipſa novitas & paucitas Chriſtianae gentis minime obſtare deberet, quin doctus quiſque & indoctus ad caſtra Chriſtianorum tranſiret. Quod autem eſt ad Catholicos & Haereticos, inter ſe pugnantes, utraque pars rationes & Scripturas pro ſua ſententia adferebat. Rationibus certe Catholici praeſtabant. Verum id negantibus adverſariis, par videri multis potuiſſet cauſſa, & anceps iſtius contentionis exitus, niſi Catholicorum rationes evidenter juviſſet ſententiarum vetuſtas, & Eccleſiae amplitudo. Jure ergo ad Catholicos inclinare debuit victoria; nam ii mentem Chriſti, verumque ſenſum Scripturarum melius ac certius noviſſe credendi erant, qui propius ad ipſum, ejuſque Apoſtolos, antiquitate accedebant. Quanquam quid Phereponus ait de novitate Chriſtianae Religionis prae vetuſtate Ethnicae ſuperſtitionis? Ne hoc quidem habebant Gentiles, quo ſe Chriſtianis in ea controverſia praeferrent, immo heic etiam evidentiſſime vincebantur. Et profecto ignorare non potuit ipſemet Phereponus, quod cuivis eruditorum patet: nempe Chriſtianam Religionem eandem cum Judaica eſſe, & propterea ad Adamum uſque contingere, & Religionibus reliquis antiquitate praeire. Quid in hanc rem ſcripſerint Clemens Alexandrinus, Euſebius Caeſarienſis, ipſe Auguſtinus, aliique ſancti Patres, & recentio-

res

res non pauci, prae omnium manibus eſt, & ſat erit meminiſſe. Parum igitur opportune, parumque erudite Phereponus huc adfert Ethnicorum exemplum, ut jura vetuſtatis, hoc eſt, Catholicorum arma, retundat.

Ceterum non heic tantum, ſed & alibi Auguſtinum Phereponus irridet objicientem paucitati Haereticorum Catholicae Eccleſiae amplitudinem. Non eſſe hoc Veritatis argumentum, ille monet; alioqui Ethnicorum multitudine conſiderata, Chriſtiana Religio falſi convincetur. Et ſane fatendum eſt, ab Ethnicorum multitudine victos olim fuiſſe Chriſtianos, & adhuc vinci. At nos in Ethnicos aliis evidentibus argumentis pugnamus, facimuſque, ut fruſtra ſuam nobis amplitudinem objiciant. Quum vero controverſia eſt inter Catholicos & Haereticos, dicimus validiſſimum ſemper fuiſſe, ac fore indicium veritatis, credentium multitudinem, cum aliis indiciis & argumentis conjunctam. Ab ipſo Religionis ſanctiſſimae exordio ad noſtra uſque tempora inſurrexere *lupi rapaces*, & *viri loquentes perverſa*, ut Apoſtolus praedixerat. Schiſmata etiam, & Haereſes invaluere. Quaeſitum eſt utrum a Catholicis, an ab adverſariis vera Chriſti Eccleſia & doctrina ſtaret. Ea autem perpetuo ſententia ſedit, non alibi ſtare, quam apud illos, qui Eccleſiae & doctrinae antiquitatem atque conſtantiam, multitudine quoque, ſucceſſione, & concordia credentium, probarent: quod de ſolis Catholicis dici olim potuit, & dici adhuc poteſt. Propterea in Concilio Nicaeno ſtatutum eſt, ut ea haberetur Eccleſia Dei vera, cui praeter alia ſigna nomen *Catholicae*, ſeu *Univerſalis*, re conveniret. Quae appellatio non tunc nata, ſed Eccleſiae verae jam indita eſt vel ab ipſis Apoſtolorum ſucceſſoribus, quum τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας, *ſanctae Catholicae Eccleſiae* mentionem fecerint Smyrnaei in Epiſtola de Martyrio Beati Polycarpi, & Ignatius Martyr in Epiſtola ad Smyrnaeos. Sed quid haec ad veritatem? iterum inquiat aliquis.

Primo ſunt nonnulla cum veteris, tum novi Teſtamenti oracula, quibus palam fit, Chriſti Religionem praedicandam eſſe *in omnes gentes*, *incipiendo ab Hieroſolyma*, & *in omnem terram exiviſſe Apoſtolorum ſonum & in fines orbis terrae verba eorum*. Haec autem non de falſa, ſed de nova Chriſti Religione praedicta ſunt, & Prophetiam comprobavit effectus. Legitimum igitur verae Eccleſiae & Orthodoxae doctrinae indicium eſſe debuit amplitudo Catholicae Eccleſiae cum ejus antiquitate, concordia opinionum, & ſucceſſione Epiſcoporum conjuncta. Hujuſmodi praerogativam ipſi verae Eccleſiae,

veraeque doctrinae, & nequaquam Eccleſiis malignantium, & erroribus Haereticorum pollicitus eſt Chriſtus. Secundo, quum longe lateque propagata fuerit germana Chriſti Religio, atque in ſingulis terrae partibus, diſſitiſque Provinciis fundatae fuerint innumerae Eccleſiae, quae ex Apoſtolorum praecepto noverant, nihil in Chriſti doctrina innovandum, & quod traditum fuerat tenaciſſime ſervandum: iſta amplitudo non cuſtodiendae ſolum, ſed etiam indicandae verae doctrinae aptiſſima fuit. Etenim fieri quidem potuit, ut una, aut plures etiam Eccleſiae errarent, violarentque illata novitate documenta Chriſti; fieri autem non potuit, quin proximae, atque innumerae aliae Eccleſiae piaculum iſtud animadverterent; quo deprehenſo excogitari non poteſt, omnes Chriſtianorum Eccleſias, & praeſertim Epiſcopos ſui muneris, veraeque Religionis oblitos, ſilere omnes & connivere voluiſſe. Et certe nunquam ſiluiſſe in hujuſmodi caſibus ex Hiſtoriis Eccleſiaſticis exploratiſſimum eſt. Quare poſtulat ratio, ut tantae credentium continuatae multitudini, & tot Eccleſiis ſacri depoſiti cuſtodibus, & antiquis, & concordibus, potius adhibeatur fides, quam uni Novatori, aut paucis ejus aſſeclis, heri & in angulo natis, & ex ingenio ſuo caeleſtem doctrinam interpretantibus, & nulla ſigna adferentibus, quibus probent, aut ſeſe a Deo miſſos, aut Eccleſiam a recta opinione deſciviſſe, aut novitiam Sectam ſuam paucitate quidem cedere, doctrinae vero ſanitate Catholicis anteſtare. En ergo, quid faciat ad Veritatis demonſtrationem multitudo Catholicorum, & amplitudo Catholicae Eccleſiae, quum inter illam, & Haereticorum Sectas, de Veritate controverſia agitatur.

CA-

Digitized by Google

CAPUT UNDECIMUM.

Socinianorum peſtifera Haereſis. Deo nos quaedam edocenti credendum, quamvis credenda ſuperent captum humani intellectus. Ingenii temeritas quam heic impia. Loca Theologica, unde veritas Doctrinae Chriſtianae petenda. Traditionis auctoritas, ac neceſſitas in Eccleſia Dei. Quibus principiis nitatur. Laus Theologiae Dogmaticae, & Petavii V. C. quem Phereponus pluris facere debuit.

AMPLISSIMUM inquirendae Veritatis jus, & Mentis humanae libido, jam accepit confinia. Primum & ſummum Ingeniorum frenum divina Scriptura eſt. Alterum deinde Catholicae, ſeu verae Eccleſiae, vox & auctoritas. Heic ergo innitendum, ſi certi eſſe volumus de fide noſtra, & in Religione fortes ac invicti ſtare. Si enim Eccleſiam veram, ſi minime fallacem habemus, & probamus, omnes Haereticorum peſtes debellabimus. Sin minus, nobis perpetuum cum iiſdem bellum erit, & nulla unquam utrimque victoria. Hos autem fines antiqui Haeretici, & proxime praeteritis ſaeculis Novatores ſupergreſſi ſunt. Quare aditus eſt factus ad tot ſchiſmata, aut vulnera Eccleſiae, uno potiſſimum Luthero clauſtra frangente. Neque mirum, quod pejora quotidie videat Haereticorum tellus, quodque ad impiiſſima tandem Spinoſiſtarum deliramenta deventum fuerit. Cujuſcumque Rationi infirmae ac judicio temerario apud illos derelicta eſt Veritatis cauſſa, & a duobus ſaeculis glorioſum ſibi quiſque ducit nova procudere, & ducem, non ſectatorem eſſe. Inter eos autem, qui Chriſtiani adhuc appellari gaudent, nemo infelicius, nemo foedius, nemo audacius impegit, quam Sociniani. Deum iſti, ejuſque Religionem humanae penitus ſubdidere Rationi, ut nihil amplius apud eos credatur, credendumve putetur; quod humanae Rationis captum ſuperet. Hoc enim qualecumque eſt, ipſi rectae Rationi adverſari ajunt, quaſi hanc illaeſam ceteri Chriſtianorum non amarent. An ambitioſo huic hominum gregi ſit accenſendus Phereponus noſter, uti ſuſpicantur & putant non pauci; ipſe videat. Illud exploratum eſt, nihil in ejus Libris ſonare frequentius, quam ipſamet immodica Rationis encomia. Huic non raro conqueritur, Catholi-

tholicos, & ceteros Chriſtianos valedicere, eamque opprimere, ut divina Revelatio extollatur. In ſententiam vero Socinianorum ſenſim concedere Calvinianos, dolemus quidem, ſed nequaquam miramur. Etenim fatendum eſt, Socini ſcholam, licet omnino deteſtandam, arctius & ingenioſius iiſdem ipſius inſiſtere & ſuperaedificare principiis, quae reliqui Haeretici, & Calvinus potiſſimum, ſtatuerunt, tanquam fundamenta ſuarum Sectarum, ſuaeque ab Eccleſia Catholica defectionis. Et quum Calvinianis, ceteriſque Haereticis in oppugnando Socinianiſmo arma valida prorſus deſint, unice a Catholicorum armamentario petenda; quumque nulla fortaſſe Haereſis dulcius quam iſta blandiatur ambitioni Rationis humanae; quid mirum, ſi deſpecto Calvino tandem Socinus ſuſcipitur?

Contra vero, qui ((a) ex Proteſtantibus) aeque ac nos Sociniana commenta exſecrantur, mirum eſt, ſi in eorum damnatione ſuam quoque non legunt. Mirum, ſi denique non intelligunt, quam neceſſaria, ſit, & quam aequitati & Chriſti verbis conſona Catholicae Eccleſiae ſtabilitas, infallibilitas, & auctoritas, & quam improbanda Lutheri & Calvini conſpiratio fuerit, quibus non alia umbratica cauſſa fuit deficiendi a Catholicis, quam quae Socinum, Arminium, & tot alias ſectarum ſectas a Calvino, & Luthero diſtraxit. Quod eſt ad Socinianos, ubi temeraria ipſorum Methodus eligenda foret, brevi nullam Religionem haberemus. Nam quae monſtra Ingenio humano non placeant? Quae revelata veritas nobis non diſpliceat, ſi quidquid inconſtantibus, variis & oppoſitis hominum ingeniis placet, aut diſplicet, verum falſumve dicendum eſt? Et quis tandem certo ſtatuat, ubi hominum Ratio erret, ubi ſapiat, & quae ſit recta, quae perverſa Litterarum ſacrarum interpretatio? Cur non potuerunt novae quotidie procudi ſectae, quarum quaelibet ſibi Rationem vendicet? Cur non explodi quaedam e Scripturis Canonicis? Deinde nihil intolerabilius eſt, quam nihil aliud velle Deo credere, quam quod ipſi intelligere poſſimus, Rationique ſeu Ingenio noſtro, accommodatum ſentiamus. Repetere autem heic juvat, ſub rectae Rationis nomine obtrudi ſaepe ab Haereticis vim, & captum, & ideas peculiares Ingenii ſui. At Religio vera ab hominis Ingenio pendere non debet. Non enim ipſi eam fecimus, ſed Deus eam fecit, Deus eam revelavit. Liceat in Phyſicis ſibi effingere ſyſtema aliquod. In Religione idem velle praeſtare, ſummae temeritatis eſt, immo inſaniae.

Itaque

(a) Al. *qui aeque ac nos &c.*

Digitized by Google

Itaque ea in primis definit eſſe recta Ratio, quae in Religionis negotio, atque in divinorum Dogmatum interpretatione, nullis Ingenium frenis teneri patitur, & quae non intelligit, multa in Deo, & apud Deum eſſe; multa ab ipſo potuiſſe & poſſe fieri; multa ipſum potuiſſe & poſſe velle, quae captum exſuperent humani intellectus corporeis tenebris obſiti. Hinc celeberrimus & acutiſſimus Philoſophus Carteſius id apprime ſtatuebat, *Deum ejuſque opera non eſſe humano pede metienda*. Fallebantur, qui Antipodas olim negarunt, quod animo concipere non poſſent, homines pedibus ſuis in noſtros obverſis ambulantes. Stultus foret a nativitate caecus, qui ideo colores rerum & magnetem eſſe negaret, quod eorum naturam & aſpectum mente aſſequi non poſſet. Pariterque ſit demens, qui in Hominis, aut mundi opificio quaedam inveniens, quae Rationi ſuae aut ſuperflua, aut incommoda, aut melius efformanda videantur, intelligere neſciat, & negare velit tantarum rerum effectricem divinam Sapientiam, & moderatricem Providentiam. Omnium porro dementiſſimus ſit, qui Deo aliquid de ſe, vel de ſua voluntate, ac potentia revelanti, adjungere fidem nolit, eo quia revelata vulgaribus humani Intellectus ideis non ſatis reſpondeant. Iſta demiſſis oculis adoranda ſunt, non impia temeritate abjicienda. Etenim Deus revelavit, Deus fecit, Deus veraciſſimus, omnipotentiſſimus, cujus judicia, cujus myſteria, cujus facta, etiamſi incomprehenſibilia interdum ſint nobis, minus tamen vera, minuſve ſapienter facta non ſunt. Hinc Auguſtinus Lib. 9. Cap. 1. de Trinitate ajebat: *De credendis nulla infidelitate dubitemus: de intelligendis nulla temeritate affirmemus. In illis auctoritas tenenda eſt, in his veritas enquirenda.* Egregie quoque ſcribebat Caſſianus Lib. 4. Cap. 6. de Incarn. *Rationem dicti quaeris? Non reddo. Interim Deus hoc dixit. De hoc loquutus eſt mihi. Verbum illius ſumma ratio eſt. Removeo argumenta, removeo diſputationem. Sola mihi ad credulitatem ſufficit perſona dicentis. Non licet mihi de fide dicti ambigere, non licet deliberare. Quid mihi quaerere, quomodo verum ſit, quod Deus dixit, quum dubitare non debeam, quin verum ſit, quod Deus dixit?* In eamdem ſententiam loquuntur alii Patres, Scriptoreſque Chriſtiani, cum antiquiſſimi, tum recentes. Et ſane Chriſtianorum Fides ſecundum Apoſtolum nihil aliud eſt quam *ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium; & videmus nunc per ſpeculum in aenigmate, & per fidem ambulamus, non per ſpeciem;* neque Fidei noſtrae natura ſine obſcuritate conſtare poteſt. Quare, ut cum

eodem

eodem Apoſtolo loquamur, dejicienda eſt omnis altitudo extollens ſe adverſus ſcientiam Dei, & in captivitatem redigendi ſunt omnes intellectus in obſequium Chriſti. Jure autem ſtultos vocat idem Apoſtolus I. ad Cor. 1. Judaeos & Graecos, quorum ſapientiae & Rationi minime conſonare videbatur humilitas & mors Chriſti. *Placuit Deo* (ſunt ejus verba) *per ſtultitiam praedicationis ſalvos facere credentes. Quoniam & Judaei ſigna petunt, & Graeci ſapientiam quaerunt. Nos autem praedicamus Chriſtum crucifixum, Judeis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam.* Tum pergit ſapientiam hujus mundi irridere, in cujus conſpectu ſtultitia videbatur, quidquid apud Deum ſapientia eſt.

Quapropter illorum deploranda eſt audacia, qui eam reprobandi alicujus Chriſtiani ſive Catholici Dogmatis cauſſam adferunt, quod Rationis, hoc eſt Ingenii ſui peculiaribus ideis non placeat. Eoque magis deploranda eſt, quod iſti, ut trahant in ſententiam ſuam divinas ſententias, Scripturarum Canonicarum verba eludere, invertere, ſubvertere cogantur, reclamante eorundem verborum perſpicuitate, & tot ſaeculorum conſenſu, & tot Chriſtianorum Ratione; neceſſe enim eſt, quando eorum ingenium, & hypotheſis conformari neſcit ſacris Litteris, ſacras Litteras aliquo pacto accommodari ad illorum hypotheſim, atque ingenium. Haec noverunt, qui in eorum ſcriptis verſati ſunt; ſimulque noverunt, antiquiſſimam Catholicae Eccleſiae ſententiam & conſuetudinem Socino adverſari, ut ex Auctoribus vetuſtiſſimis patet, atque in primis ex antiquo Scriptore expoſitionis Fidei, quae Juſtino Martyri tribuitur, ubi inquit, divinarum rerum notitiam, ſummo ſtudio indagandam eſſe: *quum autem eam prae imbecillitate minus aſſequi poterimus, venerari eam nos oportere, ut comprehenſione majorem, ne evacuetur fides noſtra.* Quod ſi eo redit quaeſtio, ut perſpiciatur, revelatane fuerint, an ſecus, Eccleſiae Catholicae Dogmata, alioqui credenda, etiamſi humanae Rationis captum excedant: tu reſponde, id certo atque indubitanter perſpici non poſſe per unum Ingenium noſtrum, ut vidimus; & reliquum propterea eſſe, ut Eccleſiae Traditio, & Auctoritas in conſilium adhibeantur, quibus tandem acquieſcendum, non ſolum prudentia, ſed etiam neceſſitas monet.

Nunc autem progrediendum eſt; adhuc enim Chriſtianae Veritatis inveſtigatori quaerere fas, immo neceſſum eſt, quae & qualia ſint Eccleſiae verae Dogmata, & unde certo ſint ediſcenda. Qua in re multos ex antiquis atque etiam recentibus Haereticis ſua fefellit opinio.

Digitized by Google

opinio. Minime dubitabant ii, quin Eccleſiae Traditio & Auctoritas ſuſpicienda foret, eique in controverſiis concedendum. Sed ipſam Traditionem ſibi militare arbitrati, confidenter promebant, pertinaciter tuebantur doctrinam, quae tamen ipſius Eccleſiae Traditioni adverſabatur. Inter ipſos Catholicos praeteritis temporibus fuere nonnulli (& utinam adhuc nemo eſſet, aut nemo in poſterum eſſet futurus) qui ſententias quaſdam abſurdas venditarunt, quod eas putarent cum Eccleſiae verae ſententia conſentire, aut ſaltem ab ipſa non eſſe alienas. Igitur tum ut veritas certo contingatur, tum ut errores evitentur, noſcenda ſunt loca, unde Catholica Dogmata haurire liceat, & quibus probare aut confirmare, adverſaque refellere poſſimus; noſcendi ſunt quoque alii fines, ultra quos Ingenio humano vagari aut nefas, aut periculoſum eſt. Praeter divinas Scripturas, & Traditionem, Concilia ſacra, & praeſertim Oecumenica, Romanorum Pontificum Epiſtolae & Decreta, Sanctorum Patrum Libri, probatae veterum Hiſtoriae, Theologorum, aliorumque Orthodoxorum ſcripta, ſunt ii fontes, & loca, unde Eccleſiae Catholicae Doctrina eſt haurienda. Et iſtis quoque addere juvat Rationem humanam, & Auctoritatem Philoſophorum, modo nemo ſibi perſuadeat, ſine ratione conſulenda eſſe, & ſine ratione vim habere inter Catholicos priora loca. Verum tot fontes promiſcue non ſunt accipiendi; non enim par iis auctoritas eſt, neque eadem habenda eſt fides. Primo quod attinet ad ſacra Catholicorum Concilia, ex inſtitutione divina certam Orthodoxae doctrinae Fidem faciunt; Generalia quidem, modo legitima ſint; Provincialia vero & Epiſcopalia, modo ab univerſa Eccleſia probatae fuerint eorum de fide definitiones. Secundo, certi quoque Judices Catholicae doctrinae ſunt Romani Pontifices (a). Tertio, nulli revera ex iis, quos Sanctos Patres appellamus, ex inſtitutione divina auctoritas eſt certo ſtatuendae atque inſtar judicis proponendae Catholicae doctrinae. Communis autem Patrum conſenſus in exponendis ſacrae Scripturae dogmatis certiſſimum nobis Veritatis argumentum praeſtat, eo quod Eccleſiae univerſae, quae errare a Deo non ſinitur, ſententiam nobis exhibeat.

(*a*) In prima editione Pariſienſi anni 1714. fuit hic locus ab editore Gallo juxta illius Nationis placita interpolatus. Etenim poſt vocem *Pontifices*, inſerta fuerunt haec verba: *Quibus eadem conſentit Eccleſia*. Qua de re conqueſtus Auctor, ut a ſe invidiam deprecaretur quam haec interpolatio apud Italos ſibi conflare poterat, Epiſtolam miſit ad unum ex Auctoribus Diarii Italici, ſub die 20. Februarii anni 1716. Mutinae datam; quam utpote ad hocce Opus ſpectantem, ad calcem hujus editionis poſitam heic primum damus.

beat. Reliqui itidem fontes probabilia quidem praeſtabunt, ſed non firma & inconcuſſa argumenta.

Atque haec certa ſunt apud Catholicos. Proteſtantes vero, eorumque filii magnam in his litigandi ſegetem inveniunt. Revelatam quidem & ſcriptam in ſacris Litteris doctrinam ſe ſuſcipere dicunt; at improbant Traditiones, ſive doctrinas a Chriſto atque Apoſtolis, ut nos contendimus, ſine ſcripto per praedicationem traditas. Eccleſiam, Romanos Pontifices, Sanctos Patres errori obnoxios, & infidos veritatis teſtes appellant. Sed quid in tanto diſſidio decernendum ſit, facile aequi judices animadvertent. Duae de Traditionibus inſtitui poſſunt quaeſtiones. Prima eſt, utrum Apoſtoli aliquid ad Religionem Chriſtianam pertinens viva tantum voce, & ſine ſcriptis, tradiderint; an vero omnia ſcriptis mandarint, quaecunque viva voce, exemplo, aut alia ratione praedicarunt. Altera eſt, utrum ſententiae illae, quae a Catholicis ſub Traditionis nomine cenſentur ab Apoſtolis emanaſſe, eandem vim atque auctoritatem habeant, ſi re ipſa traditae ſunt, quae Apoſtolorum ſcriptis debetur. Poſterior quaeſtio non a Chriſtiani modo, ſed etiam a cujuſcumque hominis ingenio penitus aliena eſt, & incredibilem contendendi pruriginem ſapit. Cur enim iiſdem Apoſtolis Chriſti nomine ſcribentibus credamus, loquentibus non credamus? Deinde quae ab Apoſtolis ſcripto mandata ſunt, eadem antea ab ipſis viva tantum voce tradita fuiſſe conſtat, & pari obſequio a Fidelibus accepta.

Priorem controverſiam nihilo plauſibilius pertractant Haeretici. Nemo eſt, qui neſciat illuſtrem locum ſecundae Epiſtol. ad Theſſal. 2. 14. ubi Paulus ait: *Tenete traditiones, quas accepiſtis per ſermonem, ſeu per Epiſtolam noſtram*. Celebris itidem eſt alter ex Epiſtola 2. ad Tim. 2. 2. deſumtus, ubi haec leguntur: *Quae audiſti a me per multos teſtes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere*. Hinc ſaltem evidenter colligitur, eadem veneratione Apoſtolorum doctrinam ab Eccleſia Dei ſuſcipiendam, colendam, & ſervandam eſſe, ſive ſcriptis, ſive verbis tantum eam tradiderint. Verum etſi eadem evidentia non colligeretur, quae Apoſtolus voce tantum praedicarat, ſcriptis poſtmodum vel ab ipſo, vel ab aliis Apoſtolis, non fuiſſe conſignata; ſiquidem ſaltem conſtat, poſt Pauli obitum Joannem Apoſtolum ſuos confeciſſe, aut evulgaſſe Libros: Attamen ſolo Eccleſiae teſtimonio id exploratum fieri poteſt, & per ejus ſententiam hujuſmodi controverſia dirimi. Nonne ex Eccleſiae unico teſtimonio, ac traditione, certiſſime noverunt ipſi

quoque

quoque Haeretici, quae ſcripta, ab Apoſtolis vel profecta, vel probata ſint, & quinam legitimi, quinam adulterini ſint foetus Apoſtolis adſcripti? Cur ergo Eccleſiae de Apoſtolorum ſcriptis teſtanti credamus, de reliquis eorum documentis teſtanti non credamus? Ad haec inter ipſos Haereticos plerique ſententias nonnullas, aut ritus aliquot probant, atque tuentur, quos tamen ſola Eccleſiae Catholicae Traditio commendat. Iſtorum igitur confeſſione Traditionibus Eccleſiaſticis veneratio, non contemtus, debetur; & ubi pateat, alia dogmata, alioſve ritus ex vetuſtiſſima Traditione deſcendere, & in Eccleſia Dei communi Chriſtianorum conſenſu celebrata ac ſervata fuiſſe, pervicax & injuſtus fuerit, qui non alia de cauſſa repudiet, quam quod in Apoſtolorum ſcriptis nulla de iis mentio occurrat.

Jam vero quantum Scripturae divinae ſuffragio probetur, quamque Religioni Orthodoxae neceſſaria ſit Eccleſiae Auctoritas, pluribus perſequuti ſumus. At hinc etiam Traditionis neceſſitas dignoſcitur. Ubi ſacras Litteras Eccleſia interpretatur, ubi dogmata explicat, & excitatas in Chriſtiana Doctrina lites ſuo decreto componit: quid aliud illa praeſtat, quam interpretari, & exponere, quaecumque per Traditionem antea ſibi innotuerant? aut ex iis conſequentia & neceſſario connexa colligere, aut repugnantia aperire? Neque Eccleſia, neque ſacra Concilia quidquam novi ſtatuunt, aut condunt in ſuis de dogmate Canonibus. Quod accepit a Majoribus Eccleſia, ſcilicet quod ab Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus ad nos uſque permeavit, eorumque traditioni conſentaneum eſt, hoc duntaxat in ſuis ſententiis Eccleſia profert, ac profitetur. Quapropter quum de Paſchatis celebrandi tempore diſputatum eſt, Nicaeni Patres ſcripſere, ut habet Sanctus Athanaſius de Synodis Arimini & Seleuciae, Tom. I. fere initio Epiſt. *Viſum eſt nobis, & Spiritui ſancto*. Quum vero actum de Fidei doctrina, pronunciarunt in hunc modum: *Credit Eccleſia Catholica:* ut pateret, non ſua ab eis decreta, ſed Apoſtolorum documenta promulgata fuiſſe. Proinde ſemper fuit Eccleſiae conſuetudo, ut ſubortis in doctrina Chriſti quaeſtionibus Scripturas ſacras, veterumque Chriſtianorum, & Sanctorum Praeſulum ac Patrum concordem Traditionem conſuleret. Haec ad manum ſtatim erat opponenda novitati Dogmatum, quam inferre conabantur Haeretici. Rationibus iſti contendebant, & loca etiam proferebant e ſacris Codicibus in ſpeciem ſuae novitati faventia. At Eccleſia Catholica primo rationibus in ſui tutelam agebat, tum ſuae ſententiae & victoriae robur in eo collocabat, quod antiquiſſimam Traditionem a

ſe ſtare evidentiſſime ſentiebat, ſibique perſpectum erat, qui ſemper antea fuiſſet ſenſus verus Scripturarum ſanctarum ad illam controverſiam pertinens. Innititur autem hujuſmodi conſuetudo inconcuſſis quibuſdam principiis, quae multis probare facillimum foret, ſed indicare tantum contenti erimus.

Primum eſt, Chriſtum Apoſtolos viva voce docuiſſe, aut iis revelaſſe, quaecumque neceſſaria atque utilia in ſancta Religione credenda forent, & agenda ad ſalutem; tum Apoſtolos ad eadem ubique viva voce praedicanda miſſos eſſe a Chriſto, & nonnullos ex iis atque ex Diſcipulis vitam Chriſti & alia permulta ſcriptis conſignaſſe. Quumque Apoſtoli ex Chriſti praecepto haec aliis traderent, ipſos liquido, ac dilucide, & ſine ambiguitate propoſuiſſe doctrinam Chriſti; ita ut exempli cauſſa, quum Verbum ipſi appellabant Deum, quum Spiritum Sanctum nominabant, quum a Chriſto ajebant pronunciata ſuper pane quaedam verba: Auditores intelligerent, probeque perſpicerent, quid iis nominibus, illoque dogmate ſignificaretur.

Secundum eſt, hanc doctrinam non paucis tantum hominibus, ſed toti terrarum orbi, atque innumeris Eccleſiis per Apoſtolos & Diſcipulos Chriſti, eorumque Succeſſores innotuiſſe; & Fideles in omni verbo, & omni ſcientia ſalutari divites fuiſſe factos, ut Paulus teſtatur; & Eccleſias potiſſimum Apoſtolicas, ſcilicet ab ipſis Apoſtolis fundatas, & diu praeſentia Apoſtolorum cultas & inſtructas, hujuſmodi documenta uberius clariuſque, quam reliquas hauſiſſe.

Tertium eſt, Apoſtolos nihil ſaepius & enixius commendaſſe atque inculcaſſe, quam ut Fideles quod ab initio acceperant, conſtanter tenerent, & nemini vel homini vel Angelo fidem haberent, contraria aut alia ab iis nuntianti, quae jam ipſi nuntiarant.

Quartum eſt, Chriſti Fideles, & Eccleſias omnes, & praecipue Eccleſiarum Paſtores, perſpectum in primis habuiſſe, nihil per ipſos poſſe aut debere adjici, aut detrahi Doctrinae ab Apoſtolis traditae; id qui auderet, ſummi ſceleris reum eſſe habendum, & graviſſimis Eccleſiaſticis poenis mulctandum, niſi rite admonitus reſipiſceret; quum hoc ſit, Chriſtum aut Apoſtolos ignorantiae aut invidentiae accuſare, qui homines aliquid ad ſalutem neceſſarium, aut utile minime docuerint.

Quintum eſt, Epiſcopos, & Eccleſiarum Paſtores id ſibi muneris injunctum cognoviſſe, ut hujuſmodi mutationibus atque erroribus obſiſterent, vel damnando, vel confutando, perſecutiones pro veritate tolerando, vel etiam fugiendo errorum Auctores & patronos, ne-

Digitized by Google

que diſſimulare in his caſibus licuiſſe aut pacis cauſſa, aut propter metum, aut propter debitum ſuperioribus obſequium.

Sextum eſt, revera nullam in doctrina Chriſti novitatem & mutationem unquam diſſeminari coeptam fuiſſe, quin ſe aut Romani Pontifices, aliique Epiſcopi, aut Scriptores Eccleſiaſtici, aut Sancti Patres, aut etiam Populus fidelis, & denique, ſi neceſſitas poſtulabat, Eccleſia univerſa oppoſuerit Novatoribus, & contemtoribus antiquae Traditionis. Omnes vero Synodos, & Epiſcopos, Romanoſque praeſertim Pontifices, & Sanctos Patres, inter quos chorum ducunt ſancti Ignatius, Polycarpus, & Irenaeus, a primis Chriſtianae Fidei ſaeculis ad noſtra uſque tempora, nihil magis depraedicaſſe, quam Traditioni Majorum receptae, antiquae, & concordi eſſe ſtandum, omneſque Haereſes ab ipſis eo praecipue titulo fuiſſe damnatas, quod Novitatem ſaperent, & hujuſmodi Traditioni repugnarent. Atque ideo ſicuti a ſimilitudine veri apertiſſime abhorret, tot ac tantos viros, tot ac tantas Eccleſias, novitati & mutationi in doctrina Chriſti infenſiſſimas aliud tradidiſſe, ac propoſuiſſe, quam quod antiqua Traditio habebat; ita certum eſt, nullum ex Haereticis defendere ſententiam ſuam potuiſſe antiquitate Traditionis. Addam etiam, paucos ex antiquis Haereticis fuiſſe, qui Traditionis vim atque auctoritatem non fuerint confeſſi. Potius ipſam a ſe ſtare clamitabant. Et ſi quis flocci faciebat ipſam Traditionem, ille, primis etiam Eccleſiae ſaeculis, temeritatis ac inſaniae notam ſubiit. Juvat heic referre, quae Sanctus Irenaeus habet Lib. 3. Cap. 2. de Gnoſticis. *Unuſquiſque ipſorum omnimodo perverſus, ſemetipſum, regulam veritatis depravans, praedicare non confunditur. Quum autem ad eam iterum Traditionem, quae per ſucceſſiones Presbyterorum in Eccleſiis cuſtoditur, provocamus eos, adverſantur Traditioni, dicentes ſe non ſolum Presbyteris, ſed etiam Apoſtolis exiſtentes ſuperiores, ſinceram inveniſſe veritatem.*

En fundamenta, quibus innixa eſt Eccleſiae conſuetudo in Haereticorum placitis hucuſque damnandis. Satis ipſi ſemper fuit perſpicere, immo hoc praecipue attendebatur, num propoſita nuper Dogmata diſſentirent a Traditione conſtanti Majorum, & ab antiquiſſimo Eccleſiae univerſae conſenſu. Diſſentientibus nota ſtatim inuſta atque inurenda fuit ex Apoſtoli praecepto, qui nos monuit, ut a Novitate opinionum caveremus, & quod traditum eſt, diligenter ſervaremus. Vel nullis aliis redditis damnatoriae ſententiae rationibus, ea erat potentiſſima & invictiſſima ratio, quod hujuſmodi recens doctrina,

Digitized by Google

ſtrina, ſive novitia Scripturarum interpretatio, deprehendebatur contraria interpretationi, ſive dogmati in tota Eccleſia Dei ab antiquiſſimis temporibus concorditer vigenti, ac propterea ex Apoſtolorum Traditione deſcendenti. Praeterquam quod falli in Dogmate univerſa Chriſti Eccleſia ſecundum ejus promiſſa non poteſt: errandi etiam ſuſpicionem auferebat iſta facile cognita ſaeculorum praecedentium, & totius antiquitatis ſententia in propoſitis quaeſtionibus. Non enim noſtrum eſt, Chriſti Doctrinam pro arbitratu noſtro effingere, reformare, atque invertere, ut privatis & incertis Intellectus noſtri ideis accomodetur; ſed cum veneratione recipienda eſt, qualis a Chriſto Apoſtolis revelata, & ad nos derivata fuit per unanimem tot ſaeculorum Traditionem, per tot Eccleſiarum, Conciliorum, Epiſcoporum, ac Patrum teſtimonia. Hos omnes incredibile eſt, ſimul conſpiraſſe, aut ignorantia, aut pravis artibus, aut formidine, aut ſilentio, ut ſanctam Religionem perderent, ſive illam corrumpendo per novitatem, ſive corruptam tolerando. Sequitur ergo, apud omnes tum Criticos, tum cordatos homines, Traditionis fontes, hoc eſt Catholicorum Concilia, Romanorum Pontificum decreta, Sanctorumque Patrum concordia ſcripta, in iis, quae ad Doctrinam Fidei & morum ſpectant, certiſſimum praebere veritatis argumentum. Nihil autem fere a temerariis aut ignaris allatum eſt proxime praeteritis duobus ſaeculis, aut afferri jam poteſt, quod longe antea improbatum non fuerit ab Eccleſia, a Conciliis, a Patribus; aut quod improbandum eſſe non pateat, quoties novitate ſua repugnare conſtet antiquae Catholicorum Traditioni, & Dogmatibus conſtitutis, & Scripturis a Catholica Eccleſia hucuſque aliter explicatis.

Moneret me locus, ut in illius Theologiae laudes excurrerem, quae Dogmatica apud nos appellatur; ſed facile intelligatur ejus pretium. Munus nempe illius eſt, Catholicae Eccleſiae Dogmata colligere ex Conciliorum Patrumque monumentis, & prodere, quae univerſae Eccleſiae probentur, quaeve improbentur. Ubi id pateat, Rationi, ſeu Ingeniis humanis nefas eſt, hujuſmodi ſententias tanquam errori adhuc obnoxias ad ſuam trutinam cogere. Quicumque Chriſtianus eſſe amat, poſitiſque hactenus principiis mentem adhibuit, hoc fateatur oportet. Quamobrem, quid ferat Catholici hominis indoles, parum ſe intelligere Phereponus prodidit, quum in quodam ſuo Libro Dionyſium Petavium incomparabilem virum, & de Dogmatica Theologia ſupra omnes optime meritum, appellat accuratiſſimum quidem veterum opinionum collectorem, ſed mancum atque

que infirmum, quando agitur de obſcuris illis Theologiae & Philoſophiae quaeſtionibus, in quibus jus dicere debet Ratio, & perſpicuitas exigitur. Hoc eſt, ſi Pherepono credimus, Petavius egregius fuit Hiſtoricus, non egregius Theologus. Sed quantum celebris ille vir ingenio, & judicio, non minus ac eruditione polleret, nemo eſt inter vere eruditos qui neſciat. Quantum etiam ratione valuerit, neminem luculentiorem teſtem dabo, quam ipſamet illius opera. Fac etiam, in Dogmatica Theologia a rationum uſu Petavius temperaſſet, ſeu, ut melius dicam, nullum argumentum, rationem nullam contuliſſet ad confirmanda Eccleſiae Dogmata; nihilominus integra ipſi ſtaret gloria. Nervos omnes rationis intendere debet Dogmaticus Theologus, ut detegat, quaenam fuerint & ſint Catholicorum Dogmata, & quid vere ſentiat, & ſenſerit in iis Eccleſia. Hic illi praecipuus ſcopus. Detexiſſe ſolum, & evidenter indicaſſe Eccleſiae verae & univerſae ſententiam, hoc ipſum eſt inveniſſe certiſſimum Dogma Chriſti ſaluberrimamque veritatem. Altera deinde ſe offert provincia, quam Scholaſticae potiſſimum, atque etiam Polemicae Theologiae cultores ſibi vindicant, nempe Fidei Dogmata rationibus etiam, atque argumentis a ratione quoque naturali, & a Philoſophia petitis probare, & adverſus Infideles aut Haereticos tueri. Qua in opera ineptire interdum ſolent homines incauti. Siquidem Rationi & Dialecticae ſuae nimium fidentes, aut de rebus altiſſimis, & de divinis Myſteriis intellectus noſtri aciem vincentibus, rationes & explicationes adferre contendunt, quae ſibi quidem videntur excelſae materiae pares, re autem vera nullius ſunt ponderis; aut certa ipſa Dogmata credere dediſcunt, quod iſta privatae ac temerariae Rationi ſuae non ſatis congruere videantur. At Dogmaticus Theologus, rite ſuo munere functus, tantum ab ineptiendo abeſt, quantum Eccleſia vera in ſuis Dogmatis a periculo errandi abeſt, quum vel ſine Philoſophicis aque intimis argumentationibus, ſive rationibus, certa ſit illius doctrina, quippe a certo Magiſtro Deo revelata, & per fidos canales ad nos uſque deducta.

CA-

CAPUT DUODECIMUM.

Ingeniorum libertas quam ab hominibus expetita. Doctrina ad Chriſtianum pertinens triplex. Semper conſiderandum, revelatane, an ſecus, a Deo fuerit. Dogmatis exiſtentia, ſignificatio, & rationes diſtinguendae. Quid in his liceat, aut non liceat hominum Ingeniis.

ATQUE hactenus de frenis ſalutaribus, & de neceſſaria Ingeniorum moderatione in Religionis negotio actum eſt. Alia in hanc rem dicenda ſuperſunt. Verum de laudabili quoque Ingeniorum libertate aliquid prius innuendum duco. Quod argumentum, quum utile non minus ſit, quam ſuperius, illo tamen dulcius fortaſſe videatur legentibus. Quippe ſuperba hominis mens, atque natura, cum in agendo, tum in ſentiendo alienum imperium detrectat, ſuum tantummodo amat. Ac proinde nullum libentius, quam eorum cantum audimus, qui in libertatem agendi atque opinandi, quod volumus, mentem noſtram ſe vindicaturos eſſe pollicentur: quod non ſemel ſuis in libris facere Phereponum poſt tot alios ſui ſimiles video. At ſicuti homini ratione praedito ipſa recta Ratio effrenem in agendo libertatem negat; ita & hominem Chriſtianum ipſa Chriſti Religio non patitur immodica opinionum libertate ferri, quocunque placet. Nos itaque humano Ingenio eam libertatem proponemus, quae hominem deceat Rationis rectae, Fideique Chriſtianae legibus addictum, ita ut neque ſentiat ſe coerceri finibus iniquis, & nimiis compedibus, neque ultra metas a Ratione & Fide ſanctiſſima poſitas evagari ſinatur. Nimia opinandi licentia Haereſes parit, Fidem & Rationem temere laedit. Rurſus nimia Ingeniorum ſervitus in Superſtitionem deducit, malum profecto teterrimum, & aeque ac Haereſes Religioni verae formidandum. Ab utraque cavendum eſſe, Ratio, & Catholica Eccleſia monet. Jamque vidimus periculum primum tolli, ubi in credenda divina Revelatione cum Eccleſia conſentiamus. Operae pretium eſt, inveſtigare quoque deinceps, quei evitetur & alterum.

Prius ergo noſcendum eſt, quotuplex ſit Doctrina, quae ad hominem pertinet, & pertinere poteſt, quatenus eſt Chriſtianus. Dicimus

mus autem, triplicem eſſe. Prima complectitur quaecumque documenta revelata a Deo fuere, ſive ad Diſciplinam, ſive ad Dogma referantur, ſive neceſſaria, ſive utilia, ſive praecepta ſint, ſive conſilia, ut homo Religionem veram intelligat, & quae in ipſa credenda ſunt credat, Deum diligat, eique ſerviat, & beatam demum immortalitatem ab ipſo obtineat. Secunda continet quaecumque non revelata a Deo, hoc eſt quae Hiſtoriam Eccleſiaſticam reſpiciunt, & admodum conferunt eruditioni tum Eccleſiae, tum ejus filiorum, qua ſunt Chriſtiani. Tertia demum complectitur quaslibet profanas Artes ac Scientias, puta Phyſicam, Mathematicam, Hiſtorias profanas, & reliqua documenta opportuna ac utilia homini, terrenam ſive corporis, ſive animi, & rationis beatitatem quaerenti. Poſtrema quidem iſta Doctrina nihil rei cum Religionis & hominis Chriſtiani negotio habere videtur. Sed quum a praeſtantiſſimo ejuſdem Religionis, ejuſdemque Chriſtiani hominis fine avertere nos, aut ad illum manu etiam ducere poſſit: neceſſum eſt ipſam quoque in hujuſmodi cauſa ſubire judicium noſtrum.

In hanc autem triplicem Doctrinam ea ſemper conſideratio cadere poteſt, nempe ſit ne a Deo revelata, necne; & num ad Eccleſiae Catholicae Auctoritatem pertineat, an ſecus, illam ſancire tanquam a Deo revelatam, aut Rationi rectae, & aequo congruam. Quippe ex iſta conſideratione altera cognitio effluit, ſcilicet quibus in rebus, & quando aut honeſta ſervitus, & moderatio, aut honeſta libertas Chriſtianis Ingeniis conveniat. Ubi divina Revelatio occurrit, ubi Eccleſia jus decernendi habuit, atque decrevit; tunc recta Ratio monet, repudiandas eſſe Ingenii noſtri fallaces argutias, & audienda eſſe Dei & Eccleſiae fidiſſima edicta. Quum vero divina Revelatio deſideratur, & aut Eccleſiae nullum ſententiae ferendae jus fuit, aut nulla adhuc inde manavit ſententia, liberum erit Ingenio noſtro iis in rebus ſentire, quod Veritati propius videbitur.

Hiſce poſitis, primam Doctrinae ſpeciem contemplemur, ideſt Dogma, ac Diſciplinam. Illud nobis exhibet, quae credenda ſunt vel de Natura, ac Voluntate divina, vel de Incarnatione Verbi, vel de aliis Myſteriis, & Documentis Chriſtianae Religionis, & quae agenda ſunt homini Chriſtiano, hoc eſt morum, & officiorum leges ad ſalutem conſequendam vel neceſſarias, vel utiles. Diſciplina autem tradit cum ritus ad Sacramenta, ad cultum externum Dei, & ad reliqua Chriſtianorum Myſteria conficienda, tum leges, quibus Eccleſiae ejuſque Miniſtrorum, ac membrorum Hierarchia & regi-

men conſtat, quae tamen & ipſa interdum referri aliqua ex parte poſſunt ad Dogma, ut alio in loco videbimus. In Dogmate potiſſimum ſita eſt Chriſtiani hominis eruditio. Quid enim aliud a nobis Religio expetit, quam ut credamus, quae credenda ſunt, & ad Evangelii normam ducamus vitam inculpatam, Deique, & virtutum amore ferventem? Igitur eſt inſpiciendum, iſtane praecepta morum, reſque credendae, ad nos a Deo revelante veniant, an vero a rectae Rationis lumine, ſive potius a privatorum ingeniorum argumentationibus. Si Deum iſta auctorem habent, ſi rectam Rationem: eadem vera & recta eſſe continuo intelligimus; ac proinde Ingenio noſtro tunc eſt ſubſidendum, neque temere tantis auctoribus repugnandum, tametſi aliquid a Deo proponatur, quod ſatis intelligere, & capere nequaquam poſſimus. Sin a privatis Ingeniis Dogmata prodeunt, hiſce tum ſolum conſentiendum erit, quum ad Rationis & Logicae leges ea exegerimus, & ab iis errorem evidenter abeſſe conſtiterit. Nam quid aliud habet Ingenium alienum, ut noſtrum in ſuam ſententiam jure trahat, niſi rationes? Si infirmas haſce deprehendimus, ſi noſtras plus valere ſentimus: cur illi homini potius quam nobis adjungenda eſt fides? Quum vero, quaenam Dogmata Deus revera per Filium ſuum, per Prophetas, per Apoſtolos revelarit, tum ſolum certo conſtare poſſit, ut vidimus, quum ad iſta acceſſerit Eccleſiae verae teſtimonium: illa propterea nobis ob oculos ſemper verſabitur regula: nempe, *Auctoritatem Ingenii noſtri cedere debere, ubi Auctoritas Eccleſiae intercedit; & contra vigere poſſe, ubi non intercedit.* Multa enim ſunt, quorum ſanciendorum jus Eccleſia non habet; multa quoque ſunt, quae illius Auctoritati ſubſunt, neque tamen hucuſque ſancita reperiuntur. In utriſque magna eſt Ingeniis libertas, & injuſte plerumque agat, qui eam aut illubenter in aliis ferat, aut etiam adimere velit.

Quo tutius autem & ex ordine procedamus, tria prius conſideranda ſunt, quod attinet ad Dogma: videlicet, Exiſtentia Dogmatis; Modus explicandi Dogmatis, ſive interpretatio, & ſignificatio doctrinae: & Rationes, quibus ipſum Dogma ſi rectum eſt, probatur; aut improbatur, ſi pravum. Haec inter ſe plane differunt, neque inſtar unius habenda. Sunt autem Dogmata complura, quae quod eſt ad exiſtentiam, firmata jam ſunt auctoritate, & decreto Catholicae Eccleſiae. Rurſus eadem Dogmata variis explicari poſſunt modis. Quum vero fieri poſſit, ut hujuſmodi explicationes nondum receperit, rejeceritve Eccleſia, idcirco non idem erit eiſdem

inter-

interpretationibus robur, & eadem vis veritatis, ac eſt Exiſtentiae Dogmatum jam ſtabilitae. Tandem ipſa Dogmata, quorum certa eſt exiſtentia, & omnium conſenſu explorata ſignificatio, ſive explicatio, multis rationibus comprobari poſſunt. Attamen inconcuſſae, ac certae fortaſſe non erunt ſingulae iſtae rationes, quippe ſingulae aperto Eccleſiae ſuffragio nequaquam innitentur. Ergo ſecundum iſtam conſiderationem triplex ſuboriri quaeſtio poterit, nempe an Dogma exiſtat; quid per illud Dogma ſeu per illius Dogmatis verba Deus & Eccleſia ſignificare velint; & quomodo hujuſmodi Dogma probandum ſit.

Cognoſcere Exiſtentiam Dogmatis tum dicimur, quum certi ſumus, Deum per os Chriſti, Prophetarum, & Apoſtolorum, Eccleſia definiente, illud revelaſſe & conſtituiſſe Dogma. Ipſum Deum ſacrae Scripturae depraedicant omnipotentem, omniſcium, aeternum. Ex eiſdem edocemur, in fine ſaeculi judicandum a Chriſto univerſum genus humanum; juſtos in Regno Dei aeterna felicitate donandos; improbos in igne aeterno cum Diabolis immani infelicitate plectendos. Hujuſmodi Dogmata in Chriſtiana Religione exiſtere, nullus Chriſtianorum ignorat, aut negat. Ad haec, nomine Exiſtentiae complectimur tum Dogmatum ſubſtantiam, tum eorum conſectaria, & annexa, nam & ſingula iſta ſaepe tanquam Dogmata conſiderantur, & de ipſis inſtitui quaeſtio poteſt, an exiſtant, hoc eſt an revelata necne fuerint, ſive conſtituta per Eccleſiam. Multae autem inter Catholicos & Haereticos intercedunt controverſiae, his negantibus, illis affirmantibus, Dogmata quaedam a Deo revelata fuiſſe, aut ex jam conſtitutis Dogmatis quaedam conſequi, aut non conſequi, neceſſario & ipſa credenda. Sed in hujuſmodi quaeſtionibus pendere animi diu vel opinari illorum Ingeniis nefas eſt, quibus firmiſſimum illud principium alta mente fixum ſedet, videlicet: *Eccleſiam in divinis Scripturis interpretandis, & in ipſis Dogmatibus definiendis, ab errore immunem ſemper fuiſſe, ſemperque futuram.* Etenim cum nullo negotio poſtea conſtet, Eccleſiam Catholicam de iis jam tuliſſe ſententiam, & ipſam revera ita ſentire compertum ſit omnibus: ſtatim etiam Catholico Ingenio occurrit, quae tum ſit amplectenda opinio, & quibus in locis veritas certiſſime habitet.

Sunt autem inter Catholicos & Proteſtantes, immo inter ipſos quoque Catholicos aliae de rebus Theologicis diſputationes, & in neutram partem hucuſque declinavit Eccleſiae ſententia. Libri Theologorum, qui Scholaſtici nuncupantur, abundant hiſce quaeſtionibus.

Utrimque pugnatur, utrimque Scripturarum loca, rationeſque proferuntur; interdum etiam aliqua, aut utraque pars ſibi auctoritatem Patrum, & Eccleſiae vendicare contendit. Sed incertum adhuc, utri opinioni Litterae divinae, aut firma ratio, aut Eccleſia ſine dubitatione faveant atque conſentiant. Quid juris heic habeat Ingenium, nemo non intelligit. Fas ipſi eſt hujuſmodi varias diſputantium opiniones, rationeſque excutere, eaſque confutare, aut iis demum ſuffragium ſuum adjungere, quae ad veritatem proprius accedere ſibi videantur, & in alias abire ſententias, quae ſibi magis arrideant. Talia quippe in Dogmatum cenſum minime veniunt, & Opinionum nomen iis potius congruit. Sed quanquam liberum ſit Ingeniis (modo periculum abſit, ne Dogmata certa laedantur) vires heic ſuas exerere, atque exercere; attamen in hiſce non tam vituperationem effugiet, quam commendatione majori dignus erit, qui tum ad normam Logicarum legum, Criticaeque melioris, tum etiam ad ſacrarum Scripturarum, & Eccleſiae mentem, ingenioſius & acutius ſua inventa componet. Atque haec eſt generalis regula, ſive libertas. Qua nihilominus quum Ingenia non pauca abutantur, & abuti adhuc poſſint, ideo infra ſubjiciendae erunt neceſſariae quaedam leges, & exceptiones, ut in temerariis & ſupra modum curioſis mentibus nimia licentia coerceatur.

Ad haec, ubi Dogmata exiſtentia deprehendantur, diximus inſtitui poſſe quaeſtionem de illorum germano ſenſu, ſive de mente Dei & Eccleſiae in iis Dogmatis proponendis. Multa ſunt adeo manifeſtis verbis concepta, adeoque Rationis lumini, & reliquis Eccleſiae documentis conſentanea, ut nemo inter Chriſtianos de illorum ſenſu & modo explicandi audeat diſceptare. Sunt alia, quorum ſignificatio in controverſiam adducitur, adducive merito poteſt. Quod tum fit, quum iſta Dogmata ſub oſcuris, aut aequivocis verbis propoſita ſunt, aut cum certiſſimis aliis & evidentibus Religionis Catholicae Dogmatis non ſatis commode congruere poſſe videntur. Ipſae ſacrae Litterae, ipſa Conciliorum decreta, ipſa Sanctorum Patrum dicta, diverſis obnoxia ſunt interpretationibus. Proinde ex iſto fonte emerſerunt pleraeque Haereſes, plerique Haeretici. Dum enim quiſque divinam Scripturam, & Concilia, & Patres explicare vult atque interpretari ſecundum privatas Ingenii ſui vires atque ideas: humana ambitio & imbecillitas in varias diſtracta eſt opiniones, atque in errores pernicioſiſſimos delapſa. Quidam Chriſtum in ſacris Litteris minorem Patre appellatum animadvertentes, ipſum aut hominem dunta-

duntaxat eſſe affirmarunt, aut ipſum negavere ejuſdem naturae & ſubſtantiae cum Patre. Alii, quid verba ſignificarent in poſtrema coena a Chriſto pronuntiata ſuper pane, inveſtigantes, quod ingenio ſuo magis accommodatum videbatur, intellexere. Aliis ea ſententia ſedit, confuſas eſſe in Chriſto divinam humanamque Naturam. Nempe noverant ex univerſae Eccleſiae decreto, ambas haſce Naturas in uno Chriſto unitas.

At in complurium Dogmatum ſenſu inquirendo, modoque explicandi, non eſt quod nunc diu multumve fatigentur Ingenia. Hoc onere nos Eccleſia ſaepe levavit, quippe quae non ſua ſolum decreta & verba, ſed divinorum etiam Librorum ſenſum germanum lucidiſſime identidem explicavit. Id quum facile colligi poſſit, facile etiam caveantur errores. Quamobrem Ingeniis noſtris heic ea tunc reſtat libertas, ut quae Scripturarum loca, & verba, aut Conciliorum Patrumque opiniones in ancipiti adhuc eſſe videntur, expendamus, & interpretemur, prout melius ſuadebit recta Ratio, & Eccleſiae, ac earundem Scripturarum mens ex aliis clariſſimis Dogmatis, & Traditione Patrum cognoſcenda. Praeter hanc libertatem alia etiam patet. Quaedam enim Dogmata habentur, de quorum quidem ſenſu atque explicatione nulla occurrere inter Catholicos controverſia poteſt, ſed nondum conſtat Modus, quo fiant, aut facta ſint, quae in iis Dogmatis proponuntur. Nos docet Fides, Inferno igne torqueri damnatos. Quei autem id fiat, nos illa non docet. Nulla in hiſce caſibus lege univerſali prohibemur ſententiam noſtram dicere, & veriſimilia afferre; & in explicandis his modis, alter ab altero, & ſine Eccleſiae injuria, diſſidere poteſt. Iſta tamen libertas nonnullis & ipſa indiget exceptionibus & frenis, de quibus infra ſermo erit.

Tertio conſiderandae ſunt Rationes, per quas Dogmata Catholicorum firmantur; Infidelium & Haereticorum improbantur. Iſtae deſumuntur vel e divinis Litteris, vel e Traditione, & Auctoritate Eccleſiae. Ex ipſa quoque recta Ratione, & ex Philoſophiae penetralibus argumenta deducuntur. In tanta Rationum copia certiſſimae quaedam & invictae ſe offerent, iiſque nullum Dogma caret. Fieri tamen poteſt, ut aliquae etiam infirmae ſint ac inutiles, quaedam etiam falſae, quanquam veriſſimum alioqui ſit ipſum Dogma. Quapropter late patet ex hac parte Ingeniorum libertas. Non enim tantum fas eſt meliora novaque proferre argumenta, ſed aliena quoque elumbia repudiare & evertere licet. Veritas ut ſtet, mendacio non indiget. Immo ipſa refugit adeo nutantibus fulcris innixa apparere,

ſuo

ſuo pondere jam ſtabilis, & aliis indubitatis principiis adhaerens. Hinc inter Scholae Theologos nemo ſibi religioni vertit rationibus novis cum in errores Haereticorum, tum pro veris Fidei Dogmatis decertare, & ipſis etiam aliorum Catholicorum rationibus indicere bellum, ſi illae minus opportunae, aut indignae deprehendantur, quibus tutela veritatis commiſſa fuerit. Gregorius de Valentia Theologus celebris argumenta nonnulla, quibus Sanctus Thomas eſt uſus ad exiſtentiam Dei probandam, invalida eſſe oſtendit; idemque alii quoque graves & pii Theologi fecerunt. Et haeic tamen ſua ſunt immoderatis Ingeniis pericula. Sunt & Rationes quaedam, quas evidenter voto ſuo jam ſupra cenſuram noſtram Eccleſia collocavit. Propterea infra dabimus operam, ut propoſitis quibuſdam legibus generalis iſta libertas intra honeſtos fines contineatur.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

Pericula imminentia ſcribentibus de Auctoritate. Inſipiens Zelus quid pariat, & quam laudanda heic ſit prudens moderatio. Eccleſia nunquam fallax in Dogmatibus ſanciendis, duplici conditione poſita. Dogmatum, quae alia in mera contemplatione verſantur, alia actionem quoque exigunt, quae poſſint, aut non poſſint, quae etiam debeant, aut non debeant ſtatui. Quid de quaeſtione, utrum Angeli corporei, an incorporei ſint, credendum, & an eam Concilia ſuſtulerint. Inter Rationes Dogmatum quaedam ſemper ad Fidem ſpectant, ſed non omnes. Quid heic liceat Ingeniis.

NUSQUAM firmiorem eſſe, magiſque venerandam Eccleſiae Auctoritatem, quam in Dogmatis ſanciendis, diximus. Ita ſe rem habere, ea omnia ſuadent & perſuadent, quibus Eccleſiam a Veritate deviare in ſalutis doctrina nunquam poſſe ſupra oſtendimus. Id Religionis aeternum ſervandae neceſſitas poſtulat; id humanae Rationis imbecillitas exigit; id Chriſtus pollicitus eſt: id ubique, & ſemper, & concorditer credidit Eccleſia Dei, ſtatuerunt Concilia, tradiderunt Patres. Et iſta Auctoritas ad tria illa, quae in Dogmate hactenus conſideravimus, ſeſe extendit; ſed ſuis limitibus conſtringitur haec ipſa facultas, magnaque circumſpectione heic opus eſt, uti jam ex-

plicatum

plicatum pergo. Quod priuſquam aggredior, quaedam praefari juvat locum habitura tum heic, tum in ceteris de Auctoritate Eccleſiae & Ingeniorum libertate dicendis. Auctoritatem eſſe rem omnium delicatiſſimam, ſatis compertum eſt. Hinc illud fere ſemper accidit incommodi, ut qui ipſam pertractare volunt, non ſolum obtrectationibus contraria ſentientium, ſed etiam ſuſpicionibus & odiis eorum ſint obnoxii, de quorum Auctoritate eſt ſermo. Innatum quippe eſt cunctis prope hominibus dominationis & praecellentiae deſiderium, eoque concitatius in illud mens noſtra fertur, quo manifeſtius ſentimus aut credimus, iſtius Auctoritatis tutelam & amplificationem pertinere ad Reipublicae bonum. Nulla autem Auctoritas, hominibus a Deo data, Eccleſiaſticae aequanda eſt. Reliquae humanarum rerum perfecto regimini conducunt, finemque ſibi ſtatutum habent, nobilem quidem, ſed brevem, qualis eſt terrena mortalium felicitas. At Eccleſiae Auctoritas nobiliſſimam ac aeternam rem curat. Non enim ſolum ad beatam in terris vitam homines perducit, ſed ad aeternam quoque in caelis beatitatem. Quocirca jure tolerari non ſolet, quicumque vel tantillum videatur imminuere de tam neceſſaria utilique Auctoritate, quam tollere, aut non ſatis venerari, idem certe eſt, ac Haereſibus & erroribus innumeris clauſtra reſerare.

Verum nimia religione hujuſmódi Auctoritas nonnumquam reſpicitur. Quae cauſſa eſt, ut immoderate a quibuſdam extollatur, & quod gravius eſt, immoderate iis ſuccenſeatur, qui cum moderatione de ipſa loquuntur. Nimiam religionem appello Zelum ſine ratione exuberantem, Zelum, ut Apoſtolus ait, non ſecundum ſcientiam, Zelum Superſtitioni affinem. Enim vero non alio nomine deſignandus eſt eorum inconſultus ardor, qui nullis paene finibus Eccleſiae Auctoritatem teneri opinantur; & ubi aliquid in Conciliis, in Breviariis, in Romanorum Pontificum Diplomatis, in Sanctorum Patrum Libris deſcriptum comperiunt, pro ipſo, tanquam pro aris & focis, pugnant, & pugnandum contendunt. Nempe id hominum genus ſine ullo diſcrimine illa omnia non ſecus ac Fidei capita habenda eſſe cenſet; Eccleſiam quippe errare nuſquam, & nunquam poſſe; & ſi quis contraria opinione ducatur, hunc procul dubio cum Haereticis ſacere, gravibuſque poenis, & omnium odio mulctandum putat.

Fateor, laudanda eſt horum proba voluntas, ſed non eſt diſſimulanda aliqua in iis interdum ſcientiae & prudentiae inopia. Videlicet,

delicet, nimium ſuſpicioſi & moroſi ſunt, & illic interdum timore trepidant, ubi non eſt timor. Atque utinam tantum Eccleſiae ſanctae prodeſſent, quantum nocere poſſunt hujuſmodi clamoribus, minis, atque tragoediis. Nam quum multa occurrant in Eccleſiaſtica eruditione aut veriſimilia tantum, aut dubia, aut contraria, aut omnium vel Catholicorum conſenſu falſa: ſi unaquaeque veluti certa & vera indiſcriminatim accipienda ſunt, apud Haereticos & Infideles, immo & apud Catholicos, periclitabitur dignitas, ſanctitas, & veritas praeſtantiſſimae Religionis. Deinde ad tyrannidem accedet, qui minime credenda credi jubeat, aut ſe prodet erroris magiſtrum, qui in cenſum veritatis fabulas quaſque referat. At ab utriuſque incommodi vel minima ſuſpicione abeſſe debet, & certe abeſt Eccleſia Dei. Pios hoſce aſſentatores ipſa tandem refugit; recteque intelligens, quouſque ſua Auctoritas pertingere debeat, ut deinceps conſtabit, non plus juris ſibi tribui amat, quam quod Chriſtus, publicae utilitatis ratio & omnium prudentum vota hucuſque tribuerunt.

Cordati itaque viri, & praecipui Catholicorum Praeſules, & quicumque veram Theologiam, & eruditionem Eccleſiaſticam non a limine tantum ſalutarunt, ii omnes neque Eccleſiae Auctoritati quicquam detractum, neque ultra aequitatis leges ei quicquam adjectum volunt. Utrimque excedere facillimum eſt, & utrumque vitium eſt. Et quanquam opinione vulgi ii ſolum peccare videantur, ſoleantque ignominioſis nominibus traduci, qui Eccleſiae jura elevant ac peſſumdant, & pii contra cenſeantur, qui in amplificanda vel ſupra modum ejuſdem Eccleſiae Auctoritate nervos omnes intendunt: aeque tamen ſapientum Catholicorum opinione peccant, & obſunt, qui nihil antiquius habent quam ubique Eccleſiae Auctoritatem importune exaggerare, contraria ſentientibus ubique iraſci, & eadem abuti Auctoritate in cujuſque ſuae privatae opinionis affectioniſque praeſidium. Pietatem ſapit horum facinus, ſed pernicioſam pietatem; etenim ii nullo negotio vincendam adverſariis exhibent aliqua ex parte Catholicorum cauſſam. Quis non videat, ſi in uno, quod vere ad Eccleſiae judicium pertineat, deprehendantur Eccleſiaſtici judices aberraſſe, neceſſe quoque eſſe, ut in reliquis omnibus errori obnoxiam confiteamur Eccleſiam? Summopere ergo conducit cum ipſi Eccleſiae, tum Theologis omnibus exquirere, perſpectumque animo habere, quinam Auctoritati Eccleſiaſticae limites praeſcripti ſint, ne dum incerta & indebita jura ſacris Paſtoribus conce-

dimus,

dimus, certa & debita in periculum adducamus. Atque uti eſt modeſti & non vulgaris animi, hominiſque ſupra affectus ſuos regnantis, nil ſibi arrogare, quam quod in publicae rei commodum, & in Juſtitiae & Veritatis tutelam redundet: ita pii ſimul & prudentis Theologi eſt, nihil Eccleſiae tribuere, quod tributum in ipſius Matris noſtrae contumeliam, publicumque incommodum recidat. Ut eidem bene ſerviatur, & conſulatur, non ſolus Zelus, non ſola Pietas conſulenda eſt, ſed Scientiae quoque, & Logica perfecta, & Critica, & Eruditio antiquitatis, & omnium maxime Prudentia. Quod ſi dubium quandoque poſt accuratam diſputationem jus Eccleſiae reſtet, tum certe commendabilius fuerit id ipſius Auctoritati pie concedere, quam pertinaciter negare. His autem praemiſſis, quibus ſi non meliores, certe infirmiores indigent, ne me adverſus temeraria Ingenia dimicantem ejuſdem criminis reum temere ſuſpicentur, fidentius nunc in argumentum invado.

Quando quaeritur, quouſque pateat Eccleſiae Catholicae Auctoritas in Dogmatis ſanciendis, generalis regula futura eſt nobis: *Eccleſiam ſine erroris ſuſpicione decernere poſſe, quaecumque Dogmata ſcitu neceſſaria ſint aut utilia fidelibus, quoties iſta per rectam interpretationem, aut per rectam argumentationem deduci poſſint tanquam praeexiſtentia in revelatis per Scripturas ſanctas, aut per concordem & antiquam Traditionem ad nos tranſmiſſa.* Duae autem conditiones exigi mihi videntur, ut Eccleſia Dei ſtatuere Dogmata ſine erroris periculo poſſit, nempe: Fidelium neceſſitas ac utilitas; & divinorum verborum, ſive ſcripto, ſive per Traditionem ad nos manantium, fundamentum. Harum altera cauſſam decidendi reſpicit; altera cauſſam non errandi. Utraque vero in judiciis Eccleſiae prae oculis ſemper eſſe debet ac ſolet. Et ad poſtremam quod attinet, celebris eſt ſententia Vincentii Lirinenſis, ita de Eccleſia ſcribentis: *Non nova Fidei Dogmata ſtatuit, ſed vetera eruit.* Doctrina enim a Chriſto tradita perfecta atque integra fuit, & ſine impietate ad illam aliquid adjicere non poſſumus, ne veluti mancam & imperfectam temere aut incaute accuſemus. *Scio*, mulier illa Samaritana ajebat, *quia Meſſias venit. Quum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia.* Et ipſe Chriſtus omnia, quae audivit a Patre, nota fecit nobis, juſſitque Apoſtolus docere Gentes omnia, quaecumque ipſe mandaverat. Nova itaque Dogmata non procuduntur in Eccleſia, ſed vetera repetuntur, obſcura explicantur, defenduntur que eadem, quae Chriſtus tradidit; & nihil propterea ab Eccleſia ſtatui certiſſi-

me poteſt divina Fide credendum, niſi quod Chriſti verbis, ſive ſcriptis, ſive non ſcriptis, nitatur, & inde per rectam interpretationem & argumentationem deducere liceat. Spiritus vero ſanctus ſecundum promiſſa Chriſti ſemper adfuit, atque adfuturus eſt judiciis Eccleſiae, non ut novae Revelationes fiant, aut nova revelentur per ipſius Eccleſiae vocem Dogmata, ſed ut dum ſacrae Litterae & antiqua Traditio diligenter conſuluntur, tunc interpretatio recta, rectaque argumentatio ab Eccleſia inſtituantur, nulluſque error in eaſdem ſubrepat.

Singillatim nunc inſpiciamus, quae appellentur neceſſaria & utilia Fidelibus, & ubinam certo interpretari atque argumentari Eccleſiae liceat. Alia ſunt omnino, alia ſunt ex parte, Fidelibus neceſſaria. Prima appellamus, quae qui jam adultus & mentis compos ignorat, a Regno Dei arcebitur. Fidelibus ex parte neceſſaria nuncupamus, quae ignorare quidem liceat, ſed aut negare, aut in eis errare nefas ſit. Utilia, quae homini Chriſtiano conducunt, ut facilius Caelum conſequatur, Infernaſque poenas evitet. In duo autem genera dividuntur Dogmata. Alia in mera contemplatione verſantur, & fidem tantummodo poſtulant. Alia praeter contemplationem & fidem, actionem quoque reſpiciunt, qualia ſunt quae de Moribus in Religione traduntur. Et quidem populis *expectantibus beatam ſpem, & adventum gloriae magni Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti*, nihil magis neceſſarium eſt atque utile, quam ſcire, quae in Moribus actionibuſque humanis Deo placeant, atque diſpliceant, *ut abnegantes impietatem & ſaecularia deſideria ſobrie, & juſte & pie in hoc ſaeculo vivant*. Quum autem in ſacris Litteris apertiſſime deſcripta ſint praecepta vitae, & potiſſima ſaltem morum documenta, e quibus tanquam ex fontibus facile reliqua omnia ſingularia deduci poſſunt: hinc Eccleſiae facillimum & neceſſarium ſaepe eſt, certo decernere, quae liceant, quaeve non liceant; & illius ſententiae nolle acquieſcere grave crimen fuerit, gravius adverſari. Eo etiam pertinent Chriſti verba Matth. XXIII. 2. *Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribae & Phariſaei. Omnia ergo quaecumque dixerint vobis, ſervate & facite*. Proinde nihil apud Catholicos certius eſt, quam ea ſine dubio licere aut minime licere, quae ſuffragio ſuo comprobavit, aut improbavit Eccleſia.

Quod eſt ad Dogmata in ſola contemplatione ſita, quaedam ſunt omnino neceſſaria ſcitu. Niſi quis ſciat & credat, Deum eſſe, & remuneratorem eſſe, de ejus aeterna ſalute actum eſt, ut Apoſtolus

ſtolus monet. Unitatem quoque Dei & Trinitatem perſonarum in unitate naturae, Verbi Incarnationem, Chriſti mortem pro redemtione generis humani, ac reſurrectionem, Chriſtiano ignorare nefas. Alia ſunt, quae non opus quidem eſt omnibus ſcire ad ſalutem, ſed omnibus incumbit credere, quum illis annuntiantur. Etenim iſta etiamſi ignorare interdum ſinamur, nunquam tamen, ſi percipiantur, inficiari, aut in iis errare, liberum atque impune eſt nobis. Et propterea ipſa quoque Fidelibus quodammodo neceſſaria fiunt. Quippe ſi haec, ubi animo percepta ſunt, negentur, aut errando corrumpantur, tum homines à virtute avertuntur, ad vitia ſolicitantur, aut aliquid indignum de Deo, oppoſitumve ejus revelationi ſentitur. Exempli cauſſa, plurima habet Calviniana Haereſis, quibus poſitis homo, ſi probe argumentetur, ad vitia deflectere velit, virtutibuſque valedicere: & nihilominus aeternam vitam ſibi eripiendam ideo ille homo non credet. Tale eſt arbitrari, Juſtificationem & Gratiam ſanctificantem per nullum peccatum amitti poſſe, ita ut nemo in gratiam a Deo receptus, exinde quamquam graviter peccans, e gratia excidat. Juſtum quemvis firmiter credere debere, ſibi Regnum Dei ne a peccatis quidem gravibus eripiendum; & contra juſtis impoſſibile eſſe divina mandata implere. Bona Fidelium opera, peccata eſſe apud Deum, & alia hujuſmodi. Aliena pariter a dignitate ac natura Dei ſenſere cum antiqui, tum recentes quidam Haeretici, quum ab ipſo dixerunt praedeſtinari ad culpam non electos ad gloriam, aut aliis ſententiis temere incauteve ipſum conſtituerunt auctorem Peccati.

Itidem innumera ſunt, quae ex officina mentis humanae, quamvis lumine Evangelii illuſtrata, hucuſque prodierunt, & prodire quotidie poſſunt, Revelationi divinae contraria. Paucos quidem invenire eſt inter Chriſtianos, qui poſtquam ſacras Litteras divinitus conſcriptas arbitrati ſunt, aliquid ſubinde falſi in iis contineri affirment, aut ſuſpicentur. At non facile eorum numerus ineatur, qui pro non revelatis a Deo quaedam habuerunt ac habent, quae tamen revelata fuere; aut contra inter revelata retulerunt, quae revelatione carebant. Id ſingulas Haereſes perluſtranti continuo pateat. Quoties igitur accidit, ut ejuſmodi excitentur quaeſtiones, dubium nullum erit, quin utile ſit unicuique Chriſtiano, & ipſi Chriſtianorum Reipublicae neceſſarium, earum definitionem ab Eccleſia audire, ne quis errando aut Virtutibus, aut Naturae divinae, aut divinae Revelationi adverſetur. Atque heic interpretationis & argu-

mentationis jura exercere tuto poteſt ac debet Eccleſia, *ne ſimus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinae*, ut ait Apoſtolus ad Eph. IV. 14. Primum jus exercet ipſa, quum explicat, quid revera Traditio ferat in doctrina Chriſti, & quid ſignificent Scripturarum verba aequivoca aut obſcura. Alterum, quum Dogmata probat aut improbat, quae e ſacris Litteris aliiſve certiſſimis Dogmatibus conſectaria ſunt, aut eſſe cenſentur. Verum Deum, ſimulque verum & perfectum hominem eſſe Chriſtum, Scripturis cum Traditione apertiſſime conſentientibus, Eccleſia Orthodoxa nunquam non credidit. Hinc rite deduxit, ipſum non in ſpeciem tantum, ſed vere humanam carnem induiſſe; & quatenus homo eſt, ex corpore animaque humana conſtare; & in ipſo duas eſſe Naturas minime confuſas, duaſque item Voluntates. Iſta Dogmata per rectam argumentationem, e Scripturis (ubi abdita atque involuta erant) derivata, & conſtanti Eccleſiarum Traditione firmata, Marcionis, Apollinaris, Eutychetis, & Monothelitarum commentis oppoſita, errorem in hac parte omnem ſuſtulerunt, certoque veritatem ſtatuerunt. Eadem ratione exploſa eſt Novatorum opinio negantium debitam, aut licitam Chriſti adorationem in Sacramento Altaris. Ibidem Chriſtum verum Deum peculiari modo praeſentem eſſe Eccleſia Catholica credit. Hoc poſito, neceſſario ſequitur, adorandum ibi eſſe Chriſtum. Nihilque a ratione magis abſonum videtur, quam Idololatriae crimen inferre Catholicis, adorantibus id, quod non adorare ſit crimen.

Ex his autem, quae hactenus commemorata ſunt, nonnulla deducuntur perquam neceſſaria documenta. Et primo, quum oporteat, Eccleſiae Catholicae judicia, ut certiſſimum veritatis argumentum praeſtent, Revelatione divina ſemper inniti, conſequens eſt, ubi impleri iſta conditio non poſſit, illic minime habere locum datam a Deo Eccleſiae auctoritatem. Secundo, non omnia quae ab Eccleſia, Conciliis & Patribus conſtituta aut probata, ſive etiam improbata & rejecta videntur, eodem obſequii venerationiſque genere ſuſcipienda eſſe. Quae enim per interpretationem, ac argumentationem in ſacris Litteris & Apoſtolica Traditione haberi, Eccleſia palam edixit, ea divinam Fidem a nobis poſtulant, Fideique Dogmata jure nuncupantur. At quae nullo alio fundamento conſiſtunt, quam humanis rationibus, humaniſve experimentis, humanam quidem exigere interdum fidem poſſunt, at nunquam divinam, neque Fidei Dogmatis accenſenda veniunt. Quare ſi quis ejuſcemodi po-

ſtremis

ſtremis rebus adjungere fidem nolit, ſtultus quidem interdum, interdum temerarius reputabitur: addam etiam, in eum quandoque Haereſis ſuſpicio conveniet, & quandoque gravi caſtigatione coercendus erit; ſed nunquam Haereticus merito dicetur, neque iiſdem prorſus ac Haeretici damnabitur poenis. Verum de his ſuò loco tractandum fuſius erit.

Tertio, ſunt & aliae quaeſtiones ad Dogma ſpectantes, quas abſque errandi periculo dirimere Eccleſia poteſt, ſed tamen ab iis dirimendis temperare prudenter debet. Non modica iſtarum copia, & praecipue apud Scholaſticos, occurrit, & enormem adhuc in numerum excreſcere poſſet. Dirimere autem Eccleſiae fas eſſe diximus, quia controverſiae hujuſmodi aliquatenus contingunt Revelationem divinam, & ex iſta earum deciſio peti deducique poteſt. Non ſolet ipſa dirimere, quia ſive in unum, ſive in alterum ſenſum, tametſi contrarium, inclinet Chriſtianorum ſententia, nihil officitur ſcientiae morum a Chriſto traditae, nemo a virtutibus idcirco revocatur, aut ad vitia tacite allicitur, & praecipuis, expreſſis, ac receptis Scripturarum Traditioniſque documentis, atque principiis, nulla vis infertur, nullaque ex parte repugnatur. Utique ſi Eccleſia in animum induceret quibuſcumque natis ac naſcituris quaeſtionibus finem irrevocabili ſuo decreto imponere, & ſibi ſupervacaneam incredibilemque crearet moleſtiam, & exiguum Ingeniis immoderate curioſis beneficium deferret. Ecquando enim tantum opus illa abſolveret? & quorſum tantos labores devorare, & in immenſum proferre decreta Fidei? Ambitionis, paene dixerim, aut ſaltem intemperantiae hoc eſſet, non neceſſitatis. Neque ſic deterreret ab excitandis novis quaeſtionibus gentem litibus & diſputationibus unice addictam, iiſque aeternum paſcendam. Ad haec non pauca ſunt tam levis momenti in diſputationem adducta; aliaque etiam tam difficile referri poſſunt aut ad apertam Scripturarum mentem, aut ad Traditionis antiquitatem, ut praeſtet veriſimilia relinquere, quam vera aut falſa decernere. Sed illud in primis attendendum eſt, uti dicebamus, nimirum an diſputantium ſententiae aut palam, & aperto bello, aut tacite ac per latus, in perniciem vergant alicujus jam ſtatuti Dogmatis, & expreſſae in utroque Teſtamento veritatis, quae ad hominum ſalutem, Fidemque ſaluberrimam ſpectet. Ubi vero, & quando, & quae cenſuram aut ſuffragium ſine mora poſtulent: quaeve permittere, aut negligere, aut damnare, Chriſtianae Reipublicae interſit, ad Eccleſiae, Maximorumque Pontificum prudentiam pertinet dignoſcere.

Quan-

Quarto, in iis etiam, quae per Eccleſiam ſtatui certiſſime poſſunt, non ſolum, ut diximus, multa occurrunt nondum ab ipſa in cenſum Dogmatum ad Fidem attinentium relata, ſed aliqua etiam occurrere poſſunt, quae quanquam in Conciliis & Patrum ſcriptis inveniantur, poſtremo tamen calculo probata aut rejecta fuiſſe continuo cenſenda non ſunt. Id autem evenit, quum Concilia & Patres non ex profeſſo hujuſmodi ſententias pertractant, ſed obiter aliudque deliberando commemorant. Ex aliis Traditionis monumentis conſtare aliquando poterit, certiſſima eſſe, quae in aliqua Synodo, & apud nonnullos Patres in tranſitu referuntur. Eaque tunc, etſi praeter propoſitum dicta, vim Dogmatis aut obtinebunt, aut retinebunt. Verum quae non aliunde firma ac rata apparent, non propterea quod ab ore aliud agentis exciderint, e veſtigio naturam Dogmatis induunt. Immo graviſſimis ex adverſo militantibus rationibus diverſae opinioni adhaerere flagitium non erit. Nemo inter Catholicos negat, quin ad decernendas Fidei quaeſtiones, & efformanda Fidei Dogmata, ipſis quoque Conciliis neceſſe ſit, Scripturas, & Traditionem diligenter conſulere. At quei liqueat, hujus conditionis rationem fuiſſe habitam, quando Patres obiter, atque alio intenti, hujuſmodi ſententias ingerunt?

In VII. Synodo Oecumenica Act. V. Taraſius Conſtantinopolitanus, unus e Concilii Praeſidibus, Joannis Theſſalonicenſis verba referens, affirmat, Angelos corpora quaedam levia, aerea, vel ignea, ſibi adjuncta habere. Ab hujuſmodi opinione diſſentire nequaquam videtur Synodus univerſa, & in eam, ne quid diſſimulem, non pauci ex antiquis Patribus inclinarunt. Porro Innocentius III. in Concilio Lateranenſi Angelos creaturas *ſpirituales* appellat, eaſque a corporeis manifeſte diſtinguit. Viſum eſt & aliis Patribus, Angelos plane eſſe materiae expertes. At expedita eſt hujuſmodi Antilogiae conciliandae ratio. Neutra ſententia a neutro Concilio definita revera fuit, aut Catholicae Fidei Dogmatis adſcripta; obiter enim utrobique propoſita eſt, quum de alia doctrina deliberatio foret. Nimirum Nicaena Synodus id ſolum tunc intendebat, ut Angelos, Sanctorumque animas pingi poſſe ſtatueret. Animus autem non erat etiam ſtatuere, utrum e corpore Angeli revera conſtent. Itidem in Concilio Lateranenſi id unum agebatur, ut Manichaeorum Haereſis renata proſcriberetur, cujus erat illud impium placitum, non omnia Deo auctore fuiſſe creata. Contrarium Dogma recte ſanciunt Patres, Profeſſionem Fidei probantes ab Innocentio III. Pont. Max. conſcriptam.

Utrum

Utrum vero Angeli omnino materiae ſint expertes, nulla tum quaeſtio vertebatur, nullumque ſtatuendae hujus rei propoſitum Patribus fuit. Utraque igitur ſententia, non Dogmatis Chriſtiani, ſed Opinionis nomine in utraque Synodo locum habuit.

Attamen unum heic praetereuudum non videtur. Si qua in Conciliis Oecumenicis vel obiter proferuntur, neque ibidem repudiantur, quanquam non inde ſtatim ſequatur, iis documentis Dogmatum firmitatem accedere, ſemper tamen ſequitur, aut illa eſſe praeter Fidem, aut non eſſe contra Fidem. Scilicet aut ad eam doctrinae partem referenda ſunt, quam Eccleſia per ſententiam certiſſimam ſancire non poteſt, cujuſmodi ſunt nonnulla jam commemorata, & plura inferius indicanda. Aut ſi ad illam doctrinae partem ſpectant, quae judicio nunquam fallaci conſtitui poſſunt ab Eccleſia, tunc Synodi ſilentium argumento eſt, hujuſmodi opiniones Fidei Dogmatis non repugnare. Eas ex profeſſo & aperte non approbando, Eccleſia decretis Fidei nondum intulit. Et rurſus non refellendo, tacite docuit, eas ab ipſa doctrina Fidei minime abhorrere. Diſſimulare enim Conciliis licet, quae ad Fidem non pertinent: at Fidei repugnantia diſſimulare non licet; Neque Eccleſiam fugere poteſt, quid doctrinae ab Apoſtolis & Patribus traditae adverſetur; & ab Eccleſiae munere abhorreret, ſinere hanc doctrinam, ſe audiente, & diſſimulante, violari. *Error enim*, (ut habetur 83. Diſt. c. Error) *cui non reſiſtitur*, *approbatur;* niſi forte ejuſmodi diſſimulatio inde oriatur, quod ad maturius examen controverſia ipſa reſervetur.

Quapropter propoſita de Angelis controverſia aut in cenſum (ut nonnullis placet) illius doctrinae venit, quae neque ex Scripturis, neque ex Traditione componi poteſt, & proinde ſentire fas eſt de illa, quod veri videtur ſimilius: aut, ſi ad Eccleſiae judicium ſpectat, neutrius Concilii judicio ſublata eſt. Silentio tamen ſuo effecere Concilia illa, ut neutra opinio dicenda ſit Fidei doctrinae contraria. At quomodo, inquiat aliquis, verum ſimul ſit, Angelos e materia corporea conſtare, & non conſtare? Reſpondendum, certe videri, eos omnino ſpirituales eſſe. Quum vero tenuiſſima corpora interdum induant, ut Angelicum munus eorum gratia exerceant, quibus ſe conſpiciendos praebent: ideo corporei per accidens, ut dicitur, appellari, pingique poſſunt. Incertum autem eſt, an iſtam aetheream veſtem illico deponant, an retineant, qua in quaeſtione prudentis eſt continere judicium. Denique praeſtat horum Conciliorum verbis non admodum inniti. In Synodo Nicaena Taraſius ex

Joannis

Joannis Theſſalonicenſis Oratione id unum arripuit (cui & reliqui Patres adſentiuntur), nempe circumſcriptos eſſe Angelos ad differentiam Dei Incircumſcripti, ipſoſque humana ſpecie fuiſſe conſpectos, atque ideo fas eſſe illos pingere. Tacuit de eorum corporibus. Immo ipſos Act. IV. incorporeos appellaverat. In Lateranenſi Concilio, quum ab Innocentio III. Angeli dicuntur *ſpirituales*, ea vox omnem corporis ſocietatem nequaquam excludit. Angelos incorporeos, & ſpirituales alii ex Patribus dixerunt, quod e craſſa materia non conſtarent. Nihilominus iidem Patres conſtare ipſos cenſebant e ſubtiliſſima atque aetherea materia. Sed de his jam ſatis.

Nunc de Rationibus, quibus Dogmata probantur, agamus; ad earum quippe leges expendenda etiam venit propoſita de Angelis controverſia. Certe non alia de cauſa ſtatuiſſe videntur Nicaeni Concilii Patres, licere Angelos pictura exprimere, quam quod Joannis Theſſalonicenſis Rationes graviſſimae apparuerant. Et quidem ſi in Dogmatis ſanciendis nulli errori obnoxia eſt Eccleſia Catholica, neceſſe eſt eam quoque praerogativam retineat in Dogmatum Rationibus inveniendis atque edicendis. Nonne Dogmatum fundamenta ſunt Rationes? Iſtis nutantibus, quomodo impoſita moles non dehiſcat, atque labatur? Igitur argumenta rationeſque adhibitae a Conciliis & Patribus ad Dogmata comprobanda, erroreſve rejiciendos, pari veneratione & fide, perinde ac ipſa Dogmata, ſuſcipiendae erunt.

Verum heic majori quam in reliquis cautela eſt opus. Etenim in Conciliorum Patrumque lectione plane ſit hoſpes oportet, aut Logicae, Criticaeque oppido imperitus, qui eodem pede omnes ab iis adhibitas Rationes dimetiatur, & dimetiendas arbitretur. Quare primo dicimus, nullum hucuſque ab Eccleſia conſtitutum fuiſſe Dogma, quod Ratione quapiam invicta non nitatur; & propterea aliquam ſemper eſſe Rationem Dogmatum, quae & ipſa ad Fidem non ſecus ac Dogma pertineat. Secundo addimus, non ſolum apud ſanctos Patres, & in Scholis Theologorum, ſed etiam in Conciliorum Actis quaſdam occurrere poſſe Dogmatum Rationes, quibus obſequium quidem fere ſemper a modeſtis hominibus debeatur, ſed nunquam divina Fides. Primam concluſionem negabunt fortaſſis Heterodoxi. At quae jus Eccleſiae probant, illiuſque infallibilitatem in ſtatuendis Dogmatis, ea quoque manifeſtiſſime produnt, nunquam ſine aliqua Ratione ad Fidem ſpectante, & ex ſacrarum Litterarum, Traditioniſque documentis minime fallacibus deducta, Eccleſiam devenire ad ſententiam ferendam. Iſtae autem appellari poſſunt fundamentales, & potiſſimae Dogmatum Rationes.

Altera concluſio, nempe ejuſdem non eſſe ponderis omnes Rationes ad probanda Dogmata adhibitas, prima facie fortaſſe non arrideat imperitis jurium Eccleſiaſticorum aeſtimatoribus. Inter peritos autem vereque doctos Theologos, non ſolum neminem contradictorem habeat, ſed omnes habeat laudatores. Qui ſecus arbitretur, praeter experientiam ſibi adverſantem, rationes parum ſibi faventes inveniet. Enimvero quid evidentius eſt, quam veritates cujuſcumque generis ſint, ſive Theologicae, ſive Philoſophicae, ſive Morales, probari poſſe per argumenta, ut ajunt, demonſtrativa; pariterque per argumenta tantummodo probabilia, & veriſimilia? Proinde quamquam plurima certa ſunt, vel ex Revelatione divina, vel ex lumine Rationis, tamen iſta non refugiunt ſocietatem Rationum probabilium & veriſimilium. Harum quidem ope non indiget veritas, ut ſibi conſtet, ſed earum fere ſemper ſubſidium amat, ut facilius perſuadeatur. Deum eſſe, Mundum ab ipſo conditum, Animas rationales non interire cum Corpore, atque ultra Corporis mortem eſſe Animarum poenas ac praemia: per lumen Rationis certiſſime cognoſcimus, & Revelatione divina praeeunte, firmiſſime etiam credimus. Nihil vero prohibet, quin adeo perſpicuas veritates probabilibus quoque Rationibus illuſtremus, ornemus, ac perſuadeamus.

Id autem cum interdum in Conciliis, tum ſaepe apud Sanctos Patres locum habuit, & quotidie a praeclariſſimis Theologis atque Scriptoribus uſurpatur, in pertractandis reliquis Chriſtianae Doctrinae capitibus. At argumenta veriſimilia, rationeſque duntaxat probabiles, divinam a populis Fidem exigere non poſſunt, quippe non evidenti veritate nixa. Immo quum quidquid veriſimile tantum eſt, ſi intime, & ſeveriori trutina expendatur, falſum quoque deprehendi poſſit: quid mirum, ſi quandoque Rationes, parum, immo nihil probantes, occurrant apud rerum divinarum interpretes, & apud praeſtantiſſima Eccleſiae lumina? Neque idcirco de firmitate Dogmatum quidquam deperit; neque minori quam antea mentis obſequio credenda ſunt, ac ſuſcipienda Eccleſiae decreta. Satis eſt eorum ſtabilitati fundamentalium Rationum virtus. Quibus quum nullum, ut diximus, Dogma careat, neceſſe eſt etiam populos Chriſtianos ab iis victos adſtipulari Dogmati propoſito.

At quei diſtinguantur a fundamentalibus iſtae ſubſidiariae Rationes? Fateor, non id perinde facile omnibus erit, ac eſt piis ſimul & judicioſis hominibus. Et tamen plurimi intereſt, unumquemque Theologum in iis diſcernendis ab errando cavere. Etenim co-

Digitized by Google

gitandum non eſt, eum tantummodo nocere Eccleſiae, qui audeat in dubium vocare, aut rejicere fundamentales Rationes. Error etiam eſt, excuſatione quidem dignus, ſed tamen error, atque incommoda non pauca gignens, argumenta ſolum probabilia majori quam par eſt virtute donare, eaque non ſecus ac Fidei firmiſſima capita, ſine dubitatione credenda proponere. Id ab Eccleſiae ipſius conſilio abhorret, quae ideo veriſimilibus interdum utitur, ut vera facilius perſuadeat, ac roboret, non ut dubia ex his incertis certiſſima ſtatuat. Sed adhuc interrogamur, quei a ſubſidiariis & probabilibus rationibus rationes diſtinguantur fundamentales. Ego non alia heic utendum regula cenſeo, quam quae diſcernere nos docet ab incertis certiſſima Dogmata. Illae igitur Rationes ad Fidem ſpectabunt, & fundamentales appellabuntur, quas aut ſancti Patres ubique, & ſemper, & unanimiter pro certis atque evidentibus accepere, aut Generalia Concilia, Romanive Pontifices in ſuis Fidei formulis, decretis, & judiciis ab univerſa Eccleſia probatis concordi ſtudio probarunt, & tanquam fundamenta Dogmatum poſuere. Quare ſi quis ex ſanctiſſimis Patribus, ſi quis etiam ex Epiſcopis in Actis Conciliorum Generalium ſuopte ingenio Rationes adferat, atque ad eas non accedat Eccleſiae totius, hoc eſt totius Oecumenicae Synodi, aut Romani Pontificis, aliorumve Patrum conſenſus: tum cohibere judicium noſtrum licebit, neque iis adjungere ſtatim fidem noſtram cogeremur, incertum eſt enim, an per unum Epiſcopum, aut Scriptorem, Deus loquatur.

Deinde animadvertendum eſt, fundamentales Dogmatum Rationes eſſe debere verba ipſa Scripturarum ſacrarum, aut ipſius Traditionis indubia monumenta. Humanae, & Philoſophicae Rationes Eccleſiaſticis ſententiis ponderis quidem aliquid adferre poſſunt, at minime primum ac praecipuum fundamentum, niſi & illae divinis Libris & Traditione innitantur. Immo ipſa Scripturarum loca, quibus tum Concilia, tum Patres, ceterique Theologi utuntur in Dogmatum comprobationem, pro fundamentalibus ſemper certiſſimiſque Rationibus minime omnia ſunt accipienda. Allegorica quaedam occurrere poſſunt, quaedam etiam ex communi eruditorum voto obſcuriſſima. Prudenter adjunguntur & iſta clariſſimis aliis divinorum Librorum, & Traditionis legitimae teſtimoniis, non futura quidem Dogmatibus conſtituendis fundamento, ſed conſtitutis futura ornamento, atque praeſidio. Quod ad Traditionem attinet, modo rite ex antiquitate concordi ſit deducta, & ſecundum regulas a Theolo-

gis

gis praeſcriptas adhibita, ſolidiſſimum ſemper Eccleſiaſticis decretis fundamentum praebet. Ipſamet ſacrarum Litterarum loca, Traditionis conſenſione indigent, ut iis tuto incumbat Eccleſiae judicium. Catholicorum nempe Reſpublica probe novit, ea ſe teneri lege, ut nulla conſtitui debeant, aut poſſint Dogmata, quorum veritas ex Traditione, atque ex divinis Scripturarum oraculis, praeſtantibus veras fundamentales Rationes, non effluat. Et quum ſine iſtis nullum reapſe Dogma Eccleſia umquam ſanciverit, & ſanciat, etiamſi regia, ut ita dicam, auctoritate interdum loquuta fuerit, aut loquatur, hoc eſt, etiamſi Dogmata, rationibus minime propoſitis, credenda proponat: compertum tamen eſt, ſemper ipſius decretis Traditionem & Scripturas ſacras cauſſam & rationem dediſſe; iiſque poſitis, non eſt cur alias exigamus Rationes.

Celebre eſt in hanc rem Stephani Romani Pontificis exemplum. Fervebat Africanam inter ceteraſque orbis Eccleſias controverſia de Haereticorum Baptiſmo. Cyprianus vir alioqui ſanctiſſimus pro iterando Sacramento pugnabat, ejuſque novae opinioni, ut cum Vincentio Lirinenſi cap. 6. loquar, *tanta vis ingenii adfuit, tanta eloquentiae flumina, tantus aſſertorum numerus, tanta veriſimilitudo, tanta divinae legis oracula, ſed plane novo ac malo more intellecta, ut illa conſpiratio nullo modo deſtrui poſſe videretur.* Attamen traditionem a ſe ſtantem contra Stephanus proferebat; atque his armis fretus, tota demum conſentiente, & plaudente Eccleſia, cauſam obtinuit. Longo poſt intervallo fortiſſimus Catholicorum pugil Auguſtinus Stephani ſententiam ea rationum argumentorumque vi tutatus eſt contra Donatiſtas, ut nunc vel rudibus appareat, longe Cyprianum a veritate tunc abiiſſe. De Rationibus igitur humano ingenio excogitatis, id tandem ſtatuendum eſſe videtur; eas, videlicet, quantumlibet acutiſſimas, quantumlibet ingenioſiſſimas, nihil valere, & aliquo ſemper vitio laborare, quoties militant adverſus Dogmata Traditione, diviniſque Scripturis ab Eccleſia Dei firmata. Quum vero pro iſtis faciunt, non uno eodem pede omnes eſſe dimetiendas. Certiſſimae quaedam, quaedam probabiles tantum, veriſimileſque erunt, quaedam etiam nullius ponderis deprehendentur. Quocirca & judicio in iis ſeligendis locus erit, & in quibuſdam rejiciendis libertas.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Jus Eccleſiae in Dogmatis ſtabiliendis a Phereponi objectionibus liberatum. Falſum eſt, ipſum a Sancto Auguſtino negari. Multitudo in Conciliis Catholicorum quae commoda pariat. Factionis nomen inique adſcriptum legitimis Conciliis Catholicae Eccleſiae. Non crimen, ſed laus ac neceſſitas ibi eſt judicare ex anticipatis opinionibus, hoc eſt ſecundum Traditionem. Vindicatum a nonnullorum dicteriis Concilium Tridentinum.

QUAE ſint Eccleſiae Catholicae, Ingeniorumque jura in Doctrinae ſalutaris negotio, ſenſim cognovimus. At ii, quibus jugum excutere placuit, & unius Scripturae ſacrae vocem, quemadmodum ſibi fingunt, ſed uti res docet, unius Ingenii ſui vocem auſcultare conſtitutum eſt, ii, inquam, nullum non movent lapidem, ut caelo auctore ſtabilitam Auctoritatem Eccleſiae dejiciant, qua dejecta, proculdubio Ingeniorum creſcit auctoritas. Phereponus igitur & ipſe in hoc idem argumentum ſaepe & lubentiſſime invaſit. Nunc opus eſt expendere, quid ille tandem huc adſerat novi. In animadverſione ad Auſtuſtini Lib. 2. Cap. 3. de Bapt. adverſus Donatiſtas, haec habentur illius verba: *Ad inveſtigationem veri, in re praeſertim obſcura, undecumque ea obſcuritas oriatur, multitudinem nihil facere, ſed tantum peritiam eorum, qui congregantur, & candorem.* Tum dicere pergit, omnes omnino, exempli cauſſa, Africae Epiſcopos, utpote imperitiſſimos Hebraici Graecique ſermonis, fuiſſe ineptiores ad judicium ferendum de ſenſu loci veteris aut novi Teſtamenti, quam vir unus utriuſque Linguae peritus, cujuſmodi ſanctus Hieronymus fuit. Proinde Concilia, ſive plenaria ſint, ut Auguſtinus ait, ſive minus plena, ad ſpem inveniendae Veritatis, perinde nobis eſſe futura. Nec imperitae multitudini pro imperio aliquid definienti, & anathemata minitanti, nullaſque rationes, aut eas pravas, ſuae definitionis adferenti, magis credendum, quam pauculis, aut uni. *Immo vero*, inquit, *uni viro docto, argumenta firma proferenti, continuo adſentiar, quum ea intellexero, nec adverſarios ejus umquam numerabo. Numerus enim nihil ad veritatem facit, & ſaepe etiam quo*

plures congregantur ad eam definiendam, eo plures imperiti, eo plures factioſi colliguntur; qui neque ſciunt, quid ſit verum, neque quaerunt, ſed tantum quid ſibi expediat, aut expedire videatur. Et quando quidem ex his, immo & ex Auguſtini auctoritate conficere ſibi videtur, Concilia errori obnoxia eſſe, ſubinde infert, eorum decretis non eſſe ſine praevio examine credendum. Addit etiam, Conventus Eccleſiaſticos ad Civilium normam eſſe formatos. Sed jure in iſtis pauciora debere cedere pluribus ſuffragiis; in iis vero nequaquam debere. *Ubi enim caeleſtis Veritas agitur, quam nemo niſi ſtudio & attentione adhibitis novit, quae nulli mutationi obnoxia eſt, cujus nemo eſt dominus & cujus definiendae majorem a Deo poteſtatem plures non acceperunt, quam pauciores: non ſunt numeranda ſuffragia, ſed ſingulis expendendae ſuffragiorum rationes.* Ita ille.

Sententia itaque Phereponi duo potiſſimum complectitur, nimirum, Eccleſiam & Concilia nihil amplius habere juris in Doctrina Chriſti ſtabilienda ac proponenda, quam privatum quemlibet hominem, cui rationes invictas adferenti credendum ſit; abrogandam vero fidem, ſi ſine rationibus, aut cum pravis rationibus loquatur. Deinde revera non eſſe Conciliis hucuſque peractis obtemperandum, quippe ex gente ſaepe imperita, factioſa ſemper, conflatis, & in ſtatuenda Chriſti Doctrina affectuum potius conſilia quam veritatem ſpectantibus. Qua in re ipſum cum aliis Haereticis, & Socinianis potiſſimum conſentire video, qui Conciliis nullis, nulli Eccleſiae viſibili in rebus Fidei auctoritatem eſſe docent; atque adeo tacite Dordracenam ille Synodum carpit, ubi Majores ſuos Calvinianorum factione oppreſſos Arminiani quotidie conqueruntur. Sed Phereponus contra Calviniana Conciliabula his argumentis optime utitur; contra Eccleſiae Catholicae Concilia nihilum proficit, & ſplendide fallitur.

Antequam tamen id oſtendo, conſiderare juvat, an Auguſtinum recte in ſententiam ſuam Phereponus induxerit. Scribit ſanctus Doctor Lib. 2. Cap. 3. de Bapt. contra Donatiſtas, ſingulorum Epiſcoporum Litteras a peritioribus licere reprehendi, ſi quid forte in iis a veritate deviatum fuerit. Tum addit: *Ipſa Concilia, quae per ſingulas Regiones vel Provincias fiunt, plenariorum Conciliorum auctoritati, quae fiunt ex univerſo orbe Chriſtiano, ſine ullis ambagibus cedere, ipſaque plenaria ſaepe priora poſterioribus emendari.* Si quiſquam contendat, heic Auguſtinum ſignificare velle, Generalia Concilia, quanquam legitime habita, in Dogmatibus exponendis ab erroris periculo exemta non fuiſſe; eum ad Phereponi ſcholam conti-

nuo

nuo traham, ut Criticam Artem edoctus ſubinde haec Auguſtini verba ſagacius expendat. Nullus autem dubito, quin ipſi aliqua heic interpolationis ſuſpicio ſtatim ſuboriatur. Ita ſcribit Auguſtinus: *Quis neſciat, ipſa Plenaria* (Concilia) *ſaepe priora poſterioribus emendari?* Hic interrogandi modus tantae confidentiae plenus, rem ſignificat vulgo notam, immo jam experientia claram atque teſtatam. Si quid innuere voluiſſet Auguſtinus, quod nunquam factum fuiſſet, & fieri tantummodo in poſterum poſſet, nequaquam dixiſſet: *Quis neſciat ipſa Concilia emendari;* multoque minus *quis neſciat ſaepe emendari?* Et ſi rem, ut certe verba ſonant, jam uſu tritam ſignificat: quandonam, quaeſo, plenaria Concilia, eaque legitima, in Fidei Dogmatibus a poſterioribus emendata fuere? Nicaenum I. Conſtantinopolitanum I. duo nempe tantum plenaria, ſeu Generalia Concilia ad Auguſtini uſque aevum habita fuerant. Sardicenſe quoque iis addere per nos liceat, (quanquam Auguſtino non ſatis notum) & Arelatenſe I. ipſi notiſſimum, atque celebratiſſimum. Verum ſumma inter haſce Synodos in rebus Fidei atque in Dogmatibus concordia, nulla emendatio, nulla priorum correctio. Proferat, ſi quiſquam potis eſt, haſce Dogmatum antilogias, haſce emendationes. Ne ipſe quidem Auguſtinus, iis Conciliis propior quam nos, proferre potuiſſet. Reſtat igitur, ut aliqua lacinia iis Auguſtini verbis aſſuta fuerit, locumque iſtum depravatum habeamus, aut aliter illius mentem eſſe explicandam fateamur. Et ſane quantum conjectura aſſequi licet, recenſentur heic ab Auguſtino cum legitimis ſpuria quoque Concilia, qualia fuere nonnulla ab Arianis habita, & quae a poſterioribus emendata fuiſſe nemo negat. Deinde potiori jure diço (& diſſimulata quacumque interpolationis ſuſpicione, ita dicendum contendo) Auguſtinum heic agere, non de Fidei Doctrina, ſed de Judiciis ad perſonas & diſſidia privata ſpectantibus, & de compluribus Diſciplinae capitibus, aliiſque factis, in quibus, ut infra patebit, Catholici conſentiunt, emendari ſaepe numero poſſe ipſaſmet univerſales atque legitimas Synodos, earumque decreta mutari. Iſti conjecturae quam maximum robur accedit ex ſequentibus Auguſtini verbis. Ait enim, tum ipſa *Plenaria emendari*, *quum aliquo experimento rerum aperitur*, *quod clauſum erat:* quod ſane de factis, non de Dogmatis verificari poteſt. Huc autem pertinent varia Auguſtini ejuſdem loca, quibus prodit, quanta Oecumenicis Conciliis & totius Orthodoxae Eccleſiae conſenſioni veneratio debeatur. Ab iſtis quicumque diſſentiunt in Doctrina Fidei, ipſius judicio, immo omnium,

qui

qui ante, & poſt ipſum in Chriſti Schola excelluere, Haeretici ſunt; tales nequaquam futuri, niſi ab omni erroris periculo in ſanciendis Dogmatibus abeſſe Eccleſiam una cum aliis Patribus conſentiens arbitratus & ipſe fuiſſet. Conſulantur Lib. 1. cap. 18. de Bapt. & Lib. 2. cap. 1. 4. & 9. & Lib. 4. cap. 6. itemque Lib. 3. cap. 14. contra Maximinum, ut alia omittam. Quibus conſideratis, facile quiſque videat prioribus Auguſtini verbis male Phereponum inſtitiſſe, aut iis ſaltem inſiſtendum non eſſe, ut legitima Eccleſiae Catholicae Concilia in rebus Fidei errori oſtendantur obnoxia. Si quid aliud inde probare Pherepono eſt animus, quod eſt ad hanc particulam, concordiam non difficile inibimus.

Ceterum ad confutationem Phereponianae ſententiae adeo Conciliorum Generalium auctoritatem deprimentis, multa non ſunt opus. Eadem ratio, eadem potentiſſima cauſſa, quae Scripturis divinis habendam fidem perſuadet, eadem Eccleſiae credendum monet. Deo credimus, quia ipſe ex natura ſua falli ac fallere non poteſt: Eccleſiae, quia illam Deus non errandi praerogativa donavit. Fucum vero nobis facere nititur Phereponus, quum ait, *ad inveſtigationem veri multitudinem nihil facere, ſed tantum peritiam*; & uni perito potius, quam imperitis innumeris credendum, quippe numerus nihil ad Veritatem facit, ſed quidem rationum pondus. Optimam ille ſententiam alieno accomodat loco. Utique magnum pondus rebus in Concilio definitis praebet omnium, aut multorum Patrum conſenſus, ac Praecipue Patriarcharum, Metropolitarum, atque Epiſcoporum. At probata inter Catholicos Concilia non eo tantum nomine fidem merentur, & veritatem aſſequuta creduntur, quod multorum ſuffragiis res illic peractae ſint, ſed quod Epiſcopi Litteras divinas, & germanam Traditionem ea, qua par eſt, diligentia, fide, ac ſinceritate conſuluerint, examinarint, & ſecundum eas ſententiam ediderint. Sexcentis Epiſcopis Ariminenſe Concilium, trecentis Mediolanenſe, Seleucienſe, aliaque Concilia ingenti Praeſulum copia conſtitere, quae tamen inter Conciliabula fide atque obſequio indigna referuntur. Praeterea non minor Auctoritas Conſtantinopolitano primo, & ſecundo, in iis quae ad Fidem ſpectant, aut Epheſino primo, aut Tridentino, quam Nicaeno primo, & ſecundo, & Chalcedonenſi, quanquam illa prae iſtis conflata fuerint ex longe minore Epiſcoporum numero. Immo, ne irrita ſit ſpes nobis a Chriſto facta in medio duorum aut trium, qui in ſuo nomine congregati fuerint, ſemper eſſe futurum, eadem eſt vis atque auctoritas, quod ad Dog-

ad Dogmata ſpectat, Provincialibus Conciliis, aut exiguo Epiſcoporum coetui, ac generalibus Conciliis, dummodo ad ea palam accedat reliquarum Eccleſiarum ſuffragium. Quae omnia manifeſte indicant, Eccleſiam Catholicam non tantum numerare vota, ſed etiam rationes expendere Epiſcoporum. Quod ſi pluris aeſtimantur ii Conventus Eccleſiaſtici, qui pluribus, quam qui paucioribus Epiſcopis conſtant, & demum Generalia Concilia Provincialibus praeponuntur; id ad Traditionem commodius tutiuſque colligendam, ad rationes concordi ac majore ſtudio penſandas, ad unionem animorum & doctrinae facilius oſtendendam ac retinendam conducit, non autem ut ſola multitudo ſit primum aut maximum veritatis aſſequendae argumentum.

At Phereponus verbis noſtris adhibere fidem tam facile, ut ſuſpicor, nolit, quippe qui ait, ſaepe in Eccleſiaſticis tum Catholicorum, tum aliorum Chriſtianorum Conventibus, imperitiam, & pravos affectus omnia moderari. Ab indoctis autem & factioſis hominibus quid veri ſperandum eſt, in rebus praeſertim obſcuris, & ſupra vulgarem ſcientiam poſitis? Et de factionibus quidem vetus eſt querela in Haereticorum caſtris. Sed omnium maxime hiſce proximis ſaeculis illam Proteſtantes ad ravim uſque repetierunt, quo legitimam Concilii Tridentini auctoritatem declinarent. Illic & ipſi non tantum rationes ſuae defectionis exponere, & diſputationes inire, quod liberum iis erat, ſed etiam judicem agere volebant, & jura partiri cum Eccleſiae verae Paſtoribus; iniquum reputantes, ſe a Catholicis tantum, hoc eſt ab adverſariorum, ut ipſi ajebant, factione judicari. Verum hanc futilem querelam, & minime aequam petitionem jamdudum exploſere Catholici, tanquam hominum tricas potius quam veritatem quaerentium, & judices legitimos nefario conſilio averſantium. Ad Eccleſiam veram ſpectat jus dirimendi controverſias in Religione excitatas: Hanc niſi quis audiat, ex Chriſti praecepto futurus eſt nobis velut Ethnicus & Publicanus. At quemadmodum in veteri Teſtamento Pontifices & Sacerdotes, & non ſinguli de populo, Synedria peragebant, liteſque in lege Dei exortas componebant: ita & in novo Teſtamento *Epiſcopos Spiritus ſanctus poſuit regere Eccleſiam Dei*, primumque inter eos dignitatis & auctoritatis gradum Romano Antiſtiti contulit. Iſtos *Paſtorum* etiam nomine donarunt Apoſtoli, eorumque munus, ut habetur Hierem. III. ſitum eſt in ovibus ſcientia & doctrina paſcendis. Quid eſt igitur, quod contra totius antiquitatis uſum, contra Apoſtolorum verba,

ba, mentemque Chriſti, nunc oves judicium legitimorum Paſtorum aut detrectent, aut uſurpare ſibi velint, & ex aequo cum iſtis facere? Et profecto ſi honeſta Proteſtantium & Phereponi petitio eſt: nulla unquam Haereſis damnabitur, nullus Haereticus ad meliorem frugem ſeſe recipiet. Nam quid experientia manifeſtius eſt, quam homines perinde in erroribus ac in veritate tuenda pertinaciſſimos eſſe, & a veritate devios nullis ſaepe rationibus flecti poſſe? Certe conſtat, in tot publicis privatiſve diſputationibus inter Catholicos & Proteſtantes acri animorum contentione hucuſque habitis, aut utramque partem Paeana ceciniſſe, aut neutram alteri herbam porrexiſſe. Quare videant perduelles Eccleſiae filii, quo jure litem intendant legitimae Catholicorum Praeſulum auctoritati.

Et hinc etiam perſpicimus, odioſum factionis nomen iniquiſſime Catholicis Conciliis ac Judicibus impoſitum in Lutheri, Calvini ceterorumque Novatorum Schola. Etenim, poſtquam ſtatueris, uti ſtatuendum eſt, Eccleſiam veram, ejuſque Epiſcopos, & potiſſimum Petri ſucceſſorem, Judices in Religionis controverſiis eſſe a Chriſto inſtitutos; ſimulque Eccleſiam univerſam, & Synodos ab Eccleſia probatas falli in judicando non poſſe: conſequens etiam eſt, non factioſos homines, ſed legitimos Judices eſſe appellandos Eccleſiae Catholicae Epiſcopos. Quum vero Dordracenum, & reliqua id genus Conciliabula, hiſce careant fundamentis (neque enim immunitatem ab errore ſecundum ſuae ſectae principia, ullae Proteſtantium Eccleſiae arrogare ſibi poſſunt, nullaque Proteſtantium pars majorem a Chriſto tributam ſibi quam alteri auctoritatem oſtendere poteſt,) factionis nomen quibuſque illorum Sectis & Pſeudoſynodis juſtiſſime convenit. Sed pravae artes, inquiat aliquis Phereponus, & turbidi affectus, atque anteceptae opiniones in coetibus tam Catholicorum quam Proteſtantium dominantur, & contemta ratione, ac veritate conculcata, jus illic pro arbitrio dicunt. Ultro concedimus & nos, atque affirmamus, poſſe Catholicos Epiſcopos in Conciliis ſuum oblivisci munus, & affectibus in tranſverſum agi. Fatemur etiam, Chriſti opem, & Spiritus Sancti gratiam, quam Catholici Conciliis tribuunt, ut doctrinam Chriſti in ſuis definitionibus intactam ſervent, eſſe (ut Scholarum verbo utar) hypotheticam, hoc eſt e quibuſdam conditionibus ac legibus pendere. Hae autem leges & conditiones in eo ſitae ſunt, ut ſummi Pontifices & Epiſcopi nulla vi, nullo metu, nullis illecebris, nulla factione ſtudiove partium corrupti, Traditionem Eccleſiarum, quas repraeſentant, fortiter tueantur, neque ab

ea volentes prudenteſque recedant, eamque illa ſinceritate, qua par eſt, & fide & diligentia ex divinis Libris, & ex probatis Traditionis Eccleſiaſticae monumentis hauriant. Hujuſmodi conditionibus, ſuoque muneri poſſe deeſſe Epiſcopos & Concilia nemo negat, & reipſa interdum defuiſſe ex Ariminenſi, Mediolanenſi, & Epheſia II. aliiſque Pſeudoſynodis conſtat.

Haec, inquam, apud nos certa ſunt. Sed aeque certum eſt, immobilitatem Eccleſiae in Chriſti doctrina, non hypotheticam, ſed penitus abſolutam eſſe, id eſt ex nullis conditionibus legibuſve pendere; atque adeo ipſam Eccleſiam nunquam opiniones adoptaturam verae fidei ac Traditioni contrarias, & nullis Diaboli artibus, nulla ſuorum Praeſulum incuria ac pravitate ipſam a germanis Chriſti Dogmatibus credendis & confitendis poſſe ullo unquam tempore deduci. Quapropter quandocumque rite peracta ſunt Concilia Oecumenica: tum nulla dubitatio futura eſt, quin ibi Chriſtus, & Veritas adfuerint, & Spiritus Sanctus ita humanam infirmitatem & caecos, ſi qui erant, affectus Epiſcoporum ibi compreſſerit, ut unius verae doctrinae habita fuerit ratio. Non ſiviſſet divinum Eccleſiae caput, ut ſua Sponſa exitialibus erroribus conſentiret, quam puram, immobilem, & Veritatis Columnam ad conſummationem uſque ſaeculi eſſe voluit.

Inepte inſuper crimini vertatur Conciliis, quod ex anticipatis opinionibus omnia aut pleraque illic peragantur. Nihil enim apud Chriſtianos magis inculcatum eſt, quam eſſe antiquae Traditioni conſtanter inhaerendum; & qui ſecus fecerit, Apoſtolorum praecepta violare. Neque alia ratione Concilia initio legitima atque Orthodoxa in turpia Conciliabula evaſere, quam quod aliter quam ex anticipata Majorum ſententia fidem declararint, atque ſuſtinuerint, contra Haereticos nova ferentes. Quod ſi Concilia quaedam a Catholicis recepta, ſuſpicione improbarum artium aſperguntur a nonnullis, quis ſanus unius aut alterius affirmationem praeponat innumeris aliis contra affirmantibus, & aeque rerum conſciis? Talia praeterea aut a tacitis aut ab apertis hoſtibus Catholicae Eccleſiae confiсta & ſomniata, ſparguntur in vulgus caeco conſilio, audacia ingenti. Deinde conſiderandum eſt, nullum fere conſtitutum fuiſſe Concilium, licet Orthodoxum, in quo, ut in reliquis hominum conventibus, aliqua opinionum & affectuum diverſitas non habuerit locum. In conficiendis formulis Decretorum, in ritibus, & factis, aliiſque rebus ad Diſciplinam pertinentibus, atque in ipſo ordine ſedendi, judicandi,

& diſpu-

& diſputandi, aliter hic, aliter ille ſentit & cupit. Vix autem fieri poteſt, ut in tanta Judicum & Theologorum copia nemo ſit, qui moleſte non ferat, aliena potius quam ſua probari conſilia. Hinc unius aut alterius querelae, hinc toedia, hinc maleſani clamores, quibus & reliqua Concilia non caruere, neque in poſterum carebunt. Verum talibus in rebus diſſidere poſſe Patres citra fidei jacturam, & intacta ſanctitate Concilii, quis non videt?

Nihil, inquam, officit iſtud arci Religionis, hoc eſt Doctrinae, Dogmatibuſque fidei. Concordes exempli cauſa in ipſius fidei profeſſione fuiſſe Tridentinos Patres, & contra ipſam nihil peccatum, & ab ipſa praedicanda atque tuenda neminem abſterritum, & neminem ad ipſam corrumpendam illectum fuiſſe, Catholici quilibet affirmant, credunt, & certum habent. Si ſecus contigiſſet, ſi malis artibus actum fuiſſet, revelandi onus incubuiſſet quibuſcumque Tridentini Concilii Patribus ac Theologis. Nam illud in primis apud Catholicos liquet, & Epiſcopis potiſſimum exploratum eſt, ſine teterrimo crimine violari non poſſe Doctrinam Chriſti; & ſi quis ((a) ſibi conſcius) Chriſtianos populos in errorem vel praedicando, vel conſentiendo, vel connivendo, induxerit, hunc ſine publica confeſſione ſui criminis decedentem vix aut nequidquam a Deo veniam ſperare poſſe. Quis autem ſibi perſuadeat, tot Epiſcopos, ac Theologos in Tridentina Synodo conſpiraſſe adverſus doctrinam Chriſti, & neminem, quod ſui muneris erat, auſum reſiſtere corruptoribus; & nullum inter ipſos Epiſcopos tantae fraudi, tantoque ſceleri perſonam tandem detraxiſſet, palam confeſſum, ſe minis aut artibus iniquis adactum ad veritatem Religionis inſigni proditione labefactandam? De tot hoſtis, & probis, & doctis hominibus ex univerſa Eccleſia in unum collectis, id ne excogitari quidem poteſt. Neque Deus, Eccleſiae ſuae ſtabilis aeternum futurae cuſtos, tantum flagitium latere permiſiſſet, neque unquam permiſit, ut ex Hiſtoriis Eccleſiaſticis patet, utpote qui populo vere Chriſtiano in neceſſariis non deeſt. Quare minime dubitandum, quin Tridentinis Patribus neceſſaria adfuerit libertas ſentiendi & judicandi, quaecumque Catholicae Fidei magis conſona tunc videbantur.

Sin autem conſulto non errarunt legitima atque probata Concilia, eo minus incaute falli potuere. Epiſcopi enim, & Eccleſiae verae addicti, & Chriſti nomine in unum congregati, dummodo debitam fidelitatem adhibeant atque induſtriam in haurienda e Scri-

Q 2 pturis

(a) Al. *prudens.*

pturis aliiſque Chriſtianae Traditionis monumentis, germana Eccleſiae Doctrina, ab omni erroris periculo, divino Spiritu opem ferente abſunt, ut jam vidimus, atque ut conſtans dogma eſt in Eccleſia Dei. Quandoquidem tamen induſtria conjuncta poſtulat peritiam & ſcientiam; hanc autem peritiam Phereponus ait defuiſſe ac deeſſe quibuſdam Conciliis, & ipſiſmet praeſtantiſſimis Eccleſiae Patribus, & nominatim Auguſtino: hanc utiliſſimam quaeſtionem infra diſcutiemus. Palam autem fiet, quaenam ſcientia ac peritia in Chriſtianis Eccleſiae Judicibus exigatur, & quam praeter aequum & bonum agat Phereponus, qui ipſam Patribus antiquis, & Auguſtino, & Conciliis, abjudicat. Nunc incoepto itineri inſiſtendum eſt rurſus; & quoniam de Dogmatis fidei ſatis ad inſtitutum noſtrum hactenus egimus, ad Diſciplinam Eccleſiaſticam tandem eſt tranſeundum.

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

Diſciplina Eccleſiaſtica quid complectatur. Quei differat a Dogmate. Quae in Diſciplina mutare, aut non mutare, ſequi aut non ſequi liceat. Conſonare in Dogmatibus omnino neceſſarium. Varietas in Diſciplinae rebus modo laudanda, modo toleranda. Conſtantia Catholicorum in Haereſi Iconoclaſtica damnanda commendatur, a Calviniano quodam injuſte ſubſannata. Quid Eccleſia egerit, eique ſit agendum in diſſidiis de Diſciplina. Contra Phereponum oſtenditur Auctoritas Eccleſiae in praecipiendis nonnullis ad Diſciplinam ſpectantibus ſub poena peccati.

DIXIMUS, Eccleſiaſticam Diſciplinam varia complecti. Ad illam ſpectat, quidquid aut a Chriſto, aut ab Apoſtolis, aut ab univerſa Eccleſia, ſive ab Eccleſiis privatis inſtitutum fuit, ad externum Dei, ſervorumque ejus cultum, ad ritus Sacramentorum, aliorumque Myſteriorum, ad Miniſtros Eccleſiae, & ad quaedam pietatis, aliarumque virtutum opera externa. Et propterea Diſciplinae nomine quam latiſſime ſumto deſignamus *ſcientiam illorum rituum earumque legum, ex quibus conſtat cum regimen membrorum Eccleſiae, tum exercitium externum Religionis atque virtutum.* Differt autem Diſciplina a Dogmate, quod iſtud praeſcribat quaecumque credenda, aut non creden-

credenda ſunt Fide ſupranaturali, & quidquid homini Chriſtiano facere immutabiliter praecipitur, vel prohibetur; Diſciplina vero tradit ritus & leges adhibendas, ut Eccleſia militans decenti ordine regatur, & ut palam, operibuſque externis rite peragatur, quod per Dogma internus homo jam didicit.

Et plurimi quidem intereſt, bene perſpectum habere, quid ſecernat Diſciplinam a Dogmatibus; quia maxime neceſſarium eſt cognoſcere, quid mutabile, quidque immutabile ſit in Eccleſia Dei. Nam eorum, quae ad Diſciplinam referuntur, multa mutari ex ſui natura poſſunt; quae vero ad Dogma, eadem ſemper eſſe oportet, ac ſemel fuere. Ad haec interdum Dogma ac Diſciplina ſimul conjuncta incedunt. Quum de aliquo novae legis Sacramento agimus, puta de Baptiſmo, dicimuſque ipſum conferre gratiam, delere peccatum originis, ejuſque vim & effectum a Miniſtrantis merito nequaquam pendere, & alia id genus: Dogmata haec eſſe nemo non intelligit. Quum vero dicimus, ad Baptiſmum adhiberi aſperſionem, aut merſionem trinam, ſalem, & unum duoſve ſponſores e ſacro fonte initiatum ſuſcipientes: tum aliqua ſignificari cognoſcimus ad Diſciplinam pertinentia. Quare una eademque res & ad Dogma, & ad Diſciplinam ſub diverſa facie ac ratione referenda eſt. Sunt autem quaedam a Chriſto, ejuſque Apoſtolis praeſcripta, quae in Diſciplinae cenſum veniunt; ſed quandoquidem iſta immutabilia ſunt inter Chriſtianos, in Dogmatum quoque jura per Analogiam tranſierunt: quod in Sacramentis praeſertim animadvertendum occurrit. Alia quoque ſunt, quae ab Apoſtolorum Succeſſoribus inſtituta fuere, & illius naturae fere omnia ſunt, ut aliter inſtitui poſſent, & recta nihilominus & aeque laudabilia forent, ſi alia ratione ac forma indicta fuiſſent. Alios, inquam, Ritus, alia tempora Jejuniorum, alias precum formulas, criminum poenas, atque id genus quam plurima, eorum loco, quae jam conſtituta habemus, poterat Eccleſia conſtituere.

En igitur quid inter Diſciplinam, & Dogmata interſit. Dogmata ab ipſo Deo omnia, & ſingula procedunt. Eadem omnia Deus jam Eccleſiae revelavit, iſtique Libro jam pridem concluſo nihil novi de ſuo ingenio addere Eccleſia poteſt, neque novam Dogmatis alicujus inauditi revelationem a Deo ſperare. Et porro nihil nobis deeſt ad plenam ſalutaris veritatis cognitionem. Quo argumento profligatae olim fuere novae Montani, Manetis, Muhammedi, aliorumque Revelationes. Aliqua autem Diſciplinae praecepta nunquam immu-

immutanda Chriſtus ipſe reliquit. Aliqua etiam Eccleſiae ſuae jus dedit adjiciendi, eaque rurſus mutandi pro locorum, pro temporum, pro hominum indole, ac neceſſitate; quemadmodum prudentiae, pietatis, & optimi regiminis ratio identidem poſtularet. Sancti etiam Spiritus ſuffragium hiſce Eccleſiae decretis minime deeſſe, quum quidpiam ſtatuitur aut immutatur, quod in Myſteriorum decorem, Populique Chriſtiani utilitatem cedere poſſit, ex Hieroſolymitano Apoſtolorum Concilio didicimus.

Quid itaque Ingeniis noſtris agendum eſt in iſta parte Eccleſiaſticae doctrinae? Primo, honeſtum atque utile fuerit inveſtigare, unde veniant Ritus & Leges, quae Diſciplinam reſpiciunt. Si ſacrarum Litterarum, aut Traditionis, aut Eccleſiae, aut Praeſulum legitimorum auctoritate nequaquam innitantur, ea repudiare licet. Secundo, privatis hominibus nefas eſt, ea abdicare, aut immutare, aut vituperare, quae communi Epiſcoporum conſenſu ſtabilita fuere. Peſſum enim iret ordo in Chriſtiana Republica a Chriſto, ab Apoſtolis, a Majoribus ſanctiſſime conſtitutus, & uſurparentur ab ovibus non ſine gravi ſcelere jura Paſtorum. Tertio, tunc etiam Diſciplinae praeceptis & ritibus legitime introductis obedientiam negare licebit, quum aut conſuetudo Paſtoribus tacite probata, aut novae leges eoſdem abrogarint. Quarto, multae ſunt Diſciplinae leges, multique ritus, quos illa ratio, & antiquitas, & origo ab Apoſtolis uſque arceſſita commendat, is Patrum, totiuſque Eccleſiae conſenſus tuetur, ut vix ulla ſuboriri poſſit legitima cauſſa, cur immutandi ſint aut antiquandi. Et quaenam, rogo, honeſta unquam cauſſa excogitari poteſt, propter quam tot vetuſtiſſimos ritus ad Euchariſtiam, aliaque Myſteria conficienda inſtitutos, aut Hierarchiae Eccleſiaſticae partem a Majoribus noſtris ſapientiſſime definitam abolere conducat, aut quaelibet Monaſticae vitae genera atque inſtituta funditus exterminare? Fecerunt id quidem poſteriorum temporum Novatores, ſed poſt conculcata Dogmata, poſt attritam, quantum ſibi placuit, Eccleſiae verae faciem atque auctoritatem. Ceterum, dum ſtet Eccleſia Catholica (aeternum autem ſtabit) in his aliiſque Diſciplinae capitibus poterunt quidem eſſe abuſus, quos evellere juvabit; non erit cauſa, cur res ipſae penitus & ubique ſint evertendae. Quod ſi cauſſa ceſſabit, quae Eccleſiae antiquae, ipſiſque etiam Apoſtolis occaſionem praebuit, ut ritum quempiam inſtituerent, & mores alios interdicerent: recentiori Eccleſiae licebit diverſa ſtatuere, & priora abrogare. Certe ſibi religioni Eccleſia minime duxit, ſangui-

Digitized by Google

ſanguinis & ſuffocati uſum concedere, quem tamen Apoſtoli prohibuerant, locis & temporibus ſervientes; neque enim nos recentiorum Graecorum rigidam adhuc in hujuſmodi ritu praxim moramur. Alia omitto exempla. Nimirum ad ipſam Eccleſiam jus ſpectat agnoſcendi, ac decernendi, utrum ad tempus an perpetua ſit Apoſtolica inſtitutio.

Ceterum alia cauſſa eſt, cur omnium maxime ingeniis noſtris obverſari ſemper debeat ea differentia, quae inter Fidei Dogmata, & Diſciplinae documenta intercedit. Etenim in Diſciplina aliter una Eccleſia, aliter altera ſentire, atque agere interdum poterit, & contrariis etiam legibus regi; neque tamen culpanda iſta varietas, immo interdum laudanda erit, & certe non exſcindendus propterea nexus Chriſtianae pacis atque unionis. Contra in Dogmate neceſſe eſt, ſingulas Eccleſias, omneſque Chriſtianos idem ſentire. Nemini heic licet, pacis & Caritatis intuitu cum eo communionem ſacrorum, unionemque habere, qui ab Eccleſiae Catholicae ſententia diſcedat, uſque adeo ut ſupremos Eccleſiae Magiſtratus infimi poſſint ac debeant propter eam cauſam damnare, atque deſerere. *Non poſſunt enim*, inquit ſanctus Ambroſius, *eſſe inter eos jura pacis, inter quos eſt bellum Fidei*. Et ſane unica, non multiplex, eſſe debet Religio vera. *Unus Dominus*, inquit Apoſtolus ad Epheſ. IV. 5. *una fides*, *unum Baptiſma*, *unus Deus & Pater omnium*. Deformis nempe ac ridenda foret Religionis Chriſtianae facies, ubi ſentire in ſubſtantialibus, quae vellemus, & Revelationem divinam oppoſitis pugnantibuſque opinionibus exponere ſingulis liceret. Uni duntaxat ſententiae favere Veritas poteſt. Neceſſe eſt oppoſitae ſint falſae. At ſi coeant ſimul, pacemque obſervent tum Catholicorum, tum innumerabilium Haereticorum Scholae: quis non videat, jam de Veritate actum eſſe, quae in tanta errorum colluvie ipſam Veritatem ſimulantium non ſolum facile vitietur, ſed nunquam certo deprehendatur? Et quare Apoſtolus ad Tit. III. 10. *Haereticum hominem poſt unam & ſecundam correptionem devitandum eſſe jubet?* Cur II. ad Tim. II. 17. fugiendos ſermones ait *Hymenaei & Phileti*, *qui a veritate exciderunt*, *dicentes reſurrectionem eſſe jam factam*, *& ſubverterunt quorumdam fidem?* Cur in I. ad Cor. 1. tam enixe obſecrat, *per nomen Domini Noſtri Jeſu Chriſti*, *ut idipſum dicamus omnes*, *& non ſint in nobis ſchiſmata?* Hinc Apoſtoli ipſi, eorumque ſucceſſores Epiſcopi, nullam unquam animadverterunt emergentem Opinionem novam, divinis Scripturis, & Traditioni Chriſti a-

perte

perte repugnantem, cui ſeſe acriter non oppoſuerint, quam non proſcripſerint, diris non devoverint, ejus Auctore damnato, & ab Eccleſia abſciſſo, niſi ab errore reſipiſceret. Alia paene innumera incommoda ex hujuſmodi Syncretiſmo conſequerentur; eaque adeo mentem perculere ſemper vel ipſorum Proteſtantium, ut quanquam nihil vehementius ab iis optaretur, quam componere ſua diſſidia, & aliquod inire inter ſe foedus, quo fortius Eccleſiae verae obſiſterent: Lutheri tamen ſequaces induci nunquam potuerint, ut a Calvinianis non ſemel oblatam pacem & concordiam, diſcordibus adhuc ſententiis, amplecterentur.

Contra diverſitas, & varietas in Diſciplina interdum laudanda, interdum toleranda eſt. In Myſteriis peragendis, in externis operibus pietatis, quod uni Eccleſiae, uni Regioni, ac Provinciae, ſint quidam ritus, alteri vero alii, dummodo ſanctitas, & gravitas, & prudentia in utriuſque partis Ritibus legatur, tantum abeſt ut deformitatem in Religione pariat, ut potius ejus pulchritudinem ſpectabiliorem efficiat. Neque diverſis modis ſe coli a gente ſua indignatur Deus, quando interna Caritas ardens, & pura Fides, & Dogmatum concordia externi cultus honeſtati reſpondeat, atque is cultus Revelationi ac Traditioni minime repugnet. Hinc olim Orientis Eccleſiae ab Occidentalibus, & Occidentales ipſae inter ſe differebant, & etiamnum differunt in Ritibus, quibus conficitur incruentum Sacrificium, in miniſtrandis reliquis Sacramentis, in indicendis aut Jejunii temporibus, aut Poenitentiae gradibus, aut diebus Feſtis, atque in aliis ſacrorum caeremoniis. Elegantiſſima eſt in hanc rem Auguſtini Epiſtola 86. num. 36. contra Urbicum quemdam, quem male habebat, quod Jejunium Sabbati Romae obſervatum aliae pleraeque Eccleſiae minime amplecterentur. Deinde quanquam aliqua Diſciplinae praecepta eximia quapiam ratione vel auctoritate olim niterentur, aut in Provincialibus, immo in ipſis Generalibus Conciliis firmata fuiſſent, omniumque Eccleſiarum, aut ſaltem plerarumque conſenſu recepta, attamen ſaepe Caritatis & unitatis amore, tolerata eſt eorum Canonum inobſervantia. Siquidem una ex praecipuis Catholicae Eccleſiae legibus ea eſt, ut quam maxime fieri poteſt, retineatur animorum pax, & Eccleſiarum concordia; licitumque eſſe, eandem procurare, aut retinere, quandiu ab ipſa quaerenda nos non avertant, aut ad ipſam infringendam nos non impellant virulenti errores, Fidei Doctrinae oppoſiti. Et ſane omnis fere Diſciplinae Eccleſiaſticae ſupellex, ſi demas revelata, ac praeſcripta a Chriſto,

Chriſto, e legibus & rebus conſtat ex ſui natura haud quaquam neceſſariis. Praeterea humanae infirmitati ſaepe indulgendum; non raro etiam ſuboriuntur rationes, quae diverſam Diſciplinam poſcunt, aut ſeveritatem legum ſaltem ſilere, ut ita dicam, jubent; & quando nulla alia ſuccurrat, certe neceſſitas avertendi, aut ſanandi Schiſmatis, vitandique gravis alius in Eccleſia incommodi, opportuna & potentiſſima cauſſa ſemper viſa eſt Diſciplinae mitigandae, aut etiam ſolvendae. Qua in re etſi crimine plerumque non careant, qui conculcatis legibus juſtiſſima de cauſſa conſtitutis, eo Eccleſiam adigunt, ut de ſuo jure cedat; ipſa tamen Eccleſia cedens, non ſolum omni culpa ſemper careat, ſed prudentiae quoque laude perſaepe abundet.

Altero Eccleſiae ſaeculo Aſiae minoris Epiſcopi ſuam de tempore celebrandi Paſchatis diſciplinam, uti a Joanne Apoſtolo acceptam, obfirmatis animis propugnabant. In diverſa ſententia erant reliqui Epiſcopi, & Romanus potiſſimum; ſuamque & iſti tuebantur Diſciplinam, Traditione ab Apoſtolorum Principibus deducta. Eam ob cauſſam minime ſcindendam pacem Sanctus Irenaeus, aliaeque Eccleſiae cenſuerunt, non repugnantibus ipſis demum ſummis Pontificibus, quanquam Victor ſeverius aliquando agendum exiſtimaſſet. Duos in una Sede Epiſcopos contra Diſciplinae leges interdum etiam Eccleſia permiſit; & celebris eſt Catholicorum Praeſulum Caritas in Africa, qui ut Donatiſtarum pertinaciam evincerent, ejuſmodi conditionem obtulere, ratamque habuere. Idem pacis amor, aliaeque rationes ad prudentiae normam exactae, in cauſſa fuere, cur Primatum Conſtantinopolitani Epiſcopi poſt Romanum Eccleſia toleraret, & novi Epiſcopatus inſtituerentur, & ab una Eccleſia Epiſcopi ad alteram transferrentur, etiamſi Diſciplina ſecus exigeret. Ex iiſdem fontibus ea ratio fluit, quare nonnullis Eccleſiis liberum fuerit, atque etiamnum ſit, nolle interdum amplecti novos quoſdam Canones ad Diſciplinam pertinentes, licet in ipſis Conciliis Generalibus promulgatos. Dum in Dogmate conſenſus habeatur, concordia in reliquis rebus expetenda quidem, ſed interdum non extorquenda. Idem videre eſt in nonnullis Diſciplinae decretis a Florentino Concilio, & poſtremo Lateranenſi confectis, quibus Galli obſequium adhuc negant. Immo ipſamet Tridentina Synodus non ita omnibus probavit aliquot ſuas de Diſciplina ſanctiones, ut Eccleſiae Gallica & Belgica ad eas recipiendas hucuſque perductae fuerint. Interim quae in moribus, ritibus legibuſque Diſciplinae varietas, atque etiam diſcordia, inter haſce Eccleſias verſatur, concordiam non tollit aut minuit in

Digitized by Google

praecipuo Fidei negotio. Nulla, inquam, eſt Eccleſia, cui cum Romano Pontifice & Eccleſia Catholica ſit Sacramentorum communio, cui quoque non ſit in Dogmate conſenſio. Atque hoc eſt, quod in citata Epiſtola 36. olim 86. ad Caſulanum commendabat Auguſtinus. *Sit una fides*, ajebat ille, *univerſae*, *quae ubique dilatatur*, *Eccleſiae tanquam intus in membris*, *etiamſi ipſa Fidei unitas quibuſdam diverſis obſervationibus celebretur*, *quibus nullo modo quod in Fide verum eſt impeditur*.

Ex his autem, quae hactenus diſſeruimus, habemus quid reſpondeamus declamatori cuidam Calviniano, irridenti Catholicorum ingenium, quod tot aerumnas olim ac mortes ſub Imperatoribus Iconoclaſtis perpeti maluerint, quam abjurare ſacrarum Imaginum cultum. Nempe is animadverterat, non diffiteri Catholicos, quia Imagines ex iis ſint rebus, quae in Eccleſia Dei cum indifferentes nuncupari, tum etiam removeri, ſalva Religione, poſſunt. Itaque rationem, aut ſaltem prudentiam deſideravit ille in tanto Catholicorum numero, quibus pro Imaginum tutela perire contigit; nam & unionis amor, & obſequium Principibus debitum, a tot turbis concitandis, a tot tormentis devorandis abſtinendum eſſe clamabant in re, quam repudiare nullum crimen Catholicis futurum fuiſſet, & omnem irae aut etiam crudelitatis cauſſam ab Imperatoribus potuiſſet auferre. Sed qui iſta objicit, cum Dogmate Diſciplinam confundit. Licitum eſſe venerari Imagines ſacras, ſimulque earum cultum ſi ad normam Chriſtianae Doctrinae exerceatur, ab Idolorum adoratione diſtare nimis: Dogma eſt, Ratione & Traditione confirmatum. Habere autem, aut non habere eaſdem Imagines, eaſque collocare in Templis, a Diſciplina pendet. At Iconomachi non id ſolum contendebant, ut e Templis deturbarentur Imagines, earumque uſus omnino aboleretur: quod tolerare profecto propter bonum pacis Diſciplina poterat; ſed in ipſum Dogma Iconoclaſtica rabies ferebatur. Imaginum uſum, omnemque earum cultum ſuperſtitioſum, impium, Deoque inviſum ducebant: quo ex errore ſubinde manavit illud in ipſas Imagines atque earum cultores furioſiſſimum bellum. Non igitur mentis inopes ea tempeſtate fuere Catholici, neque ſine conſilio & ratione profuſus eſt ſanguis. Nimirum pro Dogmate vita dabatur, ipſaque fortiter danda fuit, quando nulla alia ſuppetebat ratio, qua ſe incolumes, & Doctrinam Chriſtianae Fidei ſartam tectam ſervarent. Eadem cauſſa reliquos Martyres fecit, eadem rurſus factura eſt, quoties in diſcrimen adducitur Dog-

matum

Digitized by Google

matum perſuaſio, quorum uni renuntiaſſe, totam Fidem prodidiſſe eſt. Suos etiam Martyres habere interdum Diſciplinae cuſtodia poteſt, iiſque Chriſti elogium conveniat: *Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam;* ſed hos juſta potius, quam neceſſaria cauſſa, illos juſta aeque & neceſſaria ad perferendam mortem impellit.

Diximus, Eccleſiam tolerare potuiſſe, ut Imaginum uſus proſcriberetur, ſi de ſola Diſciplina controverſia fuiſſet. Idque accurate animadvertendum eſt, quo poſſimus, quum neceſſitas poſtulabit, & prudentia ſuadebit, animoſius conſulere diſſidiis & ſciſſuris Chriſtianae plebis. Tantopere enim amanda eſt pax & unitas inter membra Eccleſiae, ut pro ea ſervanda, ſive reſtituenda, fas ſit ipſius Diſciplinae leges interdum abrumpere, & Rituum quorumdam abrogationem concedere. Quamobrem ſi noſtrorum temporum Novatores in Dogmata Catholicae Eccleſiae conſentire tandem velint, & ad Matrem redire, extra cujus ſinum ſpes omnis aeternae ſalutis ſublata eſt: nihil fortaſſe obſtabit quominus concordia ſtatuatur. Multum illi ſpondere ſibi debent indulgentiam ab Eccleſia Catholica in iis, quae ad Diſciplinam pertinent. Dummodo, inquam, in Doctrina conſentiatur, & retineantur inſtituta quaedam Diſciplinae a Chriſto ipſo manantia: in reliquis, Eccleſia veniam faciente, prout ſuae prudentiae & caritati opportunum & neceſſarium videbitur, tolerabitur Diſciplinae diverſitas. *Regula quidem Fidei*, inquit Tertullianus in Lib. de velandis Virginibus, *una omnino eſt*, *ſola immobilis*, *& irreformabilis*, *&c. Hac lege Fidei manente*, *cetera jam Diſciplinae*, *& converſationis admittunt novitatem correctionis*, *operante ſcilicet*, *& proficiente uſque in finem gratia Dei*. Quam in rem vide & Epiſtolam I. Leonis IX. Romani Pontificis. Et certe ſimul ac in Catholicorum ſententiam conceſſere Graeci recentiores, redintegrata fuit in Florentino Concilio priſtina Occidentalis & Orientalis Eccleſiae unio, neque Graecis Sacerdotibus (ut alia omittam) negata eſt retinendae uxoris facultas, neque interdicta iis populis communio Euchariſtiae ſub utraque ſpecie. Quid etiam non egit Baſileenſis Synodus, ut Bohemici ſchiſmatis pertinaciam vinceret? Bohemi enixe poſcebant divini Calicis uſum. Luce digna ſunt, & lucem per me aliquando videbunt (a), quae Aeneas Silvius in Oratione publice

 habita

(a) Mihi pro certo perſuadeo, digitum intendere heic Auctorem noſtrum ad *Aeneae Sylvii* Orationem *De Compactatis Bohemorum*, ab eo coram *Calliſto* Papa III. habitam, quam anno 1713. edidit Tom. III. Anecdot. Latin. pag. 309. Licet enim Opus *De Ingeniorum Moderatione* anno inſequenti 1714. Pariſiis primum in lucem prodierit, adeo-

que

habita diſſeruit, hoc argumentum pertractans. Et voti quidem compotes facti fuere Bohemi, quanquam ne ſic quidem eorum vulneribus inducta cicatrix. Similia quoque praeſtiturum fuiſſe Tridentinum Concilium, jure conjicimus, ſed ea conditione adhibita, quam Baſileenſe propoſuerat, ut nempe Sacerdotes ita communicantibus inculcarent: *Debere eos firmiter credere, quod non ſub ſpecie panis Caro tantum, nec ſub ſpecie vini Sanguis tantum, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integer Chriſtus totus*. Quae cautio adhibenda in aliis ejuſmodi caſibus.

Mirum etiam in modum noſſe conducit, quid inter Dogma Diſciplinamque interſit, ne fratres gravioribus interdum notis aut poenis oneremus, quam aequitas & diſciplina ipſa ferat. Haereſis culpa in eos rite cadit, qui pertinaciter negant affirmantve Dogma aliquod contra ſibi notam Eccleſiae Catholicae mentem. Diſciplinae vero leges violare, & ſacros pioſque Ritus ab Eccleſia receptos contemnere, grave ſaepe flagitium, nunquam tamen Haereſeos crimen proprie appelletur. Certe non video, quei Haereticus eſſe, dicive poſſit, niſi qui divinae Revelationi per Scripturas aut legitimam Traditionem propoſitae adverſetur intellectu animoque refractario. Verum pleraque inventa, leges, & ritus Diſciplinae Eccleſiaſticae nequaquam proficiſcuntur a Revelatione divina. Fieri etiam poteſt, ut ipſamet Diſciplinae pars, quae a Chriſto non ſolum deſcendit, ſed & ab ipſo praecipitur, & potiſſimum conſiſtit in Sacramentorum inſtitutione & uſu, violetur, intacta nihilo ſecius Dogmatum fide, uti accidat, ſi quis ipſis Sacramentis abutatur, quae tamen a Chriſto vere inſtituta & ſancta credat. Quemadmodum enim a Chriſtiana Fide non excidit alterum occidens, aut libidini, aut intemperantiae ſerviens, quum & ipſe intelligat, ſibi non licere, quae tamen perpetrare voluit: ita & peccare quiſpiam poteſt in ipſamet inſtituta Chriſti,

que forte quis objiciat, eſſe inveriſimile, Cl. Muratorium anno 1714. ſe editurum promittere quae jam anno antecedenti ediderat: qui ſic tamen arguit, penſitet, quaeſo, ipſiuſmet Auctoris verba, quibus Praefationem ad hocce Opus incoat: *Ante aliquot annos*, inquit, *ad umbilicum mihi perductus eſt meus iſte* de Ingeniorum Moderatione *Liber*. Quae quum ita ſe habeant, ea igitur quae hoc loci ſcribit *Muratorius* de *Aeneae Sylvii* nonnullis Operibus edendis, ſcripſiſſe profecto ante annum 1713. quo laudatam Orationem publici juris fecit, dicendus eſt. Jamque ab anno 1698. illius editionem curandam in ſe receperat, ut videre eſt in Tomo II. *Anecdot. Latin.* pag. 186. ubi alia plura ejuſdem *Sylvii* ſe aliquando in lucem editurum ſpem fecerat. Ceterum miror *Joanni-Alberto Fabricio*, alioqui diligentiſſimo, *Sylvianae* hujus Orationis mentionem prorſus excidiſſe in *Biblioth. med. inf. Latin.* Tom. I. pag. 71. quum tamen nonnulla ipſius Auctoris opuſcula in *Anecdot. Latin.* Tom. II. a Muratorio vel edita, vel memorata recenſuerit, aliorumque iterum meminerit in laudatae ſuae Bibliothecae Tom. V. pag. 881.

Chriſti, & nihilominus retinere Catholici Dogmatis fidem. Quod igitur e violata Eccleſiaſtica Diſciplina conſequi jure poteſt, illud eſt, ut interdum reus ſuſpicionem quoque moveat Dogmatis violati, atque Haereticae opinionis; eique ſuſpicioni tale quandoque pondus erit, ut aegre purgari poſſit. Nam qui ſacras Imagines non inſanus, neque ebrius, contumeliis & flagris afficiat; Euchariſtiae Sacramento in publicum prodeunti adorationis ſigna neget; nunquam Sacrificio interſit, quum poſſit, aut nunquam ad ipſum Sacramentum communicaturus accedat, atque alia hujuſmodi faciat: in eam facile opinionem nos rapit, ut videatur alicui ex iſtis Dogmatis, & auctoritati Eccleſiae non adjungere fidem. Propterea ab Ordinariis, aut in locis, ubi viget Inquiſitionis tribunal, a publicis fidei Quaeſitoribus dies non injuria dicitur ejuſmodi hominibus, interrogandi cauſa, quid de Fide ſentiant; & ut Eccleſiae, quae merito magis virulentum vulnus ſuſpicata eſt, ſatisfiat.

Poſceret locus, ut inſuper explicarem, quomodo & quales Diſciplinae leges Chriſtianum populum ligent. Aliae enim, ſed perquam paucae, quibuſcumque Fidelibus legitime non impeditis, aliae tantummodo amplexis ex arbitratu ſuo quoddam peculiare vitae genus, aut opus aliquod ſuſcepturis, ſub poena peccati praecipiuntur. Aliae vero ſolum commendantur aut ſingulis, aut certis quibuſdam Chriſtianis, neque imperantur, quippe quae e conſilio Majorum, non ex praecepto, deſcendunt. Per quaſdam a vitiis & peccatis arcemur; per alias ad virtutem, & ad perfectius vitae inſtitutum, & pietatis exercitationem ſolicitamur. Sunt & quae a ſingulis Epiſcopis conſtitui poſſunt, aut proſcribi, ſive immutari. Rurſus aliae, quarum ſanctio ad majores Eccleſias, aut ad Generalia Concilia, aut ad Romanam Sedem duntaxat pertinent. Ad haec differendum foret, qui & quando populorum & Epiſcoporum conſenſus exigatur, ut vim habeat, gentemque obliget lex aliqua ad Diſciplinam ſpectans, ut ab uno Epiſcopo, aut a Concilio quopiam, aut a Romano Pontifice promulgata; & quando liceat, aut non liceat iſtum negare conſenſum. Ea enim, ut vidimus, ſemper Apoſtolicae Sedi, Conciliiſve ipſis Generalibus mens eſt, ut Schiſmata ac turbae, quantum fieri poteſt, declinentur. Et nova Diſciplinae decreta obligare nequaquam ſolent Eccleſias, non ſine ratione ab iis recipiendis alienas, aut Provincias aliis legibus & moribus jam pridem addictas, & novarum legum impatientes. Neque Regum, Principumque jura, Regnorumque conſuetudines, modo Legi divinae, & Religioni minime con-

contrariae ſint, abrogare velle Epiſcopi cenſendi ſunt. Atque heic praeſertim habenda ratio illius partis Diſciplinae, quae homines removet a vitiis, ſcandala avertit, aliaque opera in animorum ac Religionis perniciem tendentia vetat. Hujuſmodi ſtatuta vel a nolentibus Eccleſiis & populis obſequium exigunt, quando ab idoneis Auctoribus; Principibuſque Eccleſiae indicuntur; ſi quidem nulla plerumque legitima cauſſa adferri poteſt, quare ab omnibus amplectenda non ſint. Illa autem pars Diſciplinae, quae ſervatur in politicis legibus & proſpicit rerum temporalium regimini ac diſtributioni, ſaepe ut valeat, conſenſu indiget Principum, Populorum, aliorumque Epiſcoporum. Sed ſi complecti ſingula atque enucleare inſtituam, longius quam velim excurrat oratio. Quare juvabit ultimo loco ea duntaxat referre, quae Phereponus non tam contra Auguſtinum, quam contra Catholicam Eccleſiam in hujuſmodi argumento habet, communia tamen & reliquis noſtrorum temporum Novatoribus.

Dixerat Auguſtinus in Ep. 36. olim 86. ad Caſulanum, de Jejunio Sabbati agens: *in his rebus, de quibus nihil certi ſtatuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel inſtituta majorum pro lege tenenda ſunt*. Et haec ſane Patrum & Catholicorum omnium ſententia fuit a vetuſtiſſimis temporibus ad noſtram uſque aetatem. Sed Phereponus ita commentatur: *Recte: ſi modo Leges illae non imponantur, quaſi neceſſariae ad ſalutem; quod ſi fiat, merito oppugnantur, quia ſolius eſt Chriſti jus claudendi caeli, ita ut nemo aperiat; & aperiendi, ita ut nemo claudat. Cujus legibus ſi aliae quaſi neceſſariae addantur, tum novum Evangelium conflatur, quod ab omnibus diſcipulis ſuis rejici & Chriſtus & Apoſtoli voluerunt*. Laudantur heic a Pherepono, ut ſtatim patet, verba Apocal. Cap. III. 7. *Haec dicit ſanctus & verus, qui habet clavem David, qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit*. Alludere etiam poteſt ad Iſaiae XXII. & ad Job. XII. Quae quidem Scripturae verba nihil obſtare auctoritati Catholicae Eccleſiae, intellexiſſet ipſe Phereponus, ſi ea recte expoſuiſſet, & cum aliis contuliſſet Scripturae ſacrae documentis. Certe apud nos nihil magis ratum eſt, atque teſtatum, quam ſolius Chriſti merito caelum electis patere, eiſque claudi, qui meritorum Chriſti ſua culpa nequaquam participes fiunt. *Non enim*, ut ait Petrus Act. IV. 12. *eſt in alio aliquo ſalus; nec enim aliud nomen eſt ſub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri*. Et ipſi Chriſto data eſt omnis poteſtas in Caelo & in Terra; ita ut nemo praedeſtinetur in adoptionem filiorum Dei, niſi per Jeſum

ſum Chriſtum (quemadmodum teſtatur idem Apoſtolus), & nemo niſi per ejus gratiam ſalvus fiat. Quod ſi de poteſtate legum inter homines ferendarum agitur, quibus qui obtemperet, aeterno Regno ſit dignus; qui ſecus, inde excludatur: ne unus quidem inficiatur, quin abſoluta quoque poteſtas conſtituendi, quidquid ſibi libuerit, & ſumma in Eccleſiam, Caelorumque Regnum, auctoritas mediatori Dei & hominum Chriſto collata fuerit, Capiti aeterno Eccleſiae, & Legiſlatori ſupremo.

Verum non ita in ſe Chriſtus concluſit auctoritatem hujuſmodi atque poteſtatem, ut nulli alii communicaverit, ut integram ſolus (quae ſententia Phereponi eſt) ſibimet ipſi reſervarit. Petro, & Eccleſiae, & Apoſtolis ceteris, eorumque ſucceſſoribus Epiſcopis, ſuae poteſtatis atque auctoritatis partem Chriſtus commiſit: quod qui ignorat, aut Chriſtianus non eſt, aut nunquam legit divinae Scripturae Libros. *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in caelis; & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in caelis:* ita Chriſtus ad Petrum ajebat, Matth. XVI. 19. Et ne quis unquam ea ratione leges & imperium Petri effugeret, quod ſoli Chriſto ſint Caeli claves, ipſe divinus Praeceptor prius dixerat: *Et tibi dabo claves Regni Caelorum*. Ampla quoque auctoritas Apoſtolis reliquis confertur, Matth. XVIII. 18. ut alia loca praetermittam. Quibus ex rebus videat Pherepoaus, quam idoneo argumento contra Leges Catholicae Eccleſiae ab Auguſtino laudatas ipſe pugnet. Et ſane concideret tota Diſciplinae ratio, totumque Regimen Eccleſiaſticum, ſi quibuſcumque Eccleſiae praeceptis negare obedientiam liceret, iiſque tantummodo parendum foret, quae a Chriſti unius ore deſcendiſſe conſtaret. Deinde ſi non eſt in Eccleſiae, ſacrorumque Paſtorum manu claudere Caelum, cur Apoſtolus ad Hebr. XIII. tantopere commendat, ut obediamus Praepoſitis noſtris, & ſubjaceamus illis, *ipſi enim pervigilant tanquam pro animabus noſtris rationem reddituri?* Ergo in divinam indignationem incurrant neceſſe eſt, qui Eccleſiaſticis Legibus obedire detrectant, ſibique caeli fores occludunt, quippe Chriſto ipſi adverſantes, dum Miniſtris ab ipſo conſtitutis, & imperandi poteſtate ab ipſo donatis nequaquam obtemperant.

Neque vero injuſtitiam in legibus a tota Eccleſia probatis excogitare poſſumus, quum nihil Legi divinae ac naturali repugnans facere ab Epiſcopis jubeamur. Nunquid enim Eccleſia & Epiſcopi, Phariſaeorum more, *alligant onera gravia & importabilia, & imponunt*

unt in humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea movere? Et hoc quidem falſiſſimum eſt; Eccleſiaſtica quippe praecepta, omnibus impoſita (qualia fere ſunt, quae reſpiciunt Jejuniorum, Feſtorum, & confitendi peccata, & Euchariſtiae ſuſcipiendae tempus) pauca numero ſunt, & pondere levia; & quum juſtae ſubſunt cauſae, ad opus non obligant. Cetera vero praecepta quibuſdam tantummodo operibus, & vitae inſtitutis illigata ſunt, a quibus quum abſtinere nobis liceat, ab eorum etiam oneribus cavere liberum cuicumque eſt. Igitur haec pauca etiam & levia praecepta omnibus impoſita, ea ſolum ratione ſuſpicari poſſumus injuſta, quia naturalem hominum libertatem in agendo imminuunt, & jure aeternae gloriae inobedientes privant. Verum inepte hoc dicatur, ſimul ac pateat, hac libertate naturali ſpoliari nos juſtiſſime potuiſſe ac poſſe a Chriſto, & ab iis, qui auctoritatem poteſtatemque ſibi a Chriſto creditam exercent; ſi tamen ſpoliari libertate ille dici poteſt, qui libertate ipſa jubetur uti ad fugiendam gehennam, & ad comparandam ſibi per opera ſalutaria aeternam in Caelis vitam. Non enim ita liberi ſumus, ut deſinamus eſſe ſervi juſtitiae, (quemadmodum ait Apoſtolus ad Rom. VI.) & ſubjecti Legibus, ac Paſtoribus noſtris. Neque porro jus ullum ad gloriam eſſe poteſt homini, qui obſequi neget Chriſti Miniſtris, non injuſta, non gravia, ejuſdem nomine ac auctoritate praecipientibus, prout poſcit neceſſitas ac utilitas gregis, quum ut mala opera avertantur, tum ut bona peragantur.

Poſſunt, fateor, iniquae leges & ab ipſis prodire Paſtoribus. Suos quippe habet limites eorum Auctoritas; neque importabilia onera ſunt imponenda, neque ſine utilitate, aut neceſſitate gregis, aut ſine Traditionis & Majorum exemplo, aut interdum ſine aliarum Eccleſiarum conſenſu, novae Diſciplinae leges omnibus indicendae ſunt, neque gravis peccati poena non obſervantibus injungenda. At dubitare de juſtitia Legum Eccleſiaſticarum tum certe nullo pacto ſinimur, quum per ipſas aliquid facere aut non facere peculiariter jubemur, quod generalibus legibus a Deo conſtitutis prius praeſcriptum fuit. In ſuis nempe edictis nihil aliud Eccleſia tunc praeſtat, quam certum conſtituere tempus, quo facienda ſint quae generali edicto aut Deus, aut recta Ratio antea facienda conſtituerant. Jejunia, Poenitentiam, dies feſtos, aliaque ejuſmodi in utroque Teſtamento, Euchariſtiae perceptionem, aliaque in novo commendari & praecipi legimus. Hinc Apoſtoli, & Eccleſia tempus decrevere, quo peragenda haec forent, inſtitutis ſacris Deo diebus, indicta Quadragesima,

geſima, aliiſque jejuniorum temporibus, & compulſis per edicta ſua legibus & oblitis ſui hominibus ad Euchariſtiam percipiendam, & ad purgandos animos per Confeſſionem criminum. Hunc autem uſum Eccleſiaſticae auctoritatis, atque haec omnia per ipſam Eccleſiam conſtituta conſenſus univerſae Antiquitatis, ac Traditio legitima, divinae mentis Interpres, & omnium Patrum chorus, & Eccleſiae omnes concordi ſtudio probant, atque amplectuntur. Quid eſt ergo, quod noſtris temporibus nonnulli declamare audeant in quaedam Eccleſiaſticae Diſciplinae praecepta? Quaſi Chriſtus conceptis verbis edixiſſet, ne Paſtoribus a ſe datis pareremus, niſi quum ea mere praecipiunt, quae in Evangelio expreſſa jam habentur, & quaſi ejus lex foret, Eccleſiae legibus, vel quum utilia aut neceſſaria ad animarum ſalutem praecipiuntur, non eſſe morem gerendum; & quaſi Apoſtoli, & Apoſtolorum auditores, & proximi ſucceſſores, nihil faciendum aut non faciendum ſcripſiſſent, & porro nihil ipſi faciendum decreviſſent, niſi quod aperte ac nominatim a Chriſto conſtitutum antea fuerit. Qui tam temere de juribus & regimine Eccleſiae judicant, neceſſe eſt, ut tria etiam priora Eccleſiae ſaecula Evangelio Antichriſtiano uſa fuiſſe, & a Fide vera defeciſſe pronuntient, quum leges fere omnes, quas adhuc obſervandas ſub poena peccati contemdimus, aliaſque etiam modo obſoletas, tunc in uſu fuiſſe, & magna cum religione obſervatas legamus. Quod ſi Phereponus moderationem tantum expoſcit in hujuſmodi legibus indicendis, Catholicos quoque (quod ſupra innuebam) concordes habebit; quippe, ut cum Thoma Aquinate loquar, 1. 2. Qu. 107. Art. 4. in hiſce legibus etiam Auguſtinus Epiſt. 119. cap. 19. ait eſſe *Moderationem attendendam, ne converſatio Fidelium oneroſa reddatur*; dicit enim ad inquiſitiones Januarii de quibuſdam: *Religionem noſtram &c. ſervilibus premunt oneribus adeo, ut tolerabilior ſit conditio Judaeorum, qui legalibus ſarcinis, non humanis praeſumtionibus, ſubjiciuntur.*

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

De Hiſtoria Religionis agitur. Ejus duplex genus, Hiſtoria Divina, & Hiſtoria Eccleſiaſtica. Illa divinam Fidem a Chriſtianis exigit. Quid juris illic ſit hominum Ingenio. Eccleſiaſticae Hiſtoriae documentis non debetur ſupranaturalis Fides. Rationes iſtius ſententiae. Eccleſia non immunis a periculo errandi in judicandis Perſonis, Auctoribus Librorum decernendis, in Sanctorum geſtis narrandis, & in aliis id genus factis.

A Dogmate ac Diſciplina, quorum jura quanta potui brevitate expedivi, ad res Hiſtoricas me confero. Non modicam partem ex his Religio ipſa ſibi adoptat; nam neque ipſa Dogmata, ipſamque Diſciplinam, ut ita loquar, aliunde ſcimus, quam ex Hiſtoria, quae ſcilicet nobis narrat, quaecumque Deus revelavit, quaeve Sacramenta atque Myſteria Chriſtus inſtituit. Tum ipſa complectitur res geſtas & Vitam Chriſti, ejuſque Diſcipulorum acta, ingentemque illam rerum hominumque ſeriem, quibus a ſui exordio ad noſtram uſque aetatem quum Judaica, tum Chriſtiana Eccleſia abundarunt, quantum pertinet ad Religionem veram. De ceteris enim rebus geſtis profanam Hiſtoriam conflantibus nullus nunc nobis eſt ſermo. Quid autem juris heic habeant Ingenia noſtra, inveſtigandum eſt.

Duplicem in claſſem Hiſtoria Religionis dividitur. Exhibet prima claſſis, quaecumque Chriſtus per ſe, vel Spiritus Sanctus per ora Prophetarum & Apoſtolorum narravere, aut ſcribenda mandavere, facta ab ipſo Deo, & a Filio ejus unigenito, & ab hujus Diſcipulis, & populo, veraci Religioni addicto. Atque iſta appellari poteſt, Hiſtoria Divina, aut Hiſtoria Revelationis divinae. Altera claſſis verſatur in referendis iis, quae poſt Chriſtum & Apoſtolos in Eccleſia contigere ad noſtram uſque aetatem, Concilia, Haereſes, Patrum ſcripta, Epiſcoporum edicta, ſanctorum Hominum geſta, atque innumera alia, Religionis faciem, uſum, abuſum, eventus, & regimen exprimentia, non tamen a Deo revelata, neque Spiritus ſancti juſſu & afflatu litteris aut memoriae conſignata. Hiſtoriam Eccleſiaſticam peculiari appellatione iſtam nuncupare liceat.

Ad

Digitized by Google

Ad Hiſtoriam divinam quod attinet, diu fatigandum non eſt, ut intelligant ingenia noſtra, quomodo erga ipſam gerere ſeſe debeant. Ejuſmodi facta parem cum Dogmatibus fidem & venerationem a nobis exigunt, quum non illa minus quam iſta ad mortalium genus erudiendum nuntiata fuerint a Deo, ſive a Scriptoribus divinitus inſpiratis, & ex Dei munere falli neſciis. Heic autem locum habet, non ſecus ac in Dogmatibus, Traditio Eccleſiaſtica, quae ſi legitime deducta ſit ab antiquitate, ab univerſitate, & conſenſu Majorum, hoc eſt, ſi a Chriſti & Apoſtolorum ore emanaſſe cognoſcatur, hiſce factis eamdem fidem conciliat, quam Apoſtolorum ſcripta conciliarunt. Unde enim, niſi ex Traditione, perſpectum habemus, tot divinarum Scripturarum Libros eſſe Spiritu ſancto jubente conſcriptos, & germanos eſſe Prophetarum atque Apoſtolorum foetus? Deinde nihil manifeſtius eſt, quam Apoſtolos multa de ſe & de Chriſto in ſuis ſcriptis praetermiſiſſe, quae tamen ſuis auditoribus voce identidem ſignificare potuerunt. Quae ergo de iis rebus Apoſtoli, aut Auctores ab Apoſtolis probati, tradiderunt, divina auctoritate niti certum eſt, quum, ut illa docerent, Spiritum ſanctum ipſis adfuturum, Chriſtus ipſe promiſerit, & verbis divinis non minor vis inſit, non minor veneratio debeatur ſcriptis, quam ore tantummodo traditis. Collocandi ſunt in eodem gradu Judaeorum Libri, quorum auctoritatem Chriſtus & Apoſtoli confirmarunt.

Subſidat igitur neceſſe eſt Ingeniorum noſtrorum ambitio, ubi ſeſe nobis offerunt ejuſmodi facta. De illis ſuſpicari quidquam falſi ipſum Deum mendacii accuſare fuerit. Attamen & heic eſt aliquid juris Ingeniis noſtris. Duo nimirum, aut cum laude, aut ſine culpa, heic in quaeſtionem vocari interdum poſſunt. Primum eſt, utrum quaedam in Scripturis ſacris enarrentur, tanquam vere contigerint, an tanquam Parabolae, atque Allegoriae. Is enim etiam mos fuit ſacris Auctoribus, atque ipſi hominum Magiſtro Jeſu, ut aliquam veritatem ſive Hiſtoricam, ſive Moralem, ſub allegorico velo, & ſub Parabolis, poeticiſque figuris ingenioſa gravitate referrent, quo illa documenta & dulcius haurirentur, & firmius ab auditoribus retinerentur. Qua in re ſeſe conſuetudini & ingenio Orientalium Populorum accommodarunt, quibus majori, quam apud alios populos, in pretio fuere, immo ſunt adhuc, talia eruditionis condimenta. Ita dubitare quis poteſt abſque Dei revelantis injuria, ((a) vixerintne

 reipſa

(a) In prioribus editionibus: *Vixerintne reipſa Job, Lazarus, &c.* at in poſtrema *Job* nomen Auctor expunxit. Et recte quidem: nam *certa fide tenendum eſt*, ut ſtatim ſubdet,

reipſa Lazarus mendicus,) & Filius prodigus in divinis libris memorati; an potius eorum vita & acta ſint Parabolis ſacris tantummodo accenſenda. (Nam (a) quod eſt ad Job, certa fide tenendum eſt, ipſum verum, non imaginarium hominum fuiſſe.)

Alterum eſt, licere inquirere modum, quo aliqua in utroque Teſtamento acciderint, & facta fuerint; quod ſalva Hiſtoriae fide praeſtari poteſt. Atque hinc magna quaeſtionum ſeges Interpretibus ſacris enata, dum quiſque modum iſtum congruentiorem menti divinae Scripturae excogitat. Sed utrobique cavendum, ne longius quam par eſt, excurrat ingeniorum libido. Traditio conſulenda eſt, & ſanctorum Patrum terenda veſtigia, & communis Eccleſiae expoſitio ante oculos perpetuo habenda; ſicuti ſapientiſſime ſtatutum eſt in Tridentina Synodo, & Majores noſtri ab ipſis Eccleſiae primordiis commendavere. Ea de cauſſa male accepti ſunt, non quicumque novas in expoſitione divinarum Litterarum opiniones adferunt, aut litteralem ſenſum Allegorico praeferunt, ſed qui jam receptas in Eccleſia Dei interpretationes tanquam certas & unice veras, contrariis & enormibus ſententiis propoſitis improbavere. An ab hujuſmodi ſemita aberrarint, qui (b) Tobiae gesta in Dramata, ac in Allegorias amandarunt, quaeri poſſet. Certe non bene inter noſtros audiere quondam Thomas de Vio Cardinalis Cajetanus, vir nihilominus aeterna laude dignus, & alii quidam, quod nimia libertate in Geneſi explicanda uſi ſunt, & a veteribus paulo nimium diſceſſere. In his omnibus non ſcientia tantum, & eruditione, & ingenio opus eſt, ſed etiam prudentia. Prudentiae autem leges vix longo ſermone expediri queunt, aut ſaltem heic non debent, quum ad alia ſit feſtinandum.

Hiſtoria Eccleſiaſtica, quae alteram claſſem rerum ac factorum complectitur, quorum memoriam ab Apoſtolorum voce aut ſcriptis non accepimus, alio ſidere, aliis legibus regitur. Et ne diu evagemur, illud continue ſtatuendum eſt: *Nullum eſſe Factum, quod verum certumque divina & ſupranaturali, ut ajunt, Fide credendum ſit*,

det, *Job verum, non imaginarium, hominem fuiſſe.* Quod utique divinum teſtatur eloquium; tum Ezech. XIV. 14. *Et ſi fuerint tres viri in medio ejus*, (terrae) *Noe, Daniel, & Job &c.* tum Tob. II. 12. 15. *Hanc autem tentationem ideo permiſit Dominus evenire illi, ut poſteris daretur exemplum patientiae ejus, ſicut & Sancti Job . . . . . Nam ſicut beato Job inſultabant reges &c.* tum denique Jacobi V. 11. *Sufferentiam Job audiſtis &c.*

(a) Addita haec verba in poſtrema editione. Rationem habes in Nota modo allata.

(b) Et heic iterum ab Auctore vox *Job* deleta: hunc namque locum priores editiones ita afferebant: *qui Job & Tobiae geſta &c.*

ſit, niſi quod a Chriſto revelatum fuerit, & Spiritu ſancto jubente a Prophetis & Apoſtolis conſcriptum, aut viva voce traditum poſteris, & non fallaci ſed Eccleſiae verae teſtimonio, uti tale nobis propoſitum. Hujuſmodi ſententiae veritatem partim ex iis, quae hactenus dicta ſunt, partim ex aliis argumentis apertiſſime elicimus.

Sicuti ſanctus Thomas, & reliqua Theologorum cohors affirmat, Articuli Fidei temporis ſucceſſione, quod eſt ad ſubſtantiam, creſcere non poſſunt, ſed ſolum quod eſt ad explicationem. Nimirum quod olim Deus per Filium ſuum, Prophetas, & Apoſtolos revelavit, id unam Chriſtianam Fidem conſtituit. Nihil addi, nihil inde detrahi poteſt. Explicare duntaxat ſine erroris periculo, quae Deus revelavit, Eccleſiae licet, immo ad eam pertinet: quae certe explicatio non nova Dogmata invehit, ſed vetera majori luce donat; aut a perverſis & novitiis interpretationibus vindicat. Lectores diu detineam, ſi quae Apoſtolorum & Patrum loca certiſſimae huic ſententiae fundamentum praebuerunt, recenſere velim. Illud tantum dicam, communi omnium conſenſu tradi: Doctrinam Chriſti omnino perfectam, nulliſque additamenti, aut imminutionis indigam; & nefas eſſe, quidquam pro Fidei Dogmate habere, quod non ab ipſo Deo ſive per ſacras Scripturas, ſive per Traditionem, quaſi per manus ad nos uſque tranſierit. Novas Revelationes exſpectandas aut ſuſcipiendas non eſſe: & quamvis vel ab Apoſtolo, etiam Angelo quidquam novi, veluti revelatum nuper, & veluti Chriſtianorum Dogma Fide ſupranaturali credendum, proponatur: ſine haeſitatione illud repudiandum eſſe. Novitatem inter ſigna erroris habendam, & ideo Haereticos damnandos, quod nova Dogmata, novas Revelationes in antiquam Chriſti doctrinam intrudere velint. Quocirca qui ſibi facultatem arrogant proponendi nova de Fide Chriſti Dogmata, exiguntque a Fidelibus illum aſſenſum, qui certis Dei Revelationibus unice debetur: id ſibi licere putant, quod Romani Pontifices, Concilia Generalia, & Apoſtoli ipſi nequaquam licere conceptis verbis fatentur. In hanc rem legendi prae caeteris Tertullianus & Vincentius Lirinenſis, & Caeleſtini ac Leonis Romanorum Pontificum Epiſtolae, ut alios Pontifices Maximos, Concilia, ac Patres omittam.

Quae quum ita ſint, quis non intelligat, nulla haberi poſſe Facta, praeterquam enarrata in ſacris Scripturis, aut per legitimam Traditionem vulgata, quibus adhibenda ſit ſupranaturalis Fides? Si, inquam, iſta facta ad Chriſti Revelationem, aut ad Apoſtolorum Traditionem per germana antiquitatis monumenta referri nequeant,

& poſt

& poſt aevum Apoſtolorum contigerint: certa quidem eſſe hominibus, & fide digniſſima poſſunt, at nequaquam efflagitare a Chriſtiano Populo divinam Fidem. Nam quei dicatur Chriſtus ea revelaſſe, Apoſtoli ea tradidiſſe, quae nondum acciderant, & occulta penitus Eccleſiae fuere ad eum uſque diem, quo in rerum univerſitatem emerſere? Praedicendo tantum poterat hujuſmodi facta Chriſtus revelare Apoſtolis. Sed ubinam iſtarum praedictionum vel unum veſtigium in ſacris Libris, in Traditione legitima?

Ab hiſce propterea Factis non revelatis Dogmata Fidei revelata longe differunt. Scilicet Dogmata ex natura ſua jam revelata a Deo fuerant, & jam dudum aut expreſſa, aut non admodum obſcure ſignificata Eccleſiae. Fortaſſe a multis ignorabatur, aut minime animadvertebatur, aut nequaquam credebatur ejuſmodi Revelatio; at Revelatio nihilominus firma per ſe conſtabat, tametſi varie de ipſa homines nonnulli ſentirent. Quando ergo Eccleſiae placuit de illa Revelatione certos facere Fideles, nihil illa novi, quo ad Doctrinam ipſam, propoſuit, ſed dumtaxat quo ad homines quoſdam ea de re antea aut incertos, aut ignaros. Ita Spiritum ſanctum à Patre Filioque procedere, Animas Sanctorum, ſtatim ut e corpore exierint, Dei viſione donari; omniumque animas, non ex traduce eſſe, ſed ſingulas in ſingulis corporis creari, olim Deus revelavit. Diu a nonnullis de iſtorum Revelatione dubitatum ac diſputatum eſt, & licuit diſputare, quum nondum Eccleſia Veritatis cuſtos ac interpres quaeſtionem omnem ſua ſententia ſuſtuliſſet. Eccleſiae autem ſententia id tantummodo ſtatuit, quòd certiſſime a divino Spiritu Prophetis & Apoſtolis revelatum jampridem fuiſſe ſibi conſtabat, tum divinis Scripturis, tum Traditione conſulta. Verum eo pertinere nemo dicat Facta, de quibus quum certum eſt, nihil ab Apoſtolis ſcripto aut viva voce traditum, tum certiſſimum eſt, ipſa poſt Chriſtum & Apoſtolos accidiſſe. Aut novam heic excogitare, aut falſam obtrudere Revelationem Dei, neceſſum eſſet: quod & à Religionis verae, & ab Eccleſiae veracis natura atque inſtituto nimis abhorret. Non igitur iſta tanquam antiquitus a Deo revelata, Eccleſia definire poteſt, non igitur ſupranaturali Fide credenda ſunt certa.

Alterum argumentum nobis experientia ſuppeditabit. Omni periculo errandi Eccleſia caret, & nunquam reipſa erravit, quum de Dogmatis aut Factis definiendis agitur, quae ſibi divinitus revelata innotuere. In iis autem Factis, quae Apoſtolorum aetatem ſubſequuta

quuta ſunt, aut per Traditionem a Chriſto atque Apoſtolis nuntiata fuiſſe non conſtat, Eccleſia, & ſummi Pontifices falli poſſunt, & reipſa quandoque errarunt. Conſequens ergo eſt, Eccleſiae & Succeſſoribus Petri, non eam quoque a Chriſto adjunctam fuiſſe praerogativam, ut ejuſmodi Facta decernere poſſent, non ſecus ac Fidei Dogmata, certiſſimo calculo. Quocirca ſolennis Apoſtolicae Sedis regula eſt, Patrum ac Theologorum conſenſu firmata, omnia, quae in Conciliis etiam Generalibus geruntur, exceptis Fidei cauſis, retractari poſſe. Et huc referenda ſunt ſancti Auguſtini verba Lib. 2. cap. 3. de Bapt. contra Donatiſtas a nobis ſuperius expenſa, quibus innuitur, ipſa Generalium Synodorum decreta ſaepe a ſequentibus emendari, dum aut experientia, aut novis documentis aliquid innoteſcit, quod antea latuerat. Deinde licet hujus generis ſententiae ac judicia mutationi obnoxia ſint, atque emendationi: id tamen vitio, aut dedecori verti non poſſe Eccleſiae, ſive Religioni, quum ea tantum firma ac immobilia fore Chriſtus pollicitus fuerit, quae ad Doctrinam, & ad Facta a ſe, vel ſuo juſſu, revelata ſpectant. Stetit hucuſque in Eccleſia, & nunquam vacillabit hujuſmodi Doctrina, & Factorum revelatio. Si in aliis a veritate declinabitur, erit hoc hominum infirmitati tribuendum, non Chriſto, qui ſua promiſſa aeternum & fideliter implet.

Age ergo, nonnulla in hanc rem proferamus exempla, quum & plura, & illuſtria, & obvia ſint paſſim. Primo in judicandis perſonis ita ſe Apoſtolica Sedes, & Concilia, & Catholici ſemper geſſere, ut judicia ſua non arbitrarentur, aut eſſe vellent paria auctoritati, atque immobilitati divini Verbi. Nam & ea ad incudem rurſus revocari, atque emendari ſiverunt, & melioribus documentis allatis in diverſas a prioribus abiere ſententias. Paulus Samoſatenus in primo Antiocheno Concilio abſolutus, in altero damnatus eſt. Arius ipſe & Ariani, poſt eorum damnationem a Nicaeno Concilio promulgatam, innocentes quodammodo declarati ſunt, & in communionem reſtituti, id tolerante Eccleſia. Innocentiam Athanaſii, & Marcelli Ancyrani, Julius Romanus Pontifex, & Sardicenſe Concilium ſtatuerant; eorum tamen cauſſas iterum expendi, Patres, ſummique etiam Pontifices paſſi ſunt. Marcellum reum eſſe atque haereticum illuſtres viri poſtea contenderunt, & in primis Baſilius Magnus. Neque minus celebris fuit Caeciliani Carthaginienſis Epiſcopi cauſſa. Lis eidem contra accuſatores Donatiſtas adjudicata fuerat in Romano Concilio, praeſidente Melchiade. Obtinuerunt victae partis

queri-

querimoniae, & accuſationes, ut in ampliſſimo Arelatenſi Concilio rurſus audirentur, & quanquam pari ſucceſſu pro Caeciliano pronuntiatum & ibi fuerit, adhuc tamen non recuſarunt Affricani Patres, ut eadem cauſſa denuo Carthagine pertractaretur, damnaturi vel poſt mortem Caecilianum, ſi crimina oppoſita vera deprehenderentur. Cur non memorem Zoſimi Romani Pontificis acta, qui a Pelagio Haereſiarcha circumventus, in ipſius auxilium, & pro illius innocentia, ad Africanos Epiſcopos reſcripſit? Theodoretum, Ibam, Theodorum Mopſueſtenum, Gotheſcalchum, alioſque celebres viros in quibuſdam Conciliis damnatos, in aliis abſolutos legimus, ut jam patere poſſit, Concilia & Eccleſiam in hujuſmodi Factis definiendis neque imperare velle, neque exigere poſſe certiſſimum a nobis Fidei divinae aſſenſum.

Secundo, immunia ab errore non ſunt Concilia, licet Oecumenica, in Auctoribus Librorum dignoſcendis, ſive decernendis. Certe per multa ſaecula ne dubitatum quidem eſt, quin Dionyſio Areopagitae Apoſtolorum aequali tribuendi eſſent Libri, qui ſub ejus nomine circumferuntur. Noſtra tamen ac patrum aetate uſus Critices reſtauratus, ſi non omnibus Litterarum profeſſoribus, ſaltem omnibus viris emunctae naris perſuaſit, eos quidem Libros plurimi faciendos, ſed tantam antiquitatem non redolere, quanta hucuſque vulgo tributa ipſis fuit. Illuſtriores etiam majorique in pretio apud Latinos fuere plurimae Clementis, aliorumque Romanorum Pontificum ad Siricium uſque Epiſtolae. Sed ita rudium ſaeculorum perſuaſio proxime praeteritis temporibus profligata fuit, ut Iſidorus Mercator, ſive Peccator, nulli amplius imponat, & nemo ſit cordatus, cui ſcripta illa ſuppoſititia non videantur. Idem dicendum de quamplurimis aliis Libris, aut ſuppoſitis, aut incaute tributis Ignatio, Athanaſio, Auguſtino, Hieronymo, aliiſque Patribus; & tamen hujuſmodi Libros non Provincialia tantum, ſed ipſa quoque Oecumenica Concilia, & Septimum praeſertim habitum Niceae, Pontifices Maximi, & innumeri Scriptores tanquam legitima eorum Patrum monumenta olim adhibuere.

Tertio, in Sanctorum hominum geſtis, Reliquiis, atque Miraculis recenſendis, ſive proponendis, plus quam humanam fidem Catholica Eccleſia expoſcere non poteſt. Quae enim monſtra, quaeſo, non irrepſere in veterum Hiſtorias? Quae conficta non fuere aut ab improbis, aut a piis impoſtoribus, ut ſanctis Martyribus, Confeſſoribus, aliiſque Religionis Chriſtianae illuſtribus Athletis major

venera-

veneratio & ſama apud poſteros quaereretur? Jnauditi etiam antea Caelites Eccleſiaſticis Diptychis inſcripti fuere. Simeonis Metaphraſtis ſpiſſum opus legere juvat, fabulis uberrime refertum. Neque iis carent Gregorii Turonenſis, Gregorii Magni, Vincentii Bellovacenſis, Antonini, aliorumque Hagiographorum volumina. Nam quo magis ignorantia & litterarum oblivio obtinere inter Chriſtianos coepit, aut eo ſecurior facta eſt impoſtorum audacia, aut minus cauta aliorum credulitas. A quorum erroribus, quum ſatis ſibi non caverint piiſſimi alioquin & celebres viri, factum eſt, ut in ipſa Templa, in ipſas ad populum conciones, in precum Libros, in Romanorum Pontificum Epiſtolas, penetrarint nonnunquam hujuſmodi commenta. Et quidem a doctis viris, & a Baronio praecipue, multum operae collocatum eſt in purgandis Hiſtoriis, Martyrologiis, & Breviariis ab iſta foece. Sed quae in immenſum excreverat, nondum prorſus expugnari ſe paſſa eſt, & modo temeritas abſit, modeſtuſque Critices uſus in conſilium advocetur, noſtris futuriſque ingeniis erit heic in quo ſe utiliter adhuc exerceant.

Denique in ceteris capitibus Hiſtoriae Eccleſiaſticae a Spiritu Sancto non revelatae, ſe ab erroris periculo divinitus immunem Eccleſia Catholica nondum cenſuit. Diutiſſime illa opinio inter Chriſtianos invaluit, non ſine divino prodigio a LXX. Interpretibus ſacras Scripturas in Graecam Linguam fuiſſe converſas. Unus ſubinde Hieronymus omnium fere antiquorum Patrum hac de re ſententiam ita infirmavit, ut ab illa jam plerique prorſus diſceſſerint, aut ſaltem de hujuſmodi facto dubitandum conſentiant. Ad haec celeberrima olim fuere, & abſque haeſitatione ubique excipiebantur, quae de S. Jacobi in Hiſpaniam adventu, de ſancti Dionyſii Areopagitae Epiſcopatu in Galliis, de geſtis Martialis Lemovicenſis, aliorumque Apoſtolorum & Martyrum, qui primi varias gentes Chriſti doctrina imbuerant, confidentiſſime narrabantur. Nemo dubitabat de ſplendidis tot Eccleſiarum, aut Religioſorum Ordinum originibus; de Lepra, Baptiſmo, & Donatione Conſtantini; de Icunculis beato Lucae adſcriptis; de tot ſanctae Urſulae in martyrio ſociabus; de Veronica; de Marcellini Romani Pontificis lapſu, & Sinueſſano Concilio, aliiſque id genus innumeris. At iſta nunc falſi coarguuntur a doctiſſimis viris, aut ſaltem non ea eſſe exploratum eſt, quibus tam facile ſit fides adjungenda, quum Hiſtorici praeſtantiores, & veneranda antiquitas, & temporum ſeries iiſdem ſive aperte ſive tacite adverſentur.

Digitized by Google

Reſtat igitur, ut ex iſtis, tum rationibus, tum exemplis colligamus, immutabiles non eſſe, neque eſſe divina Fide certiſſimas de Factis non revelatis in Eccleſiaſtica Hiſtoria ſententias. Neque hiſce Factis eam, qua ſuapte natura carent, divinam auctoritatem, & inconcuſſam certitudinem communicare poſſunt vel Romani Antiſtites per ſua diplomata, atque edicta, vel Synodi Oecumenicae per ſua decreta, vel quiſquam alius, quamvis doctrina, veracitate, ac pietate conſpicuus. Quocirca non Haereticis illico accenſendus, non infamia, non poenis juſtiſſime ab Eccleſia in illos conſtitutis, qui Fidei Dogmata negant, aut a Fide vera deficiunt, quiſquam erit mulctandus, quod hujuſmodi narrationibus, eamdem ipſam fidem praebere neſcit, ſive etiam recuſet, quam praebet, & omnes novimus eſſe praebendam, narrationibus caelo auctore traditis.

CAPUT DECIMUMSEPTIMUM.

Ut aliquod Factum Fide ſupranaturali credendum ſtatuatur, quae conditiones requirantur. Revelationes quarumdam Sanctarum mulierum ad Fidem non ſpectant. Neque Canonizatio Sanctorum. Traditio neceſſaria, ut aliquod Factum tanquam pertinens ad Fidem decernatur. An Immaculatam Deiparae Conceptionem ſtatuere poſſit Eccleſia.

UT autem, quae ſint Eccleſiae, quae Ingeniorum jura, quum de Factis Hiſtoricis agitur, manifeſtius innoteſcat, dicendum nobis videtur, duas conditiones plane exigi ad certam eorum definitionem. Sine iſtis neque a nobis efflagitare Eccleſia poterit, neque nos adhibere ſupranaturalem Fidem debebimus. Altera eſt, ut quae definienda ſunt ab Eccleſia, ſive jam definita videntur, Chriſtus revelare potuerit, ſive, ut melius dicam, voluerit, aut ab Apoſtolis, dum in vivis erant, tanquam a Chriſto & Spiritu Sancto accepta, potuerint tradi & nuntiari populis, ejuſdem Spiritus ſancti juſſu. Altera eſt, ut liqueat, quae ita a Chriſto revelari, & ab Apoſtolis tradi potuere, reipſa revelata, aut ab Apoſtolis tradita fuiſſe: quod liquere non poteſt, niſi eorum legitima Traditio habeatur in Eccleſia Dei. Utraque conditio neceſſaria eſt. Nam ſi aliquod Factum a Deo non revelatum

velatum adjungere liceret Fidei Dogmatibus, jam Chriſtianae Religionis doctrina novum quotidie incrementum acciperet, & novi in dies Fidei articuli creari poſſent, quod certe inter Catholicae Eccleſiae homines nemo licere arbitratur, & a verae Eccleſiae dogmate abhorrere omnes fatentur. Deinde, etiamſi a Chriſto atque ab Apoſtolis revelari facta potuerint, non continuo revelata fuiſſe conſtat. Ac proinde ſi deſideretur eorum Traditio in Patrum monumentis; ſi ipſa Traditio Antiquitatis ſuffragio non comprobetur; immo ſi improbetur; aut ſi tempus certum aſſignari poſſit, quo ejuſmodi Facta antea inaudita coepta ſint venditari: quis ad auctores Apoſtolos talia referat? quis ipſis eamdem ac Evangeliis fidem habeat, habendamve putet? De Chriſti atque Apoſtolorum geſtis praeter ea, quae in Canonicis Scripturis continentur, & ex antiquiſſima ac germana Traditione accepimus, quamplurima alia olim ferebantur. Evangelia quoque alia, & alii Apoſtolorum Actus emerſere antiquitus. Quibus tamen, quippe conſtanti ac legitima Traditione carentibus, aut ademit, aut nunquam addidit fidem Eccleſia vera.

Quae quum ita ſint: Primo, intelligimus, quaſcumque Revelationes de Salvatoris noſtri, aut Deiparae Virginis, aut Apoſtolorum geſtis, aut etiam de quibuſdam Dogmatis, accidiſſe legimus, poſtquam vivere deſierunt Apoſtoli, nunquam in cenſum divinae doctrinae referendas eſſe. Nonnullas quidem Revelationes, & Prophetias fidelibus interdum a Deo concedi potuiſſe poſt Apoſtolos, & adhuc poſſe, apud nos doctrina Fidei eſt, eoque referri poſſunt verba Joelis 2. 28. a ſancto Petro laudata in Actis Apoſtolorum 2. 17. *Poſt haec effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, & prophetabunt filii veſtri, & filiae veſtrae; ſenes veſtri ſomnia ſomniabunt, & juvenes veſtri viſiones videbunt*. Multas etiam ex his Revelationibus, viſionibus, ac prophetiis, exacto jam Apoſtolorum aevo, contigiſſe narrant ſancti ac probatiſſimi Patres, eaſque experientia non inanes, non confictas ſubinde teſtata fuit. Verum eas ad Facta duntaxat peculiaria, & ad ſingulorum fidelium utilitatem ac ſolatium, non autem ad generalem Eccleſiam, neque ad certam Dogmatum Fidem pertinere conſtat. Verae eſſe poſſunt: certae penitus, & Eccleſiae Dei neceſſariae eſſe non poſſunt. Idcirco, etſi Revelationes quarumdam ſanctarum mulierum, Brigittae, (*ſeu Birgittae*) Catharinae Bononienſis, & Catharinae Senenſis, Angelae Fulginatis, Hildegardis, Gertrudis, & aliarum, aut laudaverit, aut toleraverit Eccleſia: nemo tamen Theologiae melioris conſcius hucuſque fuit, qui certitudinem

Fidei Catholicae ipſis additam fuiſſe autumarit, immo non affirmarit, Concilia & Eccleſiam univerſam auctoritate carere ſimilia decernendi tanquam indubitata & certiſſima Dogmata Chriſtiano populo credenda. Neque alia de cauſſa damnati olim Cataphryges, & Montaniſtae, quam quod novas de tribus Quadrageſimis celebrandis, de ſecundis Nuptiis abdicandis, de pace majorum criminum reis deneganda, aliiſque de rebus Revelationes inſtar neceſſarii Dogmatis proponerent. Quare deinceps Cataphrygum nomine a ſanctis Patribus ii notati fuere, qui novas, non de aliquo peculiari facto (hoc enim caelitus contingere poſſe, & quandoque contigiſſe, exploratum habemus) ſed de aliquo Dogmate Revelationes inducerent. Quae vero viſiones ac revelationes de Chriſti ac Deiparae geſtis, dum in vivis eſſent, circumferuntur, ideo toleratae, quod nihil ſacris Scripturis ac Traditioni antiquiſſimae contrarium per eas adferebatur. Ceterum ab iis in ſacram doctrinam invehendis, atque adhibendis, perpetuo abſtinuere ſapientiſſimi Pontifices, ac ſancti Patres, atque Scriptores eximii, qui etiam Revelationes veras a falſis difficile diſtingui poſſe ajunt, & longe ab ea opinione fuerunt, ut id genus facta ſine dubitatione accipienda crederent. Eam in rem omnium praecipue legendus magnus Univerſitatis Pariſienſis Cancellarius Joannes Gerſon.

Secundo, ad Eccleſiam, ad Generalia Concilia, ad Apoſtolicam Sedem pertinet, in Sanctorum Canonem referre homines conſummatae Sanctitatis gloria, dum viverent, illuſtres & poſt mortem miraculis claros. Diſciplinae leges eorum cultum ita indicere poſſunt, & ad univerſam Eccleſiam extendere, ut non ſolum pium ac laudabile ſit, hujuſmodi Sanctos invocare, & ſibi adſciſcere patronos apud Deum, ſed etiam impietatem ſapiat eorum cultum improbare, atque contemnere. Quare a ſuſpicione Haereſis ille non abſit, atque intolerandam, & poenis dignam temeritatem ac impudentiam prae ſe ferat, qui rite Caelitum catalogo adſcriptos explodat, & in iis, ut ajunt, canonizandis Eccleſiam reipſa, & Romanum Pontificem erraſſe dicat. Suſpicionem Haereſis memoravi, non autem Haereſim formalem; quippe non video quei conciliari poſſit cum certiſſimis regulis hactenus traditis eorum ſententia, qui firmiſſimo aſſenſu, divinaque Fide credendum cenſent, Eccleſiam, aut Romanos Pontifices talia decernentes falli numquam poſſe. Videant ipſi, an non inde ſequatur, novas Revelationes, nova de Factis dogmata in Eccleſiam induci: quod abhorrere a Catholica doctrina & ipſi non negant. Nam quae argumenta pro ſua opinione producunt, aut nihil,

aut

aut nimium in iſta quaeſtione probare, facile cognitu eſt. Sunt verba Chriſti (ajunt nonnulli) apud ſanctum Joannem XVI. *Quum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*. Verum non omnem procul dubio veritatem a divino Spiritu nobis revelandam, ex omnium interpretatione perſpectum eſt; ſed omnem tantummodo veritatem, quae ad ſalutem hominum, & ad verae Fidei atque Eccleſiae Catholicae integritatem conſervationemque neceſſaria ſit. Quomodo vero dicamus, neceſſarium hominibus, Fidei, & Eccleſiae eſſe cultum novi alicujus Sancti, fidemque de illius beatitate caeleſti? Utile eſt, non neceſſarium, iſta habere, iſta ſcire. Innumerae aliae veritates ſunt, quas noviſſe in utilitatem Chriſtianorum cederet; & illas tamen certo decernere, nunquam ſibi tribuit, aut tribuere poteſt Eccleſia. Neque vero, etiamſi in re tanti ponderis ab errandi periculo immunes non credantur Synodi univerſales, & Romani Pontifices, ejuſmodi inde conſequuntur incommoda, ut oporteat inauditam antiquitus opinionem amplecti.

Attamen inquiunt aliqui, ludibrio exponeretur Eccleſia ſancta Dei, atque a Spiritibus tartareis irrideretur, ſi quos perpetuo in inferis cruciandos, tanquam Sanctos in terris colendos proponeret. Ad haec abſurdus error foret, eorum poſcere patrocinium in coelis, qui Deum iratum experirentur in inferis. Quae tamen omnia illud ſolum ſuadent, Romanos Pontifices, & Eccleſiam, nulli diligentiae parcere debere, quo fiat, ut Beatorum albo tantummodo inſcribantur homines abſoluta pietate & ſanctitate & miraculorum gratia vere conſpicui, dimiſſis reliquis dubiae ſanctitatis. Ceterum ſi in his contingeret error, (quem certe, modo rite peracta ſit Canonizatio, contigiſſe nemo unquam oſtendet, & contingere poſſe difficillimum putamus) nihil probri in Eccleſiam, aut in Romanum Pontificem recideret, quum ſacrorum Paſtorum caeleſtis praerogativa ſita ſit in immunitate non ab omnibus erroribus, ſed ab erroribus in Doctrina Chriſti, & in Factis per Apoſtolorum calamum aut vocem traditis. Eccleſiam in aliis falli poſſe jam vidimus ſine dedecore ſuo, ſine Fidei detrimento. Quis autem neſcit, tot Sanctorum Reliquias publico donari cultu, & Romanorum Pontificum, aliorumque Epiſcoporum, & interdum etiam antiquitatis diuturnae auctoritate probari: quas tamen qui certo Fidei divinae aſſenſu credendas eſſe affirmet germana eorumdem Sanctorum Lipſana, plane a veritate abſit. Praeterea neque privatae Eccleſiae, neque Eccleſia univerſa in tot Sanctis recipiendis, quorum nomina nunc in Martyrologiis occurrunt,

eam

eam adhibuere diligentiam, quae nunc Romae adhibetur, ut de eorum ſanctitate conſtet. Et tamen hi palam coluntur, neque inde ſuſpicamur grave malum in Eccleſiam effluere. Exempli cauſa licuit Ravennatibus, Mediolanenſibus, Pariſienſibus, Lugdunenſibus ſuos colere aut Epiſcopos, aut Cives ſanctos, quum tamen Eccleſia univerſa, aut Romanus Pontifex nondum de certa eorum beatitudine judicaſſet. Nunc etiam cuicumque licet numerum ingentem Sanctorum colere in Romano Martyrologio deſcriptorum, quanquam non praeceſſerit Canonizatio ſolemnis. Sanctam quoque feminam Veronicam, Virginum Sanctae Urſulae Sociarum undecim millia, alioſque hujuſmodi Sanctos Eccleſia olim toleravit, & adhuc tolerat, tametſi an unquam fuerint, nunc doctiſſimi viri non injuria dubitent, & de aliis nonnullis dubitare licitum putent. Similiter neque ad Fidem ſpectat, in ſingulis Hoſtiis, quas adorandas populo Sacerdotes exhibent, contineri vivum Chriſti Corpus, & Sanguinem. Errores igitur, & incommoda ex his potuerunt, & poſſunt adhuc accidere. At non ea ſunt, ut eorum cauſſa foedari, aut deficere Religio vera, aut rugas inde contrahere poſſit. Iſti ſunt, ut Scholarum vocabulo utar, errores materiales, cavendi quantum fieri poteſt, ſed nullum animabus periculum, nullam verae Eccleſiae infamiam creantes. Orationes autem noſtrae, cultuſque noſter, vel quum rogamus, atque veneramur quempiam quem caelitem putamus, ſemper ad ipſum Deum feruntur, in quo rogando, atque colendo fieri non poteſt ut fides aberret. Quamobrem, ſi & in Sanctorum Canonizationem ejuſmodi materiales errores illaberentur, nihil mirum foret. Sed tamen ritus iſte ab Apoſtolica Sede eo nunc peragitur accurato diligentique ſtudio, ut pie credendum ſit, nullum ea in re errori locum fuiſſe, aut deinceps futurum. Non neceſſario igitur, ſed tamen *pie credendum eſt*, ut inquit Sanctus Thomas, Quodlibet. Lib. 9. art. 16. *quod nec etiam in iis judicium Eccleſiae errare poſſit*. Haec nobis aequiſſima, haec pia videtur ſententia, & in hac ipſemet Sixtus IV. fuiſſe videtur, dum catalogo Sanctorum adſcripſit beatum Bonaventuram; inquit enim in Bulla: *Confidentes, quod in hac Canonizatione non permittat nos Deus errare*. Altera ſententia quibus firmis rationibus, quibus Scripturae & Patrum ſuffragiis fulciatur, nondum invenimus, & potiſſimum quod exſtet in antiquo Ceremoniali Romano Lib. 1. Sect. 6. Cap. 2. formula Canonizationis, in qua proteſtabatur olim ſummus Pontifex, ſe *per actum Canonizationis non intendere aliquid facere, quod ſit contra fidem, aut Eccleſiam Catholicam, ſive honorem Dei*.

Digitized by Google

Tertio verum quidem eſt, certo & minime fallaci Eccleſiae decreto ſanciri poſſe nonnulla, quae ante Apoſtolorum mortem evenere, quum iſta revelari a Chriſto, aut Spiritus Sancti juſſu ab Apoſtolis tradi potuerint. Sed tum ſine errore id fieri continget, ſi de Factis agatur, quae ad Hiſtoriam Chriſti & Religionis intime ſpectent, & ad Eccleſiae aedificationem conducant. Non enim veri videtur ſimile, Chriſtum ejuſque Diſcipulos inutilia revelaſſe, ſeu tradidiſſe poſteris, & Spiritum Sanctum ſuae Sponſae adfuturum, ne in hiſce ſupervacaneis erret. Deinde neceſſum eſt, ut ejuſmodi Factis conſtans, antiqua & legitima Traditio adſtipuletur. Id quoque exigitur in Dogmatis ſanciendis, quanquam iſta unum ex altero ſaepe neceſſario pendeant: quanto ergo magis id exigatur in Factis, quae contingere vel non contingere aeque potuerunt, & revera contigiſſe non aliunde haberi, quam ex Hiſtoria ac Traditione poteſt? Illa porro legitima ſatis, & germana antiquiſſimae rei Traditio minime appellanda eſt, quum poſt ſaecula multa a Chriſto nato res quaepiam narrari coepta eſt, tota antiquitate ſilente, Patribuſque, & Hiſtoricis omnibus ante illud tempus nullam ejus rei mentionem, vel quum poſſent, ac deberent, facientibus. Augebit etiam falſi ſuſpicionem, ſi primus ejus narrationis Auctor aut Graeculus fuerit, aut alius quiſquam rudium temporum Hiſtoricus, aut ineptus aliquis Scriptor, a quo hominum genere, utpote omni Critices praeſidio ſaepe deſtituto, tam facile plerumque fabulae & nugae, quam ipſa vera adoptantur.

Quare, etiamſi non pauca vulgo ferantur de Apoſtolorum peregrinationibus, & obitu, de parentibus Deiparae, de Marthae ac Mariae Magdalenae poſt Salvatoris mortem geſtis, de multis pertinentibus ad tres Magos ad adorandum Chriſtum infantem olim profectos, & alia hujuſmodi, quae Apoſtolorum Traditione contineri poterant: quandoquidem tamen antiqua & probata non adferuntur hujus Traditionis monimenta, immo in ipſorum narratione fabularum veſtigia ſublucent: idonea Eccleſiae fundamenta non ſuppetunt, ut iſta ſine erroris periculo vera ſtatuere poſſit. Multa etiam ſunt, quae definire non debeat. Aque heic forte peti poteſt, an jus ſit Eccleſiae decernendi tanquam Fidei Dogma, beatiſſimam Chriſti Matrem ſine macula originali fuiſſe conceptam. Tale jus ipſi eſſe, abſque haeſitatione affirmandum eſt, ſi aut per legitimam argumentationem ea Virginis praerogativa e divinis Scripturis deduci, aut ex probatiſſima, & conſtanti, & antiqua Traditione Patrum comprobari

poſſit;

Digitized by Google

poſſit; neque enim quiſquam in Theologia peritus firmiſſimum decretum inniti poſſe arbitretur privatis quibuſdam Revelationibus, aut apocryphis Patrum ſcriptis, aut iis tantummodo argumentis, quae a congruitate appellantur. Ita rectiſſime ab Eccleſia contra Helvidium & Jovinianum quarto vulgaris Aerae ſaeculo conſtitutum eſt, pertinere ad Fidei Catholicae Dogmata perpetuam ejuſdem Deiparae virginitatem, quam etſi divinae Scripturae aperte non affirmarent, vetuſtiſſima tamen totius Eccleſiae Traditio ab Apoſtolis uſque derivata certam faciebat. Ubi ergo par Traditionis Apoſtolicae auctoritas adſit, & non potius ſtent contra plurimi Patrum: dubium nullum eſt, quin decreto divinitus certo ſtabiliri poſſit immaculata Virginis Conceptio, uti etiam quae nondum ſatis certa de ipſius morte ſive Aſſumtione in caelum feruntur; quum utraque interim ſit quidem pietatis, ſed non neceſſitatis, credere vera.

Sed jam dicat aliquis; Si certa non ſunt Eccleſiae de tot Factis judicia, & error intercedere poteſt: ergo liberum nobis erit iis, dum talia proponunt, vel addere, vel demere fidem, credere, & non credere, & omnia quae a Deo revelata fuiſſe non conſtat, in dubium revocare. Id ſi facere impune & jure poſſumus, quae Hiſtoriae Eccleſiaſticae pars a temerariis ingeniis jam ſibi non timeat? Immo quid non timeat ipſa Religio? Nam Facta quaedam oſtendere eſt, quae quanquam a Deo revelata fuiſſe non appareat, attamen certa credenda ſunt, atque creduntur, quorum unum praecipue eſt, *verum eſſe Petri Succeſſorem Clementem XI.* qui tanta cum ſui gloria, & Chriſtiani gregis utilitate in Romana Cathedra nunc ſedet. Id ſi negare fas eſt, quei etiam fas non erit negare, & tanquam dubia rejicere, quae ab ipſo Pontifice in Fidei & morum doctrina ſanciuntur? Fac etiam, certo non conſtare, quaenam Generalia Concilia legitima ſint: eorum de Fide Conſtitutiones illico nutent oportebit, neque credendae erunt erroris prorſus expertes. Alia deinde incommoda conſequentur, quae totam Chriſtianae Religionis certitudinem, & Eccleſiae regimen brevi ſuſque deque vertant. Et haec quidem maximi momenti obſtacula ſunt, in quibus removendis operae pretium eſt diligentem ponere curam. Ita ſiquidem omnium ſententiarum, ſed earum in primis, quae ad Religionem ſpectant, temperanda eſt tractatio, ut extrema utrimque poſita ſedulo evitentur. Hanc autem graviſſimam ſimul & difficillimam Quaeſtionem Capiti ſequenti reſervatam volumus.

CA-

CAPUT DECIMUMOCTAVUM.

Immediate ne, an potius mediate ad Fidem referendum ſit credere, hunc vel illum eſſe Romanum Pontificem. Etiamſi ponas, hoc, & alia hujuſmodi Facta non eſſe credenda Fide ſupranaturali, haec tamen fides debetur decretis Conciliorum, & Apoſtolicae Sedis in materia Fidei & morum ab Eccleſia receptis. Evidentia Naturalis & Moralis in his caſibus ſufficit, & nos credere, ac obtemperare cogit. Quam temerarium, & poena dignum revocare in dubium ejus effata.

A Non paucis annis recentiorum Theologorum ingenia exercet ea Quaeſtio, num ad Fidem ſpectet haec propoſitio: *Hic aut ille eſt verus Romanus Pontifex.* De illa altum ſilentium apud Patres, & antiquiores Theologos. Sunt qui immediate, ſunt etiam qui tantummodo mediate Fidei divinae aſſenſu credendam cenſeant. Neutram ſententiam hucuſque Eccleſia, aut Apoſtolica Sedes ſuo calculo firmavit. Quare fas erit nobis quaeſtionem adhuc incertam verſare, quod tamen praeſtabimus ea animi reverentia, quae tam arduis & delicatis rebus debetur, ita ut Apoſtolicae Sedi non haec tantum, ſed omnia noſtra humili obſequio ſubjiciamus, nullam aliam tueri ſententiam parati, quam quae illi placuerit, & ideo auſi argumentum iſtud pertractare liberiori ſtilo, quod Roma nondum ſuam heic aperuerit mentem; & alioquin eam Pontificibus maximis eſſe mentem ſciamus, ut in omnibus Veritas vincat.

Dicimus igitur, multis recentiorum videri immediate pertinere ad Fidem effatum iſtud; *Hic aut ille homo* (verbi grati gratia Clemens XI.) *verus eſt Pontifex Romanus*. Eaque ſolet adferri potiſſima ratio: videlicet, enunciationem particularem contineri in univerſali; & quum univerſalem Deus revelarit, particularem quoque a Deo revelatam fuiſſe. Ut enim omnes in Adam peccaviſſe Fides nos docet, atque in hoc effato revelatum quoque exempli cauſſa fuit *Salomonem peccaſſe in Adam;* ita & in iſto univerſali effato toti Eccleſiae revelato, *Omnis homo rite electus ab Eccleſia in ſucceſſorem Petri, eſt verus Pontifex Romanus*, cenſendum eſt revelatum &

illud particulare: *Hic aut ille eſt verus Pontifex Romanus*. Qua in re nemo non videt, quantae curae ſit omnibus ut hinc nova aliqua Dei revelatio excludatur; bene ſiquidem perſpecta quilibet Catholicorum habet intoleranda incommoda, quae ſequerentur, ſi quidquam ad vetus Doctrinae depoſitum adjungi aliquando poſſe credatur, quod non revelarit Deus, antequam utriuſque Foederis Libri concluderentur morte Apoſtolorum.

Huic tamen ſententiae, impedire quaedam poſſunt, ne aſſentiamur. Nam primo conſtare evidentius deberet, ad Fidem ſpectare, hoc eſt a Deo revelatum fuiſſe, integrum univerſale effatum: *Omnis homo rite electus ab Eccleſia in Succeſſorem Petri, eſt verus Pontifex Romanus*. Quale certe heic legitur, extra controverſiam eſſe non poteſt. Ecquando enim aut in Scripturis ſacris, aut per Traditionem revelatum eſt, ab Eccleſia eligi, aut eligendos eſſe Petri ſucceſſores? Immo Electores, & pleroſque iſtius electionis ritus, ipſi Romani Pontifices pro ſua prudentia ac arbitrio, & pro temporum opportunitate ſtatuerunt, ſuo jure, ſua auctoritate uſi. Hiſce ritibus non ſervatis, & deſideratis conditionibus quibuſdam a jure poſitivo praeſcriptis, electio interdum inanis evadit.

Secundo, conſtare evidentius deberet, quomodo in illo univerſali effato, quod revelaſſe Deus dicitur: *Omnis homo rite electus in Petri ſucceſſorem, eſt verus Pontifex Romanus*, poſſit quoque dici revelatum particulare illud, *Hic aut ille eſt verus Pontifex Romanus*. Nam quum iſta concluſio deduci firmiſſime nequeat, niſi ex alio etiam effato, quo plenus conficiatur ſyllogiſmus, nempe ſi dicatur: *Sed hic aut ille rite fuit electus;* quam propoſitionem ad Fidem pertinere nemo dicit: quomodo quod inde conſequitur, pertinebit ad Fidem? Certe revelatum non fuit, hunc aut illum fuiſſe prius Baptiſmo ſacro regeneratum, ſacriſque Ordinibus rite initiatum, & ſine vi, ſine pretio, ſine iniqua electorum conſpiratione electum.

Tertio, oſtendendum foret apertius, quomodo nova aliqua Dogmatum revelatio non admittatur, ſi credenda eſt tanquam a Deo revelata iſta propoſitio: *Hic aut ille eſt verus Pontifex*. Etenim duplex tantum Revelatio excogitari poteſt; altera, quae reſpicit aeternas veritates, & facta Dei & hominum jam conſummata, priuſquam Apoſtoli decederent; altera reſpiciens facta quaedam in Eccleſia Dei conſummanda, quae ſine dubio praedici a Spiritu Sancto potuere. Ad priorem Revelationis ſpeciem nullatenus referatur illud effatum. Si ad alteram, oportet ut Spiritus Sanctus praedixerit, &

revela-

revelaverit, hunc virum potius quam alterum a ſacris Electoribus, rite, & ſine errore, ſine vitio aliquo eſſe eligendum; & tunc ex Revelatione conſtabit, hunc, & non alium virum, eſſe verum Pontificem Romanum. Quum autem conſtet, Spiritum Sanctum neque revelaſſe olim prophetice, neque nunc revelatione peculiari aperire, hunc potius, quam alium in ſucceſſorem Petri fuiſſe electum, aut eligendum: idcirco neque immediate revelata videtur enunciatio illa (*Hic homo eſt verus Pontifex Romanus*), neque ut certa per Fidei divinae aſſenſum immediate credenda. Ad haec ſi ideo ad Fidem immediate ſpectat iſtud effatum, quia revelatum fuit in univerſali effato: in immenſum abibit eorum numerus, quae in poſterum immediate pertinere ad Fidem credenda erunt. Cur enim non revelatum quoque dicendum erit, hunc illumve Sanctum virum Canoni Beatorum adſcriptum, revera in caelis regnare? cur non & Archiepiſcopum Pariſienſem eſſe verum Epiſcopum? cur non & ſingulas Hoſtias populorum adorationi propoſitas continere verum Chriſti Corpus? cur non & huic vel illi Regi legitime lecto parendum a ſubjectis populis? Et innumera alia. Certe hujuſmodi effata aliquo univerſali effato, quod Deus revelavit, & facto moraliter evidenti innituntur, ſicuti nullo negotio quiſque intelligat. Certe & ex his multa credenda ſunt populis, ne debita officia negent, & ne graviter peccent. Attamen quis haec & alia ejuſmodi immediate per Fidem credenda pronuntiet, quamvis univerſali effato, quo innituntur, ſit immediate ſupranaturalis aſſenſus adjungendus? Haec igitur quum neceſſario conſequantur & pendeant a facto, cujus veritatem a caelo nequaquam edocemur, ne ipſa quidem tam certa reputanda videntur, quam certa nobis futura ſunt Evangelica Dogmata.

Praeterea celebre eſt facinus Stephani VI. Romani Pontificis, qui Formoſum legitimum Romanae Eccleſiae Praeſulem, ab univerſa Eccleſia ſuſceptum, (ejus cadavere ignominia & flagris affecto) e catalogo Romanorum Antiſtitum expunxit; iterumque Ordinibus ſacris, ut initiarentur ab eodem initiati, praecepit: eaque omnia ſolemnibus Romanae Synodi votis firmavit. Nemo autem eſt, qui heic non legat, falſi arceſſitam, & inanem pronuntiatam a Stephano propoſitionem illam: *Formoſus eſt, aut fuit verus Romanus Pontifex*. Ergo Stephanus aut a Fide excidit, & Haereſim e Cathedra propoſuit: aut ad Fidem immediate illa enunciatio non pertinebat. Primum nemo veritatis amans, & Pontificiae dignitatis ſtudioſus dixerit; etenim Stephanus nefario quidem & inaudito ſacrilegio Petri

Sedem deturpavit, ſed *in quaeſtione Facti*, *non Juris*, *& malo exemplo*, *non falſa doctrina*, erravit, ſicuti ait magnus Cardinalis Bellarminus. Reſtat igitur, ut a Fidei Dogmatis illud effatum excludatur, & excludendum quoque ſit in poſterum. Utcumque tamen capiatur Stephani exemplum, illud certum eſt, ab aliis Romanis Pontificibus, & ab ipſa Eccleſia, neminem hucuſque tanquam Haereticum fuiſſe damnatum hac una de cauſſa, quod credere nollet, aut negare auderet verum Romanum Pontificem hominem quempiam in Succeſſorem Petri electum. Id cernere eſt in tot Schiſmatum Hiſtoria, quibus afflicta fuit Eccleſia & Cathedra Romana. Quae autem, quaeſo, eſſe cauſſa potuit, cur nunquam ad Fidem pertinere hujuſmodi crimen, ſive errorem, nemo ſtatuerit, & nemo Haereticis idcirco ob hoc unum fuerit accenſitus, quum tamen ea controverſia tot motus animorum exciverit, & toties verſata ſit in ore & judiciis, tum univerſae Eccleſiae, tum Romanorum Pontificum; & qui negat aliquem rite electum in Succeſſorem Petri, ipſum quoque neget eſſe verum Romanum Pontificem? Non alia utique videtur ratio fuiſſe, quam quod iſta quaeſtio ad Factum pertinere crederetur, non autem ad Dogma, & immediate ad Fidem referri non poſſe.

Si dicas, ab hac cenſura ideo ſolum temperatum, quod rite electus nondum ab Eccleſia univerſa ut talis receptus fuiſſet: nobis perſuadere non facile id poſſis, qui novimus tot aliis diris exceptos, tot poenis damnatos a Pontificibus Maximis Canonice electis, negantes impugnanteſve legitimam eorum electionem. Ut autem aliis & rationibus & exemplis hac in re parcam, ſufficere videtur Pauli IV. Pontificis Maximi ſententia. *Si ullo unquam tempore apparuerit*, (edicit ille Bulla XIX. in Bullar. Rom. & haec priora verba accurate notanda) *aliquem ante ejus in Romanum Pontificem aſſumptionem a Fide Catbolica deviaſſe*, *aut in aliquam Haereſim incidiſſe*, *&c. Promotio ſeu aſſumptio de eo etiam in concordia & de unanimi omnium Cardinalium aſſenſu facta*, *nulla*, *irrita*, *& inanis exiſtat*, *nec per ipſius Romani Pontificis inthronizationem*, *aut adorationem*, *ſeu ei praeſtitam ab omnibus obedientiam*, *& cujuſvis temporis in praemiſſis curſum*, *convaluiſſe dici*, *aut convaleſcere poſſit*. Igitur fieri poteſt, ut quiſpiam non eſſe verus Pontifex aliquando appareat, licet Petri Sedem impleverit, ſibique omnes habuerit obedientes, dum olim Haereſi addictus fuiſſe deprehendatur. Igitur ſupranaturalis Fidei aſſenſus exigi non poteſt, quo aliquis credatur verus Romanus Pontifex, etiamſi ab Eccleſia univerſa receptus fuerit, quando Ec-

cleſiam

cleſiam ipſam ab omni errore immunem in hoc negotio nequaquam arbitratur ipſemet Paulus IV. Atque in iſta eadem ſententia fuere antiquiores Theologi, quanquam obiter in ea verſati. Progrediamur.

Sed quei certa per Fidem credenda erunt Romanorum Pontificum decreta ad Dogma pertinentia? quei non liceat eorum ſententias contemnere, eorum electionem pro lubito revocare in dubium? quei evitari poterunt ſexcenta alia incommoda, ſi certum aliquem hominem verum Petri Succeſſorem credere nunquam jubeamur? Et haec quidem, fateor, in cauſſa fuere, cur proxime praeterito ſaeculo Scholaſtici quidem Theologi efflagitare coeperint immediatum divinae Fidei aſſenſum in iſta quaeſtione, repudiata opinione minus recentium. Niſi ita crederetur, viſa eſt ipſis nutare Eccleſia, & doctrina Catholica, quod tamen antiquiores non extimeſcebant. Verum nihil fortaſſe hinc ſibi atque Eccleſiae timere debuerunt ingenia puſilla, nihilque hinc ſibi ingenia temeraria blandiri. Quanquam enim immediate ad Fidem iſta referenda non ſint, ea tamen credenda eſſe dicimus vera ac certa, & ſtare nihilominus poteſt Dogmatum & decretorum robur, & nihil in legitimos Pontifices audere licet.

Quod ut liqueat, ſtatuimus primo tanquam evidens, Deum revelaſſe olim, praeter Facta & Dogmata quaedam particularia, univerſales etiam quaſdam Regulas atque Sententias, quibus Eccleſia, & ſinguli homines in poſterum regerentur, tum ut credenda crederent, tum ut facienda facerent, & non facienda vitarent. Univerſales autem illae Regulae atque Sententiae a Deo revelatae, ut uſu valeant, applicandae ſunt Factis quibuſdam particularibus non revelatis, idque fit aut a Romanis Pontificibus, aut a Conciliis, aut ab hominibus ſingulis. Applicationem faciendam tum novimus, quum Evidentia aut naturalis aut moralis nos movet; iſtaque Evidentia ſufficiens cauſſa eſt, ut merito aliquid agamus ſive credamus; immo ita credere, aut agere ſaepe cogit, ut ſecus facientes non terrenis tantummodo poenis, ſed etiam aeternis ſint caſtigandi. Fides docet ac jubet, colendos eſſe parentes ac Reges legitimos; at ſimul non docet, hunc vel illum hominem eſſe certum parentem, & legitimum Regem noſtrum. Attamen quia ex Evidentia morali cognoſcimus, qui ſint iſti parentes & Reges, hujuſmodi particulari facto applicare cogimur univerſale Fidei decretum, & hunc illumve hominem colere. Non colentes, cum in terris, tum poſt mortem, juſta poena manebit. Ad Fidem ergo immediate pertinere non poteſt

haec

haec enuntiatio: *Iſte, vel ille mihi colendus eſt ut pater, ut Rex*. Sed num obſequium iis negare idcirco liceat? Apage. Evidentia moralis ita me de peculiari hoc facto certiorem facit, ut ſine gravi culpa atque ignominia debitam illi ſubtrahere reverentiam non poſſim, etiamſi revelatio divina de hujuſmodi Facto deſideretur.

Ita & Epiſcopis noſtris, & praecipue Succeſſoribus Petri, ſecundum divina mandata a Chriſtiano grege parendum eſt; iiſque, & potiſſimum congregatis in aliquo legitimo Univerſali Concilio, aut Romano Pontifici aliquod decernenti Dogma (a), credendum eſt, divinaeque Fidei aſſenſus huic Dogmati accommodandus, prout ſanctiſſimae Legis inſtituta praecipiunt. Nam & ſi revelatum a Deo mihi non fuerit, hunc vel illum eſſe legitime electum, verumque eſſe Paſtorem, aut omnes in hoc illove Concilio congregatos, veros eſſe Paſtores: negare tamen non poſſum, praeeunte Evidentia morali, & fidem de iſta Evidentia nobis faciente ſuo aſſenſu ipſamet Eccleſia, & populi multitudine, quin ii ſint legitimi Paſtores Eccleſiae Catholicae, & quin mihi aliquid credendum in Religionis doctrina proponant. Noluit Deus tot particularia facta praedicere, aut identidem ſua revelatione aperire. Rationi, & conſcientiae noſtrae uſum dimiſit univerſalium ab ipſo revelatorum, quae, quum Evidentia poſcit, applicaremus particularibus factis. Itaque iſta facta conſcientiae noſtrae ſatis per Evidentiam nota certaque fiunt, ut nulla ſit excuſatio peccati, ſi propterea obſequi & credere nolimus Paſtoribus noſtris. Alioqui, ſi divinam revelationem ubique neceſſariam putamus; & quum deſideratur, fas eſt negare fidem ſalutari doctrinae, obedientiam praeceptis, obſequium Majoribus: jam non Eccleſia ſolum, ſed univerſae mundi Reſpublicae evertentur; immo nihil credere cogemur, & pejores quam Academici & Sceptici erimus. Nihil enim eſt, quod ab aliquo facto minime revelato aliqua ex parte non pendeat, eique conjunctum non ſit: idque etiam in Religionis Catholicae oeconomia animadverti poteſt. At propterea a credendo, atque agendo non excuſantur homines.

Exempli cauſſa neque revelatio, neque Eccleſia certos nos faciunt, tot ſacrarum Scripturarum editiones typis procuratas per Epiſcopos ſingulares, aut Doctores orthodoxos, purum putum continere verbum Dei, & omnibus carere mendis: quae tamen menda: efficere dubium, & immutare etiam divinorum Librorum ſenſum poſſunt.

(a) In Pariſienſi editione, ut ſupra notavimus ad Cap. IX. heic additum, *cui aſſentitur Eccleſia univerſa*. Conſule ibidem laudatam Epiſtolam.

ſunt. Num idcirco nobis licebit fidem negare documentis inibi propoſitis? Nequaquam. Documenta ipſa divinae Scripturae immediate nobis non ſolent proponi a Deo, aut a Conciliis univerſalibus, hoc eſt aut a Veritate ipſa, aut a veritatis cuſtodibus falli neſciis, quos nunquam auribus noſtris audivimus, ſed quidem a ſingulis Epiſcopis, Parochis, aliiſque hominibus errori obnoxiis. Num ſatis id fuerit, ut aſſenſum Fidei ſupranaturalis quiſquam neget doctrinae, per hoc hominum genus propoſitae, quum ipſam doctrinam immediate audire non poſſimus a Deo, aut a Conciliis Paſtorum non errandi praerogativa donatis? Minime ſane. Neque certum eſt divina certitudine, hunc illumve Librum eſſe foetus, ſive ſanctorum Patrum, ſive Epiſcoporum, non confictos, non interpolatos: idque Eccleſia ipſa ita ſtatuere nequit, ut ad Fidem pertineat. Quum tamen ex his fontibus Traditionem Chriſtianae Doctrinae educi contingat, quis factum hoc uti minime certum cauſſari audeat, ne Traditioni ipſi, quae inde derivatur, toto intellectus obſequio adſentiatur? Certe qui rem accurate examinet, inveniat, non Traditionem tantum, ejuſque monumenta, ſed Codices etiam divinae Scripturae, quos nunc habemus, certiſſimique ſumus germanos eſſe Prophetarum & Apoſtolorum Libros, a ſerie factorum quorumdam pendere, quae nobis per divinam Fidem certa non ſunt. Praeterea nunquam ad Fidem ſpectare poterit, Epiſcopos, e quibus generale Concilium conflatum fuit, ſacro Baptiſmate, ſacris Ordinibus rite fuiſſe initiatos, & corde haereſim non conſoviſſe. Quis nihilominus eum ferat, qui Nicaeni aut Tridentini Concilii decretis morem gerere, & ſupranaturalem Fidem eorum Canonibus accommodare nolit, adeo levi in medium excuſatione prolata? Alia id genus perſequi non lubet.

Si ergo iſta Facta non revelata minime impediunt, aut impedire poſſunt, quominus Chriſtianae Doctrinae Conciliis, & Traditioni firmiſſimum Fidei aſſenſum demus: cur neceſſe putabimus ad Fidem referre enuntiationem illam, *hic aut ille eſt verus Romanus Pontifex*, quaſi liceat obedientiam Romanis Pontificibus, & obſequium negare definitionibus de Dogmate ab Eccleſia univerſa receptis, ſi ad Fidem immediate non ſpectet ejuſmodi effatum? At, inquiant ii, qui aliter ſentiunt, quomodo divinitus certiſſima ſint, ut fere omnium Catholicorum ſententia habet, decreta Romani Pontificis, niſi divinitus quoque pro certiſſimo credendum ſit, hunc illumve eſſe verum Romanum Pontificem? Quomodo (nos quoque reponere poſſumus) per divinam Fidem credendum eſt, hunc aut illum

illum eſſe verum Pontificem Maximum, niſi per eandem fidem credatur, hunc aut illum fuiſſe rite electum in ſucceſſorem Petri, & Baptiſmate, & ſacris Ordinibus rite olim donatum, & nunquam cum Haereticis ſenſiſſe, aut etiam poſt maximum munus adeptum in Haereſim non declinaſſe, quod fieri poſſe ſimiliter plerique affirmant? Sed his praetermiſſis, hoc ſibi reſponſum habeant. Neceſſe eſt, Dogmata Fidei certiſſima credere, atque obtemperare Maximis Pontificibus, quanquam eodem aſſenſu non ſit neceſſe eos credere veros Pontifices Maximos, & certa credere tot alia facta, de quibus nuper egimus. Ut enim Dogmata per Fidem amplectamur, certaque credamus, ſufficit, ut facta illa, & legitima electio Romani Pontificis, nobis per moralem evidentiam innoteſcant. Conficitur autem argumentum iſtud. *Quidquid a Deo revelatum eſt, verum certumque eſt; & quidquid per evidentiam nobis conſtat, ab Eccleſia, aut a Romano Pontifice receptum aut ſtatutum fuiſſe tanquam revelatum a Deo, certum quoque nobis per Fidem divinam futurum eſt. Sed per Evidentiam nobis conſtat, Eccleſiam, aut Romanum Pontificem, hoc vel illud dogma recepiſſe, ſive ſtatuiſſe tanquam revelatum a Deo: Ergo id certum nobis eſſe debet per divinam Fidem.* Et revera quum jubeamur a Deo credere Chriſtianam Doctrinam, quae ab ipſo revelata, & ab Eccleſia, aut a Romanis Pontificibus afferta fuit: cur poſt tantam aſſertionis hujuſmodi Evidentiam ea Dogmata credere nolimus? cur adhuc dubitare velimus? cur ſalutem noſtram in periculum adducere non credendo? Sibi neget, ſi poteſt, conſcientia noſtra, Eccleſiam, aut Romanum Pontificem iſta recepiſſe, aut decreviſſe. Neget, hunc eſſe verum Pontificem Romanum, rite electum, rite ablutum baptiſmatis lavacro, nunquam haereſi addictum; hos vel illos Libros eſſe germanos ſanctorum Patrum foetus; hoc illudve Concilium ex Catholicis Epiſcopis legitime coactum. Haec adeo evidenter conſtant, (quamvis per revelationem divinam non conſtent) ut jure nemo negare velit ac poſſit. Et qui iſta negare, aut in dubium revocare licitum ſibi putat, non eſt cur negare etiam non poſſit ac velit pleraque alia certiſſima & evidentia in hoc hominum rerumque temporario ſtatu: quod tamen quantum a recta Ratione, Legibuſque divinis atque humanis abhorreat, non eſt meum oſtendere hominibus ratione utentibus. Regitur hominum vita variis Evidentiae generibus. Qui eis adverſatur, aut demens eſt, aut temerarius, & poena dignus, ſi in re caecutiat, quae in publicum malum, aut in Religionis, ſuaeve privatae ſalutis perniciem vergat.

Hinc

Digitized by Google

Hinc abjiciendae cavillationes, & diverticula, dolo malo, & ſine ratione quaeſita. Credendum, faciendum, fugiendum eſt, quod Deus per Eccleſiam nos credere, facere, ac fugere docet, ſi nobis cordi eſt aeterna vita & conſcientiae quies.

Evidentia autem, ut dixi, alia eſt Naturalis, alia Moralis. Utrique interdum id roboris eſt, ut ſi aliquod effatum negemus, quod non ex Revelatione divina, ſed ex Evidentia ſolum conſtet, negemus ſimul aliquod effatum & dogma a Deo revelatum. Poſteaquam, exempli gratia, Evidentia Naturalis me certum fecit, hunc aut illum eſſe hominem: ſi inficiari velim, ipſum illum peccaſſe in Adam, non poſſum, quin ſimul negem effatum ad fidem pertinens, hoc eſt omnes homines in Adam peccaſſe. Aut ergo me delirum, aut impium prodam ſi hoc affirmare, illud negare pergam. Hoc patere poteſt in aliis ſexcentis exemplis, tum quod eſt ad licite agendum, tum quod eſt ad neceſſario credendum. Igitur qui has evidentes enunciationes negare audeat, etiamſi non immediate, mediate tamen Fidei Dogmata laedit; ac illud praeſertim, quod Chriſtus peculiari providentia ſuam regit Eccleſiam, eique non deeſt in neceſſariis.

Quod ſaltem eſſe extra omnem dubitationis aleam mecum omnes cenſeant, illud eſt: Si quis Romanum Pontificem pacifice electum, pacifice regnantem, & ab univerſa Eccleſia receptum, non credat verum Romanum Pontificem, eique idcirco obſequi & obtemperare nolit juſta praecipienti, hac una excuſatione fretus, quod non ſit certum, ut ajunt, de Fide, illum eſſe verum Romanae Eccleſiae Antiſtitem: homo tam temerarius, utpote gravi crimine obſtrictus, merito coercendus erit ſeveriſſimis poenis, & communione Eccleſiaſtica privandus. Eadem dicas de legitime habito Concilio. Etenim, quamvis fidei aſſenſu immediate credere legitimum hoc eſſe Concilium, nullo Eccleſiae decreto cogamur: cogimur tamen propter manifeſtas Fidei regulas Concilio generali ab Eccleſia recepto morem gerere, & Fide divina credere Dogmata ab eo definita, quum Evidentia ſimul ita agendum praeſcribat, & ſatis conſcientiam noſtram ab errore tueatur, & ad credendum impellat. Hinc juſtis caſtigationibus repreſſi olim Theologaſtri quidam fuere, qui, quum ab Apoſtolica Sede damnatum iri praeſentirent nonnullas ſuas abſonas a Doctrina Chriſti ſententias, ſperarunt aut Romano Pontifici terrorem ſe incuſſuros, aut fruſtraturos damnationem, ſi hanc Theſim evulgarent ac propugnarent. *Non eſt certum de fide, hunc numero Papam eſſe verum Pontificem Romanum*. Ridendum plane, &

per-

perquam temerarium conſilium, quo Schiſmati praeludatur, & omnia Eccleſiae tribunalia eludantur; quaſi aliunde evidenter non conſtet, qui ſint veri Pontifices Romani, & quaſi fatendum ipſis quoque non fuiſſet, hanc unam ſufficere Evidentiam, ut Romani Pontificis, & Conciliorum decretis atque auctoritati parere deberent, ſi Catholici eſſe ac dici vellent.

Alia ſunt facta, quae in Eccleſia Dei conſtituta fuere tanquam certa, & conſtitui adhuc poſſunt, quibus etſi adjungendus non eſt ſupranaturalis Fidei aſſenſus (non enim illa referre inter Dogmata licet) nefas tamen ſit non amplecti, & non credere vera; & qui credere ſive amplecti recuſet, Haeretici cordis ſuſpicionem non levem contra ſe excitabit, aut ſaltem ſeveritate legum ad meliorem ſententiam pertrahendus erit. Hujuſmodi ſunt ea omnia, ex quibus Dogmatum unitas, & conſervatio pendere videtur. Exempli cauſſa, nunquam Eccleſia conſtituere poterit, tanquam Fidei Dogma, hos illoſve Libros Hieronymo, Auguſtino, Chryſoſtomo, aliiſque Patribus eſſe adſcribendos. Id nos tamen novimus & credimus Evidentia edocti, quae & Ariſtoteli, & Ciceroni, & Virgilio, aliiſque, Libros tribuendos eſſe edicit. Sublata hac Evidentia, nefas non eſt de germanis hujuſmodi Librorum Auctoribus dubitare. At qui contra Evidentiam fidemque antiquitatis Libros a Patribus conſcriptos ſuſcipere & deoſculari nollet, compellendus foret, poenis etiam gravibus, ad opinionem hanc exuendam. Ii ſiquidem Libri Divinae atque Eccleſiaſticae Traditionis promtuaria ſunt, eorumque veritas & conſervatio mirum in modum conducit Evangelicae doctrinae conſervandae atque explicandae.

Similiter nunquam certiſſimum de Fide, ut ajunt, erit privato cuicumque homini, ſe abſque omni prorſus erroris periculo intelligere verba Libroſque Conciliorum & Sanctorum Patrum. Attamen, ubi is evidenter cognoſcat, ſe eorum ſenſa intellexiſſe, quouſque aliter ab Eccleſia non edoceatur, certam credere debebit doctrinam, quam in iis verbis & Libris communi & conſtanti calculo aſſertam contineri cognovit. Tandem inter Fidei Dogmata nunquam referre licebit, hunc illumve hominem Haereticum eſſe aut fuiſſe, puta Arium, Lutherum, Calvinum. Nemo tamen inter Catholicos ita inſanit, ut id genus homines, Libris ſuis, & Eccleſiae totius conſenſione damnatos, negare velit, aut credere nolit a Fide vera devios, quod ſibi per divinam Revelationem non conſtet, eos Catholicae Doctrinae revera fuiſſe adverſatos. Id aliunde apertiſſime conſtat,

Digitized by Google

ſtat, hoc eſt ex ipſa rerum Evidentia. Hujuſmodi autem facta ad judicium ſpectant Eccleſiae, Maximorumque Pontificum, & aliorum etiam Epiſcoporum; nullumque dubium eſt, quin iis judicantibus reverentia maxima debeatur. Reverentia, inquam, maxima, & aſſenſus humilis, non autem divina Fides. Nam & iſta judicia nihil aliud reſpiciunt, quam facta a Deo minime revelata; quare neque per ſe immutabilia ſunt, neque ab omni prorſus erroris periculo immunia.

CAPUT DECIMUMNONUM.

In Judiciis Eccleſiaſticis tria conſideranda, nempe Doctrina, Perſona, ſeu intentio docentis, & Voces, ſeu phraſes, quibus doctrina exprimitur. In Doctrina damnanda ſive probanda, eſt ab errore immunis Eccleſia; non autem in judiciis de Perſona. An judicia Eccleſiaſtica de Vocibus & ſenſibus ſupranaturalem Fidem poſtulent. Tum ſolum poſtulare videntur, quum ad Fidei doctrinam aut ſtatuendam aut defendendam neceſſarius eſt in Eccleſia Spiritus Sancti afflatus, & quum de Traditione colligenda ex Patribus, & de ſenſibus Canonum, & de verſionibus ſacrae Scripturae agitur.

NE tamen in judiciis Eccleſiaſticis, de quibus nuper facta eſt mentio, ſuſcipiendis atque penſandis fallamur, utiliſſimum puto animadvertere, diſtinguenda ibi ſemper tria eſſe, nempe *Doctrinam*, *Perſonam docentis*, & *Voces ſeu verba*, *quibus doctrina exprimitur*. Sub nomine Doctrinae venit id, quod ſignificatur quibuſdam vocibus, verbis ac phraſibus, iſtaque doctrina judicari poteſt ſana aut perverſa ab Eccleſiaſticis Judicibus. Quod quum Eccleſia facit, certum eſt, errorem intercedere non poſſe, tum quia fieri non poteſt, ut Eccleſia Dei in Dogmate fallatur, & Chriſti promiſſa irrita efficiat; tum quia ſententiam de re profert, quam a Deo ipſo didicit ſive in ſacris Litteris, ſive per antiquiſſimam Traditionem. Ideo immutabilia ſunt ex inſtitutione Chriſti, & ex natura ſui, quod eſt ad hanc partem, Eccleſiae judicia, meritoque a Catholico grege ſupranaturalis Fidei aſſenſum exigunt.

Perſona docentis tum judicari dicitur, quum judicium fertur de mente animove illius, qui doctrinam quampiam tradidit. Sacrorum Judicum & heic habent locum jura, non ita tamen ut eorum ſententia (quod eſt ad hanc partem) nulli mutationi, nulli errori obnoxia ſit. Humano more, humanis legibus atque ſucceſſu iſta peraguntur. Ut enim vetus habet regula, *Eccleſia non judicat de internis*. E ſolis autem externis, quantum fieri poteſt, interna judicantur. Fieri igitur poteſt, ut qui prava ſcripſit, aut pronuntiavit, recte animo ſenſerit; nam & qui recte ſentiunt, non recte ſemper loquuntur, aut diſputant, & cor interdum aliud credit, quum os ex ſimulatione aliud pronuntiat; ſicuti & qui a veritate aberrant, ſaepe errorem ſuum verborum ambiguitate obtegere ſolent. Praeterea multi ex infirmitate intellectus in errores labuntur, non ex pertinacia voluntatis; & cum eodem errore ſuo conjunctam habent debitam ergà Eccleſiae judicia reverentiam, promti abjurare quidquid noverint ab Eccleſia damnatum, & amplecti quidquid illa conſtituat. Hi ſane inter certiſſimos Haereticos non ſunt computandi, quanquam eos uti Haereticos Eccleſia de externis judicans rite damnaverit. Quae autem plena firmitas eſſe in hoc genere poteſt Eccleſiaſticis judiciis, dum occultam feriunt mutabilemque hominum voluntatem ac mentem, & dum interdum e vivis ſublatos, anathemate & diris feriunt, nullam ſuae mentis rationem reddituros? Neque vero quidquam probri aut periculi in Eccleſiam venit, ſi heic erretur. Ad Doctrinam Chriſti, in qua certe ſtatuenda errare nequit Eccleſia, non ſpectant hujuſmodi facta, hoc eſt, hunc aut illum Auctorem privatum ejus erroris eſſe reum, de quo accuſatur, aut recte ſcripſiſſe, quum ſecus animo ſentiret. Sive hoc ille ſenſerit, quod illi Eccleſia tribuit, ſive non ſenſerit, ſtat ſemper Catholica doctrina, erroreſque in illo homine confixi nunquam deſinunt eſſe errores, quanquam ab iis fortaſſe abfuerit ille, quem Eccleſia damnavit.

Nil igitur mirum, ſi uti quibuſdam exemplis ſupra oſtendimus, hujuſmodi judicia iterum inſtitui, & retractari, & mutari Eccleſia patiatur. Immo cuicumque modeſte curanti, ut Auctorem quempiam damnatum ab erroribus purget, ſuccenſere Eccleſia minime conſuevit; quum ſuae eſſe pietatis ducat, omnibus filiis ſuis quocunque tempore locum vindicandae innocentiae relinquere, dummodo ſcandala evitentur, & qui patroni munere funguntur, non ſententias Auctoribus tributas, & ab Eccleſia proſcriptas tueri, ſed Auctores tantummodo ab erroribus, quibus inquinati credebantur, liberare con-

tendant.

tendant. Sic Origenem, Theodoretum Abellardum, Gotheſcalchum, Abbatem Joachimum, alioſque, in ipſis etiam generalibus Conciliis damnatos, ſacrilegium non fuit pro viribus tueri. Atque utinam nullum vere Haereticum unquam habuiſſemus. Quoſdam contra aut abſolutos, aut innocentes proclamatos, re melius comperta, novis percutere cenſuris in more fuit. Illuſtria ſunt, & huc revocari jure poſſunt Innocentii III. verba in Cap. *A nobis*, de ſententia Excommunic. *Judicium Dei veritati, quae non fallit, nec fallitur, ſemper innititur; judicium autem Eccleſiae nonnumquam opinionem ſequitur,* (in definitionibus nempe factorum; nam quae ad Dogma & Fidem ſpectant, veritate divina jam revelata innituntur) *quam & fallere ſaepe contingit & falli. Propter quod contingit interdum, ut qui ligatus eſt apud Deum, apud Eccleſiam ſit ſolutus: & qui liber eſt apud Deum, Eccleſiaſtica ſit ſententia innodatus.* Attamen quandiu error manifeſte in ſententiis judicum non appareat, & quandiu non conſtet, judices fuiſſe deceptos: Ratio poſcit, ut inviolata ſint & veneranda vel hujuſmodi judicia. Quiſquis levi de cauſſa & futili aliqua ſuſpicione ductus ea amplecti nolit, Eccleſiae, Romanorumque Pontificum auctoritati ſanctiſſimae obſiſtit, & gravi ac juſta caſtigatione plectendum ſe praebet. Sunt & ex his definitionibus, quae immutabiles certaeque evaſerunt, non quidem proprie ex Eccleſiae auctoritate, ſed ob nimiam rerum evidentiam, publicamque Haereticorum pertinaciam, qualem qui in Joanne Hus, Hieronymo Pragenſi, Luthero, Calvino, aliiſque ejuſmodi Eccleſiae Catholicae hoſtibus non videt, mente oculiſque caecutiat neceſſe eſt.

Ad Voces venio verba, phraſes, formaſque dicendi, quibus uti ſolent homines ad explicandam doctrinam ſuam, eamque transferendam de ſua in aliorum mentem. Et iſtas omnino neceſſarium videtur a Doctrina diſtinguere; nam aut pravo conſilio aut ex ignorantia poſſunt homines ſub orthodoxis loquutionibus perverſas celare ſententententias, & rurſus orthodoxas haereticis vocibus conveſtire. Cognoſcere autem, & judicare, quid ſonent Voces, phraſes, formaeque, dicendi, eſt cognoſcere, quis earum ſit ſignificatus, & ſenſus: qui itidem ſenſus, quum ſententiam doctrinamve continere & ſignificare poſſit aut orthodoxam aut haereticam, pius propterea & ſanus, aut impius & pravus ſit, appareatque ipſe quoque, neceſſe eſt, nihil conſiderata Scriptoris mente. Quaerimus igitur, an Eccleſia decernens, qualis ſit, & utrum Catholicus, an Haereticus alicujus Libri non divini, ſive alicujus dicti, ac propoſitionis ſenſus, falli umquam poſſit, & ſitne illius judicio heic adjungenda ſupranaturalis fides.

Et quidem graviſſimae rationes occurrunt, quae heic etiam divinae Chriſti Sponſae immunitatem ab errore erroriſve periculo tribuendam eſſe admoneant. Illud enim primo conſtat, Eccleſiae Paſtores, non ex arbitratu cerebroque ſuo, neque divinando (quod in Phyſicis ac profanis Hiſtoriis fieri interdum ſolet), ſed ex Traditione majorum de Scripturarum ſenſu judicare debere, & Chriſti doctrinam exponere, atque adeo controverſias in Dogmate eſſe dirimendas ſecundum ea, quae jam a Pontificibus Maximis, Conciliis, & ſanctis Patribus hucuſque accepimus. Quae res quanquam confirmatione non egeat, nobis tamen eſt Vincentii Lirinenſis viri graviſſimi auctoritate confirmanda: *Catholicorum hoc proprium*, inquit ille, *depoſita Sanctorum Patrum & commiſſa ſervare*, *damnareque profanas novitates. Ita enim in Concilio Epheſino omnium Patrum una fuit vox*, *ut quod erat antiquitus traditum*, *teneretur*, *quod adinventum nuper*, *exploderetur*. Superius vero Apoſtoli vocem interpretans, dixerat: *Depoſitum*, *id eſt*, *quod tibi creditum eſt*, *non quod a te inventum; quod accepiſti*, *non quod excogitaſti; rem non ingenii*, *ſed doctrinae; non privatae uſurpationis*, *ſed traditionis publicae; rem ad te perductam*, *non a te perlatam; in qua non auctor eſſe debes*, *ſed cuſtos; non inſtitutor*, *ſed ſectator; non ducens*, *ſed ſequens*, *&c.* Unde autem colligi poteſt vetus iſta neque novitia divinarum Scripturarum interpretatio, & Chriſtianae Doctrinae explicatio, niſi e Conciliorum, Romanorum Pontificum, ſanctorumque Patrum monumentis ac Libris? Et rurſus quei ſine errore colligi poterunt hujuſmodi interpretationes? quei novis Canonibus priſca ſtabiliri doctrina, ſi falli Eccleſia poteſt in aſſequendo ſenſu Canonum antiquorum, Librorumque a Patribus lucubratorum? quei certa erit doctrina, ſi ſenſum verborum, ſub quibus doctrina latet, ſine errandi periculo Eccleſia nequit educere? Immo neceſſe videtur, non ſolum Librorum & Canonum ſenſum, ſed mentem quoque & internum ſanctorum Patrum conſilium in iis vocibus ac phraſibus uſurpandis, Eccleſia cognoſcat atque intelligat. Nam etſi ab errore abeſſent Eccleſiaſtici judices in intelligendo ſenſu verborum, adhuc dubitandum reſtaret, num revera id ſancti Patres exprimere voluerint, quod eorum voces ac verba ſonant, quum fieri poſſit, ut quae homines animo ſentiunt, & per verba apta prodidiſſe ſibi videntur, aliter ſonent, ac ipſi velint, aut aliter a lectoribus intelligantur. Ad haec, niſi certiſſimum ſit Eccleſiae judicium, dum de verborum ſenſu judicat, quomodo profanas vocum novitates tuto declinabit? Neque

firmo

firmo decreto comprobare ipſa potuiſſet Vulgatam, ſeu Latinam, exempli gratia, ſacrarum Scripturarum Thanslationem, & palam edicere, nihil inibi contineri, quod verbo Dei adverſetur, nihil quod Graeco aut Hebraeo Archetypo non reſpondeat. Alia incommoda omitto, aut nunquam, aut vix evitanda, ubi dicamus, intercedere poſſe errorem in Eccleſiaſticis judiciis de ſenſu Librorum, vocum, & phraſium.

Verum ſuis quoque iiſque moleſtiſſimis difficultatibus ejuſmodi ſententia laborat, affirmans, nulli errori obnoxiam Eccleſiam, de alienorum Librorum ſenſibus judicantem. Nam hujuſmodi judicia feruntur in facta quaedam non revelata, in quibus nulla ab errore immunitas Eccleſiae Dei promiſſa fuit. Et ipſam quidem Eccleſiam novimus divinarum Scripturarum Interpretem, falli neſciam, a Deo conſtitutam; reliquorum autem Librorum interpretem pariter certiſſimam non novimus. Neque porro ipſamet conſuevit divinum aſſenſum hujuſmodi judiciis vindicare. Quanquam Honorii I. Romani Pontificis Litterae in Oecumenica Synodo VI. tanquam haereticis ſententiis ſcatentes proſcriptae fuerint, non defuere tamen Catholici ſubinde viri, qui Litteras illas ab hujuſmodi nota liberare, & Orthodoxas oſtendere non dubitarunt. Iſta de cauſſa nemo hucuſque ſuccenſuit, aut diem dixit praeſtantiſſimis Scriptoribus Baronio & Bellarmino Honorii Patronis. Noſtris autem temporibus quanquam tot animorum ſeditiones excitarit quinque Propoſitionum damnatio *in ſenſu a Janſenio intento*, & poſtrema hanc in rem habeamus Clementis XI. Pontificis Maximi oracula, nondum tamen ſancitum aperte fuit, ſpectare ad Fidem (quod eſt ad Janſenii ſenſum) Romanae Sedis ſeu Eccleſiae totius alioqui venerandam ſententiam.

Equidem in hoc arduo negotio, uti & in aliis ejuſmodi illud in primis cavendum reor, ne Miracula ſine neceſſitate multiplicentur, hoc eſt, ut tum ſolum in Eccleſia mirabilem divinumque afflatum, & ſupranaturalem opem admittamus, quum vera neceſſitas id poſcit ad tutelam Catholicae Doctrinae, & ad avertendam Religionis perniciem in proponendis Dogmatis, & profligandis erroribus. Si ea neceſſitas abſit, non video, cur ſponte velimus excogitare Miracula in iis caſibus, in quibus ſe extraordinario auxilio adfuturum eſſe non eſt pollicitus divinus Spiritus. Deinde cavendum, ne defenſione noſtra Eccleſiae ex ſe fortiſſimae noceamus: quod tum fieri poſſet, ſi illa ei privilegia tanquam neceſſaria tribueremus, quae poſtea caſus aliquis ei defuiſſe oſtenderet: qua opinione noſtra Eccle-

ſiam.

ſiam ipſam ludibrio ac telis inimicorum improvide atque incaute exponeremus. Quamobrem videndum eſt, an revera neceſſum ſit, ut Eccleſia Dei, ſicuti in Dogmatibus proponendis, & in ſacris Scripturis interpretandis, ita & in Librorum non Hagiographorum ſenſu aſſequendo ſit ab omni errandi periculo divinitus ſecura. Quid in hac re mihi probabile videatur, afferam, humillimum ſemper erga ſententiam meliorem obſequium praefatus.

Et primo, Eccleſiam, interpretantem verba & ſenſum Canonum, Librorumque a ſanctis Patribus conſcriptorum, ut ſanam inde Chriſti doctrinam hauriat, diſtinguere juvat ab eadem Eccleſia interpretante ſenſa & verba privatorum hominum, ut ea vel abſolvat, vel damnet. Secundo, duae conditiones conſiderandae ſunt in Oeconomia Chriſtianae Doctrinae, quarum altera ad Eccleſiae Proceres pertinet, altera ad Chriſti fideles; utraque neceſſaria; illa, ut Paſtores recte proponant: iſta, ut populi recte credant, & credere debeant dogmata propoſita. Prima conditio eſt, ut tunc ſolum ſe ſervandos ab omni erroris periculo immunes Eccleſiae Paſtores in proponenda caeleſti doctrina ſperare & credere poſſint, quum debitam fidem & diligentiam ipſi adhibebunt in colligenda ipſa doctrina e ſacris Scripturis, Conciliis, Patribus, aliiſque Traditionis Eccleſiaſticae monumentis. Quae Concilia huic muneri ac debito defuere, quanquam initio congregata fuerint optimis auſpiciis, Conciliabula evaſere, ut de Synodis Ariminenſi, Epheſina Latrocinii, aliiſque exploratum habemus. Quapropter tum Epiſcopi in Conciliis, tum Pontifices Maximi judicaturi, quum lis eſt de Dogmate, non pro ſuo quique ingenio, ſuiſve affectibus, ſententiam ferre debent, ſed qualem Traditio diligenter explorata ſuppeditat. Tum vero diligenter explorata Traditio dicitur, quum ex Patrum, Theologorum, & Conciliorum documentis, Epiſcopi evidenter intelligunt, num doctrina quaepiam tradita, an potius improbata a Majoribus noſtris fuerit. Qua in re Evidentia moralis & requiritur, & ſufficit, qualem prudentes viri in aliis humanae vitae graviſſimis negotiis ſequuntur, ut aliquid prudentiſſime credant, aut non credant. Ubi praeceſſit iſthaec Evidentia, neque vis, aut pravi affectus interceſſere: ad ſententiam Eccleſiaſticam certus eſt greſſus, eaque doctrina, quae tum proponitur, divino aſſenſu a ſingulis Chriſti Fidelibus credenda eſt vera, atque germana caeli doctrina. Impleta enim conditione, quae ex parte Paſtorum exigebatur, ſua quoque promiſſa Chriſtus implet, & adminiculo eſt Petri Succeſſoribus, Conciliiſque Generalibus, ne a ſalutari veritate aberrent.

Altera conditio, Chriſti Fideles reſpiciens, ea eſt, ut unuſquiſque ſtatim ac ſibi perſpicuum atque evidens ſit, ejuſmodi definitionem a legitime habitis Conciliis, ſummiſve Pontificibus e Cathedra pronuntiantibus, vel olim, vel recenter, prodiiſſe, iis fidem adjungere debeat ſupranaturalem. Evidentia moralis & heic locum habet, credendique neceſſitatem imponit. Nam quoties aliquid a Deo revelatum fuit, idque per Eccleſiam minime fallacem conſtat revera fuiſſe a Deo revelatum: cur diutius ſuſpendere velimus fidem noſtram? Perſpectum habemus, credenda eſſe quaecumque Dogmata habet vera Chriſti Religio. Si cordi nobis eſt aeterna ſalus, & grave ſcelus effugere animus eſt, iis habenda eſt plena fides, ſimul ac evidenter innoteſcit, eadem pro Dogmatibus ab Eccleſia proponi, tergiverſatione omni, cavillationibuſque ſubmotis. Eodem modo, uti diximus, etiamſi ex Revelatione divina notum nobis non ſit Romanos Pontifices, aut ſingulos Conciliorum Patres legitime electos, baptiſmate ſacro ablutos, ab omni haereſi alienos fuiſſe; aut privatos homines, Parochos, & Epiſcopos, a quibus ἀμέσως ea dogmata Plebi Chriſtianae tradi ſolent, aut falli aut fallere non potuiſſe, atque alia id genus: ab iis tamen Dogmatibus credendis abſtinere non licet ubi moraliter evidens ſit, a legitimis Paſtoribus legitime propoſitam fuiſſe Chriſti doctrinam. In reliquis humanis negotiis & credimus, & agimus; & niſi agamus, merito interdum punimur, ſola Evidentia morali praeeunte, mentemque noſtram movente: cur in omnium maximo negotio aeternum increduli eſſe, & moras ad credendum nectere velimus? Num omnia ſuo ore ſingulis nobis e caelo revelare debet Deus? num omnem quaeſtionem per miracula evidentia dirimere? Praecepit ille, ut Eccleſiam audiremus; & qui Apoſtolos, eorunque Succeſſores Epiſcopos audit, Chriſtum audit, ut ipſemet ait Lucae X. 16. Igitur, ubi conſcientiae noſtrae patuit, quid de Chriſtiano Dogmate legitima Romanorum Pontificum, & Conciliorum, & Patrum auctoritas decrevit, id fortiter credendum; & nolle credere, aut inſani, aut haeretici hominis erit.

His poſitis, ſi petatur, an Eccleſia falli poſſit in intelligendis ſenſibus & verbis ſacrorum Canonum, & ſanctorum Patrum, reſpondemus, ipſam falli non poſſe, poſtquam in iis expendendis curam debitam, & ſinceritatem adhibuit, & Evidentiam moralem ſecuta eſt. Quam tamen immunitatem ab omni errore tum ſolum tribuimus, quum de colligenda Traditione caeleſtium Dogmatum agitur, non autem in aliis rebus & factis neutiquam revelatis. Id e Chriſti

promiſſis neceſſario fluit. Nam ſi Chriſtus Eccleſiam ſuam a ſalutari veritate Dogmatum nunquam receſſuram pollicitus eſt, uti aperte ſcimus pollicitum fuiſſe; & inſuper ſi Dogmatum & Scripturarum vera interpretatio atque definitio haurienda eſt e ſanctorum Patrum, Conciliorumque praecedentium documentis, uti hauriendam eſſe conſtat: neceſſe eſt, ut Eccleſiaſtici Judices hujuſmodi monumenta eorumque ſenſus intelligere ſine errore poſſint, quoties conditionibus ſibi impoſitis rite defuncti fuere. Nam quei doctrinam ſanam ac veritatem in Eccleſia ſua Chriſtus ſervet, & quo pacto Paſtores tuto ipſam conſtituant, & ab haereticis deliramentis tueantur, ſi errandi periculum ſubſit, vel poſt diligens Patrum examen, & Evidentiam compertam, & proſcriptos ſaeculi affectus?

Peculiare igitur ſancti Spiritus auxilium neceſſario adeſſe dicimus Eccleſiae, dum ejus Paſtores monumenta Traditionis fideliter & ſedulo conſulunt. At illud adeſſe, aut neceſſarium eſſe, nequaquam dicere audemus in ſingulorum Patrum Libris & ſenſibus examinandis, atque interpretandis, vel quum Traditio inde hauritur. Spiritus ſancti ope, inquam, indigent & donantur Eccleſiae Magiſtri, quum collective e ſanctorum Patrum Libris Dogmata petunt; non autem id certum, quum ſingillatim de unoquoque Patre judicant, ejuſque ſenſa exponunt. Paradoxum id videatur: nam poſtquam dedimus Conciliis & Eccleſiae, tanquam neceſſariam immunitatem ab errore in interpretandis omnibus aut pleriſque Patribus collective ſumtis, ſi rurſus in intelligendis ſingulis falli ii poſſunt, errori quoque obnoxia ſit eorum auctoritas oportet in interpretandis omnibus, aut pleriſque Patribus; univerſalia enim e ſingularibus conſtant, & ſingularium infirmitas in univerſalia quoque tranſit.

Attamen mirari deſinent, quicumque ſecum animo volvant certiſſimum illud Catholicae Eccleſiae effatum: nempe ſingulos ſanctos Patres, & ſingulos privatos Praeſules in doctrina Chriſti explicanda & tradenda, firmum veritatis argumentum praeſtare non poſſe; & contra omnes, aut pleroſque in aliquo Dogmate & in ſacrarum Litterarum expoſitione concordes, quod eſt ad fidem & mores, ſolidiſſimum atque divinitus certum ſuppeditare veritatis argumentum. Nempe ſinguli, quanquam ſumma veneratione digni, errare tamen potuerunt, quum peculiari Spiritus ſancti inſpiratione quiſque ſingillatim ſumtus caruerit in ſuis conſcribendis Libris, & quibuſdam phraſibus ac verbis adhibendis. At omnes ſimul ſumti errare nequaquam potuerunt; Eccleſiam quippe ipſi illi ſimul ſumti referunt, quam

nunquam

nunquam in errores lapſuram pollicitus eſt Chriſtus. Deinde non quod aliquis vir Sanctus hoc illudve ſenſerit, ejus ſententia ſufficit ad ſtabiliendum aliquod Chriſti Dogma, neque uno illius dicto niti Conciliorum judicia debent; ſed opus eſt ſtatuere & credere, quod omnes, aut plerique Patres, & rationes, & alia Traditionis legitimae documenta ad ita credendum impellunt. Quapropter, quamvis in quibuſdam Oecumenicis Conciliis, & plerumque a Dogmaticis & Polemicis Theologis, loca ſanctorum Patrum afferuntur in confirmationem ſacrorum Dogmatum, & Eccleſiaſticarum ſanctionum; eorum tamen ſingillatim ſumtorum ſenſus ad fidem non pertinet; neque divino aſſenſu credendum eſt, ſingula ea verba & phraſes eum continere ſenſum, quem Epiſcopi & Theologi intelligunt. Sed interdum ea, qua par eſt reverentia, aliter aliqua interpretari licet, intacta ſemper veritate doctrinae. Id inter Theologos eruditione non minus, quam ſinceritate conſpicuos fieri ſinit Eccleſia. Et in Oecumenica Synodo VII. ut alias Synodos praetermittam, occurrere ex his nonnulla poſſunt, uti, exempli gratia, minus apte adhibitus eſt ad firmandum Imaginum cultum S. Baſilii locus, ubi ille de Filio Deo loquitur, perfecta & integra Dei Patris imagine. Nam quod de rationibus jam diximus, de effatis quoque Sanctorum Patrum dicendum eſt, quibus Dogmata ſtabiliuntur atque probantur. Plurimas tum rationes, tum ſacrarum Litterarum & Patrum ſententias, Concilia, & Romani Pontifices ſemper habent, & congerunt, quum Dogma quodpiam rite decernunt. Sunt autem inter iſtas multae invictae, & ab impiis tantum aut dementibus in controverſiam adducendae; ſunt & aliae probabiles tantum, & veriſimiles, quae tamen invicem robur ſibi dant, & accipiunt; & aliae quoque interdum poſſunt animadverti, quae nihil ad rem propoſitam faciant.

Iſta vero omnia ſimul conjuncta eam Dogmatis ac Traditionis moralem Evidentiam praeſtant, quae neceſſaria eſt, ut Eccleſiaſtici Judices prudenter & tuto de Doctrina credenda ſententiam ferant. Qua in re patet, nihil novi a Deo tunc revelari, nullumque novum factum divinitus ſtatui; ſed divinam opem tantummodo adeſſe, ut quod jam ante revelatum fuerat, tunc a judicibus ſine errore deprehendatur, atque ut ab examine religioſe ac ſapienter inſtituto, & ab Evidentia morali, omnis umbra humanae fallaciae avertatur, etiamſi ad fidem ſingula ea facta, ſingulae Patrum Interpretationes minime ſpectent. Et profecto Dei providentiae ejuſque promiſſis, pro Eccleſiae Catholicae & Doctrinae verae incolumitate jam factis, tribuen-

buendum neceſſario eſt hujuſmodi patrocinium, non autem in omnibus etiam ſingularibus. Eodem etiam modo ad peculiarem Dei providentiam pertinet, ne omnia ſacrarum Scripturarum exemplaria, aut omnes ſanctorum Patrum Libri in mundo pereant, ne omnes Epiſcopi in Synodis, ne omnes ſancti Patres in Dogmatis exponendis errent; non autem pertinet, ut ſingula etiam Scripturarum, ac Patrum exemplaria ſerventur, atque ut ſinguli Epiſcopi, ſinguli ſancti Patres nunquam in Doctrina fidei hallucinentur.

Ex alia autem regula, quam antea ſtatuimus, certum eſt, unumquemque Fidelium, ſimul ac evidenter cognovit, Dogma aliquod ab omnibus, aut pleriſque Patribus tradi, conſentire ſtatim, illudque amplecti debere, etiamſi nulla Eccleſiae definitio praeceſſerit. Si contra conſcientiam & intelligentiam ſuam heic ille agat, & contraria tueri velit, ac & venditare incipiat, facile ſe praebebit, aut puniendum aut coercendum tanquam temerarium. Et nullum quidem ſolenniter conſtitutum eſt Eccleſiae Catholicae Dogma, quod evidenter antea non apparuerit in Patrum ſcriptis, atque in aliis Traditionis Eccleſiaſticae praecedentibus monumentis memoriae mandatum. Id cernere eſt in Conciliis Epheſino, Chalcedonenſi, Conſtantinopolitano II. III. & IV. in Lateranenſi ſub Martino, in Florentino, & ceteris fere omnibus, ubi e Traditione Patrum omnia ſanciuntur. Id in Epiſtolis Maximorum Pontificum, Caeleſtini, Leonis, Gelaſii, Hormiſdae, Vigilii, Gregorii, Agathonis, & aliorum deinceps. Pelagianam peſtem Julianus tuebatur, quibuſdam peſſime intellectis Patrum locis. At Auguſtinus a ſe ſtare, hoc eſt, cum Eccleſia Catholica ſentire antiquos Patres in lib. 1. & 2. contra ipſum Julianum accuratiſſime demonſtrat, & Irenaeum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Ambroſium, Gregorium Nazianzenum, Baſilium, Chryſoſtomum, Hieronymum ſuae ſententiae faventes adfert. Saeculis autem proxime praeteritis, quibus Socinus, ejuſque gregales, Myſteria vel omnium auguſtiſſima in dubium revocarunt, Arminianis ſubinde a tanta temeritate parum abludentibus, lis intentata eſt Nicaeno Concilio, illiuſque decretis de vera divinitate Verbi credenda, quaſi haec vetuſtioribus Patribus (ſi Superis placet) aut ignota, aut etiam improbata fuerit. Verum ab hujuſmodi calumniis ita nunc liberata eſt Nicaeni Concilii fides cura hominum eruditorum, ac praecipue Georgii Bulli, cui licet a Catholicorum communione alieno multum tamen laudis debetur, ut jam nemo non videat trium priorum ſaeculorum Patres atque Scriptores cum Nicae-

Nicaenae Synodi Patribus in ea ſententia aperte conſenſiſſe. Hanc itaque Evidentiam cum omnibus receptis Eccleſiae Catholicae Dogmatis atque definitionibus perpetuo conjunctam, hanc, inquam, Patrum Traditionem atque concordiam facile unuſquiſque per ſe deprehendat, ſi fideliter ac accurate veterum monumenta perpendat; idque ſatis eſſe poteſt, ut ſine alio Eccleſiae decreto iis Dogmatis Chriſtiani adjungere aut tuto poſſint aut debeant fidem. Sed iſtam Traditionem evidentiorem, & divinitus certam Eccleſia deinde facit, dum Dogmata ipſa ſtatuit. Neque dubitare amplius licet, quin Patrum chorum Eccleſia probe intellexerit, & ſine errore ſenſa illorum interpretata fuerit, quando certum eſt, illi divinum Spiritum non deeſſe, dum Traditio ſincere colligitur, & doctrina a Majoribus tradita definitur.

Ad judicia ergo de ſenſu Canonum quod attinet, ſi agatur de generalibus Conciliis, aut etiam de particularibus ab Eccleſia tota probatis: videre neſcio, quei admittenda non ſit (vel quando ſingularium Canonum interpretationes fiant) in legitimis Eccleſiaſticae Doctrinae Judicibus eo ab errore immunitas, quae illis certe eſt, dum ſenſus ſingulares Bibliorum, & collective ſanctorum Patrum ſenſus exponunt in fidei & morum doctrina. Quum ſingularia haec monumenta certiſſimas contineant Evangelicae veritatis ſanctiones, neceſſe eſt, ut ad earum ſenſus intelligendos opem conferat Deus, ne promiſſa Chriſti fruſtrentur, & ne in neceſſariis Eccleſia deficiat. Reliquorum Conciliorum Canones ſingulares, quos Eccleſia rite nondum probavit, etſi auctoritate & pondere praeſtare ſoleant ſingulorum Patrum ſcriptis, attamen non alia lege eorum ſenſa intelliguntur, atque explicantur, quam qua ſingulorum Patrum Libri. Utrobique ſimiles rationes atque argumenta militant.

In intelligendis & comprobandis Verſionibus ſacrarum Scripturarum neceſſe itidem eſt, ab errandi periculo libera ſit Eccleſia. Ideoque Vulgatam Latinam, quam Tridentina Synodus authenticam renuntiavit, non venerari, non divinae veritatis fidam interpretem cenſere, piaculum foret, non quod ſingulorum verborum ac phraſium uſus in ea Verſione probanda divinitus Eccleſiae revelatus fuerit; ſed quod eam Verſionem poſt tot ſaeculorum, & Eccleſiarum, & Eruditorum conſenſum atque conſilium, evidenter Oecumenica Synodus deprehenderit iis abundare dotibus, quae ipſam perſuadeant & reliquis Latinis Verſionibus praeſtare, & fideliter reddere divinum verbum, erudiendis in doctrina ſana fidelibus neceſſarium.

Decreto

Decreto poſt tantam evidentiam prudenter concepto quin adfuerit ope ſua divinum Numen, dubitare nos vetat non una conſideratio: Et neceſſe ſane eſt, ut Latinae Eccleſiae ſit aliqua Verſio, unde Paſtores & populi petere veram ſacrarum Litterarum doctrinam poſſint. Nam Graece & Hebraice plerique neſciunt, & porro ſcire nequeunt. Quaenam ergo erit unquam haec authentica, & fida, & ſine fraude ac depravatione facta Verſio, ſi eam ne poſt accuratiſſimum quidem examen Eccleſia ſine periculo errandi ſtatuere poteſt? Praeterea divini Verbi interpres legitima a Deo conſtituta fuit Eccleſia, & tot hucuſque ex ipſa habemus decreta Vulgatae Verſionis ſenſibus innixa, ad erudiendos in vera fide Catholicos. Porro iſta Eccleſiae auctoritas, atque ejus decreta ſuſpicione erroris laborabunt, quando certum non ſit, eam a Deo regi, ita ut in aſſequendis Verſionis alicujus ſenſibus minime decipiatur. Divina autem providentia quum ſapientiſſima & potentiſſima ſit, ubi finem aliquem voluit, opus eſt, ut media quoque neceſſaria ad eum finem conſequendum ſuppeditarit. Parco aliis intolerandis incommodis quae ſequerentur, ſi Verſionum, ac praeſertim Vulgatae, ſenſus certo intelligere non poſſe Eccleſia dicatur.

Ceterum, uti dicebamus, non ita ſtatuendum eſt, ut ſingula Vulgatae Verſionis verba, immo omnia ejuſdem puncta, & commata, exiſtimanda ſint divino calculo confirmata, quod generali conſtitutione ipſam Verſionem Synodus Tridentina probarit; quam nonnullorum opinionem piam potius, quam prudentem & veram putamus. Nam nulla vitia in ea Verſione deprehendi poſſe, nihilque illic haberi, quod aut Graecis aut Hebraicis Codicibus penitus non reſpondeat, qui affirmare velit, aut in hujuſmodi eruditione plane ſit hoſpes oportet, aut nimio zelo rapiatur. Hos errores, ſi ita appellare placet, haec menda, & haſce qualeſcumque diſcordias a Graecis aut Hebraicis Libris, immo inter ipſa exemplaria Latina, ſaepe notarunt viri Litterarum ſcientia praeſtantes, Theologi, & Catholici, & in ipſa arce Religionis Roma; neque ignorarunt ipſi Tridentini Patres. Itaque authentica in iis ſolum proclamata Vulgata Verſio, quae ad fidei & morum doctrinam faciunt, in quibus dignoſcendis & conſtituendis inconcuſſa ſunt legitima judicia Eccleſiae & Apoſtolicae Sedis. Reliqua diſſimulata ſunt, & Eruditorum arenae relicta, utpote non neceſſaria; neque enim in ſenſibus, rebuſque minime neceſſariis ſtatuendis divinam opem ſibi tribuit Eccleſia. Proinde ea tantum mens Tridentinis Patribus fuiſſe videtur, ut Vulgata

Verſio

Verſio ſine erroribus & fidelis eſſe credatur in Doctrina ad fidem & mores pertinente; & ſapientiſſime decretum eſt, eam in diſputationibus, & concionibus publicis, & ſacris Myſteriis adhibendam eſſe, tutoque adhiberi poſſe reliquis Verſionibus poſthabitis, in quibus tales praerogativas non agnoſcit Eccleſia. Verum ne alias quidem improbavit Verſiones, quae bona fide concinnatae fuerint, & quantum fieri poteſt, veritatem orignalis textus & Traditionem doctrinae verae exprimant; multoque minus Hebraicos codices, & LXX. Interpretum Verſionem exploſit. In hanc rem praeter Sixtum Senenſem, Andream Vegam, Melchiorem Canum, Genebrardum, Marianam, Serarium, Bonfrerium & alios, conſulendus eſt doctiſſimus Cardinalis Pallavicinus libro 6. Cap. 17. Hiſt. Conc. Trid.

CAPUT VICESIMUM.

Eccleſiaſtica judicia de privatorum hominum Libris, Verbis, & Senſibus, ad fidem pertinere minime videntur. Et tamen doctrina in iis aut probata, aut damnata, Fide ſupranaturali credenda. Ipſa illa judicia quandonam certa quoque credenda ſint, quanquam non aſſenſu divinae fidei. Quid heic Diſciplina praecipiat. In Janſenii cauſſa quid praeſtandum.

ATQUE hactenus de Eccleſia interpretante verba, phraſes, & ſenſum tum Canonum, tum Librorum, quos conſcripſere ſancti Patres, quum de Traditione colligenda, & ſalutaribus Dogmatis ſanciendis agitur. Reſtat, ut & de ſenſibus Librorum aut dictorum agatur, quorum Auctores fuerint privati homines, aut Haeretici, aut alii ab Eccleſia proſcribendi. In his utique judiciis quantalibet evidentia & cura peractis, quantumlibet ſuſpiciendis ac venerandis, eandem ipſam peculiarem divini Spiritus opem adeſſe non arbitror, quam in ſanciendis Dogmatis Eccleſiae tribuendam eſſe credo. Potiſſima hujus aſſerti ratio eſt, quia non omnibus ſuae Sponſae judiciis ſe praeſto futurum Chriſtus pollicitus eſt, ſed iis tantummodo, quibus conſtituenda eſt, explicanda, ac proponenda ſalutaris doctrinae veritas, & eliminandi errores. Hujuſmodi vero judicia de privatorum hominum verbis ac phraſibus non doctrinam reſpiciunt, ſive ſa-

Digitized by Google

ve ſanam, ſive haereticam, ſed ſolos verborum ſenſus ſuapte natura mutabiles, aut intelligibiles ſecundum arbitrium atque opinionem mortalium. Mutabiles quidem ſunt, & aequivoci interdum, tum in Patrum, tum in Conciliorum monumentis verborum ſenſus. At quum neceſſe ſit illinc petere Traditionem, veramque doctrinam, neceſſe quoque eſt, ut Deus Eccleſiae adſit ſenſus illos interpretanti, eamque ab errore tueatur, quando ipſam conſtituit columnam & cuſtodem Veritatis. A verbis autem, & phraſibus Scriptoris alicujus, hominiſve privati, neque cognitio, neque conſervatio Catholicorum Dogmatum pendet. Jam aliunde ſancita ſunt, aut ſanciri debent Dogmata, & ſecundum illa expendendi ſunt eorum Librorum ſenſus, non autem ſecundum ſenſus eorum Librorum ſunt expendenda Dogmata. Hoc eſt: quia ope divina certo Eccleſia cognoſcit, quid Canonum & Patrum verba ſonent, doctrinam Fidei ad eorum ſenſuum normam conſtituit. At contra ideo de Librorum privatorum ſenſibus Eccleſia judicat, quia ipſos jam conſtitutae doctrinae aut adverſantes aut conſonos animadvertit. Igitur, etiamſi Eccleſia in hujuſmodi Librorum ſenſibus intelligendis falleretur (quod tamen accidiſſe, niſi evidenter contrarium pateat, nunquam à piis fidelibus putandum eſt), non ideo periclitaretur doctrinae veritas, non ideo Eccleſiae praerogativa in Dogmatis ſtatuendis quidquam laederetur.

Ubi ergo conſtat (conſtare autem facile poteſt) quam doctrinam probare aut damnare velit Eccleſia, dum effatum quodpiam privati alicujus hominis probat, aut damnat: neceſſe eſt, ut integro animi & cordis aſſenſu eam cum Eccleſia amplectamur aut abominemur doctrinam. Nulla deinde eſt neceſſitas, ut eodem etiam aſſenſu fidei credamus effati illius verba revera ſonare & ſignificare id, quod Eccleſia probat aut damnat, noſque cum illa probamus ſive damnamus. Certe non apparet, cur dicendum ſit ſpectare ad fidem peculiare hoc factum. Non illud olim revelavit Deus ne nunc quidem Eccleſiaſticis Judicibus opus eſt ut revelet, aut ſaltem ut extraordinarium conferat auxilium, ne in aſſequendo eorum verborum ſenſu erretur, quando ſive ea Auctoris verba id ſignificent, ſive non ſignificent, ratum certumque ſtat de Doctrina Eccleſiaſticum judicium, & Chriſtiano gregi evidenter conſtare poteſt, de qua doctrina judicium tunc fuerit pronuntiatum. Id ex obvio verborum ſenſu facile agnoſcitur. Si dubius & aequivocus eſt ille ſenſus, ipſum per alia verba explicare & determinare ſolent Eccleſiaſtici Judices, uti pluribus exemplis confirmari poteſt, donec fidelibus evidenter innote-

noteſcat, quam doctrinam aut configere, aut commendare tum velit Eccleſia. Ita in Janſenii negotio dum Romana Cathedra, aut Eccleſia congregata explicet, ſi opus eſt (communi tamen ſententia non eſt opus) atque ſtatuat, quem ſenſum, & quam doctrinam ipſa damnavit damnatamque velit in V. Propoſitionibus Janſenio tributis: Dogma Fidei tunc in tuto erit, atque errori praecludentur viae; neque ulla neceſſitas amplius erit, credendi ſupranaturali aſſenſu, eandem illam damnatam doctrinam in Janſenii verbis atque intentione fuiſſe, quum id ſcire, aut credere, neſcire, aut negare, merum tantummodo factum reſpiciat, a quo doctrina fidei nequaquam pendet.

Sed alia quoque ſuppetit ratio, quare ad fidem pertinere non poſſint Eccleſiaſtica de privatorum hominum Libris, verbis, ac ſenſibus judicia. Hominum verba aequivoca, ut diximus, plerumque ſunt tum ex inſtitutione populorum, tum ex uſu Scriptorum, metaphoris aliiſque tropis utentium. Non unus itaque, ſed diverſus plerumque iis ſenſus ſubeſt. Neque impedire Eccleſia poteſt, quominus aliena dicta aequivocationibus ſcateant, & aequivocos ſenſus pariant. Neque hoc impedire miraculorum ope Deus voluit, aut vult, quum ſatis ipſi ſit facere, ne in interpretandis explicandiſque divinis Libris, & colligenda Traditione, & proponenda vera doctrina, errare poſſint legitimi Eccleſiae Catholicae Judices. Hinc eſt, quod Eccleſia ita ſtatuere non poteſt, unum quempiam ſenſum verbis alicujus Libri, ſive propoſitionis ineſſe, ut alius ſenſus ſubeſſe non potuerit, ac poſſit, quanquam ſimul ac ſtatuit, quodnam dogma ſub iis verbis ac ſenſibus claudi ipſa arbitretur, ipſumque damnat, dubitandum amplius non ſit, quin recte & ſine errore damnatum illud dogma fuerit. Experientia ipſa his ſuffragatur. Certe Eccleſia enunciationes eaſdem ſecundum varios ſenſus acceptas, nunc adprobavit, nunc improbavit, & eadem omnino verba modo averſata eſt, modo amplexa, prout ipſi viſa ſunt ſignare aut pravam aut rectam doctrinam. Ita celebris illa theſis: *Chriſtus eſt unus e Trinitate*, ſive *unus de Trinitate paſſus eſt*, ab Hormiſda Romano Pontifice aliiſque Catholicis rejecta primo fuit, quod ejus ſenſus ad Eutychianam Haereſim accedere crederetur, & ab ipſa ſignificari, divinam naturam humanis doloribus ac infirmitatibus fuiſſe obnoxiam. At ſubinde eandem theſim uti Catholicam recepere Joannes II. & Vigilius Romani Pontifices, atque Oecumica Synodus V. quum nempe in Catholico ſenſu accepta fuit & credita veram Eccleſiae Catholicae ſententiam ſonare, atque exprimere. In Synodo Antiochena vocem *Homou-*

ſion Epiſcopi complures proſcripſere, in ſenſu Pauli Samoſateni acceptam. Nicaeni vero Patres in ſenſu Catholico conſecrarunt. Ita & tempus fuit, quo variae circa Incarnationem ſententiae ſecundum varias illarum intelligentias male aut bene ſonabant. Quum Pelagii Litterae, ac Coeleſtii Libellus de gratia Dei coram Zoſimo & Romana Synodo lectus fuiſſet, *Libellus ille Catholicus dictus eſt*, uti ſcribit S. Auguſtinus Lib. 2. ad Bonifacium Papam Cap. 7. ita ut Zoſimus, pro fama utriuſque Haeretici ſolicitus, non ſine aliqua indignatione ipſos purgarit apud Africanos Patres, inquiens Ep. 4. *Eſt ne ullus locus, in quo Dei gratia, vel adjutorium praetermiſſum ſit?* Verum Pelagius nomine Gratiae non peculiare Dei donum animae infuſum, ſed legem, doctrinam, exempla Chriſti, aliaque externa adminicula intelligebat. De hoc ſenſu monitus Zoſimus ab Africanis Patribus, adprobatos ante Libros eorumque Auctores anathemate feriit, ab Eccleſia ejecit. Multus ſim, ſi alia in hanc rem exempla congerere velim, quibus videas, in aſſequendis privatorum Librorum, verborumque ſenſibus tam certa non eſſe Eccleſiae judicia, ut divinam fidem exigant, quum tamen eiſdem ſemper ſit divinitus certiſſimum de doctrina judicium.

At inquiat aliquis: Ergo, ſi erroribus obnoxia eſt Eccleſia in damnandis privatorum Librorum ſenſibus, nullam hujuſmodi judiciis fidem habere debebimus. Ergo liberum erit unicuique, aliter eoſdem Libros, & privatorum hominum dicta ac verba, non ſecundum Eccleſiae interpretationem, ſed pro intelligentia ſua, explicare, adeo ut ſuperflua quoque dici poſſint hujuſmodi decreta. Ergo fruſtra tot ictibus Apoſtolica Sedes percuſſerit reluctantes adhuc Janſenianorum reliquias; immo parum aeque praeceperit, ut V. Janſenii Propoſitiones in ſenſu ab eodem Janſenio intento proſcriptae, non ore ſolum, ſed corde etiam a fidelibus ejurentur. Ita argutentur quidam, ſplendida in ſpeciem, ſed fallaci plane ac temeraria conſecutione. Dicimus igitur, non exigi certe, ut divinae fidei aſſenſu credamus, hominem quempiam ab Eccleſia, ſive ab Apoſtolica Sede, tanquam Haereticum damnatum, reipſa talem quoque eſſe in conſpectu Domini Dei, cujus unius eſt hominum corda ſcrutari; aut revera alicujus Libri ſive Auctoris verba id ſonare, quod damnatum ab Eccleſia fuit; eumque habere ſenſum, quem Eccleſia ipſis tribuere videtur. Fieri poteſt, ut ex aliis monumentis poſt judicium primum detectis, & ex diligentiori locorum verborumque collatione, ille qui antea prave ſentire putabatur, in recta ſententia fuiſſe poſtea deprehen-

prehendatur, ejuſque verba commodius & accuratius explicata, ab impietate liberentur. Quod quoties ſecundum germanas Criticae regulas, & ſincero patrocinio praeſtetur, neque ab Eccleſia, neque ab Eruditis moleſte ferendum eſt. Major enim cura Veritatis, & Chriſtianae Caritatis habenda, quam proprii judicii, quando ejus naturae judicium non eſt, ut neceſſario veritas cum ipſo conjuncta incedat: quod in Eccleſiaſticis de Doctrina, ſeu Dogmate, judiciis rite peractis ſemper fieri, eſt apud nos exploratum. Ex adverſo etiam contingere poteſt, ut re melius explorata atque diſcuſſa, qui Auctor, qui Liber ante ab Eccleſia aut probatus aut abſolutus fuerat, male ſenſiſſe, & haeretica dogmata continere poſtea noſcatur, & aequiſſime tandem damnetur. Ex hac regula Ibae Epiſtolam, atque Theodoreti Capitula, quae in Concilio Chalcedonenſi cenſuram Patrum effugerant, eorum Auctoribus Catholicae communioni redditis, deinde Oecumenica Synodus V. exſecrata eſt, impiiſque ſententiis atque erroribus ſcatere deprehenſa juſtiſſimo anathemate perculit. Rurſus Honorium Romanum Pontificem Oecumenica Synodus VI. Haereticis accenſuit, ejuſque Epiſtola ad Sergium tanquam impia proſcripta. At veritati & aequitati ſuus perpetuo futurus eſt locus. Utique poſt tantum antiquitatis conſenſum ego negare non auſim (parcant Baronius, & alii) quin anathema dictum Honorio fuerit; ſed cum Baronio, Bellarmino, & aliis contendere & nos poſſumus, Honorium male revera non ſenſiſſe de Chriſti Voluntatibus, neque Haereticum plane fuiſſe. Reſtat adhuc illius Epiſtola. Nihil ibi doctiſſimis viris occurrit, quod conſiderata temporum & rerum conditione, verum referat Monothelismum, hominemque faciat impia tradentem. Quare damnatam in Honorio doctrinam nos quidem exſecramur; at Concilii ſententiam de Perſona & Scriptis Honorii certe ſuſcipiendam, ſed non omnino certam cenſemus, quod & quamplurimi ante nos cenſuere, ſcriptiſque prodidere, plaudentibus Eruditis, & Eccleſia atque Apoſtolica Sede poſt tot annos nequaquam improbante illorum conſilium. Video, in magnis ambagibus verſari, qui Epiſtolam illam merito fuiſſe damnatam evincere conantur, & Baronium atque Bellarminum cum ſua ſententia componere volunt.

Ceterum, quotieſcumque Eccleſia, aliquem aut Auctorem aut Librum poſt plenam cauſae cognitionem damnavit, & illius mentem, iſtius ſenſum, quantum fieri poteſt in humanis, accuratiſſime inveſtigavit, & conceptis verbis de adhibita diligentia, & de ſenſu proſcripto monuit fideles, confirmata ſententia priore, & improbato

illius Auctoris ſive Libri patrocinio; tantum roboris Eccleſiaſticis judiciis accedit, ut iis non acquieſcere, & adhuc adverſari, non temeritas tantum, ſed ſcelus ſit, idque non leve. Veneranda ſemper ſunt Apoſtolicae Sedis, & Eccleſiae, vel de his rebus judicia. At tamen tolerare interdum Eccleſia ſolet ac poteſt, ut damnatis Auctoribus, Libriſque proſcriptis modeſta & humilis defenſio praeſtetur. Melius ipſa amat ſuos habere innocentes, quam reos. Et quanquam prius rite judicaverit ſecundum allegata & probata: nihilominus aequi deinde bonique facit hujuſmodi etiam patrocinia, utpote quae interdum veritati proſpicere, ſemper Caritate abundare poſſunt. Verum, poſtquam Eccleſia nulli diligentiae pepercit, & patronos nihil ſolidi afferentes, immo cavillationibus tantum cauſam agentes, ſilere juſſit novis decretis, humillime parendum eſt. Et non divina quidem, ſed pia fides, & non oris tantum, ſed & animi reverentia eſt his adhibenda judiciis.

Ad leges Diſciplinae, quae interdum tutelam ſuſcipi reorum ſinit, pertinet etiam noſtrae ſententiae aequitas. Tum Eccleſiae intereſt aperire, tum fidelium cognoſcere, qui ſint Haeretici, hoc eſt homines Catholicae Fidei vel voce vel ſcriptis adverſi, & qui ſint Libri ſenſibus perverſis, & errorem ſpirantibus contaminati, ut vera Chriſti Doctrina incolumis in congregatione fidelium ſervetur, & omnis errandi cauſſa auferatur. Utramque peſtem vitandam eſſe ſcimus e Chriſti ejuſque Apoſtolorum imperio, ne, ut ait Apoſtolus 2. ad Tim. III. 13. *Mali homines, & ſeductores, & errantes, in errorem nos mittant*. Porro ex inſtitutione divina, Paſtorum eſt, ſcilicet Epiſcoporum, ac potiſſimum Apoſtolicae Sedis, lupos hujuſmodi detegere, & venenata paſcua removere. Ipſorum eſt judicare, quid ovibus fugiendum ſit, quidve ſequendum. Igitur ſine crimine, ſine temeritate negari obſequium, & pia fides non poteſt hujuſmodi judiciis, ubi diligentiſſimo examine legitimi Judices cauſam verſavere; ubi ſtatutum eſt, nullius ponderis eſſe adhibitas in patrocinium perſonarum atque Librorum, rationes. Cur enim temerarium non ſit, privatam ſuam opinionem ſolemni Eccleſiae & Apoſtolicae Sedis, hoc eſt, Judicum a Deo conſtitutorum, ſententiae praeponere in re tanti momenti? Niſi his decretis humiliter & ex animi ſententia obtemperandum, atque acquieſcendum eſt, ſique retractari iſta judicia poſſunt, quanquam adeo exquiſite peracta: quandonam conſtabit, qui ſint Haeretici nobis ejurandi, quae ſint verba male ſonantia, qui ſenſus impiam doctrinam referentes? Quotidie non acquieſcendi, non

obtemperandi cauſſas nectemus atque interea Haeretici fruſtra damnati bacchari pergent, eorumque Libri ſenſibus perverſis infecti doctrinam perverſam animis pervicacibus aut incautis legentium inſtillare non ceſſabunt. Quem quaeſo judicaturum de ſenſibus verborum, de mente Scriptorum amplius appellabimus, quando Eccleſiam, Concilia, & Chriſti Vicarios auſcultare nolimus, a quibus tam ſolemni judicio haec etiam cauſae pars & controverſia diremta eſt? Utique non ſunt e caelo exſpectandi Angeli, ut his quaeſtionibus finem faciant. Nunquamne parendum eſt?

At, inquiunt, nos Doctrinam ab Apoſtolica Sede, & ab Eccleſia damnatam damnamus; non enim illic errori obnoxia eſt Eccleſia Chriſti Sponſa. Hanc autem Doctrinam verbis & phraſibus illius Libri contineri, eamque illius hominis menti revera inſediſſe, neque divinitus cognoſcit Eccleſia, neque jure nos ad credendum cogere poteſt. Silentium prae reverentia adhibebimus. Majora praeſtare neceſſum non eſt. Nam quei certos nos Eccleſia de re illa faciat, quam ipſa certo non cognoſcit, & in qua judicanda errare poteſt? Verum argutiis talibus Eccleſiae mandata eludere nefas eſt; & qui iis utitur, Fidei quidem leges ſe habere perſpectas prodit, Diſciplinae autem prorſus ignorat. Nimirum Diſciplina praecipit, ut his etiam judiciis rite peractis animum pie fideliterque ſubmittamus. Cordi nobis futura eſt prae omnibus Catholica Doctrina: ergo abominandi, qui illam corrumpunt voce, ſcriptis; ergo damnanda ſcripta & ſenſa, quibus ex Eccleſiae ſententia continetur male ſana doctrina. Cujuſnam vero eſt, niſi Epiſcoporum, & praecipue Romani Pontificis, juridice decernere, qui ſint iſti Auctores nobis exſecrandi, quive Libri, Verba, & Phraſes veneno infecta? Recta igitur ratio docet, hos prae aliis Auctores, Libroſque eſſe a nobis damnandos, quos Eccleſia per juridicam & ſolemnem ſententiam damnavit, & damnandos mandavit. Itaque huic damnationi quiſque fidelis corde & ore ſubjicere ſe debet, & inanem, ne erret in obſequendo, timorem deponere. Ferendi ergo non ſunt ii Janſenii Epiſcopi olim Iprenſis aſſeclae, qui poſt celebre ac repetitum ab Apoſtolica Sede, & ab Eccleſia univerſa receptum Janſenianae cauſae judicium cedere nolunt & obſequi, & quorum nonnulli ſub ſpecie tuendi Janſenii & vindicandi a nota haereſeos impacta, non quidem ejus perſonae, ut conſtat hujus controverſiae peritis, ſed ipſius doctrinae errores damnatos defendere & tradere non dubitarunt, Summis Pontificibus, Epiſcopis, omnique Eccleſiaſtica ac ſaeculari auctoritate contemtis.

Sibi

Sibi igitur iraſcantur, ſi Diſciplinae ſeveritatem in ſe experiuntur, qui Diſciplinae Legibus adeo temere adverſantur? Fieri non poteſt, ut gravem Haeretici cordis ſuſpicionem non ingerant, dum tanto molimine deploratam Janſenii cauſam tuentur. Nam quod eſt ad noviſſimum Clementis XI. Pontificis Maximi decretum, nihil equius efformari potuit, quam quum ſtatuitur, *non ore ſolum, ſed & corde rejici ac damnari ab omnibus Chriſti fidelibus debere damnatum in V. Propoſitionibus Janſeniani Libri ſenſum, quem illarum verba prae ſe ferunt, nec alia mente, animo, aut credulitate formulae Janſenianae condemnationis ſubſcribi licite poſſe*. Jure (uti diximus) exigere a Fidelibus Eccleſia poteſt, ut Libros, homineſve a ſe damnatos damnent. Quis autem mentis compos, & verae Theologiae gnarus, ſibi perſuadeat, licere aliquid ore damnare, illudque ipſum interea corde amplecti? Iſta linguae & animi diſſenſio ulliſne poteſt ratiunculis dealbari, atque excuſari?

Quod autem Apoſtolica Sedes in Janſenii cauſa nunc exigit, non nudius tertius exigi coeptum eſt, ſed ab ipſis Eccleſiae incunabulis invaluit. Ubi quempiam Haereſis Eccleſia damnavit, tum continuo praeceptum eſt, ut illum omnes pro Haeretico haberent, atque ut ſaltem Eccleſiae Miniſtri ipſum diſertis verbis exſecrarentur. Formulae etiam, ſive fidei Profeſſiones fuere conſtitutae, quibus ſcribendum erat, uti poſt Janſenianam controverſiam actum pariter fuit. Qui hoſce Haereticos, eorumque ſcripta ejurare noluerunt, tum de Haereſi ſuſpecti, tum Haeretici (ſi evidentia maxima ſuberat) & ipſi proclamati ſunt. Unius Theodoreti exemplum memoraſſe ſufficiat. In Chalcedonenſi Concilio Act. 8. tergiverſabatur ille, nolebatque Neſtorio ſtatim anathema dicere. Poſt varias interpellationes, minitati ſunt Patres ſe pro Haeretico ipſum habituros, niſi in Haereticum Neſtorium anathema aperte pronuntiaret. Tum ille amplius non cunctatus, paruit, & orthodoxe ſentire ex hac profeſſione creditus fuit. Ceterum ſequenti ſaeculo iterum in ſcenam Theodoretus rediit una cum Iba Edeſſeno, ac Theodoro Mopſueſteno in celebri trium Capitulorum cauſa. Scripta iſtorum, tanquam a recta fide abhorrentia damnavit Synodus V. Oecumenica, reluctantibus pleriſque Africae & Iſtriae Epiſcopis, Chalcedonenſis Concilii incolumitati tunc immerito paventibus, qui & inde perniciosum Schiſma conflarunt, quum alioquin omnes in doctrina fidei conſentirent. Sed ejus Concilii judicium, cui primum reluctatus fuerat Vigilius, ratum tandem ipſe habuit, aliique deinceps Romani Pontifices, ac ſucceſſu

tempo-

temporis immutabile ſtetit. Tum vero inexcuſabiles habiti, qui eidem judicio ſubſcribere noluerunt, & poenis ac cenſuris compulſi ſunt ad ſubſcribendum. Quamvis enim, uti vidimus, ad Fidei Dogmata non pertineat Perſonarum, Librorumque damnatio, attamen ad Diſciplinae leges ſpectat facere, & exigere, ut & hujuſmodi judiciis reverenti & humili animo aſſentiantur fideles, eoſque, niſi obſequantur, temeritatis, ſcandalique crimine merito poſſe damnari, quum diſciplinae contemtum, & perverſae doctrinae ſuſpicionem a ſe depellere iſti non poſſint, ſi Libros & Auctores ſolemniter iterumque damnatos damnare recuſent. Ad ejuſdem Diſciplinae auctoritatem referendum eſt, compellere poſſe fideles ad pie credendum & fideliter obſequendum in tot aliis factis a Deo quidem minime revelatis, ſed moraliter evidentibus, & ut talibus ab Eccleſia rite judicatis, e quibus Doctrinae Catholicae ſtabilitas, & morum regimen quodammodo pendet. Talia habeto, qui ſint legitimi Succeſſores Petri, legitimi Epiſcopi, ac Reges; quae ſint Oecumenica aut probata Concilia; quae Decreta indubia Romanorum Pontificum; quae germana Patrum ſcripta; & quid interdum revera ſentiat aliquis ex Patribus; & quis Caelitum albo ſit adſcriptus, & alia ejuſmodi, in quibus modo majorem, modo minorem reverentiam poſtulare poterit Eccleſia pro majore aut minore rerum certitudine atque evidentia, pro graviori aut leviori neceſſitate ad ſervandam unitatem atque doctrinam, & ad avertendos errores. Uno verbo, hujuſmodi factis, a Deo quidem non revelatis, ſed tamen cum Dogmate connexis, ſi Evidentiam praeferant, demens ſit, & nonnumquam reputetur Haereticus, qui credere & obtemperare nolit: ſin ambigua & dubia apparent; adhuc praeſtat Eccleſiae ſententiam ferenti, utpote judici divinitus ad nos regendos conſtituto, quam infirmo noſtro ingenio, piam adjungere fidem, ne ob timorem incerti & minime periculoſi erroris in crimen certum incurramus: quale profecto eſt in tanto diſcrimine aut corrumpendae doctrinae, aut ſcindendae unitatis, obedientiam Praepoſitis noſtris, rationem pro nobis Deo reddituris, pervicaciter denegare. Atque hactenus de judiciis Eccleſiae in Factis ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam pertinentibus, atque a Deo minime revelatis.

CAPUT VICESIMUMPRIMUM.

In profanis Artibus, Scientiis, ac Hiſtoriis magna Ingeniorum libertas. Sed & haec ab Eccleſia tunc coercenda, quum per eas ſententias aliqua ex parte laeditur Fidei Doctrina, aut ſacroſanctae Literae erroris ſive mendacii ſuſpicione aſperguntur. Sublato hujuſmodi periculo, liberum eſt in his ſentire, quae velis. Regulae nonnullae in hanc rem Sacrarum Literarum ſcopus. Quandonam ſit, aut non ſit, evidens Scripturae mens in rebus ad ſalutem minime ſpectantibus.

NUNC mihi dicendum reſtat, quei regenda ſint hominum Ingenia, quaeve tum illorum tum Eccleſiae ſint jura in profanis Artibus, Scientiis, atque Hiſtoriis pertractandis. Lex illa omnium prima: *Licere ingeniis noſtris heic ſentire, quod & magis lubeat, & verum aut veri videatur ſimilius*. Si Mathematicas Artes excipias, & praecipuam partem Philoſophiae morum, reliquae Artes ex opinione hominum non parum pendent, tenebris innumeris involutae, in quibus certum difficile offendas, hallucineris facile: id quod potiſſimum in Phyſicis, Medicis, Aſtrologicis, Geographicis, Chronologicis, Hiſtoricis rebus animadvertere eſt. Caliginem iſtam ſuperare Ingenia nituntur. Si res bene cedat, ſecundos eorum conatus humana tantum gloria manet, non autem caeleſte praemium. Sin aliter accidat, nihil eſt quod ſibi timeant a divina Juſtitia; non enim in poſtremo Orbis judicio cuiquam vitio vertetur, quod aut has Artes ignorarit, aut in earum cognitione aberraverit. Huc ſpectant Ephremii Antiocheni verba apud Photium Cod. 228. Ημῶν γὰρ περὶ πίστως ἔρευνα &c. *Inquiſitio illa, quae de rebus Fidei ſuſcipitur, ſi aberret a veritate, ingens animae naufragium affert. Quare vel minimam, quae quidem eo pertineat, excutere ſyllabam oportet. At vero diſputatio illa, quae de quaeſtionibus habetur ad fidem minime ſpectantibus, recte quidem res habeat, ſi optatum finem veritatis aſſequatur. Sin autem ab eo excidat, id quidem non bene ſucceſſerit, non tamen in exitium animae vergit.* Unum igitur hinc redundare poteſt

poteſt incommodum, terrena videlicet gloria carere, ſi haec neſcias; aut ſeſe hominum cachinnis & contumeliis exponere, ſi in his turpiter erres.

Quum autem has Eruditionis partes non minus Eccleſiae, ſanctis Patribus, & Chriſtiani gregis Paſtoribus, quam cuicumque homini privato, obſcuras & ambiguas reliquerit Deus, & quum eorum tenuiſſimam portionem ipſemet revelarit, neque porro neceſſarium foret, ut ea revelarentur; non enim ad beatam in caelis immortalitatem ſuapte natura Animam perducunt, quod res Mundi uno potius quam altero modo eſſe, aut non eſſe, accidiſſe, aut non accidiſſe putentur: quis non intelligat, hujuſmodi opiniones extra ditionem Eccleſiae plerumque eſſe, ingentemque Ingeniis patere libertatem, ut heic ſeſe pro viribus, opinando, concertando, ſomniando etiam, ac delirando, exerceant? Nova hoc in regno excogitare licet, vetera aſpernari, ſuſque deque etiam vertere. Et quoties de meris profanis rebus, ſive cognitionibus agitur, a Religionis negotio omnino disjunctis, non alio loco habendi vel ipſi ſancti Patres, quam quo ſinguli privati Auctores. Veneranda profecto ſemper eſt Conciliorum, ſanctorumque Patrum auctoritas; ſed quae in Dogmatis eſt certiſſima magiſtra veritatis, talem ſe praeſtare nequit in his etiam, quae ſunt ultra fines ſanctiſſimae Religionis, Doctrinaeque Chriſtinae. Quare neſcio, quo plauſu excipiendi ſint illi, qui in Phyſicis, in Hiſtoriis profanis, & hujuſmodi argumentis Auguſtinum, Thomam, Bonaventuram, (a) alioſque ſanctitate ſimul & eruditione celebres viros producunt; rati ſe iſtorum auctoritate firmiſſimum ſuis ſententiis comparaſſe praeſidium, & ad iſta certe magna nomina incutiendum eſſe mirum ſuis adverſariis timorem. At ſancti Patres in hiſce Artibus humanis ac Scientiis, non Chriſtum, ſed Platonem, ſed Ariſtotelem, ſed Avicennam, homines videlicet impios, aut caecos habuere Magiſtros, aut ſuum intellectum fallacem; aut alios homines erroribus obnoxios, ſequuti ſunt. Quid ergo heic certi a ſanctis Patribus polliceri tibi poſſis? Tantum ſane eorum dicta valebunt apud cordatos viros, quantum rationibus, & robuſtiſſimis, neque fallacibus argumentis nitentur. Praeterea non hoc ſuae Eccleſiae, non Conciliis, non Patribus dedit Chriſtus, ut Populum fidelem Aſtronomum facerent, Phyſiceſve, Chronologiae, Hiſtoriae profanae, rerumque ſimilium ſine ullo errore peritum. In Crucifixi Schola ſatis eſt docere, ſatis ediſcere, quae vere de Religione credenda, quae

(a) Praecedentes editiones, poſt *Bonaventuram*, addunt *Antonium*.

pie facienda, ut ametur Deus, Caelorumque Regnum vi beatiſſima tandem rapiatur. Sed haec manifeſtiora ſunt, quam ut pluribus argumentis indigeant.

Ipſae tamen profanae Artes & Scientiae quibuſdam evidentibus Chriſtianae Doctrinae, ſacrarumque Literarum monumentis poſſunt interdum opponi. Igitur altera Lex erit: *Nefas Ingeniis noſtris eſſe, in cunctis Artibus, ſive Diſciplinis, aliter ſentire, quam veritatis oracula clament;* & Eccleſiae paſtoribus jus eſſe a Deo datum heic quoque coercendi temerarias hominum mentes. Non heic de iis profanae Scholae opinionibus loquimur, quae recta feriunt Chriſti & Eccleſiae Scholam; nam hae ſtatim damnandae cognoſcuntur, quales de Moribus, Virtutibus, & Vitiis, de Natura divina, de Providentia, Creatione mundi, Anima rationali aliiſque rebus bene multae occurrunt in Platonis, Ariſtotelis, Zenonis, Democriti & Epicuri Sectis. Loquimur de iis opinionibus, ſive effatis, quae ſuapte natura nihil pertinere ad Fidem, nihil officere, nihil adverſari videntur ſalutari Doctrinae Chriſtianae Religionis. Etiamſi aperta facie iſta non militent, militare tamen clanculum, atque indirecte, poſſunt contra certiſſimam aliquam Religionis veritatem. Eſt Dogma Fidei, Prophetis ac Apoſtolis divinum adſuiſſe Spiritum, ne quid falſi memoriae mandaretur in ſacris Scripturis. Multa autem in utriuſque Teſtamenti Libris habentur, quae referri poſſunt ad Phyſicam, ad Aſtronomiam, ad Hiſtoriam profanam, ad Chronologiam. Turpiter erret, qui in ejus generis notionibus revera hallucinatos Prophetas arbitretur, & documentis eorum habere fidem nolit, aut falſi litem intendat; cauſſatus tantummodo, non eam Deo fuiſſe mentem, ut nos eruditione profana imbueret, atque inutilem rerum ſcientiam per ſuas Scripturas revelaret. Certe non iſta ad ſalutem neceſſaria, & in ſe conſiderata, minime pertinent ad Fidem. Sed quia a Scriptoribus falli neſciis, & divino Spiritu afflatis, conſignata literis fuere, atque errorem in Prophetis ſive fallaciam ſuſpicari nefas eſt: idcirco hujuſmodi etiam documenta certiſſima credenda ſunt, & relationis cauſſa procul dubio ſpectant ad Fidem. Neque ſane ferendi Arminius & Epiſcopius Remonſtrantium primipili, affirmare auſi, Scriptores ſacros in rebus levibus, & nihil ad ſalutem pertinentibus, memoria, aut ignorantia labi potuiſſe, & revera fuiſſe lapſos. Abſit, ut hac temeraria medicina apparentibus quibuſdam ſacrorum Librorum contradictionibus atque difficultatibus conſulamus, quando tot aliae rationes aeque commodae & innocuae occurrunt,

quibus

quibus divinarum Literarum veritas & auctoritas a ſuſpicione falſi & erroris liberetur. Idem dicendum de aliis Phyſicis atque Hiſtoricis opinionibus, quae ſi verae credantur conſequenter infirmant, & falſitatis arguunt divina quaedam Myſteria & Dogmata, in Eccleſia Dei firmiſſime ſtabilita. In his igitur dubitandum non eſt, quin Ingeniis noſtris Eccleſia imponere frenum poſſit, ac debeat; neque enim committendum eſt, ut Spiritu Sancto inſpirati homines lapſi putentur vel in levibus rebus quum non quae ſua erant, ſed ea duntaxat, quae Deus omniſcius revelaverat, memoriae mandarint, & populo credenda exhibuerint.

Atque hae quidem regulae generales, & leges praecipuae ad judicandum de hiſce quaeſtionibus. Sed judicio ſubacto, & circumſpecta aequitate opus plane eſt in earum uſu. Nam una ex propoſitis legibus illam Ingeniis licentiam tribuit, quae in Eccleſiae & Veritatis perniciem declinare interdum poſſit: altera opinandi libertatem ita adimere nonnunquam poteſt, ut Ingeniorum jura laedantur. Et profecto quum praeteritis temporibus, tum noſtris potiſſimum, non defuere, nec deſunt homines, quibus familiare eſt profanas diſciplinas, atque ſententias ſaeculi, quaſi verbis divinis infeſtas atque contrarias, inſectari, & proſcindere internecino odio, perpetuis clamoribus. Si quid novi Phyſica, aut Aſtrorum Scientia, aut Ars Medica, aut Eruditio profana adfert: iſtud hominum genus mille pericula continuo timet ſanctiſſimae Religioni, & certis Fidei decretis. Soliciti ergo nullum non movent lapidem, quo Auctores novarum opinionum, licet nihil rei cum ſancta Religione habentium, infament, eorumque Libros dilacerent, proſcribant, & ſupremis Eccleſiae Tribunalibus configendos exhibeant. Et eorum zelus utique laudandus, modo tamen ſit ſecundum ſcientiam, & cautis greſſibus procedat. Deplorandum enim eſt, ſi errores, ubi non erant, ſomniet; ſi illic pericula confingat, unde nihil mali effluere poteſt, & injuſtos neque neceſſarios compedes injicere velit naturali humanarum mentium libertati. Et revera non animadvertunt interdum docti pariter piique viri, ſe unius Ariſtotelis cauſam agere, quum Religionis cauſam tueri videntur. Peripatetica Philoſophia capti atque diſtenti, quidquid ab iſta abhorret, continuo falſum ducunt. Tantum nempe amoris ac venerationis huic uni Scriptori, aliiſque antiquis Auctoribus, praejudicata opinio comparavit, ut eorum adverſarios, & contraria quaeque, non odiſſe eorum amaſii nequeant, uſque adeo ut quando nulla alia ratio ſuccurrit nova inventa deji-

ciendi, facile & crebro ad auctoritatem Principum, Academiarum, & Religionis confugiatur, quaſi de Regnis, de Veritate, de Fide actum ſit, ſi nova haec recipiantur in Scholis. At iſta ſinceriori judicio, & ſine affectibus, pertractare, atque inſectari, aut defendere debet unus amor Veritatis. Unum hunc igitur nos conſulentes, neceſſarium putamus quaedam heic ſtatuere, quibus Ingenia noſtra inſiſtere jubentur, ſi rite fungi ſuo jure ac munere velint, neque in Religionis ſacraria quicquam peccare.

Et primo dicimus, tum poſſe ac debere Eccleſiam ſententiam ferre, certumque illius fore judicium de Quaeſtionibus Phyſicis, Medicis, Aſtronomicis, Geographicis, Hiſtoricis, aliiſque hujuſmodi, quum conſtabit, uno potius quam altero modo opinari, contrarium eſſe evidenti Scripturarum ſanctarum, & Dogmatum veritati. Secundo, evidens erit, & conſtabit ſacrarum Litterarum, Chriſtianaeque doctrinae ſententia, quando Prophetarum, Apoſtolorum, & Eccleſiae verba ac documenta nullam aliam interpretationem commodam ſuſtinent, quam quae iis opinionibus omnino repugnat. Tunc enim variae ab hominibus excogitatae opiniones, quamvis ad ſalutem non neceſſariae, & ex ſui inſtitutione indifferentes ut aut credantur, aut non credantur, erroris, impietatis, & falſitatis juſta de cauſſa damnabuntur. Tertio, ſi commode cum hiſce hominum privatorum opinionibus conciliari poterunt divinae Literae, neque vis in Scripturarum explicatione ſacris verbis inferatur, tunc neque impia, neque falſa appellare licebit hujuſmodi, ut ita dicam, indifferentia Scientiarum & Artium placita. Quarto, erit ea interdum in hujuſmodi ſententiis indifferentibus rationum & experimentorum gravitas atque evidentia, ut non laudabile ſolum, ſed & neceſſarium futurum ſit, cum iſtis conciliare ſacrorum Librorum ſententias: quod commode ſaepe fieri poterit, ſi rectae Critices uſus adminiculum pie & ſedule quaerentibus ferat.

Quae ſint autem harum legum fundamenta, breviter exponemus. Veritas una eſt. Innumerabiles ejus particulae non pugnant invicem, non diſcordant, ſed amice conſpirant: quod de Erroribus non accidit, quorum alter alterum inſequitur nonnumquam, ac deſtruit, omni ſpe foederis utrimque ſublata. Fac aliquid ſit verum in Theologia, & in ſacris Literis: neceſſe eſt ut idem quoque affirmetur in Phyſica, & in profanis Hiſtoriis. Rurſus ſi quidquam verum certumque ſit in Philoſophia & in Hiſtoriis non ſacris, aliter ſenſiſſe nequit divina Scriptura, & Chriſtianorum Theologia. Unicum

cum tamen haec inter diſcrimen. Semper Ratio, ſemper Philoſophia, aliarumque Artium documenta cedere Fidei, ſacriſque Literis debent, aliquid evidenter tradentibus; non autem ſacrae Literae ac Theologia, aliquid evidenter narrantes, ſubmittendae ſunt Rationi ac Philoſophiae, quanquam & iſtae evidentiam jactent a ſuis partibus quam maximam. Et aequiſſime id ab ipſa Ratione exigitur; cum ſacris enim Literis, & cum Fide, ac Revelatione divina, perpetuo & neceſſario conjuncta eſt Veritas. Aliquid revelante ac tradente Deo omniſcio, & veraciſſimo, illic errorem aut mendacium excogitare, omnium pernicioſiſſimum delirium eſt. Contra cum Ratione humana, cum Philoſophia, Hiſtoria profana, aliiſque Artibus neceſſario Veritas non habitat, & ſaepe error locum habet. Igitur falſum ſit neceſſe eſt, quod a perſpicua Fidei eruditione diſſentit; neque enim alia eſſe poteſt Theologorum veritas, alia Philoſophorum; alia Dei, alia hominum; ac proinde cedat oportet Ratio Fidei, non Fides Rationi, ſicuti aequum eſt, ut homines Deo, non Deus hominibus cedat. Et graviſſime profecto ac ſanctiſſime pronuntiatum anathema in Lateranenſi Concilio ſub Leone X. Seſſ. 8. contra quoſdam Peripateticos Philoſophos, inter quos fuiſſe fertur Petrus Pomponatius, quod ſecundum Philoſophicam doctrinam mortales eſſe hominum Animos dicerent, licet ſecundum Chriſtianam Fidem immortales eos affirmarent. Rationem damnationis invictiſſimam his verbis concluſere Patres. *Quum verum vero minime contradicat, omnem aſſertionem veritati illuminatae Fidei contrariam, omnino falſam definimus.*

At ſaepe etiam in humanis Scientiis & Artibus, immo in toto Rationis humanae regno, tanta eſſe poteſt Veritatis evidentia & perſpicuitas, ut ſecundum ipſam Rationem, ſecundum iſtas Artes, non ſolum liceat, ſed neceſſarium plane ſit explicare non aeque perſpicuam Scripturarum ſanctarum mentem, ac verba. Id accidit, quum talem ſenſum divinae Literae prae ſe ferunt, qui ſi verus & germanus cenſeatur, intoleranda poſt ſe abſurda & incommoda trahat. Hoc eſt, ubi ſententiam aliquam tribuas aliquibus verbis divinae Scripturae, contradictiones nunquam ſedandae emergent inter haec & alia aut Scripturae loca, aut Fidei Dogmata, atque de Numine, ejuſque Natura, ac voluntate, indignum aliquid ſentietur; & recte Rationis principia, & Virtutum ac Morum clariſſima praecepta, & receptiſſima apud omnes Chriſtianos Artium placita, evertentur. Tunc ergo res monet, prioribus illis Scripturae verbis, utpote minus quam haec

alia

alia documenta perſpicuis, non eum qui putabatur tribuendum eſſe ſenſum. Tunc non obvia ac literalis ſententia, ſed figurata accipienda fortaſſis erit; neque proprius, ſed translatus ſenſus; eiſque verbis aliquid aliud ſignificare voluiſſe divinus Spiritus cenſendus erit; quod quale ſit, facile ex aliorum locorum collatione liquebit. Hinc illud celebre & ſummopere laudandum Auguſtini axioma in Ep. 143. olim 7. *Si Ratio contra divinarum Scripturarum auctoritatem redditur, quamlibet acuta ſit, fallit veriſimilitudine; vera eſſe non poteſt. Rurſus ſi manifeſtiſſimae certaeque Rationi velut Scripturarum ſanctarum objicitur auctoritas: non intelligit, qui hoc facit; & non Scripturarum illarum ſenſum, ad quem penetrare non potuit, ſed ſuum potius objicit veritati; nec quod in eis, ſed quod in ſe ipſo velut pro eis invenit, opponit.* Unde autem Anthropomorphitarum Haereſis erupit, niſi e perverſa eorum locorum interpretatione, in quibus ſacrae Literae Deo oculos, manus, pedes, aliaque membra, & corpus & affectus hominum tribuere videntur? *Oculi Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum: Manus Domini fecit haec. Et quum audiſſent Adam & Heva vocem Domini Dei deambulantis in Paradiſo ad auram.* Et alia id genus innumera. Haec, ut litera ſonat, accipienda non eſſe, ſed ſine dubio cenſenda tropice & figurate dicta, quo per ſenſibiles imagines inviſibilia intelligantur, quis quaeſo nos docuit, niſi evidentiſſima lux Rationis, ac Theologiae naturalis, quae Deum plane incorporeum & ſpiritalem eſſe ſtatuit? Ne contradicam ideae perfectiſſimae, quam & Natura & Scientiae mihi de vero & ſummo Deo indiderunt, a literali proprio ſenſu eorum verborum diſcedere cogor, & loca illa conciliare cum hujus ideae veritate manifeſtiſſima. Quando autem myſticus, aut figuratus ſenſus literali proprio ſit praeponendus, & ab iſto recedere non ſolum deceat, ſed oporteat, doctiſſimi viri luculentiſſime tradidere. Sed unius Eccleſiae eſt decernere ſine errore, quae interpretatio conſonet aut repugnet Veritati, in ſacris Literis, atque in ſingulis earum verbis certiſſime regnanti.

Si quidquam igitur literalis proprius ſenſus Scripturarum habeat, quod cum Artium, & Scientiarum, & Hiſtoriae evidentibus principiis & documentis pugnet, & commodam non recuſet interpretationem, iſta profecto adhibenda erit, aut ſaltem illam adhibere nemo ſibi religioni ducat. Tantoque magis id praeſtare licebit, quanto certius eſt, majorem ſine comparatione libertatem heic eſſe humanis Ingeniis, & nullam neceſſitatem credendi, ſive diſcendi.

Certum

Certum enim eſt, in iſtis rebus Deum exquiſite erudire noluiſſe hominum genus, quum ſacrarum Literarum verus ſit ſcopus atque conſilium nos ad Amorem Dei & proximi tantummodo informare, in quo univerſa Lex poſita eſt, & Prophetarum doctrina. Quod quum fieri nequeat, niſi etiam cognoſcatur, verus Deus, & verus Dei & hominum Mediator Chriſtus Jeſus, & niſi recta morum praecepta habeantur perſpecta: haec etiam in Scripturis ſacris revelare & inculcare hominibus Deo placuit. Reliqua ad humanas Artes pertinentia, quae illic narrantur, eatenus ſpectanda ſunt, quatenus ad illam Scripturarum ſanctarum mentem referuntur. Eo ſaltem fine conſideranda non ſunt, ut Phyſicam, Geographiam, Chronologiam, terrenarum rerum Hiſtoriam, Aſtronomiam, Medicinam, Militarem Artem, & alia id genus, non ſecus ac ipſa Dogmata, diſcamus.

Quocirca quam diligenter Apoſtoli, & Eccleſiae Patres mandant, ut ad illuſtrandam, confirmandam, propugnandam Dei, Chriſtique, & verae pietatis cognitionem, Scripturarum ſcientia adhibeatur; tam caute etiam vetant, ne in alias inutiles, & curioſitati potius quam eruditioni ſalutari inſervientes quaeſtiones nimium divertant Chriſtianorum ingenia, neve ad eas dirimendas in medium afferantur oracula divina, quaſi divini conſilii fuerit, & noſtra & Creatoris noſtri interſit, nos in his inanibus argumentis doctos eſſe aut ignaros, & ſapere, ſive deſipere. Altiora, diviniora, & noſtram ſalutem aeternam, non noſtram temporalem eruditionem, ſacri illi Codices reſpiciunt. Audiatur heic Gentium Doctor. In Ep. I. ad Tim. Cap. 1. illa prohibet, quae quaeſtiones praeſtant magis quam aedificationem Dei, quae eſt ex fide. *Finis autem praecepti eſt Caritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.* Et Cap. V. 3. *Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ei, quae ſecundum pietatem eſt, doctrinae: ſuperbus eſt, nihil ſciens: ſed languens circa quaeſtiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiae, contentiones, &c.* Poſtquam in Epiſtola ad Titum multa de clementia Dei, de Mediatore, aliiſque divinis beneficiis proloquutus eſt: *Haec*, inquit, *ſunt bona & utilia hominibus. Stultas autem quaeſtiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita; ſunt enim inutiles & vanae.* Ubinam ergo ſunt, qui in divinis Scripturis quaerunt naturalium rerum, Aſtrorum, temporum, & locorum ſcientiam? Earum auctoritatem, niſi manifeſtiſſima ſit, in his nimium inculcare, neque temeritate, neque periculo interdum caret: certe ab ipſarum conſilio abhorret.

Pro-

Propterea idem Apoſtolus Cap. I. 9. Epiſtolae ad Titum poſtulat Chriſtianum Epiſcopum ita Scripturarum ſcientia inſtructum, *ut potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere*. In doctrina, inquam, ſana, & Pietatis, & Fidei, non in Phyſica, aut Chronologia, aut rebus profanis. Neque alio nomine ſe Doctorem, ſervum Dei, & Apoſtolum Jeſu Chriſti in exordio hujus ipſius Epiſtolae profitetur, quam *ſecundum fidem Electorum Dei, & agnitionem veritatis, quae ſecundum pietatem eſt*. Quid autem refert ad pietatem, ſcire, cujus figurae, verbi gratia, Terra ſit, quei ſupra Caelos ſint aquae: an Caeli ex quinta ſubſtantia ſint, & an ex ſe corruptioni obnoxii; num Ignis inter elementa computandus; quis Eſtheris conjux, videlicet utrum Xerſes, an Artaxerſes fuerit, & alia ejuſmodi? Haec idcirco prae oculis habens ſanctus Baſilius in Examer. Hom. 9. Moyſen laudat, quod ea praetermiſerit, quae Philoſophorum animos inani ſtudio torquent. Scripturam autem ait ſuo honore, ſua gloria ſpoliari per eos, qui ejus dicta ad inutiles quaeſtiones inflectunt. Similia habet Sanctus Hieronymus in Cap. 3. Ep. ad Titum, eique concinunt, quicumque pietate & judicio in explicandis ſacris Literis excelluere. Quibus ex rebus ſequitur, prudentiſſime agere Eccleſiam, quae ab hujuſmodi quaeſtionibus dirimendis, & opinionibus probandis ſive improbandis abſtinet. Eas ipſa aut non curat, aut etiam contemnit: & ſiquidem vellet interdum ſe iſtis immiſcere controverſiis, neceſſaria ad rectum certumque judicium ferendum praeſidia ipſam deficere interdum poſſent. Nimirum Traditio ſacra, antiqua, & continuata nonnumquam deeſſe, ſine qua teſtatur Eccleſia ſe firmas proferre heic non poſſe ſententias. Nam cur Deus incorruptam per tot ſaecula hiſce de rebus ſcientiam, & Traditionem in Eccleſia ſua ſervet, quando earum ignorantia nullum ſuis fidelibus, nullum ſuae Religioni periculum creat, atque ipſe earum ſcientiam neque a nobis expetit, neque nobis revera reliquit, immo contra ab earum inquiſitione per ſuos Apoſtolos nos non ſemel deterruit?

Reſtat igitur, ut una de cauſſa nonnumquam Eccleſia compeſcere & damnare poſſit has etiam indifferentes hominum opiniones, quum videlicet agitur de liberandis ab erroris aut mendacii ſuſpicione utriuſque foederis Libris. Tum certe ad Eccleſiam ſpectat, falſa proclamare & irrevocabili ictu proſternere, quae aliter vera eſſe nequeunt, niſi falſi arguatur ſacratiſſimum illud veritatis penus. Huc autem pertinent, quae ſanctus Thomas habet 2. 2. Qu. II. Art. 2.

ubi

ubi ait, quaedam ſpectare ad Fidem poſſe dupliciter; *uno modo directe & principaliter, ſicut articuli Fidei; alio modo indirecte, & ſecundario, ſicut ea, ex quibus ſequitur corruptio unius articuli.* Sed omnino appareat, neque appareat tantum, ſed revera adſit oportet neceſſitas damnandi hujuſmodi opiniones indirecte oppoſitas ſacrarum Scripturarum veritati. Evidenter, inquam, conſtare prius debet, non alium ſenſum commode, & legitime, & ſecundum Criticae regulas, tribui poſſe Literarum ſacrarum verbis, quam qui adverſetur Phyſicis iſtis, Geographicis, Hiſtoricis, & aliis ejuſdem naturae ſententiis. Nam ſi per germanam aliquam, & non violentam interpretationem alius ſenſus a literali & obvio, convenire poſſit Scripturae divinae verbis, & componi cum Artium & Scientiarum effatis Prophetarum dicta valeant: non eſt cur ab ea interpretatione adhibenda nos jure ac merito impedire quiſquam velit. Tunc in tuto ſunt omnia. Tunc divinorum Codicum dignitati conſultum ſatis eſt, & Ingeniorum juribus, & legibus optimi Judicii, verique Scripturarum interpretis. Neque temeritas amplius eſt, neque crimen perniciofum, id affirmare, quod a ſacris Auctoribus negari non conſtat, aut id negare, quod ab iiſdem affirmari manifeſte non liquet. Sufficit autem in his rebus, uti diximus, a divinis iis Scriptoribus arcere aut mentiendi voluntatem, aut memoriae lapſus, aut rerum, quas narrant, ignorationem quamcumque; non enim iſta excogitare aut ſuſpicari vel leviter licet in hominibus, quorum calamum regebat divinus veritatis Magiſter. Hoc periculo declinato, quae ad veritatem propius accedere, aut veri videbuntur ſimiliora, ſentire fas erit, in quaeſtionibus videlicet, quae ſive in unam ſive in alteram partem verſentur, ad aeternam hominum vitam, eruditionemque ſalutarem nihil faciunt.

Interdum autem tantam eſſe poſſe diximus divinae mentis evidentiam in verbis ſacrorum Codicum, ut abjicienda ſit quaecumque alia diverſa opinio rerum vel indifferentium. Atque id potiſſimum elucet in Hiſtoricis documentis, quorum ſenſum obvium ſaepiſſime accipiendum eſſe, manifeſta ratio docet, atque adeo omnis inde excluditur figuratae dictionis ſuſpicio. Quod Jacob ex utero materno prodiens, plantam fratris teneret, aut non teneret manu, nihil ad hominum ſalutem, & neceſſariam eruditionem ſpectabat; nullum enim continet aut innuit Fidei Dogma, ſive praeceptum vitae. Sed quando hujus rei mentionem nobis relinquere ad aliquam ſemper utilitatem noſtram divino conſilio placuit; & Jacobum apprehenſa fratris

Digitized by Google

planta, in lucem revera egreſſum fuiſſe, Geneſ. XXV. 25. ita narratur, ut nonniſi violenta interpretatio adhiberi poſſit Scripturae verbis: ejus rei Hiſtoria habenda eſt ſine ulla dubitatione a Deo revelata, atque certiſſima. Similiter nullus eſſe poteſt dubitandi locus, quin ſub Auguſto Caeſare facta fuerit deſcriptio illa, quam Lucas in Evangelio memorat II. 2. & quin Syriae aliquo modo praefuerit Cyrinus, ſive Quirinus. Itidem certum nobis ac ratum eſt, Tobiae canem ſuo Domino praecurriſſe, & quaſi nuntius ad ejus parentes adveniret, blandimento caudae ſuum expreſſiſſe gaudium, Tob. XI. 9. Atque alia id genus certiſſima ſunto; nam ſi aliter explices, quam litera ſonat, manifeſtam vim infers narrationi divinae. Propter eandem rationem, quum ex evidenti Scripturarum teſtimonio, & perpetua Eccleſiae Traditione conſtet, Deum omnipotentiſſimum poſſe ex nihilo aliquid facere; & poſſe alicujus rei ſubſtantiam in alteram convertere, ita ut prioris ſuſtantiae accidentia, ſive ſpecies, non deſtruantur, fiatque in hominum ſenſibus eadem ſenſatio, quam ſubſtantia ſublata ſive commutata prius producebat; & poſſe facere, ut humanum Corpus induta incorruptione glorificatum in Caelis, anguſtiſſimo ſpatio contineatur, & per corpora ſpiſſiſſima liberum habeat aditum; quum, inquam, haec evidenter certiſſima ſint nobis per Revelationem: ſtatim conſequitur, a veritate abhorrere, quidquid acuti, quidquid ſpecioſi Phyſica excogitare & afferre contra poſſit.

Rurſus eas rationes, eamque evidentiam ſecum ducere interdum Phyſica, Hiſtoria profana, atque aliae Artes poſſunt, ut prae illis non aeque evidentia, immo dubia ſint Scripturae ſacrae verba. Quod ſi contingat (ſaepe autem contingit) tum certe non licet ſolum, ſed oportet, ſacras Literas non repugnantes interpretatione aliqua explicare, quod ſemper commode fiet, conſultis prius non temerariae Criticae regulis. Sive Metaphora quaepiam, ſive Synecdoche, ſive Metonymia, ſive alius quiſpiam Tropus & Figura in divinis verbis apparebit, quo non obvius, ſed alius veriſſimus ſenſus illic ſignificetur cum profanis opinionibus concors, ut nihil dicam de Orientalium populorum Dialectis, in queis manifeſtum nimis eſt diverſos plane a noſtris ſaepe exhiberi dicendi modos. Unde autem novimus, tot Scripturae ſenſus aliter quam litera ſonat ſignificare, niſi quia rerum experientia, & humanae Artes ita accipiendos monent? Anima rationali carere bruta, anima quacumque carere ſimplicia corpora, jam notum eſt nobis. Ergo ubicumque iis Animam, aut etiam Animam rationalem, tribuere Scriptura videtur, illic Tropum

pum

pum & Figuram aliquam haberi ſtatim intelligimus, aut Animae vocabulum aliter apud Hebraeos accipiendum, quam apud Latinos. Eodem modo, hominem, cujus *cor & oſſa tanquam cremium aruerint, quique ut foenum percuſſus fuerit*, vivere diutius non poſſe, tam certum eſt quam quod certiſſimum. Ergo Davidis verba haec narrantis in Pſalmo CI. 4. 5. de ſe ipſo, aut de paupere quopiam adhuc vivente, non ad literam, ſed figurate exponenda ſunt. Idemque de verſiculo ſequente dicendum, ubi ſanctus Rex ait: *A voce gemitus mei adhaeſit os meum carni meae.* Quodnam enim eſt anguſtiae & miſeriae ſignum, oſſa habere carni ſuae adhaerentia? Nonne & hoc in recte ſe habentibus conſpicitur? Et nihilominus haec David memorat, infelicem alicujus ſtatum deſcripturus. Ergo dicendum, carnem heic pro cute hominis accipiendam eſſe; cutis enim eſt pars quaſi homogenea carnis. Oſſa autem cuti adhaeſiſſe dicuntur, ut macies hominis extrema ſignificetur, qua dicendi formula & ipſum vulgus nunc utitur, & Comicus olim dixit: *Oſſa atque cutis ſum miſer*. Accedit etiam locus Jobi XIX. 20. *Pelli meae, conſumtis carnibus, adhaeſit os meum*. Seu, ut habent Hebraici Codices: *Pelli meae, & carni meae, adhaeſit os meum*.

Tandem loca Scripturarum quamplurima occurrunt de rebus ad ſalutem non neceſſariis, quae dubium ſenſum, dubiam ſignificationem praeſeferunt, variaſque facile admittunt, eaſque veriſimiles, interpretationes. In his, non immoderata quidem, ſed magna tamen Ingeniis licentia conceditur interpretandi, & diſputandi, modo omnis Ingeniorum linea illo tendat, ut inter ceteras, quae veriſimillima ſententia videtur, Scripturis ſacris tribuatur. Experimenta rerum, Linguarum peritia, Hiſtoria profana, omneſque Artes, & humanae Scientiae heic in conſilium adhibentur; & quo graviores rationes & probabiliora argumenta unam potius quam alteram ſententiam commendant, eo tutius & laudabilius in eam Ingenia concedunt. Hinc tot in ſacris Scripturis exponendis quaeſtiones. Hinc tot unius loci interpretationes, totque novi Eruditorum conatus, ut dilucidius, veriſimilius, & aptius quam antea explicentur Scripturarum loca. Neque hujuſmodi interpretationes, quia novae, unquam improbari poſſunt, ſed quia inſulſae, ineptae, & a ratione abſonae, & ab aliis Scripturae locis fortaſſe diſcordes. Nam in iis quidem, quae ad praecepta vitae, & ad Fidei Dogmata pertinent, jure interdicta eſt illa opinionum novitas, quae ſanctorum Patrum conſenſui repugnet. At in iſtis indifferentibus rebus opinari, & nova proferre, nequa-

 quam

quam prohibemur; ſive enim heic uno potius quam altero modo ſentias, nihil hoc Fidei, nihil hoc Dogmatibus, & ſcientiae morum officit, ubi a ſingulis interpretibus in tanta interpretationum varietate ſatis conſulatur dignitati & veritati ſacrorum Codicum. Sic Eruditis hucuſque licuit diſputare, num Quirinus, memoratus, ut vidimus, in Evangelio Lucae, ordinarius Syriae Praeſes fuerit, an extra ordinem, cenſus cauſſa illuc miſſus; aut an deſcriptio univerſi orbis Romani, ante indicta & completa fuerit, quam idem Quirinus Syriae praeeſſet. Id ex innumeris aliis exemplis liquere poteſt. Neque vero urgere quemquam poſſumus diſputantem de his rebus ſcitu non neceſſariis, ut opinionem ſuam mutet, multoque minus ipſum tanquam Haereſis, & perverſae doctrinae reum inſectari, dum tamen hic rite & commode interpretari, ſuaeque opinioni minime contraria Scripturarum loca, ſi qua opponuntur, oſtendere valeat. Ille tantum Haereticus eſt, qui pertinaci animo Dogma aliquod ab Eccleſia receptum, a Scripturis ſacris, aut a Traditione commendatum, contemnit, rejicit, negat; aut Scripturae loca ad fidei & morum doctrinam ſpectantia contra mentem Eccleſiae, & conſenſum Patrum pervicaciter interpretatur. In reliquis ipſos Patres quidem venerari, aut religioſe & κατά πόδα ſequi non cogimur: alioqui tot haberemus Haereticos, aut ſaltem temerarios, quot habemus Scripturarum Interpretes.

CA-

CAPUT VICESIMUMSECUNDUM.

An Scripturis ſanctis repugnet Aſtronomorum ſententia de Telluris motu diurno. Sacrae Litterae phraſibus vulgi ac figuris uſae, ut verum quodpiam ſingnificarent. Exempla in eam rem. Quid totus Orbis in Scripturis, extremitates Caelorum, Solem incaleſcere, aliaque ad Caelos, Stellas, ac Solem ſpectantia. Quando proprium litteralem ſenſum in Scripturis ſacris retinere cogamur; & quando ſit locus aliis interpretationibus.

EXIGERE itaque juvat, quum res poſcit, ad hoſce Canones inventa nonnulla, opinioneſque varias Philoſophorum, Phyſicorum, Hiſtoricorum, & quidquid in Mathematicis, Aſtronomicis, & Geographicis ſtudiis aut novi aut antiqui traditur. Fac autem, exempli gratia, in Aſtronomia nobis occurrat quorumdam ſyſtema de diurno circa Solem immobilem Telluris motu, cui complura loca e divinis Scripturis petita opponi videntur. Tum prudentis Theologi erit inveſtigare, an ita perſpicua ſint atque evidentia ſacrarum Litterarum loca, ut omnino peccetur contra melioris Criticae, ipſiuſque rationis leges, & contra germanae interpretationis regulas, ſi illa trahere velimus ad opinionem eorum Aſtronomorum. Multa autem ab ejus ſententiae tutoribus pro ſe adferri poſſunt. Quanquam enim neque in Phyſica, neque in Aſtronomia quidquam certi habeamus de Telluris motu attamen eam ſententiam nondum Eccleſia, aut Apoſtolica Sedes damnavit, neque pro Haereticis reapſe habet tot eruditos viros aut clam, aut aperte eam amplexos, ſive olim, ſive duobus proxime praeteritis ſaeculis. Copernicana quippe Hypoteſis, ut obiter id dicam, non plane nova eſt, uti ex Ariſtotele, Cicerone, & Plutarcho apparet, eamque octoginta annis ante Copernicum aſſeruerat celeberrimus vir Nicolaus Cuſanus Cardinalis in Libro de docta Ignorantia; ſed illam Copernicus in multis perfecit, ejuſque veſtigia ſequuti videntur Calendarii Juliani in Correctione Gregoriana emendatores. Contra vero his Scripturae ſanctae locis immobilitas Telluris, & Solis mobilitas ſuadentur. Gen. XIX. *Sol egreſſus eſt ſuper terram.* Et cap. XXXII. *Ortuſque eſt ei ſtatim Sol.* Eccleſiaſtici

verba

verba ſunt Cap. 1. *Generatio praeterit, & generatio advenit; Terra autem in aeternum ſtat. Oritur Sol, & occidit, & ad locum ſuum revertitur, ibique renaſcens gyrat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem.* Ad imperium autem Joſue praecipientis, ne Sol ac Luna moverentur, *ſteterunt Sol & Luna, donec ulciſceretur ſe gens de inimicis ſuis. Stetit itaque Sol in medio Caeli, & non feſtinavit occumbere ſpatio unius diei.* Ita Joſue X. 12. 13. Alia loca praetermitto jam nota, jam uſu doctorum hominum trita, quibus Terrae quies, & motus Solis aperte memorari videntur in ſacris Codicibus. At quod eſt ad ea Scripturae verba, quae Tellurem immobilem ſignificare videntur, fatendum eſt, parvo negotio conciliari poſſe cum Aſtronomorum ſententia; etenim ibi potius affirmatur, Tellurem permanere, ſemperque eſſe, neque a ſuis cardinibus unquam dimoveri: quae ſane conſiſtentia, perduratio, ac firmitas localem motum in ea excogitatum nequaquam excludit. Ita quoque Firmamentum, Caeli appellantur; Aethera etiam ſeu Caelos divina Sapientia firmavit ſurſum, ut habetur Prov. VIII. 28. Et tamen a Caelorum firmitate motus nequaquam abhorret, ut in Ptolemaei Syſtemate traditur.

Longe clariora ſunt pro Solis mobilitate ſacrorum Librorum documenta. Verum animadverti debet, ſolere divinas Scripturas ad opinionem vulgi ſeſe interdum accommodare, & retinere communem loquendi conſuetudinem, ut ad rudis populi ſenſum & captum ſeſe attemperent. Facilius enim ignarum vulgus ea concipit & percipit, quae uſitatis dicendi formulis proponuntur, quam quae inuſitatis, licet accuratioribus. Quod potiſſimum elucet in iis tradendis, quae ad ſalutarem Fidei & Morum veritatem non pertinent; nam, uti diximus, Deo per ſuas Scripturas loquenti non is ſcopus fuit, ut inanem erga res, ſcitu non neceſſarias, erga mundi elementa & corpora, hominum curioſitatem paſceret, ſed ut vere utilia ad aeternam beatitatem conſequendam traderet. Neque in doctis humanae ſapientiae verbis ipſe loquitur, ſed ſeſe demittit ad earum locutionum uſum, quae quanquam minus accuratae, & ad humanae ſapientiae trutinam impropriae dignoſcuntur, rudi tamen populo veritatem quampiam utilem ac ſalutarem commodius exponunt. Quod ſi Deo corpus, & membra, & animi perturbationes, & operationes humanas tribuere non dubitarunt divinitus inſpirati viri, quo ſignificarent veros divinae operationis effectus: quanto aequius hujuſmodi minus accurato loquendi genere uti potuerunt, dum de Phyſicis & huma-

nis

nis rebus quidpiam enarrabant? Eſt hoc figurate loqui, eſt hoc in uſu apud omnes populos, immo & apud ipſos doctos, & praecipue Poetas, atque Orientales, neque enim veritas inde laeditur, ſed per eas etiam figuras eleganter traditur, quod vere tradere in animo fuit. Eruditorum autem hominum eſt in his non neceſſariis rebus, Eccleſiaſticorum vero Judicum in rebus ad Fidem & eruditionem Chriſtianam ſpectantibus, decernere, quid proprie, & quid figurate ſit accipiendum.

Fuiſſe divinis Scriptoribus eum morem, ut ſecundum vulgi ſententiam interdum loquerentur, luculentiſſimis exemplis demonſtrari poteſt. Quum dicimus *Terrarum Orbem*, multoque magis quum *Univerſi* titulum addimus, nemo eſt qui neſciat, ſignificari Populos omnes, & univerſas Provincias ac terras, quae terraquei globi ſpatio quaquaverſum continentur. Sed alia interdum fuit, & adhuc eſt vulgi opinio, dicendique conſuetudo. Nimirum totius Orbis vocabulo ſignificantur Provinciae & Populi antea cogniti, & magna Terrae pars, aut vaſtiſſimum quoddam Imperium, quale olim Aſſyriis, & Alexandro Magno, & Romanae Reipublicae contigit. Inquit autem ſanctus Lucas II. 1. *Exiit edictum a Caeſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis*, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. En ut vulgari opinione dicendique forma utitur ſanctus Evangeliſta. Magnifice de ſuo Imperio ſentiebant Romani. Nihil minus, quam totum Terrarum Orbem ſua ditione ſe tenere aut arbitrabantur, aut dictitabant. In hanc rem celeberrima praeſertim ſunt Petronii verba in ſpecimine Belli Civilis.

Orbem jam totum victor Romanus habebat,
Qua mare, qua terrae, qua ſidus currit utrumque.

Et Hegeſippus Lib. 2. Antiqu. Cap. 9. *Orbis terrarum, qui Romano Imperio clauditur ac definitur*. Attamen nemo in Hiſtoria aliquantulum verſatus eſt, qui neſciat, longe abfuiſſe Romanos ab imperio totius Orbis, cujus amplam quidem partem armis victricibus occuparant, ſed revera opinione minorem, ſi cum tot aliis Provinciis adhuc indomitis conferebatur. Quum igitur in quibuſdam Scripturae locis mentio fit de Terra, de toto Orbe, περὶ τῆς οἰκουμένης, non continuo accipienda ſunt ea vocabula de omnibus Telluris gentibus atque Provinciis. Interdum per illa ſignificatur Judaea tota cum Judaeorum tribubus late diffuſis, interdum Romanum Imperium, interdum etiam ea Terrae pars, quae antiquis iis temporibus

cognita

cognita erat, hominumque Judaeorum commercio patebat. Quam interpretationem admittet locus ille Pauli ad Rom. X. 18. ubi ad Evangelii praedicationem accommodat Pſalmi XVIII. verſiculum quintum: *Sed dico, numquid non audierunt? Et quidem in omnem Terram exivit ſonus eorum, & in fines Orbis Terrae verba eorum.* Non enim veriſimile eſt, tum temporis in extremas uſque Scythiae ſeu Tartariae inhoſpitae provincias, & in vaſtiſſimas Americae regiones, atque in tot alias barbaras gentes ſub utroque Polo ſitas, Evangelium & Apoſtolos penetraſſe; quum noviſſime tantum, hoc eſt tribus proxime praeteritis Saeculis, magna earum regionum pars innotuerit, & ampliſſima adhuc Regna tum circa Arcticum, tum circa Antarcticum Polum, diligentiam & navigationem hucuſque fugerint recentium Europaeorum, qui tamen ſine comparatione anteferendi ſunt veteribus nautis, & antiquis luſtratoribus orbis. Et certum quidem videtur, ante ſaeculorum conſummationem nullo termino conſtringendam eſſe Eccleſiae Catholicae fideique verae ditionem, omneſque prorſus gentes in hereditatem Chriſti ceſſuras. Verum Tertulliani, Hieronymi, Auguſtini, aliorumque Patrum aevo id nondum contigerat, quanquam ex ipſorum ſententia Eccleſia Catholica *Mundum repleret, totum Terrarum Orbem incenderet; in toto orbe divideretur; impleret univerſam Terram; toto Orbe diffuſa eſſet.* Maximam totius Orbis portionem ea nomina ſonabant, illamque praecipue, in quam aditus erat Judaeis, Romanis, & Graecis. Haec vulgo erat terra nota, haec Patribus erat totus Terrarum Orbis. Divinae vero Scripturae illam vulgi opinionem, & loquendi conſuetudinem uſurparunt, revera ſignificaturae eam Terrae partem, quam vulgus noverat; non enim divinum conſilium eo etiam pertinebat, ut fideles hinc diſcerent, alias eaſque ampliſſimas Terrae partes haberi ultra cognitum orbem. Id quoque animadvertas, ubi Daniel praedicit, Alexandrum univerſae Terrae imperaturum. Lege etiam Cap. II. 5. Act. Apoſt. *Erant*, inquit ſanctus Lucas, *in Hieruſalem habitantes Judaei, viri religioſi ex omni natione, quae ſub caelo eſt.* ((a) Ita vulgo videntur cogitationes & velle ac nolle in *Corde* naſci; quum tamen certum ſit, tum Mentis, tum Voluntatis ſedem veram eſſe Cerebrum & Caput hominis. Innumera ſunt loca divinorum Scriptorum ad iſtam vulgi Opinionem compoſita.)

Ad

(*a*) Ex ſecundis curis comparatio iſtiuſmodi addita, nam praecedentes editiones deſinunt in haec verba: *quae ſub caelo eſt.*

Ad hunc eundem morem facit alius Actorum locus XXVII. 27. *Circa medium noctis ſuſpicabantur nautae apparere ſibi aliquam regionem*. Graeci Codices, non *apparere*, ſed *appropinquare* habent, quum utantur verbo *προσάγειν*. Ubi videmus cum vulgo loqui ſanctum Lucam, ipſumque externam ſpeciem oculorum ſequutum; nam navigantibus litora moveri, & loca remotiora accedere aut recedere videntur.

Provehimur portu, terraeque, urbeſque recedunt,

Eſt verſus perquam notus Virgilii 3. Aen. cui ſimiles bene multos facile attexas. Quum autem Apoſtolus in I. ad Cor. Cap. I. 21. ait: *Placuit Deo per ſtultitiam praedicationis ſalvos facere credentes:* cur eo vocabulo praedicationem Veritatis & Evangelii deſignat, niſi quia ſapientibus hujus mundi, & humanae rationi ſtultitia videbatur Chriſtiana Fides atque Doctrina? Idem Apoſtolus in 2. ad Cor. Cap. IV. 4. *Deum hujus Saeculi* Diabolum appellat, non quia talis ille ſit, ſed quia pro Deo ab Idololatris habetur, & colitur, & ipſe Deum ſeſe venditat, uti innuitur Matth. IV. 9. & Luc. IV. 6. 7. Ab aliis ejuſmodi exemplis abſtineo, iis lubentius uſurus, quae ad propoſitum argumentum propius accedunt.

Nuſquam certe manifeſtius oculorum judicia, & vulgi opiniones conſectatur divina Scriptura, quam quum de Caelis, corporibuſque caeleſtibus loquitur. Iſaias XIII. 4. 5. *Dominus exercituum*, inquit, *praecepit militiae belli, venientibus de terra procul, a ſummitate Caeli*. Hebraei Codices habent: *Venientes de terra procul, ab extremo Caeli*. Gentes de longinqua terra, & *ab extremitatibus Caelorum* venturae, nihil aliud ſignificant, quam populos ab extremis terrae partibus ac finibus in Babyloniorum imperium ruituros. Deſumta autem ex opinione populari ea phraſis fuit. Vulgo enim videtur Caelum eſſe, non ſphaericum, ſed hemiſphaericum, & in extremis terrae deficere, atque illic terminari. Eadem phraſis occurrit Deuter. IV. 32. & XXX. 4. & lib. 2. Eſdrae I. 9. & Matth. XXIV. 31. Eo pertinet, quod in iiſdem ſacris Libris *Montes* appellantur *fundamenta Caelorum*. Ita 2. Reg. XXII. 8. de Deo canit ſanctus Rex David: *Commota eſt, & contremuit terra: fundamenta montium concuſſa ſunt, & conquaſſata. Pro fundamento montium* legitur in Hebraeis Codicibus *fundamenta caelorum contremuerunt* מוסדות השמים ירגזו, *Moſedoth haſciamaim irgazu*. Nimirum, ſi fidem oculorum, & judicium vulgi conſulamus, Caelum e longinquo videtur in montes

deſinere, eos contingere, ipſiſque quaſi fundamentis inniti. Columnae itidem Caeli appellantur Montes, Job. XXVI. 11. quia montes tanquam columnae, ut oculo apparet, Caelum innixum ſuſtinere videntur. Familiaris fuit omnium populorum Poetis haec eadem dicendi forma; & inde Atlas, Olympus, aliique montes Caelum ſuſtinere dicti, quaſi ipſis incumberet Caelum. Neque aliunde *finitoris ſeu horizontis* nomen venit, niſi quia Caelum ſuo hemiſphaerio contingere illam regionem videtur, quam terminat.

Non minus apertam in eo figuratae dictionis genere phraſim invenio Exod. XVI. 21. *Colligebant autem mane ſinguli* (manna), *quantum ſufficere poterat ad veſcendum: quumque incaluiſſet Sol*, *liqueſiebat*. Quid eſt, quod Sol incaleſcere dicatur? Num identidem frigeſcit, num de ſuo ardore atque calore Sol interdum quidquam remittit, ut ſubinde recuperet? Nequaquam profecto. Cum vulgo loquuntur ſacrae Litterae. Matutino tempore, quum adhuc nocturnum frigus aerem occupet, Soliſque radii nondum ſuam vim repetitis ictibus in oppoſitum atmoſphaerae craſſiorem aerem exercuerint, Solis calor remiſſus, debiliſque omnino videtur. Ipſum itaque Planetam ſenſim incaleſcere arbitrantur mortales, quo altius ab horizonte procedit, quaſi in ipſo, & non potius in aere, ſeu in hominibus ad Solem expoſitis creſceret aut decreſceret calor. Occurrit eadem phraſis 1. Reg. XI. 9. ac utrobique in Hebraicis Libris adhibetur verbum חמם *chamam*, quod proprie ſignificat *calere*, *incaleſcere*, & paſſive accipitur. His adde Iſaiam dicentem Cap. XIII. 10. *Obtenebratum fuiſſe Solem in ortu ſuo*. En res tantummodo apparens in divinis Litteris delineata. Quum nubibus obducitur Caelum, aut inter Solem ac Terram Luna interponitur, Sol ipſe obtenebrari videtur: videtur, inquam, oculis mortalium; non enim ipſius globum revera tenebrae capiunt, neque ejus lumen deliquium patitur. Hinc Ezechiel XXXII. 7. ſenſum Iſaiae aliter expreſſit, inquiens: *Solem nube tegam*. Quando vero in ſacris Scripturis Stellae de Caelo aut caſurae, aut decidiſſe dicuntur, tunc ad ea, quae apparent, alludere videntur Prophetae: quippe non in Terram cadere plures Stellae poſſunt, quum earum ſingulae Terram ſua magnitudine ſuperent. Fortaſſis etiam in Epiſtola ſancti Judae Cap. I. 13. quae ibi *Stellae erraticae* appellantur, revera Stellae non ſunt ſed meteora, & aeris inflammationes in longum ductae, cadentibus Stellis perſimiles, quae vulgo Stellae creduntur.

Quid?

Digitized by Google

Quid? quod in iiſdem etiam Scripturarum locis, quae pro Solis diurno motu contra opinionem Aſtronomorum proferuntur, ſacri Auctores popularibus locutionibus uti maluere, quam exquiſitis, & ad verae Aſtronomiae Phyſicaeque amuſſim exactis. In Pſ. XVIII. 6. de Dei gloria, quae in Sole, praeſertim apparet, loquens Propheta: *In Sole*, inquit, *poſuit tabernaculum ſuum. Et ipſe* (hoc eſt Sol) *tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultavit ut gigas ad currendam viam. A ſummo Caelo egreſſio ejus. Et occurſus ejus uſque ad ſummum ejus. Nec eſt, qui ſe abſcondat a calore ejus.* Heic Sol exoriens comparatur Sponſo procedenti de thalamo ſuo; quibus verbis ad populi opinionem alluditur, putantis, Solem quieſcere atque dormire, quandiu a noſtro hemiſphaerio abeſt, & cum aurora e cubiculo quaſi poſt ſomnum egredi, atque interruptum curſum reſumere. Sequentia verba parum apte exponit celebris quidam inter Aſtronomos, Almageſti novi Scriptor: ait enim, illic *Aſtronomico more initium finemque diei a ſummo, & in ſummo caeli, ideſt a Meridiani culmine, ac ſumma altitudine Solis peti. Summum Caeli*, quod heic memoratur, unde Sol egreditur, & aliud *ſummum*, quo pervenit, nihil aliud ſunt, quam extremae Caeli partes, quae ſupra horizontem noſtris oculis ſeſe offerunt, ſcilicet Oriens & Occidens. Supra vidimus, in Iſaiae Cap. XIII. a Vulgata memorari *ſummitatem Caeli*. Itidem *a ſummo Caelo uſque ad ſummum ejus*, legitur Deuter. IV. 32. & XXX. 4. ejuſdem Libri. *Pro ſummo Caeli* Vulgata legit heic *Cardines Caeli*. Haec autem omnia idem ſignificant, videlicet *extrema Caeli* (quae etiam vox occurrit 2. Eſdrae I. 9. apud vulgatum Interpretem), & in Hebraicis ubique exprimuntur per vocabulum קצה *Katſeh*, ſignificans *finem*, *extremum*, *extremitatem* alicujus rei. Itaque in ſupra laudatis verbis Pſalmi XVIII. quae Hebraice ita ſonant; *Ab extremo caelorum egreſſio ejus, & revolutio ejus ſuper extrema eorum*, divina Scriptura loquitur ſecundum opinionem vulgi. Rotunditatem Caeli minime aſpiciens, neque concipiens vulgus, duas ipſius *extremitates* ſibi fingit, oculis etiam hanc opinionem confirmantibus: alteram nempe, unde Sol oritur, alteram, quo ſe quaſi feſſum a curſu veſpere adveniente recipit. In eadem quoque opinione vulgi fuiſſe traduntur nonnulli e Patribus, Caelum arbitrati hemiſphaericum. Reliqua verba, ubi dicitur, *nihil ſeſe abſcondere a calore Solis*, hoc eſt, ejus fervorem omnia contingere, & in omnia penetrare: ad aliquam etiam vulgi opinionem fortaſſe reſpiciunt, ſed iis immorari nolumus.

Digitized by Google

Potius afferam, quae in ſupra laudato Eccleſiaſtis loco de Sole narrantur in Hebraicis Codicibus. Ibi enim ſcriptum eſt שואפ ואל מקומו *veel me Komo ſcioeph* hoc eſt, *& ad locum ſuum anhelus it*, ſeu *anhelat*. Ubi videmus, Scripturam ſacram figurate loqui, non proprie, quaſi Sol vivat, moveatur, & e curſu anhelans ad locum quempiam properet ſibi conſtitutum, tanquam ad metam. Eadem de cauſſa ad illa verba *Oritur Sol & occidit*, Lyranus adnotat: *ut apparet ad ſenſum*. Celeberrimum autem ad preces Joſue factum in Sole prodigium aliqua pariter nobis exhibet, quae Spiritus ſanctus, non qualia revera ſunt, ſed qualia oculis noſtris apparent, in ea narratione uſurpavit. Cap. X. 12. Joſue, referuntur ejuſdem ducis verba: *Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon*. Seu, ut alii vertunt, *ſuper Gabaon, & ſuper vallem Ajalon*; ſeu ſecundum Hebraeos, *in Gabaon, & in valle Ajalon*. Quum Tellus in comparatione Solis ſit exigua moles, & Gabaon, ac vallis Ajalon in eodem terreo globo ſint minutiſſimum punctum; quomodo Soli praecipitur, ne moveatur, ſive ut ſileat (ita Codices Haebraei), ac ſtet ſupra Gabaon, & ſupra vallem Ajalon? Nunquid huic puncto reſpondere poteſt (a) immanis Solis globus, qui ab egregiis Aſtronomis decies centies millies ſuperare magnitudinem Terrae univerſae creditur? Ad vulgare igitur oculorum judicium alludere videtur Joſue; noſtris enim oculis Sol apparet tanquam diſcus duobus palmis dimetiendus, & ſuper exiguum unum Caeli ſpatium moveri. Infra additur: *Stetit itaque Sol in medio Caeli*. At caeleſtes orbes, ſi exacte loqui velimus, carent medio, atque extremitatibus; nam in corpore ſphaerico, in ſemita aut linea circulari, quae extremitas, quod medium revera excogitari poteſt? Ergo iſtud etiam interpretari juvat ad ſenſum vulgi. Nempe oculis ille medius eſſe videtur Caelorum locus, qui ab Oriente atque Occidente aequaliter diſtat. Concluditur tandem narratio his verbis: *Non fuit antea, nec poſtea, tam longa dies*. Ridendum ſe praeberet, qui ad litteram haec verba accipiens, contenderet, nullam in toto terrarum orbe longiorem illa diem fuiſſe. Peragrantibus regiones ſub utroque Polo ſitas exploratum eſt, Solem diutius lucere, ibique longiores ſine comparatione contingere dies. Verum Scriptura ad intellectum & ſcientiam Judaici populi ſeſe accomodabat. Rudi illi populo Solis effectus ſub regionibus Polaribus ignoti erant: neque porro divinus Spiritus revelare volebat, ad utilia nimirum intentus, & a paſcenda inani hominum curioſitate alienus.

(*a*) Al. ingens Solis &c.

Quae quum ita ſint, & tot exemplis jam pateat, non raro Scripturam ſacram, & praeſertim dum de corporibus caeleſtibus agit, humano more, & ex vulgi uſu ſolere loqui: uti etiam ſanctus Auguſtinus Lib. I. Cap. 39. *Quaeſt. ſuper Gen.* & ceteri Patres animadverterunt: illud conſequitur, neque temere, neque imperite agere, qui loca ejuſdem Scripturae, mobilitatem Solis prae ſe ferentia, figurate accipiunt, explicantque per Metonymiam; ita ut Scriptura, non quae ſint, ſed quae appareant, illic enuntiet, & vera facta referat per improprias vulgi phraſes. Et non violentam, neque inſolitam, neque abſurdam interpretationem illic adhiberi, tot rationes ſuadent, quot exempla produximus. Quod ſi per ejuſmodi aequam interpretationem error omnis, & mendacii ſuſpicio a ſacris Litteris excluditur atque arcetur, divinaeque Hiſtoriae dignitas & fides in tuto poſita eſt: equidem non video, cur iis incertis & commode exponendis documentis urgere velimus Aſtronomorum opinionem, eoque minus, queis ipſam impietatis arceſſere. Non eſt illa quidem certa, non demonſtrativis rationibus probata, & per Tychonicum Syſtema ſuppleri forſitan poteſt; ſed veriſimilis tantum eſt, motibuſque caeleſtibus explicandis, & ſuperfluis compluribus removendis omnium conſenſu perquam idonea. At ne certiſſima quidem, neque evidentia eſſe videntur Scripturarum interpretamenta, quae adverſus ipſam pugnare dicuntur, ut illorum patentiſſima veritas nutantem iſtius veriſimilitudinem ſuo pondere aperte proſternat. Nam quod in hanc rem aliqui ajunt, *omnem ſacrae Scripturae propoſitionem accipiendam eſſe in ſenſu litterali & proprio, quotieſcumque in tali ſenſu non eſt repugnantia cum aliis propoſitionibus ejuſdem Scripturae aequae, aut magis certis aut cum definitione ſummi Pontificis, aut cum propoſitione aliqua naturali lumine certa & evidenti;* hoc, inquam, tam latum ac generale axioma neſcio quam opportune inculcetur. Certe quantum fieri poteſt, retinere & conſectari debemus Litteralem proprium Scripturae ſenſum. Verum prope innumera ibi ſunt de rebus ad ſalutem non neceſſariis ſeu dicta, ſeu phraſes, ſeu verba, quibus neque Fidei, neque Eccleſiae placita, neque naturalis luminis lux palam repugnat, & tamen in ſenſu litterali ac proprio a Sanctis Patribus, aliiſque Catholicis Interpretibus non accipiuntur. Ut aliter iſta explicentur, atque accipiantur, quam prima facie accipienda videantur, ſufficit, ut id probabilior aliqua ac veriſimilior ratio ſuadeat, petita e Liberalibus Diſciplinis, e profanis Hiſtoriis, e populorum moribus, aliiſque etiam minus certis fontibus,

& ſit

& ſit non violenta, ſed naturalis, atque in aliis ſimilibus locis uſitata & probata interpretandi ratio.

Sed, ut clarius loquamur, meminiſſe debent viri Theologi, Litteralem Scripturae ſenſum, quatenus a Myſtico diſtinguitur, vel proprium eſſe, vel figuratum. Eſt autem Auguſtini, & complurium ſententia, interdum plures Litterales ſenſus uni Scripturae loco ſeu teſtimonio congruere, quum contra alii arbitrentur, unum ſolum convenire poſſe. Utrique recte ſentire, eorumque opiniones facile conciliari poſſe videntur. Unicum tantummodo ſenſum litteralem (non excluſo Myſtico) aut propriis aut figuratis verbis expreſſum, in quolibet ſacrarum Litterarum teſtimonio divinus Spiritus revera voluiſſe concludere cenſendus eſt. At quum Scripturae verba, quod eſt ad ſenſum Litteralem, ſint obſcura interdum, variiſque interpretationibus obnoxia, incertumque non raro ſit, utrum proprie an figurate ſint accipienda: diverſas propterea Litterales Interpretationes ad eundem locum adhibere licet. Harum quaelibet, modo contorta non ſit ac violenta, modo non aliis Scripturae, Traditionis, & Rationis luminibus adverſetur, convenire, & laudari, ac tolerari poteſt. Quandiu non conſtet, quae ſit eo loco mens divini Spiritus, neque evidenter appareat unicus ille ſenſus, quem Deus ſignificare voluit: quid vetat pluribus modis eamdem explicare loquutionem, dum id religioſe fiat? Loca autem illa Scripturarum, quae ad Fidei ac Morum doctrinam ſpectant, uno duntaxat modo eſſe explicanda, neque plures pati poſſe Litterales ſenſus, dicimus; quia germanum eorum ſenſum a Deo unice expetitum jam Eccleſia ab ipſo Deo didicit, & per Traditionem, atque unanimem Patrum conſenſum ad nos uſque tranſmiſit. Quare in iis locis interpretandis ab Eccleſia, a Traditione, a Patribus recedere nefas eſt. Verum in aliis Scripturae locis, quibus doctrina ſalutis minime continetur, ubi ſenſus non aliunde jam certus ſit, immo ubi iſte ſit obſcurus, & diverſam Litteralem Interpretationem commode patiatur: locum utique habet Auguſtini aliorumque ſententia, plures videlicet ſenſus Litterales convenire uni loco poſſe ac tolerari debere. Heic valent ſanioris Critices leges. Quamvis obvius ſenſus minime tum incurrat in Fidei & Caritatis dogmata, neque rectam Rationem pulſet: ſi tamen non bene conſentire deprehendatur cum Experientiae, Phyſicae, Geographiae, Aſtronomiae, Hiſtoriae, Logicae, aliarumque Diſciplinarum veriſimilibus ſententiis, & contra conciliari cum iſtis non abſurde, non violenter poſſit, vel figuram aliquam illic oſtendendo,

dendo, vel praetermiſſa ſupplendo, vel obſcura explicando: probabiles fiunt, veriſimiles atque tolerabiles alii etiam ſenſus Litterales.

Retinere igitur proprium Litteralem ſenſum Scripturae non cogimur, eique licet praeferre Figuratum Litteralem, ſive quum veriſimilis ratio hunc potius quam illum eligendum ſuadet, ſimulque in aliis ejuſdem generis locis ita explicari Scriptura amat, ſive quum hujuſmodi explicatio a Patribus non impugnatur, non diſſentit ab aliis Scripturae clarioribus locis, non ab Articulis Fidei, non a recta Ratione. Hoc enim eſt, non in Allegorias Hiſtoricum Litteralem ſenſum deflectere, ſed eum Hiſtoricum ac litteralem ſenſum Scripturis tribuere, qui rei, & narrationi, & conſuetudini Prophetarum aptius conveniat. Unicum exemplum dabo. De Hieroſolymae excidio haec praedicebat divinus Magiſter, Lucae XIX. 44. *Et non relinquent in te lapidem ſuper lapidem*. Uti nemo non intelligit, obvius Litteralis, ac proprius horum verborum ſenſus eſt, ita minutatim Urbis illius moenia, ac domos diſjicienda ac ſubvertenda fore, ut unus lapis relinquendus non ſit cum altero coagmentatus. Nihil prohibet, quin ita revera eveniſſe dicamus in celebri expeditione & victoria Titi. Adverſus alia Scripturae loca, adverſus Traditionem Patrum, aut Romanorum Pontificum, Conciliorumve decreta non pugnat hic ſenſus. Neque naturali lumini adverſatur; poterant enim Romani id nullo negotio praeſtare, ſi animus fuiſſet, Hiſtoria etiam & Patres ita vaſtatam Hieroſolymam ajunt, & ſolo aequatam, ut ne ullum quidem ſignum habitatae Urbis relictum fuerit. Praedixerat etiam Chriſtus nullum Hieroſolymitani Templi *lapidem ſuper lapidem relinquendum, qui non deſtruatur*, Matth. XXIV. 2. & Marci XIII. 2. Plene Prophetiam hanc impletam fuiſſe, Hiſtoria fidem facit. Ingentes immenſae illius molis lapides victor exercitus omnino contrivit, atque diſſolvit, ferrum ac plumbum, quo connexi fuerant, rapturus. Et ne veſtigia quidem celeberrimi Templi reliqua fuere; ipſius enim fundamenta ((a) quanquam id minime veri videatur ſimile) Turnus Rufus aratro evertit, adeo ut nihil integrum remanſerit, nulluſque lapis lapidi impoſitus. Parem igitur everſionem toti quoque Civitati contigiſſe, non ſolum non abhorret a vero, ſed veri omnino ſimile videtur; & ſi audire velimus legem a quibuſdam, uti ſupra diximus, nobis praeſcriptam, neceſſe erit id ſine dubitatione credere factum.

Ex

(a) Haec parentheſis recens addita.

Digitized by Google

Ex alia tamen parte vix credi poteſt, tantum otii fuiſſe Romanis, ut tam minute ampliſſimam Urbem, ejuſque omnia fundamenta conſcinderent. Ad haec Auctor Joſephus eſt Lib. 7. Cap. 18. de Bell. Jud. a vaſtitate Urbis immunes fuiſſe Turres, quae praeter alias eminebant, partemque muri ad Occidentem non fuiſſe dejectam. Quocirca, relicto obvio proprioque ſenſu, alter ſenſus aeque Litteralis & Hiſtoricus, ſed priore veriſimilior, tribui poteſt iis Servatoris noſtri verbis. Is nempe vulgarem conſuetudinem loquendi imitatus, *nullum lapidem ſuper lapidem relinquendum* hyperbolice praedixit, quo ſignificaret, Urbem funditus diruendam, ejuſque everſionem ingentem, inſuetam, & horrendam ſupra modum eſſe futuram: quam ſane praedictionem nemo dubitat quin plene eventus complerit. Igitur videndum eſt, quare non & Aſtronomis liceat diverſum ab obvio ſenſum quibuſdam Scripturae locis tribuere, quum praecipue ſimilis Interpretatio in aliis Scripturae locis ſimillimus non ſolum non vituperetur, ſed etiam laudetur: & veriſimiliores rationes, ut vulgo Aſtronomi fatentur, Copernicanae, quam vulgari ſententiae, faveant; & hae rationes veriſimiliores praeferendam etiam, aut ſaltem ferendam eſſe ſuadeant adhibitam ab ipſis Interpretationem Scripturae. Hoc, inquam, videndum; quum ceteroqui pateat, Litteralem ſenſum in iis Scripturae locis intactum cuſtodiri, & aeque per eam explicationem ſtatui Miraculum, quod Joſue contigit. Sed quomodocumque tandem iſta quaeſtio verſetur, illud certum eſt, in his ad doctrinam Fidei nequaquam ſpectantibus rebus, nihil aliud Eccleſiam ab Interprete exigere, niſi ut a ſacris Scripturis omnis ſuſpicio falſitatis ac erroris avertatur, idque praeſtetur per commodas ac veriſimiles Interpretationes; & veriſimilior Interpretatio minus veriſimili anteponatur, quanquam ne ipſae quidem minus veriſimiles idcirco ſint repudiandae. Haec autem omnia praeſtitiſſe Copernicani ſibi videntur. Quod an vere contigerit, prudentum eruditorum erit judicare, donec Eccleſia hanc rite controverſiam decernat, ſi tamen id facere, aut utile ſit, aut neceſſarium ſanctiſſimae Religioni.

Neque eſt, cur aliquis dicat: Diurnus Telluris motus minime demonſtrative oſtenditur verus. Ergo rejiciendus. Ergo vetus & communis ſententia de Solis motu retinenda. Nam non ideo omnes Scripturae Interpretationes reijciendae, quia demonſtratione caret ratio ita interpretandi. Alioqui de commentariis ſanctorum Patrum, aliorumque Interpretum actum eſſet, eandem interdum ſententiam

varie

varie atque oppoſite in hujuſmodi locis exponentium. Deinde prudenter quidem, & religioſe Ptolomaei, ſeu Tychonis ſententia retineatur, ſed ita ut ad Fidem pertinere nondum dicatur, neque Haereſis poſtuletur contraria ſententia. Copernicani enim Syſtematis rationes, etſi nequaquam demonſtrativae ſint, eae tamen ſunt, quae dubium faciunt Scripturae ſenſum in locis ſupra laudatis, ipſumque veriſimili ac probabili Interpretatione a ſe non diſſentire oſtendunt. Quid ſi aliquando haec demonſtratio a ſolertibus Aſtronomis & Philoſophis adinveniretur? Nonne tum certum foret, Interpretationem propoſitam non ſolum tolerabilem & aequam, ſed etiam neceſſariam eſſe? At quis non videat, periculoſiſſimum, atque a Religionis Eccleſiaeque inſtitutione alienum eſſe, velle id nunc pertinere ad Fidem, quod cras pertinere non poſſit? Fides atque ſtabilitas credendorum in Eccleſia Chriſti, abſit ut ab humanis experimentis pendeat. Alibi autem vidimus, Concilia ipſa Generalia ex Auguſtini ſententia certiſſime definire non poſſe, quae e novis experimentis aliter ſe habere deprehendi poſſunt. At inquias: nulla unquam Opinionis Copernicanae demonſtratio invenietur. Conſentiam, ſi vis, & ego; verum prae difficultate rei ſemper fortaſſe deſiderabitur hujuſmodi demonſtratio, non quod aperta Revelatio divina jam ſpem omnem illius inveniendae ſuſtulerit. Ne Ptolemaici quidem, aut Tychonici Syſtematis demonſtratio hucuſque inventa; immo haec majoribus quam Copernicanum difficultatibus laborare videntur. Interim ergo prudentis eſt ſuſpendere judicium, neque tam acriter urgere divinas Litteras, ut oppoſitam ſententiam haereſis & impietatis inſimules. Id enim eſt contra Eccleſiae ipſius mentem, cujus in hiſce quaeſtionibus moderationem omnia monumenta antiquitatis teſtantur, & nos dilucidius expoſituri ſumus.

CAPUT VICESIMUMTERTIUM.

Traditio, & Evidentia exiguntur, ut in his ad ſalutem minime ſpectantibus documentis ſtatuatur, aliquid certo eſſe credendum. Concilii Tridentini laudandum de ratione interpretandi praeceptum. Evidentia in his non raro deſiderata. Quid de Antipodum exiſtentia olim creditum, & quam prudenter ab ea quaeſtione dirimenda abſtinuerit Eccleſia. Scripturae non detorquendae ad profanorum dogmatum tutelam. Petavii & Sancti Thomae ſententia de ſtylo Moſis.

UTI ſatis ſignificaſſe mihi videor, ab Eccleſiae foro atque cenſura eximere ſeſe non poſſunt quaeſtiones opinioneſque eruditorum hominum hac una de cauſſa, quod nihil in Fidei & Caritatis doctrinam directe & ſuapte natura influant, ſive uno, ſive altero potius modo definiantur, quotieſcumque per eas Chriſtianae Doctrinae divinitus certae pars aliqua laeditur, aut per latus confoditur, & erroris ſive mendacii ſuſpicione, nedum nota patenti, aſpergitur divina Scriptura: tunc enim in eas gladium aequiſſime & ſanctiſſime arripit Eccleſia, eaſque proſternit, atque e fidelium ſcholis & cordibus eliminat. Duplici autem modo ſuum hoc jus Eccleſia exercere poteſt, aut ipſas opiniones revera damnando, tanquam Fidei & ſacrarum Litterarum doctrinae contrarias, aut ſolum vetando, ne publice tradantur, neve per Libros diſſeminentur in vulgus, prudentiſſime proſpiciens incautis, ignaris, & novitatum amatoribus, quorum ſaluti aeternae aut jam coepit, aut in poſterum poteſt nocere ejuſmodi quaeſtionum atque opinionum agitatio. Verum iſta medicina raro, illa etiam rarius Eccleſia utitur, & neutra ſane, niſi praeceſſerit accuratiſſima cauſſae rerumque cognitio. Et primo ſententias quaſdam ad ſalutis fideique eruditionem per ſe non pertinentes damnatura, rem tantam peragere ſe non poſſe, neque debere, probe intelligit, niſi explorata Traditio, & Evidentia rei prius moneat, ejuſmodi ſententias ſacrarum Litterarum, Fideique firmiſſimis documentis opponi. Nam ſi in judicandis rebus Fidei, quae proprie ſui ſunt juris, & quas Theologorum eſt ſcire, haec eadem fundamenta exiguntur in

Eccle-

Eccleſiaſticis Praeſulibus: quanto magis eadem exigenda ſunt, quum de aliis rebus judicandum eſt, quas ad Religionem non tam proprie pertinere diximus, immo nos ignorare ſine crimine poſſumus?

Saepe autem Traditio deſideretur, ſaepe etiam Evidentia. Nam raro contingit, ut de inanibus ſaecularis eruditionis quaeſtionibus Traditio vera attribui poſſit Eccleſiae Dei. Hujuſmodi quaeſtiones vel tanquam inutiles neglexerunt, vel tanquam pernicioſas, humanaeque curioſitatis nutritias fugerunt ſancti Patres. Quod ſi eas pertractarunt, aut obiter, aut etiam ex profeſſo, nihilominus tanti eorum dicta valere noluit Eccleſia, ut ipſorum auctoritati faſces neceſſario ſubmitterent omnia poſterorum ingenia, & legitima inde Traditionis Eccleſiaſticae forma petenda foret. Hanc Patribus venerationem profecto debemus, quum de Chriſti, & Eccleſiae, & morum doctrina loquuntur, eamque doctrinam in ſacris Litteris unanimi conſenſu exponunt. In reliquis profanae Litteraturae partibus, immo in ipſis Scripturis interpretandis, ubicumque non agitur de ſalutari illa Fidei & Caritatis doctrina, nunquam ita premimur auctoritate, aut ſanctitate, aut eruditione Majorum, ut ſi quid melius, verius, aut ſaltem veriſimilius ac probabilius nobis occurrat, proferre, atque etiam adoptare non liceat, dum Scripturae ſanctae veracitas, dignitaſque ubique intacta ſervetur. Hac libertate hucuſque ſunt uſi, atque adhuc utuntur recentiores Scripturarum Interpretes, omneſque eruditi Catholicae communionis, quoties in id genus controverſias incidunt, neque religioni ſibi ducunt diſſentire a Patribus in iis quae quocumque modo explicentur, ac dirimantur, nullam divinis Litteris, nullam Fidei doctrinae, nullam Eccleſiae ſanctae injuriam inferunt, & veritatem quam proxime poſſunt accurate conſectantur. Eſſet igitur inquirendum, num venerandum Traditionis nomen recte ac legitime in Copernicanam aliaſque ejuſmodi cauſſas a nonnullis proferatur: ſcilicet num ſancti Patres Telluris motum revera damnarint, ſacriſque Litteris contrarium appellarint, quum certe non a Copernico originem duxerit ea opinio, ſed quibuſdam ex antiquis Philoſophis, uti diximus, in mentem venerit, & litteris mandata, fortaſſe ab ipſis Patribus ignorata non fuerit.

Interim nobis plane commemorandum eſt, & ſumme commendandum Tridentini Concilii decretum Seſſ. IV. evulgatum, quo nihil in hanc rem opportunius reperias. *Ad coercenda petulantia ingenia decernit ſancta Synodus, ut nemo ſuae prudentiae innixus, in rebus Fidei & morum ad aedificationem Doctrinae Chriſtianae pertinentium,*

ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens, contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta Mater Eccleſia, aut etiam contra unanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat. Mirari tamen, neque injuria, liceat, quei hanc regulam ſapientiſſime conceptam intorquere nonnulli velint adverſus Copernicani Syſtematis patronos, quaſi in omnibus quaeſtionibus unanimem Sanctorum Patrum conſenſum neceſſario ſequendum Eccleſia pronuntiet. Non inquit ſancta Synodus, piaculum eſſe a Patribus diſcedere in Quaeſtionibus Hiſtoricis, Philoſophicis, Mathematicis, Phyſicis, Aſtronomicis, Geographicis, aliiſque hujuſmodi rebus, quibus ſacrae Litterae materiam vaſtam ſuppeditant. Conceptis verbis petit illa, ut ſenſum Eccleſiae, ac eoſdem Patres humiliter audiamus, fideliter ſectemur, quum agitur *de rebus Fidei & morum ad aedificationem Doctrinae Chriſtianae pertinentium*. Quibus ſane verbis non tam aperte coercet petulantium Ingeniorum temeritatem in pertractandis rebus utilibus, ſive neceſſariis ad Fidem, ac mores, quam tacite monet quorundam aliorum exuberantem zelum, ne ſententiam & auctoritatem Patrum importune objiciant, & neceſſario praeferendam putent in reliquis etiam aut minime neceſſariis, aut inutilibus quaeſtionibus, & in exponendis iis Scripturae locis, quae ad Fidem, & mores, atque aedificationem Doctrinae Chriſtianae non pertinent. Si & hoc poſcere Tridentinis Patribus animus fuiſſet, nihil erat, quod ſua verba ad ſalutares tantummodo quaeſtiones e Scripturis emanantes ſpectare affirmarent; & ſaltem aliis dicendi formulis latius patere mentem ſuam indicaſſent. Sed iis perſpectum erat, fruſtra ad Fidem trahi de his rebus ſcitu non neceſſariis, immo ad aeternam vitam inutilibus, qualemcumque ſententiam.

Itaque ſapientiſſime in eam illi ivere ſententiam, quae & unitati Fidei conſulit, & Ingeniorum libertatem non minuit, optime intelligentes, quando Scripturae veracitas, Fideique verae doctrina ſine vi collocentur in tuto, non eſſe litem intendendam diverſis Interpretum ſententiis de rebus ad Fidem, & Mores, & Chriſtianae Doctrinae aedificationem nequaquam pertinentibus. Prae oculis autem Tridentinorum Patrum, ut arbitror, tunc erant Apoſtoli verba in Ep. 2. ad Tim. III. 16. *Omnis Scriptura divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitia, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus*. Ad quid utilis ſit divina Scriptura, en quam aperte Apoſtolus ſignificat. Nimirum Juſtitiam tradere illius eſt ſcopus, quo nomine Virtutes

tutes omnes complecti Scriptura ſolet, & ad Caritatem, & ad omne opus bonum Fideles incitare atque inſtruere. Non, inquit, ad Mathematicas, Aſtronomicas, Phyſicas, atque alias id genus controverſias dirimendas, doctrinaſque ſaeculares explicandas, non ad erudiendum in Hiſtoria naturali: quae verba neſcio, quibus Codicibus fretus Almageſti novi architectus Apoſtolo affingit, ut Copernicanis invidiam creet. Iſta quoque (non inficiamur) innuuntur, & obiter memorantur ſacris in Litteris; ſed ut eadem aliquo pacto & pro conditione ſua nos ad Fidem, Pietatem, & Caritatem erudiant, & a nobis in eum finem conſiderentur, non ut reapſe diſputationibus noſtris, & noſtrae curioſitati finem faciant. In hanc rem praecipue conſulendus ſanctus Auguſtinus Lib. 1. Cap. 35. & 36. de Doctrin. Chriſt. ubi Scripturae totius ſummam & ſcopum ſtatuit in commendanda nobis Dilectione Dei, & Proximi.

Ceterum ex his etiam intelligere poſſumus, Evidentiam non raro deeſſe, neceſſariam prorſus, ut ab ipſis Eccleſiaſticis Judicibus certa feratur de his quaeſtionibus ad ſalutem non pertinentibus ſententia. Partim id contingere ex rerum difficultate, atque obſcuritate, partim ex ambiguo Scripturarum ſenſu poteſt. Aut turgidus, nimiuſque ſui aeſtimator, aut caecus aliorum venerator ſit neceſſe eſt, qui tot Ariſtotelis, Epicuri, Carteſii, Galeni ſententias, in Phyſicis potiſſimum, ſine ullo diſcrimine certas eſſe contendat. Pleraeque (ut noverunt, & diſſimulare nequeunt ſinceri Philoſophi) intra unius veriſimilitudinis pomoeria continentur. Quo quaeque deprehenditur, aut apparet veriſimilior, eo dignior ſit plauſu & conſenſu eruditorum. Hinc tot ſonorae lites, & verborum rationumque pugnae, non prius modum finemque habiturae, quam in terris habitare & litteras colere deſinat mortalium genus. Has autem, ut ita dicam, ingenitas rerum tenebras ne ipſe quidem divinus Spiritus in Libris ſuis diſcutere voluiſſe putandus eſt. Immo ipſe teſtatur, ſe in hujuſmodi rebus tradidiſſe Mundum diſputationi hominum, ſeque Deum eſſe docentem utilia, & tradentem unam ſcientiam revera lucidam, & facilem, qualis (poſtquam loquutus eſt ipſe, & poſtquam quid ipſe locutus ſit, ab Eccleſia Catholica illius Interprete edocti ſumus) eſt Fidei Catholicae, & Caritatis doctrina, non autem Phyſicae, Aſtronomiae, & horum ſimilium. Id autem in ſacris Codicibus evidenter traditum non dicitur, quod plures commodas & germanas patitur interpretationes, e quibus nulla certiſſimis aliis Traditionis, & Rationis, & Scripturae documentis opponitur.

Multo-

Multoque minus ille Scripturae ſenſus evidens appellandus, cui veriſimiliores rationes, & experimenta ſive jam facta, ſive peractu non impoſſibilia, diverſum alium ſenſum, immo oppoſitum, eſſe praeferendum monent, in iis nempe rebus, quarum, uti ex generali regula ſtatutum eſt, certam nobis cognitionem Deus relinquere voluiſſe nequaquam videtur, & quas contineri Traditione Patrum difficile demonſtretur, & quae nihil Religionis interſit, quod uno potius quam altero modo ab hominibus credantur.

En ergo cauſſae, cur ab hiſce quaeſtionibus dirimendis Eccleſia Catholica, & Patres, & Romani Pontifices plerumque abſtinent. Tum ſolum in hoc etiam ſtadio currunt, ſuaque non fallaci auctoritate utuntur, quum neceſſitas cogit. Tum vero cogit neceſſitas, quum evidenter adeo de hujuſmodi quoque indifferentibus rebus Scriptura loquitur, ut unum tantummodo ſenſum ejus verba admittant, & reliqui ſenſus, reliquae interpretationes ab uſu Scripturae ipſius, aut ab aliis manifeſtiſſimis ejuſdem locis, aut a Fide, Traditione, Ratione recta aperte abhorrent. Sublatis hujuſmodi periculis & incommodis, & Scripturae ſanctae veracitate ac dignitate ſervata, placide has controverſias Eccleſia intuetur, ac tolerat, aut certe eorum deciſionem ſuſpendit. Et cur in hiſce minutis, & ſuapte natura non utilibus, neque neceſſariis quaeſtionibus dirimendis ſeſe Eccleſia occupet, quae tot alias controverſias inter Theologos & ſacrarum Litterarum Interpretes regnare ſinit, ipſaſque dijudicare ſuperſedet? Majoris momenti ſunt iſtae, quam illae, & propius ſine dubio ad Chriſtianam Doctrinam accedunt, immo de ipſa Chriſti doctrina, de Fide, ac Moribus plerumque agunt. Pro iſtis etiam, & contra iſtas, afferuntur divinae Scripturae verba, quibus unuſquiſque ſenſum tribuit veriſimilem, interpretatione praepoſita, quae ſuis cum opinionibus conveniat. Attamen Eccleſia ſuſtinet pacifice tantam quaeſtionum ſegetem, & interpretationum varietatem; & niſi abſurda tradantur, & contraria receptis Dogmatibus, a judicando temperat. Ipſis etiam diſceptatoribus ſeſe invicem Haereſis & impietatis poſtulantibus, ſapientiſſime mandat interdum, ut his contumeliis parcant, neque ſibi judicium uſurpent Apoſtolicae Sedi, & Conciliis reſervatum. Ergo multo cautius & prudentius Romani Pontifices, & Concilia, aut deſpiciunt, aut ferunt iſta de rebus indifferentibus, & a Scripturae ſcopo alienis, litigia, dum ſine Scriptutae ipſius injuria ac dedecore exerceantur.

Non ſolum autem a judicio, quantum fieri poteſt, in his Eccleſia abſtinet, ſed aegro nonnunquam fert animo, ſacras Litteras in patrocinium Phyſicarum, aliarumque ejuſmodi ſententiarum, ita advocari, ut quiſquis ſecus ſenſerit, ſtatim venditetur violatae Fidei reus. Neque ſolum ſinit, ut arma e divinis Libris petita per veriſimilem aliquam explicationem declinentur; ſed ne impedit quidem, quominus apertas his de rebus ſententias Patrum deferamus, ubi veriſimiliora argumenta, robuſtiores rationes, multoque magis experimenta manifeſta pro aliis iiſque contrariis ſententiis pugnant. Vulgata eſt veterum quorundam opinio, quae Antipodas ab Orbe terrarum excludebat, eamque heic memoraſſe non abs re erit. Poſt aliquot profanos Auctores ita ſenſiſſe videntur Lactantius, Auguſtinus, Iſidorus Hiſpalenſis. Nazianzeno ea quoque ſententia placuiſſe fertur, neque ab ea abſuiſſe cenſendi Chryſoſtomus, Procopius, Diodorus Tarſenſis, Acacius, Theodoretus, Theophylactus, Severianus, Euthymius, Joannes Damaſcenus, & alii, quibus Caelum non Sphaericum, ſed Hemiſphaericum putabatur. Utramque iſtorum opinionem, ne dicam puerilem, certe abſurdam, uti nunc omnes fatentur, Aſtronomicae, Phyſicae, & Mathematicae rationes dejicere olim poterant, & demum Experientia profligavit. Antequam tamen Columbus felici auſu ignotum orbem pervium nobis feciſſet, fingere nobis liceat, Antipodas a quoquam aſſertos fuiſſe, & hujus opinionem ſibi exagitandam delicatulos quoſdam ſuſcipere voluiſſe. Philoſophia ſimul, & Experientia nonnullas veriſimiles rationes ſuffeciſſent, quibus Antipodes negandi, Tellus non rotunda, Caelum vero hemiſphaericum eſſe probarentur. Tum auctoritas Scriptorum, ac praecipue Patrum in aciem educta fuiſſet. Demum divina Scriptura proelium abſolvere poterat. Uti ſupra vidimus, Caeli ac Terrae extremitates illic memorantur; totus terrarum Orbis ſub Auguſto deſcriptus, ab Apoſtolis aliiſque Diſcipulis Chriſti peragratus, & per omnes gentes atque per univerſum terrarum Orbem Eccleſia jam diffuſa temporibus Patrum occurrebant. Ergo nulli Antipodes ſtatuendi erant, quos Populi & Patres tunc ignorabant, immo negabant.

Quid heic feciſſent, qui Scripturam ſacram de his etiam indifferentibus rebus loquentem in ſenſu Litterali proprio, neque figurato, ubique & ſemper accipiendam eſſe contendunt, quoties hic ſenſus *non repugnat cum aliis Scripturae locis, aeque, aut magis certis, aut cum Eccleſiae definitionibus, aut cum propoſitione aliqua naturali lumine certa & evidenti?* Non erant Scripturae loca, quibus adverſaretur

ſaretur opinio, Antipodas Terraeque rotunditatem negans. Immo Severianus Iſaiae verbis XL. 22. ſecundum verſionem Septuaginta opinionem ſuam tuebatur; ibi quippe legitur: *Qui ſtatuit Caelum tanquam fornicem*, *καμάραν* Chryſoſtomus proferebat Epiſtolam ad Heb. VIII. 2. Procopius illis verbis Pſal. 18. utebatur, *a ſummo Caelo egreſſio ejus*. Ad haec erat dogma, quocum conciliari non poſſe contraria ſententia putabatur. Nullus hominum non ab Adamo propaginem ducit. Si homines excogitabantur immenſo interjecti Oceani ſpatio a nobis diſſiti, nulla ad eas terras navigatione cognita, & ne poſſibili quidem, uti olim arbitrabantur: aegre perſuaderi, & credi, & ſuſtineri poſſe videbatur certa de unius hominis propagatione ſententia. Neque cum ulla Eccleſiae definitione proprius ille Scripturae ſenſus pugnabat. Immo proferri contra poterant verba Zachariae Romani Pontificis ex Epiſt. 10. ad Bonifacium Moguntinum. Virgilium quemdam affirmantem, *quod alius Mundus & alii homines ſub terra ſint*, damnat ibi Pontifex, & Sacerdotii honore privandum ait, ejuſque *doctrinam perverſam*, pugnantemque *contra Dominum & animam ſuam*, aperte vocat. Num denique in proprio ſenſu ea Scripturae verba accipientibus *aliqua naturali lumine certa & evidens propoſitio* opponi poterat? Immo qui Antipodas ſtatuebant, naturali lumini renuntiare credebantur. Nam quei excogitare gentem, quae adverſa nobis veſtigia figat, neque in Caelum irruat? Id monſtri ſimile videbatur; id eruditi ipſi, nedum rude vulgus, concoquere minime poterant. Tam parum, inquam, apparebat a recta ratione abſona Antipodum negatio, ut illam cum Philoſophi, tum Hiſtorici, & eruditorum fere omnium chorus ſine comparatione magis, quam alteram opinionem, conſentaneam rationi, & experientiae cenſerent. Si iſtos ergo homines auſcultaſſet Eccleſia, certe conclamatum fuiſſet in Antipodas, in Caeli Terraeque rotunditatem. Et quid ſi eam ſententiam Eccleſia tuliſſet, quam falſam & irridendam experimenta ſubinde monſtraſſent? Quantum quidem arbitror, eo tandem confugere neceſſe erat, ut diceretur, nihil mirum, quod in illo judicio Eccleſia defeciſſet, quae ſe quaeſtionibus immiſcere voluerit, ad ſalutis ſcientiam minime pertinentibus. Id autem nihil officere promiſſae ipſi ab erroribus immunitati, quae Dogmata duntaxat reſpicit, hoc eſt Fidei & Morum ſalutarem doctrinam. Nos nequaquam negare, quin falli & ipſa poſſit in factis & rebus a Fidei & Caritatis ſcientia alienis.

Verum

Verum & a noſtrae defenſionis neceſſitate, & ab errandi periculo ſolicite ſibi cavit Eccleſia. Nunquam ipſa damnavit Antipodum vindices; numquam iis Scripturas ſacras oppoſuit; nunquam ut opponerentur amavit. Neque vero arbitror, Zachariam Pontificem in Virgilium ideo tantum anathema dixiſſe, quod is Antipodas poneret. Adiaphoram hanc opinionem inficiebat ille erroribus aliis. Nam & Solem alium a noſtro, aliamque Lunam incolis iis tribuebat, & pejora fortaſſe delirabat. Ceterum quo revera collinearet Virgilii opinio, & Zachariae cenſura, vix dicas. Totum illud negotium multa caligine obvolutum eſt, ſicuti eruditi viri negare non poſſunt (a). Ab hujuſmodi autem cenſura non alia profecto ratione Eccleſia abſtinuit, quam quod videret commodam probabilemve Interpretationem divinae Scripturae ab iis etiam adhiberi, quibus Antipodes, & Caeli ac Telluris rotunditas affirmabantur. Quando caeleſtibus Libris & Fidei Morumque doctrinae conſultum erat, quid Eccleſiae intererat, quod hanc unus, illam alter opinionem, quanquam inſulſam, ſectarerur? quae auferendae litis neceſſitas? Non jam amplius de tuenda Scriptura agebatur, ſed de Aſtronomicis, ſive Phyſicis rebus ac diſſidiis, quae ad Eccleſiam non pertinent. Quare auctoritas Scriptu-

(*a*) Praeſtat heic obſervare, Zachariae Summo Pontifici maculam ignorantiae nuper ab homine heterodoxo fuiſſe imperite, ne dicam malitioſe inuſtam. Is eſt nimirum *Johannes Alphonſus Turrettinus*, qui in ſuo *Hiſtoriae Eccleſiaſticae Compendio*, paucis ab hinc annis Genevae edito, anno ſcilicet 1734. hac de re verba faciens pag. 80. iſta ore invido ignoranter effutiit: *Ignorantiae hujus aevi haec e multis ſpecimina ſunto.... quod Vergilius quidam, Presbyter Germanus, ob creditos Antipodas damnatus fuerit*. Verum ad hanc diluendam calumniam ſatis eſt in medium proferre Zachariae verba ex ejus Epiſtola x. ad S. Bonifacium Archiepiſcopum Moguntinum, deſcripta ex Tomo VIII. Conciliorum editionis Veneto-Labbeanae pag. 256. quae ſic ſe habent: *De perverſa autem doctrina quam contra Dominum & animam ſuam locutus eſt* (Virgilius), *quod ſcilicet alius mundus & alii homines ſub terra ſint, aliuſque Sol & Luna; ſi convictus fuerit ita confiteri, hunc accito Concilio, ab Eccleſia pelle Sacerdotii honore privatum*. Ad quem locum hanc notam margini adlevit magnus *Baronius* ad an. 748. n. xı. *Dubitaſſe de Antipodis non eſt haereſis: Sed plures ſtatuiſſe mundos, divinae repugnat Scripturae, ac proinde haereſis eſſe convincitur*. En cur Virgilius damnatus fuerit; non *ob creditos Antipodas*, ut homo Calviniſta calumnioſe contendit: ſed quod *alium mundum*, *alium Solem aliamque Lunam* ſomniabat.

Heic autem de perſona Virgilii obſervare non erit fortaſſe otioſum, eruditiſſimos viros exiſtimaſſe illum eumdem eſſe cum Virgilio, qui poſtea Epiſcopus Saltzburgenſis fuit conſecratus, & exinde ſolemnibus ritibus inter Sanctos a Gregorio IX. relatus. Ita Eccleſiaſticorum Annalium parens ad an. 748. n. II. aliique permulti eum ſecuti. At *Pagius* ad an. 746. n. VII. & ad an. 748. n. II. hunc Virgilium ab Epiſcopo Saltzburgenſi eſſe diſtinguendum autumat. Verum rationes ab eo allatae mihi videntur tantum ponderis non habere, ut Baronianam ſententiam deſtruant; quam quidem ſequi malim, eo vel maxime quod videam illam nuperrime probari a doctiſſimis Monachis Mauro-Benedictinis in *Hiſtoire Litteraire de la France*, Tom. IV. pag. 19. & 26. in nota: nec illam in diſcrimen vocari a *Chriſtiano Schoettgenio* in Fabriciana Bibliotheca Latina med. & inf. Latin. vol. vı. pag. 838.

rae, niſi quum evidentia loca ſeſe offerebant, nemini contorquenda erat in ſuae cauſae praeſidium, ne riſui exponeretur, ſi falſa tandem deprehenderetur opinio, quam ipſae Litterae ſacrae antea tueri videbantur. Origenes tutatus ſententiam Platonis, Ariſtotelis, Ciceronis, aliorumque Philoſophorum de Anima Caelorum, Solis, Lunae, ac Siderum omnium, Eccleſiae fulmina in ſe pertraxit, tum quod aliis commentis oneraſſet hanc ipſam opinionem, tum quod e Scripturae verbis in litterali ſenſu acceptis ſibi patrocinium quaereret. Contra laudandus Theologorum Scholaſticorum princeps Thomas non tam divino ingenio, quam prudentia & modeſtia ubique ſpectabilis. Is Opuſculo X. ſeu XXXI. Art. 16. quaerens, an Angelus circulari motu movere Tellurem poſſit, ait, ordini certe rerum id minime repugnare, ſed tamen ſibi videri, *quod naturaliter terra quieſcat*. Id autem probaturus, non Scripturarum loca, non Patrum verba promit, ſed Lectores ad unius Ariſtotelis argumenta dimittit.

Proinde erit hominis parum acuti, ac verum Scripturae inſtitutum, & Eccleſiae mentem minime aſſequuti, incerta inculcare ſacrarum Litterarum verba, quo certam eſſe perſuadeat Philoſophicam aliquam opinionem ſuam, aut falſitatis ac haereſis contrariam convincat. Incerta autem, ſive non evidentia eſſe diximus Scripturae loca de indifferentibus hiſce rebus, quum plures loco eidem convenire poſſunt veriſimiles Interpretationes, eaeque Literales. Quae duo tela ex elephanti ore prominent, & deorſum retorquentur, idemque ſunt ac ebur, *dentes* appellantur ex omnium fere Scriptorum, ipſiuſque vulgi ſententia. Sunt qui contendant, *cornua* potius eſſe appellanda, quam dentes. Varro de Lingua Latina de his agens: *Quos dentes*, ait, *multi dicunt*, *cornua ſunt*. *Ex temporibus enim enaſcuntur*, *& ex ſuperiori mandibula per os reſupinata ſeſe efferunt*, *& decimo quoque anno ea elephanti abiiciunt & defodiunt*, *ſicut cervi quotannis*, *& quoties amiſerint*, *reponunt*. Praeter Varronem, Juba, Plinius, Aelianus, Oppianus, Pauſanias ita ſenſere. Experientia quoque teſtis adducitur, quum ebur igne emolliatur ad quaslibet recipiendas formas, quod dentibus animalium non contingit. Et haec quidem mihi videtur quaeſtio de nomine. Attamen argutulus quiſquam accedat, & in poſtremam hanc opinionem exerat arma e Literis ſacris. Ibi *dentes elephantorum* commemorantur 3. Reg. X. 22. *& dentes eburnei* Ezech. XXVII. 15. Alibi etiam in Hebraeis Codicibus ebur שן *ſcen*, hoc eſt *dens*, appellatur. Nunc ergo rem definitam clamet ille ſciolus, & pertinaciter amantem appellare *cor-*

nua

nua potius quam *dentes*, tanquam erroris & impietatis reum, ad Eccleſiae tribunal deferat. Iſte profectò delirabit; riſum vix ſuſtinebunt graviſſimi Eccleſiae proceres. Quum toties a vulgo loquendi formas divina Scriptura mutuetur, & ad populi opinionem ſeſe accommodet: cur non idem heic quoque contigerit? Incerta igitur ſunt iſta loca, & ad hujuſmodi litem inepta; certumque potius eſt, hominem iſtum, ſi quis eſt, ſacris Litteris abuti, eaſque invitas in diſputationem Philoſophicam trahi.

Illi eadem nomina convenirent, qui *Lucem* eſſe *Ignem*, & *Lucem* proprie *calefacere* contendens, Graeca verba Marci XIV. 54. proferret, ubi Petrus dicitur θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς, *& calefaciebat ſe ad lumen*, ſive *ad lucem*. At nihil neceſſe eſt, proprium Litteralem ac obvium ſenſum hujus loci retinere. Vulgarem dicendi conſuetudinem ſequutus eſt Evangeliſta. Uſurpabatur autem vulgo φῶς, ſeu *lux* pro igne, quod nempe Ignis cum calore lucem praebeat. Ita Euripides in Rheſo: οὔπω πρὶν ἧψαν πολέμιοι τόσονδε φῶς; *Nondum antea hoſtes ſuccenderunt tantam lucem*, hoc eſt tantum Ignem. Neque minus inepte in Peripateticos velitaretur, qui Ignem ipſum inter elementa computari non ferret, perinde quaſi ipſum ab elementis Sanctus Petrus excludat, dum ait Epiſt. 2. Cap. III. 12. *Et elementa ignis ardore tabeſcent*. Idem plauſus iis deberetur, qui adverſus Carteſianam Scholam Qualitates rerum ſenſibiles non in corporibus, ſed in hominum ſenſibus locantem, ea Scripturae loca adferret, quibus corpus aliquod amarum, dulce, candidum, nigrum, frigidum, calidum appellatur. Quod ſi valere, & commendari debet talis divinae Scripturae abuſus, argutari etiam poſſet Copernicanus quiſpiam, verba afferens Lib. 1. Reg. Cap. II. 8. uti apud Latinum Interpretem habentur: *Domini enim ſunt cardines terrae, & poſuit ſuper eos orbem*. Commemorantur etiam Prov. VIII. 26. *cardines orbis terrae*. At *cardines*, quos πόλους Graeci appellant, ſunt nomen relativum, & rem verſatilem ac mobilem, ſibi impoſitam, ſimul ſignificant. Quandoquidem ergo in ſenſu obvio, proprio, ac litterali omnia Scripturae verba non repugnantia Fidei ac Rationi accipienda ſunt, uti a quibuſdam contenditur adverſus Copernicum: Tellus verſatilis, ac mobilis ex origine ſua dicenda eſſet. Verum faceſſant iſta ludibria. Non illa eſt Scripturarum indoles, ut ſecreta Phyſices atque Aſtronomiae aperire mortalibus velint. Sancti Prophetae atque Apoſtoli ad ſublimiora intenti, & ad captum uſumque vulgi ſeſe componentes, familiares uſurpabant loquendi formulas. Hoc toties

inculcavimus; ſed heic adjungere juvat Cl. V. Dionyſii Petavii verba, cujus quae ſit inter eruditos auctoritas, ii tantum ignorant, qui nullas, paene dixi, novere diſciplinas. In Praefat. ad Libros de Opificio ſex Dier. antequam aggrediatur explicandam rerum Creationem, ſibi duplicem cautionem ac regulam ille praeſcribit. *Altera eſt*, inquit, *rerum olim reipſa vereque geſtarum Hiſtoriam in Moſis enarratione contineri; non Allegoriis adumbratos & involutos neſcio quos ſenſus ſpiritualium rerum corporeque carentium. Altera in illis ipſis naturalibus & corporeis exponendis rebus Moyſem rudis hebetiſque populi ad captum & ingenium temperaſſe ſtylum.* Infra idem repetit. *Haec mea perpetuo ſententia fuit, omnia fere, quae heic Moſes attigit, popularem ad uſum eſſe loquendi intelligendique demiſſa.* Libro autem I. Cap. 10. quaedam iſtius conſuetudinis exempla affert. *Scriptura hoc ipſum, quod Caelum & Firmamentum vocatur, aerem eſſe non raro ſignificat. Velut quum ait Pſal.* 146. Qui operit caelum nubibus. *Et Matth.* 16. Triſte & rubicundum caelum. *Sunt & iſta vulgata*, volucres caeli, *& alia ſimilia. Etenim Moſes, quod jam monui, & non ſemel dicere eſt opus, communibus & popularibus quum verbis tum verborum notionibus eſt uſus. Vulgo autem caelum ita ſumitur. Quare plebejo paene ſermonis uſu ſic etiam Moſes & Caeli & Firmamenti vocabula ſumſit. Ut quum* Volatile *dicit* volare ſuper faciem Firmamenti, *ut Hebraea referunt; id eſt, ſuper firmamenti partem illam, & in illa, quam aerem dicit. Nimirum quod aves, dum altius ab oculis nimis volant, Caelo propinquare dicuntur* ἰδιοτικῶς, *adeoque juxta extimam caeleſtis orbis ſuperficiem, & ſub ea ferri*. Petavio praeiverat ſanctus Thomas in I. parte Summae qu. 70. Art. I. ad 3. de motu Luminarium atque Sphaerarum agens: *Moyſes*, inquit, *rudi populo condeſcendens, ſequutus eſt, quod ſenſibiliter apparet.* Si igitur Moyſi viro divinitus afflato ita res enarrare in more fuit, eique cum vulgo potius, quam cum ſaeculi Sapientibus, loqui placuit; idemque procul dubio fecere & alii Prophetae atque Apoſtoli, quum tamen ſuis hiſce vulgaribus loquendi formis ac notionibus e rudi populo petitis res veras & ſenſum Hiſtoricum clauderent: quis tandem non intelligat, non eſſe per hujuſmodi ambigua Scripturae ſacrae verba dirimendas Quaeſtiones Phyſicas, Aſtronomicas, & alias id genus; neque hiſce diſputationibus ſine magna rerum evidentia immiſcendas eſſe Prophetarum ſententias, multoque minus Haereſis ac impietatis poſtulandos, qui aliter ſentiunt, quam Scriptura in ſpeciem de his rebus indifferentibus

bus ſentire videatur? Certe nemo non perſpiciat, his haudquaquam inſiſtendum, haec minime urgenda, ſi commoda ac veriſimili Interpretatione litteralis Scripturae ſenſus aliter explicari poſſit; & ubi in hiſce conflictationibus ſine vi proſpectum fuerit veracitati ſacrarum Litterarum, non eſſe de reliquo tam anxie ſoliciteque curandum. Deſinit enim eſſe cauſa Fidei, quae non amplius ad rerum divinarum ſcientiam, ſed ad Liberales Artes, incertamque mundi eruditionem pertinet. Deſinit eſſe opinio ad Fidem referenda, quae non contra, ſed praeter Scripturam deprehenditur eſſe.

CAPUT VICESIMUMQUARTUM.

Sancti Auguſtini conſilia, quum de interpretandis ſacris Scripturis agitur in rebus Phyſicis, Aſtronomicis, & aliis id genus. Quid ſanctus Thomas heic ſentiat. Quam Litteris ſacris nonnulli abutantur ad ſuas privatas opiniones tuendas. Judicum Eccleſiaſticorum munus in hiſce controverſiis, & quae Eruditio in ipſis exigatur. Carteſii de natura Corporis doctrina an Fidei dogmatibus adverſetur.

NUnc adjungenda eſt ad animadverſiones noſtras Sancti Auguſtini doctrina, hactenus reſervata, cujus unius auctoritas pro multorum eſſe poteſt. Ejus autem verba hoc in argumento adeo dilucida eſſe mihi videntur, ut mirari ſubeat, quei homines alioquin eruditi, & minime infantes, quanquam ea probe noverint, in aliam tamen a noſtra ſententiam abierint. Lib. 1. Cap. 18. de Gen. ad Litteram, *In rebus obſcuris*, inquit ille, *atque a noſtris oculis remotiſſimis, ſi qua inde Scripta, etiam divina, legerimus, quae poſſint, ſalva Fide qua imbuimur, aliis atque aliis parere ſententiis, in nullam earum nos praecipiti affirmatione ita projiciamus, ut ſi forte diligentius diſcuſſa veritas eam recte labefactaverit, corruamus; non pro ſententia divinarum Scripturarum, ſed pro noſtra ita dimicantes, ut eam velimus Scripturarum eſſe quae noſtra eſt, quum potius eam, quae Scripturarum eſt, noſtram eſſe velle debeamus*. Nomine *rerum obſcurarum, atque a noſtris oculis remotiſſimarum*, nihil aliud Auguſtinus ſignificat, quam Phyſicas, Aſtronomicas, Geographicas, Chronologicas,

gicas, atque hujuſmodi alias, quae plerumque magna in nocte ſedent. Ipſemet Auguſtinus paulo infra, quibus de rebus loquatur, ſatis ſignificat, nempe *de Terra*, *de Caelo*, *de ceteris hujus mundi elementis*, *de motu*, *& converſione*, *vel etiam magnitudine & intervallis ſiderum*, *de certis defectibus Solis & Lunae*, *de circuitibus annorum & temporum*, *de naturis animalium*, *fruticum*, *lapidum*, *atque hujuſmodi ceteris*, quae videlicet ad Fidei & pietatis eruditionem, & ad rerum divinarum ſcientiam minime ſpectant. Dum haec igitur diſquiruntur atque explicantur, occurrere *Scriptorum etiam divinorum* documenta poſſunt. Tum videndum, an iſta, *ſalva fide qua imbuimur*, *aliis atque aliis*, hoc eſt pluribus ac diverſis ſint obnoxia Interpretationibus, quarum *nulla* ſtabilitis Catholicae Fidei Dogmatis adverſetur. Quotieſcumque id accidat, auctor eſt ſanctus Doctor, judicium & affirmationem eſſe ſuſpendenda, atque cohibenda. Quum enim fieri poſſit, ut re per humanas diſciplinas diligentius diſcuſſa, & experimentorum ope in primis adhibita, verior ſententia appareat, ſi quam nos jam elegerimus, eamque ſacris Litteris unice tribuendam pervicaciter contenderimus, quae falſa demum, aut a veriſimilitudine abhorrens dignoſcatur, tum & nos deridendos propinabimus, & divinae Scripturae veracitatem in diſcrimen exiſtimationis (quantum quidem in nobis eſt) adducemus.

Libro ſequenti Cap. 9. haec alia habet ſanctus Auguſtinus: *Quaeri etiam ſolet, quae forma & figura Caeli eſſe credenda ſit ſecundum Scripturas noſtras. Multi enim multum diſputant de iis rebus, quas majore prudentia noſtri Auctores omiſerunt, ad beatam vitam non profuturas diſcentibus, & occupantes, quod pejus eſt, multum pretioſa, & rebus ſalubribus impendenda temporum ſpatia. Quid enim ad me pertinet, utrum Caelum ſicut ſphaera undique concludat Terram in media mundi mole libratam, an eam ex una parte deſuper velut diſcus operiat?* En illam ipſam quaeſtionem, quam ſupra commemoravimus, de Caeli Terraeque ſphaericitate. Hanc ipſam nihil ad ſalutem, ad fidem, ad beatam vitam pertinere ait, quocumque modo ſolvatur: porro prudentis eſſe Theologi ab his abſtinere, & in ſalubrioria ſtudia conferre tempus & operam. Attamen quia non de iſta ſolum quaeſtione, ſed de aliis etiam ejuſdem generis quaedam occurrunt in divinis Codicibus, & propterea defendenda venit eodem tempore cauſſa Scripturarum, haec addit Auguſtinus: *Sed quia de fide agitur Scripturarum &c. ne quiſquam* (Chriſtianus) *eloquia divina non intelligens, quum de his rebus tale aliquid vel in-*

venerit

Digitized by Google

venerit in Libris noſtris, vel ex illis (hoc eſt Gentilibus ac Philoſophis) *audierit, quod perceptis aſſertionibus* (ſive, ut in nova editione, *a ſe rationibus*) *adverſari videatur, nullo modo eis* (eloquiis divinis) *cetera utilia monentibus vel narrantibus, vel praenuntiantibus, credat: breviter dicendum eſt, de figura Caeli hoc ſciſſe Auctores noſtros, quod veritas habet: ſed Spiritum Dei, qui per ipſos loquebatur, noluiſſe iſta docere homines, nullius ſaluti profutura.* Appoſite Auguſtinus ad ea, quae de Scripturae ſanctae ſcopo atque inſtituto ſupra diſſeruimus. Nihil igitur ignorarunt Prophetae; ſed Spiritus Dei docere nos iſta noluit, quae curioſitati ſolum blandiuntur, & ad pietatem & caritatem nulla ex parte pertingunt. Quapropter, etiamſi ad iſtam controverſiam referantur aliqua Scripturae divinae verba, niſi haec ita aperta & circumſcripta ſint, ut unum tantummodo litteralem ſenſum admittant, omniſque alia Interpretatio violenta ſit ac inveriſimilis, aut etiam exemplis careat, aut Fidei Rationique repugnet, non eſt omnino contendendum, unum potius quam alterum Scripturae ſenſum ad Fidem ſpectare. Juvat in his continere judicium, & neutram adoptare ſententiam, & ab aliena damnanda potiſſimum temperare, dum haec ea ſit, quae Scripturam non invitam ſibi concordare, aut ſaltem a ſe non diſſonare oſtendat. Quod ſi alicui ſententiae de his rebus indifferentibus aut experimenta, aut potentes rationes adſtipulentur, tantum abeſt, ut ea ſit damnanda, quod Scripturis contraria videatur, ut contra neceſſe ſit Scripturam ipſam per commodam aliquam Interpretationem oſtendere ab eadem ſententia minime diſcordem, dum tamen Scripturae ſenſus ita evidens non deprehendatur, ut falſitatis arguenda ſit illa, quantumlibet veriſimilis, contraria tamen opinio.

Huc pertinent, quae idem ſanctus Auguſtinus adjicit. *Sed ait aliquis, quomodo non eſt contrarium iis, qui figuram ſphaerae Caelo tribuunt, quod ſcriptum eſt in Litteris noſtris: Qui extendit Caelum ſicut pellem?* (*Pſ.* 103.) *Sit ſane contrarium, ſi falſum eſt, quod illi dicunt. Hoc enim verum eſt, quod divina dicit auctoritas, potius quam illud, quod humana infirmitas conjicit. Sed ſi forte illud talibus illi documentis probare potuerint, ut dubitari inde non debeat: demonſtrandum eſt hoc, quod apud nos de pelle dictum eſt, veris illis rationibus non eſſe contrarium. Alioquin contrarium erit etiam ipſis in alio loco Scripturis noſtris, ubi Caelum dicitur velut camera eſſe ſuſpenſum.* Tum pergit oſtendere vir doctiſſimus, veriſimiliter, & non inconcinne poſſe iſta Scripturarum loca conciliari cum utraque illo-

rum

rum ſententia, qui aut Caelum minime ſphaericum, aut ſphaericum revera ſtatuunt. Quo facto non ille ſolicitus eſt, quid potius hac de re Philoſophi atque Aſtronomi ſentiant. Fide Scripturarum in tuto poſita, placide ſpectari poteſt eorum conflictus atque diſſenſio, & unius etiam partis victoria. Cap. X. ejuſdem Lib. 2. alia Auguſtinus habet, quae a cauſa Copernici penitus aliena eſſe nonnulli affirmant, de quorum judicio eruditi viri, nullo partium ſtudio capti, judicabunt. *De motu etiam Caeli*, ait ille, *nonnulli fratres quaeſtionem movent, utrum ſtet, an moveatur: quia ſi movetur, inquiunt, quomodo Firmamentum eſt? Si autem ſtat, quomodo ſidera, quae in illo fixa creduntur, ab Oriente uſque ad Occidentem circumeunt &c.?* Quid ad haec Auguſtinus? Neutram ille Philoſophantium opinionem rejicit, neutram affirmat temerariam; ſed potius contemnit, earumque rationes ne ullo quidem examine dignatur, tanquam controverſias ad Fidem & Eccleſiam inutiles, & minime neceſſarias. At Scriptura de his loquitur. Auguſtino ſat eſt oſtendere, divina verba ejuſmodi eſſe, quae neutri opinioni contradicant. *Reſpondeo* ſubdit ipſe, *multum ſubtilibus & laborioſis rationibus iſta perquiri, ut vere percipiatur, utrum ita, an non ita ſit: quibus ineundis atque tractandis, nec mihi jam tempus eſt, nec illis eſſe debet, quos ad ſalutem ſuam & ſanctae Eccleſiae neceſſariam utilitatem cupimus informari. Hoc ſane noverint, nec nomen Firmamenti cogere, ut ſtare Caelum putemus, &c.* Affinia ſunt Auguſtini verbis ea, quae ſanctus Thomas Opuſc. X. ſeu XXXI. habet. Interrogatus de quibuſdam articulis, prius monet, *plures horum ad Fidei doctrinam non pertinere, ſed magis ad Philoſophorum dogmata. Multum autem nocent talia, quae ad Pietatis doctrinam, non ſpectant, vel aſſerere, vel negare, quaſi pertinentia ad ſacram doctrinam.* Tum ita ſuam praefationem concludit: *Unde mihi videtur tutius, haec quae Philoſophi communiter ſenſerunt, & noſtrae Fidei non repugnant, neque ſic eſſe aſſerenda, ut Dogmata Fidei, neque ſic eſſe neganda, tanquam Fidei contraria, ne ſapientibus hujus mundi contemnendi doctrinam Fidei occaſio praebeatur.* Quae verba miratur quidam, a Copernicanis in ſuae ſententiae tutelam advocari, quum iſti doceant, non quae Philoſophi communiter ſenſerunt, ſed quae contra communem Philoſophiam omnino conflictantur. Fruſtra hujus loci vim eruditus ille vir infringere conatur per illam vocem *communiter*. Et nos ejus reſponſionem eludere poſſemus legendo, non *Philoſophi communiter*, ſed, uti in aliis editionibus habetur, *Philoſophi communes*. Verum quando res

do res

do res tenetur, ſuperfluum eſt litigare de vocibus. Non ideo aliquid verum, & ab errore immune eſt, quod communiter a Philoſophis traditum fuerit; nam & eorum dicta non ſunt Fidei dogmata; & novae opiniones, antiquis contrariae, invehi poſſunt, & communiter accipi; & ipſum Copernici Syſtema ſe tueri jam poſſet, quum ab Aſtronomis fere omnibus veriſimillimum prae ceteris cenſeatur; & Aſtronomis in Arte ſua id juris concedendum videtur, quod Philoſophis in ſua. Ratio ſancti Tomae, cur aliquid neque affirmare liceat tanquam dogma Fidei, neque negare tanquam Fidei contrarium, (ſive *communiter*, ſive non *communiter* a Philoſophis tradatur) illa eſt, quia *Fidei non repugnat*, & *ad pietatis doctrinam non ſpectat*: Talia ſiquidem habere non ſecus ac dogmata Fidei, & humanis opinionibus pondus dare quo carent; eſt incerta hominum cogitata certiſſimis Fidei revelationibus temere aequare, & cum doctrina pietatis confundere curioſitatis atque opinionis inventa ac ſomnia. Inter eas autem opiniones, quae neque Fidei adverſantur, neque doctrinam pietatis contingunt, an ſanctus Thomas habiturus Copernicanam fuiſſet, non levi conjectura aſſequi poſſumus; in hoc enim eodem Opuſculo Art. 16. uti ſupra vidimus, Telluris mobilitatem negat, ſuamque tamen ſententiam non ſacrarum Litterarum teſtimonio, ſed Ariſtotelicis duntaxat argumentis probat. Quod ſi ita eſt, videant, qui Syſtemata Aſtronomica ad Fidei doctrinam pertrahere conantur, ne ſancti Thomae graviſſimum conſilium conculcent, & importune cauſam Fidei eſſe velint, quae, poſt adhibitam Interpretationem veriſimilem, Philoſophorum tantummodo atque Aſtronomorum eſſe videtur.

Atque hactenus oratio noſtra, & tanta verborum moles, non ut Copernici patrocinium ſuſcipiamus, cujus opinionem numquam nobis animus fuit adoptare, aut pluſquam veriſimilem arbitrari, ſed ut quoſdam avertamus a pertrahenda nimis facile, immo contorquenda in iſtud quaeſtionum genus auctoritate Scripturae. Neſciunt ii, ſaepius hunc eſſe divinorum Librorum abuſum, quam uſum, & heic etiam ſuperſtitionem, temeritatem atque ſtultitiam habere poſſe locum, qua de re conqueritur Auguſtinus in Libris nuper laudatis. Deinde palam facere voluimus, cur tam caute ac raro ad configendas opiniones a doctrina Fidei ac Pietatis ſuapte natura diſſitas, Eccleſia Catholica & Romani Pontifices procedant. Si quando igitur Eccleſiaſtici Judices utile ſive neceſſarium putabunt ad ſeverius examen poſcere tot nuperas, in Phyſica praeſertim, Medicina, & Aſtronomia, ſententias, quibus tempora noſtra adeo abundant: dubitan-

dum non eſt, quin eorum judicium praeceſſura ſit omnis cautio, diligentia, & cauſae cognitio. Et ſolicite ſane cavere ſolent ſapientiſſimi Judices, ne quis ſub ſpecie tuendae Fidei, ſervandaeque ſalutaris doctrinae curet, ut ſuae peculiares opiniones conſecrentur, & ab Eccleſia recipiantur. Sunt qui, non pravo certe conſilio, ſed incauto ſui ſuarumque anticipatarum Opinionum amore, in hanc fallaciam dilabantur. Quicquid animo prius imbiberunt, & vetuſtatem olere ſentiunt, ſacrum ipſis eſt, & ſacrum reliquis etiam, quantum quidem in ipſis eſt, eſſe volunt. Si quis igitur contra ſentit, & nova profert, vix fieri poteſt, quin continuo in eorum odium offenſionemque incurrat. Nam quis fere tam ſui dominus, animoque tam probe compoſito eſſe ſolet, ut quae non tam ſibi, quam aliis, veluti certiſſima tandiu perſuaſit, repudiare tam ſero velit? Quis lubenter fateri ſenex, ſe primo deceptum, tum alios decepiſſe, & ſibi erranti ſe alios adjunxiſſe pariter errantes? Ambitioſiſſima animalia ſumus, nobiſque cordi magis eſt (quamquam aliter nobis ipſis videatur) exiſtimationis propriae, quam Veritatis cauſa. Facillime etiam nobis amor noſtri perſuadet, tunc nos pro una Veritate confligere, quum magis ipſam inſectamur: non enim pro illa, ſed pro Opinionibus noſtris nobis eſt pugna, quas veriſſimas eſſe olim ſtatuimus, falſaſque deinde demonſtrari poſſe impoſſibile ducimus. Et quidem occinere poſſis veteris Scholae amatoribus, nova haec ad Fidei doctrinam minime pertinere. Nihil refert. Antiquae ſententiae & heic obtinere debent, quamquam interdum pueriles; novae exagitandae, quanquam interdum veriſimiliores. Omnis porro lapis movendus, quo ſuadeatur, Novatores iſtos aliqua ex parte in Religionis dogmata, atque in ſacras Litteras aut imprudenter, aut conſulto peccaſſe.

Non pravus tamen ſaepe zelus, immo utilis plerumque diligentia illorum eſt, qui in has novitias Opiniones primi aciem movent. Si non aliud commodum per eos praeſtatur, ſaltem deterretur impietas atque audacia a venditandis ſuis mercibus, quandoquidem ne ipſis quidem innoxiis opinionibus ſine rigido examine conceſſus eſt aditus. Interdum etiam latentia quaedam venena hac ratione deteguntur, ac removentur. Quae vero ſana ſunt, vegetiora poſt exhauſtam pugnam exſurgunt. Accuſationes igitur, & conſilia iſtorum non contemnit, ſed amat Eccleſia. Ita tamen amat, ut ea interim accurate expendere velit, ſaluberrime cavens, ne plus aliquorum affectus valeant, quam Veritatis jura. Exploratum ſiquidem eſt, quod ſupra

ſupra Sanctus Auguſtinus ajebat, nos interdum *non pro ſententia divinarum Scripturarum, ſed pro noſtra ita dimicare, ut eam velimus Scripturarum eſſe*, quae noſtra eſt. Neque minus certum eſt, novitatem ac vetuſtatem ſententiarum in hujuſmodi incertis diſciplinis inanes plerumque titulos eſſe, quippe quae nullum per ſe certum aut veritatis aut falſitatis indicium ſecum trahant. Id tantummodo verum eſt, quod ſolidis veriſque rationibus nititur, neque a certa Fidei doctrina diſcrepat. Illud falſum, quod cum Ratione recta, & Fidei dogmatis, aliiſque certis monumentis aperte confligit. In Chriſti ſolum Schola antiquitas doctrinae quo major eſt, eo fortius veritatis argumentum praeſtat adverſus novitatem. Extra iſtam Scholam veriora novitas, quam antiquitas, tradere interdum, aut ſaepe poteſt. Quocirca inter accuſationes, defenſioneſque, medii ſtant oculo cautiſſimo Eccleſiaſtici Judices, & nunquam committunt, ut ſibi alterutra pars illudat, fucumque faciat declamationibus vanis, nominibuſque falſis. Quod ut facilius accidat, ſinceriſſimos tantum veritatis amatores ſinceriſſimi & ipſi in conſilium adhibent. Neque contenti quum a ſe ipſis, tum a ſuis conſiliariis arcere ſtudia partium, congruam ſibi vel per ſe, vel per eoſdem comparant cognitionem cauſſae (a). Quam in rem animadvertendum eſt, eſſe quoſdam, qui in Judicibus Eccleſiaſticis, quum de Phyſicis, Aſtronomicis, & hujuſmodi rebus judicandum eſt, abſolutam iſtarum diſciplinarum ſcientiam poſtulant. Nam quid ſolidi exſpectes, ajunt, immo quid non exſpectes infirmi ab iis, qui de incognitis, ſive non ſat perſpectis negotiis, judicium ferunt? Contra ſunt, qui Praeſules Eccleſiae, atque Theologos ab hujuſmodi labore ampliſſime liberant, ſat eſſe arbitrati, ſi nudam ſententiam ſive Phyſicam, ſive Aſtronomicam ſibi oblatam conferant cum Scripturae ſacrae, Catholi-

(*a*) Illuſtre hujuſce rei exemplum in promtu eſt, quod & ipſi Cl. Auctori non fuiſſe incompertum exiſtimo. Eſtat illud in *Itinere Italico* pag. 142. a doctiſſimo *Joanne Mabillonio* memoriae traditum his verbis *Anno* 1686. *die* XXIX. *Januarii, poſt meridiem habita eſt Sacra Indicis Congregatio in Vaticano .... Ex ſchedula ego quoque monitus ſum illi Congregationi intereſſe ad promendum qualecumque ſuffragium meum ſuper quibuſdam libris Voſſianis de diluvio non univerſali. De eodem argumento antea dixerunt tres alii. Is enim in illa Congregatione mos obtinet, ut Conſultores deputati duo vel tres pro rei gravitate ſententiam ſuam de propoſito libro pronuntient, ſcriptoque conſignent. Hoc ſcriptum mox ſecretario Congregationis traditur in manus, qui rationes votorum in compendium redactas ad Cardinales denuo refert, ex qua relatione Cardinales ſtatuunt quod ſibi conſultius videtur.* Hactenus *Mabillonius*, cujus ipſum *Votum de quibuſdam Iſaaci Voſſi Opuſculis* comparet inter ejuſdem *Opera poſthuma a D. Vincentio Thuillier* edita Pariſiis 1724. Tom. 2. pag. 59. 64. Nempe tunc examinanda occurrebant *Voſſii* Opuſcula, *De Septuaginta Interpretum Chronologia*, & *Diſſertatio de aetate mundi:* ſuper quibus iſtiuſmodi judicium tulit Cl. Mabillonius, *nullum videri periculum in toleranda Voſſii opinione, atque adeo ab ejus cenſura poſſe temperari.*

caeque Theologiae documentis, & deinde ſtatuant, num his veritatibus ea opinio repugnet, an cum ipſis amice conſentiant.

Verum illi fortaſſe nimia, iſti certe nimis pauca a Theologis, & Eccleſiaſticis Judicibus exigunt. Epiſcoporum non eſt, ut verum fatear, conſiderare, atque decernere, ſintne verae an falſae in Philoſophia, Aſtronomia, ceteriſque Artibus profanis propoſitae opiniones. Pertinet ea cura ad Philoſophos, earumque Artium peritos, non autem ad Theologos. Atque adeo haſce opiniones Eccleſiaſticus Judex contemplari ſolum debet tanquam conſonas ſcientiae divinarum rerum, atque revelationi, aut ab ea diſſonas. Ad quod opus ſufficit, ut illam ſibi earum ſententiarum notitiam paret, qualis a viro prudente exigitur, adeo ut ſibi conſcius ſit, ſe quaeſtionis ſtatum, remque ipſam ſine errore intelligere. Hoc praeſtare etiam poteſt, qui non ſit numeris omnibus perfectus Aſtronomus, & Phyſicam omnium Scholarum exquiſitiſſime prius didicerit. Notitia, inquam, & cognitio congrua Opinionum profanarum neceſſaria quoque eſt Eccleſiaſtico Judici, quamquam quouſque ſe protendere debeat, quantaque futura ſit, ne imprudenter Theologica trutina de iis judicet, vereor ut unquam definiri apte poſſit. Sunt enim, quae communem tantum hominum intelligentiam expoſcunt; ſunt quae ab exquiſitis atque abditis Scientiarum ac Artium principiis arctiſſime pendent, vixque teneri poſſunt, niſi prius ipſa principia intellectu probe complexus fueris. Quid heic faciat Judex prudens? A praecipiti judicio abſtinebit, arbitror, donec in rei penetralia tuto pede ſeſe ingeſſerit. Illud porro certiſſimum eſt, oportere ſemper, ut antea quam pronuntietur, an ſacrorum Codicum & Orthodoxae Theologiae documentis opinio quaepiam conſonet, ſive repugnet, perſpectiſſimae ſint Eccleſiaſticis Judicibus tum negantium tum affirmantium rationes, non ſolum quatenus Theologiam reſpiciunt, ſed quatenus etiam ad ſingularem aliquam diſciplinam ſpectant. Quae res neceſſario expoſcit, ut ea ſaltem diſciplinae pars cognoſcatur, unde rationum cognitio pendet. Si, exempli gratia, quaeratur, an Fidei doctrinae adverſetur Carteſius, quum eſſentiam Corporis Phyſici ſtatuit in extenſione Quantitatis, neque Subſtantiam ab ipſa Quantitate ſecernit: erunt profecto complures, quibus conciliari non poſſe videbitur hujuſmodi placitum cum Eccleſiae ſententia de auguſtiſſimo Altaris Sacramento. Heic profecto neceſſe eſt, ut de iſta controverſia judicaturus Peripateticam Scholam aliquantiſper terat, donec Subſtantiae, Specierum, atque Accidentium nomina ac hiſto-

riam

riam probe norit; ad ejus quippe ſcholae ſententiam reſpexiſſe videntur Tridentini Patres de Tranſubſtantiatione loquentes. Tum delatam ad Eccleſiaſticum tribunal Carteſii opinionem ſi ſerio, ſi recte expendere velit, hujus quoque Philoſophi theoremata de natura Corporis perſcrutetur oportet, rationeſque perpendat, quibus ille ſuam ſententiam ingenioſe munivit.

Id plurimum intereſt. Nam, ut alibi diximus, verum vero adverſari nequit; atque uti cum veritatibus Theologicis Philoſophicae, ita cum Philoſophicis Theologicae revera pugnare non poſſunt. Quamobrem tam ex his illae, quam ex illis iſtae lucem mutuo accipiunt, & certa incertis dant legem, ut ſi exempli cauſſa aliquid in Phyſica certum ſit, inde incerta ſacrarum Scripturarum verba ſint explicanda; & contra certis divinorum Librorum ſententiis incerta Phyſicae documenta ſe conformare debeant. In hac autem controverſia ſtatim occurrit, jam ſpectare ad Fidem, certiſſimumque eſſe debere inter Catholicos, Subſtantiam panis & vini in Sacramento Altaris converti in Subſtantiam Corporis & Sanguinis Chriſti, permanentibus tamen ac perdurantibus in Sacramento priſtinis Speciebus panis ac vini, ita ut externis ſenſibus nulla illic appareat facta Subſtantiae mutatio, atque non amplius ſit, neque appellari proprie poſſit panis & vinum, quod ante conſecrationem panis & vinum proprie fuerat. Quum ergo veriſſimum, certiſſimumque hoc ſit in Fidei Theologia, id quoque in Philoſophia verum certumque ſit neceſſe eſt; & fallacia laborabunt quaecumque veriſimiles, ingenioſaeque rationes a Philoſopho excogitentur contra firmiſſimum hoc Fidei documentum. Propterea ſe rem non inficiari, ſe rem credere, Carteſiani Catholici ubique ajunt. Modum tantummodo, quo hujuſmodi prodigium fiat, & quomodo pereat, intactis Speciebus, panis ac vini Subſtantia, ab Eccleſia minime fuiſſe conſtitutum, affirmare ſe poſſe arbitrantur ſine injuria Theologiae. Tum nervis omnibus contendunt, ut oſtendant, nihil dogmati Fidei repugnare naturam ac eſſentiam Corporum, quam tradunt, ſuamque opinionem conciliari poſſe cum Eccleſiae decretis. Utrum iſti vera, an ſomnia nobis narrent, qui judicare prudenter cupiat, neceſſe eſt in primis, ut ſolicite veſtiget, intelligat, & expendat Carteſianae ſententiae rationes; tum perſpiciat, an uti rem, ita modum Eccleſia quoque ſtatuerit. Si enim vera & certa deprehenditur Carteſii de natura Corporum opinio, neque modum phyſicum Sacramenti definivit Eccleſia, neque reipſa Ariſtotelicum placitum conſecrare illi animus

fuit:

fuit: jam non eſt, cur Carteſianam ſententiam explodamus; quum praecipue in ea fuiſſe ſanctus Auguſtinus videatur; immo tunc non aliud, quam quod Carteſius, ſenſiſſe Eccleſiam, excogitare licebit. A Carteſianis autem putatur, minime Tridentinis Patribus fuiſſe conſilium conſecrandae Peripateticae de natura Corporum ſententiae (ab his enim quaeſtionibus dirimendis Eccleſia abſtinere ſolet) & conſulto ipſos Patres vocabulo *Specierum* fuiſſe uſos, quum *Accidentia* nominare potuerint, ut ea voce ſolum, ſignificarent ſenſationes illas quae ſublata panis ac vini in Sacramento ſubſtantia, adhuc in ſenſibus noſtris fiunt, & fieri non negant quum Peripatetici, tum Carteſiani. Contendunt inſuper, Eccleſiam nequaquam ſtatuiſſe, quei Species in Sacramento ſine ſubſtantia panis ac vini permaneant. Quibus diligenter ab Eccleſiaſtico Judice examinatis tum conſtare poterit, num abſurda, num falſa ſit, illa Carteſii opinio (qualis certe erit, ubi cum certo & vero dogmate Eccleſiae conſentire non poſſe dignoſcatur), an potius toleranda ſit, ſive etiam laudanda.

Hoc ergo exemplo patere poteſt, eas eſſe interdum quaeſtiones, quae a mero Theologo prudenter abſolvi nequeant, niſi in diſciplinas illas ((a) excurrat), unde pendent argumenta quaeſtionum. Conſtat etiam, prudentis judicii leges expoſcere, ut non accurate minus in his controverſiis inveſtigentur, intelligantur, & expendantur accuſatorum, quam reorum rationes. Cavere autem prae omnibus Eccleſiaſticos Proceres debere, ne quis eorum auctoritate & gratia abutatur, profanas nimirum & Philoſophicas opiniones ad ſacri Juris tribunalia deferens, & impietatis poſtulans, & damnationem ſuadens & urgens, quaſi de Chriſtianae Fidei magno negotio agatur; quum tamen anticipata aliqua Opinio, & Ariſtotelis, exempli gratia, amor, & odium alienae ſententiae potius, quam ſanae Fidei tutela, tantos conatus exciverit. Facile appareat, quid Judici Eccleſiaſtico accidere poſſit, ſi hujuſmodi accuſatoribus, Religionis cauſſam prae ſe ferentibus, facile credat, & praecipue ſi ipſoſmet in conſilium adhibeat, & unico eorum filo ſe in judicandis controverſiis regat. Quod & dictum velim, dum de meris Theologicis, immo de quocumque alio negotio lis excitatur. Maximi ponderis res agitur, quum de Fidei doctrina, quum de Opinione probanda, ſive improbanda, & de aliena fama configenda, hominibuſque damnandis agitur. Jacta alea revocari amplius non poteſt. Si poſt accuratum examen tenebris adhuc obſita manet controverſia, praeſtat ju-

dicio

(a) Al. *excurratur*.

Digitized by Google

dicio parcere, quam errandi diſcrimen ſubire. Interdum etiam Eccleſia re in medio relicta, accuſatoribus ſilentium indicit, donec accuratiori trutina iterum cauſſa penſitetur, prohibetque ne pendente judicio nota Haereſeos aut impietatis impingatur opinionibus exagitatis. Interdum denique ſententias aliquas, licet nondum poſtremo calculo damnatas, tradi tanquam certas & veras, Eccleſiaſtici Judices prudentiſſime vetant. Etſi enim eas falſas & Fidei doctrinae oppoſitas non judicarunt, periculi tamen plenas, & errori proximas intelligunt. At de his in ſequenti Libro fuſius nobis agendum eſt, ubi inveſtigabimus, quandonam, & ubi, & quibus liceat, ſive non liceat, Veritatem ((a) efferre) literiſque conſignare, & quae ſint jura Eccleſiae, ut nos aliquando ab Opinionibus, quas nos putamus veras, ſcriptis aut ore praedicandis avertat.

F I N I S L I B R I P R I M I.

(a) Al. *prodere*.

Digitized by Google

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Amplum jus Ingeniis in prodenda, ac annuntianda Veritate: ſed ita ut Juſtitia, Caritas, & Prudentia numquam ab iſto jure laedantur. Haeretici in ſuae Religionis doctrina annuntianda, quippe de illius Veritate non ſatis certi, & ſine miſſione legitima Evangelium praedicantes, Juſtitiae deſunt.

SUMMO ac praeſtanti ingenio viri, quos deſidia nunquàm invadere, nunquam turbulenti rerum terrenarum affectus occupare diu poſſunt, ſolent, abjectis omnibus curis, ſe totos ad inquiſitionem Veritatis conferre, atque in ejus contemplatione tanquam in beatiſſimis Elyſiis conſiſtere, ac ſeſe abdere. Quod minime mirum; nam quum humana felicitas, vel ipſis Ethnicis Philoſophis teſtibus, ſita ſit in Sapientia Virtutibuſque animi: quaenam vera Sapientia homini contingere poteſt, niſi in ſacratiſſimum adytum Veritatis prius fuerit pene-

tra-

Digitized by Google

tratum? Inter tot autem Veritates, quibus ſi recte utamur, ad bene beateque vivendum quaſi manu perducimur, illa certe omnium princeps, & ſola propemodum neceſſaria, Veritas Chriſtianae Religionis, unde tot ſanctorum dogmatum eruditio fluit. Qui vero heic profecere, vix imperare ſibi deinde potuerunt, quominus alios quoque homines continuo adſciſcerent in ſuae felicitatis communionem. Itaque aut in libris, aut in diſputationibus, aut etiam in publicis ſcholis & roſtris, veritates a ſe compertas, magna contentione animi atque ingenii, vulgarunt, illuſtrarunt, ſuaſerunt. Quod alterum ſtudium ſi priore etiam longe laudabilius, neque tamen minus utile dixerimus, luculentiſſimae rationes facile occurrent, quibus ſententia noſtra firmetur. Quum itaque verſata ſit hactenus oratio noſtra in iis perſequendis, quae ſpectant ad inveſtigandas & conſequendas ſine errore ſaluberrimas Chriſtianae Fidei, Catholicaeque Eccleſiae veritates; reſtat ut in poſterum explicemus, quemadmodum etiam, & quatenus, annuntianda ſit atque aliis communicanda hujuſmodi eruditio. Et heic enim, non ſecus ac in ſuperiore navigatione, ſcopuli, & ſirtes, & pericula varia offenduntur; a quibus niſi mature opportuneque caveamus, verendum eſt, ne jactura fiat non ſolum exiſtimationis & nominis, ſed etiam terrenae quietis, & caeleſtis demum beatitatis.

Illud ergo ex omnium ſapientium conſenſu exploratum in primis eſt, uti in quaerenda ac diſcenda Veritate, ita & in proferenda atque prodenda, ampliſſimum jus patere Ingeniis humanis. Inter honeſtiſſima ſimul, utilia, & delectabilia bona proximum a Deo locum Veritas, immo, ut melius dicamus, eundem cum ipſo locum obtinet; Deus enim ſumma, & ipſa Veritas eſt, cujus particulae variae ac innumerae ſe in hominum mentes infundunt, & per omnia creata excurrunt. Quamobrem cui contigit Veritatem, hoc eſt, eximium iſtud bonum, conſequi, nullum dubium eſt, quin & liceat, & laudi ſingulari vertendum ſit, reliquis etiam partiri tam nobile divinumque patrimonium. Chriſtiani hominis eſt alios efficere meliores & ſapientiores, quum poſſit, & lucem quam ſibi comparavit, communem aliis velle. Neque vero, ut in terrenis opibus diſtribuendis atque elargiendis uſuvenit, quiſquam ſit minus quam antea dives, communicata reliquis hominibus Veritate. Nihil propterea decreſcit privato hominis aerario, & animus ditior inde potius evadit, quum ad priora ornamenta accedat liberalitatis laus, & caritatis fructus. Interdum vero non licet ſolum, ſed etiam neceſſe eſt Veritatem annuntiare, & prodere atque tueri: quod onus Epiſcopis, & uni-

univerſis Paſtoribus Catholici gregis incumbit, quum ad populos doctrina ſana informandos, tum ad errores ſubinde naſcentes eliminandos. Interdum non neceſſitate quidem, ſed optimo ſummeque pio conſilio Veritas diſſeminatur, quum nempe ad populos barbaros atque infideles Evangelii lumen defertur, quod ſanctiſſimum opus per tot ſaecula una Eccleſia Catholica ſibi vindicare & peragere conſuevit, & adhuc peragit, Apoſtolicae Fidei non minus, quam zeli Apoſtolici heres.

Verum haec non ſunt hujus loci, neque ampliorem ſermonem poſtulant; adeo apertum eſt, atque homini a natura inſitum, honeſtiſſimam, ſanctiſſimam, & eximiis laudibus dignam eſſe Veritatis propagationem, & illius praecipue, quae ad aeternam vitam perducere poteſt. Satius ergo eſt ſtatim aggredi limites, quibus conſtringitur vaſtum jus Ingeniorum in Veritate annuntianda. Quod ut paucis complectamur, illud mature ſtatuimus, recta eſſe non poſſe hominum opera, niſi a Juſtitia vera procedant, & Caritatem Chriſtianam ducem, Prudentiam vero comitem habeant. Has ergo virtutes prae oculis habeat neceſſe eſt, qui recte proferre, alioſque docere velit Veritates ad orthodoxam Religionem & eruditionem Chriſtianam ſpectantes. Primum autem Juſtitiae munus eſt interdicere, ne quis in negotio Religionis Veritatem evulget ac tradat, quam ipſe certo prius non noverit revera talem eſſe. Non, inquam, homini licet, tanquam vera Fidei dogmata proferre incertas opiniones ſuas, aut certi erroris inſimulare atque damnare, quae ſibi falſa & damnanda eſſe prius non conſtet. Quis enim non intelligat, quantum ab aequo & ratione abhorreat, tanquam medicinas propinare, quae venena eſſe dubitare poſſis? Et id quidem temere fiat in curandis humanis corporibus. Quanto autem minus tolerandum eſt in animarum curatione, quum de hominum aeterna aut ſalute, aut damnatione agitur, non de temporaria corporum vita? Nefas ergo eſt, & Juſtitiae legibus adverſatur, in tanti mali diſcrimen populos adducere, & tanquam Veritates Theologicas venditare, quae forte perniciofiſſimi errores eſſe deprehendantur.

Equidem fateor, non tam facile invenias homines in hanc Juſtitiae partem oculis apertis, animoque ſui criminis aut periculi conſcio incurrentes. At innumeros profecto offendas ex ignorantia, & caecitate mentis, & ambitione peccantes. Rari, inquam, ſunt, qui dum populum erudiunt, dubitent de Veritate ſuae Legis. Se recta certaque tradere conſtanter arbitrantur, vel dum aperte errant at-

que

que delirant; ipſique omnium peſtilentiſſimi Haereſiarchae non aliter (quantum quidem conjicere juvat) de ſua doctrina plerumque judicabant. Verum neque ipſi Haereſum conditores, neque Haereticorum gregarii idcirco ab eorum numero eximi poſſunt, qui Veritatem & Juſtitiam ex temeritate ſaltem & caecitate laedunt, dum pro veritate errores incaute diſſeminant, & Chriſti gregem quamquam nolentes, inficiunt. Si minus occupati forent opinionibus anticipatis, ſi plus humilitatis ac ſinceritatis eis eſſet, tum intelligere poſſent, ac fateri fortaſſe vellent crimen ſuum atque infortunium. Ipſos toties Catholici provocarunt ad rationem reddendam, quare Fidem veram, & Juſtitiam non conculcarint, quum ab Eccleſia Catholica diſceſſerunt, & Schiſma adhuc conſlent, & diverſas a Catholicis ſententias tradant, & aliqua Catholicorum dogmata erroris ac impietatis accuſent. Oblata eſt ipſis germana & unica methodus, qua ſe rite purgarent, & in tanto negotio ſe minime hallucinari oſtenderent. Legitimas cauſſas nondum attulit gens illa, propoſiti tamen ſui tenaciſſima, & nunquam allaturam eſſe, certum eſt nobis. Nam quei a ſe Veritatem ſtare illi oſtendant, quum certam methodum fugiant, ut rem tantam pro dignitate Fidei, & ſuae ſalutis neceſſitate, convenienter aſſequantur? Quei ſe in ſuo ſchiſmate atque doctrina nullo crimine, aut errore teneri evidenter oſtendant, poſtquam Traditionis vim, Eccleſiae verae & Conciliorum auctoritatem, ſanctorumque Patrum conſenſum flocci faciunt, & Eccleſiam ipſam non ſolum turpiſſimis in dogmate erroribus obnoxiam, ſed etiam in ipſos errores jam foede prolapſam, & per tot ſaecula Babylonem & Meretricem egiſſe, affirmare non dubitant? His fundamentis everſis, quae tamen tantopere a divinis Scripturis commendantur, & excogitato admiſſoque tam horrendo Eccleſiae Catholicae adulterio, a quo tamen abſuturam ſemper Eccleſiam veram Scripturae ipſae pollicentur: quid jam certi ſupereſt, ut quis ſibi aliiſque ſine haeſitatione perſuadeat, ſe in Chriſtiano dogmate nunquam erraſſe, aut errare, ſuamque Eccleſiam legitimam eſſe Chriſti ſponſam? Videndum igitur, an oculorum mentiſque uſum iis eripuerit, aut eripiat ambitio. Exponendum eſt, vireſne majores apud illos ſuum, an totius Eccleſiae Catholicae judicium ſit habiturum, & an totius antiquitatis conſenſio ſit diſſonantibus Novatorum conſiliis in tanto negotio praeferenda. Fortaſſe mentibus tam male affectis certiſſima ſtatim non appareant quaedam Catholicorum dogmata: ſed profecto neque certa Novatorum videbuntur documenta,

ſi accurate aliquantulum res penſitare, & caute judicium ferre velint. Quod ſi dubia ac incerta ſint, quibus Novatores a Catholicis diſſentiunt: quo jure nutantes ſententias populo ii venditant, ingentique errandi periculo credulam gentem exponunt?

Altera Juſtitiae lex eſt, ut Evangelii Veritas nonniſi ab iis annuntietur, qui aut aperte, aut tacite ab Eccleſia, legitimiſque Eccleſiae Paſtoribus ad annuntiandum mittantur. Hanc legem Apoſtolus ſtatuit, & ratio ipſa confirmat. Erroribus obnoxii ſunt ſinguli homines; ſub ovina pelle deliteſcere poſſunt lupi, & fallere gregem; Haeretici identidem prodeunt, morboſam doctrinam diſſeminantes; & innumerae Sectae veritatem, & verum Dei cultum, longe lateque ſonant. His infici corrumpique facile poteſt ovile Chriſti; non enim indoctae plebis eſt, ſophiſmata omnia ac deliramenta ad falſi originem revocare, ſibique a tam bene comtis mendaciis cavere. Ipſi acuti ac eruditi homines non raro inter iſta fluctuant, & ducuntur contrariis opinionibus. Ergo poſcit ratio, ut iis tantum liceat erudire populos, qui legitimam docendi auctoritatem ab Eccleſia vera acceperint. Neque itidem populis licet alios audire ac habere doctores, quam quos Eccleſia vera ad id muneris rite elegerit, aut in eo munere verſari ipſa apertis oculis patitur. Quum in una Eccleſia Dei veritas Religionis, & ſana doctrina habitet, quicumque iſta Eccleſia probante, aut ſaltem, quum conſcia ſit, non improbante, doctorem agit, jure agit, & jure cenſendus eſt ab errore abeſſe, & vera tradere: Contra ille Juſtitiam laedit, qui non vocatus, non miſſus, non ſaltem tacite probatus, ſumit ſibi honorem, & docendi miniſterium uſurpat.

Mirum eſt, quam anxios efficiat, & verbis rationibuſque exarmet hic locus ſinceros veritatis amantes, quorum non pauci adhuc ſunt inter noſtri temporis Novatores. Et ipſi intelligunt hujus legis aequitatem; norunt hac de re Apoſtoli praecepta; ſtatuerunt & ipſi, nemini licere ſine praevia legitima vocatione atque miſſione, verbi Dei praeconem fieri. Primi autem praetenſae, quemadmodum vocant, Reformationis Auctores, Lutherus, Zuinglius, Calvinus, Socinus, & alii, quo titulo, quaeſo, quo nomine Chriſtianum orbem docendum ſibi ſumſere, & antiquiſſimas Catholicae Religionis quum ſententias tum conſuetudines immutandas, ridendaſve ſuſcepere? Nulla ipſis extraordinaria, ut ajunt, & immediata a Deo vocatio fuit. Si fuiſſet, ſignis & prodigiis, quae veraces ac viros Dei Prophetas perpetuo comitantur, divinitus acceptam docendi auctoritatem con-

firmaſ-

firmaſſent. Defuit & ordinaria vocatio. Non ipſis ſacrum docendae plebis munus, & Scripturas interpretandi, & ritus veteres proſcribendi facultatem demandarant aut Romani Pontifices, aut Epiſcopi legitimi, aut Concilia Orthodoxa. Immo Epiſcoporum omnium, & Eccleſiae totius voce atque conſenſu id munus ipſis interdictum fuit ac ereptum, eorumque audacia damnata. Ipſi praeterea ſeſe, vel tacentibus Epiſcopis, jam reos prodiderant atque damnarant. Etenim nonnulli ne Sacerdotum quidem albo adſcripti fuerant, & tamen Sacramenta miniſtrare ſunt auſi. Rerum divinarum imperiti quidam fuere; & tamen Scripturas ſacras ſuo marte explicare, & eo in ſtudio a ſanctis Patribus diſcedere non dubitarunt. Deinde quandonam Dei Eccleſia lubenti animo ferat, & probet, & auctoritate donet homines, qui ſe ipſam evertant, & Altare contra Altare erigant, & ſchiſmata faciant? Dubium ergo nullum eſſe poteſt, quin primi iſti Haereſum auctores Juſtitiae inſlixerint magnum vulnus, dum Veritatem, quam deperditam aut vitiatam ſibi confingebant, reſtituere conabantur. Nemo autem ex iis juſtum ſe putet, qui tam injuſtos potius duces, quam ipſam Chriſti Eccleſiam, pertinaciſſime ſequuntur. Nam quod ajunt, annunciandae Veritatis, & refellendi Erroris, Chriſtianam omnibus eſſe libertatem, eamque ita ſingulis ineſſe, ut eripi nobis a nemine poſſit ac debeat: ſplendide profecto falluntur. *Cur quoſdam poſuit Deus in Eccleſia, primum Apoſtolos, deinde Prophetas, tertio Doctores, in opus miniſterii, in aedificationem corporis Chriſti?* Cur Hierarchicum Ordinem inſtituit? Non igitur omnium eſt Sacerdotem Doctoremque legis agere, ſed eorum tantummodo, quos Eccleſia publice decernit, aut non invita patitur. Accedit, quod tum certe vim habitura non eſt hujuſmodi libertas, quum annuntianda eſt Veritas incerta, dubiique ſunt errores, quos exagitandos ſuſcipimus; multoque minus, quum nuncianda ſunt pro veris falſa, prava pro rectis, & quum ab errore longiſſime illa abſunt, quae judicantur damnanda. Porro ſana eſſe, quae ab Haereticis in Eccleſia Catholica repudiantur; corrupta, quae ab Haereticis in ſuis conventibus ac Libris proponuntur: potior Chriſtianorum pars hucuſque contendit. Quare ſi petas ab eruditis viris, num jure non adimi poſſit Ingeniis hiſce novaturientibus docendi in Eccleſia libertas: nemo negabit. At inquiant Haeretici: Certi nos ſumus, nos nihil tradere, quam quod Chriſtus & Apoſtoli tradiderunt, nos nihil damnare, niſi quod Chriſti & Apoſtolorum doctrinae adverſatur. Ita porro arbitrentur; ſed quidnam aliud occine-

occinerunt antiqui Haereſiarchae, eorumque filii, quos tamen & ipſi Novatores, non ſecus atque Catholici impietatis arguunt? Non idcirco iis peſtibus graſſari libere licuit, & veneno populos afflare, reclamante nequidquam Eccleſia? Quod ſi quis e Novatorum gremio exſurgat (quod identidem fieri conſuevit), & falſi poſtulare dominantem Religionem, aliamque invehere una cum aliis doctrinis velit, Evangelii nuntiandi, ac erroris confodiendi jure ampliſſimo ſeſe tuens: nemo inter ipſos Novatores hominem, ejuſque audaciam non abhorreat, non damnet, & ad ſilentium compellat. Nemo ab eo audiendo ſuum non avertat gregem. Nolint ergo ſuos patres alio a nobis dimetiri pede, quam quo ſuos ipſi filios dimetirentur, in parentem Eccleſiam armatos. Et diſcant, laeſam ab eorum patribus Juſtitiam, & ab unoquoque in poſterum quoque laedendam, quoties ſine aperto aut tacito Eccleſiae verae conſenſu, docendi munus arripiant, licet nonniſi vera & recta ſe praedicare arbitrentur.

CAPUT SECUNDUM.

Caritas quando obſtet, ne Veritas evulgetur. Ejus leges. An, & quando, & quomodo evulgandi errores Procerum Eccleſiaſticorum. An aliorum errores, & vitia, & quando id liceat, aut neceſſe ſit. Abuſus, & exceſſus in hiſce. An mordacitas ſtyli ferenda.

VERITATIS praeconibus non ſola Juſtitia praecipit, ut cautiſſime prius & ſolicite caveant, ne falſa pro veris venditent, ne pro recta perverſam doctrinam obtrudant. Id etiam Caritas & Prudentia arctiſſime praeſcribunt & imperant. Quale enim amoris genus illud eſt, quo Proximum noſtrum proſequimur; quale Prudentiae facinus, quum ipſum vitioſis aut agendi, aut credendi documentis imbuentes, a verae Fidei ac Pietatis ſemita ſtolide avocamus? Dubitatio ipſa, ne venenum propinemus, a medicina exhibenda abſterrere nos debet. Hoſtis enim potius, quam amantis eſt, in aeternae mortis diſcrimen illos adducere, quos certus non ſis te ad aeternae vitae ſpem erudire poſſe. Verum non heic ſolum ſtat Caritatis & Prudentiae diſciplina. Etiamſi vera ac certa ſint, quae tradere animus eſt; quaedam tamen ſunt, quae ſilere ac tegere, interdum Prudentia,

dentia, interdum Caritas nos jubet. Juſtitiam fortaſſe laeſuri non ſumus, vera narrantes; at certe Caritatem, certe Prudentiam quandoque vulnerabimus, quae non omnia vera, ac certa, neque ſemper, in publicum efferri patiuntur. Quid igitur Caritas & Prudentia heic velint, & quaenam ſint earum conſilia & leges, differendum reſtat.

Prima lex iſta a nobis ponitur: *Ita dicendum, aut ſilendum eſt Verum, ita errores aut refellendi, aut diſſimulandi ſunt, ut Caritatis ordo ſervetur*. Id ni fiat, ipſa Caritas deſiderabitur. Videlicet praeponendus eſt ex inſtitutione Caritatis amor Dei, & Fidei, & Eccleſiae ceteris amoribus. Poſt hunc amorem valere plus debet Reipublicae, Regis, & Patriae, quam privatorum dilectio. Primam iſtam legem Religio & Philoſophia ſummopere commendant. Ex iis enim Virtutibus eſt Caritas, quae ordinem exigunt, & ſine ordine pereunt. Recta autem ratio docet, majorem iis rebus amorem deberi, quibus eſt majus pretium ac dignitas, & quibus nos majora debemus. Proinde oblatis duobus, quorum alterutri, prodendo, ſive occultando verum, diſplicere, aut placere oporteat, nullum eſt dubium, quin illi ſit inſerviendum, quod apud nos amore ſit dignius, atque praeſtantius, praeferendumque ſit privato publicum, temporario aeternum, corporeo ſpiritale bonum. Altera Caritatis lex eſt: *In profligandis erroribus, & in praedicatione utilis aut neceſſariae Veritatis, ita ſe gerere homo debet, ut moderationis quantum fieri poteſt recordetur, atque ut id ſolum curet, quod ſanare alios, melioreſque efficere, non autem vulnerare pejoreſque facere poſſit.* Proinde nullam Caritatis rationem habere dicamur, ſi una cum erroribus homines perſequimur, ſi eorum mores, (a) atque exiſtimationem peſſundare nitimur, ſi nomen potius nobis, quam proximo noſtro ſalutem conquirimus, prodita inhoneſte illius imbecillitate atque ignominia. Duas itidem leges Prudentia nobis ob oculos ponit. Earum prima eſt: *Circumſpiciendum eſſe Veritatem praedicaturis, ne dum unum bonum ex una parte quaerunt, gravius ex alia malum incaute excitent, qualia ſunt ſchiſmata, ſcandala, funeſta diſſidia, atque horum ſimilia.* Altera eſt: *In praedicando Vero, & alienis erroribus infectandis, perpendendum eſſe tempus, locum, & perſonam cum corrigentis, tum corrigendi, & qualitates cum dicendis, tum dicendorum.*

Non

(a) Heic notare videtur Auctor ſuum *Pherepon*um, id eſt *Joannem Clericum*, qui petulanter nimis antiquos Eccleſiae Patres inſectatur in *Epiſtola Critica* IV. ubi *Joannis Dallaei* Librum *de uſu Patrum* propugnat. Ibi namque omni pudore poſthabito, plura congerit quibus valeat veterum Patrum auctoritatem labefactare.

Non enim cuicumque licet quemcumque corripere, & omnia prodeſſe, aut ubique, aut quovis tempore.

His legibus poſitis, atque alte animo infixis, tam difficile non erit agnoſcere, quando neceſſe ſit, aut expediat, aut deceat, Veritatem prodere, & litteris conſignare, quave ratione praeſtandum id ſit, aut ipſam occultare, atque ſilentio tegere. Fingamus ergo, Auctorem aliquem, aut Epiſcopum, aut etiam Primatem Eccleſiae virum, in doctrina Chriſti revera falli, erroreſque ſuos aut ſcriptis, aut voce in vulgus ſpargere. Ejus vulnera diſſimulare piaculum fuerit. Nam quamvis ipſius accuſatio, & inde emanans ignominia, a Caritate quam ipſi debemus, recedere videatur, Caritatis tamen ordo poſcit, ut Eccleſiam & Rempublicam magis amemus; neque committendum eſt, ut univerſitas periclitetur, dum unius exiſtimationi ſervandae ſtudemus. Veritatem itaque revelare, ac ſuper tecta praedicare, falſaque dogmata quantis poterit viribus impugnare, heic non ſolum unicuique Chriſtiano licebit, ſed neceſſe erit ſacris Eccleſiae cuſtodibus. Immo, iſtis prae timore, negligentia, ignorantia, aut conſpiratione tacentibus, privato cuicumque homini id oneris incumbet, ut in lupum exſurgat dormienteſque Paſtores ſuis clamoribus excitet. Ne ipſos quidem ſanctiſſimos Patres, nobis alioqui ſumma veneratione ſpectandos, habere aliter in hac parte decet. Homines & ipſi fuerunt. Incaute interdum loquuti, peſſime ſenſiſſe videntur. Nonnulla etiam Eccleſiae decreto nondum ſtabilita tradidere, quae qui nunc pervicaciter tueretur, Haeretici notam nequaquam effugeret. Hujuſmodi ergo naevos arguere, ac prodere liberum eſt nobis, non quod male doctiſſimis iis & venerandis capitibus velimus, ſed quod Eccleſiae toti, ac Fidei ſanctiſſimae velle melius debeamus, quam ſingulis ipſis Patribus. Juvat autem, & Reipublicae plurimum intereſt, noſſe quibus in locis non ſatis recta tradiderint Majores noſtri, ne quis tantorum nominum auctoritate, ubi non debet, fretus, in tranſverſum agatur, ipſamque Eccleſiae univerſae Fidem inde oppugnet. Eſt & hoc aliquod Caritatis genus in ipſos ſanctiſſimos Patres, atque in alios errantes. Illi, ſi viverent, Libros ſuos lubentiſſime emendarent. Quum id amplius ipſi non poſſint, amant tamen ſibi a poſteris eam medicinam adhiberi, quae ſi non purgare penitus Libros ſuos, at certe a ſuis Lectoribus arcere morbum qualemcumque valeat. Reliqui vero, dum vivunt, erroris moniti, ſicuti honeſtatis & veritatis amantes putandi ſunt, ita gaudere credendi, quod tum ſe, tum Lectores Auditoreſque ſuos ope

noſtra

noſtra ab errore ſentiant revocatos. Atque haec de erroribus, qui in Fidei Chiiſtianae, & Eccleſiae Catholicae perniciem recta contendunt.

Alii ſunt errores extra Fidei doctrinam, tamen non extra Religionis pomoeria. Ejuſmodi ſunt ſingulorum hominum abuſus in miniſtrandis Sacramentis, in ſacris Ordinibus conferendis, in veneratione tum Sanctorum, ſacrarumque Imaginum, tum etiam Reliquiarum, & in ipſo externo Dei cultu, atque Myſteriis, aliiſque ſimilibus rebus. Paſtorum profecto proprium eſt munus, hanc ab Eccleſia Dei peſtem avertere tum praedicatione, tum ſcriptis, atque decretis. Sed ipſis nihil proficientibus, glorioſum ſemper fuerit, Deoque gratiſſimum, ſi noſtras jungamus copias; ſique privatorum etiam telis hujuſmodi monſtra conficiantur. Quod ſi eo uſque malum creverit, ut diutius remedia differre periculoſum ſit; neque Eccleſiae Praeſules gliſcenti malo, quod eorum munus poſcit, occurrant: fruſtra audaciae accuſabitur privati hominis conſilium, (a) qui hoſce petulantes abuſus ad Tribunal Eccleſiae deferat, ac in eos exſerat vocem & calamum. Dummodo veram iſte doctrinam adferat, publicoſque errores, & crimina non ſomniata exagitet (quod accuratiſſime prius curandum), nihil in Caritatem peccabit, immo ſecundum ipſam faciet: atque adeo nos omnes in hiſce caſibus zelari zelum domus Dei jubemur, & Veritatis ac Religionis jura publice tueri, in quae perverſi hujuſmodi Chriſtiani ſuis vitiis conſpiraſſe videntur. Idem dicendum de alio errorum genere, quo Eccleſiaſtica Hiſtoria deturpari, & rudium populorum traditio infici poteſt. Confictae Martyrum, & Confeſſorum, ſeu Vitae ſeu Reliquiae, ſeu opera miranda; ſuppoſiti ſanctis Patribus, & praeclaris Eccleſiae viris Libri; origines Eccleſiarum, & Monaſticorum Ordinum, aliaeque innumerae ad Epiſcopos, ad Concilia, ad Eccleſiam pertinentes res geſtae, mendacio infuſcatae, aut e leviſſima tantum popelli narratione depromtae, & confidenter ad memoriam poſterorum literis traditae: haec omnia procul dubio Veritatis inimica ſunt, & Eccleſiae. Ubi ea confingere, aut adoptare, aut diſſimulare turpiſſimum eſt, ita revelare, & palam exſibilare, juſtiſſimum, atque honeſtiſſimum. De vindicanda Veritate agitur, de liberanda Eccleſia ab hiſce inquinamentis & fucis non modica ex parte pernicioſis. Quis heic laeſam Caritatem

(a) Quis non videat ad hunc locum reſpexiſſe noſtrum *Pritanium*, quum Opus illud excogitavit edidítque Italice ſcriptum, cui titulus: *Della regolata Divozion de' Chriſtiani?* In eo enim plures abuſus perſtringit erroreſque, qui licet ſint extra Fidei doctrinam, non ſunt tamen extra Religionis pomoeria, ut ipſe loqui amat.

clamet? Primum locum obtinere debet Veritatis, & Eccleſiae, & Reipublicae amor. Et quando reſtitui tam utilis Veritas, aut ab Eccleſia & populo error eliminari non poteſt ſine alicujus offenſione: utique praeſtat, unum aut paucos dolere, quam multos. Quanquam & illi injuria dolebunt, quum beneficium non tam Eccleſiae matri conferatur, quam ipſis.

Quod in his tamen caſibus homini Caritas enixe commendat, illud eſt, ut quantum fieri poteſt, parcatur perſonis, dum errori ac vitio non parcitur. Si ſimul ſtare queunt Reipublicae utilitas, & neceſſaria medicina, ac privatae quietis atque exiſtimationis conſervatio, ambo utique ſunt procuranda. Tum ſolum ſinit Caritas, nos privatorum commodis & honori nocere, quando aliter publica res reſtitui ſanarique non poteſt. Quum igitur in doctrina Fidei quiſquam incaute delirat, neque in vulgus ſua commenta diſpergit, ſibi tantum canens, huic adhibere decet ſalutarem Chriſtianae correctionis helleborum, ubi legibus Eccleſiaſticis aliter cautum non ſit; hoc eſt clam & amice ita monendus, atque docendus, ut ſi animo ſit docili, vulnera ſua ſe cognoviſſe gaudeat, neque erubeſcat. Sin iſte deliria ſua pertinaciter tueri pergat, & benevolum monitorem ſemel iterumque contemnat, & mutandae ſententiae ſpem nullam relinquat: nihil, Caritate etiam ſuadente, tunc utilius praeſtari poteſt, quam ſi ejus contumacia (uti Chriſtus ipſe mandavit) ad Eccleſiam deferatur, cujus auctoritate tum ipſe in officio contineatur ac ſanetur, tum ab ejus afflatu liberetur Reſpublica. Hujuſmodi autem homines non palam errantes, non erroris ſui praecones, cur ego palam & nominatim, aut ſcriptis aut voce perſequar, ac in triviis ridendos propinem, & exoſos omnibus puniendoſque faciam? Clam peccavere, corripi clam poſſunt, & corrigi clam amabunt. Quid punis in errante nomen, & famam, quae errore adhuc latente, & emendationem fortaſſis non refugiente, nullam adhuc poenam commeritae ſunt?

Illud vero conſtat, licere atque decere publicis ſcriptis ac tubis in illos ferri, qui errori conjunxere proterviam, & inſaniam ſuam erumpere in publicum ſinunt. Non eſt quod ego eorum morbum ac nomen occultare debeam, quum ipſimet evulgare non dubitarint. Publicum Eccleſiae hoſtem publice oppugnabo, publice, ſi vires ſuppetent, evertam; ut ſi non ipſum ab errore revocem, reliquos ſaltem pugnae ſpectatores, atque adeo Rempublicam ipſam in veritatis acie confirmem. Sed in hoc hominum genere inſectando ſuus

quoque

quoque Caritati locus eſſe poteſt. Inter ipſos ſanctos Patres ſunt, qui Haereticos, & eorum aſſeclas, atque patronos aculeatis exagitant Libris, multumque etiam Plautino ſale perfricant. Primas inter ipſos Hieronymus tenet. Sunt & Scriptores, qui ſibi temperare neſciunt, quin adverſus Eccleſiae hoſtes quidquid ad manum venit, intorqueant. Contumeliis nullis parcunt, quarum etiam non paucae veritatis fundamento carent. Mille vituperiorum plauſtra in ipſos congerunt; uno verbo nihil non movent, quo communem proſternant Religionis verae adverſarium. Quod eſt ad nonnullos e ſanctis Patribus, non iis vitio vertimus, quod acribus interdum pro veritate ſcriptis pugnaverint. Chriſtianum zelum ne hic quidem ſtylus dedecet; hos ignes ipſa bona cauſa, ac defenſio cognitae Veritatis, ultro ſuggerit, non facile ſane culpandos, niſi quum ad calumnias concitata oratio dilabitur. Sibi ergo imputent, ſi tam aſpere accipiantur, quicumque a recta Chriſti doctrina defeciſſe minime contenti, poſitos quoque a Deo Judices, hoc eſt, Eccleſiam ipſam, non ſpernere ſolum, ſed etiam dilaniare atque infamare minime verentur. Habeant illi & hanc ſuae contumaciae poenam, & populus eoſdem abominare atque abhorrere eo facilius diſcat, quo libentius fertur ad legendam in piperatis diſputationibus illorum damnationem. Attamen, ſi nobis optio detur, placidam, quam iracundam in refellendo errore facundiam ſequi mallemus. Placuit haec aliis Patribus, & Auguſtino praeſertim, qui quum aliis nominibus maxime ſit commendandus, hoc ipſo in primis apud poſteros ſpectabilem ſe fecit, quod certando cum Haereticis vel procaciſſimis, nunquam manſuetudinem ſuam, atque verborum lenitatem, quamvis laceſſitus maledictis, abjecerit. Et certe vix eſt ut hominem animal omnium ambitioſiſſimum, conviciis & acerrima reprehenſione de ſententia atque errore deducas. Mordaciſſima oratione exaſperatus ille vindictam potius, quam emendationem cogitabit. Contra gravis ſimulque mitis confutatio, animum adverſarii ab auſcultanda Veritate nequaquam avertens, plus quam altera poteſt, quum & ejus errorem vincere, & ipſum errantem ſanitati reſtituere poſſit. Quae cura Chriſtiano Scriptore, quam altera, profecto dignior. Noſtrum enim eſſe debet, non ignominia onerare, ſed ad meliorem frugem, quantum in nobis eſt, fratrem noſtrum convertere, fratrem lucrari. Mirum autem eſt, quantum & peccantes ad poenitentiam, & errantes ad palinodiam alliciat gravis illa manſuetudo corripientis, ſive refutantis.

CAPUT TERTIUM.

Calumniae numquam adhibendae. Conviciis temperandum. Non imputandi errores, niſi bene perſpecti. Placide quantum fieri poteſt pugnandum; & quando ſecus deceat. In confutandis erroribus ad Religionem minime ſpectantibus quae libertas Ingeniis. Caritati ac Moderationi & heic ſuus eſſe debet locus. Quando vitia morum adverſariis objicere liceat.

PORRO, ſi adhuc ſtat animo tua ſcripta contra Catholicae Veritatis & Eccleſiae inimicos aculeato, iratoque etiam ſtylo armare: non impedio ſcribentem. Sed ira modum habeat; honeſtatem non oblivíſcatur oratio; pro Eccleſiae & Fidei Apologia non inveniant Lectores virulentiſſimam Satyram. Alioqui non Aequitas ſolum, & Caritas, ſed & Juſtitia ac Prudentia illic deſiderabitur. Neſcio enim, quo pacto juſti ac prudentis nomen retinere poſſit, qui ita in hoſtem irruit, ut ſe quoque incaute laedat; adverſarii culpas tam effuſe perſequitur, ut ſe maledicum fieri minime ſentiat; atque ita in aliis reparare vult Veritatis jacturam, ut ipſe interim ad calumnias & convicia deſcendens, moderationem virilem atque Chriſtianam in ſe ipſo perdat. Difficile eſt, fateor, ignitis ingeniis pacate heic agere, zelo potiſſimum ſacrae Fidei flammas augente. Pugnae ipſius ardor ita ictus omnes temperare non ſinit, & ut errorem tantummodo alienum, non & perſonas aliquando feriamus. Vel cautiſſimis & manſuetiſſimis pugnatoribus jacula interdum elabuntur, quae animum ferientis occulte fallunt. Verum circumſpiciendum eſt nobis, quid in certamine ad tam facile lubenterque mordendum ingenia noſtra ſtimulet atque impellat. Interdum unus amor noſtri tantum pulverem excitat. Amamus famam religioſi zeli, quem quo plus in cenſura iraſcimur, etiamſi excedimus, eo commodius ſuaſuros nos eſſe ſperamus. Quaerimus Lectorem plurimum, eumque novimus ad Plautinas menſas, & ſcommata lubentius confluentem; quare per Satyram noſtris Libris curamus, ut accedat commendatio major. Credimus etiam in hoc loquendi genere evidentius apparere bonae cauſae conſcientiam. Verum heic non raro noſter nos fallit affectus;

& prae

& prae omnibus ſpectanda eſt Veritas, quae certe ab erroribus liberari, defendi, ſuaderi poteſt, ſine tanto felle, tantaque petulantia orationis. Denique ab ingenioſe acuto quam maxime differt amarus atque maledicus ſtylus. Illo ſapiens quoque libentiſſime utatur; ab iſto temperet. Nam dum rationibus & argumentis dimicetur, jam in tuto eſt Veritatis cauſa; neque interim adverſario, quantum in noſtra manu eſt, de nobis querendi ulla relinquitur juſta ratio.

Jubet nos ergo Caritas placide vel in pertinaces Haereticos agere, (a) ut non tantum illorum errori proſternendo ſtudeamus, ſed & ſaluti proſpiciamus. Quanto autem magis ipſa nos moneat, ne ipſis errores & crimina imputemus, falſa, ſive conficta? Ejuſmodi hominum inſaniam, atque impudentiam, ſupra modum exaggerare plerumque ſolet mendax fama, aut adverſariorum ira. Proinde aequum eſt, & Caritatis lege ſancitum, ut in hoc etiam communium hoſtium genere, eorumque Libris nihil vituperemus, nihil fidenter damnemus, quod prius non conſtet ipſorum ſententia affirmari atque probari. Qua in re nullus dubito, quin Catholici quidam minus cauti, & caeco zelo abrepti, interdum ſe quoque praebuerint arguendos. Per nonnullos e primis Lutheri & Calvini oppugnatoribus non ſtetit, quominus in longam ſeriem excreſcerent iſtorum errores. Supra centum Calvini blaſphemias numerabat Fevardentius, Scriptor ſtylo quoque parum in ipſos Haereticos moderato uſus. Tam multa, ac tam graviter, non deliraſſe Calvinum ejuſque ſectarios, cum ipſi poſtea palam facere, tum noſtri ſenſim deprehenderunt, ſimul ac remiſſus eſt primus ille certaminis impetus. Minus, inquam, Lutherani, & Calviniani, quam videbatur, olim a veritate Catholica aberant; minus etiam noſtra tempeſtate abſunt, quum a ſuis parentibus jam in aliquibus diſceſſerint nimis aperte impiis falſiſve ſententiis; diſceſſuri, uti ſperandum eſt, a reliquis etiam, ubi Catholicorum Doctrinam, vitiatam a declamatoribus ſuis, audire deſinent, puram vero a Conciliis & Catechiſmis noſtris publice probatis haurire incipient. Et revera iſtud non dicam familiare eſt, ſed in conſuetudinem & quamdam quaſi legem apud ipſos tranſiit, ut Catholicorum Doctrina atque Eccleſia in eorum ſcriptis atque concionibus ita diſcerpatur, ac deformetur, ut nativam ſuam faciem ac puritatem

(a) Saeculo praeterito vertente, egregie prae aliis id praeſtitit in celeberrimis ſuis Operibus dogmaticis Gallice editis, Cl. V. *Jacobus-Benignus Boſſuetus* Meldenſis Epiſcopus; quem hac in re tanquam excellens exemplar imitandum proponit noſter *Lamindus* in aureo illo Opuſculo, *Riflesſioni ſopra il Buon Guſto nelle Scienze e nell' Arti Part. II. Cap. X. pag.* 171. *Hujus vero Editionis noſtrae Tom. VIII. pag.* 284.

tem prorſus amittat. Quotidiani ſui muneris eſſe quilibet Miniſtellus putat, in mores opinioneſque noſtras qua maledictis, qua declamationibus invehi; fictitiis criminibus ac erroribus dogmata noſtra onerare; ipſas noſtrorum virtutes, rituſque pios, fuſcis exprimere coloribus; omnia denique diſſimulare, quae nobis militant, quaeque aut prodere confeſtim poſſent incautam obtrectationem eorum, aut noſtram tueri optimam cauſam. Sic alitur in populis jam annoſus error, & deplorandum ſchiſma. Plebs autem a teneris, ut ajunt, unguiculis educata atque infercita hujuſmodi naeniis & calumnioſis concionibus, nihil vehementius horret, quam Catholicorum Fidem & Sacramenta. Quid? quod non auribus tantum, ſed & oculis imperitorum ſua ſpectacula miniſtrantur. Conclavia & Libri maledicis picturis abundant, quibus ſomniata Babylon lepidiſſime, ut ſibi perſuadent, ſed inſulſe omnino, deſcripta exhibetur, & innumera Antichriſti jam in eorum phantaſia nati, ſive Monachorum, ſive Epiſcoporum, geſta ſubſannantur atque deturpantur. Hac autem in parte ii praeſertim excellere ſolent, quibus & craſſiorem aerem, & frigidiorem patriam, & minus elegans ingenium natura dedit.

Equidem ſi qui ſunt inter Catholicos, quibus adhuc hujuſmodi genus pugnandi placeat, non ſolum nullas a me laudes expectent, ſed multam potius vituperationem. Viros liberaliter eruditos, nedum Chriſtianos, iſta non decent. Et noſtros moneo, potiſſimum vero monendos reor alienae communionis Scriptores atque Oratores, utpote ſaepius & foedius in hujuſmodi ſtudio peccantes, ut dum Religionis Veritatem ſermone Libriſve pertractant atque tuentur, a conviciis & maledicentia abſtineant, & quantum fieri poteſt Caritatis conſilia auſcultent. Prius adverſariorum ſententia atque argumenta probe teneantur, neque a privato quopiam ineptove Scriptore dogmata Eccleſiae Catholicae, aut diverſarum Sectarum hauriantur, ſed a publicis Fidei profeſſionibus, publiceque receptis Libris. Longe alia ſunt in Proteſtantium ore, ac in Catholicorum Conciliis bene multa, quae profecto ignorare confutaturis non licet, ac ignorata damnare temeritatis eſt, ne dicam dementiae. Id non diffitentur, qui inter Proteſtantes temporibus noſtris ſinceritate praeſtant & diligentia, & perperam culpata fuiſſe, atque culpari multa Catholicorum ſentiunt. Tum adverſus bene perſpectas ſententias exſerendae, ſi quae ſunt, ſolidae rationes, certis innixae principiis, ac inde rite deductae. Quid his, non jam clanculum, ſed aperte ſeſe immiſcet impudens & vilis contumeliarum atque ſannarum familia? Cur calum-

Digitized by Google

niis caute non occluditur aditus? Quid barbarico more ictus vibrantur? Eſt hoc vulnerare atque exaſperare, non autem ſanare adverſarium: quod tamen poſtremum Caritas a nobis unice poſtularet. Vincat ergo Veritas pondere argumentorum, non opprimat ira mordacitate & furore dictorum.

Hic autem ſuavi Caritatis edicto contraire ille dicendus non eſt, qui furioſos, calumnioſos, & maledicos Scriptores non aliter refellere poteſt, quam eorum vitiis excuſſis, & palam confoſſis. Quid agat iſte Cenſor, quanquam placidus atque modeſtus? Si Veritatem vindicare vult ab alienis telis, non poteſt quin malam adverſarii fidem manſuete quidem accuſet, & prodat, ſed tamen accuſet. Adulteratos ab ipſo codices, truncatas ſententias, diſſimulata conſulto argumenta, conſectaria, captioſas & ſophiſticas rationes, declamatorias phaleras atque hyperboles, conficta exempla, & alia hujuſmodi, ſatyricus & immitis non eſt, qui arguit, & ſpectanda omnibus praebet: ſed ille temerarius, & indoctus, & parum pius, & parum mentis compos, aut ſuae exiſtimationis prodigus, qui talia in veritatis ludibrium palam eſt auſus. Heic, ut dici ſolet, cauſa cauſae reſpondet. Attamen heic etiam habere poteſt, quo ſe prudentem & humanum, & vitiorum, non hominum, inſectatorem ſed probet Scriptor. Scilicet, quantum materia ſinit, non exaggeret, ſed minuat culpas; & errata inimici aut nude tantum deſcribat, atque ita demum deſcribat, ut benevolum adhuc ſe illius objurgatorem & correctorem oſtendat. Haec, fateor, facilius ſuadere aliis, & in aliis obſervata laudare, quam a nobis impetrare poſſumus; nam & qui prius animo ſtatuunt, ſe non ſecus cum Haeretico atque inimico agere velle, quam cum fratre atque amico, vix fidem ſibi praeſtare poſſunt factis. Sed optima nobis proponenda, ut eo ſi non pervenire datur, accedere ſaltem, quiſque contendat. Vix enim excogitari poteſt, quantum conduceret ad ineundam pacem atque concordiam inter tot Eccleſiae Chriſtianae aut veros aut perduelles filios, tanta opinionum diverſitate ſejunctos, adeoque miſerabili ſchiſmate tandiu diſtractos, ſi pacifico ſtylo, placidiſque diſputationibus utrinque ageretur, oculis in unam Veritatem ſemper intentis. Atque ad hoc in primis utinam ii ſedulo mentem converterent, qui refutant errores ab uno quidem Scriptore ſparſos in vulgus, ſed alicui ſectae communes. Tum in uno multi feriuntur; mitiuſque propterea dimicandum, ut non unum tantummodo, ſed plures amica confutatione lucreris, & Eccleſiae reſtituas.

De

De rebus ad Religionem & Eccleſiam nihil ſpectantibus interdum lis erit. Multas Phyſica ſuppeditat, multas Juriſprudentia ac Hiſtoria, multas Rethorica, & Poetica, atque ipſa etiam Grammatica. In his excogitandis, referendis, atque explicandis humanum ingenium, atque eruditio ſaepe deficiunt. Hinc viris criticis, numquam non in ſimiles errores intentis, negotium grande, neque minus Typographis. Si quoſdam audire volumus, ab omni Librorum cenſura temperandum. Aut enim vera & recta docent: & in Cenſoris caput recidet cenſura ſi fiat: aut falſa & inepta continent: & inani idcirco refelluntur labore, quum ſuapte natura ſint caſuri, & ad blattas tineaſque damnandi. Petitur etiam, quo jure in Auctorem tibi non injurium, immo tui neſcium, cenſoriam auctoritatem exercere velis. Sed qui iſta petunt ac monent, adhuc ignorare videntur, quam facile error in homines irrepat, atque ab iis adoptetur, quantumque humanae Reipublicae interſit, Verum ac Bonum a Falſo & Malo diſtinguere atque tueri. Ut de Veritate potiſſimum loquar, publicum illa & univerſale bonum eſt, divino munere adhuc in terris relictum. Ita totum eſt omnium, ut totum ſit etiam ſingulorum, nullique licet me decipere, atque in errorem trahere, & cogere, ut falſa pro veris, vera pro falſis amplectar. Quum tantum ac tam nobile patrimonium aliqua ex parte quiſquam laedit, mendacio indulgens, aut falſa incaute venditans, res mea laeditur, & pro bono malum, hoc eſt, error mihi obtruditur. Meum ergo eſt mea tueri, mihique ab errore cavere, & contra Veritatis inimicum, qualiſcumque ſit, dimicare. Quod ſi palam Veritati bellum indicitur, (id quod in Libris falſa ferentibus, & publica luce donatis, uſuvenit) jam fas mihi eſt, bonum non jam amplius tantummodo meum, ſed publicum, ab injuria publice vindicare, & a Republica errorem removere, Reipublicae ipſi pernicioſum. Quis me jure accuſet, immo quis jure non laudet, quod non ſinam decipi gentem meam, & regnare Veritatem velim? At error eſt in Hiſtoria, in Phyſica, in Poetica, in Grammatica, & in aliis, ut ita dicam, ludicris aut inanibus ſtudiis, non in gravi Religionis, aut legum, & morum ſcientia. Eſto. Anne propterea ferendus, neque eliminandus eſt error? Et iſta mihi & Reipublicae nocent, quantum poſſunt; malum quippe eſt falli tam in magnis, quam in parvis; & omnium intereſt, ne in Poetica quidem, & Grammatica, nedum in Phyſica, & Hiſtorica eruditione, falſa aut prava diſſeminari & credi. Uti vero nulla ratio hominem excuſat, quod in Libros optimos, & optima

ma

ma tradentes, cenſoriam virgam adhibeat; ita rationes multae cum eo faciunt, qui Libros malos, & falſi aut vitii magiſtros, refellendos corrigendoſve ſuſcipit. Magnam partem ex indoctis conſtat hominum genus. Inter ipſos Literarum cultores rarum judicium eſt, & crebra hallucinatio. Ita vero interdum conditur, & celatur, & colore veritatis, error ac falſitas incruſtantur, ut vel peritis imponant. Non eſt ergo illius vituperandum conſilium, qui ab errandi periculo atque ab imitatione pravorum, Rempublicam aut ſtatim, aut tandem eripiat. Sed potius ille laudandus, quod cenſura ſua cautam faciat reliquam gentem, & labore ſuo ceteros a labore exquiſiti examinis liberet. Ineptiſſimos tantum Libros, & nemini officere valentes, anxie in trutina ſuſpendere & refutare velle, eſt hominis cum inepto ineptire cupientis. Ceterum qui & hoc ſibi negotii ſumat, quo ſaltem ab imitatione ſimilium arceat alios Literis operam dantes, non ut ſuo adverſus Auctorem odio obtemperet, in Prudentiam fortaſſe peccabit, nequaquam vero in Juſtitiam.

Tractantibus autem & hujuſmodi, quanquam interdum levis momenti, quaeſtiones, inculcanda eſt iterum moderationis & humanitatis mentio. Quando aliter fieri non poteſt, ad ravim uſque contendatur pro quacumque Veritate, in quemcumque errorem, ac malum Librum. Sed non lacerentur in contraria, licet abſurda, ſententia poſiti. Nimia dicacitate non corrumpatur, non infametur bona cauſa. Rationibus tantum, non conviciis & maledictis, ſervata eſt palma. Praeterea quid, amabo, ferventi cenſurae tuae, aut Apologiae, cujus argumentum eſt error intellectus, mores quoque & perſonam adverſarii interferis? Indignatur Veritas, ſe talibus armis defendi, quum haec illam nihil revera defendant, & in unius utentis probrum convertantur. Et tamen Cenſori ſuo, quem natura monoculum, gibboſum, claudum fecit, aut ingenti naſo armavit, quinam tanta animi moderatione olim reſpondebant, ut haec illius vitia non memorarent atque riderent? Quinam ita ſibi imperare poterant, ut adverſarii luxuriam, ambitionem, arteſque pravas in literariam pugnam non inferrent? Inventi ſunt; parum dixi; inveniuntur, qui paupertatem & ignobilem originem Cenſori ſuarum opinionum objiciant, quaſi in iſtius ore Veritas quoque & argumenta Veritatis, obſcuram & miſeram dicentis conditionem, ejuſque ſiniſtram fortunam combiberint. Statuunt alii potiorem ſuae defenſionis vim in recriminando adverſario. Quod quidem quum nihil utilitatis ſaepe inferat cauſae, qua de agitur, id unum poteſt, ut ad

inhoneſtam vilemque vindictam inſerviat, quando ad juſtam tutelam non poteſt. Parum certe videntur acuti, qui hac arte quidquam pro ſe profecturos ſe eſſe ſperant. Vulnera quidem inimico, ſed ſibi ſalutem non creabunt, ab eo non diſſimiles, qui ſe non avarum, & non dementem probaturus, id tantummodo oſtendendum ſumit, ſe inter avaros atque dementes ſolum non eſſe.

Fieri tamen poteſt, ut non liceat ſolum, ſed etiam quandoque expediat, in adverſariorum mores, & crimina inquirere, moderationis tamen ac Veritatis cura nunquam ſepoſita. Quum nempe ad veritatis & innocentiae praeſidium facit eadem ipſa morum & criminum revelatio. Hujuſmodi telo nonnumquam calumniatores feliciter repelluntur; & in forenſi palaeſtra, ac in orationibus judiciariis multus eſſe poteſt illius uſus. Praeterea aequum ſimul & laudabile fuit, moribus eorum, qui recentiores Haereſes condidere, litem intendere. Nempe ne hoc quidem poſtremum erat argumentum peſſimae illorum cauſae, neque parum conducebat ad veritatem Catholicae Eccleſiae firmandam. Ut Eccleſiam iſtam a vera Fide jam prolapſam, & a multis ſaeculis inviſibilem, Idolis & Antichriſto ſervientem, reſtituerent, divinitus conſtitutos Lutherum, Zuinglium, Calvinum, atque alios id genus homines, dictitarunt eorum ſectatores. Hos extraordinarios viros, extraordinaria & caeleſti vocatione ad Eccleſiam reformandam miſſos, appellabant. Verum quum novos hoſce Prophetas nos oſtendamus, non ſolum omnibus Prophetarum donis caruiſſe, ſed etiam multis abundaſſe vitiis, neque meliores evaſiſſe, qui in eorum diſciplinam & dogmata conceſſere, ſicuti praeter multos alios locupletiſſimus teſtis Deſiderius Eraſmus affirmat: cuinam perſuadere in poſterum ſe poſſe putant nonnulli populi, nuperos iſtos Catones e caelo cecidiſſe, caeloque conſentiente, immo impellente, tot in Eccleſia Dei excitaſſe ſchiſmata atque tragoedias? Uti vero adverſus ipſos legitime ejuſmodi argumento utimur, ita ipſi inepte adverſus Catholicam Eccleſiam argumento a moribus educto utuntur, utcumque corrupti Catholicorum Sacerdotum, Monachorum, & populi mores tunc fuerint, quum ſigna in matrem ſuam Lutherus movit: diſceſſionem idcirco facere non licuit ab iſtorum ſocietate, & communione. In mores enim, non in dogmata vitium fluxerat; & iniquum plane eſt, ſanctitatem & rectitudinem Religionis dimetiri & damnare ex perverſis hominum moribus, quum contra damnandi ſint pravi hominum mores e ſanctitate & rectitudine legum, quas ipſa Religio proponit.

CA-

CAPUT QUARTUM.

Errores in Sanctorum Patrum ſcriptis non diſſimulandi; ſed modeſte agendum, & excuſandi errantes. Prudentiae in proferenda Veritate, & erroribus inſectandis habenda ratio. Quot modis in hanc virtutem peccetur. Scandalis ac ſeditionibus non aperiendus aditus.

QUUM de Fidei doctrina agitur, diximus, Veritatis cauſam poſcere, ut vel ipſis ſanctis Patribus non ignoſcatur. Id repeto: diſſimulandi non ſunt errores, qui in nonnullorum Patrum Libris interdum occurrunt, ne iis quiſquam abutatur in Eccleſiae perniciem, quae contra ſenſit, & ſentit. Verum quandoquidem Chriſtiana moderatio tanti facienda eſt, vel quum in Haereticos ſcribitur, quanto magis eadem ſervanda eſt virtus, quum detegendi ſunt naevi ſanctorum Patrum? Heic itaque duo obſervanda in primis. Primum eſt, ut quantum fieri poteſt, non errorem ſolum, ſed etiam erroris ſuſpicionem a magnis illis viris amoliamur. Quod contingit interdum, quum ex plurium locorum collatione deprehenditur, aliam fuiſſe eorum ſententiam, quam quae in uno quopiam Libro, ſeu Libri loco, ſonare videatur. Tum ſi commodum aliquem ſenſum eorum verba patiuntur, hunc ipſis tribuere fas eſt; nihil enim veriſimilius eſt, quam tales tantoſque viros, cum Eccleſia & ceteris Patribus omnia plerumque concordes, ne in ea quidem opinione ab iiſdem Patribus atque ab Eccleſia diſſenſiſſe. Prolatis etiam quandoque Codicibus notae melioris, parum ſanis Libris ſuccurritur, unde fluere videbatur parum ſana doctrina. Et multa quidem ſunt, in quibus cum veteres tum recentiores Haeretici putant pro ſe habere ſanctorum Patrum conſenſum, & loca non pauca producunt, ſuis in ſpeciem opinionibus accommodata. Sed illud conſtat, nullum eſſe Dogma, in quo oſtendere poſſint Haeretici, non dicam omnes, ſed ne magnam quidem partem Sanctorum Patrum ſecum facere. Ubique aut omnes, aut pleroſque Catholica pro ſe habet Eccleſia. Si qui favere Heterodoxis videntur; adhuc adhibitis explicationibus non violentis, & hi non raro ab ejuſmodi nota liberantur. Qua tamen in re,

uti ſaepe diximus, tam caeca eſſe Caritas recuſat, ut aliqua ex parte Veritatem peſſundet. Ne ii quidem in noſtram cauſam ſunt inviti trahendi. Quanquam enim aliquis Patrum paria cum Haereticis quapiam in re nonnumquam ſcribat, inde ſibi Catholica Eccleſia nihil timendum habet, quae non ſingulorum Patrum auctoritate nititur, ſed conjunctorum; & praeſtantiorem aut uberiorem iſtorum partem paucioribus opponere poteſt.

Ad haec, ubi honeſta nulla & commoda ratio ſuccurrit, qua ab erroris ſpecie liberentur quorumdam Patrum dicta, ita Veritatis amans hujuſmodi naevos prodit, ut Caritas ſimul vindicet eorumdem auctores a crimine. Videlicet, culpam Haereſis non omnis contrahit, qui haereticam aut perverſam profert ſententiam. Oportet errori conjunxiſſe pertinaciam. Opus etiam eſt, ut prius ejuſmodi ſententiae inter errores ab Eccleſia numeratae fuerint, aut eae ſint, quae vel ſine Eccleſiae decreto cognoſci non difficile poſſint tanquam a vera Eccleſiae doctrina alienae. Nullum autem e Patribus indicare eſt in aliqua opinione tuenda pervicacem adverſus Catholicam Eccleſiam. Alioqui, non ſanctorum Patrum albo, ſed Haereticorum ille jam fuiſſet inſcriptus. Praeterea ſi quis eorum in parum ſana ſentententia conſtantem ſe prodidit, utique ea fuit ſententia, quae ſine crimine, atque intacta Fide Catholica animo indui defendique adhuc poterat, quippe nondum ſatis explorata, & Eccleſiae calculo nondum improbata, ſive damnata. His animadverſis, Caritati ſimul & Veritati factum erit ſatis; neque religioni ſibi poſtea ducet eruditus Scriptor ea in ſanctis Patribus modeſte arguere, quae forte abſint a regula totius Eccleſiae. Et quidem nonniſi laudandus, qui hujuſmodi Caritatis Chriſtianae aries exercǝat pro vindicandis ab haereſi & a crimine (dum fieri abſque Veritatis jactura poſſit) reliquis hominibus, atque Scriptoribus. Sed hoc beneficium potiore jure a nobis exſpectant, quos vulgo Patres dicimus, viri nempe doctrina, ſanctitate, & ſacro miniſterio plerumque inſignes, & ab ipſa Eccleſia laudati. Quamobrem Chriſtianus pudor in iis deſideratur, qui acribus cenſuris tam veneranda capita interdum exagitant. Neutiquam vero tum ferendi Cenſores, quum non ſolum veros immodeſte iis errores objiciunt, ſed falſos etiam effingunt, atque in eorum Libris reprehendunt germana Eccleſiae Catholicae dogmata. Verum de his iterum erit agendi locus, ubi a cenſura Joannis Pheteponi ſanctum Auguſtinum vindicabimus.

 De-

Demum in veritate exſerenda, erroribuſque palam inſectandis, maxima Prudentiae habenda eſt ratio, ſine cujus ductu vel ipſae virtutes, ad actionem deductae, in vitia degenerant. Ad iſtam nimirum pertinet, ſignificare, quando, & quomodo, & quibus in locis, & per quos aut diſſimulanda, aut praedicanda ſit Veritas. Primum igitur Prudentiae praeceptum eſt: *Non expedire, immo nefas interdum eſſe, veritates quaſdam proferre, atque inculcare, e quibus peſſima enaſcantur ſcandala.* Heic certe cum Prudentia Juſtitia conſentit. Aequitas non jubet ea ſilere ac diſſimulare, quae nihil publicae rei proſint, & multum privatae noceant. Proptereaque privatis adverſariorum moribus in literario certamine cenſura parcere debet. Nihil enim aut utile, aut certe neceſſarium eſt populo reſcire, quibus vitiis adverſarii noſtri corpus natura ſignaverit, aut quibus perverſis affectibus animus illius abundet. Solus hominum livor ex hiſce ſpectaculis oblectationem capit. Contra vero adverſariorum exiſtimationi & nomini officitur, eorum vitiis revelatis, publiceque irriſis; quum tamen hujuſmodi cenſurae genus neque ad literariam litem dirimendam, neque ad animum inimici meliorem efficiendum, adhibeatur. Iterum: *Aequitas praecipit, ne ita prodeſſe Reipublicae velimus, ut ipſo tempore ipſoque beneficio gravius eidem noceamus.* Ita omnium vituperationem incurrat Medicus ille, qui ut ab aegroto morbum levem depellat, alium ipſi, atque priore graviorem, ſuo pharmaco creat.

Quum itaque errores & vitia inter homines obtinent, in eorum caſtigationem Caritas exardeſcet, Juſtitia armabitur; unaquaeque pro tuenda veritate, ac errore eliminando. Verum ambas in aciem circumſpecte ducet Prudentia, neque agere ſinet, niſi opportuno tempore, loco, & ardore. Interdum etiam ſilentium indicet, & a pugna retrahet, majoreſque aut minores animos pro rei qualitate inſpirabit. Nullum tam grande malum eſt inter Chriſtianos, quod Chriſtianae doctrinae corruptioni aequari poſſit. Nunquam ergo ſilendum, numquam occultandam veritatem Prudentia nobis auctor erit, quum quis tanquam Chriſti doctrinam venditare incipit errores, & ſententias verbo Dei ſive ſcripto, ſive non ſcripto, contrarias. Rurſus quum iſtam Fidem, divinamque doctrinam in me perdere quiſquam hoſtis Chriſti nititur, me vel minis, vel donis, vel aliis artibus ad eam ejurandam compellens, ſive alliciens: dum vox & vita ſuppetent, committendum mihi non erit, ut confeſſio Veritatis, ejuſque firmiſſima perſuaſio, mihi eripiantur. Ceterum in aliis caſibus, ita poſcente Prudentia, non erit interdum erroribus eorum, qui ſunt

extra

extra Eccleſiam, (exempli gratia, Ethnicorum aut Mahumetanorum ſuperſtitioni) apertiſſimum ac enorme indicendum bellum. Tria prima Eccleſiae ſaecula, Terris fruſtra & Inferis contra pugnantibus, Religionem Chriſtianam ſtupuere triumphantem, Crudeliſſimos Tyrannos in Chriſti nomen conjuratos fatigavit & vicit innumerabilium Chriſtianorum fortiſſima patientia. Attamen diſſimulandum non eſt: inter ipſos Martyres fuere nonnulli, quos in flagrantiſſimo veritatis & Religionis zelo Prudentia defecit. Non contenti ſanctiſſimam Religionem rationum robore defendiſſe, & ſuperſtitionem Ethnicam ſcriptis & voce fugiendam denuntiaſſe (quod veritatis cultores revera decebat), Gentilium quoque Idola comminuere, fana, & cultum profanum palam irridere, ipſoſque Ethnicos Magiſtratus ultro irritare non dubitarunt. Hinc auctae interdum perſequutiones; & multorum fides aut vita in diſcrimen adducta. Theodoſii quoque junioris temporibus immanis procella excitata eſt adverſus Chriſtianos in Perſide. Ex iſtis ſublata ſunt milia quam plurima, ibique paene funditus exciſa Chriſti Eccleſia. Tot autem mortibus & incommodis cauſam dedit unius culpa. Audas nempe Epiſcopus, vir ceteris virtutibus illuſtris, ſed Prudentia non ſatis inſtructus, quod Pyreum, ſive Templum Gentilium, evertiſſet, tum in ſe, tum in reliquos fratres, atque in cuncta Chriſtianorum Templa concitavit iram Perſici Regis. Utique Martyria feliciter ac fortiter dimicantibus utilitati ſunt & gloriae. Sed accerſenda ſine neceſſitate non ſunt, ne tentetur Deus, ne conſtantia noſtra mediis in cruciatibus periclitetur, aut ſaltem ne in fratres, atque in Eccleſiam, miſerandae calamitates & poſtrema incommoda per imprudentiam noſtram deriventur. Vide Concilii Illiberitani Canonem LX. atque in eum Mendozae & Aguirrii commentarios.

Ad haec, Veritatis praedicatores, & inſectatores errorum, Prudentia circumſtare debet, atque indicare, quae ſcandala, qui tumultus, quaeve alia incommoda conſequi poſſint Veritatem aut eo tempore, aut eo loco, aut ea ratione depraedicatam. Si errores in doctrinam Chriſti minime pugnant, nonnunquam minus malum fuerit tolerare pauliſper, & proderit differre cenſuram. Animi Regum, exempli cauſa, exaſperandi ita non ſunt propter hujuſmodi cauſas, ut eos ira atque ambitio ad ſchiſma trahat, atque ad Eccleſiam veramque Religionem ejurandam. Teterrimum malum Schiſma eſt. Vae ſine ratione conſtantibus. Sed vae iis etiam, qui imprudenter ſolicitant alios ad tam deteſtandum facinus. Sunt, qui abuſus, & vitia,

tia, & errores publice configere neſciunt, niſi etiam claſſico inflato juribus aliis incaute officiant. Nam ſicuti dum regnorum aerumnas nonnulli deplorant, earumque auctores lacerant, populos imprudenti declamatione ad ſeditiones movent, atque ad auferendam legitimis Regibus debitam obedientiam: ita Praeſulum & Sacerdotum, & Monachorum non ſomniata vitia argumentum aliis invectivarum fiunt, qui tamen interim hadquaquam cernunt, ſe ita agere, ut plebs reverentiam exuat erga optimos etiam Epiſcopos, & univerſo Ordini Sacerdotali obſequium neget. Abuſus in Sacramentis miniſtrandis, in uſu pietatis, in Imaginum ſacrarum Sanctorumque veneratione, atque in Indulgentiis promulgandis deprehenſos, deſcripſerunt alii, damnaruntque acerrime. Cauſam, conſilium, zelum laudo. Verum ipſis cavendum accurate fuerat, ne dum vituperanda vituperabant, & abuſus configebant, ipſas quoque res ſacras, & ſemper venerandas, aut Haereticorum ludibrio exponerent, aut etiam in contemtionem adducerent Catholicae plebis. In Miracula conficta invehuntur alii, aut nimis laxas nonnullorum Theologorum opiniones ferre non poſſunt; pro utriſque conſcribunt alii Apologias. Qui veritatem iſto in certamine tuentur, rem juſtitiae gratam praeſtant, iiſque immerito iraſcamur. Sed quum illi ſuſpicione falſi vera etiam miracula a ſe aſpergi non animadvertant; aut integrum aliquem Ordinem ex paucorum culpa in invidiam incaute trahant; iſti vero Miraculis etiam falſis aut opinionibus parum probabilibus eodem tempore, quanquam praeter ſuum propoſitum, auctoritatem & licentiam concilient: indignandum profecto eſt, quod iſti Prudentiam prius non conſuluerint, eamque ſuorum ſcriptorum non praefecerint ductricem atque magiſtram.

Quid itaque curae futurum ſit hujus virtutis amanti, dum praedicanda Veritas, erroreſque ſunt palam increpandi, facile hinc intelligere poſſumus. Interdum vir prudens errores populi, aut vitia, atque ſcandala Sacerdotum, Ordiniſque Monaſtici, deferenda potius cenſet ad Epiſcopos, & potiſſimum ad Apoſtolicam Sedem, quam publicis vexanda clamoribus. Certam ille mavult ab Eccleſiae Principibus exſpectare medicinam, quam dubiam & periculoſam a privata cenſura. Et ſane quidquid a Romanis Pontificibus, & ab Epiſcopis, atque Conciliis in diſciplina corrigitur, atque interdicitur, quamvis multa ſe antiquitate, & populorum uſu tueatur: turbas & ſeditiones movere non ſolet & nequit. Satis perſuaſum eſt Chriſtianae plebi, nihil ab iis auferri, improbari, aut immutari, niſi quod

a ve-

a vera pietate abhorreat; facileque auctoritati legitimae ac venerandae obedientes acquieſcunt. Non id aeque ſibi perſuadeat populus de privatorum cenſuris, & maxime tacentibus Paſtoribus, quorum ſilentium aut inertiam pro ſuffragio & conſenſu oves errantes interpretantur, vel quando agitur de non levibus ſuperſtitionum ſcintillis. Hinc aut nullus cenſurae privatae fructus, aut ſi quiſquam, is certe rarus, & periculoſus, & a Paſtoribus dormientibus interdum avertit animos gregis. Itaque prudentis eſt, Petri Succeſſores, & Eccleſiae Antiſtites, potius, quam populum ipſum, ad horum emendationem concitare ſupplici voce, mitibuſque etiam querelis.

Sed pergunt altum ſtertere, aut connivere Epiſcopi. Nolo cauſam Veritatis, & zelum domus Dei, & errantium curam idcirco abjiciat Chriſtianus. Fas eſt ipſi publicis ſcriptis revelare cognita vulnera, fas eſt confodere pertinacem errorem. Ita tamen ſe gerat, ut eodem opere, atque inſtituto reverentiam ſuadeat atque confirmet erga ſupremos Eccleſiae Magiſtratus. Abuſus, & ſcandala, & falſam pietatem, & populares errores, configat obelo; ſed ſimul Sacramenta, & germanum Religionis cultum, & ſolidam Pietatem, & ſanas ſententias, & unitatem Fidei maxime commendet. De Virginitatis laudibus agens, Conjugio ſuam non detrahat laudem: quod ſatis non caviſſe ſanctum Hieronymum olim ſuſpicati ſunt quidam. Si divinae Gratiae vim & neceſſitatem tuetur, Arbitrii libertas in ejus ſcriptis aeque commendetur. Et viciſſim Arbitrii virtus atque libertas tantopere non extollatur, ut deprimatur dignitas & neceſſitas Gratiae. Dum vero corruptos vel ipſorum Praeſulum mores, nullo tamen aperte deſignato, carpit, tantum abſit, ut aut contemtum Romanae Sedis, & Epiſcoporum, & Religioſorum Ordinum inducere poſſit ac velit, aut aliqua ex parte juvet ambitioſam & impiam reformationem, quam jactitant noſtri temporis Novatores, ut ipſorum Epiſcoporum, & praecipue Maximorum Pontificum decretis atque Conciliis utatur ad haec omnia confutanda atque proſcribenda, pariterque prodat, quantum in hujuſmodi emendatione exceſſerint Haeretici recentiores. Quaenam enim emergere vitia, abuſus, & ſuperſtitionum deliria paene jam poſſunt, quae Patres, Epiſcopi, & Romani praeſertim, ſuis aut ſcriptis aut Synodis antea non ejurarint, monuerintque eſſe fugienda? Praeterea prudenti viro nunquam certe nimia Opinionum laxitas probatur, ſed ne nimia quidem auſteritas. Quanquam ſi in alterutram partem peccandum ſit, ſeveritate malit, ne jam pronae hominum naturae ad ſeſe emancipandam

in vi-

in vitia, ipſe calcaria addat exuberanti indulgentia. Non minus ergo anxie cogitat, quantum ſcriptis atque oratione ſua prodeſſe Eccleſiae & populo poſſit, quam caute circumſpicit, ne qua ex parte noceat. Atque hujuſmodi ratione Veritatis jura intrepidus exercet, ſimulque, numeros omnes implet judicioſae ſagacitatis, atque Prudentiae. Pertinet & ad iſtam virtutem inſpicere, liceatne, an non, aut ſaltem num expediat an non, in Moralis Theologiae Libris tot luxuriae ſecreta prodere, quae Sacerdotes quidem Confeſſionibus excipiendis deſtinatos ad bonum erudire, ſed ſimul etiam multos eorum criminum antea ignaros inſtruere, ne dicam juvare, poſſunt ad malum. Quam quaeſtionem nos in medio relinquimus, & ſolum innuere neceſſarium putavimus.

CAPUT QUINTUM.

Quando, & quibus de cauſſis, damnare & configere Libros, Paſtoribus Eccleſiae liceat, aut ſit opus. Et heic a Cenſoribus Eccleſiaſticis in Juſtitiam peccari poteſt, in Caritatem, & in Prudentiam. Qui abuſus & exceſſus in ſalutari iſta auctoritate exercenda fugiendi ſint.

Postquam vidimus, in annuncianda Veritate, erroribuſque & vitiis palam corripiendis, convenire debere atque conjungi tres virtutes, Juſtitiam nempe, Caritatem, atque Prudentiam: ſtatim apparebit, quo jure, & quando, Eccleſiae Paſtores damnare poſſint ac debeant Libros vel olim editos, vel quotidie erumpentes in lucem. Exploratum eſt, nihil magis futurum eſſe cordi paſcentibus gregem Chriſti, quam removere & avertere ab ovili ſuo quaecumque venena, quoſcumque lupos. Quei ergo ferant, pernicioſos Libros paſſim graſſari, & ſuo gregi impune nocere? Pernicioſi autem, minimeque ferendi ſunt ii omnes Libri, in quibus aut corrumpitur doctrina verae Religionis, aut Juſtitia deſideratur, aut Caritas, aut Prudentia. Scilicet illic aut falſa pro veris produntur, aut vera pro falſis: quo laeditur Religio atque Juſtitia. Aut maledicentia veritatis cauſſae ſeſe immiſcet: quo Caritas vulneratur. Aut majora Eccleſiae, ſive Reipublicae incommoda, quam commoda, afferuntur: quod Prudentiae

adverſatur. In his autem omnibus locum habere debet Eccleſiaſticorum Judicum, & Apoſtolicae praeſertim Sedis, atque Conciliorum auctoritas, ut quantum fieri poteſt eorum cura, nihil officiatur neque Veritati, neque privatis officiis, neque publicae tranquillitati. Non quod Veritatem prodi aegre ferant, ſed quod ferre non debeant, illam cum aliena injuria ſine neceſſitate prodi, ejuſque praedicationem inopportune imprudenterque peractam in publicam perniciem verti; hujuſmodi enim benefacta aequius appellanda ſunt malefacta. Audiendi porro non ſunt Haeretici, qui Eccleſiaſticis Paſtoribus iraſcuntur, & male quotidie dicunt, propter uſum iſtiuſmodi juris. Parum ſane aequi, dum Eccleſiae ac Deo negant, quod ipſi in ſuis Urbibus propter temporaria commoda faciendum putant, nullum videlicet ferentes Librum, quo Regum jura laedantur, & publicae leges improbentur, & publica tranquillitas aliqua ex parte in diſcrimen adducatur. Quis vero Anglos exempli cauſſa commendet, quod Spinoſae Libros ita hodie manibus omnium permittant, ((a) ut quiſque ſceleribus ſuis ibi quae rere praeſidium poſſit;) quum certe ne unum quidem publice tolerare ſoleant Librum, a quo Regni, ſive Reipublicae ſuae jus & concordia convellatur.

Reſtaret, ut exemplis rem confirmarem, excurreremque per aliquot Libros, a Catholicis & probis etiam viris conſcriptos, ſed a Romanis, aliiſve legitimis Magiſtratibus confixos, quo palam fieret, unum ex tribus iis defectibus juſtiſſimam damnationi cauſſam praebuiſſe. Verum & otio meo, & aliena patientia facile abuterer in re nimirum, quam nemo non poſſit ingenio ſuo experiri, certamque ſaepiſſime animadvertere in tanta exemplorum copia. Juvat potius orationem convertere ad aliud argumentum minus fortaſſe exploratum, hoc eſt, ad leges ac limites, quibus Eccleſia, & Romana Sedes, & recta in primis Ratio, circumſtrictam vult auctoritatem ipſam Eccleſiaſticorum Cenſorum. Nemo quippe ignorat, quanta, & quam juſta facultas ſit ſacris Judicibus in Libris malis interdicendis, atque configendis; aſt interdum ignorari a nonnullis, quam caute ac moderate hujuſmodi facultate utendum ſit. Ut igitur huic quoque parti faciam ſatis animadverto, eos, qui Cenſoris munus obire velint, non ſecus ac ipſos Scriptores, triplici de cauſſa muneri ſuo deeſſe poſſe. Ipſis quippe aeque, atque Librorum Auctoribus, neceſ-

(a) Priores editiones: *ut vel ipſa faex infima plebis ſceleribus ſuis ibi quaerat praeſidium &c.*

neceſſario circumſpiciendae ſunt tres illae virtutes, Juſtitia videlicet, Caritas, atque Prudentia.

Nam quod eſt ad Juſtiam, quis dubitare poteſt, quin & ipſi Cenſores de Fidei Dogmatis agentes, ab illa diſcedere quandoque poſſint, quum homines ſint, erroribuſque reliquorum more obnoxii? Bene de omnibus ſentire volo. Immo ſuſpicari neſcio, quemquam tam perdite ſui oblitum, ut vera & recta tanquam falſa ac prava damnare, ſciens & prudens ſuſtineat. Verum numquid non poteſt permultis aliis modis Juſtitiae valedici? Hominem, ut ita dicam, nolentem, & inſcium perverſi affectus ad injuſta rapiunt. Sed quod heic omnium maxime in tranſverſum agere Judices poſſit, ignorantia eſt, quo morbo ſe laborare plerique non ſentiunt, iique minus interdum ſentiunt, quorum nomini ſplendidos titulos fortuna aut virtus addidere, quique erecti populos ſibi venerabundos ab alto deſpiciunt. Videant igitur ipſi, quantopere ſibi curandum ſit, ne immerito aliorum ſcripta feriant, eorumque Auctores indebita ignominia onerent, fruſtra indignante Juſtitia, fruſtra conquerente Veritate. Nam quamvis ſententiae ſuae rationem vulgo reddere non debeant, ſupremo certe omnium Judici reddituri ſunt, eidemque poenas daturi, ſi quando culpa ſua defecerint in infligendis nimia facilitate ejuſmodi poenis atque cenſuris (a): gravis quippe criminis rei apud Deum ſunt.) (b) Proinde niſi prius liquido conſtet, opiniones quaſdam a Catholicae Fidei Veritatiſque norma revera diſcedere, haſque eaſdem opiniones in Libris dubio procul contineri, non eſt praecipitanda ſententia atrox in eoſdem Libros atque Scriptores. Regnet pro ſuo libito quibuſdam in Scholis veriſimilis opinio aliqua; non intercedo. Sed liceat aliis aliter ſentire, quando Catholicae Eccleſiae doctrina jam rata atque ſtabilita aditum ſecus opinandi nondum ſuſtulerit. Etenim dogmata Catholicorum, non e privatis Scholis, ſed e publicis Conciliorum & Patrum, aliiſque illuſtribus Traditionis monumentis petenda ſunt. Liceat & quibuſdam Judicibus peregrinos eſſe in aliquibus Scientiis, atque ſententiis. Non id ipſis probro vertimus, dum de hiſce ignotis Scientiis, minimeque exploratis ſententiis judicium ſibi non arrogent, earumque patronos damnare nolint, niſi prius perſpectam habeant illorum cauſſam atque rationes. Quid quaeſo iniquius, quam damnare, quae non intelligas,

(a) AL. poſt vocem *cenſuris* ſtatim additur *Proinde*.

(b) Hac de re jam antea queſtus erat graviter Auctor noſter in Opere cujus modo meminimus; (*Riflessioni ſopra il buon Guſto*) Part. II. Cap. X. pag. 181. Hujus autem Editionis noſtrae Tom. VIII. Cap. X. pag. 272. & ſeq.

aut neſcias? & animo ante aliquid ſtatuere damnandum, quam tibi liqueat, an falſum ſit, atque perniciofum? Tacere non poſſum, quod egregie in hanc rem habet Alphonſus de Caſtro Lib. I. contra Haereſes Cap. 7. *Sunt*, ait, *qui ſic afficiuntur aliquorum hominum ſcripturis, ut ſi forte quempiam viderint, qui vel digito tranſverſo ab eorum ſententia diſcedat, Haereſim ſtatim inclament.* Et poſt pauca: *Quare fateor, me non poſſe cobibere iracundiam, quoties video aliquos ita addictos hominum aliquorum ſcriptis, ut impium autument, ſi vel in modica re quis ab ejus ſententia diſcedat. Volunt enim hominum ſcripta, velut Divorum oracula, recipi, illumque honorem illis exhiberi, qui ſolis ſacris Litteris debetur. Non enim juravimus in verba hominum, ſed in verba Dei.* Reliqua viri doctiſſimi verba aequiſſime expoſtulantis legere juvabit, cui Ochamus, Joannes Major, Canus, Bannes & alii, ſuffragium addunt.

Neque minora exigit a nobis Caritas, quam Juſtitia. Regnum Caritatis Chriſtianorum Religio eſſe deberet. Nihil nobis enixius cum divinus Praeceptor, tum ejus Apoſtoli, atque Apoſtolorum ſucceſſores commendavere. Nihil magis diſtinguere deberet Eccleſiaſticos Judices a Saeculi Magiſtratibus. Quaenam ergo iis accedere exiſtimatio poteſt, qui vel nullam, vel tenuiſſimam Caritatis ſpeciem exhibent in Auctoribus Libriſque nonnullis proſcribendis? Sunt qui, ut zelum prae ſe ferant, ut docti & acuti videantur, in omnibus Libris, quicumque offeruntur, errata inveniunt, ſive ut melius dicam, ſemper invenire volunt, & ſe inveniſſe ſibi continuo perſuadent. Aliis ſua auctoritas languere, nihilque poſſe videtur, niſi quaerant quos damnent; niſi habeant, in quos tetricum vultum atque ſupercilium Caritatis loco exerceant. Sunt & qui certos, aut certae alicujus Familiae Auctores jam peroſi, tum de ſe benemeritam vocant fortunam, quum ſibi eorum Libros obtulit, certe, ſi fieri umquam poſſit, damnationem amplius non evitaturos. Hinc in plano quaerunt ſalebras, in ſcyrpo nodum. Ad extraneos ſenſus Scriptorum verba obtorquentur, & eorum mens eluditur, ut criminationi tandem atque damnationi ſit aliquis locus. Sanctus Eulogius Alexandrinus in Libro contra Severum & Timotheum, uti Photius eſt auctor, Cod. 225. *Conſtituit legem & canonem; ſcripta dijudicare non oportere ex parte, neque fragmenta quaedam ſumendo ex his detorta, de Scriptoris mente judicium ferendum.* Verum haec nonnullis erat olim cantio exotica, qui nihil ſibi religioni ducebant, ex quibuſdam locis detruncatis, ex meris ſuſpicionibus, anathema pronuntiare

tiare adverſus Auctores eorumque Libros, quando ex aliis locis arduum non eſſet quum Libros, tum Auctores, ab ea vindicare ignominia. Quanto autem melius quaeſo fuiſſet, homineque Chriſtiano & Judice Eccleſiaſtico dignius, majorem impendere curam in inquirendo, quei Auctores & Libri defendi excuſarique poſſent, quam quei damnari, (a) (atque erga alios eamdem Chriſtianae Caritatis menſuram adhibere, qua alios erga ſe uti amarent?) Quum vitium ſatis apertum ſe diſſimulari non patitur, & excuſationi locum aufert: intrepide ſententia feratur, & inauditis quoque Auctoribus proſcribantur Libri. Reipublicae debetur iſthaec medicina. Contra vero in rebus dubiis, quibus honeſta interpretatio ſine veritatis offenſione praeſtari, quibus ſine Reipublicae incommodo ignoſci poteſt: Caritas amat lentos, benignos indulgenteſque judices. Atque hinc Adriani Florentii, qui poſtea ad Pontificatum Maximum evectus fuit, multum olim commendata eſt invidenda facilitas atque manſuetudo. Quum Lovanienſis Academiae Decanum ageret, omnia quorumvis Catholicorum dicta, quantùm per conſcientiam & Religionem liceret, benigna interpretatione emollire, & in rectum ſenſum trahere ſolebat. Paria & alii facerent, ſi aureum & vulgatiſſimum illud Chriſtianae Caritatis praeceptum identidem reſpicerent, hoc eſt: *Auctoris judicandi perſonam induere, ejuſque rationes amantiſſime animo tuo pingere debes, & in abſolvendo potius atque parcendo, quam in damnando, ſiſtere cariorem tui miniſterii laudem.*

Tertia accedit Prudentia, quam neceſſaria, tam rara ac difficilis in agendo virtus. Illa utinam in Cenſoribus Eccleſiaſticis nunquam deſiderata fuiſſe. Expeditae quidem ſunt cauſſae, cur Libros & Auctores damnare liceat, ſive neceſſe ſit; ſed non omnium deinde eſt, judicioſe ſtatuere, qui locus, quod tempus, quae materies damnationem poſcat. Norunt ad cenſorium munus aſciti, nihil Librorum ferendum eſſe, quod Religioni noceat, aut rectis moribus, aut alienae famae. Nonnullorum zelus ita effervefcit, tantumque illorum aciem acuit, ut aliquid ubique offendant, quod uni ex his tribus adverſetur. Horrore percelluntur, ſi quemquam videant, pie licet ac moderate, abuſus aliquot perſtringentem in Sacris, in Sacerdotibus, in cultu Dei atque Sanctorum, in Religioſorum hominum corruptis moribus, in nimia Opinionum laxitate ſive rigore. Undique timent exitium ſanctiſſimae Religioni Catholicae. Undique pavent, ne in caſtris Haereticorum Auctor militet, neve iis nimia liberta-

te,

(a) Al. *damnari? Quum vitium &c.*

te, modicave cautela adverſus nos arma miniſtret. Ipſa olim Orientalium Linguarum peritia magnum faceſſebat negotium eruditis, quaſi ad haereſim accederet eruditionem hanc habere cum Haereticis communem. Aliquot in hoc genere non imitanda vidit Saeculum illud, quo peſtis Lutherana & Calviniana, tot populorum animos novitate ſua faſcinatos alliciens, maxime graſſabatur. Inter quae non illud poſtremum, quod in ſuſpicionem nutantis Fidei adducta ſunt ipſa purpurati Senatus clariſſima lumina, Sadoletus, Moronus, Contarenus, & alii. Neque ſua Bellarmino poſtea defuere incommoda.

Jam una cum oeſtro maleſano ejurandae Catholicae Religionis deferbuerunt ſuſpiciones illae. Sed penitus ſublatae non ſunt, neque omnes auferentur, dum parum prudentes erunt. Propterea ſi & noſtris temporibus quiſquam Librorum Auctor non probet Scriptores illos, qui poteſtati Saeculari, aut Spiritali, pluſquam veritati faveant; ſi titulos quoſdam verus Eruditus minime toleret, effuſa nimis laude aut in Sanctum quempiam virum, aut in quaſdam inſtitutiones pias, aut in Apoſtolicae Sedis Antiſtitem maximum ab aliis congeſtos; ſi quidquam in ſanctis Patribus, aut in Baronio, & in Bellarmino, aliiſque ejuſmodi Scriptoribus notet: ſi demum aliquid e tenebris antiquitatis depromat, quod Haeretici olim procuderint, immo ſi quid ex Haereticorum ſcriptis palam adferat; de hujuſmodi homine ſiniſtre interdum judicatur, illiuſque Libris lux aut omnino negatur, aut ſemel conceſſa aufertur. Moerens haec memoro, ſed tamen fidenter; quanquam enim imprudentibus, atque indoctis me diſplicere poſſe intelligam, certe ſcio me prudentum aures minime offenſurum. Nobis enim jam conſtat, neque Pontificibus Maximis, neque ſupremis aliis Eccleſiae Magiſtratibus iſthaec eſſe tribuenda. Nonniſi ſanctiſſime inſtituta ſunt Tribunalia, ad quae deferantur pravi Libri, eorumque Auctores. Optimis item legibus armata fuere; mentem quoque optimam in Judicibus maximis ſemper credere par eſt. Verum ne ibi quidem deeſſe poteſt infortunium illud, quod omnem poteſtatem fere ſemper comitatur. Caput brachiis indiget; laudanda vero capitis conſilia nonnumquam fruſtratur aut prodit brachiorum infirmitas. Ita & Reges, & Epiſcopi miniſtris indigent: atque iſtorum vitio aut ſocordia fieri poteſt, ut illi auctoritate ſua abutantur, & caſtiſſimis legibus deſint. Quid faciant Eccleſiaſtici Judices, quum alienis oculis, aliena fide, atque prudentia in ſuis rebus atque negotiis nequeant non uti?

Quae-

Quaeſitores haereticae pravitatis monet Roma, ut vigilent, neque ſinant per Carteſianae aut Epicuraeae Philoſophiae novitatem quidquam ſpargi a Catholica Religione abſonum. Rectiſſime id factum. Qui inter Quaeſitores prudentia ſimul & eruditione excellunt, quid heic fugiendum, quid permittendum ſit, non difficile noſcunt, prudenterque obtemperant. Contra, quibus aut doctrinae aut judicii inopia eſt aliqua, nihil non videtur in Philoſophicis abhorrere a fide ſi vix tantillum a Peripatetica ſententia diſcedat: Atomorum & Corpuſculorum nomen neſcio quid Haereticum ſonat ipſorum auribus, quaſi & in Ariſtotelis Schola ferri iſta non poſſint. Formam Subſtantialem rerum de medio tollere, non Ariſtoteli tantum, ſed Religioni etiam putant injurium. Si ex ovo quodammodo homines quoque naſci dicantur (quod experientia omnium oculis prodere videtur) inde conſequi ſtatim putatur, nihil hominem differre ab animantibus brutis. Id genus multa quotidie occurrunt. Facit Ignorantia, ut a ſententiis probandis non ſecernantur improbandae; facit deinde infelix Prudentia, ut metu probandi malas, ne bonae quidem litteratis hominibus permittantur. Hinc tam difficiles quidem ſe praebent in editione quorumcumque Librorum concedenda; hinc tam faciles alii in editis Libris configendis. Eo etiam devenere pauci quidam, ut votum ſuum Libris negarent, non alia de cauſſa, quam quod Graeca ibi non intelligerent, immo in ipſa materia hoſpites plane forent. Quemdam quoque novimus ideo duntaxat vetantem Libros nonnullos vulgari, quod illic tituli quidam, honoris politici cauſſa, ſed non ſibi ſatis probati, nonnullis perſonis non Eccleſiaſticis deferrentur; quae certe cognitio pertinet ad Principum, non ad Paſtorum jura.

Quis autem non doleat fatum Litteratorum, ubi talia contingunt? Quis itidem non intelligat, quantum haec abſint a mente ac legibus Romanorum Pontificum, atque Epiſcoporum quorumvis? Nihil iſti arctius commendant, quam ut ne cuiquam injuria afferatur, atque ut Caritati ac Prudentiae ubique ſit locus. Conveniunt in hanc rem ſancti Damaſi verba in Epiſt. 4. ad Epiſcopos Africanos cap. *6. Decet*, inquit ille, *Domini Sacerdotes fratrum cauſſas pie tractare, & venerabiliter intendere, atque eorum judicia ſuper ſacrificia ordinare, nec proterve aut tyrannica dominatione (ut de quibuſdam refertur), ſed caritative pro Deo, & fraterno amore cuncta peragere: & quod ſibi quis fieri, ſecundum Dominicam vocem, non vult, alii inferre non praeſumat; & in qua menſura menſi fueritis,*

reme-

remetietur vobis. Quod ſi de Libris & Auctoribus damnandis agitur, audiatur Zozimus in Epiſtola 4. ad eoſdem Africanos ita ſcribens, *Doceat nos terrena moderatio, quae ſaecularibus arbitriis & cauſis primum de ipſis judicibus eligendis, repudiandiſque ſit. Et quanta cunctatio, quot interpoſitae dilationes? quoties adhibita comperendinatio, etiam ſub ipſo fine certaminis ampliare judicia cum innocenti reo? &c. Haec omnia mentior, niſi in patrocinium tuendae innocentiae reperta ſint. Tolerabilius eſt enim innocentem quemlibet tardius inveniri, quam cito pro nocente damnare*. Quod praeclariſſimi illi Pontifices monuere, monent adhuc; & optant quotidie illorum ſucceſſores. Votum, inquam, eſt horum quoque, ut inferiores Judices, atque Miniſtri, antequam durius aliquid in Libros eorumve Auctores ſtatuant, iterum iterumque cogitent, an defendi, an ſuſtineri potius poſſint, quam damnari. Caritatem, Juſtitiam, & Prudentiam omnibus & iſti commendant, ne legitima auctoritate quiſquam illegitime, hoc eſt, contra jus faſque utatur. Si quis abutitur, non Romanae quidem Sedis, non Epiſcoporum, non ſanctiſſimi inſtituti culpa eſt: ſed eorum, qui ſanctiſſimis legibus abutuntur in incommodum & calamitatem privatorum, ſeque damnant, dum alios injuſte affligunt atque condemnant.

Ceterum non tam facile heic a nonnullis peccaretur, ubi animum adverterent ad graviſſima & crebra mala, quae conſequuntur immerito interdicentem, ne Libri edantur, aut editos injuſte vexantem. Primo, Auctorum fama & nomen ignominia non levi afficitur, perinde quaſi aut Fidem prodiderint, aut Caritatis & Prudentiae legibus renuntiarint, quum tamen ſuo munere fuerint recte perfuncti. Ingens deinde ipſis creatur doloris cauſſa, conſpicientibus poſt tot labores intercidere fructus ingenii atque eruditionis ſuae. *Neque enim*, ut eſt apud Syneſium, *aliter erga Libros ſuos quiſque afficitur, quam parentes erga liberos ſuos*. Tertio, nemo non videt, quam ſpecioſus enormi iſta moroſitate atque ſeveritate declamandi locus offeratur hoſtibus Catholici nominis. Non eſt profecto committendum, ut fama obtineat, inter nos bonis ingeniis ac Artibus crucem figi, nimioſque Eruditioni compedes adhiberi. Cavendum praeterea ne propter quorumdam abuſus malevoli anſam capiant vituperandae poteſtatis tam legitime ſancteque conſtitutae. Quarto in ipſam Eccleſiam, immo in totum genus humanum recidit hujuſmodi injuria. Recidit demum in ipſam Veritatem. Hinc enim eruditi a ſcribendis

Libris;

Libris; ab explicanda ac proferenda Veritate, (a) (ab amplificando Litterarum Regno,) atque ab erroribus ſtylo ſuo inſectandis abſterrentur. *Fruſtra quippe*, ut ait quidam, *niti, neque aliud, fatigando, niſi odium quaerere, extremae dementiae eſt*. Certe novimus, qui, ne ſibi confligendum foret cum indocili quorumdam Cenſorum inſcitia atque impotentia, dimiſſis Theologicis ac Philoſophicis ſtudiis, ſe totos conjecerunt in eruditionem profanam, unde ſi non aequa laus, certe minus periculi, & plus quietis exſpectandum fuerat. Non ergo privatis tantum ſtudiis officitur ab hiſce Cenſoribus, ſed publicae etiam utilitati, & Eccleſiae, quae Scriptoribus Theologiſque indiget, non aſſentatoribus, dum ſcribunt, neque zelo immoderato ferventibus, dum judicant, ſed ſolida eruditione refertis, & omni ſuperſtitione & affectu vacuis.

CAPUT SEXTUM.

Prudentiae conſilia ad Eccleſiaſticos Cenſores. A Novitate vocum & ſententiarum timendum; ſed non omnia nova, aut noviter dicta damnanda. Quam neceſſarium Superſtitionis faciem habere perſpectam, ejuſque exceſſus prodere. An laudandum Votum ſanguinis profundendi pro tuenda immaculata Beatae Virginis Conceptione. Scrupuli, cavillationes, & aſperitas a ſacris Cenſoribus abſutura. Bona procuranda, ſed ita ut mala graviora non inde fluant. Sanctorum Patrum Libri non mutilandi, cum per typos evulgantur. Cavei hac de re accuſatio repulſa. Quei, & quando vitia Eccleſiaſticorum litteris conſignare deceat.

PARUM tamen me profecturum ſperarem, ſi indicatis tantummodo vulneribus, non aliquid etiam de medicina diſſererem, ſimulque adminiculis quibuſdam non juvarem vacillantem nonnullorum Prudentiam. Prima ergo eſto regula: *Cenſores Eccleſiaſtici ſibi metuere debent ab omni novitate ſententiarum atque verborum, ſed ita tamen ut ne quidquid novum ſibi videtur, continuo tale judicent, aut quidquid novum revera eſt, damnandum quoque illico arbitrentur*. Certe prudentibus Theologis ſuſpectae ſemper futurae ſunt profanae vocum novitates, uti

 nos

(a) Alias, *Veritate, atque ab erroribus &c.*

nos Apoſtolus monuit; eorum quippe eſt obſtare, quominus antiqua Traditio atque Doctrina ab ingeniis novaturientibus vel minimum vitietur, ſive obliteretur. Magna heic idcirco circumſpectione eſt opus, neque prius nova in lucem prodire ſinenda ſunt, quam deprehendantur cum vetuſtis dogmatibus conſentanea, aut ſaltem ab ipſis minime diſſonantia. Sed animadvertendum, facile ignorantiam abuti poſſe hac lege. Indoctis nova omnia videntur, quae illi antea ignorarunt. Quid ſi velint haec ideo repellere, aut erroris ſuſpicione onerare? Hercle id ridicule fiat, & in Juſtitiam peccetur. Quis moleſte non ferat, eruditorum hominum ſtudia latere, & jacere debere, quod peregrinum ſapiant quorumdam palato? Ad Cenſores potius ac Judices pertinet diligenter inveſtigare, an ea nova ſint, ſimulque pernicioſa, quam ad eruditos ſilere. Praeterea erunt etiam quaedam nova, ſed non continuo quoque erunt culpanda. Noviter enim quaedam, non nova dicuntur, & ſub vocibus novis antiqua dogmata ſaepe exhibentur. Exſibilati olim fuerunt Ariani, quod celebrem vocem ὁμοούσιον, ſive *conſubſtantiale*, rejicerent, tanquam nuperum figmentum. Verum praeterquamquod ante Patres Nicaenos in explicando Trinitatis divinae arcano, eamdem Catholici quidam vocem uſurparant, nihil per ipſam ſignificabatur, quod novum in Eccleſia Catholica foret. Idem dicendum de *Tranſubſtantiatione*, de Sacramentorum vi *ex opere operato*, aliiſque ejuſmodi vocabulis inter Catholicos non ſolum receptis, ſed etiam ſacratis. Quapropter ſi res, quae nominibus *Scientiae mediae*, aut *Phyſicae Praedeterminationis* ſignificantur, cum veteri Traditione componi poſſunt, aut eidem nequaquam adverſantur; non video, quei ferri & ipſae voces in Scholis non poſſint. Apoſtolus enim profanas vocum novitates configens, non ipſa nuda vocabula rejicit, ſed novam ſub ipſis concluſam doctrinam. Scite ſanctus Hilarius Lib. 2. de Trin. *De intelligentia, Haereſis, non de Scriptura eſt; & ſenſus, non ſermo fit crimen.*

Altera erit regula: *Prudentis quidem eſt, Libros & Orationes non tolerare, e quibus ſcandala exoriri poſſint; ſed aeque prudentis eſt, ita ingeniis atque Scriptoribus non adimere poteſtatem inſectandi erroris atque ſuperſtitionis, ut haec mala per Eccleſiam ſine obice fluere & bacchari exinde pergant.* Jam diximus, ferendos non eſſe, qui vera quidem vitia, ſeu certos abuſus in ſacris, atque in externa tum Religionis tum Eccleſiae oeconomia deprehenſos, ſuis arguunt diſputationibus, ſed ita ſe gerunt inconcinne atque imprudenter,

ter, ut in Sacramenta ipſa, in Religionem ipſam, ſive in ſacros Miniſtros, ſummaſque poteſtates excitent contemtum & odium plebis. At quando & modeſtia zelo conjuncta eſt, & prudentia temperat indignationem piam: quid hiſce quaeſo Scriptoribus male velimus, rem Eccleſiae, publicumque bonum gnaviter procurantibus? Equidem dicere non verebor, quod facere alios non pudet. Multis ſenſum horroris incutiunt ſolae audaces atque impiae ſententiae. Superſtitioſa dogmata, & opera Superſtitionis ipſius, aut vix deformia ipſis videntur, aut certe non videntur igne ac ferro exſcindenda. Et ſane Pietatis ac Religionis ſpeciem Superſtitio praeferre ſemper ſolet; eſt enim plerumque harum Virtutum exceſſus ex ignorantia progenitus. Illius autem foeditas vix apparet, ejuſque venena parum timentur. Quis autem non intelligat, aeque in Religionis perniciem conſpirare Haereticorum impudentiam, & adulterinam ſuperſtitioſae gentis pietatem? Et hinc itur in errorem, & hoſtibus cenſurae materia miniſtratur. Quamobrem Eccleſiae Dei cavendum eſt a Superſtitione, & perquam ſolicite, quum facilius nocere ſoleant ac poſſint occulti, quam aperti hoſtes; & dulcius bibantur errores, pietatis colorem prae ſe ferentes, quam petulans, & aſpectu primo deformis, impiorum doctrina.

Itaque non ſolum conducit, ſed opus eſt habere Scriptores pios, atque Theologos exquiſita eruditione zeloque pari conſpicuos, qui Superſtitioni identidem pullulanti, & contra Catholicorum Praeſulum ſcita ac mentem regnanti, ſeſe impigre objiciant, ſtyloque bellum inferant. Quum id modeſte prudenterque peragitur, quid invides Eccleſiae neceſſariam utilemve medicinam? Cur tam facile eorum ſcriptis lucem negas, aut eripis? Omnia ferme ſanctorum Patrum, & antiquorum volumina aliquas habent falſae Pietatis accuſationes. Immo acerrimae apud illos leguntur orationes, quales ne imitari quidem prorſus nos vellemus, in corruptos Clericorum & Monachorum mores, in ſuperſtitioſas parumque pias conſuetudines, in licentiam Opinionum, & vitia Praeſulum. Nulla inde tamen ſcandala conſequuta ſunt, & illis nemo ſuccenſet. Nos adeo delicati evaſimus, ut ne leves quidem puncturas ferre poſſimus, atque extrema inde ſemper mala timeamus. Erunt, ita me Deus amet, qui & hunc Librum cenſeant ad temeritatem accedere, quanquam tam levi brachio infelix iſta moroſitas perſtringatur. At aliter ſentient, quantum quidem ſpero, doctiſſimi atque prudentiſſimi inter Catholicos: Quippe iſtis jamdudum exploratum eſt, nimis felicia fore, ni-

mis progreſſura Vitia, ſi ne unus quidem contra hiſcere auderet; & Eccleſiae cauſſam non minus agi, quum externum Haereticae Doctrinae virus ab ipſa arcetur, quam quum interna Superſtitio inde perturbatur. Non intelligunt imperiti, quantum Eccleſiae interſit, Superſtitionis vitium populo univerſo innoteſcere. Quod quia pleriſque de nomine quoque ignotum eſt, hinc fit, ut ſero a multis mos geratur ſummis Pontificibus, Epiſcopis, atque Conciliis, ſuperſtitioſa ſaepe configentibus atque interdicentibus. Difficile enim dediſci ac abjici ſolet, quod Pietatis perſonam refert, ſacrumque jamdiu & ſanctum videtur.

Proderit heic unum producere exemplum ejuſmodi piae, ut ita dicam pervicaciae. Satis quibuſdam non fuit, calamo & rationibus immaculatam Deiparae Conceptionem tueri: quod proculdubio cum vera pietate conſonat. Neſcio quid etiam illuſtrius inveniſſe ſibi ſunt viſi, quo ſuum in Virginem teſtarentur obſequium. Sacramento videlicet ſeſe obſtrinxerunt, atque voverunt, ſe pro hujuſmodi Opinione tuenda ſanguinem & vitam daturos, quoties occaſio poſceret (a). Novitium certe Martyrum genus, quod nuſquam Majores noſtri ſomniarunt, nunquam poſteri noſtri, ſi quidquam ſapiunt, probent. Neque Evangelium, neque Ratio recta nos docent adeo levibus de cauſſis licere animam prodigere. Non pro opinionibus noſtris, ſed pro divinitus revelatis, legibuſque ſanctiſſimis, profundendus eſt ſanguis. Hominum enim Opiniones tam falſum quam verum complecti poſſunt; & hominis parum prudentis eſt pro incerta Opinione (quae falſa eſſe poteſt, & certe neceſſario defendenda non eſt) ultro jugulum offerre carnifici. At mihi certiſſima eſt hujuſmodi Opinio, aliquis dicet. Cui? Homini nempe, creaturae fallaciſſimae. Num, rogo, certum eſt aliquid, quia id tibi certum videtur? Revelavit Deus, quae ſine erroris ſuſpicione credenda ſunt vera. Eccleſiam habemus fidiſſimam horum Dogmatum teſtem; atque haec nobis, dum vita ſuppetit, confeſſione & ſanguine ſunt aſſerenda, atque inde ſperandum eſt aeternum in caelis praemium. Verum, quanquam ſumme pia ſit perſuaſio illa, qua beatiſſimam

Chri-

(a) Viginti ſex anni jam fuerant elapſi, ex quo doctiſſimus Auctor haec litteris tradiderat, quum in ipſum nonnulli obſcuri nominis ſcriptores, zelo quidem, ſed non ſecundum ſcientiam, ducti calamum ſtrinxerunt: quos tamen *Lamindus* noſter acriter confutavit, edito Mediolani, ſeu potius Venetiis, anno 1740. ſub nomine *Antonii Lampridii* egregio Opere inſcripto: *De ſuperſtitione vitanda*. Pugna vero ab adverſariis inſtaurata, impavidus *Lampridius* iterum in arenam deſcendit, vulgatis ibidem anno 1743. *Epiſtolis* ſub nomine *Ferdinandi Valdeſii*, quarum in fronte titulum praefixit: *Appendix ad Librum Antonii Lampridii*.

Chriſti parentem ſine labe conceptam putas, nihil aliud tamen eſt, quam Opinio humana, errori obnoxia, dum Romana Sedes, atque Eccleſia, ejuſmodi ſententiam antiqua Traditione, & Revelatione divina ſufficienter niti non ſtatuant. Cur tu ſanguine, quem ſine legitima cauſſa fundere nefas eſt, teſtari tanquam certiſſimam vis Opinionem, quam Eccleſia ipſa, tot licet piorum quorumdam precibus fatigata, certam decernere nondum ſuſtinuit, & prope eſt ut dicam, decerni non poſſe ſilentio ſuo quodammodo ſignificavit? Quis te certum facit de caeleſti Regno, ad mortem non ſine aliqua temeritate ruentem?

At enim, ſubjicis, quanquam ſubeſſe error huic Opinioni, & falli intellectus poſſit, numquam tamen heic errare affectus dicetur. Incerta ſit, ut lubet, Opinio; certus tamen eſt zelus, & huic caelum impetrabit Virgo. Sed, o ſodes, meminiſſe debes, dari quoque zelum ſine ſcientia, zelum inconſultum, & prudentiae monitis injurium. Recta quidem voluntas imprudens facinus excuſare poſſit, non autem inde ſperare praemium ac laudem. Ut ſit poſt Filium ſuum ſupra ceteras creaturas laudanda Maria, non indiget ipſa dubiis laudibus, neque imprudenti ſacrificio. Et tu contra indiges vita tua, ut eam in Fide tuenda, ac virtutibus exercendis juſtius impendas. Iraſceretur potius, ut arbitror, Chriſti Mater (ſi quis cadere in animam ſanctiſſimam & beatiſſimam poſſet irae ſenſus), quod humanas Opiniones, licet pias, pari confeſſione & ardore tuearis, atque divinam Revelationem. Si tibi Virginem devincire melius & prudentius cupis, illius quantum potes imitare virtutes. Illi honorem, ſed prudenter, habe; *honor* enim *Reginae judicium, diligit,* (a) (ut ſanctus Bernardus de hoc ipſo argumento agens ajebat.) Fac ut ſupremo illi Regi placeas, qui & Mariae & noſter Deus eſt; & Mariae placebis. Quomodo te Numini placiturum putas, illiuſque Martyrem te futurum ſperas, ſi rite certus non es, te pro Veritate mortem oppetere, idque tanta contentione fuiſſe vis, quod aliter Deus voluiſſe poteſt, incertumque adhuc eſt, an aliter eſſe voluerit? Cave, ne amorem ac reverentiam Virgini debitam eo uſque amplifices, ut Superſtitioſam efficias. Non unus autem ego in hoc voto profundendae vitae pro immaculata Conceptione Virgini Superſtitionem timeo. Timuit, & timet Apoſtolica Sedes, quae quamvis eamdem Opinionem maxime veriſimilem & piam ducat, nihilominus hujuſmodi votum in Theophilo Raynaudo olim non probavit, ipſumque

(a) Al. *diligit. Fac ut ſupremo &c.*

ipſumque affirmantem pro ea cauſſa pium eſſe mori, ſilere juſſit. Aliud enim eſt aliquid tanquam veriſimile, & aliquid tanquam certum affirmare. Sed fruſtra fuit illud a Romano Pontifice antidotum. Noſtris quoque temporibus tum in privatis colloquiis, tum in publicis concionibus idem Votum repetitur, eadem ſponſio auditur. Credi non poteſt a Prudentia abhorrens, quod tanta Pietatis lineamenta praeſert. Et tamen ſi hoc ferendum eſt, non video quei in immenſum protendere non liceat novum hoc Martyrii genus. Nam & alii vitam vovebunt, atque exponent, quo, exempli cauſſa, Lauretanam aedem ſuſtineant (a) (Servatoris Conceptione) illuſtratam revera fuiſſe, & Franciſco Aſſiſinati, atque Catharinae Senenſi ſtigmata fuiſſe divinitus impreſſa, & ab aliis ſanctis viris Miracula quaedam procul dubio fuiſſe patrata. Quod certe in Eccleſia Dei nunquam tolerandum, ne idem divinis atque humanis habeatur honor, neve temere, & pro mendacio interdum, projiciatur pretioſa hominum vita. Vide Alphonſum de Caſtro de juſta Punit. Haeret. Lib. I. Cap. 8.

Regula tertia eſto: *Prudentis eſt, caute omnia perpendere, ut quantum poteſt, errorem, aut errorum, atque vitiorum cauſſam in Libris damnet. Sed a Prudentia diſcedit, qui tam caute agere vult, ut in ſcrupulos poſtea, & cavillationes, & aſperitatem nimiam ſe proripi non animadvertat.* Scrupulos appello, ubique Haereſes ſuſpicari, ubique metuere, ne Religioni vulnera infligantur, ne in venerandos Majores, atque in ſacra, contemtus aut odium creetur, neve Lectoribus propinentur errores, eorumve moribus officiatur. Cavillationes voco in deteriorem partem accipere ſemper velle, quae ſanum facile pariunt ſenſum; & ſive ſententiae, ſive ſint voces, explicationem rectae Fidei ac honeſtati conſonam commodiſſime admittunt. Aſperitatis nomine ſignificare animus eſt, tot obices interdum opponere editioni Librorum; aut quae facile emendari poſſunt, prorſus opprimere velle; aut Scriptores, Eccleſiae ſanctae ob ſinceritatem, quam profitentur, nimium neceſſarios, rigidiſſime ſemper excipere, eorum calamos deterrere, eorum labores ac famam levibus nonnumquam de cauſſis divexare. Neque enim quaecumque fortia, acria, & magna cum libertate ſcribuntur, Eccleſiae nocent, ſive Lectoribus. Hujuſmodi quoque Libros conſcribi interdum atque vulgari, plurimum conducit perfecto populorum atque Eccleſiae regimini. Neque aut prodis amorem Haereſis, aut pravae doctrinae laudem

(a) Al. *Servatoris ortu.*

dem ſonas, ſi Eruditos quandoque appellas Proteſtantium quoſdam, eorumque verba & inventa in tui commodum trahis. Haereticum non eſt, quidquid Haeretici dicunt; cujuſcumque enim ore Veritas proferatur, ſuam retinet pulchritudinem; & nemo neſcit, Eruditionem optimam cum peſſima Fide ſaepe conſiſtere poſſe.

Poſtrema tandem regula ſtatuatur: ***Prudentis eſt ita depellere, quae nocere poſſunt, ut interim tamen remedium ipſum, majorem non adſerat Eccleſiae atque Reipublicae perniciem, aut majorem non impediat utilitatem***. Certum eſt, Haereticorum impiorumque Libros jure proſcribi, & e fidelium manibus tolli. Ea ratione Catholicis hominibus cavetur a viru praeſentiſſimo, cujus progreſſibus vim addere poſſet inſita humanis mentibus & cordibus corruptio. Attamen ſi quis Catholicum quemque, doctum licet piumque virum, ab hujuſmodi Librorum lectione prohiberet, is in incommodum gravius Eccleſiam impelleret, laederetque Prudentiae leges apertas. Facere nequeunt edicta Praeſulum, ut perverſi Libri ſtatim a confixione aboleantur. Non ſolum inter haereticarum regionum pomoeria libere illi verſantur, ſed in Provincias quoque Orthodoxas, atque in ſinum ipſum rectae Religionis, confidentiſſime penetrant. Si doctis viris talia legendi facultas nequaquam daretur, eorumque doctrinam exitialem refellere commodum minime foret: quis non intelligat, quam impune vagari & debacchari poſſet inter Catholicos ipſos teterrima peſtis? Adverſariorum proinde rationes, ſophiſmata, ac artes noſcere, quibus Orthodoxa Fides impetitur, non juvat tantum, ſed neceſſe quoque eſt, ut noſtra deinde melius confirmemus, atque tueamur & fratres ab errore avocemus, aut ſaltem ne de ſilentio ſibi victoriam Haereticus canat.

Ad haec ſunt Libri, quos aliqui errores inficiunt, aut obſcoeni amores, venenumque ſatyricum aliqua ex parte deturpant. Reliquam, videlicet potiorem, Librorum iſtorum partem commendant non paucae virtutes, & ſuam ex ipſis utilitatem capere litteraria Reſpublica poteſt, ſive elegantiam ſtyli conſideres, ſive eruditionem, ſive doctrinam. Jam conſtat, non eſſe ferenda hujuſmodi ſcripta. Sed quando extrahi inde naevi illi poſſunt, iiſque demtis reliquum Libri ſervare fas eſt, atque utile fuerit: utique Prudentia poſcit, ut retinere Librum mutilatum, quam integrum abjicere malimus. Cur eadem poena tam bonum quam malum involvit? Si utilia & recta ſcribit Haereticus doctiſſimorum hominum judicio, eaque ab aliis minime ſanis opinionibus depurata habere potes: quid tibi religioni

ducis

ducis ab ipſo accipere donum non inſidioſum, non nociturum? Quamobrem Expurgatorios Indices a Catholicis excogitatos nemo non laudet, ſi tamen eruditis aeque ac prudentibus Theologis eorum cura demandetur. Prudentibus, inquam, & nequaquam ſuperſtitioſis, ne cum lolio frumenta evellant, neve illinc etiam timeant, unde nihil timendum eſt. Magnum autem heic illi auderent facinus, certe non imitandum, immo deplorandum, qui non recentiorum tantummodo Libros ſibi emaculandos ſuſciperent, ſed veterum quoque Patrum. Cenſores illos nimium profecto Prudentia deficeret. Nam ut conſulerent paucorum inter Catholicos infirmitati, quibus perſuaderi fortaſſe poſſint errores nonnulli, quia in Patrum Libris, & a Patribus diſſeminati; attamen iſta paucorum utilitas graviſſimo innumerorum incommodo, & ipſius Eccleſiae Catholicae (dum illorum operam per ſe ſpectemus) dedecore emeretur. Si Patrum ſcripta mutilantur, ſi illinc aufertur, quidquid noſtrae communionis hominibus nequaquam arridet, ſique illic tantum permittitur, atque evulgatur, quod noſtris moribus atque ſententiis conſonat: quae fides in poſterum erit ipſorum Patrum editionibus? Immo erunt ex ipſis Catholicis infirmis, qui ſuſpicentur, malam eſſe cauſam noſtram, quae ſibi vel a ſanctis Patribus metuit, & arma inimicorum non repellit, ſed eludit; non frangit, ſed occultat. Praeterea quam bellam declamandi adverſus Catholicos occaſionem Haereticis non miniſtrarent hujuſmodi Cenſores? Videremur nempe malis artibus, & cuniculis, tueri cauſam Veritatis.

Atque id nobis non ita pridem poſt alios multos inſultando objiciebat Guillelmus Cave in Proleg. ad Hiſt. Literariam Scriptorum Eccleſiaſticorum (a), quaſi Curatores Indicis Expurgatorii in Hiſpania manum intulerint ipſis Patrum ſcriptis. Cui tamen ita reſponſum velim: ſi ab Hiſpanis id revera praeſtitum fuit, Eccleſiam univerſam minime ſuffragium addidiſſe Quaeſitorum illorum confidentiae nimiae. Omnibus non imputandum paucorum facinus. Alias Catholicorum Provincias aliter in Expurgatoriis Indicibus efformandis ſeſe geſſiſſe; & prodire adhuc inter ipſos Catholicos integra Sanctorum Patrum opera, ne ullo quidem apice demto, in Gallia potiſſimum, & cura praecipue doctiſſimorum Monachorum Sancti Benedicti e Congregatione Sancti Mauri. Addo, Prudentiam fortaſſe deſiderari in Indicis Hiſpanici curatoribus, at certe ab iis malam

fidem,

(*a*) Jampridem, & quidem ante noſtrum *Pritanium*, idem notavit caſtigavitque in *Caveo*, celebris *Richardus Simon* in Opere Gallice inſcripto, *Biblioteque Critique*, Tom. I. Cap. XVII. pag. 255. 270.

fidem, & fraudes abeſſe, ne dicam timorem & conſcientiam deſperatae cauſae. Aperte enim, non clanculum, truncanda eſſe quaedam Patrum loca edixerunt, idque ut puſillis proſpiceretur, quibus vel ipſa Cantica Canticorum olim negabantur, ne ex eorum lectione, minus honeſta de divinis rebus animo conciperent. Eadem Patrum loca in controverſiis & Scholis non diſſimulari a nobis; & palam oſtendi, nihil illa officere Dogmatibus Eccleſiae Catholicae. Sanctorum vero Patrum ſub nomine non omnes venire veteres Eccleſiaſticae doctrinae tractatores; propterea que parem ſingulis antiquis deferendum honorem non eſſe. Poſtremo ne id quidem ab Hiſpanicis praeſtitum fuiſſe contenderem. Aliud enim eſt, textum Sanctorum Patrum, aliud Indices in Opera Patrum concinnatos expurgare, aut Interpretationem infidam ab Haereticis obtruſam configere. In germanum textum nihil Hiſpani tentarunt. Tota eorum cura ſtetit in Indicibus atque Interpretationibus purgandis. Alicubi fortaſſe nimius in purgatione rigor adhibitus. At ſemper expuncta ſunt, quae in Indice atque interpretatione, non autem in textu Patrum, perverſam ingerunt aut ſapiunt doctrinam. Niſi alio properandum eſſet, id exemplis prolatis confirmare facillimum foret. Quod ſi Patrum Opera mutilaſſent nonnulli ſuis in editionibus, illorum quidem rectam voluntatem meum non eſſet vituperare, ſed omnium ſane eſſet eorum non imitari conſilium.

Reſtat igitur, ut excuſatione potius quam laude excipiamus, ſi qui talia peregerunt in Sanctorum Patrum ſcriptis. In his procul dubio occurrunt aliqua interdum minus commode, minus caute, minuſve perſpicue dicta, aut etiam ab Eccleſiae totius mente, ac Traditione aliena. Expungenda autem iſta non ſunt e publicis editionibus. Interpretationes potius apponendae aut ſubjiciendae. Scholiis ac notis edocendus eſt Lector ſanam doctrinam, aut confirmanda eſt rationibus melior ſententia. Ita infirmis cavetur, & Eruditorum, editionem curantium, ſinceritas, ac optima fides, in tuto collocantur. Illud enim prae oculis perpetuo futurum eſt nobis: Catholicam Eccleſiam, quae nihil ſibi a tot Haereticorum arietibus pavet, longe minus formidare ſibi debere a Sanctis Patribus, ſuis nempe Magiſtris, & veritatis teſtibus. Ceterum ſaepe recentiorum temporum Novatores conqueſti ſunt, adulteratos fuiſſe a Catholicis, & a Monachis praeſertim, MSS. Codices Patrum, ne quid ſententiis, quae inter nos obtinent, quidquam illic adverſi appareret. Hinc in ipſos Monachos mille injuriarum plauſtra exonerata fuere; ſed inique

que plane, & ingratiis. Undenam enim & ipſi Haeretici habent tot aut edita, aut calamo exarata, Sanctorum Patrum ſcripta, niſi e Catholicis, praecipueque Monachorum ſtudio? Prope eſt ut dicam: pleraque antiquitatis monumenta jam periiſſent, niſi Monachos Graecos atque Latinos habuiſſemus, eorum cuſtodes, amanuenſes, Librarios. Ac proinde Monachis fere ſolis debemus, quaecumque veterum Patrum ſcripta, integra, atque a tot mendis expurgata, cunctis plaudentibus, evulgantur in dies. Si quis inter illos (hoc autem nunc perpendere non vacat) adeo delicatus, imprudenſque fuit, ut Catholicae Eccleſiae opportunum duceret, aliquid ſine dolo malo immutare in Patrum Codicibus, ſive quidquam illinc demere: cur omnibus Monachis vitio & crimini vertitur paucorum inconſulta temeritas? Per alios Codices a Catholicis, & iis plerumque Monachis deſcriptos, vitiati Codices adhunc emendantur. Gratiae ergo potius habeantur Monachiſmo pro tot tantiſque diligentiſſime ſervatis, quam maledicta rependantur pro tam paucis, ſi quae ſunt, dedita opera atque imprudenter corruptis. Nam & nos ad vituperandum parati ſumus, ſi qui fuerunt, quibus maleſanus zelus ſuaſerit inferendas eſſe violentas manus ſcriptis Patrum; quum contra aeque laudandos judicemus innumeros alios, qui ab hujuſmodi facinore abſtinuerunt, noveruntque, non ſolum hiſce artibus non indigere Catholicam Religionem, ſed per illas etiam non parum incommodi & dedecoris eidem afferri. Prudenti igitur perſpiciendum eſt ſemper, ne, dum unum curat vulnus, novum ipſe graviuſque inferat, aut ne majorem quampiam utilitatem perdat, dum minorem perſequitur. Hac de cauſſa nunquam proſcripta, ſemper tolerata ſunt quaedam Ethnicorum Scriptorum loca, puta Taciti, Suetonii, Plinii Nepotis, Celſi, Luciani, quanquam Chriſtianis interdum injuria; talia enim mirum & ipſa in modum nunc inſerviunt ad confirmandam adverſus incredulos cum doctrinam, tum antiquitatem Chriſtianae Religionis.

Sed age, quoniam de Prudentiae legibus nobis eſt ſermo, breviter inquiramus, ferendine ſint, an damnandi, qui Eccleſiaſticorum Praeſulum jam vita functorum, aliorumque ſacrorum Miniſtrorum, atque Ordinum vitia ſuis in Hiſtoriis deſcribunt, atque inſimulant. Primo animadvertere neceſſe eſt, num quae probroſa de hujuſmodi hominibus referuntur, cum veritate pugnent, an habeant eamdem amicam. Quis dubitet, quin prorſus cohibendi ſint, ſive damnandi Auctores, quibus religio non eſt falſa pro veris, incerta pro certis evulgare in ſacrorum Antiſtitum, Sacerdotum, atque Mona-

Digitized by Google

nachorum contumeliam? Ipſum narrare dubia, ipſum rumores ſuſpicioneſque vulgi facilis, tanquam oracula, mandare literis, legitimam ſaepe ac ſaepius cauſam praebere poteſt, cur adeo temerariis narrationibus nulla adhibeatur fides, nigrumque Theta ab Eccleſiaſticis Cenſoribus praefigatur. Non eſt profecto permittendum a publicis Eccleſiae, Saeculive Magiſtratibus, ut vel uni homunculo ſcelera perverſique mores immerito ac palam tribuantur, nedum iis hominibus, quos ſupra vulgarem hominum ſortem evexit, fecitque venerabiles Eccleſia Chriſti, & pium aliquod inſtitutum vitae. Quot autem de ipſis Romanis Pontificibus commenta nobis non dedit nonnullorum in eos odium, invidia, improbitas, ubi inter ipſos & alios quoſdam Epiſcopos aut Principes diſſidia interdum funeſtiſſima interceſſere? Non ulla magis bella occaſio, qua Pontificibus Maximis teterrima quaeque & nefanda pro inimicorum arbitrio adſcriberentur. Vel ſomniata eſt Papiſſa quaedam Johanna, & fidem apud credulos non paucos fabella, quanquam male conſuta, invenit (a). Certarunt Haeretici quoque, & reliqui Schiſmatici, ut eorumdem Pontificum famam denigrarent. Conclavium pariter conficta ſecreta evulgari vidimus; & noſtris temporibus hiſce ludibriis quidam Italus Batavos oblectabat, ad quos ſeſe receperat, deſerta Religione Catholica. Quo in ſtudio liberaliter quidem daturi ſumus, non ſemper calumniis actum fuiſſe, & vitiis minime caruiſſe quoſdam ex iis Pontificibus. Sed qui res accuratius, & ſine praejudiciis penſitant, in pleriſque ex iis accuſationibus veritatem deſiderari nullo negotio intelligunt. Aequitas ergo, atque Prudentia, hoc hominum Librorumque genus proſcribendum jubent.

Quod ſi crimina vera memoriae produntur, neque livor aut obtrectatio calamum Scriptoris abripiunt: interdum toleranda erit hujuſmodi libertas, & veritatis cura. Oportet enim, timorem quoque famae inſtare principibus in Eccleſia viris, & Eccleſiaſticis quibuſve, quo etiam freno coerceantur tum ab impotentia dominandi,

(a) Vel ipſis ſanioris judicii heterodoxis fabula haec non tantum viſa, ſed probata. Primus qui hanc ſpartam adornandam ſuſcepit, fuit *David Blondellus*, edita Gallice anno 1647. *De Joanna Papiſſa Anacriſi*, quae deinde poſt decem annos Amſtelodami a *Stephano Gurcellaeo* eſt recuſa. Eadem ſententia nuper a *Chriſtophoro-Auguſto Heumanno* in peculiari Diſſertatione qua illam fabulam profligavit, fuit propugnata. Diſſertatio iſthaec inſcribitur: *De origine vera traditionis falſae de Joanna Papiſſa*. Exſtat autem in ejuſdem *Heumanni Diſſertationum Sylloges* Tomi I. Parte II. edit. Gottingae 1744. in 8. eſtque num. Sexta pag. 352. 414. Noviſſime tandem anno 1749. prodiit Cl. Vir. *Joſephi Garampii* praeſtantiſſima Diſſertatio, *De Nummo Argenteo Benedicti III. Pont. Max. in qua plura ad Pontificiam Hiſtoriam illuſtrandam, & Joannae Papiſſae fabulam refellendam proferuntur*.

tum a reliquis ſordidiſſimis Saecularium hominum vitiis. Atque utinam non fuiſſent, neque forent adhuc, Epiſcopi & Sacerdotes, quales Apoſtolus nollet. Utinam non vidiſſet, neque videret orbis Monaſticae vitae profeſſores, veſte tantum & colore ſuis Inſtitutoribus ſimiles, cetera diſſimiles. Si horum geſta literis conſignanda ſunt, num alios homines deſcribere licet, quam ipſi fuerunt? Num adulatione fama illorum palpanda? At iſta, inquies, diſſimulanda. Utique, ſi crimina privati hominis ſint; ſi nihil rei cum populo, & Religione habeant; ſi nihil utilitatis, eoque magis ſi quidquam incommodi in Rempublicam fluere poteſt ex eorum revelatione; ſi denique e vivis nondum exceſſere criminoſi. Nam & diſcordiarum rixarumque cauſa omnis tollenda, & a ſcandalis, & ab una hominum inhoneſta curioſitate paſcenda, nobis eſt abſtinendum. Verum quum publica ſunt ſcelera, & cum Religionis atque Eccleſiae negotio conjuncta ſunt, eorumque Auctores humanis rebus defuncti, irae atque vindictae locum ſuſtulere: videndum eſt, an non majorem Reſpublica utilitatem capiat, iiſdem proditis, quam diſſimulatis hominum vitiis. Erunt vitia, donec homines; ſed ne vitia impunita debacchentur, arguenda ſunt atque improbanda palam, eorumque horror incutiendus hominibus. Ex majorum autem exemplis diſcunt ſucceſſores, quid ſibi agendum non ſit; diſcunt vereri famam, parcentem quandoque viventibus, in mortuos omnes aequam; agnoſcunt turpitudinem ſuam aliena ſub imagine expreſſam. Intereſt igitur Eccleſiae atque Reipublicae, iſta quoque interdum evulgari. Accedit ad haec ſumme laudanda in Hiſtoricis virtus ſinceritatis, quam ab Eccleſiaſticis Scriptoribus abhorrere nemo ſanus dicat. Et certe magnus ipſe Annalium parens Baronius, quanquam ab Haereticis inſimulatus, quaſi plus aequo faveat Romanis Pontificibus, ne iſtorum quidem facinora vituperanda, quum fert occaſio, diſſimulat. Ceteri Epiſcopi, Presbyteri, & Monachi, quo quiſque longius e probitatis via deflexit, eo tetrioribus pinguntur coloribus in ejuſdem Baronii Annalibus. Atque hunc ipſum ſervavere morem alii inter Eccleſiaſticos celeberrimi Hiſtorici. Neque vero nos ignorare ſinit eadem Hiſtoria, ſanctos Patres humanis & ipſos interdum laboraſſe infirmitatibus; & ſiquidem ſiluiſſet Hiſtoria, ſatis nonnullorum Patrum ſcripta, jamdudum evulgata, loquuntur. Quod heic tamen cavendum maximopere puto, prudens piuſque eruditionis Eccleſiaſticae cultor ita narrabit aliorum probra, mores perverſos, artes pravas, ut quantum fieri poteſt, neque modeſtia, neque pietas, neque Caritas in ipſius narratio-

ne deſiderentur. Erudiet Lectores utili veritate; ſed ab ipſis ſimul etiam caute depellet ſcintillas omnes odii, ſive contemtus in Religionem, in ſacros Miniſtros, atque in reliquos Monachos, eorumve piiſſima & optima inſtituta. Atque haec ſatis ſint ad hujuſmodi quaeſtionem. Nam ipſius Prudentiae eſt, dignoſcere in agendo, quae referre, quaeve praeterire liceat atque expediat. Interim tamen illa ſtet regula: *Non eſſe ita Scriptoribus praecidendam libertatem, ut ipſis nunquam fas ſit Majorum vitia & crimina in medium proferre.*

CAPUT SEPTIMUM.

An ad Religionem veram compellere quemquam ſummis Magiſtratibus liceat. Id jus Eccleſiae ac Regibus in Haereticos. Phereponi hac de cauſa in ſanctum Auguſtinum irae, ac injuſta cenſura. Manifeſta Religio aliqua evidenter credibilis danda eſt, atque haec eſt Catholica. Donatiſtae phreneticis comparati, neque injuria a ſancto Auguſtino. Plerique ex iis non ficto animo Catholicam communionem amplexi. Legum terror rationibus additus laude ac utilitate non caret. Exemplum Dei hanc in rem juſte ab Auguſtino adhibitum.

INQUIRENDUM nunc reſtat, quodnam jus humanis Ingeniis, quodnam Eccleſiae ſit in profeſſione Religionis; num videlicet futura ſit omnibus libertas illius Religionis profitendae, quam ipſe putat optimam ac veram; an hujuſmodi libertati opponere ſe debeat certa Veritatis cuſtos Eccleſia, reluctanteſque ad meliorem Fidem pertrahere atque compellere. In argumento ampliſſimo en quae ſtatuenda videntur. Quum Eccleſiae ſubjecti non ſint Gentiles, Muhammedani, atque Judaei, nihil eadem juris in ipſos ſibi tribuit, niſi ſuadendi, atque hortandi, ut ſuis erroribus abdicatis, cum Religione vera conſentiant. Jus eſt ipſi Eccleſiae in ſolos Haereticos, quos nempe a ſua ditione non ideo ſolutos credit, quod ipſi ab ejus communione ſeſe exemerint; nam & in transfugis militibus regius character perdurat, & poſſeſſione ac jure ſervorum, atque filiorum, quod a ſe fugerint, nequaquam ſpoliantur domini, atque parentes. Haereticos ergo Eccleſia poteſt ſuis urgere armis, quo illos in ſuam caulam rurſus perducat: armis, inquam, ſpiritalibus,

libus, excommunicatione, ac diris omnibus. Ad Reges autem, Saeculique Principes ſpectat, ſalutaribus etiam poenis ſolicitare devios, aut alienos a Fide, ne in errore diutius perſtent, neve eidem immoriantur.

Porro gravis heic Novatorum noſtri temporis in ſanctum Auguſtinum tumultus, atque acres quaerimoniae in Catholicos, & in Chriſtianiſſimum praecipue Galliarum Regem, qui quinque & viginti abhinc annis hiſce caſtigationibus eſt uſus, ut Calvini ſectatores ſibi ſubjectos in gremium Eccleſiae Catholicae impelleret. Phereponus autem totus in iſtam quaeſtionem invadit, & heic effuſius quam alibi iraſcitur Auguſtino, quaſi Catholicis Imperatoribus primus auctor iſte fuerit, ut leges in Haereticos promulgarent, & certe ſeveritatem in ipſos ſuaſerit, atque laudarit. Immo libere fatetur Phereponus, ſe iſta potiſſimum de cauſa impulſum fuiſſe ad exercendam in alia quoque Auguſtini Opera virgam cenſoriam; non enim homini parcendum, eo conſilio tam male de mortalium genere, ac de ipſa Religione merito. Equidem nihil miror, tantam bilem in Phereponi praecordiis exarſiſſe. Arminianorum, ſive Remonſtrantium, quibuſcum Cenſor ille facit, praecipue ſententia eſt, nemini Religionis cauſa moleſtiam eſſe inferendam. Atque ita ſentire, aliiſque ſuadere, commodum plane ipſis atque utiliſſimum, formidantibus nempe, ne rigidis Calvinianis, numero & auctoritate praeſtantibus, clavumque ipſius Reipublicae tenentibus, aliquando placeat (quod Synodi Dordracenae temporibus tentatum quoque fuit) minorem proſternere Remonſtrantium gregem, ſibi adhuc adverſantem. Verum Auguſtini ſententia, quam Catholici ſemper amplexi ſunt, tot rationibus nititur atque confirma eſt, ut noſtro clypeo amplius egere non videatur. Attamen argumenta & cenſuras Phereponi ſancto Auguſtino oppoſitas refutare, ſi non neceſſarium, ſaltem utile fuerit. Quod priuſquam praeſtem, animadvertere neceſſe eſt, non Auguſtini tantum aevo adverſus Haereticos & inimicos Chriſti ſuis legibus decertaſſe Imperatores; ſed ſtatim ac ad Chriſtianos tranſiit Romanum Imperium. Conſtantinus Magnus, Valentinianus ſenior, Gratianus & Theodoſius Magnus, ut alios omittam, ante Auguſtinum, & Auguſtini conſiliis ac precibus minime exſpectatis, Idolorum cultores & Haereticos exagitarunt, compeſcuerunt, variis legibus, mulctis, & poenis. Id teſtantur Euſebius, Socrates, Sozomenus, Teodoretus, Hieronymus, & alii. Imperatorum illorum Leges leguntur adhuc in Codice Theodoſiano. Etiam tum Epiſcopi hiſce

Augu-

Auguſtorum edictis, eorumque zelo, & piae aſperitati laudes atque ſuffragium adjungebant, ut facile conſtare poſſit, ſanctum Auguſtinum neque primum auctorem, neque primum laudatorem fuiſſe adhibitae olim etiam a Regibus in Haereticos Ethnicoſve ſubjectos ſeveritatis.

Primum Auguſtini argumentum, quod ſibi ſumit exſolvendum Phereponus iſtis continetur verbis in Epiſt. XCIII. olim 48. Cap. I. *Si quiſquam inimicum ſuum periculoſis febribus phreneticum factum currere videret in praeceps: nonne tunc potius malum pro malo redderet, ſi eum ſic currere permitteret; quam ſi corripiendum ligandumque curaret?* Comparationem hanc ex phrenetico deductam eum in finem, ut oſtendatur licita perſequutio in eos, quos, ad Veritatis & germanae Religionis profeſſionem adducere volumus, nullius eſſe ponderis Phereponus ait pag. 492. Animadv. *Phrenetici enim* (ita ille reponit) *ſine ullo dubio ſunt phrenetici, & ſocietatem civilem plane perturbant. Itaque leges civiles eos coerceri patiuntur & jubent. At in controverſiis de Religione, in quibus ſaepe videas contrarias partes Virtutum Chriſtianarum aeque ſtudioſas, legibuſque civilibus pariter obſequentes; res non eſt neque adeo manifeſta, ut alterae partes alterarum homines phreneticorum loco habere queant; nec in tantis affectibus, quanti heic deprehenduntur, alii aliorum judices eſſe poſſunt.* Facile evaneſcent iſtae ac aliae in hanc rem afferendae poſtea, Cenſoris argutiae, ſi unum principium ſtatuimus, quod qui ignorat, ſive contemnit, neſcio quam recte inter Chriſtianos ſit adhuc recenſendus. Nempe: eſſe debere, & eſſe reipſa, Religionem aliquam inter homines a Deo conſtitutam, eamque non ſolum veram, certam, ac divinam, ſed etiam evidenter credibilem, & a quocumque amplectendam, dum ejus rationes & dogmata audiantur, atque expendantur. Et quale quaeſo Dei optimi ac ſapientiſſimi conſilium fuiſſet, mortalium genus edocere Religionem veram, niſi vera haec ejus Religio inter reliquas falſas prodere ſe, & ſuam revera precellentiam manifeſte ſemper aperire potuiſſet, ac poſſet? Quid hominibus profuiſſet, atque prodeſſet divinum beneficium, ſi nemini umquam contingeret ſine dubitatione perſpicere, atque cognoſcere, quaenam ſit unica illa caeleſtis Religio? Nonne apud Deum excuſare ſe merito poſſet, quicumque erraret in Religionis delectu, quando abditum, obſcurum, & dubium ſemper foret, quae una ſit amplectenda? Ergo fruſtra Chriſtus nos docuiſſet. Ergo fruſtra Spiritus Sanctus loquutus fuiſſet per Prophetas, Apoſtolos, atque Evangeliſtas.

Ex

Ex hoc principio ſponte alia fluunt. Nam ſi recta Ratio fateri nos cogit, veram aliquam Religionem, eamque evidenter credibilem, non debere duntaxat eſſe inter homines, ſed eſſe re ipſa; ſique, uti nos oſtendimus, & adhuc oſtendere poſſemus, ne ipſo quidem Pherepono, ut arbitror, diffitente, ſola Religio Chriſti eadem una eſt, cui evidentia conveniunt Veritatis & Divinitatis ſigna: ergo evidenter errabunt, quicumque a Chriſtiana Religione abſunt. Rurſus quum Religio iſta in plures eaſque diverſiſſimas ſocietates, invicem diſſidentes, atque contrarias dividatur: neceſſe eſt, una tantum inter ſocietates haſce veram & germanam Chriſti Religionem poſſideat; reliquae falſitatem ac errorem ſectentur. Atqui nulla alia eſſe ſocietas iſta poteſt, quam Catholicorum, uti & nos ſupra oſtendimus. Ergo Religio Catholicorum evidenter credibilis eſſe debet, atque adeo eſt, ſi recte poſitum eſt primum illud principium, nempe neceſſario futuram eſſe inter homines Religionem aliquam, evidentia veritatis ac certitudinis ſigna praeferentem. Quod ſi Catholica Religio evidenter credibilis eſt, quid aliud conſequitur, niſi ceteras Chriſtianorum ſocietates errare, delirare, & quod eſt ad Fidem, loco phreneticorum eſſe habendas? Denique ſi exceptis Catholicis ceteri homines in Religione delirant, ergo etiam in Veritatem, & in Deum peccant: ergo ſalutarium vexationum ope illos revocare ab aeternis poenis, nonniſi Caritatis Chriſtianae conſilium laudabile fuerit.

Conſiſtimus heic, & petimus nunc a Pherepono, quei pronuntiarit, *non eſſe in controverſiis de Religione rem adeo manifeſtam, ut alterae partes alterarum homines phreneticorum loco habere queant, tantoſque eſſe affectus, ut heic alii eſſe aliorum judices non poſſint.* Haec, ut ſonant, Judaeis etiam, & innumeris Gentilium, ac Muhammedanorum ſectis ſomnum in errore dulciſſimum conciliare valent. Nam quomodo illi excitentur, vincantur, & ad nos evocentur, ſi ipſorum judices eſſe non poſſumus, neque manifeſtum eſt, neque manifeſtum eſſe oſtendere valemus, eos in Religionis controverſiis delirare? Quis Chriſtianorum de ſua, aliorumque Religione, hucuſque talia pronunciare eſt auſus? Quod ſi Pherepontus de controverſiis inter varias tantummodo Chriſtianorum ſocietates ferventibus haec habet: quo vergat ſua haec ſententia, animadvertat. Si manifeſtum ſatis, apertumque non eſt, neque eſſe poteſt, quaenam e tot Chriſtianorum ſocietatibus veram Fidem atque Doctrinam caeleſtem tueatur: ergo quaelibet inter nos Secta, quilibet Haereticus,

quan-

quanquam a Catholicorum, ipſorumque Proteſtantium dogmatis remotiſſimus, excuſationem honeſtam praetendet, cur ejurare ſuas opiniones nolit. Ergo unuſquiſque, dum in Deum & Chriſtum credat, & a pravis operibus abſtineat in ſua Secta & Religione, aeternam ſalutem ſe poſſe adipiſci merito arbitrabitur. Ergo ferenda erit omnium Haereticorum colluvies; neque rationem Deus nos edocuerit diſcernendi mendacii & erroris a Veritate; neque ullum in Eccleſia ſua Chriſtus controverſiarum Judicem conſtituerit, quo tamen Judaeorum Eccleſia non caruit. Ergo Apoſtolus ad Titum 3. fruſtra monuerit. *Haereticum hominem poſt unam & alteram correptionem devitandum*, & fruſtra rationem adjecerit, *quia ſubverſus eſt*, *qui ejuſmodi eſt*, *& delinquit*, *quum ſit proprio judicio condemnatus*. Fruſtra idem 2. ad Tim. 2. ſignificarit, Haereticorum ſermonem cancri ad inſtar ſerpere, eoſque a veritate excidiſſe, atque inter opera carnis enumeravit Haereſes, quae qui agunt, Regnum Dei non poſſidebunt. Fruſtra Joannes in Ep. I. v. 2. haec de Haereticis dixerit: *Ex nobis exierunt*, *ſed non erant ex nobis*. Denique fruſtra Deus Eccleſiam unam, & concordem, & puram inſtituerit; & obtemperare nos juſſerit Praepoſitis noſtris; & Spiritum veritatis in eadem Eccleſia ad finem uſque ſaeculorum manſurum pollicitus fuerit, & Eccleſiam ſuam nobis audiendam edixerit. (a) Nimis excreſceret oratio, ſi conſectaria quaeque abſurdiſſima recenſere vellem, quae ſecum trahit inconſulta Phereponi opinio.

Sed ergo Haeretici hominis confeſſionem ultro oblatam libenter accipio. Fatetur ille, non ſatis conſtare, in controverſiis de Religione quibus partibus Veritas adſit ac faveat. Eidem credimus; ſed haec de Haereticorum ſolis conventibus vera eſſe poſſunt, & Haeretico ulli ſentire aliter & pronuntiare non licet, dum ſerio ſuae Religionis dogmata ac methodum perpendat, & verum ſincera confeſſione prodere velit. Ex quo enim quis e Catholica Eccleſia exceſſit, eamque viſibilem, ſanctam, errare neſciam, & Judicem controverſiarum negat: ille jam renunciat principiis omnibus, quibus ſibi palam fieri poſſit, ubinam certo Veritas Fidei regnet. Nimirum lex omnis credendi, hiſce principiis abjectis, tum ſiſtitur aut in interno afflatu, aut in viribus Rationis ſuae. Unuſquiſque autem ſe heic pollere ſatis putat, & nemini vult concedere, ſacras nempe Scripturas, prout ſibi convenientius videtur, explicans, & in ſuam ſen-

(a) In praecedentibus editionibus, typothetarum oſcitantia, omiſſa haec verba: *Nimis excreſceret oratio*.

tentiam ubique trahens. Quum ergo paria Haeretici omnes canant; & ſuum quiſque ſenſum producat: quis non videat, manifeſtum ſatis inter illos eſſe non poſſe, quis in Fidei controverſiis erret, quiſve attigerit Veritatem? Quod ſi manifeſtum id nequaquam eſt, ergo ſine iniquitate una Haereticorum ſocietas in alteram ſaevire Religionis cauſa non poterit; multoque magis inique aget, ſi in Catholicos, quos non ſolum momenta rationum, ſed antiquitas etiam, & Traditio tuetur. At Eccleſia Catholica divinis quibuſdam privilegiis munita, evidenter intelligit ac ſentit, a ſe veritatem, ab Haereticis vero errorem ſtare. Ea quippe eſt, quam Deus locavit inter homines *columnam ac firmamentum Veritatis*; quacum Chriſtus pollicitus eſt ſe aeternum fore; in qua poſuit viſibiles, & rite electos Paſtores, atque Doctores; quae ab aliqua Eccleſia, ut Haereticis omnibus accidit, divulſa non eſt; quam audire, cui credere jubemur; nulli enim fallaciae atque errori (quoties de Dogmate, & de Fidei controverſiis agitur) obnoxia eſt; immo Judex controverſiarum omnium, in Religione occurrentium, a Deo conſtituta fuit.

Haec autem omnia inviċtiſſime confirmata reperias in Catholicorum ſcriptis. ((a) Confirmavi & ego brevi ſermone in hoc Libro.) Ac proinde nullo negotio colligere jam poſſumus, quam labili fundamento argumentum Phereponi, quam ſtabili ſententia Catholica innitantur. Ubi enim Catholicis evidens ſit, ſe vera tradere & credere, conſequens etiam eſt, ut Haeretici contraria docentes, atque credentes, delirare quodammodo dicantur, & Orthodoxi iſtorum Judices merito eſſe poſſint. Quod ſi Haeretici errant atque delirant, ergo phreneticorum ſimiles ſunt, propereaque coercendi, & medicamentis etiam amaris ad ſanitatem revocandi. Similes, inquam, ſunt phreneticorum. Ut enim phrenetici, phantaſia ex morbo vitiata, in furias acti, non ſibi ſolum, ſed rei etiam publicae eſſe damno atque incommodo poſſunt, ideoque cohibendi ſunt: ita etiam Haeretici, intellectu propter errorem corrupto, quum ſibi tum aliis nocere queunt, aeternas in ſe poenas derivando, & alios in eumdem errorem, eamdemque damnationem trahendo. Denique ſi etiam daremus, nulli alii Sectae Haereticorum nomen phreneſeos convenire poſſe, at certe phreneticis accenſendi erant Donatiſtae, qui eo uſque furebant, ut nedum in Epiſcopos Catholicos, ſed in ſe ipſos ſaevirent, & ſe flammis ac morti ſponte darent. Igitur quis non videat, Chriſtianae Caritatis munus fuiſſe, ita illud hominum genus

(a) Al. *Confirmavimus & nos in hoc Libro*.

genus ſalutaribus quibuſdam caſtigationibus veluti medicaminibus opportune aggredi, ut oculos tandem aperire vellent ad veritatis lucem? Auguſtinus autem eo in loco adverſus ipſos Donatiſtas agit.

Quae ſubinde Phereponus adfert, verba potius quam argumenta ſunt. Inquit enim: *Multitudinem, aut potentiam, quae ſibi jus judicandi vi adrogare ſolent, huc nihil facere, quum Veritatem penes pleroſque & potentiſſimos fore nuſquam promiſerit Deus.* At certe Deus promiſit, Veritatem apud Eccleſiam ſuam fore. Catholici vero in ſola multitudine atque potentia nunquam conſtituerunt Veritatis fiduciam, ſed in rationibus, in Scriptura ſacra, in Traditione, atque in ipſis Chriſti apertiſſimis promiſſis, quae nulla ſibi ſocietas, praeter Catholicorum, vendicare poteſt. Inter Chriſtianos nota quoque Eccleſiae verae fuit ac erit amplitudo, atque univerſalitas, ut ita dicam, ipſius. Habemus enim firmiſſimos Propheticos ſermones, quibus iſta amplitudo promittitur germanae Chriſti Eccleſiae. Hujuſmodi notam inviƈtiſſimae aliae Veritatis notae ita comitantur; ut cuicumque ſine partium ſtudio agenti innoteſcere ſemper queat, nos legitimum eſſe Chriſti gregem: quod de ſe oſtendere numquam continget Haereticis. Subdit Phereponus: *Si ad ea uſque tempora, quibus Vandali Ariani in Africa longe potentiores fuerunt, vitam produxiſſet Auguſtinus, vidiſſetque ab iis male haberi Catholicos Afros, quaſi impios ac phreneticos: facile ſenſiſſet ſe perriculoſa ratiocinatione eſſe uſum contra Donatiſtas, & denuo coepiſſet defendere ſententiam, quam prae affeƈtu retraƈtarat.* Ut lubet, hariolatur hic Cenſor. At nos longe fidentius dicimus, Auguſtinum in Vandalica perſequutione poſitum, a ſententia, quam tuemur, non fuiſſe receſſurum. Neque enim facere Vandali poterant, ut minus quam antea Auguſtino manifeſta foret Catholicae Religionis Veritas, & Arianorum impietas. Ipſos potius, magis quam antea, phreneticos fuiſſet arbitratus, quippe qui ad errorem adjunxiſſent etiam rabiem atque furorem. In hiſce autem anguſtiis patientiam parant, ac parare debent Catholici; paraſſet & Auguſtinus: quod jam fecerant Majores noſtri ſub Imperatoribus Ethnicis, atque Tyrannis. Vandalis vero objicientibus phreneſim & pertinaciam Auguſtino, habuiſſet iſte ſolidiſſimas rationes ipſis reponendas, quales nullus Haereticus habere unquam contra Catholicos poteſt. Quamobrem quum Auguſtinum tum deprehenſurum fuiſſe argumenti ſui vanitatem, Phereponus fruſtra ſomnians exclamet: *O infelicia argumenta, quae paulo poſt mera ſophiſmata faƈta ſunt! Orationes imprudentes, ac fallaces, quae errori*

aeque patrocinabantur, ac veritati! patiatur ille, nos hoc unum dicere, neminem levius & confidentius ſibi triumphum canere potuiſſe, quam nunc Phereponus faciat.

Pergit Cenſor, & Auguſtinum audire recuſat, affirmantem, e Circumcellionibus multos jam Catholicae Eccleſiae redditos, damnare ſuam priſtinam vitam. Non credit Phereponus, neque credendum putat, homines facinoroſos, qui rationes ſemper antea ſpreverant, poenis ſubito adductos fuiſſe ad id profitendum, quod damnarant. Hoc ab ipſis factum arbitratur, ut potentioribus partibus ore gratificarentur; non enim verbis metu extortis habenda fides. Nimirum videtur heic ignorare Phereponus rem ſibi notiſſimam, nempe quale hominum genus Circumcelliones fuerint. Cum ceteris Donatiſtis errantes in Fidei doctrina, rebelles Imperatoribus, in Catholicos mille modis, immo & interdum in ſe ipſos, morte ſibi conſcita, dementiſſime ac furioſiſſime ſaeviebant. Quid facilius, quam aliquando animadvertere manifeſtum ſcelus? Quid veriſimilius, quam hoſce homines a Catholicis territos, atque edoctos, in ſeſe tandem fuiſſe reverſos, prioremque agnoviſſe inſaniam? Verane an falſa quis in tormentis faſſus fuerit, tum dubitare poſſumus, quum aliunde non conſtat, accuſatum effeciſſe, quae ipſe faſſus eſt. Potuit tum vis adhibita extorquere confeſſionem falſam. Dubium itidem erit, an quis vi admota errorem ſuum, pravamque ſententiam revera, uti fatetur, agnoverit, quum dubitari poteſt, num illud ſit error, num prava ſententia. At, ipſo teſtante Pherepono, apertus erat error, maniſeſtiſſima inſania Circumcellionum antea furentium. Quis ergo, pleroſque ſaltem illorum jam pacata mente priſtinam vitam deteſtantes, ex animo tunc egiſſe non credat, & patentiſſimis denique ceſſiſſe rationibus? Quis ideo magis non credat, ſi recogitet, Catholicos in adhibendo rigore moderationem non fuiſſe oblitos? Sed Phereponus nihil facile credit, quod ſuae Sectae, ſuiſque anteceptis opinionibus noceat. Et jam nobis timendum eſt, ne ſtultos in poſterum vocet Judices Chriſtianos qui fidem unquam habeant confeſſioni, ſive honeſtae alicui promiſſioni reorum in tormentis factae, & poſt ipſa tormenta confirmatae; aut ne facinoroſi, qui diu rationibus reſtitere, unquam ipſis cedant, quanquam poenis meliora ſapere, & ad mentem redire coacti, & quanquam rationes ipſae dilucidam Veritatem atque Juſtitiam omnibus notam contineant.

Haſce autem rationes Donatiſtis magna cura fuiſſe explicatas, auctor eſt ipſemet Auguſtinus. Inquit enim: *Si terrerentur, & non doce-*

docerentur, improba quaſi dominatio videretur. Rurſus ſi docerentur, & non terrerentur, vetuſtate conſuetudinis obdurati, ad capeſſendam viam ſalutis pigrius moverentur, &c. Verum iſta non ſufficiunt Pherepono. *Terror*, ſi ipſi credimus, *conjunctus doctrinae eam vehementer ſuſpectam facit; quippe quam putant homines, niſi vi & auctoritate fulciretur, ſponte ſua collapſuram, nec terrore legum uti, niſi quia lumine veritatis ſibi hominum animos conciliare nequit*. Sed quinam ſint homines iſti, qui ita judicant, quaeſo nobis edicat Pherepoſnus. Certe nonniſi homines facinoroſi, caeci, & pervicaces. Nam pii, recte compoſiti, dociles, ubi placidis animis doctrinam ipſam intime excutiant, ſecus judicabunt. At hac ipſa de cauſa facinoroſis, caecis, ac pertinacibus adhibentur terrores, ut attentum & ipſi animum adferant ad doctrinam caeleſtem, atque ad Veritatem, quae ſibi offeruntur. Hoc autem hominum genus, in errore & improbitate obfirmatum, male forſitan ſemper, vel ſine tormentis, de doctrina judicaſſent, quippe qui non viderent, neque ſentirent, illam lumine Veritatis ſibi conciliantem animos. Terrorem ergo adhibere licet, ut ſe recte edoceri patiantur; edocti vero agnoſcent, ſuſpectam minime eſſe doctrinam, quae in eum ſolum finem terrore utebatur, ut in ſuae Veritatis lucem oculi pervicacium intenderentur. Quapropter Ethnicis antiquis, & Turcis terrore ſolum, non autem doctrina (& ſi doctrina, certe fallaci ac falſa doctrina), in ſuam ſententiam populos pertrahere conantibus, Phereponi verba objici potuiſſent; non autem Catholicis. Et videat ipſe Pherepoſnus, quid ſceleſtis ac improbis hominibus reſponderet, ſi eadem argumentatione uſi, Juſtitiam quum humanarum tum divinarum Legum ſuſpectam haberent, eo quod terrore poenarum armentur. Neque enim Veritates Religionis minorem, quam Juſtitia Legum, in animos vim habere dicendae ſunt, ſi attente audiantur. Alioqui apud Deum & apud homines excuſandi forent, quicumque in Religione aliqua, licet falſiſſima conquieſcunt.

Adducit ſubinde Auguſtinus exemplum Dei O. M. qui nos certe amat, *& tamen nos non ſolum docere ſuaviter, verum etiam ſalubriter terrere non ceſſat*. Ad haec Cenſor: *Quis homo audeat*, inquit, *ſibi jus in ejuſdem naturae participes, idem ac Deus, adrogare, niſi qui ſe hominem eſſe ſit oblitus? Quis enim ignorat, aliud plane jus eſſe Creatoris in Creaturas, aliud Creaturarum in ſe invicem, aliamque Dei ac hominum affectionem?* En quibus captiunculis Lectorem ſuum Pherepoſnus detineat. Nemo ſanus, multoque minus

Catho-

Catholici, tale jus in homines ſibi unquam adrogarunt, quale Deo competit, omnium Creatori, ac Domino vero, & animas in gehennam mittere valenti. Sed quidem putarunt, & adhuc merito putant, legitimis Regibus atque Magiſtratibus jus eſſe animadvertendi in ſontes quamvis ejuſdem naturae participes; & in officio continendi, & corrigendi, & terrendi homines, ne in errores ac vitia deflectant, ſive ut inde revocentur. Quod dum praeſtant, non ſuo jure Magiſtratus & Reges faciunt, ſed jure, quod ipſis Deus contulit, poteſtate regnandi collata. Neque propterea quod omnis erroris & affectus in judicando & caſtigando ſit expers Deus, Reges vero & Magiſtratus pravis affectibus erroribuſque ſint obnoxii, a judicando & caſtigando abſtinere iſti debent, dicendive ſunt conſervos ſuos non amare. Nam & amant, quum injuſtos ad meliorem frugem revocandos juſtis plectunt flagellis; & amare etiam poſſunt, dum juſtos, & minime errantes, prae errore caſtigandos arbitrantur: a quo tamen errore abfuiſſe Catholicos in cauſa Donatiſtarum nos certo ſcimus. Quid ergo ad Auguſtini argumentum faciant Phereponi verba, quodcumque in latus vertantur, non video, niſi ut perſuadeant, nullum homini jus in alterum eſſe debere, & legitimis Regibus atque Judicibus nefas eſſe uſum ((a) ſecuris, aliarumque poenarum.)

Hinc etiam reſponſio peti poteſt ad Phereponi iratas voces, minime ferentis, ab Auguſtino ex vocatione Sauli divina vi peracta exemplum ſumi. Quum enim illa prodigioſe peracta fuerit, indignatur Pherepōnus, cum caeleſtibus miraculis conferri vim a militibus lictoribuſve Magiſtratuum allatam, *& quia Deus miracula interdum adhibuit ad homines convincendos, hinc colligi ideo licitum eſſe vi uti*. Si Auguſtinus, inquit Cenſor, *ſimiles artes* (hoc eſt Miracula) *adhibere potuiſſet ad convertendos Donatiſtas, nihil erat, cur eum heic confutaremus, & omnem pervicaciam facile viciſſet*. Iracundiae quaeſo Phereponus parcat, ne illius oculis turbidus affectus aſpectum Veritatis eripiat. Quandoquidem Auguſtino & Catholicis Regibus ſemper ad manum non ſunt Miracula, num ideo illorum Caritas ab honeſta ſeveritate, aliiſque artibus abſtinere debet, quae vincere pervicaciam Haereticorum poſſit? Sed animadvertat Phereponus, aliud eſſe Miracula, aliud vim adhibere, ut quis ab errore ad veritatis cognitionem traducatur. Quanquam magna virtus ſit Miraculis, ne ipſa quidem tamen pervicaces facile vincunt. Teſtis ea Miraculorum copia, quae Chriſtus, Apoſtoli, Moſes, atque Prophetae fece-

(a) Al. *Securis & faſcium*.

fecerunt, perſiſtentibus tamen in incredulitate Aegyptiis, atque Judaeis. Haec quoque in irritum cadunt, niſi potentis ſuae Gratiae vi ſuaviſſima Deus agat in renitentium corda. At praeter Miracula uſus eſt Deus vi externa atque ſenſibili ut Saulum de preſecutore Apoſtolum faceret. Dicimus ergo, Auguſtinum cum caeleſtibus Miraculis non conferre, quod eſt ad virtutem convincendi homines, ſalutarem illum rigorem, quem Reges interdum adhibent ad ſanandos pervicaces Haereticos. Neque affirmat, ſeveritatem iſtam ſuapte natura aptam eſſe ad convincendos animos, & perſuadendum verum, quum id proprium ſit rationum, atque argumentorum, ad quae audienda reluctantes per rigorem trahuntur. Sed tantum infert, & rectiſſime infert, ideo licitum eſſe vi uti ad Haereticos in meliorem ſententiam perducendos, quippe quod & Deus ſalubri violentia in eumdem finem interdum ſit uſus. Poſuit nempe Deus Reges in terris vicarios ſuos, ut veram quoque protegerent Religionem, atque Eccleſiam, & Veritati omnium praeſtantiſſimae ſubſidium afferrent. Quum vero Catholici Principes certiſſimum habeant, & merito habeant, a ſe Religionem veram ſtare: cur ad ipſam amplectendam urgere homines pertinaces ſibi ſubjectos, aut eoſdem in ipſa continere, licitum ſibi non putent, quando ipſemet Deus Saulum furentem ex equo dejiciens, & caecitate percutiens, exemplo ſuo oſtendit, vim in hunc finem uſurpatam conſentire poſſe cum Caritate, atque Juſtitia? Non poterat Auguſtinus, non poterant Catholici Imperatores Miraculorum vi pervicaciam atque inſaniam Donatiſtarum frangere. Fortaſſe ne ita quidem fregiſſent. Vim ergo aliquam ſalutarem, cujus exemplum Deus praemiſerat, ipſis adhibere fas fuit; ut attentiores exinde aures & animos gens illa haberet, ſi tamen vellet, ad vim rationum, & ad Veritatem doctrinae.

CAPUT OCTAVUM.

Et Haeretici Catholicam Eccleſiam perſequuntur. Auguſtinus & Africani Epiſcopi perperam inſimulati impotentiae atque ambitionis in Donatiſtas. Eorum Chriſtiana Caritas, ut ſchiſmati finis fieret. Cur mortis Donatiſtae quidam damnati. An, & quomodo piam Dei ſeveritatem cum Afrorum Epiſcoporum ſeveritate compoſuerit Auguſtinus. Non omnis perſequutio mala. Recte id ab eodem Auguſtino demonſtratum variis Litterarum ſacrarum documentis & exemplis.

PROBATURUS Auguſtinus in eadem Epiſtola 93. poſſe dici, Eccleſiam Catholicam *perſecutionem ab impietate & ſuperbia Haereticorum pati*, exemplum Apoſtoli adfert ſcribentis ad Gal. IV. 29. Iſaacum ab Iſmaele *perſequutionem* paſſum, etiamſi legamus ancillam potius & ejus filium Iſmaelem, ab Iſaaci matre Sara paſſos graves moleſtias. Excandeſcit heic Phereponus, & ait: *Verum quidem eſt, Hagaram male habitam a Sara, ſed eo heic non reſpicit Paulus, verum ad Iſmaelis actionem cum Iſaaco protervius ludentis, quam vocat perſequutionem quamque confert cum perſequutione, quam Chriſtiani patiebantur a Judaeis: & quae non erat ſita in eo, quod viderent Judaeos ſuperbos eſſe ac pervicaces (quod nemo, niſi Poenus Rhetor perſequutionem vocarit) ſed in eo quod ab iis omni moleſtiarum & poenarum genere afficerentur. Abſurdum eſt conferri haſce perſequutiones, quas tempore Pauli Chriſtiani ferebant, cum affectione animi Epiſcoporum, & ceterorum Clericorum Afrorum, qua aegre patiebantur ſibi contradici a Donatiſtis.* Alia addit, hoc eſt omnia turbat Phereponus, Auguſtino quod ſibi lubet affingens, ut in eum declamandi poſtea bellam occaſionem arripiat. In haec autem modeſtiſſima verba denique deſinit: *Illudebat ſane miſeris Hipponenſis Rhetor, quia ſentiebat, omnia impune a ſe in illos potuiſſe dici.* Verum ſanctus Doctor nihil Apoſtolo affingit, ſed quidem Apoſtoli verba acute perpendit, neque ait, ſitam fuiſſe in ſuperbia & pervicacia Judaeorum perſequutionem, quam ab ipſis Judaeis ſuſtinuere Chriſtiani; neque cum iis perſequutionibus contulit moleſtias a Donatiſtis Catholicae Eccleſiae illatas. Haec omnia

Digitized by Google

e Phereponi cerebro nata ſunt, inſcio Auguſtino, & reluctantibus Auguſtini verbis. Sed quidem comparabat ſanctus Doctor Iſmaelis actionem in Iſaacum, quam *Perſequutionem* Apoſtolus appellat, cum Donatiſtarum aliorumque Haereticorum ſuperbia, pervicacia, & impietate, quam *perſequutionem* quoque Auguſtinus vocat in Eccleſiam Catholicam. Sicuti enim *ille qui erat ſecundum carnem*, ab Apoſtolo dicitur perſequutus fuiſſe *eum, qui erat ſecundum Spiritum*, non alia de cauſſa, quam quod *luderet* cum Iſaaco (vocabulo מצחק *metzachck* utitur Scriptura ſacra), quia ludus ille, quanquam inſtitutus non eſſet ad afferendam gravem aut vitae, aut animo, aut facultatibus Iſaaci perniciem atque dolorem, nihilominus aut ex ſuperbia, & protervia, & irriſione injurius erat dignitati Iſaaci, aut ipſum edocebat cultum Idolorum, aut ad hereditatem eidem legitimo ſucceſſori eripiendam tendebat; ita & perſequutio appellari poteſt, quidquid Haeretici faciunt adverſus Eccleſiam Catholicam ex ſuperbia, ac impietate, etiamſi nullam vim atque moleſtiam inferant Caholicorum fortunis atque corporibus. Utrobique autem methaphorice forſan adhibetur *perſequutionis* nomen, ſed ut certe per illud ſignificetur vere aliquod malum alterius corpori, ſive animo illatum. Et quiſnam ignorat, quantum Eccleſiae Dei noceant Pſeudoapoſtoli, & Haeretici, *lupi* nempe *rapaces*, *non parcentes gregi*, uti eos Apoſtolus nominat act. XX. 29. *loquentes perverſa*, *ut abducant diſcipulos poſt ſe?*

Quis ignorat, injuſtitiam, & ſuperbiam, & impietatem Donatiſtarum, a quibus olim diſciſſa eſt unitas Eccleſiae, & vinculum Caritatis, & ipſamet Eccleſia infamata; qui praeter ſe ſolos, reliquam innumerorum Chriſtianorum Rempublicam e Fide excidiſſe putabant, idque ex dubia unius, aut paucorum culpa; qui Sacramentis vim non a Deo, ſed a Miniſtri qualitate ineſſe contendebant, & in Catholicos, atque in ſe ipſos crudelia patrabant? Ab hujuſmodi hominum genere perſequutionem patiebatur, & adhuc patitur Eccleſia, graviorem interdum, quam quas a Tyrannis eſt olim perpeſſa; in iis enim complurium animae perduntur, in his ſola corpora perierunt. Atque haec eſt eo in loco Auguſtini ſententia. Proſtant Libri. Attente ac ſincere conſideranti verba, nihil inde aliud eruitur.

Quid eſt ergo, quod tam impotenter in *Poenum Rhetorem* Phereponus fertur? Nonne in hominem hunc aequius ſua verba conveniunt? *Sed illudit Pherepqnus miſeris Lectoribus ſuis, quia putat*

omnia impune illis curſim legentibus a ſe propinari poſſe. Verum magis etiam fiet palam quantopere eum tranſverſum rapiat affectus, & malae cauſſae tutela, dum carpit *affectionem animi Epiſcoporum, & ceterorum Clericorum Afrorum, qua aegre patiebantur ſibi contradici a Donatiſtis*. Ad quae e veſtigio addit: *Quis ferat eum* perſequutionem *dici pati, cui dolet, quod non dominetur aliis, aeque ac miſeros, qui facultatibus omnibus ſpoliantur, in exſilium mittuntur, fuſtibus caeduntur, immo & occiduntur, nam hoc factum liquet ex Epiſtola C. in qua Auguſtinus intercedit ne fiat?* Haec ille de Epiſcopis Afris, & Auguſtino potiſſimum, dicentibus, ſe perſequutionem a Donatiſtis pati. Nihil autem ego adferam de mulctis, exſiliis, & poenis in Donatiſtas congeſtis ab Imperatoribus. Satis enim eſt monuiſſe, id hominum genus haec omnia nimium commeruiſſe, quum jam eorum Schiſma non Deo tantum & Eccleſiae adverſaretur, ſed humanas quoque Leges peſſumdaret. Quam immaniter in Catholicos, eorumque ſacra Templa, & vel in ipſos Epiſcopos caedibus etiam patratis graſſati fuerint; quam pervicaciter Imperatoriis edictis, & omnibus pacis conſiliis reſtiterint, nemo ignorat, & ne ipſe quidem Phereponus. Sed qualiter affecti erga Donatiſtas fuerint Africae Antiſtites Catholici, eorumque Clerici, praeterire non debeo. Cum Auguſtinus pluribus in Libris, tum memorabile quoddam factum, nunquam interiturum, ſat prodit, a Catholicis non res aut Cathedras Donatiſtarum, ſed ipſos Donatiſtas fuiſſe quaeſitos; eoſdemque in Africa Praeſules Catholicos a libidine dominandi longiſſime abſuiſſe. Antequam Carthaginienſis Collatio anno Ch. 411. haberetur, in qua de vera Eccleſia diſputatio ineunda, & de concilianda pace inter Catholicos atque Donatiſtas agendum erat, deliberatum in Catholicorum Concilio fuerat, quibus conditionibus excipiendi eſſent Donatiſtae poſt pugnam. In mentem aliquorum ſubiit offerre, ut vincentibus adverſariis Catholici omnes Epiſcopatus muneri renuntiarent, & univerſae plebes Africae Chriſtianae accenſerentur Donatiſtarum Epiſcopis. Quod ſi vincerentur Donatiſtae, nihil tamen deperderent, dum in communionem Catholicae Eccleſiae redirent. Singuli Epiſcopi Catholici non indignarentur in honore & munere ſocium & aequalem habere, ubicumque Epiſcopi duo Schiſmatis cauſſa conſtituti ante fuiſſent. Uno eorum defuncto, alter ſuperſtes integrae Eccleſiae praeeſſet. Minime probatum iri haſce conditiones a reliquis Epiſcopis Catholicis Auguſtinus & alii nonnulli ſuſpicabantur, quibus amor pacis, & Caritas talia ſuggeſſerat.

Nam

Nam & id contra Canones erat, & nonnullis incommodo gravi eſſe poterat. Verum, ut ipſius Auguſtini verbis utar in Lib. de Geſt. cum Emer. n. 6. *quando ventum eſt, ut hoc palam fieret, in Concilio univerſorum tam frequenti, paene trecentorum Epiſcoporum, ſic placuit omnibus, ſic exarſerunt omnes, ut parati eſſent Epiſcopatum pro Chriſti unione deponere, & non perdere, ſed Deo tutius commendare.* Legatur Epiſtola ab eodem Concilio ad Marcellinum Tribunum hac de re conſcripta, ubi prae ceteris egregia illa verba tacenda non ſunt: *Epiſcopi propter Chriſtianos pupulos ordinamur. Quod ergo Chriſtianis populis ad Chriſtianam pacem prodeſt, hoc de noſtro Epiſcopatu faciamus. Si ſervi utiles ſumus, cur Domini aeternis lucris pro noſtris temporalibus ſublimitatibus invidemus? Epiſcopalis dignitas fructuoſior nobis erit, ſi gregem Chriſti magis depoſita collegerit, quam retenta diſperſerit. Nam qua fronte in futuro ſeculo promiſſum a Chriſto ſperabimus honorem, ſi Chriſtianam in hoc ſeculo noſter honor impedit unionem?* Neque tum ſolum Donatiſtis hanc in Epiſcopatu ſocietatem Catholici obtulerant. Jam pridem id fecerant, uti ſignificat Optatus Milevitanus Lib. 1. Hiſt.

Ecce memorandum facinus Epiſcoporum Afrorum, quorum Caritas erga Donatiſtas contumaciſſimos in aliis etiam iiſque plurimis occaſionibus effulſit, ut jam ſatis intelligamus, nonniſi ab animo aequitatis oblito, aut furente prae odio, erumpere potuiſſe, quae de illorum ambitione & dominandi cupidine nuper a Pherepono audivimus. Neque heic detinebo Lectores, tot alia monimenta producendo, quibus conſtet, Catholicos Africae Epiſcopos, & Auguſtinum in primis, id unum in votis habuiſſe, ut a ſtultitia, ſeu potius caeco furore Donatiſtas revocarent, ab extremis ſuppliciis immanium caedium reos vindicando, & eorum Clericis & Epiſcopis cum Eccleſia vera conciliatis priſtinos honores ac munera quaeque ſervando. Quei componi iſta poſſunt cum iis, quae infra addit Phereponus? *Deus ex noſtra ſalute nihil lucrabatur. Sed Afri Epiſcopi, auctoritate, dignitate, atque opibus eo majores erant, quo greges eorum numeroſiores fiebant, quae non ultima cauſſa harum vexationum fuiſſe videtur*, Cur vero dicat Cenſor, Deum ex noſtra ſalute nihil lucrari, juvat explicare legentibus, quam male iſta huic ſedeant loco. Reſpondebat Auguſtinus Donatiſtis, Eccleſiae Catholicae crudelitatem objicientibus, ſeveritatem hujuſmodi non culpandam, ſed laudandam. Caritas enim cum iis vexationibus conjuncta erat; & Caritatem non minus miſericordia, quam ſeveritas decet. Exempla

inde multa congerebat, ut oſtenderet, non ideo quemquam accuſandum, quod alteri noceat, atque moleſtus ſit; ſed animum illius eſſe reſpiciendum, qui tum magis miſericors, & benevolus, aut ſaltem juſtus eſt, quum plus interdum ſaevit. Hanc in rem inter alia ſcribebat Auguſtinus, *Deum proprio Filio ſuo non peperciſſe, ſed pro nobis omnibus tradidiſſe illum*. At Phereponus: *Quid ſimile eſt actioni Dei patientis volentem Filium ſuum occidi, in ſalutem humani generis, a ſceleratis hominibus, ac moliminibus Eccleſiaſticorum, qui concitabant Magiſtratus in miſeros Donatiſtas?* Tum petit Phereponus, an quiſquam inter Afros tam perfrictae frontis fuerit, *ut auderet poſtulare ab infelicibus Donatiſtis, ut crederent Catholicos tam bene erga eos, quos vexabant, affectos, quam erat Deus erga homines, quum Filium ſuum vexationibus traderet, ut genus humanum ſalvaret?* Ad haec addit, quae nuper memoravimus; & orationem tandem ita concludit: *At Rhetor noſter non tantum veri, ſed ne veriſimilis quidem, ullam rationem habet. Nec opus erat: quum hiſce argutiis minime ceſſuros, mulctae, carceres, exſilia, mors manerent.*

Quam plane verum eſt litigare volentem, rationes interdum, nunquam convicia deficere poſſe! Sed dolendum eſt, incidere Lectores non ſatis cautos in id Auctorum genus, qui nihil penſi habent in publicum efferre, quidquid non Veritas attente perſpecta exſerere, ſed ira praeceps effutire jubet; quique ſibi prius, tum auditoribus ſuis, magna confidentia imponere non dubitant. Quis autem, ut Pherepono jam reſpondeamus, tam leviter Libros Auguſtini, atque Hiſtoriam Donatiſtarum percurrit, ut ſtatim non intelligat, quam calumnioſe dicatur, nullam Auguſtino & Afris Epiſcopis curam fuiſſe Veri, & ne Veriſimilis quidem; immo ne hoc quidem ſibi neceſſarium illos putaſſe? Tot egregia volumina in Donatiſtas conſcripta, tot Collationes, quaeſitae ac inſtitutae, tot fortiſſimae rationes a Catholicis adhibitae, vel me tacente, produnt, an Auguſtino, ejuſque in Africa collegis, Veri ac Veriſimilis cura ſtudiumque fuerit, & an potius ſeveritatis quam argumentorum vi emollire ac frangere ipſi optarint pertinaciam Donatiſtarum. Quod autem de morte Haereticis eiſdem illata Phereponus interſerit, ludibrium pariter Veritatis eſt. Severas in ſe leges, ut ita dicam, ab Imperatoribus extorſerat immanis jam facta crudelitas Donatiſtarum. Ipſae tamen leges ſeveriores neminem mortis damnabant, eo quod Haereticus quiſquam tantummodo foret. *Non ſupplicio capitali*, ſcribit Auguſtinus Ep. 50. nunc 185. Cap. 7. *propter ſervandam etiam*

cir-

circa indignos manſuetudinem Chriſtianam, ſed pecuniariis damnis propoſitis, & in Epiſcopos, vel miniſtros eorum exſilio conſtituto. Si quidam ex iis morte violente ſublati ſunt: pauci, & graſſatores, & Circumcelliones multarum caedium rei fuerunt. Epiſcopi vero, & Auguſtinus in primis, interceſſere ſemper, ne illo uſque deſcenderent juſtus alioqui rigor, & cohibendi nimii furoris neceſſitas. Immo ipſas lenire mulctas, & leges ipſas mitigare, quantum licuit, omnium cura fuit. Id conſtat ex variis Auguſtini Epiſtolis. Quod ſi plus quam par erat, quiſquam militum Caeſareorum, ſive Praefectorum, abuſus eſt auctoritate legum in perſonas facultateſque Donatiſtarum, id in omnium aequiſſimarum legum conditionem referendum, quarum nulla hujuſmodi infortunio obnoxia non eſt. Id contra mentem ipſius Imperatoris factum, & praecipue Epiſcoporum, omniumque proborum. *Haec omnia*, ajebat Auguſtinus, *diſplicent bonis, & ea prohibent, & cohibent, quantum poſſunt: quantum autem non poſſunt, ferunt: & ſicut dixi, pro pace laudabilia tolerant, non ea laudabilia, ſed damnabilia judicantes.*

Quod eſt ad comparationem divini erga homines affectus, & Epiſcoporum erga Donatiſtas, nemo certe Catholicorum ita deſipuit, ut ſe cum Deo componeret. Sed nemo itidem futurus nunc eſſe deberet, adeo ſui oblitus, ut pravum in Epiſcopis Afris animum fuiſſe contenderet, eorumque tum ambitionem, tum avaritiam affirmaret cauſſam dediſſe invocandi in Donatiſtas legum ſubſidii. Qui Clericis & Epiſcopis Donatiſtis omnia ut prius intacta volebant, offerebantque vel Sedes proprias, ut eos Chriſto ac verae Eccleſiae lucriſacerent: qua ratione cenſeri, qua fronte dici poſſunt abominandis cupiditatibus ad vexandos Donatiſtas impulſi? Id multo minus ſuſpicari nefas, ſi temporum illorum Hiſtoria ſincere conſulatur; & quantopere publicam pacem Haeretici illi immanitate ſua turbarent, innotuerit; & quid eorum querelis atque calumniis ſanctus Auguſtinus reſponderit, praecipue in memorata Epiſt. 50. nunc 185. Ceterum petenti Pherepono, an quid ſimile reperiri poſſit inter actionem Dei tradentis Filium ſuum pro ſalute hominum, & Catholicorum concitantium Magiſtratus in miſeros Donatiſtas, reſpondemus, non exiguam ſimilitudinem intercedere, quantum tamen patitur infinita operantium differentia, ut actiones aſſimilentur. Sicuti enim Deus, quo infinitae ſuae Juſtitiae fieret ſatis, & humanum deinde ſalvaretur genus, voluit, non quidem ſcelus Judaeorum, ſed tormenta & mortem Filii ſui; ita etiam Epiſcopi Afri, quo a pertina-

tinaci errore, & a certo gehennae periculo Donatiſtas deploratos a-verterent, caſtigationes in ipſos decerni voluerunt. Utrobique ſeveritas, ſed juſta ſeveritas conſpicitur; utrinque Caritas effulget; utrinque per ſeveritatem magnum hominibus quaeritur bonum, & proinde juſta, pia, ac laudabilis cum Dei, tum Epiſcoporum actio eſt, niſi quod hominum opus, quanquam juſtum & pium, nulla ex parte aequare poteſt divini operis pretium, atque ſucceſſum. Neque porro neceſſe eſt, ut in omnibus, & minutiſſime ſibi reſpondeant res comparatae, dum in eo vigeat ſimilitudo, in quo res ipſae aſſimilatae fuerunt. Quae quum ita ſint, quis jam pudorem, ſive ut dicere jam licet, impudentiam Phereponi non miretur, dum hac de cauſſa ait: *Pudet immorari confutandis ejuſmodi ratiocinationibus, quae ne Logicae quidem Tironibus hodie condonarentur?*

Multo magis mirabitur Lector hominis confidentiam, quum intelliget, nunquam inſtitutam fuiſſe ab Auguſtino comparationem inter Deum ejuſque actionem, & affectum erga homines; & Epiſcopos Afros, eorumque actionem atque affectum erga Donatiſtas. Ideo tantum exemplo Dei non parcentis Filio ſuo, ſed eum pro ſalute hominum tradentis, Auguſtinus utitur, ut generale illud effatum probet: *Quum boni & mali eadem faciunt, eademque patiuntur, non factis, & poenis, ſed cauſſis utique diſcernendi ſunt.* Et infra. *Diſcamus in ſimilitudine operum diſcernere animos operantium nec clauſis oculis calumniemur, & benevolos pro nocentibus accuſemus.* Opera ſimilia multis exemplis oſtendit Auguſtinus, & tamen quia diverſi ſunt operantium animi, diverſae operandi cauſſae; hi pios & juſtos, illi impios & iniquos ſe produnt. Certum autem eſt, Deum non ſolum paſſum fuiſſe, ut innocens Filius ſuus a ſceleratis necaretur, ſed etiam voluiſſe, atque exegiſſe, ut tormentis ac morti offerretur ejuſdem Filii vita. Et ipſe Filius, volens quidem & liber, ſed tamen obediens Patri uſque ad mortem, & ejus aeterno decreto ac voluntati obſequens, traditus eſt Cruci pro nobis. Reus, impius, & damnandus nobis illico videretur, qui tale aliquid vellet atque exigeret, niſi ejus animum atque ita agendi cauſſam diſcerneremus. Quum vero infinita Juſtitia, atque infinita Caritas Deum permoverint ad hujuſmodi actionem, propterea ſumme pia, juſta & laudabilis fuiſſe cognoſcitur actio illa Dei, qui alioqui nihil non pium, non juſtum agere poteſt. En ergo quem in finem, & quanto jure mentionem Dei tradentis Filium ſuum fecerit Auguſtinus, non comparans revera cum Epiſcopis Afris Deum, neque Moyſen,

neque

neque Graecos pro Paulo Apoſtolo caedentes Soſthenem Judaeum; neque Paulum eumdem, neque Apoſtolos, neque ipſum Chriſtum: quibus tamen omnibus exemplis appoſite probat, juſtum opus, & pium eſſe poſſe in aliquibus, quod injuſtum & deteſtandum poſtea deprehendatur in aliis. Pro ſua liberalitate Phereponus comparationem iſtam alio detorquet contra Auguſtini mentem, ne ſe declamaturum tam cito materia deficiat, quanquam inter iſta, ut vidimus, intercedere ſimilitudo aliqua poſſit.

Sunt Auguſtini verba §. 8. in Epiſt. 93. olim 48. Cap. 2. *Si ſemper eſſet laudabile perſequutionem pati, ſufficeret Domino dicere: Beati, qui perſequutionem patiuntur, nec adderet, propter juſtitiam.* Ad haec ait Phereponus, Donatiſtas non ſolum ſe praetuliſſe Catholicis, quod perſequutionem paterentur, ſed quia, ut quidem putabant, hoc fiebat juſtitiae cauſſa, quum nollent id facere, quod ſibi illicitum eſſe, ac Deo diſplicere credebant. Tum addit, hanc animi affectionem laudandam, etiam in errantibus; vituperandos contra eſſe, qui ab invitis extorquent, ut id faciant metu ſuppliciorum, quod illicitum eſſe putant. *Quamvis enim, quod inviti faciunt, natura ſua rectum eſſet, Deo non poſſet non diſplicere, qui non vult ore dumtaxat coli, ſed potiſſimum animo, nec ab invitis quidquam accipit.* Ita ille. Et ei quidem gratias habebunt quum Judaei, tum Muhammedani, & Gentiles, ceterique Haeretici vel peſtilentiores, quod plaudat eorum pertinaciae in tuendis erroribus, in impietate ſervanda. Sed quid refert, quod iſta protervia a non mala affectione prodeat, hoc eſt a voluntate non faciendi, quod illicitum putatur? Num propterea excuſandi, immo laudandi Judaei, & Donatiſtae, & reliqui, a Chriſto, aut a vera Chriſti doctrina averſi? Dicat Phereponus, ſi audet, ſi potis eſt, & evacuet Crucem, & Religionem Chriſti. Quod ſi gentem illam ab ira Dei ſalvare nequit falſa illa perſuaſio, atque pervicacia: cur vituperandi quaeſo ſunt, qui eos a tanta miſeria liberare conantur, & in ſpem aeterni Regni pertrahere? Nonne & haec animi affectio in Catholicis laudanda, quippe a Chriſtiana Caritate progenita? Certiſſimum autem eſt & apud nos, Fidem a libera voluntate, non a coactione eſſe exſpectandam? Deoque non ſolum non probari, ſed inviſos eſſe, qui animum ab ore diſcordem in Religione ferunt. Sed quae a Catholicis interdum adhibentur in Haereticos moderatae caſtigationes, & uſus modeſtus terrorum, non eo tendit, ut errantium voluntas adigatur ad veteres opiniones ponendas, & ad meliorem amplectendam;

dam; ſed ut propter ſuppliciorum ſive incommodorum imminentium formidinem animi & aures attentiores praebeantur doctrinae ſanae, & veritatis praedicationi. Quod ſi Deo diſplicet, quidquam ab hominibus invitis fieri, etiamſi id natura ſua rectum foret, non minus etiam eidem diſplicet, perniciosos & impios errores ultro ab hominibus propugnari, quanquam credentibus ſe pro Veritate certare. Quapropter ſi ad evitandas vexationes quiſquam ficto animo ad veram Fidem convertitur, id quidem ejus vitio aut infelicitate contingat, non autem Catholicis culpae vertendum, qui quantum in ipſis eſt, hominem illum & a primis erroribus, & ab illa gravi calamitate liberum optant, & liberare contendunt.

Pergit Auguſtinus ita ſcribere in memorata Epiſt. 93. Cap. eod. *Item ſi ſemper eſſet culpabile perſequutionem facere, non ſcriptum eſſet in ſanctis Libris: Detrahentem proximo ſuo occulte, hunc perſequebar. Aliquando ergo & qui eam patitur, injuſtus eſt; & qui eam facit, juſtus eſt.* Reſpondet Phereponus, hunc Pſalmi centeſimi locum, nihil facere ad perſequutionem hominum, dogmata quaepiam bona fide amplectentium, nec ceteroqui deteriorum morum, quam ſunt reliqui cives. David enim ibi non agit *de quavis perſequutione*, ſed tantummodo pollicetur, ſe *a conſpectu ſuo ejecturum* calumniatores omnes, loquiturque de delictis, ſocietatem civilem perturbantibus, & de quibus non ex religioſis, ſed ex civilibus legibus poenae ſumi poſſunt. Nolo heic diſputare de ſenſu vocabuli Hebraici, *Atſmith*, quod *tollam* Phereponus interpretatur: reliqui vero Linguae ſanctae periti interpretati ſunt, *ſuccidam*, *diſperdam*, *interficiam*, *interficiebam*, *& uſque ad internecionem perſequebar*. Neque itidem placet heic inquirere, an pravae opiniones in Religionis doctrina ſocietatem civilem perturbent, & Eccleſiam ſcindant, & Deo ſint inviſae, ac propterea poenas quoque civiles mereantur a Regibus, quos Deus cuſtodes etiam conſtituit Religionis germanae, & doctrinae caeleſtis. Praetereo etiam, nulli coetui magis conveniſſe calumniatoris notam, quam Donatiſtis, Caeciliani, Imperatorum, Judicum omnium, & Eccleſiae univerſae calumniatoribus conclamatis: quod ne ipſe quidem Phereponus negat. Animadvertere ſolum juvat, Phereponum non heic minus, quam alibi imponere Auguſtino, ſive neſciat, ſive nolit apertiſſima illius ſenſa intelligere. Illo Pſalmi loco utitur Auguſtinus, non uti oſtendat, licere Catholicis perſequi Donatiſtas: ſed, ut oſtendat, non ideo quemquam ſtatim eſſe culpandum, quod perſequutionem faciat; nam & ſanctus David

perſe-

perſequebatur calumniatores, neque tamen injuſtus idcirco fuit. *Si ſemper*, inquit, *eſſet culpabile perſequutionem facere, non ſcriptum eſſet in ſanctis Libris &c.* Propoſitis Pſalmi verbis, concluſionem inde iſtam elicit: *Aliquando ergo & qui eam* (perſequutionem) *patitur, injuſtus eſt; & qui eam facit, juſtus eſt*. Ubi vides, ex tribus propoſitionibus, quibus conſtabat Syllogiſmus a Donatiſtis inſtructus, ſolam primam univerſalem his verbis conceptam: *ſemper culpabile eſt perſequutionem facere*, ab Auguſtino falſitatis argui, & merito argui. Quocumque enim nomine appelles, quod Regius Pſaltes comminabatur calumniatoribus, grave iſtis moleſtumque futurum erat, & proinde a perſequutione minime diſtabat, eique perſequutionis, ſed juſtae minimeque culpabilis, convenire nomen potuit. Vides etiam, ab Auguſtino ea Pſalmi verba non accipi, quaſi de quavis perſequutione David loquatur, neque adhiberi, ut juſta demonſtretur perſequutio Donatiſtis illata. Phereponus autem contra ventos pugnans, ſibi fingit, Auguſtinum nihil aliud voluiſſe, quam hoc poſtremum, a quo tamen tunc Auguſtinus alienus erat. Quare Cenſor in ea verba confidenter erumpit: *Hoccine eſt Scripturam, ut decet, interpretari, an temere arripere vocabulum male intellectum, ut videaris aliquid dicere, quum revera nihil dicas?* Hoccine eſt, & ego dicam, cenſuram agere, ut decet, an ſibi umbras effingere, ut in illas digladieris, & videaris aliquid evincere, quum revera nihil evincas?

Ejuſdem ponderis ſunt ſequentes Phereponi animadverſiones; & utinam non pigeat Lectorem audire, ut me piget refutare talia. *Occiderunt impii Prophetas*, inquit Auguſtinus in eadem Epiſt. 93. olim 48. Cap. 2. §. 8. *occiderunt impios & Prophetae*. Ad quae Phereponus: *Quoſnam propter meras opiniones occiderint Prophetae, debuiſſet dicere Auguſtinus; nam ſi quos occiderint propter male facta, ex Lege ipſa Moſis morte plectenda, hoc nihil facit ad Donatiſtas, aut alios ſimiliter errantes*. At Auguſtinus, ſi hoc objeciſſet Donatiſta aliquis, ut arbitror, ſerium riſiſſet, non quia ſibi deeſſet, quod heic reſponderet, ſed quia nulla reſponſione opus erat ad hujuſmodi interrogationem. Neque enim, dum haec ſcribebat, ſibi propoſitum erat, aut eſſe debebat, inquirere, cujus delicti cauſſa occiſi a Prophetis impii fuerint. Quaecumque enim cauſſa Prophetas eo impulerit, injuſta certe poena eſſe non potuit, quippe quae zelo Dei, & Deo ipſo jubente de hominibus ſumta. Hoc autem Auguſtino ſatis erat, ut univerſalem illam ſententiam confirmaret a ſe

productam, nempe: *aliquando & qui perſequutionem patitur, injuſtum eſſe; & qui eam facit, juſtum*. Cur vis Auguſtinum debuiſſe dicere, quod ad rem propoſitam nihil neceſſe fuit? Ceterum ex Deuteronomii Cap. 13. & 17. & 18. & ex nonnullis exemplis antiquae Legis, non difficile fuiſſet hujuſmodi etiam Phereponianae interrogationi facere ſatis. Pergit Cenſor. *Praeterea oſtendendum fuiſſet, quidquid fecerunt Prophetae, id licitum eſſe ſub Novo Teſtamento; nam hoc pernegat Chriſtus diſertiſſimis verbis Luc. IX. 55. 56. nec quemquam legibus a Chriſto latis ſolvere poteſt Auguſtini auctoritas*. Cupientibus Diſcipulis, ut Samaritae flammis e caelo demiſſis comburerentur, Chriſtus ait: *Neſcitis, cujus Spiritus eſtis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſalvare*. En Lucae verba. Quid Catholici nonnulli ad ea reſpondeant, ſentientes, morte quoque Haereticos pertinaces poſſe juſte mulctari: apud alios legere Phereponus poterit, quum ſibi vacabit. Nobis interim mitiora ſuadentibus ſatis eſt pro Auguſtino reſpondere, nihil pertinere ad Donatiſtarum cauſſam locum illum Evangelii. Ecquando enim Donatiſtarum animae a Catholicis perditae fuerunt propter ſolam Dogmatum ſive opinionum differentiam? Quandonam ab Imperatoribus ſtatutum fuit, ut Haeretici illi perimerentur, niſi forte quum turbatae publicae pacis, & caedium, & perduellionis rei deprehendebantur? Poenae duntaxat moderatae, leveſque mulctae in ipſos decretae a legitimis Magiſtratibus, idque ſecundum Chriſti Spiritum, & deſiderio ſalvandi, non perdendi illorum animas, poſtea quam nulla manſuetudine, nullis rationibus ab apertiſſimo errore, & a furore ſe non patiebantur revocari. Oſtendat Phereponus, quibus Chriſti legibus id in Lege nova interdictum fuerit, & quei Chriſtianae Caritati adverſetur; atque erit tum nobis magnus Apollo.

Flagellaverunt Judaei Chriſtum, Judaeos flagellavit & Chriſtus. Sunt Auguſtini verba. Quae ita excipit Phereponus; *Quaſi vero flagellatio illa, qua Chriſtus pecudes, potius quam homines ejecit e Templo, poſſit conferri cum crudeli flagellatione, quam Chriſtus paſſus eſt a Romanis, Judaeis gratificantibus. Aut Auguſtinus valde ſpernebat ingenia Donatiſtarum, quibus ſe ejuſmodi ratiocinationibus os obſtruere poſſe ſperabat; aut multo majorem fiduciam habuit in Edictis Honorii, quam in pondere rationum*. Jamdiu conviciis rem ſuam agere Phereponus inſtituit. Sed ego veri ſtudioſos atque ſinceros Lectores rogabo, ut perſpiciant, quam opportune Phereponus ſuam heic bilem in Auguſtinum rurſus exoneret. Dixerat ſanctus Doctor: *Pla-*

ne ſemper & mali perſequuti ſunt bonos, & boni perſequuti ſunt malos. Illi nocendo per injuſtitiam, illi conſulendo per diſciplinam. Illi immaniter, illi temperanter. Illi ſervientes cupiditati, illi caritati, &c. Tum exemplis rem firmat, atque inter alia memorat Chriſtum a Judaeis flagellatum, qui & Judaeos in Templo vendentes & ementes flagellis caeciderat. Exemplum hoc appoſite cadere ad confirmandam Auguſtini ſententiam univerſalem nemo non videat. Certiſſimum enim eſt, tam Chriſtum, quam Judaeos, rem illam praeſtitiſſe. Sed Chriſtus bonus conſulendo per diſciplinam malis, iſti mali nocendo per injuſtitiam bono, id praeſtitere; ille Caritati ſerviens; iſti Cupiditati; ille temperanter, iſti immaniter. Quid eſt, quod intentioni Auguſtini plane heic non reſpondeat? Sed, inquit Phereponus, cum Judaeorum crudeliſſimo rigore conferri non poteſt mitiſſima ſeveritas Chriſti in Judaeos; & Judaei e Templo ejecti pecudum ſimiles fuere, ac flagello propterea digni; Chriſtus autem innocentiſſimus fuit, & ingenuus moribus. Quis rogo acutum Phereponi ingenium jam non miretur, tantum diſcrimen inter Chriſtum & Judaeos noſtris demum temporibus reperientis? Immo, ſi Pherepono credimus, quis non agnoſcat Auguſtinum aut ſtupidum, qui diſcrimen iſtud non animadverterit, aut callidum, qui diſſimularit? Verum, ut ſerio agamus, dicat Phereponus, num Auguſtinus ſibi probandum ſumſerit, malos parem perſecutionem in bonos, & bonos in malos ſemper exercere? Si probandum id non ſumſit, ſed quidem, non minus bonos quam malos, ex diverſis tamen cauſis, perſequutionem agere: quid refert animadvertere diſcrimen inter Chriſti, & Judaeorum flagellationem? Obſtatne diſcrimen illud, quominus immerito Judaei Chriſtum, Chriſtus Judaeos merito, reipſa flagellarint? Praeterea non & hanc ipſam differentiam ſignificavit Auguſtinus, dum inquit, bonos perſequutionem *temperanter* facere in malos, & malos contra *immaniter* ſaevire in bonos? Quod ſi Judaei e Templo expulſi pecudes erant, num propterea mali, & nocentes, & plectendi non fuere, quando *orationis domum fecerant domum negotiationis, & ſpeluncam latronum?* Quacumque ex parte animadverſionem Phereponi contemplemur, nihil occurret adverſus Auguſtinum. Quid aliud ergo Phereponus inde obtineat, niſi prodere ſe ſcientiſſimum peſſimae omnium cenſurae, quae tum fit, quum nos arreptis temere Auctorum verbis, neque mente, conſilioque eorumdem Auctorum conſiderato, ſomniamus in iis, quae poſtea ſtylo noſtro libere inſectemur? Porro ex his judicent aequi amantes, num

Auguſtinus Donatiſtarum, an potius Phereponus Lectorum ſuorum ingenia valde ſpreverit, haec ſcribens quae tam facile ſophiſticam redolere noſcuntur.

Mitto non abſimiles hominis illius notas in ea verba Auguſtini; *Traditi ſunt Apoſtoli ab hominibus poteſtati humanae; tradiderunt & Apoſtoli homines poteſtati Satanae;* quia nihil ad rem illae faciunt, & una eademque reſponſione jam per nos confutatae fuerunt. Quum ſubinde Auguſtinus ſentiat, ideo Apoſtolorum tempore non invocatam fuiſſe Regum auctoritatem in praeſidium verae Fidei, quia nondum Rex ullus erat Chriſto deditus: ita reſpondet Phereponus: *Quaſi vero ea non fuerit nativa indoles Regni Chriſti, quod ipſe teſtatur non eſſe hujus mundi, quamobrem legionibus minime defendebatur. An non potuit Chriſtus, ſi voluiſſet, ingentem copiam Judaeorum vocare ad arma, ut ſe tueretur contra inimicos: & quod viribus humanis deerat, vi divina miraculorum perfacile ſuperare, ſi ita Deo viſum fuiſſet?* Utique Chriſtum id potuiſſe, cum Pherepono affirmamus. At qui venerat ad inſtituendum, atque exercendum ſpiritale Regnum in terris, Regnorum temporalium jura & leges intacta relinquere, non evertere, voluit. Exemplo itaque ſuo tantum ſignificavit, Pontifices, Sacerdotes, & reliquos ſpiritales Miniſtros ſuos jus armorum ſaecularium ſibi tribuere non debere. Oſtendit, non eſſe Fidem ſuam, Turcarum ad inſtar, vi gladii propagandam, & ad eam ſuſcipiendam invitos homines extremis ſuppliciis non eſſe cogendos. Demum nos docuit, excitandas non eſſe vel pro vera Fide ſeditiones populorum adverſum legitimos Reges, & contra Praepoſitos noſtros: quod Anabaptiſtae, Calviniani, & alii Novatores, ipſique olim Donatiſtae, ſunt auſi. Nunquam vero Chriſtus docuit, legitimos Reges, qui non ſine cauſſa gladium portant, & miniſtri Dei ſunt, peccare, & inique facere, ſi veram Fidem, quam ipſi favente Deo amplexi fuere, & Fidei unitatem, ſartam tectam in populis ſibi & Eccleſiae ſubjectis ſervare, atque a ruina & diviſione tueri velint, & ſalubribus in eum finem ſuppliciis temporalibus in refractarios utantur. Immo piis Regibus, & politicis Magiſtratibus hoc onus incumbere, cum recta Ratio, tum ſacrarum Litterarum exempla perſuadent.

CA-

CAPUT NONUM.

Quod Auguſtinus de Rogatiſtis, & de vexatione Haereticorum, ſententia mutata, ſcripſit, non immitem eum, neque Proteum arguit. Hipponenſis Civitas credenda eſt non ficto animo Schiſma ejuraſſe. Inter Catholicorum & Muhammedanorum perſequutiones quam magna differentia. Sententia Auguſtini de divina Gratia non excludit utilitatem poenarum in Haereticos pertinaces. Nullo jure culpatus a Pherepono Auguſtinus, culpans Donatiſtam aſſerentem, neminem cogendum eſſe ad bonum.

ROGATISTAS, qui Schiſma ab ipſis Donatiſtis fecerant, alloquens Auguſtinus in laudata Epiſt. 93. Cap. 3. §. 2. ait, illos quidem reliquis Donatiſtis videri mitiores, quod cum immaniſſimis Circumcellionum gregibus non ſaevirent; ſed non ideo mitiorem inde ipſorum animum oſtendi poſſe. *Saevire vos nolle dicitis; ergo*, inquit Auguſtinus, *non poſſe arbitror*. Immite ac inhumanum Pherepono videtur hoc Auguſtini reſponſum, & alienum a manſuetudine, quam prae ſe ferre ſolebat. *Quei enim* ait, *noverat eorum animos? Annon poterat fieri, ut ex animo ab omni perſequutione abhorrerent? Facile ſane hoc mihi perſuadeo*. Et Auguſtinum, quippe affectu occaecatum, ideo tam futilibus rationibus uſum fuiſſe pronuntiat. Sed utinam ſibi ſemper tam facile de aliorum animis bene perſuaderet Phereponus; neque enim adeo frequenter, ut vidimus, & viſuri ſumus, Auguſtino & Catholicis malediceret, ineptis tantummodo & virulentis ſuſpicionibus indulgens. Equidem quin mitius reſpondere potuerit Auguſtinus, inficias non eo. Quid enim diſſimulemus Chriſtianae Caritatis loquelam in his caſibus? Verum Auguſtinus ita ſibi reſpondere fas licitumque putavit, ut Rogatiſtas moneret, ipſos non idcirco ſe a perſequutione facienda alienos venditare poſſe, quod reipſa non facerent; nam & ad faciendam vires deerant (erant enim Rogatiſtae numero tantum decem) & eorum auctor Rogatus a contentionibus minime abſtinuerat. Ceterum e veſtigio ſubjicit Auguſtinus, ſe mitem hunc animum in Rogatiſtis ponere, & credere velle. *Sed ponamus* ait, *vos etiam nolle, quod non valetis &c.* Hoc autem omittere

tere Phereponus non debebat, ſi agere ſincerius cum Auguſtino ſtatuiſſet, quem alioqui manſuetum virum ipſe negare non poteſt.

Fatetur infra Auguſtinus, ſe olim in ea ſententia fuiſſe, ut Haereticos nulla moleſtia temporali afficiendos arbitraretur; ſed aliam ſe poſtea mentem induiſſe, ex quo tum experimenta, tum rationes validiſſimae ſibi nimium perſuaſerant, non juſtam ſolum, ſed utilem plane ac neceſſariam interdum eſſe hanc agendi rationem. Ad haec Phereponus ait, Auguſtinum, uti norat *ex Rethorica inſtitutione* id dicere pro temporibus, quod cauſſae poſtulabant, ita etiam pro temporibus ſenſiſſe. Etſi daremus, Auguſtinum ex inſtitutione Rhetorica noviſſe in utramque partem dicere, non quod veritas, ſed quod cauſſae poſtularent: num illum excogitare etiam aut credere poſſumus adeo excordem, & impium, ut eamdem ſervare conſuetudinem vellet in tanti momenti rebus, atque ubi de Religionis, & Eccleſiae honore, & de ſua, ac aliorum aeterna ſalute agebatur? Id ſuſpicari, id credere ſine ulla prorſus cauſſa, atque ratione, quum inhumanum, tum iniquum eſſe, quis non intelligat ex ipſius Phereponi nuper allata ſententia? Mutavit opinionem Auguſtinus; at vi exemplorum atque rationum victus. Id quotidie prudentes, & veritatis amantes faciunt, qui meliorem ſententiam amplexi in ea conſiſtunt, & conſiſtendum ſciunt, & tum potiſſimum, quum ad aeternae ſalutis periculum, atque ad leges divinas res pertinet. Attamen Phereponus haec ſubjicere non erubeſcit. *Quis dubitat, quin ſi Eccleſiae Africanae a perſequutione abhorruiſſent &c. contrariam cauſſam copioſe peroraturus fuiſſet? Ego ſane nullo modo dubito, quin ſi illum apud Vandalos vexatae ab Arianis Eccleſiae Africanae cauſſam dicere oportuiſſet, contrariis plane uſus eſſet argumentis &c.* Non ſolum Phereponus ipſe non dubitat, ſed neminem alium dubitaturum eſſe ait, quin Auguſtinus tunc Proteum acturus fuiſſet. Quo quid durius dici poſſit, non facile reperias. Nos contra, & Auguſtini ſanctitate perſpecta, & Eccleſiae Catholicae argumentis bene perpenſis, neutiquam dubitamus, quin Auguſtinus perſtiturus in ea ſententia fuiſſet, quam heic poſt illum tuemur. Quod ſi Eccleſia Africana a perſequutione Haereticorum, ſive, ut melius dicam, a ſalutaribus remediis ac poenis in ipſos experiendis abhorruiſſet, non ideo id factum fuiſſet, quod illicita haec remedia Epiſcopi cenſuiſſent, ſed quod opportuna atque utilia tum temporis minime judicaſſent: quod contingere interdum poteſt. Auguſtinus vero, ſi ad tyrannidem uſque Vandalorum protraxiſſet vi-

tam,

tam, utique illorum damnaſſet, & confutaſſet rabiem in Catholicos; quia ut impia erat Vandalorum, & olim Paganorum doctrina, ita ipſorum rigor pro eadem doctrina propaganda injuſtus erat. Catholicorum autem numquam damnaſſet piam ſeveritatem in Haereticos, quippe in caeleſtis doctrinae, & germanae Religionis praeſidium adſcitam, & magna moderatione exercitam.

Auguſtinus in eadem Epiſt. 93. Cap. 5. §. 17. affirmat, Civitatem ſuam, *quae tota erat in parte Donati*, *ad unitatem Catholicam*, *timore Legum Imperialium*, *converſam fuiſſe*, & Schiſma deinde ita fuiſſe deteſtatam, ut eidem nunquam immixta fuiſſe crederetur. Sed nullam ei fidem habet Phereponus; *Difficillimum* enim putat, *ut grandiores natu*, *& perſpicacioris ingenii homines alieniores multo non fiant a Doctrina*, *quae eis vi ingeritur*. Si Donatiſtas evidens injuſtitia non diviſiſſet ab Eccleſia Catholica; ſi item Eccleſiae huic non eſſent (quae certe illi ſunt, & apud nullos Haereticos ſunt) aperta Veritatis ſigna; ſi denique rigor ſolus a Catholicis adhibitus fuiſſet, non autem explicatae, atque inculcatae Donatiſtis ejurandi Schiſmatis manifeſtae rationes; immo ſi rigor ipſe, licet moderatus, eo duntaxat reſpexiſſet, ut invitis Doctrinam Catholicam ingereret, & non ideo potius adhibitus fuiſſet, ut converteret animos pervicacium ad auſcultandam diligentius meliorem ſanioremque doctrinam; Si, inquam, haec omnia in Donatiſtarum cauſa non praeceſſiſſent, parcere aliquo pacto poſſemus Phereponianae ſuſpicioni, quanquam rationibus deſtitutae. At quum haec omnia conveniant in illam cauſam, nimis aequum eſt credere, non ficto, ſed vero animo converſos fuiſſe Hipponenſium pleroſque, uti & alios Donatiſtarum populos non paucos, quos Auguſtinus commemorat. Mitto alia in hanc rem argumenta, quippe ſola teſte experientia res confici poteſt. Noſtris quippe temporibus in Galliarum Regno idem fere conſpeximus, quod ſua aetate vidit Auguſtinus. Num affirmare Phereponus poterit, immenſum Calvinianorum numerum ad Fidem & unionem Catholicam ibi converſum, inter quos & grandiores natu, & perſpicacioris ingenii homines, & docti viri, immo Paſtores ipſi fuere, omnes a Catholicorum doctrina alieniores factos, quum ipſam & amplexi fuerint, & conſtanter adhuc teneant? Quin ex iis aliqui ſimulatum animum ad Catholicam Eccleſiam detulerint, negare nolo. Verum pleroſque ſcimus, & contendimus, ex animo egiſſe, & apertiſſime noviſſe, quantum Haereſi & Schiſmati adhaerentes, a Veritate & Caritate abeſſent: quod & Donatiſtarum

pleri-

pleriſque ad eamdem Eccleſiam converſis contigiſſe olim, fidenter nobis perſuademus, & Auguſtinus aliique teſtantur.

Ceterum Phereponus, ne ubique durum ſe nobis praebeat, fatetur, adoleſcentes, & Haereticorum filios Catholicis placitis educatos, ſinceriſſime Fidem Catholicam amplecti. Non eſt hic exiguus ſalutarium terrorum fructus. Sed adhuc idem Cenſor *contendit*, *Schiſmati finem imponi vexationibus nonniſi inique atque inhumane poſſe*. Quibus rationibus hoc ille contendat, ignotum eſt nobis; nam quas hactenus depromſit in Auguſtinum, nihil ſolidi habere deprehendimus; & contra ſolidiſſimae adhuc vigent, quas Auguſtinus attulit, quaſque Phereponus aut infeliciter inſectatus eſt, aut attingere auſus, ut puto, non eſt. Attamen haec fortaſſe, quae ſubjicit, rationum loco Cenſori fuerunt, Inquit enim. *His artibus non modo Schiſma ex pertinacia aut imperitia ortum*, *ſed & omnem veritatis cognitionem tolli*, *ut liquet vel ipſius Africae exemplo*, *in qua Muhammedanorum furor extinxit illic Religionem Chriſtianam*, *ſimilibus artibus iis*, *quibus evulſum fuerat olim Schiſma Donatiſtarum*. *Igitur*, tandem concludit, *non erat quod de eventu gloriaretur Auguſtinus*, *qui omnium vexationum par eſt*. Si Auguſtini Epiſtolam iterum legiſſet, aut ſtudioſius ſemel legiſſet Phereponus, intellexiſſet, Auguſtinum nequaquam de illo eventu gloriari, quanquam Catholicis futurum eſſet gaudio, tot populos amplecti, ad unitatem Fidei, atque ad veram Eccleſiam reverſos. Id ille refert, ut cauſam tantummodo prodat, quare ab antiqua ſua ſententia ipſe diſceſſerit. Nempe verebatur olim, ne Legum terror ex apertis Haereticis fictos Catholicos faceret: quam tamen ſuſpicionem deinde ſuſtulit experientia ipſa. Quod reliquum eſt, etſi injuſtae vexationes (ita Deo propter hominum ſcelera permittente) parem cum juſtis affectum ſortiantur (quo tamen eventu caruere tot Paganorum ſaeviſſimi conatus in Chriſtianam gentem), nihilominus animadvertere debemus, nonniſi temere comparari hac in re potuiſſe Catholicos cum Muhammedanis. Orthodoxi ac legitimi Imperatores in populos ſibi & Eccleſiae ſubjectos, ſed pervicaces, & per apertam iniquitatem ab eadem Eccleſia vera ſejunctos, poenas moderatas conſtituebant, ut iterum ad ovile Chriſti perditas oves revocarent, neque prius errantes revocarent, quam erudiiſſent, eiſque errorem priſtinum manifeſtum feciſſent. Muhammedani contra in ſolo terrore, & vi acinacis, ratione omni ſepoſita, ſine ullo dominationis legitimae jure, ſine bona cauſa, populos alienos in antiqua Religione ſtantes, ad novam amplecten-

dam

dam coegere, quam Catholicae praeferendam nemo liber & ingenio valens perſuadere ſibi poſſit. Quid heic ſimile ſit, non video; & ne ipſe quidem Phereponus videat, utpote qui neque diffitetur, Donatiſtas iniquo titulo ſeceſſionem olim a Catholicis feciſſe, neque diffiteri poteſt, falſam eſſe & abſurdam Muhammedanorum fidem atque ſaevitiam. Etiamſi ergo iiſdem artibus quum Catholici tum Muhammedani uſi fuiſſent, & par utrimque fuiſſet eventus, quia tamen jus legitimum, & juſta cauſa, & recta Doctrina Chriſtianis Imperatoribus erant; haec autem Muhammedanis deerant: nefas profecto erat Pherepono, moderatum rigorem pro cuſtodia veritatis adhibitum cum extremo rigore pro impietate propaganda uſurpato conferre. Ut toties Auguſtinus oſtendit, immo ut quotidie nobis cernentibus uſuvenit, quum boni, tum mali perſequutionem faciunt; ſed juſte illi, inique iſti; illi odio, ſive errore incitati; iſti Caritate, & Veritate ducti. Oppreſſerint ergo Donatiſtas Catholici, Catholicos Muhammedani; Juſtitia nihilominus ſemper faciet, ut illos laudemus; injuſtitia, ut iſtos damnemus. Denique diſſimulare quidem poſſumus, dici Muhammedanos ſimilibus artibus uſos ad extinguendam in Africa Religionem Chriſti, ac uſi Catholici fuerint ad auferendum Donatiſtarum Schiſma: quod certe nunquam oſtendetur; ſed abſolvere plane nequimus Phereponum ſine ulla ratione contendentem, per hujuſmodi vexationes non ſolum Schiſma, ſed & omnem veritatis cognitionem tolli. Id jure de Muhammedanis artibus, & ((a) Arabica) crudelitate canatur; immerito & falſo de Catholicis: ſicuti ex ipſa Donatiſtarum Hiſtoria liquet. A Catholicorum parte evidens Veritas ſtabat. Nihil intentatum Catholici relinquebant, quo iſtam pertinacibus perſuaderent; eo collineabat Romanarum Legum terror, ut ſe Donatiſtae edoceri paterentur eamdem; & plerique edocti, inſaniam praeteritam ex animo deteſtabantur, errore veteri perſpecto, & nova veritate imbuti. Quid heic ſimile cum caeca feritate ac impietate (Arabum)? & quis dicere audeat, in hiſce caſibus atque conditionibus veritatis cognitionem tolli, quum contrarium evidenter curetur?

Infra nequit capere Phereponus, quomodo ita ratiocinari poſſet Auguſtinus, *qui credebat homines ad Deum ſola gratia interna, & electis ſolis concedenda converti, & ad vitam aeternam adduci. Quid enim*, inquit, *magis alienum a gratia divina, quam mulctae, exſilia, atque alia ſupplicia?* At nos reſpondemus, utique Fidem non ex

(a) Al. *Turcica*, & poſt pauca, *Turcarum*.

Meritis, ſed ex Gratia venire. Sed quum ipſa Fides ita ſit Dei donum, ut actus etiam ſit liberi arbitrii, & omnes jubeamur bene ſentire, & recte agere; propterea homines cuncti, ad bene ſentiendum, & recte agendum ſolicitandi ſunt. Conſilia, praecepta, leges, praedicatio Evangelii, & variae convincendi ac hortandi rationes in hunc ipſum finem adhibentur. Correptio autem, quae ut habetur Proverb. 29. *tribuit ſapientiam*, modo inferre, modo conſervare poteſt donum Fidei, & prodeſſe hominibus. Quare non ſolum laudanda, ſed etiam Gratiae divinae inſtrumentum dicenda eſt. Neque vero nos, quia Gratia Dei, non ſine tamen libero Arbitrio, probos homines facit, a bonis operibus abſtinere debemus, aut ceſſare ab urgendis ad bona opera ceteris fratribus. Neque item Apoſtolica Gratiae Doctrina obſtare debet, quominus injuſtos, impudicos, & blaſphemantes Deum, legitimi Judices ad juſte, pudice & pie vivendum ſalutaribus poenis impellant. Nos quod noſtrum eſt, faciamus; Gratia quod ſuum eſt, faciet. Sed ſi iſta non capit Phereponus, multo minus capere ego neſcio, cur ipſe loqui his verbis pergat: *Quis dicere ſuſtineat, qui modo pudore aliquo teneatur, nec omnem Religionis reverentiam exuerit, irritam plane eſſe verbi divini praedicationem, nec gratiam divinam cum ea conjungi, niſi accedat perſequutio?* Iram quaeſo non profundat Phereponus. Non Auguſtinus, non Catholici unquam ſenſere, *irritam plane eſſe verbi divini praedicationem*, niſi illam perſequutio comitetur. Immo nos affirmamus, Evangelii potiſſimum praedicationi Deum conjungere ſuam gratiam, ſuiſque gratuitis donis reſerare per illam aditum conſueſcere. Sed negari non poteſt, quin irritus quoque interdum ſit praedicationis iſtius effectus, vel quod attentum animum ad illam homines non adhibeant, vel quod pervicaciam & caecitatem luci Veritatis, & pulſanti Gratiae opponant. Atque utinam Judaei, Muhammedis ſectatores, Gentiles, & tot Haeretici, hujus calamitatis fidem nobis non facerent. Ergo ut ejuſmodi pertinacia & caecitas amoveantur, atque ut animum in praedicationem Veritatis ſolertius homines intendant, rigor & moderata ſeveritas interponuntur interdum a legitimis Regibus, ſive Magiſtratibus (in (a) Chriſtianos ſibi ſubjectos in Schiſma prolapſos) non ſine ingenti animarum fructu. Qua in re, ut patet, non ſtatuunt Catholici vim animorum emolliendorum in vexationibus adhibitis, ſed in Gratiae divinae efficacia, quae his modis tum utitur, ut de pertinacibus hominibus,

(a) Haec verba nuper addita, ſecundis curis, ab Auctore.

minibus, incurioſis, & nolentibus, attentos ad verba divina, & volentes faciat. Neque vero unquam a ſalutaribus hiſce poenis Catholici disjungunt praedicationem Evangelicae Veritatis, ſed potius ad eas tantummodo confugiunt, ut iſta praedicatio ſtudioſius auribus accipiatur, & in mentem fluat.

Ad Auguſtini Epiſtolam Centeſimam quintam Phereponus notat, Auguſtinum nimio affectu occaecatum, in eo falſum fuiſſe, quod Donatiſtis, indulgentiam ſuae factioni ab Honorio Imperatore conceſſam dictitantibus, mendacium exprobrarit. Nam, inquit Phereponus, eo tempore (uti ex Concilio Carthagine XVIII. Kal. Jul. Anni 410. habito conſtat) libertas facta omnibus fuerat cujuſvis Religionis ſequendae, ideoque non mentiebantur Donatiſtae. Lectores autem ſuos Cenſor adire jubet Auguſtini Vitam ab erudito Benedictino proxime praeteritis annis elucubratam Lib. 6. Cap. 7. §. 2. ut Auguſtini errorem manifeſtius intelligant. Nos Auctorem Vitae Auguſtinianae adimus, & utique inde ediſcimus, aliquando ab Honorio Auguſto per dolum expreſſam, & revera promulgatam fuiſſe Legem Haereticis faventem, quam non dubitamus, quin Donatiſtae etiam in ſui favorem interpretarentur. Verum Donatiſtas ab antiquis Legibus liberare animus Honorio non fuit; Epiſtola vero memorata Auguſtini (uti animadvertit & recte infert erudititiſſimus Scriptor Vitae ejuſdem) ſcripta fuit, antea quam re ipſa libertatem cujuslibet Religionis colendae conceſſiſſet Honorius, quanquam Donatiſtae famam jam conceſſae evulgarent. Quare intelligat Lector, quanta huic Cenſori habenda ſit fides.

Presbyterum quemdam Donatum, ex factione item Donati, exiſtimantem, & idemtidem repetentem, *neminem cogendum eſſe ad bonum*, Auguſtinus ita alloquitur in Epiſt. 173. alias 208. §. 2. *Attende quid Apoſtolus dixerit: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus concupiſcit. Et tamen multi, ut Epiſcopatum ſuſcipiant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur tanta quae nolunt, donec iis adſit voluntas ſuſcipiendi operis boni.* Phereponus pag. 498. *Animadv.* primo difficilem ſe praebere videtur ad credendum, fuiſſe olim, aut nunc *eſſe, qui vere cogantur dignitates & opes Eccleſiaſticas accipere, quum antea nollent.* Scilicet nihil ille veretur in ſuſpicionem adducere omnia, & ubicumque eum inceſſit cupido, ipſi Auguſtino abrogare fidem. Et ſane miror, hominem hunc adhuc ignorare, vetari nos ab Aequitate & Caritate male ſentire, immo non bene ſentire de aliis ſine potenti ratione. Ut

 enim

enim hominis improbi eſt, neminem alium credere velle probum; ita imperiti eſt negare, quod nunc ipſa teſtatur experientia, & multo magis Auguſtini tempore teſtabatur. Nunquid enim ille tam hebes, aut impudens fuerit, ut rem veluti vulgarem, & Donatiſtis compertiſſimam narraret, quae multis jam non conſtaret exemplis? Immo complura antiquitatis monumenta, quae heic innuere ſupervacaneum puto, hoc idem adhuc dilucide teſtantur. Deinde Phereponus ita diſſerit: *Sed qui ita coguntur, putant etiam ipſi Epiſcopatum eſſe opus bonum; nec eum refugiunt, quaſi malum quidpiam, ſed tantum quod ei oneri recte ferendo impares ſe judicent. At Donatiſtae malum per ſe eſſe ac Deo diſplicere, quamvis ea in re errarent, putabant id quod facere cogebantur; nec vexationibus aliter ut ſentirent adduci poterant.* Detecto hoc Auguſtini paralogiſmo, res poſcebat, ut aliquo documento Lectores ſuos Phereponus dimitteret. Inquit igitur: *Itaque nihil ad rem hoc exemplum facit, nec adhibetur ab Auguſtino, niſi more eorum Rhetorum, quibus ſatis eſt vel leviſſima veriſimilitudinis umbra, ut ſibi recte ratiocinari videantur; cujuſmodi hominibus nimis ſcatuerunt per multa ſaecula Chriſtianae Eccleſiae, ſed praeſertim illo aevo. Optandum eſſet eos, qui publice cauſam Eccleſiarum ſuſcipiunt, paulo ſtudioſius Dialecticae & Rhetboricae ſeveriori operam dare, ne tot ſophiſmata, ac inanes phaleras plebeculae venditarent.* Et nos optamus, Eccleſiaſticos non ſolum viros, ſed & omnem veritatis cultorem, Dialecticae ac Rhetoricae ſeveriori multum ſtudere, ut a ſophiſmatis ac inanibus phaleris abſtinere diſcant. Sed itidem optamus, ut Critici viri non minus Modeſtiae, quam eidem Logicae, ſtudeant, atque a petulantia temperent; neque generali cenſura quemquam, veluti indoctum, Sophiſtam, ac leviſſimarum mercium propolam, traducant, quod ipſum aliquando erraſſe deprehenderint. Praeterea optamus, ut magnos viros jam functos humanis rebus ſi quando emendandos ſuſcipiunt (quod certe per nos licet), ſine ſupercilio, ſine malignitate emendent, & *modeſte atque circumſpecto judicio de tantis viris* pronuntient, uti jam Quintilianus monebat; neque impotenter inſultent Ingeniis tam bene de re Literaria, & de Veritate, & de Religione alioqui meritis; immo non prius quempiam ex iis carpant, quam ſibi ſatis conſtet illorum error. An ab aequiſſimis hiſce honeſtiſque legibus Phereponus quidquam diſceſſerit, jam puto Lectores ſobrios atque honeſtos ante me dudum intellexiſſe. Sed heic vix ille ferendus, quod tam univerſali ſententia percellat Auguſtini Saeculum,

culum, quo floruere tot illuſtres, magnique nominis, ac ingenii Scriptores. Multo minus ferendus, qui nobis exhibere audet Auguſtinum Logicae ſtudiis perfunctorie excultum, quando vix alium inter veteres offendere poſſumus, qui acutiori mente, & meliori Dialectices uſu, quum res poſcebat, veritatem inveſtigarit, defenderit, & Sophiſmata caverit. Nam quod & apud illum paralogiſmus quandoque occurrere aliquis poſſit, non ingenio, non voluntati, non Logicae neglectui tribuendum id eſt, ſed hominum conditioni miſerae, cui nullus propterea inſultare ſibi licitum putat, niſi qui ſe hominem eſſe fuerit oblitus.

Sed quid, ſi ne heic quidem Auguſtinus contra Logicam peccarit, ubi tanquam in opportuno loco ipſum ad Logicam addiſcendam amandare videtur Phereponus? Quid ſi Logicae ſe minus gnarum, ne dicam Sophiſtam, heic ſe Phereponus prodiderit, ubi ſophiſma Auguſtini ſibi redarguendum putat? Periculum faciamus. Quid ajebat Donatus ille Donati ſectator? *Neminem cogendum eſſe ad bonum. Deum dediſſe homini liberum arbitrium; ideo non debere cogi hominem nec ad bonum.* Hoc ex Auguſtini Epiſtola nuper laudata diſcimus. Quid Catholicus ad haec reſpondere debuit? Num oſtendere Donatiſtarum Schiſma eſſe malum, Unitatem Fidei & Eccleſiae Catholicae bonum eſſe? Id feciſſet inopportune. Neque enim poſcebat Presbyter Donatiſta, ut ſibi demonſtraretur, *bonum eſſe* redire in Catholicae Eccleſiae gremium. Non ajebat: *Neminem ad malum eſſe cogendum*. Ajebat: *Neminem cogendum eſſe ad bonum*. Hoc eſt, aut jam ſibi perſuaſerat *bonum eſſe*, quod Catholici ſibi inculcabant; aut ſaltem non negabat, & concedebat, *id eſſe bonum*, ajebatque *ſe ſic velle errare*, *ſe velle perire* in Haereſi ſua, uti infra Auguſtinus tradit. Quid aliud ergo Logicus vir ad Donatiſtae effatum reponere debebat, niſi oſtendere, homines *ad bonum* quoque impelli poſſe, atque debere? Quod Auguſtinus appoſite facit producto vulgari eorum temporum exemplo, cui vel ipſi Donatiſtae nihil obiicere poſſent ac vellent, eorum nempe virorum, qui ad Epiſcopatum ſuſcipiendum, hoc eſt, ad bonum amplectendum, cogebantur. Nihil ergo faciat huc animadvertere, Donatiſtas malum putaſſe id, quod facere a Catholicis cogebantur. Ex Donati ultronea confeſſione aſſumebat Auguſtinus, id *bonum* eſſe. Tum ex Logicae regulis id tantummodo evincebat, quod ſolum a Donato negabatur, videlicet, *cogi homines ad bonum debere*. Si *bonum* id eſſe negaſſet Donatiſta, tum Auguſtinus aliter ſibi ad negantem reſpondendum noviſ-

noviſſet. Quamobrem nemo Logicae praeceptis inſtructus non intelligat, quantum ad rem faciat illa Auguſtini reſponſio, & quantum contra a Logica alienum fuiſſet ea reſpondere, quae ſi Phereponum audire volumus, reſpondenda tunc erant. Pudere deberet hominem Criticum tam ſupine Cenſorem agere.

CAPUT DECIMUM.

Non infamatur ab Auguſtino Eccleſia trium priorum Saeculorum, neque eidem affingitur aliqua diſſimulatio iniqua. Non omnis perſequutio improbata a veteribus Chriſtianis, ſed ea tantum, quae pro errore contra veritatem exercebatur. Neque Ethnici criminari jure potuiſſent poenas moderatas in averſos a Religione vera ſtatutas. Auguſtinus erga Manichaeos mitis, ſed non idcirco incuſandus, quod ſalutares Haereticorum vexationes deinde laudarit.

FACILE ab iis, quae ad Epiſtolam 185. olim 50. Auguſtini pag. 521. Animadv. habet Phereponus, expedire ſeſe poſſet, quicumque Donatiſtarum inſaniam, aut ex ipſius ſupra memorati Presbyteri facinore, aut ex tot aliis Hiſtoriarum monimentis colligat, eoque magis qui demum animadverterit, quam nullis rationibus, ſed ſolum indignis ſuſpicionibus omnia corrumpere, & denigrare Phereponus ſoleat. Quam artem ſi in iſto Cenſore probare velimus, jam nihil erit, in quod ſaevire impune non poſſimus, culpamque falſitatis conferre. Sed ne heic quidem is ſine reſponſo dimittendus eſt, quippe multum exſpatiatur, ut oſtendat, Auguſtinum non animadvertiſſe, quantum ipſe univerſam Eccleſiam Chriſtianam trium priorum a Chriſto nato Saeculorum ſuis dictis infamaret. Quei tam male Eccleſiam habeat Auguſtinus, videamus. Donatiſtis dicentibus, *non petiiſſe a Regibus terrae Apoſtolos talia*, hoc eſt, ut vulgo dicitur, non invocaſſe ſaeculare brachium pro tutela Religionis verae, Auguſtinus reſpondet in eadem Epiſt. 185. Cap. V. §. 19. *Quis tunc in Chriſtum crediderat Imperator, qui ei pro pietate contra impietatem leges ferendo ſerviret, quando adhuc illud Propheticum complebatur: Aſtiterunt Reges terrae, & Principes convenerunt in unum adverſus Dominum &*
adver-

adverſus Chriſtum ejus? Tum addit, ex quo Imperatores Chriſtianae Religioni dederant nomen, potuiſſe illos, & debuiſſe pro ipſa Religione tuenda, & errore profligando, leges condere, Chriſtiana tamen moderatione dignas. Hinc Phereponus infert, Auguſtini mentem eſſe, a primis Chriſtianis improbatam non fuiſſe perſequutionem omnem: quod ſi verum eſſe ponimus, infamis ex Pherepont ſententia fuiſſet Eccleſia ſub Ethnicis Imperatoribus, graviter ſemper de perſequutionibus, quaſi humanitati contrariis, conqueſta. Exſpectamus a Pherepono argumentum, quo palam fiat, tam abſurda conſectaria venire ex Auguſtini ſententia. Ecce. *Si enim dicamus Chriſtianos antiquiores ea tantum de cauſa vexationes damnaſſe, quod in ipſos exercerentur, non in Ethnicos: habendi erant callidi diſſimulatores, qui tempori dumtaxat ſerviebant; quum damnarent quaſi impia & inhumana, quae ipſi libentiſſime feciſſent, ſi potuiſſent.* Tum e veſtigio haec alia ſubjicit: *Neque enim vetuſtiores Chriſtiani damnabant perſequutionem, quam ipſi patiebantur, ſed omnem omnino, quaecumque eſſet.* Poſtrema haec verba ſi perpendantur, quamvis ſpeciem praeſerant rationis, & confirmationis ſuperiorum, nihil tamen aliud continent quam id, quod in quaeſtione eſt. At quaeſo non adferat pro re comperta Cenſor iſte, a vetuſtioribus Chriſtianis omnem omnino quaecumque eſſet, perſequutionem damnatam fuiſſe. Hoc ille dicit; ſed hoc illi adhuc demonſtrandum reſtat. Superiora ergo repetamus Phereponi verba, quae ſane ad rem propoſitam faciunt. Ad ea vero ita reſpondemus, antiquos Chriſtianos non ideo de vexationibus fuiſſe conqueſtos, quod in ſe, & non in Ethnicos, exercerentur; ſed quidem quod exercerentur contra Veritatem, & contra Veritatis patronos, & in patrocinium patentiſſimae impietatis, & infeliciſſimi & apertiſſimi erroris. Expoſtulantes de iniqua crudelitate nunquam negarunt, quin moderatae perſequutiones aliquae a legitimis Regibus exerceri licite poſſent, ut ab impiis opinionibus pars populi ſibi ſubjecti liberaretur. Ergo nihil diſſimulabant Chriſtiani veteres; neque tempori ſerviebant; neque libentiſſime idcirco Ethnicos perſequuti fuiſſent, ſi potuiſſent; nam quamvis id liceat, aegre tamen a Catholicis ſemper factum eſt, neque parem Ethnicis vexationum menſuram reddidiſſent Catholici; neque alia praeſtare cupiebant, quae nunc ſibi Phereponus fingit; atque adeo ſententia Auguſtini veterem Eccleſiam minime infamat.

Senſit Phereponus haec ſibi illico reponenda eſſe; quare hanc nobis juſtam defenſionem eripere conatur, ita ſcribens pag. 521. *Non*

Non poterant dicere Chriſtiani, ſe Veritatis eſſe patronos, Ethnicos mendacii. Nam quamvis verum hoc eſſet, controverſia illa etiamnum pendebat, dum Ethnici contra ſentiebant; armaque eis in Chriſtianos, interea dum Chriſtiani ipſi fierent, ſuppeditabantur; nam dum ſe pro Veritate ſtare illi putabant, debebant ex Chriſtianorum ſententia vexare aliter ſentientes. Quamvis Ethnici ſe pro Veritate ſtare putarent, attamen Chriſtiani minus perſpicaces fuiſſent, & rationem convincendi, atque exarmandi ſuperſtitioſi furoris nunquam prudenter iniiſſent, ſi perſequutionem omnem, quaecumque ſit, damnaſſent. Tunc enim Ethnici, qui ſeſe elumbes plane ſentiebant, quum eo res veniebat, ut Chriſtianos oſtenderent non pios, non veritatis patronos, ſe vero non impios, non mendacii ſectatores; vires reſumſiſſent, & fortiſſimos, immo ex una parte invictos ſe praebuiſſent adverſus Chriſtianam gentem. Nimirum dimiſſa quaeſtione illa, utrobi, nempe, Veritas, & Religio vera ſtaret, lubentiſſime in alteram quaeſtionem invaſiſſent, num, ſcilicet, improbanda ſit perſequutio quaevis. Argumentis autem tum a naturali ratione, tum ab omnium populorum inſtitutis, tum ab ipſis Chriſtanorum ſanctiſſimis Libris, facile ductis, oſtendiſſent, licere Magiſtratibus legitimis perſequi & divexare improbos ac impios, ut aut emendentur, aut juſtas dent poenas. Nos contendimus, in hujuſmodi controverſia rationibus obruendos fuiſſe Chriſtianos. Quod profecto eorum apud Ethnicos bonam alioqui cauſam peſſumdediſſet, quaſi Chriſtiana gens, quam impiam atque ſuperſtitioſam illi credebant, ea falſa opinione eximere ſeſe voluiſſet debitis impietati ſuppliciis. Saltem, ut quiſque intelligere poteſt, difficilis illa quaeſtio difficile compoſita fuiſſet, atque interim dum componeretur, debacchari perrexiſſet confidenter in Chriſti gregem Paganorum furor. Reſtabat ergo, ut ad priorem quaeſtionem, quam unam revera nos dicimus agitatam, regrederentur Religionis Chriſtianae patroni, contemtoque Phereponi conſilio, hoc ſolum peterent, hoc probarent, nempe ab impietate atque a ſuperſtitione nimium abeſſe Chriſti Fidem; impium contra atque ſuperſtitioſum eſſe Idolorum cultum, atque Ethnicos pro Veritate minime ſtare. Si heic vincebant Chriſtiani, ex ipſorum Etnicorum ſententia divexandi amplius non erant; non enim illos, qui ſe pietatis & veritatis cultores probabant, ſuppliciis addicendos Ethnici credebant. At hoc facile, & illico, & invicte oſtendere poterant Chriſtiani, vel Pherepono judice: tantum eminet ac patet ſupra Ethnicorum ſuperſtitionem veritas Religionis Chriſtianae. Quod Chriſtiani tan-

tum

tum ſero profecerint, ſero ſaevitiam Tyrannorum evaſerint: non ſuae cauſae infirmitati, non ſpreto Phereponi conſilio, tribuendum, ſed impotentiae, & caecitati Ethnicorum, quam heic pluribus deſcribere non vacat. Non ergo, ut Phereponus autumat, arma in ſemetipſos Chriſtiani ſuppeditabant Ethnicorum crudelitati, dum ſentiebant, licere perſequi impios; nam quum ſe impios non eſſe e veſtigio & evidenter oſtenderent, ſimul etiam perſequutioni modus erat illico faciendus. Miniſtraſſent potius rationem perpetuo ſaeviendi, ſi (quod Phereponus eos feciſſe vellet) contendiſſent, ne in impios quidem & ſuperſtitioſos, & ſacrilegos licitum eſſe animadvertere, & inique vexari, quos ideo vexas, ut impietatem erroreſque nefarios contra Divinitatem ejurent.

Non conquieſcit Phereponus, ſed haec addit: *Si potuiſſent praevidere Ethnici, adfore aliquando tempus, quo morte mulctarentur Diis Sacra facientes a Chriſtianis Imperatoribus, nec ſine plauſu Epiſcoporum, licet alioquin in partes abiiſſent; Chriſtianos infamaſſent, quaſi factioſos & malos homines, qui non dicebant, quod ſentirent, quum Religionem liberam eſſe oportere clamitabant:* Tum orationem ſuam ita concludit: *Nec dubito quin Ethnici, qui ſupererant in Imperio Romano, & vicini etiam Idololatrae, ut Perſae, talia Chriſtianis objicerent.* Male accidit vetuſtioribus Ethnicis, quod hominem acutum, qualis eſt Phereponus, illorum aetas ac ſuperſtitio non tulit. Eos enim iſte fortaſſe monuiſſet, ut in Chriſtianorum animos profundius inquirerent, ſeque diligentius liberarent a gente ſeditioſa, & vindictae ſitim occultante. At nos aequius putamus, Ethnicos, ſi praevidiſſent, quae vere a Chriſtianis Imperatoribus praecipienda erant, nulla infamia aſperſuros fuiſſe Chriſtianam ſui temporis gentem; & ſiquidem feciſſent, iniqua, ut ceterae aliae, fuiſſet haec etiam accuſatio. Nunquam enim clamitaverant Chriſtiani, non licere legitimis Principibus ſuperſtitionem & manifeſtam impietatem proſcribere, & ſalutaribus poenis urgere impios ad meliorem ſententiam; ſed quidem ſuperſtitioſum & aperte ſacrilegum Idolorum cultum Chriſtiani appellabant. Deinde magna inter Ethnicorum & Chriſtianorum perſequutiones interceſſit differentia; quippe Ethnici invitos Chriſtianos coegerunt, Ethnicos vero invitos nunquam coegerunt Chriſtiani veterem ſuam Religionem ejurare. Immo quae capitalia ſupplicia memorat heic malevolenti animo Phereponus, in neminem decreta fuere, quod Ethnicismo intime addictus eſſet, ſive quod Chriſto nomen dare detrectaret; ſed in eos duntaxat, qui ex-

ternum Idolorum cultum, & nefaria ſacrificia, impioſque ſuperſtitionis illius ritus vetitos exercere palam deprehenderentur. Quamobrem inique talia Chriſtianis exprobraſſent Pagani, qui ſibi, quum rerum potiebantur, fas eſſe cenſuerant, invitos etiam Chriſtianorum animos cogere timore mortis ad ejurandum Chriſtum, & Idola colenda. Iniquiſſime autem tanquam ſeditioſos, & vindictam anhelantes dictitaſſent Chriſtianos, quos, uti ſanctus Cyprianus, Tertullianus, & alia antiquitatis monumenta teſtantur, obſequium & fides erga legitimos Reges potiſſimum commendavit, quamquam in eum numerum & in eas vires excreviſſent, ut Paganorum jugum excutere ſecuri jam poſſent, & quanquam tam male quotidie haberentur a ſaeviſſimis Tyrannis, ut non deſtitui patientia ad miraculum accederet. Quare ſi Chriſtianis ea, quae Phereponus ſibi perſuadet, objeciſſent Ethnici ſuperſtites, ipſi nunquam ſane ad Chriſti Religionem inviti coacti: habebant Chriſtiani, quo eis ora ſtatim obſtruerent, ſeque a ſimulationis, & perfidiae, & crudelitatis nota defenderent.

Quum non ſint, niſi ſuſpiciones inanes, & odii duntaxat ac livoris teſtes, praetereo notas, quas Phereponus habet ad Sermon. CCCLIX. Auguſtini. Alia nos vocant. Quam ſincera Catholicorum, ſaltem plerorumque, Caritas foret in Donatiſtas, jam ſupra docuimus, & eorum temporum Hiſtoria luculentiſſime docet. In Animadverſionibus autem ad Cap. 1. §. 2. Libri contra Epiſtolam Manichaei exoſculatur Phereponus ea Auguſtini verba, quibus ſe a perſequutione alienum, & manſuetiſſimum erga Manichaeos praebet. *Illi*, inquit Auguſtinus, *in vos ſaeviant, qui neſciunt, cum quo labore verum inveniatur, & quam difficile caveantur errores. Illi in vos ſaeviant, &c.* Sed oppido Cenſor dolet, Auguſtinum ad mortem uſque in tam pia ſententia non perſtitiſſe; nam hunc Librum ſcripſit ſanctus Doctor circiter Annum Chriſti 397. Anno autem 412. plane mutaverat mentem. Ne nos quidem inficias imus, quin pia fuerit illa Auguſtini ſententia; ejuſque verba nos quoque alte in eorum animos immiſſa vellemus, qui nimio interdum rigore in Haereticos ſaeviunt, & perdere, quam ſanare malunt errantes. Verum debuit Phereponus oſtendere, impiam fuiſſe alteram ſententiam, in quam ſe meliori conſilio tranſiiſſe poſtea Auguſtinus ipſe fatetur. Nos aeque piam, & Juſtitiae conſonam, & praeterea Eccleſiae ipſiſque pertinacibus atque phreneticis utiliorem ſaepe numero eſſe alteram etiam, dicimus. Ut enim pium eſſe poteſt facinoroſis parcere, & non ſaevire in improbos, quia peccare humanum eſt, atque a

vitiis

vitiis criminibuſque difficile abſtinere ſe poſſunt homines, virtutemque ſectari; ita pium, & aequum, & Reipublicae, ipſiſque ſceleſtis utile eſt, in eos interdum ſaevire, ut aut ipſi, aut eorum exemplo ceteri emendentur. Neque aliter tum ſentiebat Auguſtinus, vel quum in priore ſententia fuit; ſiquidem ſcribit in eodem Libro Cap. I. *Dominum per ſervos ſuos regna ſubvertere erroris, & emendandos eſſe potius, quam perdendos* errantes. Ad emendandi autem rationem pertinere ait ſupplicia, exſilia, orbitates, & moleſtias corporis. Cur vero mitiorem in Manichaeos agendi formam probaret Auguſtinus, ipſe docet, quia olim ejuſmodi errore deceptus difficillime ad lucem veritatis evaſit. Ceterum quum ait: *Illi in vos ſaeviant &c.* dubitare cogor, num reſpiciat ad juſtas punitiones, ſive ad ſalutares poenas a legitimis Magiſtratibus in Haereſim peſtilentiſſimam decretas; an potius ad rationem diſputandi, eoſque coarguendi, quae quum aſpera & ſaeva eſſe poſſit, lenis tamen potius Auguſtino uſurpanda videtur. *Ego*, inquit Cap. 3. §. 3. *ſaevire in vos omnino non poſſum, quos ſicut meipſum illo tempore, ita nunc debeo ſuſtinere, & tanta patientia vobiſcum agere, quanta mecum egerunt proximi mei, quum in veſtro dogmate rabioſus & caecus errarem.* Auguſtinus certe ſaevire flagris, & caſtigationibus in Manichaeos non poterat; poterat quidem diſputatione, ac Libris. Quodcumque tamen intelligas, certe nuſquam ibi Auguſtinus damnat, uti Phereponus ſibi perſuaſit, promulgatas a Chriſtianis Imperatoribus in Manichaeos leges. Quod autem Phereponus miratur, ab Auguſtino coeptas eſſe probari Haereticorum perſequutiones, eodem tempore, quo Gratiae ineluctabilis inſpirationi omnes bonas hominum actiones tribuere caepit: jam diximus, divinam Gratiam praedicationibus, cohortationibus, miraculis, & ipſis etiam ſalubribus vexationibus uti, ut viam ſibi ſternat in hominum corda, quibus nunquam adimit eſſentialem Voluntatis libertatem. Valde autem fallitur Cenſor, *ſi ineluctabilis gratiae* nomine ſignificare vult, *neceſſitantem* (ita liceat loqui) & Calvinianam gratiam Auguſtino placuiſſe. Non alia heic ei fuit ſententia, quam Catholicae Eccleſiae, ut jam doctiſſimi viri demonſtrarunt; quare nil mirum, ſi cum ea Auguſtinus componeret ſententiam de juſte adhibendo rigore in pervicaces Haereticos.

Digitized by Google

CAPUT UNDECIMUM.

Donatiſtae multorum criminum rei, & puniendi quoque ex Legibus politicis. Probata ab ipſo Deo moderata Haereticorum vexatio. Inepta declamatiuncula a Pherepono afficta veteribus Chriſtianis, qui perſequutionem Ethnicam ideo injuſtam vocabant, quia pro impietate erat. Maxima diſparitas inter Ethnicos, & Chriſtianos Imperatores, quod eſt ad vexationem ſubjectae gentis. Ad ſummas poteſtates pertinet coercere impios, & a vera Religione devios.

LIBENTER jam dimitterem iſtam quaeſtionem, ſi Phereponus, quem nimium urunt Dordracenae Synodi tempora, & parium infortuniorum timor, finem loquendi hac de re facere poſſet. Tanquam ergo nihil hactenus attuliſſet, in Auguſtinum animoſius iterum inſurgit, quum hujus Librum primum contra Epiſtolam Parmeniani commentatur. Decreverat Conſtantinus Auguſtus in Donatiſtas, non ſemel in Caeciliani accuſatione falſi convictos, animadvertere. Hoc immaniter, & Oſio Epiſcopo ſuggerente, a Conſtantino factum, criminabatur Parmenianus. Iterum Haeretico ſuccinit Phereponus pag. 602. & ait: *Donatiſtae propterea occidi non debuerunt, quod de Caeciliano probare non potuerant, traditorem fuiſſe, aut a traditoribus ordinatum; vel quod ſeceſſionem feciſſent, quamvis immerito, a reliquis Eccleſiis Chriſtianis; ſi modo legibus civilibus ceteroqui parerent. Haec delicta & vulnera mitioribus remediis curanda fuerunt.* Quaſi civiles Leges graviſſime non laedat, qui calumniis alterum petit; quaſi ſeveriſſimae poenae ab iiſdem Legibus propoſitae antiquitus non fuerint contra Calumniatores, & falſos accuſatores, eoſque potiſſimum, qui *ultimo judicio ſuperati, Imperatorem gratia corruptum fuiſſe criminabantur*, quales, ut ex Auguſtino intelligimus, Donatiſtae fuere. Quo autem ſupplicio dignos ex ipſis etiam civilibus Legibus non reputaret Conſtantinus Donatiſtas, qui ad judicium ſuum toties appellarant, toties falſi convicti fuerant, & tamen Imperialia Decreta flocci facientes, quaſi cauſam obtinuiſſent, furioſo Schiſmate (cui falſa ipſa accuſatio originem dederat) tam pervicater Eccleſiam dilaniare

Digitized by Google

laniare atque infamare pergebant? Attamen Conſtantinus, ipſius forſitan Oſii precibus delinitus, longe mitiori ſententia, quam mererentur, Donatiſtas compreſſit, uti ex Hiſtoria conſtat: quod non ſatis conſideraſſe, aut conſiderare noluiſſe Phereponus videtur.

Capite IX. ejuſdem Lib. 1. contra Epiſtolam Parmeniani de Haereticis ita ſcribebat Auguſtinus: *In quo ex occulto imperio Dei, per manifeſtum hominum imperium, multa quibus coercerentur ſeveriſſime conſtituta ſunt; nec ſolum Haereticis, quoquo modo ſaltem Chriſtiano nomine dealbatis, ſed etiam ipſis Paganis, &c.* In hunc locum ita ſcribit Phereponus pag. 603. *Rectius dixit Auguſtinus, quam putabat occultum eſſe imperium Dei de vexandis Haereticis; nam profecto adeo in Apoſtolorum ſcriptis latet, ut nec ipſe, nec alius quiſquam id proferre adhuc potuerit.* Tum addit, eo latente imperio, excuſari non poſſe Chriſtianos Imperatores, *qui Ethnicos imitati, meras opiniones pro delictis habuerunt*, & contra ſentientes gravibus poenis affecerunt. Non enim res tanti momenti, *& cujus ſunt tam horrendae ſequelae*, unquam a Chriſtianis tentanda erat, Deo non tantum tacente, ſed etiam tot & tantis de amore in univerſum humanum genus iteratis praeceptis, & diſertiſſimis verbis rem vetante. Quod eſt ad Auguſtini verba, nemo non intelligit, *occulto Dei imperio* ſignificari internam illam inſpirationem, qua Deus cum Reges tum ceteros homines ad optimas & juſtas leges condendas, & ad virtutis opera occulte ſolicitare ſolet. Phereponus vero *imperium Dei*, ſive praeceptum, de vexandis Haereticis aperte conſcriptum in Apoſtolorum Libris exigit ab Auguſtino, quaſi ab Apoſtolis omnia Regum jura Literis conſignanda fuerint; quaſi jus Regum in pervicaces Haereticos, ſibi atque Eccleſiae ſubjectos, ex ipſis Apoſtolorum, aliarumque ſacrarum Literarum locis, rite non deducatur, & luculentiſſime demum non perſuadeatur a recta Ratione. Certe Haereticorum vexatio res magni momenti eſt; ſed nos nullas inde *adeo horrendas ſequelas* novimus, aut ſaltem non alias, quam quae comitantur vexationem juſtam malorum ac improborum hominum. Ut enim iſtos ad meliorem frugem, ita illos ad meliorem mentem Magiſtratus legitimi, diſpari tamen ſeveritatis genere, pertrahere nituntur. Quod quum accidit, (& ſaepe de Haereticis accidiſſe notum eſt) optima eſt vexationis adhibitae ſequela tum homini emendato, tum Regi emendanti: quae certe optima ſequela longe ſuperat & penſat quaecumque Phereponus afferre contra poſſit. Homini autem non minus timendum ſibi eſt ex impiis opinionibus, ex

contemtu

contemtu Eccleſiae, ex Haereſi & Schiſmate, quam ex malis moribus. Proinde vituperare non poteſt moderatas Imperatorum Leges in Haereticos; niſi qui pravas de Religione opiniones nihil hominibus, nihil Eccleſiae verae, nihil Reipublicae nocere ſentit, & iniquum putat urgere errantes, & pervicaces ad veritatem dignoſcendam atque ampleĉtendam, ſive cuſtodiendam. Neque vero quod tot praeceptis amorem in humanum genus expoſcat Deus, idcirco vexationes moderatae in Haereticos interdiĉtae dicendae ſunt. Nam ideo reipſa nos illas ab ipſo Deo probatas affirmamus, quia ex amore ſive caritate in Haereticos exercentur, quos non minus quam nos veritatis aſſeclas & erroris expertes vellemus, ut ipſi quoque nobiſcum Deo miſerante ab ira ventura liberentur. Amat & qui caſtigat. Innumera id exempla oſtendunt, & Judicum in primis, qui juſtis poenis nocentes pleĉtunt, ut perverſas eorum voluntates ſanent. Alioqui ne morum quidem crimina Deus amantiſſimus hominum aut punita vellet, aut ipſe puniret. Sed quod Cenſorem iſtum in tot paralogiſmos conjicit, illud eſt, quod tam Ethnicorum, quam Catholicorum, atque Haereticorum ſententias de Religione pari gradu habet tanquam meras *Opiniones*, hoc eſt, a certitudine aeque diſſitas: qua in re an non ipſe, qui tamen ſe Chriſtianum dicit, deſipiat, Eruditi judicent.

Ad Ethnicos Phereponus ſe rurſus confert, quos capitali ſupplicio, ſi ſacra Diis ſuis feciſſent, mulĉtandos, decretum eſt ab Imperatoribus Chriſtianis. Crudelem appellat Cenſor, & Chriſtiana manſuetudine prorſus indignam hanc Legem. Auguſtino autem hujuſmodi ediĉta laudanti talia reponit Phereponus pag. 603. *Haec ſi poſſent laudari, omnia a Chriſtianis, per tria prima ſaecula, diĉta contra perſequutionem Religionis cauſſa, quaſi ſtulta aut mala fide diĉta, eſſent habenda. Stultum enim fuiſſet id oppugnare, quod aequiſſimum eſſe putares; nam non perſequutio ipſa quaſi per ſe mala, potuiſſet ab iis oppugnari, ſed tantum, quae fieret contra reĉte ſentientes.* Crambem recoquere nos cogit Phereponus, & reponere, oppugnatam a Chriſtianis fuiſſe non omnem perſequutionem, ſed eas tantummodo, quae exercentur in verae Religionis perniciem, ac in tutelam impietatis. Id ergo olim oppugnabant Chriſtiani ſuis vocibus & ſcriptis, quod iniquiſſimum eſſe putabant, quum nempe ab impiis Ethnicis in Chriſtianos reĉta ſentientes fieret; aequiſſimum vero putabant, ſi pro veritate contra errorem factum fuiſſet. Quae heic quaeſo umbra ſtultitiae? At inquit Phereponus: *Cupiebant Chri-*

ſtiani

Digitized by Google

ſtiani ab Ethnicis, dum Ethnici erant, omnem perſequendi animum abjici; hoc eſt, ſe ab iis non vexari, quamvis Ethnici crederent eos in errore verſari, quod multis locis probari poſſet. Nos exſpectabamus teſtem, aut rationem aliquam, quibus demonſtraretur, Chriſtianos omnem olim, quaecumque eſſet, perſequutionem deteſtatos. Phereponus affert id ſolum, quod in quaeſtione eſt. *Multis locis*, inquit ille, *probari id poſſet*. Cur tam avarus eſt, ut ne unum quidem producat? At nos legimus Chriſtianorum veterum Apologias, Juſtini, Athenagorae, Minutii, Tertulliani, Cypriani, & ſimilium, & nihil tale reperimus. Toti illi ſunt in demonſtranda veritate & probitate ſuae Religionis, in calumniis evertendis, in Ethnicorum impietate ac injuſtitia prodenda: quo facto rectiſſime concludebant, iniquam eſſe perſequutionem, quam ſuſtinebant, atque adeo ab ipſa ceſſandum.

At Phereponus, lubenter dimiſſis veterum teſtimoniis, mirabilem rationem loco eorumdem de ſuo penu educit, ita ſcribens: *Quod ſi Chriſtiani perſequutionem non improbabant, ſi modo a recte ſentientibus in errantes exerceretur; oportuiſſet eos, ſi animum nudare voluiſſent, ſic Ethnicos alloqui; Nunc quidem, dum infirmiores ſumus, o Ethnici, a vobis diſſentientes clementer ferri cupimus. Sed ſi quando rerum potiemur, ne fallamini, non eamdem clementiam vobis praeſtare ſtatuimus: Aras, Templa, ac ſimulacra omnia evertemus, ſacrificiaque veſtra ita vetabimus, ut ſacra Diis veſtris facere vobis capitale futurum ſit. Interea vos oramus, ut erga nos clementer vos geratis, dum ſuperiores eſtis, quamvis, ſi unquam Imperatores Chriſtianos habere poſſimus, vos quaſi impios ſimus interfecturi, ſi Religionis veſtrae cultum tueri velitis.* Poſt hunc locum, quem integrum afferre placuit, ne ſita in ipſo victoriae ſpe fraudaretur Phereponus, nemo, ſi eidem credimus, non intelliget, aliter quam Auguſtinus ſentire debuiſſe Chriſtianos vetuſtiores. *Haec enim*, inquit Cenſor, *ſunt neceſſaria ſententiae Auguſtinianae conſectaria.* Nos vero nullum aliud conſectarium tam elegantis orationis a Pherepono conſictae videmus, niſi Phereponum ipſum in declamatoriis coloribus addiſcendis non fruſtra collocaſſe tempus. Nam qui trutina ſeveriore ſententiam Auguſtinianam expendunt, haec tam *neceſſaria conſectaria* aſſequi intellectu non poſſunt. Primo ergo dicimus, veterum quoque Chriſtianorum ſententiam fuiſſe, licere Magiſtratibus legitimis coercere impietatem, ac ſuperſtitionem, quae vere talis eſſet. Pro iis *multis locis*, quibus contrarium oſtendi poſſe, ajebat quidem Phereponus, in ſpe-

in ſpeciem minans, ſe non ſine induſtria a proferendis abſtinens; nos pauca dabimus. Juſtinus Martyr in Apologia ſecunda, quae nunc ab eruditis prima dicitur: ἡμεῖς μέν γὰρ πρὸς οὐδενὸς πείσεσθαί τι κακὸν δύνασθαι λελογίσμεθα, ἢ μὴ κακίας ἐργάται ἐλεγχώμεθα, ἢ πονηροὶ διεγνώσμεθα, Id eſt: *Noſtra*, inquit, *ratio eſt, a nemine nos quidquam mali pati poſſe, ſi non aut malefici coarguamur, aut pravi cognita cauſſa judicemur eſſe*. Infra ſubdit: *Oramus, ut quae Chriſtianis objiciuntur crimina inquirantur; atque ſi ita ſe habere probata fuerint, pro eo atque par eſt, puniantur, ſeu potius, acrius etiam puniantur*. Praecipuum autem crimen Chriſtianis objectum, Impietas ac Irreligio fuit. Quare Juſtinus ab iſto in primis purgat Religionem Chriſtianam, ejuſque cultores, atque doctrinam. In eadem verba ſcribit Athenagoras in Legatione pro Chriſtianis. *Trium flagitiorum infamem rumorem de nobis ſpargunt: Impietatem, Epulas Thyeſteas, concubitus inceeſtos*, ἀθεότητα, Θυέστεια δεῖπνα, οἰδιποδείους μίξεις. *Quae ſi vera ſunt, nulli vel ſexui, vel aetati parcite, ad poenas rapite, &c.* Tum rogat, ut ſi commenta haec ſint, atque calumniae, a ſaeviendo temperent contra juſtitiam. Rogat, ut de Chriſtianorum vita inquirant, quam innocentem invenient, & de eorum opinionibus, quas veras & pias non cognoſcere nequibunt. Impietatis autem calumniam ſibi primo loco ſuſcipit diluendam.

Num ergo perſequutionem quamcumque, an illam tantummodo, quae contra probos, pieque ac recte ſentientes fit, damnarent Chriſtiani antiquiores, ex his judicent aequi Lectores. Tertullianus itidem, quamvis una cum aliis merito conquereretur, a Romanis Chriſtianos propter diverſas de Diis opiniones tam crudeliter vexari, quum tamen reliquis Philoſophis in Imperio Romano liberum foret, quae vellent de Diis, & de Religione Ethnica ſentire: idem, inquam, Tertullianus Cap. X. Apologet. agnoſcit, Chriſtianos jure ac merito fore plectendos, ubi falſa & impia eſſe oſtenderetur eorum ſententia de Diis. *Scimus*, inquit, *Deos non colendos. Itaque Sacrilegii, & Majeſtatis rei convenimur. Summa haec cauſſa, immo tota eſt, & utique digna cognoſci, ſi non praeſumptio, aut iniquitas judicet: altera quae deſperat, altera quae recuſat veritatem*. En quo in loco ſtatuat ille totum quaeſtionis cardinem. In opinionum videlicet examine. Si vera de Diis ſentiant Chriſtiani; injuſta vexatio fuerit. Sin impia & ſacrilega; tum juſta perſequutio. Addit propterea. *Exigere debetis, uti probemus, non eſſe illos Deos, & idcirco non colendos; quia tunc demum coli debuiſſent, ſi Dii fuiſſent. Tunc*

& Chri-

& Chriſtiani puniendi, ſi quos non colerent, quia putarent non eſſe, conſtaret illos Deos eſſe. Quibus ex verbis plane videas, non ſolum non improbatas, ſed probatas a veteribus Chriſtianis perſequutiones, quum contra errorem ac impietatem fiebant; quae ipſa Auguſtini ſententia eſt.

Ergo non inquiat Phereponus, quaecumque ab iis Chriſtianis dicebantur contra perſequutionem adverſus ſe commotam, mala fide fuiſſe dicta. Damnabant ii atque deteſtabantur perſequutionem injuſtam, qualis apertiſſime erat, quae contra eoſdem fiebat; non autem damnabant, quae juſte fieri poterat contra patentiſſimam Ethnicorum impietatem. At Phereponus reponit: Ergo animus erat Chriſtianis perſequendi, quum poſſent, Paganos, & *oportuiſſet eos, ſi animum nudare voluiſſent*, ad Ethnicos loqui concinna illa oratione, quam nuper ex ore ipſius excepimus, *aut certe nihil obſtabat, quominus eorum dicta ſic interpretarentur Ethnici, ſi Chriſtiani credebant, quod hiſce temporibus credebat Auguſtinus.* Mirum eſt, hominem acutum nondum perſpexiſſe, aut perſpicere non potuiſſe, quantum interſit inter ſentientem, licere aliquid facere, & volentem, ſive cupientem facere id quod licitum creditur. Chriſtiani veteres utique arbitrabantur, fas eſſe impios vexationibus moderatis ad meliorem ſententiam incitare. At quis Logicam veram edoctus inde veluti neceſſarium conſectarium deducat: ergo & cupiebant perſequi impios? Innumera ſunt, quae facere licet; & tamen homines facere neque cupiunt, neque volunt, quia & ipſum non facere licitum eſt. Ridiculum praeterea eſt, eam Chriſtianis affingere orationem, quum Chriſtiani illi nondum ſcirent, an opus aliquando futurum foret ſuppliciis ad cohibendam Ethnicorum ſuperſtitionem, & an Ethnici omnes Chriſti Fidem ultro non eſſent amplexuri; & an Imperatores ſibi addictos tam cito habitura eſſet Chriſtiana Religio. Deinde num ſpectabat ad privatos Chriſti fideles dicere: *Nos ſtatuemus, nos evertemus, nos vetabimus*, nos perſequutionem faciemus? Regum, non privatorum, iſta ſunt jura; & velle talia ad Reges pertinet, non ad ſubjectos. Neque adeo inepti erant Chriſtiani illi, ut incertam voluntatem Imperatorum futurorum tam circumſcripte, tam fidenter in Ethnicos interpretarentur, quum ne certum quidem ſibi foret, quis rerum ſtatus futurus eſſet, quum Eccleſia hujuſmodi Imperatores habitura erat. Quod ab Ethnicis interrogati reſpondere poterant, illud erat: An Imperatores, (ſi quando ſocietas Chriſtianorum habebit) contra vos aſperi quicquam ſint conſtituturi, nos

 latet.

latet. Scimus quidem, ſi id ab ipſis fiet, licite faciendum ex veſtra ipſorum opinione, qua fas licitumque creditis impios & ſacrilegos vexare, ut ad Veritatem aſſurgant. Quod eſt ad nos, paratiſſimi ad oſtendendum ſumus, & evidenter oſtendemus, ſi nos audire ſuſtinebitis, ſi aequas aures praebebitis rationibus, unam noſtram Religionem Veritatis & Pietatis eſſe Magiſtram; atque adeo nullum vobis juſtum eſſe titulum tam crudeliter ſaeviendi in Chriſtianam gentem.

Sed quod Phereponianae declamationis abſurdum auget, eſt comparatio inſtituta inter perſequutionem ab Ethnicis in Chriſtianos, & alteram a Chriſtianis in Ethnicos commotam, quam poſtremam Pherepouus invidioſiſſime commemorat, & lepide ex ipſo Chriſtianorum ore audire nos facit. Neminem ex Ethnicis interficiendum ſanxere Chriſtiani Imperatores, quod Ethniciſmo adhaereret, quod Superſtitionem minime ejurare vellet, quod Religionem Chriſtianam non amplecteretur. Vel Honorii, & Auguſtini tempore ingens Paganorum copia pacifice agere ſinebatur intra fines Imperii Romani, & in ipſa Urbe; immo ad Conſulatum uſque aſcendebant Proceres aperte Pagani. Quid heic quaeſo ſimile cum perſequutione teterrima ab Ethnicis tandiu facta, cujus erat ſcopus invitas Chriſtianorum voluntates, ſine rationum pondere, & ſolo mortis metu, cogere ad abnegandum Chriſtum, & ad colendos mortuos Deos? Quid ergo adverſus Ethnicos ab Imperatoribus Chriſtianis conſtitutum eſt? Nempe externum Ethnicae Religionis, ſive ut melius dicam, publicum Superſtitionis exercitium Caeſarea lege interdictum, & capitale ſupplicium contra inobſequentes propoſitum fuit. Hanc legem *crudelem, & Chriſtiana manſuetudine prorſus indignam*, Pherepono appellare placet. Verum vel ex ipſis Haereticis Principibus nemo licitum ſibi nunc non putat, cum externum cultum publicumque exercitium interdicere illarum Religionum, quas impias & ſacrilegas eſſe credit, tum inobedientes extremis plectere rigoribus. Petat homo ille a Batavis ſuis, ab Anglis, & reliquis Proteſtantibus, num id facere liceat, quando licitum ſibi omnes duxerunt (in hoc tamen errantes) e ſuis proſcribere finibus ipſius Catholicae Religionis exercitium: quam, utut caeco odio ferantur, comparare nunquam audebunt cum impia & manifeſta Paganorum ſuperſtitione. Praeterea videat novus iſte Patronus Ethniciſmi, quei nunc audeat crudelitatis poſtulare Imperatores, quod in ſuo Regno tolerare noluerint publicum Idolorum cultum, quem tantopere exſecrantur divinae Litterae, & eradicandum jubet Deus; & non eradicare quum poſſis, crimen eſt, intacta

tamen

tamen in hominibus ſubjectis arbitrii libertate relicta. Talia ab homine Chriſtiano, & nequaquam hebete, exſpectanda non erant; eoque minus, quod ipſos Chriſtianos ita loquentes inducat, ut videantur liberas Ethnicorum voluntates olim coegiſſe ad Chriſti Fidem, & multis caedibus eorum fregiſſe contumaciam; quod falſiſſimum eſt.

Pergit Phereponus pag. 603., & adverſus Auguſtinum demonſtrare conatur, minime pertinere ad Imperatorum poteſtatem coercere, vel punire impios, & a Religione vera alienos. Inquit autem, ſummis Poteſtatibus demandatam ſolum fuiſſe Legum civilium, & publicae tranquillitatis tutelam, nullam vero ſocietatem eſſe, quae iiſdem Poteſtatibus detulerit *curam opinionum, praeſertim Theoreticarum, ita ut eas ſanciant, quae ipſis placebunt, proſcriptis omnibus aliis, atque auctoritate ſua, & armis, ſi neceſſe ſit, e Republica eliminatis.* Tum addit, neminem tam inſanum eſſe, qui putet ſibi neceſſe eſſe ſequi opiniones ſummae Poteſtatis; alioquin innumera inde conſequerentur abſurda. Sed quid attinet ultra immorari in illius rationibus referendis? Quaecumque ille habet, quadrare forſitan poſſunt in Batavorum, & Anglorum πολιτείαν, apud quos ſaeculares Poteſtates, ſive civiles Magiſtratus, ſibi jus perperam arrogant dirimendi Religionis negotia atque controverſias; & apud quos (ſi principia ſequi velint, propter quae a Catholica Eccleſia ſeſe disjungere licitum putarunt) nullis Conciliis, & ne ipſi quidem Eccleſiae ſuae, in Fidei cauſis, certa ab errore immunitas tribui poteſt. Apud illos, inquam, jure conqueri poteſt Phereponus Arminianus, quod Arminianos Haereticos Calviniſtae potentiores minis & poenis olim a ſententia dimovere voluerint, quum certe ſecundum eadem principia magis iſti quam illi de veritate ſuarum opinionum certi eſſe non poſſint. Et nos habemus, quod Prudentius περὶ στεφ. de Gallieni Caeſaris edicto habet.

Damnes, ſi ſapias, anile dogma.
Juſſum eſt Caeſaris ore Gallieni.
Quod Princeps colit, colamus omnes.

Verum haec neque in Religionem Catholicam, neque in Catholicos Imperatores quidquam conveniunt. Nemo noſtrum dicit, nos ſequi oportere ſummarum Poteſtatum Religionem, quaecumque ſit; nam Regibus terrae nunquam Deus pollicitus eſt, eos in Veritatis partibus ſemper futuros, neque eorum judicio dimiſit Religionis verae criterium. Eccleſiam dicimus audiendam & ſequendam eſſe. Evidenter

denter oſtendimus, contra Ethnicos aliaſque a Chriſto averſas gentes, veram in iſta Eccleſia Religionem reperiri; & adverſus Haereticos aeque evincimus, huic uni Eccleſiae concedendum, & obtemperandum eſſe in quaeſtionibus & judiciis ad Religionem pertinentibus. Huic igitur Eccleſiae ipſi quoque Reges parent, nihil in hoc a ceteris Chriſtianis diſſimiles; ſed ipſorum Regum eſt cum Religionem iſtam veram, tum Eccleſiam ipſam, ejuſque unitatem auctoritate ſua tueri. Ut igitur verum eſt, ſummis ſaeculi Poteſtatibus nunquam conceſſum fuiſſe jus decernendae Religionis verae, aut ineluctabilis judicii ferendi de opinionibus ad Religionem ſpectantibus; ita falſum eſt, ad ſummas ipſas Poteſtates non pertinere defenſionem caeleſtis Religionis, & unitatis Eccleſiaſticae. Primum Reipublicae vinculum Religio eſt; & nihil magis hominum intereſt, quam aut veram ipſam Religionem cognoſcere, aut in ipſa permanere, quum & ideo in mundum invehantur, corporique copulatae heic peregrinentur animae, ut Deo vero ſerviant, & intelligant quid de ipſo ejuſque operibus credendum, quiſve ei cultus ſit exhibendus. Nemo ergo non videat, non a populis tantum, ſed ab ipſo Deo demandari Principibus curam arcendae impietatis, & ſervandae ac propagandae Religionis illius, quae certa & divina probari poteſt: quippe quod aperte in civilem animorum concordiam, in Dei honorem, atque in incredibilem utilitatem populorum poſt mortem, cura iſta redundet. *Quis mente ſobrius* (utar Auguſtini verbis in Ep. 185. Cap. V. §. 20. olim 50.) *Regibus dicat: Nolite curare in Regno veſtro, a quo teneatur, vel oppugnetur Eccleſia Domini veſtri? Non ad vos pertineat in Regno veſtro, quis velit eſſe ſive religioſus, ſive ſacrilegus: quibus non poteſt dici: Non ad vos pertineat in Regno veſtro, quis velit eſſe pudicus, quis impudicus?* Uſque adeo autem verum eſt, Religionis tuendae curam ſummis Poteſtatibus traditam, & velut a natura inſitam eſſe, ut vix ulla oſtendi poſſit Reſpublica, quae contra impietatem, contra violatores ſuae Religionis, Leges aliquas non condiderit, quamquam illa ſaepe Religio falſa ac ſacrilega fuerit.

CA-

CAPUT DUODECIMUM.

Poſito in Regibus jure venandi impios, nulla Chriſtianis, aut ſaltem Catholicis imminere debent incommoda apud Ethnicos & Muhammedanos. Religio Chriſti manifeſte vera, eamque tueri pertinet etiam ad Reges. Poenae utiles, ut Haeretici in veritatem attentius oculos convertant. Quam ſanctitatem in ſubjectis exigere debeant civiles Leges. Diſſenſiones in Religione politico quoque regimini noxiae. Lactantii locus explicatus. Eccleſiae Catholicae aperta veritas, & potiſſimum in controverſia cum Donatiſtis.

AT, inquit Phereponus pag. 603. *Si dixeris, non licere errantibus poteſtatibus facere, quod licet recte ſentientibus, in labyrinthum inextricabilem te conjicies. Nam quis demum judicabit heic de errore? Credunt Ethnici, credunt Muhammedani, credunt Haeretici Principes te errare, qui te putas recte ſentire; ac proinde te venare debebunt, niſi forte velis tibi ſoli ab omnibus credi, a te vero nemini; quod furioſum eſſet.* Quaeſtio noſtra eſt, num Regibus liceat moderatis vexationibus impios & a veritate Fidei alienos ſolicitare ad amplectendam Religionem veram. Magnum incommodum, ſi id licere affirmemus, inde minatur Phereponus; arrepta enim hac ipſa opinione, Ethnici, Muhammedani, ac Haeretici Principes, quibus perſuaſum eſt, ſe bene ſentire, ceteros vero a germana Religione abeſſe, in poſterum ſibi jus tribuent debacchandi in recte ſentientes. Fateor & ego non leve futurum hujuſmodi incommodum. Sed velim ſcire, num Phereponus putet, aliquid deſinere eſſe licitum ac bonum non alia de cauſſa, quam quod eadem ipſa re impii & ſceleſti illicite ac male utantur, aut uti poſſint. Licita & bona eſt auctoritas legitimis Principibus delata puniendi ſontes & facinoroſos. Certe a ſua bonitate jus iſtud non cadit, quod ſive mali, ſive errantes Principes inſontibus quandoque noceant, aut nocere valeant. Religionem veram amplecti, defendere, perſuadere ceteris, & propagare, optimum caeloque gratiſſimum eſt. Num idem dicendum de amplectentibus, tuentibus, ſuadentibus, atque propagantibus Religionem falſam, ſive Superſtitionem? Iſtudne malum facere potis eſt,

eſt, ut illud ceſſet, quod prius erat, bonum eſſe? Non ergo evincit Phereponus, injuſtam illicitamve eſſe impiorum & prave in Religione ſentientium vexationem, eo quod eadem auctoritate poſſit & impius in bene ſentientes uti. Sed eo ſemper deveniendum, ut quaeratur, quis veram tueatur Religionem, & quis ab ipſa aberret.

Attamen, inquit ille, quis Judex erit? cui potius credendum? cur tibi uni credendum, quum tu nemini concedere velis? Quid autem aliud heic agit Phereponus, niſi ſe conjicere in intoleranda illa abſurda, quae non ita pridem monuimus eſſe omnino vitanda? Nempe non ſine gravi ignominia Chriſtianae Religionis neceſſe eſt ille ſibi fingat, ita doctrinae & Eccleſiae, quam Salvator tradidit, atque fundavit, occultam eſſe Veritatem, & lucem, ſive tam parum evidentes parumque manifeſtas eſſe rationes Fidei noſtrae, ut *furioſus ſit* (verbis Phereponi utor) qui ſibi Chriſtiano ab Ethnicis, Judaeis, atque Muhammedanis credi, ipſe vero nemini ex illis credere velit. Quis non miretur, ac doleat, ab homine, qui ſe Chriſtianum dicit, furentes appellari Chriſtianos, quum ſibi de veritate Religionis noſtrae tot ac tam invicta argumenta ſolidaſque rationes proferentibus credi a ceteris volunt. Quid Chriſtiani nominis hoſtes pro ſe in poſterum non dicant, ſi nunc pertinaciae ſui erroris ita plaudentes inveniant ipſoſmet Chriſtianos? Deinde ex Phereponi ſententia conſequens erit, excuſandos eſſe, aut excuſandos credere ſe poſſe, quibus Chriſti Religio non arridet, & contra Superſtitio placet; nam de vera Religione nemo in terris Judex eſſe poteſt, & *oportet, unuſquiſque ſequatur & faciat, quod veriſſimum & optimum, ex animi ſui ſententia, ei videtur.* Haec ſunt Phereponi verba, poſt quae neſcio, quei damnare ille amplius pergat immanem & injuſtam Ethnicorum ſive Judaeorum crudelitatem in Chriſtianos, nedum juſtam & moderatam Catholicorum ſeveritatem in averſos a Religione vera. Quippe tum his, tum illis optimum ex animi ſententia videbatur perſequi gentem, Deo, ut credebant, inviſam; ipſique Deo ſe praeſtare obſequium arbitrabantur, quum a ſe diſſentientes plectebant.

Reliqua perquam horrenda conſectaria, quae hinc fluunt, iterum exponere opus non eſt. Intelliget ipſe Phereponus, ſi animo minus nobis infenſo in ſuarum opinionum effrenem licentiam inquiret. Quod ſi, ut Chriſtiani toties oſtenderunt, & facile adhuc demonſtrare valent, evidenter Ethnici, Muhammedani, ceterique id genus homines Veritati repugnant; neceſſe eſt etiam, evidenter cognoſcere

gnoſcere poſſint, ſe in Juſtitiam peccare, quoties Chriſtianos ſanctiſſimae Religioni addictos perſequuntur, & perſequi licitum putant. Neque porro minus conſtare poteſt, Haereticos in errore verſari, ſimul ac eorum doctrina & credendi methodus, exigitur ad conſtantiſſimas ac certiſſimas regulas Catholicae Fidei. Quae quum ita ſint, ubi Principes Ethnici, Muhammedani, ac Haeretici vexare inſtituant Chriſtianam atque Catholicam gentem, tanto ſe crimine illi obſtringent, quantum crimen eſt apud Deum, ab ipſa Religione Chriſti & ab Eccleſia Catholica abeſſe ac defeciſſe. Catholicis vero tunc exſerendae ſunt rationes quum Fidei noſtrae, tum alienae injuſtitiae: quibus ſi nihil proficiatur, & errare ac ſaevire pergat caecus perſequutor: arma patientiae tum expedienda ſunt, & illa Apoſtoli verba alte animo committenda: *Omnes qui in Chriſto pie vivere volunt, perſequutionem patientur.* 2. Tim. III. 12. Non alia ratione, non alio clypeo ſeſe tutati ſunt veteres Chriſtianae Religionis Athletae.

Sed nullamne, inquies, curam Religionis gerere debent Principes? Ita ſe interrogat Phereponus, atque ita ſibi reſpondet pag. 603. *Maximam & quae in hoc potiſſimum ſita eſt, ut ne quis Religionis cauſſa alium vexet aut male habeat, &c.* Ne nos quidem dicimus, vexari quemquam Religionis cauſſa debere ſine auctoritate Principis. At hoc miſſum faciamus. Si igitur Phereponi judicio ſtandum eſt, nullam fere aliam Religionis curam gerere Principes debent, niſi ut cuicumque ſubjecto liceat quam velit Religionem pacifice tueri. Dum ſibi legibuſque civilibus morigerum habeat populum, cetera Princeps contemnat, & pro nihilo ducat, Deum blaſphemari, ſacrilegis ritibus creaturas adorari, Chriſtum fabulis accenſeri, ejuſque veram Eccleſiam, & Sacramenta ut lubet proſcindi. Scilicet, ſi Pherepono credimus, nullam ferme Religionis curam gerere debet Princeps, ſed tantum politicae ac temporalis tranquillitatis, quam diverſarum Religionum cauſſa turbari ipſe nunquam ſinet. En ut ſolum temporalia Phereponus ſapit. Sed oblitus eſt, ut puto, in ſacris Litteris Moſem, Phinees, Heliam, Jehu, Ezechiam, Joſiam, & alios laudari propter pietatem, quod aut lucos, & Templa Idolorum disjecerint, aut impiis ſublatis cultum ac Religionem Dei veri propagarint. Oblitus eſt, Religionem praecipuum eſſe bonum humani generis, politice etiam conſiderati. Neque perſpexit, aliter Regem, quia homo eſt, aliter quia Rex eſt, & Rex Chriſtanus, inſervire Deo, ac aeternae hominum felicitati, debere. Quod ſi hominum ſingulo-

rum

rum virtus eſt, & quiddam etiam debitum, Veritatem cognitam propagare, ac bonum diffundere, erroremque atque ſuperſtitionem auferre: quanto magis Regum munus id erit, quorum curae tradita eſt vera populorum felicitas, quorum auctoritati demandatum & vitia emendare ac evellere, & virtutes, quarum prima Religio eſt, conſervare, poenis quoque, ſi res poſcat, adhibitis?

At, reponit Phereponus pag. 604. *nulla alia tutela indiget Veritas, niſi ut ei liceat luce propria fulgenti oculos hominum ad ſe convertere, & firmis rationibus animos eorum allicere. Nulla erroris oppugnatio certior eſt quam ut perſpicue confutetur, & libere retegantur hallucinationes. Sic ergo faveant Magiſtratus Veritati, ſic Errori adverſentur. Ubicumque utrumque licebit facere, brevi de Errore Veritas triumphabit.* Profecto & nos dicimus, nullam erroris oppugnationem eſſe validiorem, quam ut perſpicue is confutetur; immo nullam aliam ejus oppugnandi rationem legitimam nos novimus, quando ipſas errantium vexationes ideo ſolum probamus, quod a veritate devii per eas fieri ſoleant attentiores ad perſpiciendos errores. Nulla autem alia tutela, quam confutatione errorum, juvandam eſſe Veritatem, & etiam ſi nil aliud agas, brevi de Errore ipſam eſſe ſemper triumphaturam, ſuadere quidem, ſed nobis nunquam perſuadere Phereponus poterit. Nimium in noſtros omnium oculos experimenta contraria, eaque paſſim, & omnium temporum, incurrunt. Certe arbitretur, ut puta, Phereponus, cum Veritate conſentire Arminianorum opiniones. Eaſdem porro perſpicue expoſuerunt Arminius, Epiſcopius, Grotius, & alii non pauci; contrarias quoque rationibus variis infectati ſunt iidem. Nunquid vero in Arminii ſententiam ingenti copia conceſſere conterranei ſaltem Calviniſtae rigidiores? Nunquid Calvini dogmata de Lutheri erroribus hucuſque triumpharunt? Num de ipſis Idololatris, atque Judaeis, quibuſcum verſantur Batavi? Alia innumera exempla praetermitto. Aut ergo fateatur Phereponus, veritatem ſibi ſuiſque deeſſe (quod nos credimus): aut intelligat, non ſufficere interdum veritatis praedicationem; ſed moderatas quoque & opportunas vexationes non parum prodeſſe ad effringendam pertinaciam & caecitatem, quam Veritatis praedicationi opponere ſolent errantes. Neque ſolum obduratae perſtant in veteri errore mentes, ſed quotidie in novos alios diffluunt, in Haereſes, in Schiſmata, in Scepticiſmum ac Atheiſmum ipſum, ſi nullo freno, ſi nullo terrore compeſcantur. Non ergo Veritatis, ſed Erroris conſervatio & propagatio ex ea licentia, & pace dimanat,

nat, quam Phereponus tantopere extollit atque commendat. Confutatione autem non indiget, quod ſubinde ille in culpam potius Chriſtianorum, quam in vitioſos Ethnicorum affectus, rejiciat ſeram poſt Conſtantinum ipſum de Ethniciſmo victoriam. Nemo rerum cauſſas intime perſcrutetur, & Hiſtoriam calleat, ſecumque reputet, quid ante & poſt Conſtantinum, & noſtra etiam tempeſtate, factum fuerit, & fiat: cui ſtatim innoteſcere non poſſit, quam leviter, quam ſine pudore, & quanta cum infamia Chriſtianae Religionis, atque contemtu veritatis, talia nunc a Pherepono obtrudantur.

Infra contendit idem Cenſor, imperite ratiocinari Auguſtinum, dum in Haereticos, atque in impias diſſenſiones juſte exerceri poſſe rigorem legum putat, quia Apoſtolus inter opera carnis enumerat *fornicationes*, *immunditias*, *contentiones*, *aemulationes*, *animoſitates*, *diſſenſiones*, & *haereſes*. Inquit ergo Phereponus: *Quis ignorat*, *quaecumque Evangelicis Legibus damnantur*, & *quae praeſertim Paulus loco ab Auguſtino allato perſtringit*, *civilibus legibus nec ſolere plecti*, *nec poſſe?* Tum addit, *Leges civiles eſſe hominum conditioni attemperatas*, *nec ab iis eximiam quandam ſanctitatem poſtulare*, *ſed tantum eam virtutem*, *ſine qua Civium ſocietas incolumis eſſe non poteſt*. Auguſtinus locum Apoſtoli attulerat, ut oſtenderet, Haereſes, & Schiſmata, & diſſenſiones in Doctrina Fidei, iniquitatis eſſe fructus. Quum vero Idolorum cultores juſte puniri poſſe Donatiſtae faterentur: hinc Auguſtinus Haereticos quoque merito vexari atque coerceri poſſe inferebat. Phereponus contra neque Haereſes, neque Idolorum cultum inter ea crimina recenſet, propter quae a civilibus Legibus ſunt homines male habendi. Quod quum audio, mihi videor audire hominem nulli Religioni addictum, aut certe a veritate Religionis Chriſtianae alienum, qui jura duntaxat politica atque temporalia populis praeſcribat, nihilque de Religione vitioſa vel falſa curandum eſſe ſummis Poteſtatibus dicat. Sed nos reſpondemus, pleraque ex iis, quae per Apoſtolum damnantur, civilibus Legibus poſſe, ac ſolere interdici atque puniri, praeſertim ſi haec vitia potiorem populi partem occupent, aut in immodicos exceſſus erumpant. Deinde dicimus, Idololatriam, Impietatem, Haereſes, & Schiſmata, mala omnium graviſſima eſſe. Quare ubi populi & Reges in Chriſti Religione & Eccleſia deſcripti ſunt, hoc eſt qua Chriſtiani ſunt, & auctoritate eminent, quantum poſſunt ſtudere debent, non ſolum ut ne tantum bonum inter cives peſſum eat, ſed etiam ut perditum recuperetur. Nunquid enim liberum eſſe, & licere im-

Digitized by Google

pune cuicumque debet vel temerario vel deliranti, frangere divinitus datas Religionis verae Leges, & caeleſtia Dogmata falſi arguere, & impiis opinionibus animos hominum corrumpere, & Deum blaſphemiis appetere, & Sacerdotibus a Deo conſtitutis negare obſequium, & recte ſentientes erroris per calumniam arguere, & diſſidiis prout lubet unitatem Fidei atque Eccleſiae diſrumpere, populumque aut exemplo aut praedicatione in errorem ac impietatem impellere? Quid fiat de ſanctiſſima Religione, ſi nullo freno compeſcenda eſt ingeniorum licentia, atque animorum corruptio? Utique civiles Leges eximiam quamdam ſanctitatem a populo non exigunt, & humanae infirmitati indulgent. Sed qui a germana Religione abeſt, & Idolis famulatur, & ambitioſo Schiſmate dilaniat Eccleſiam Dei, non ſolum mediocri illa ſanctitate caret, ſed exſecranda impietate abundat, a qua niſi ante mortem ſe expediat, neque ipſi proderit mediocris ſanctitas, neque ulla virtus. Nequit autem fieri, quin & civilis ſocietas ex his etiam diſſenſionibus aliquas tandem contrahat rimas, & potiſſimum ſi ſcriptis & eruditione error invadatur, veritas depraedicetur: quod facere jubentur Chriſtiani manifeſto ſuae Legis praecepto, & Caritatis conſilio, & Juſtitiae fiducia. Etenim aegre fert unuſquiſque, ſe Deo inviſum credi propter ſuas opiniones, impiumque idcirco, & Antichriſtum, & errantem ſeſe appellari, ſibique aeternae mortis poenas ab aliter ſentientibus deputari. Hinc odia, ſimultates, atque contentiones, quas nulla Hiſtoria non refert, ipſaque experientia nunc etiam abunde teſtatur. Quid, quod ab Evangelica ipſa Lege jubemur Haereticos, & impios, devitare, atque ab eorum abſtinere commercio, niſi aliud neceſſitas politica ſuadeat? Plerique autem Politicae Diſciplinae Magiſtri ſatis oſtendunt, Religionum diverſitatem civili etiam Regnorum tranquillitati, & concordiae nimium nocere. Quis igitur injuſtitiae poſtulare audeat Reges auctoritate ſua uſos, ut una vera Fides propagetur, ut error proſcribatur, ut unitas Religionis & Eccleſiae cuſtodiatur, ſive inſtauretur, atque ut legitimus Chriſti grex in mille Sectas Opinioneſque contrarias atque abſurdas pro hominum arbitrio quotidie non ſcindatur; quod fieri, ſi Phereponianis conſiliis contenti ſumus, facillime poteſt ac ſolet?

Alia ſunt, quae congerere me vetat alio feſtinans oratio. Sed reponit Phereponus iſta Lactantii verba e Lib. 5. Cap. 19. mihi 20. Div. Inſt. *Defendenda Religio eſt, non occidendo, ſed moriendo* (*monendo* habent alii Codices); *non ſaevitia, ſed patientia* (*ſapientia*

tia habent alii Codices) *non ſcelere, ſed fide. Illa enim malorum ſunt, haec bonorum* &c. *Nihil eſt tam voluntarium, quam Religio; in qua ſi animus ſacrificantis averſus eſt, jam ſublata, jam nulla eſt.* Haec, ut opinor, loca illa ſunt veterum Scriptorum, quae nuper ajebat Phereponus, ſe poſſe, at nolle producere in ſuae ſententiae tutelam. Non diſſimilia ex Arnobio petere potuit, hoc eſt ab ejuſdem Lactantii Magiſtro. Equidem excipere poſſem contra iſtorum Scriptorum auctoritatem, quae inter Chriſtianos tanti, ut conſtat, non eſt, & cui graviorum Patrum ſententiam opponere liceret: attamen reſpondere juvat, talia quidem poſſe convenire in Ethnicos, non autem in Catholicos Principes. Illis una cura erat Chriſtianam gentem non monitis, non rationibus, non doctrina, ſed caedibus, & immanibus tormentis vincere. Chriſtiani vero Principes gentem nondum Chriſto deditam non ſine perſuaſione, argumentis, & Caritate ad rectam Fidem pertrahere conantur. Si aliqua vi interdum utuntur, & vexationibus, moderate & ex amore utuntur, qualis poenarum uſus deceat Patrem, ac Principem amantem, non crudelem Tyrannum. Et ne nos quidem eos umquam occidendos profitemur, ideo duntaxat quod a nobis diverſa ſentiant: quippe noſtra quoque ſententia eſt, Religionem voluntariam eſſe debere.

Quamobrem nihil heic ſimile habet Catholicorum Principum uſus cum teterrima Paganorum impotentia atque crudelitate; neque Lactantii ſententia excludit ſalutarium poenarum uſum, quem in parentibus vel amantiſſimis contra filios reluctantes atque errantes nemo eſt qui vituperet aut damnet. Lactantius vero, atque Arnobius, nihil aliud deteſtabantur, quam vim ſine perſuaſione & ratione adhibitam, & vim crudeliſſimam, quae invitis voluntatibus Religionem ingerat. *Non audent*, ajebat eodem loco de Ethnicis Lactantius, *quidquam de rebus docere divinis, ne & a noſtris derideantur, & a ſuis deſerantur.* Furor & ſaevitia pro rationibus erant. Igitur quamvis ſtatuamus, uti revera ſtatuendum eſt, Religionis verae electionem voluntariam eſſe debere, atque ad illam invitos homines non eſſe adigendos; adhuc tamen ſtatuendum eſt, licitum eſſe ac ſaluberrimum ſeveritatis uſum, qua homines urgentur, ut falſam Religionem, impietatem, erroremque ſuum animadvertant, veramque Religionem rationibus victi libere ac voluntarie poſtea amplectantur. Hoc eſt, etiamſi voluntarium eſſe debeat, Virtutem & Religionem veram ſequi, nam ſine voluntatis conſenſu Virtus nulla eſt, atque Religio; attamen liberum eſſe cuicumque non debet in vitia

voluntarie ferri, in impietate pacifice vivere, & a Veritate, ſanctaque Religione pro ſuo arbitrio deficere. Poſtremum hoc oſtendat Phereponus; oſtendat, liberum eſſe debere cuicumque maxima ignominia afficere Deum, & abuti ſua poteſtate illum, qui ab impietate, ac errore omnium perniciosiſſimo per aliquas moleſtias revocare conetur ſubjectam gentem, ipſamque facere Deo amicam; demonſtret, praeter jus & fas agere, qui moderato rigore cohibeat arrogantes, ignaros, & ſceleſtos, quominus a veritate ac unitate Catholicae Eccleſiae tanti facienda ſeſe libere divellant, & Schiſmata ac Haereſes ita Deo inviſas conflent. Denique reſpondeat Patribus, & Auguſtino in primis, tanta argumentorum copia id licere, & laudandum eſſe oſtendentibus. Sed ille rem confeciſſe ſe putat, quod unum aut alterum ex iis argumentis curſim, ut hactenus vidimus, arrodat.

Incommoda interim nobis ille minatur ex hujuſmodi ſententia. Verum haec abeſſe debere dicimus, quia dum attente rationes expendantur, conſtare poteſt, & re ipſa conſtat, quaenam ſit vera, quaenam falſa Religio; quo poſito nemo niſi caecus & ſumme impius perſequi poteſt Religionis verae cultores. Eo tandem illi neceſſe eſt dilabatur, ut neget conſtare poſſe, ſive dicat incertum eſſe, cuinam ſit germana Religio. Nos contra id falſum eſſe oſtendimus ex abſurdis, conſequentibus hujuſmodi ſententiam, Stoicis, Symmacho, aliiſque recentioribus non ingratam. Provocamus deinde ad experientiam, immo ad ipſum Phereponum, qui negare nequeat, quin falſitas cujuſcumque Religionis a Chriſto averſae evidenter intelligi poſſit. Quod ſi Ethnicis, Muhammedanis, atque ipſis Haereticis id non conſtare dicatur, ii monendi ſunt, ut attentius rationes Catholicorum audiant, & aequius judicent. Sin errorem vel his auditis fovere pergant, ii non placide ferendi ſunt, qui ex affectu pravo ac pertinacia videre nolunt, quod aequus omnis judex videat. Non autem damnandi, qui temperata aliqua vexatione illos urgent ad intuendam veritatem noſtrae Religionis, & errorem ſuae. Immo commendandi, qui recta in Religione perſtant, rationibuſque, ac perſuaſionibus, & praedicatione non minus demonſtrare, quam propagare conantur rectam hanc Religionem, & ſalutari etiam ſeveritate ex officio Caritatis in ſubjectam gentem utuntur, ut iſta aut erudiri ad ipſam Veritatem, ſe patiatur, aut ad ipſam Veritatem, quam temere deſeruit, ſe rurſus reſtituat.

Quod eſt ad Auguſtinum in Donatiſtas agentem, nihil evidentius eſt, quam ipſum pro bona cauſſa adverſus errorem ſcripſiſſe, & mo-

& moderatum rigorem Legum jure ab ipſo fuiſſe probatum. Lepidum autem ſe nobis exhibet Phereponus, quum pag. 493. in notis ad Aug. Epiſtolam XCIII. argumenta ejuſdem pro aequitate perſequutionis in Donatiſtas facta his verbis amoliri nititur. *Heic & ubique ſtatuit, atque adſumit pro comperto Auguſtinus, quod in controverſia erat poſitum, ſuam nimirum Eccleſiam fuiſſe unam, excluſis Donatiſtis, Chriſti Eccleſiam. Non equidem probo Donatiſtarum Schiſma, ſed cum illis diſceptanti abſurdum fuit perpetuo id adſumere, quod praefracte negabant.* Is fuit Donatiſtarum error, ut illius Schiſmatis injuſtitia facilius, quam aliorum complurium, liquido ſe prodere poſſet. Pleraeque aliae controverſiae inter Chriſtianos in Juris & Opinionum diſcordia verſantur. Illa in Facti contentione potiſſimum ſita erat; quare civili etiam Judicio dirimi, ejuſque aſſeclae ad formam juris communis abſolvi, ſive damnari poterant. Et re ipſa, ut unum hoc dicam, Caecilianus non ſemel objecta ſibi crimina purgavit cum in Imperatoris aula, tum in Conciliis Epiſcoporum. Niſi Donatiſtarum veſaniae aliter viſum fuiſſet, jam ſublata erat Schiſmatis cauſſa. Id aequus omnis rerum aeſtimator tunc perſpiciebat; nunc aperte idem nos perſpicimus; & ipſe Phereponus non heic tantum, ſed alibi quoque Donatiſtarum Schiſma improbavit. Quid eſt ergo, quod idem Phereponus adverſus Auguſtinum nunc habet? *Aſſumit Auguſtinus pro comperto, quod in controverſia erat poſitum.* Hoc eſt, male Auguſtinus contendit, juſtam eſſe in Donatiſtas Legum ſeveritatem, quia nondum oſtendit, injuſtam eſſe ipſorum Donatiſtarum ſeceſſionem, & Haereſim. Qua in re lepidum, ut dixi, nobis ſe praebet Phereponus. Nam ſi conſtat illi, aeque ac reliquis noſtrorum temporum Chriſtianis, inique Donatiſtas deliraſſe: cur nunc ille petit, ut eadem veritas ab Auguſtino demonſtretur? ſive indignatur, quod demonſtrata non fuerit? Si hoc unum (ut jure vexatos Donatiſtas intelligamus) Pherepono, & nobis deeſt, nempe intelligere prius, an Donatiſtae a vera Eccleſia exciderint: jam Pherepono, jam nobis id certum eſt atque compertum. Ergo hinc arguere, Pherepono non repugnante, debemus, merito exagitatos fuiſſe Donatiſtas protervos, & injuſtae ſeceſſionis reos. At, inquit ille, Donatiſtae hoc praefracte negabant; & Auguſtino demonſtrandi onus incumbebat. Quid hoc quaeſo ad nos? Non Auguſtino jam e vivis ſublato; ſed nobis viventibus perſuadere Phereponus cupit, juſtum vocari non debuiſſe adhibitum adverſus Donatiſtas rigorem, quia Donatiſtae ſe perperam egiſſe praefracte negabant, & Auguſtinus

guſtinus eos rationibus non convincebat. Ergo nos, quum vel ex ipſa Phereponi confeſſione liqueat, perperam Donatiſtas egiſſe, ideoque ſuperfluum ſit id ab Auguſtino demonſtrari: nos, inquam, judicare debemus, juſtis legibus compreſſam fuiſſe Donatiſtarum amentiam, licitamque fuiſſe perſequutionem illam, alioqui moderatam, ſcilicet, ut cum Auguſtino loquar, *potius admonerentur ab errore diſcedere, quam pro ſcelere punirentur*.

Inquiat porro Phereponus, quidquid ſit de confeſſione mea, abſurdum ſemper fuit Auguſtino id aſſumere pro comperto, quod Donatiſtae negabant. Mihi autem mirum videtur, hominem hunc tam inani cenſurarum genere delectari, & diſtinere Lectores. Quotus enim quiſque eſt, qui neſciat, quot ſcriptis & argumentis, & quam evidenter Auguſtinus, vel antea quam Epiſtolam XCIII. ſcriberet, Donatiſtarum ſophiſmata, & errores disjecerit? Deinde in eadem Epiſtola ad Vincentium id praecipue quaerebatur, num perſequutio omnis illicita ſit; Auguſtinus autem oſtendit, eam eſſe laudandam, quae pro Veritate contra pertinaciter errantes ex officio Caritatis inſtituitur. Tandem in ipſa eadem Epiſtola multa habet Auguſtinus, ex quibus intelligere poſſit quilibet veri amator, juſtitiam a Catholicis, culpam a Donatiſtis pervicacibus ſtetiſſe. Quamobrem, tametſi Auguſtinus nihil in ea Epiſtola attuliſſet pro bona Catholicorum cauſa, abſurde non egiſſet; quanto autem minus abſurde egiſſe dicendus eſt, quum & ibi unam Catholicorum Eccleſiam oſtenderit eſſe Chriſti Eccleſiam? Si Donatiſtae id praefracte negabant: num propterea minus nocentes erant? Num eorum negatio vim Catholicarum rationum frangebat? Minime gentium. Nunc illius controverſiae judices ſunt aequi Lectores, & victoriam ſine dubitatione adjudicant Catholicorum parti. Iidem quoque judicabunt, num Phereponus quidquam ſolidi hactenus depromſerit, quod negotium faceſſere poſſit Auguſtino affirmanti, moderatam errantium in Fide, & deficientium ab Eccleſia vera, vexationem licitam eſſe. Et tandem, ut ſpero, animadvertent, non Auguſtinum pro comperto adſumſiſſe, quod in quaeſtione erat, ſed quidem Phereponum graviter errare, quod ſemper pro comperto adſumat, veram Religionem, & germanam Chriſti Eccleſiam certo cognoſci, atque evidenter apparere non poſſe in terris, atque eodem jure praeditos, & in eodem incertitudinis loco eſſe quoslibet hominum coetus, quod eſt ad Religionem.

CA-

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

In Judaeos, Ethnicos, & Muhammedanos minus aſpere agendum Catholicis Regibus. Rigidius habere Haereticos fas eſt. Et in eos tamen ſpiritus lenitatis eſt retinendus. Haeretici meri, Haeretici ſeditioſi. Poſtremi poenis gravibus digni, ſed non fingenda crimina. Haereticos alienae ditioni ſubditos plectere non licet. Errantes alii pertinaces, alii dociles. Inter primos mitius habendi, qui cum lacte biberunt errorem, quam qui ultro errorem adſciverunt. Attamen & heic audiendae Caritatis voces, miſericordiae futurus locus. In errantes non pertinaces clementius agendum. Quae regulae Judicibus Catholicis heic futurae.

DIXIMUS hactenus, licitam eſſe temporalem vexationem errantium in Fidei Doctrina, ut ab errore ad veritatem aſſurgant. Non tamen diximus, licere ſemper, multoque minus diximus, ſemper debere Principes pari ſeveritate mederi animis aegrotantibus. Etenim quod eſt ad eos, qui foris ſunt hoc eſt Ethnicos, Muhammedanos, atque Judaeos, & ſi qui ſunt horum ſimiles; Principi non licet eoſdem afficere ſuppliciis, & urgere aſpere ad veram Fidem amplectendam. Fas eſt quidem publicam profeſſionem, & externum Superſtitionis exercitium iis interdicere, privilegiis in reliquos effuſis eos privare, atque etiam, dum converti nolint, & Regibus commodum videatur, e Regno dimittere & expellere, ut a Religionis verae cultoribus illorum ſedes juſtius ac utilius occupentur. Ceterum nocere eorum vitae, eorum corporibus, eorum fortunis, illa dumtaxat de cauſſa, quod in errore pertinaciter verſentur: a Catholicae Eccleſiae doctrina nimium abhorret. Si qui auctoritate ſua, in Americanos praecipue populos, abuſi ſunt, Religionis titulum impotentiae ac avaritiae propriae obtendentes: ii non ſolum apud omnes male audierunt, ſed Apoſtolicae etiam Sedis oraculo compreſſi ſunt.

Quod eſt ad Haereticos, quos Eccleſiae ſubdit Baptiſma Chriſti, nos aliis juribus utimur. Profecto ubi intelligas, eſſe veram apud Catholicos Eccleſiam & Religionem Dei, idque demonſtrari poſſe ſtatuas (quod certe nos ſtatuimus): illico Juſtitia & Caritas poſtu-

poſtulant, ut nulli curae parcas, quo tantum bonum in populis; jam illud libere amplexis, ſartum tectumque tueare. Abominandae perduellionis crimen eſt, a veritate jam ſuſcepta deficere, & in errores pernicioſiſſimos ſeſe conjicere. Tum quis ferat intolerandam illam ambitionem, quae & Eccleſiam diſcindit, & aſpernatur datam divinitus Sacerdotum choro, ſummiſque Pontificibus auctoritatem? Magni ſceleris reos nemo eos non agat, qui non erraſſe contenti, alios quoque in Fide & Veritate ſtantes, aut praedicatione errorum, aut exemplo, polluere & ſeducere nituntur; & aures ad Veritatis argumenta, ad monita Paſtorum, pertinaciſſime claudunt; & infamant innumeris modis, ridendamque exhibent veram Chriſti Religionem atque Eccleſiam. Heic frenis indiget humani Arbitrii libertas; heic ipſis hominibus expedit Legum rigore ac terrore compeſci; atque ut laudandae ſunt Leges, quae nos impie agere vetant, ita commendandae, quae nos impie credere ac ſentire non ſinunt. Si rationes, ſi perſuaſiones, aliaeque mitiores Artes nihil proficiunt: non iraſcendum Medico aſperis utenti remediis, ut ſanet; ſed aegrotorum pertinaciae, ſe aliter non permittentium ſanari, ſuccenſendum eſt.

Neque tamen heic ego ſum, ut ſuadeam, Haereticos ab Eccleſia damnatos, morte ipſa eſſe mulctandos. Mihi potius & unice ſumo, commendare & ſuadere ſummis Poteſtatibus moderationem hac in re & manſuetudinem Sancti Auguſtini, cujus nunc negotium agitur. Certe ille ſemper abfuit a ſuadendis extremis ſuppliciis in Haereticos vel pertinaces. Quae adhibere quanquam multorum ſententia & liceat, & proſit interdum, attamen ab ipſis quantum fieri poteſt abſtinendum, & ſolicite Principibus cavendum eſt, ne aut Juſtitia, aut Caritas in eorum uſu quidquam laedantur: Eccleſiaſticorum autem omnium eſſe puto, Legum juſtitiam hocce in negotio mitigare potius, quam accendere, & *ſpiritum lenitatis* ab Apoſtolo commendatum, non vero ſaevitiam ubique prodere; & meminiſſe, *Eccleſiaſticam lenitatem*, *Sacerdotali contentam judicio*, *cruentas refugere ultiones*, uti ait S. Leo in Epiſt. 93. Tantum autem abeſt, ut Eccleſia ſuadeat extremam ſeveritatem in devios a Fide, ut ab ipſis ſacris arceat religioſos viros, talia ſuadentes, aliquove pacto in judicium mortis influentes. Ideoque vel quum incorrigibiles atque damnatos Haereticos ſaecularibus Judicibus tradit, obſecrat, ut leniter in ipſos agatur: quod vellem, ſemper ex animo, & non interdum ex conſuetudine, per nonnulos factum fuiſſet. Quanquam enim

dica-

dicamus, Judices, Principes, & Reges contra jus faſque non agere, quum in Haereſi & impietate obfirmatos, aliorumque ſeductores, extremis etiam plectunt poenis: & quanquam fatendum ſit, nimiam humanitatem, ac impunitatem errantium ad errores & crimina multiplicanda inſervire, & idcirco neceſſarius ſit Legum terror, & juſtiſſima ſit poenarum temporalium ſeveritas: nihilominus ad neminem magis, quam ad Chriſti Sacerdotes pertinet, mitiora ſemper conſilia eligere & praebere; atque obſtare ne plus quam deceat, & expediat, & aequum ſit, in hujuſmodi hominum genus ſaeviat Saecularis poteſtas. Dicam enim cum Apoſtolo Heb. V. 1. *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumtus, pro hominibus conſtituitur in iis, quae ſunt ad Deum, qui condolere poſſit iis qui ignorant & errant, quoniam & ipſe circumdatus eſt infirmitate.*

Itaque primo animadvertendum eſt, duplici de cauſſa reos eſſe poſſe Haereticos. Altera eſt Haereſis ipſa, ſive error in Fidei doctrina, & diſſenſio ab Eccleſia vera. Altera eſt ſeditio, & contemtus civilium Legum. Quoties ab obſequio & obedientia Regum, quam exigunt Politicae Leges, Haeretici deficiunt, aut ſocietatis civilis jura turbant, & ſeſe mergunt in horrenda flagitia: tum non ſecus ac alii ſeditioſi plectendi ſunt, & coercendi, Pherepono ipſo conſentiente atque laudante. Ex hoc potiſſimum capite quaſdam Haereticorum Sectas & caedibus, & exſiliis aliiſque gravibus poenis affectas ac diſſipatas novimus, ſine crudelitatis nota ſine vituperio Principum & Judicum. Nam quae bene conſtituta Reſpublica ferat Manichaeorum, Adamitarum, Fratricellorum, Quietiſtarum, aliorumque hujuſmodi peſtium ſordes, ſi vera ſunt, quaecumque de iis feruntur? Quis jure non abjiciat ac evellat de Regno ſuo opinionum illarum fautores atque praecones, quae moliuntur Atheiſmum, quae licentiam peccandi faciunt, aut ad ipſam citatis equis trahunt? Donatiſtarum autem crudelia facinora tum in Catholicos, tum in ſeipſos, & Caeſarearum Legum auctoritas conculcata ab ipſis, nimium vulgata ſunt in Eccleſiaſticis Hiſtoriis. Eadem de Albigenſibus dicas, de Anabaptiſtis, de Huſſitis, de Puritanis, aliiſque hujuſmodi Haereticis. Quod enim eſt ad Calvinianos, qui tamdiu Galliarum Regna infecerant, & ſeditionibus turbiſque vexarunt ac diviſerunt, legendus eſt integer non ita pridem editus Liber a doctiſſimo quodam Scriptore Gallicae Congregationis Oratorii, & ſubjectus Libris poſtumis V. Cl. Thomaſſinii de *Edictis aliiſque rationibus conſervandae unitatis in Eccleſia Catholica.*

Neſcio igitur, quei expoſtulare de Regibus atque Principibus poſſit turbulentum hoc hominum genus, ſi poenis gravibus, ſi exſilio, ſi gladio mulctetur. Num ignorant, quantopere Apoſtolus, & recta Ratio nobis commendent, parere & obſequi ſummis Poteſtatibus? Tanta vis eſt illius legis, ut ne ipſis quidem Catholicis Religionis cauſſa vexatis liceat ſeditiones conflare, & a Principum obſequio deſciſcere, & Politicas conculcare Leges. (a) Fides, inquam, ſervanda Regibus & Principibus vel impiis & Haereticis: neque eorum uſurpanda jura, licet illorum Legibus Catholici non teneantur quidquam facere contra ipſam ſuam Religionem atque conſcientiam; tunc enim non tumultus excitare, neque armis ſe tueri, ſed collum dare gladio jubentur, potius quam iniquis obtemperare praeceptis. Quanto autem magis intolerandi ſunt, qui talia audent contra Dominos ſuos legitimos pro errore ac impietate tuenda? Heic autem meminerint Reges, non conficta crimina, non ſomniatas ſeditiones, non falſo attributas conjurationes eſſe puniendas. Politicas, inquam, cauſas minime veras adſciſcere nefas eſt, ut ſpecioſius alienae Religionis homines vexentur, & Religio inviſa eliminetur. Quo titulo videant Angli, num ſui Majores unquam peccarint, quum tot Catholicos ſuppliciis, exſilio & morte affecerunt, quanquam nullum aliud iſtis fortaſſe crimen foret, niſi eam ipſam Religionem ſancte profiteri, quam a Romanis Pontificibus olim Britannia acceperat. Ubi vero ejuſmodi criminibus Haeretici ſeſe re ipſa obſtrinxerint, modo eorum animi ad rebellionem ſeditioneſque nimium proni alioquin non inveniantur, & dum clementia Principum in Regni & Religionis perniciem minime redundare poſſit, indulgentia invitante reos ad ſcelera nova: a manſuetudine Sacerdotum non abhorret, immo cum ipſa penitus conſentit, veniam interdum pro illis & poſcere & impetrare. Legatur in hanc rem Epiſtola 127. Auguſtini, qua Donatum Africae Proconſulem rogat, ne pro meritis facinoroſam Donatiſtarum factionem corrigat. Legantur etiam Epiſtolae 158. 159. & 160. Nemo autem, ut arbitror, erit, qui his lectis non laudet ac amet Auguſtini aliorumque Catholicorum in Africa Sacerdotum lenitatem, & contra non iraſcatur Pherepono, indigne non uno in. loco habenti Auguſtinum Chriſti Sacerdotem apud Saeculares Judices agentem, ut mitibus potius quam atrocibus poenis Donatiſtarum comprimeretur inſania.

(a) Conſulendus prae ceteris doctiſſimus *Jacobus-Benignus Boſſuet* Meldenſis Epiſcopus, hocce argumentum egregie pertractans contra Miniſtrum *Jurieu* in Opere cui titulus: *Cinquieme Avertiſſement aux Proteſtans ſur les Lettres du Miniſtre Jurieu.*

Alii ſunt Haeretici, quos aut voluntas bene compoſita, aut virium defectus ab inſtituendis Seditionibus abhorrentes fecit. Unum in eis crimen Error, Schiſma, & Haereſis. Graviſſimum ſane crimen in Deum, in Veritatem, in Eccleſiam, atque in ſe ipſos; ſed non ſemper, non ubique, non in omnibus, pari ſuppliciorum ratione, atque aſperitate plectendum. Varia itaque heic nobis conſideranda veniunt. Primo, nefas eſt Regibus atque Principibus Haereticos alienae ditioni ſubditos, ſibique nullo jure obligatos, ea tantummodo de cauſſa, quod Haeretici ſint & ab Eccleſia Catholica averſi, aut bello invadere aut ulla afficere moleſtia, ſive intra ſive extra fines Regni ſui, dum conſtitutis legibus politicis iidem intra Regnum ſe alioqui inobedientes non praebeant. Hos nequaquam idcirco laedendos, cum Evangelica doctrina, tum recta Ratio, & jus Gentium ſatis oſtendunt. Illud etiam inter Catholicos compertum, iiſdemque nititur fundamentis, non licere ſummis Poteſtatibus frangere fidem datam Haereticis ſubditis, nedum ab aliena ditione pendentibus. Pactis, inquam, foederibuſque ſtandum eſt cum iſta quoque gente percuſſis, eique religioſe ſervanda fides, ac ſi noſtra cum Religione omnino ſentirent; neque aliis de cauſis recedere a promiſſis licebit, quam quibus recedere fas eſt inter ipſos Catholicos ſecundum jura Gentium atque Naturae.

Secundo, diſtinguenda eſt errantium cohors in pertinaces, ac minime pertinaces. De pertinacibus ſermo nunc ſit. Magna eſt utique hominum calamitas, in errorem labi; ſed magna iniquitas, animum in ipſo obfirmare velle. Quanquam enim ideo in ſententiis abſurdis, falſis & impiis perſiſtant non raro homines, quod ipſas ſententias & rectas, & veras, & pias arbitrentur, atque idcirco, ſi non excuſatione, at certe miſeratione aliqua dignos ſe praebeant; nihilominus alia ex parte effugere non poſſunt abominandi criminis culpam. Facit nempe eorum arrogantia, eorum ſuperbia, atque temeritas, ne errorem ultro adſcitum ponant, atque in caſtra veritatis immigrent aliquando. Et cur non appellemus temeritatem atque arrogantiam, ſuam, hoc eſt fallaciſſimi hominis praeferre, immo opponere opinionem judicio Eccleſiae Catholicae, Pontificum Maximorum, Conciliorum, & Epiſcoporum, quos tamen Deus Judices nobis reliquit in Fidei controverſiis, & ad eos audiendos ire nos juſſit in ejuſmodi cauſſis? Nam quod ajunt, & contendunt, ipſam Eccleſiam erroribus eſſe obnoxiam, nihil aliud eſt, quam ſibi adimere viam omnem erroris dignoſcendi, & aſſequendae Veritatis,

quam tamen unam Chriſtus ipſe nobis in hac mortali vita conſtituerat. Porro neque de numero, neque de Eccleſiae aliqua imagine plaudere ſibi poſſunt Haereticorum conventicula; tum quod abjecta Eccleſiae Catholicae auctoritate, cujuſcumque alterius Eccleſiae auctoritatem, abjiciant oportet; tum etiam quod eorum patres perperam ſoli ſeſe oppoſuerunt Conciliis veris, & verae Eccleſiae, eorumque poſteri quamvis in ingentem copiam creſcant, vitium & culpam temeritatis paternae retinent, & minuere amplius nequeunt.

Pertinax igitur hoc hominum genus, quod aut ſe argumenta Veritatis edoceri non patiatur, aut edoctum, Veritati ipſi atque ipſi Eccleſiae Veritatis columnae reſiſtat: gravi ſe crimine obſtringit, & propterea jure coercetur, & coercendum eſt; & acribus poenis ejus pervicaciam (ſi aliis noceat) ſive emendare, ſive punire juſtiſſimum fuerit. Sed Juſtitiae duntaxat non eſt heic habenda ratio. Caritatis quoque Chriſtianae praecepta atque conſilia occurſare in primis debent oculis Principum, & Regum. Quamobrem conſiderandum eſt rurſus, duplicem eſſe poſſe iſtorum Haereticorum pertinacium turbam. Hi errorem & Haereſim, una cum lacte biberunt; iſti jam adulti. Priores a nulla Religione ad alteram defecere, ſed quam pueri didicerunt, hanc poſtea tueri pergunt. Poſteriores inconſtantia delectavit: infortunium nempe grave, ſi de una fallaci Religione in alteram fallaciorem latus mutarunt; at graviſſimum ac pernicioſiſſimum crimen, ſi de vera deſciverunt in falſam. Dico ergo, illorum in errore pervicaciam aliter, hoc eſt longe mitius, quam iſtorum, eſſe habendam. Siquidem ignorare, & non ſentire nemo poteſt, quam altas radices in animis mortalium agat a teneris unguiculis inſpirata cujuſcumque Religionis opinio. Sit licet falſa, impia, atque ridenda Religio; dum accepta ſit a parentibus filiorum amantiſſimis, dum antiquitate aliqua conſtet, dum tenellis cordibus inſcripta fuerit: in naturam, ut ita dicam, tranſit; quantaque facilitate impreſſa fuit, tanta viciſſim difficultate exſculpi atque expelli inde poteſt. Nimium vulgaria ſunt iſtius veritatis exempla, ut heic referre ſit opus. Quis ergo tantam hanc hominum infelicitatem potius quam temeritatem ſupremis plectendam ſuppliciis unquam pronuntiet? Immo quis miſeratione digniſſimam non affirmet? Hos doceri, hos terrere fas eſt, & quoties in antiquo errore obfirmatiſſimo animo perſtent, ipſique fulgentiſſimae Veritati reſiſtant, eis negare privilegia, incommodiſque etiam, & exſilio illos mulctare pro errorum gravitate, & varia conditione temporum, utile, licitumque

puto.

puto. Sed iſti ab iis ſemper diſcernendi, qui ſtudio culpaque tantum propria in errorem ſe praecipites dedere. Ne punire gladio velis, quod iſti ut aliter eſſet efficere, quum naſcerentur & educarentur, minime potuerunt. Nam quamvis poſtea poſſint, & pervicaciter nolint; ab eadem tamen infelicitate nativitatis atque educationis haec ipſa deſcendit in errore pertinacia.

Tertio, ad eos quod attinet, qui de veritate ac unitate Eccleſiae Catholicae in haereſes erroreſque adulti defecere, & auctoritatem ſummorum ſacerdotum aſpernantur, atque irrident: alia convenit ſeveritatis ratio. Eorum vitio, ac temeritate factum eſt, ut laberentur in tenebras, ſibique atque Eccleſiae verae nocerent. Eorum ſuperbia deinde fit, ut in falſitate perſtent, & ad lucem rurſus non aſſurgant. Ideo quidem plerique non aſſurgunt, quod putent, ſe contra conſcientiam acturos, & Deo diſplicituros; ſi ad veterem ſententiam revertantur, iterumque cum Catholica Eccleſia conſentiant; ſed temere id putant, & eorum culpa factum eſt, & fit, ut ſic putent. Porro quemadmodum ebrius & perditus amator poenam criminum, ebrietatem & amorem conſequentium, non effugiunt; quia cauſam hujuſmodi criminum ipſi volentes elegerunt; ita & qui lubens errori mentem mancipavit, culpandus deinde eſt, quod ad ipſum errorem dignoſcendum atque ejurandum induci non poſſit. Sibi imputet, qui optimam opinionem in peſſimam commutavit, ſi nequeat de peſſima in optimam reverti. Optimam autem rurſum inveniet, ſi livorem ponat, ſi attentum ſe praebeat vocibus Veritatis: quod quum facere nolit, magno ſe crimine profecto obſtringit. Quid ſi non erraſſe iſte contentus, errorem quoque evulget, litteriſque conſignet, ac praedicatione perſuadeat? Hujuſmodi hominem ſocietati humanae perancioſiſſimum ferat, excuſet, abſolvat, qui velit; non excuſabunt, neque ferent, quibus notum eſt, quantum bonum ſit, in Religione vera ſive in Veritate ſtare, quantumque malum ab ipſa diſcedere. Quid ſi ſemel iſte emendatus ac toleratus, in ejuratis erroribus iterum deprehendatur? Nemo non videt, quid aſperi mereatur perverſa iſthaec hominis voluntas, & illuſoria poenitentia, & periculoſa contagio.

Attamen & heic audire juvat Caritatis voces, etiam atque etiam commendantis, ut quam difficillime, quam rariſſime ad extrema Haereticorum atque Apoſtatarum vel pertinacium ſupplicia deveniatur. Caritate ergo hortante, reorum perſonam prius induere debent ſupremi Judices, & Magiſtratus; quod quum fiat, non tam

proni

proni ſubinde erunt ad arripiendam ſecurim, non tam lenti ad miſericordiam impertiendam. Culpam autem Haereticorum quorumdam etſi non tollit, aliqua tamen ex parte minuit conſideranda in iis voluntas. Non improba plane, non prorſus vitiata in illis eſt interdum hujuſmodi potentia. Vellent Veritatem ſervare, Deo placere, & errorem effugere; dumque etiam pro errore ac impietate pervicaciter pugnant, ſe gratum Deo facere perſuaſum habent, ſuaeque obſequuntur conſcientiae. Culpam quidem, ut diximus, ne ſic quidem apud homines, eoque minus apud Deum, effugiunt, quum in cauſa ſit ipſa eorum Voluntas, ne errorem dignoſcant & Haereſim exuant; ſed non parum extenuare poteſt culpam ipſa haec eadem Voluntatis in bonum & verum inclinatio. Peccat in iis Intellectus potiſſimum. Omnia autem delicta, quae ob impetum affectuum, atque errorem Intellectus patrantur, quippe quod in ipſis non praecedit omnino libera electio, mitius punienda ſunt, & veniam aequius imperrant, quam quae proficiſcuntur a prorſus libera electione, & perverſitate Voluntatis. Haeretici autem, vel pertinaces, cum errore Intellectus, & cum ipſa Voluntatis pervicacia plerumque conjunctum habent probum aliquem ipſius Voluntatis affectum. Indue ergo parumper Haeretici perſonam; neque miraberis, tam ſero, aut nunquam expediri mentem poſſe a praejudicatis opinionibus, quas certas, Deoque gratas putes. Excogita hominis nativam calamitatem, quem tot impediunt tenebrae, cui etiam volenti adeo difficile veritas perſuadetur. Si tibi ſimilis error accidiſſet, & deponere impium putares, nihil fortaſſe differres a pertinaci illius erroris patrono. Reliquorum criminum reos conſcientia ipſa fere ſemper accuſat, uſque adeo ut ſe ultro poenis & morte dignos aut fateantur, aut ſentiant. Contra non pauci Haeretici ſuum crimen neque agnoſcunt, neque ſibi exprobrant, idque ut faciant, ſupplicia plerumque facere non poſſunt. Immo contra conſcientiam, & adverſus Deum ſe facturos ii crederent, ſi a ſua ſententia in contrariam diſcederent, ac tormenta potius non ſuſtinerent. Cum eorum ergo crimine multa infelicitas conjuncta eſt; & non parum involuntarii, & proba aliqua Voluntas ac indoles: quae omnia Caritatis Chriſtianae memorem a nimia ſeveritate retinere, & ad miſericordiam impellere merito debent ac poſſunt. ((a) *Miſericordia*, ſcribebat Agathias Lib. 1. Hiſt. de Bello Gothico, *quam ira eos proſequi par eſt, qui a vero ſunt devii. Non enim volentes errant labunturque; ſed quum id, quod bonum eſt,*

(a) Haec omnia ſecundis curis addita.

eſt, expetant, judicio decepti inſtant ſemel creditis, qualiacumque ea ſunt, pertinaciter.)

Praeterea ſolicite cuicumque Chriſtiano Magiſtratui curandum eſt, ut ſuos fratres lucretur, & ab aeternis poenis arceat. Cui muneri non deeſt, quiſquis facinoroſos extremo ſupplicio plectit; nam ex iſtis nullus fere eſt, qui ſceleris ſui turpitudinem non agnoſcat, & poenitentia ductus e vita non abeat, & mortem ipſam corporis in animae ſuae utilitatem non vertat, aut vertere poſſit. Haeretico autem pertinaci, in quem lictor animadvertit, omnis praecluditur ad ſalutem via, tempuſque reſipiſcendi aufertur. Ille quidem vitio ac pertinacia ſua pereat, ſed culpa nequaquam cognita; atque adeo Chriſtianae manſuetudinis foret, ſuſtinere potius quam urgere ultro feſtinantem in aeterna ſupplicia. Quis enim ſcit, an non aliquando eidem daturus *ſit Deus poenitentiam* (ut cum Apoſtolo loquar 2. ad Tim. 2.) *ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcendum a diaboli laqueis, a quo captivus tenetur ad ipſius voluntatem?* Ad haec teterrimus ille mortis terror facit, ut pro apertis Haereticis fictos non raro habeamus Catholicos. Quod ſi poſtremum ſupplicium intrepide a nonnullis feratur, ipſe error latius interdum ſerpit, quum incauti homines non animorum pertinaciae, ſed Veritatis virtuti ac fiduciae tribuant miſeram illam in tormentis & morte conſtantiam. Exempla in hanc rem plurima ſuppetunt. Non heic tamen diſſimulandum eſt, hujuſmodi homines, ſi vivere diutius ſinantur inter gentem Orthodoxam, publicae rei nocere poſſe praedicatione errorum. Et ſane periculum iſtud impigre avertendum. Tunc enim ad ipſam Caritatem Chriſtianam ſpectat, plurium ſaluti proſpicere, quam unius. Sed ubi aliter conſulere poſſit Princeps reipublicae, quam ſublato e vivis pertinace Haeretico: tunc erit gratiſſimum Caritati, quod & iſtum incolumem ſervet ad emendationis ac poenitentiae ſpem. Inſpiciendum ergo, an non carceres, exſilia & aliae ſalutares poenae, & anathemata, quibus errans a fidelium conſortio amoveatur, & Monaſteria, queis ad poenitentiam ac diſciplinam includatur, idonea ſint remedia, ut cohibeatur a veneno ſpargendo, & ad ſaniorem mentem infelix ille ſenſim perducatur. Caritas tandem nihil intentatum relinquit, quo ſi fieri poteſt, a temporali ac ſpiritali morte fratrem defendat ac liberet; & quum poenitentem certe necari non ſinat, ideo poenitentiam hominis, quanquam ſeram, libentius exſpectari cupit, quam ejus pertinaciam citó puniri.

Succe-

Digitized by Google

Succedit alia errantium phalanx, nempe non pertinacium. Primo autem animadvertere opus eſt, proprie Haereſim appellari non poſſe, a qua abſit animi pertinacia. Cujus placiti certiſſimas rationes non eſt cur nos congeramus, quando eas alibi a graviſſimis Theologis luculentiſſime digeſtas habere Lector poteſt. Quamobrem quum hoc hominum genus Haereticos nuncupamus, ex uſu potius, quam ex ratione loquimur. Eadem vero animi docilitas illud inter Catholicos obtinuit ac obtinet; ut neminem ſine pertinacia errantem ſupremi Magiſtratus morte puniant, puniendumve cenſeant. Recte ſane. Uti enim dictum eſt, non ideo Haereticis pervicacibus vita interdum eripitur, quod errent, atque a veritate defecerint, ſed quod moniti atque edocti germanam Fidem, pertinaciſſime deliramenta ſua aut praedicare, aut fovere pergunt; hoc eſt, infelici mentis errori Voluntatis crimen adjiciunt. Si ergo quiſquam a Fide aut ab unitate Eccleſiae excidat, monituſque poſtea reſipiſcat, & edoctus intelligat, fateatur, ac ejuret falſam doctrinam: merito Voluntati ejus bonae malum Intellectus errorem indulget Eccleſia. Aequum nihilominus eſt, ut homini poenitentia erroris ducto injungantur ſalutaria aliquot poenitentiae genera, quibus aut Deum ſibi propitium facere, aut ſcandala praeterita reparare, aut certos in poſterum de vera ſua poenitentia, & non ficta emendatione, fideles reddere poſſit. Proinde & hoc rectiſſime conſtitutum eſt, ut ſponte ſua ſeſe accuſantes ac poenitentes, omnium mitiſſime habeantur; reliqui pro erroris, & ſcandali, & pertinaciae praeeuntis diverſitate diverſis ſubjiciantur poenitentiae ſpeciebus.

Quod heic tamen commendandum in primis videtur, illud eſt, ut Chriſtianae Caritatis, atque Prudentiae maxima cura habeatur a Quaeſitoribus Haereticae pravitatis. Rectiſſime inſtituta fuit, noſtriſque etiam temporibus utiliſſima eſt horum auctoritas, quippe ſucceſcens facile vulgi ſuperſtitio, & ingeniorum temeritas non raro comprimuntur, & a Domini tritico zizania arcentur. Optimis praeterea legibus conſtat eorum facultas, & placidis etiam (ſaltem apud Italos) ut plus inter nos ſeveritatis in proſpectu, quam in receſſu, invenias. Sed periculum etiam ſubeſt, ne quis auctoritate legibuſque ſanctiſſimis ob immoderatum zelum, nimiamque aſperitatem abutatur. Dicam id, quod mecum dicant, ut ſpero, me ſapientiores; dicam, quod dicunt & faciunt optimi Quaeſitores, atque exoptant ut fiat a ceteris ſodalibus ſuis. Neceſſaria ſemper eſt accuratiſſima diligentia, quae nihil erroris, nihil ſuperſtitionis aut pullulare, aut vigere

gere

gere ſinat. Neceſſaria quoque ſeveritas ſaepe eſt, ne nimia indulgentia animum ſceleribus addat. Sed non eo uſque procedere diligentia debet, ut vel leviſſimis de cauſis, & meris de ſuſpicionibus, carceres, & alia incommoda fidelibus creentur. Neque talis ac tanta eſſe debet ſeveritas, ut Caritatem, & manſuetudinem Chriſtianam unquam obliviſcatur, & a ſe abjiciat. Aſperos ſe praebeant in judiciis civiles Magiſtratus; nihil nos moramur Saeculi ritum. At certe Eccleſiaſticos Judices, Chriſti Sacerdotes, & Chriſtianae Legis, hoc eſt Caritatis & manſuetudinis praecones ſimul atque exemplaria, omnium maxime lenitas ac benignitas decet; torvum autem ſupercilium & immitis animus omnino dedecet. Neque enim Epiſcopos tantum, ſed ceteros etiam Eccleſiae Miniſtros, exigere Apoſtolus mihi videtur *non ſuperbos*, *non vinolentos*, *non percuſſores* (id eſt non lingua, non contumeliis, non acerbitate quemquam ferientes), *non turpis lucri cupidos*, *ſed hoſpitales*, *benignos*, *ſobrios*, *juſtos*, *ſanctos*. Idem etiam in 2. ad Tim. 2. egregia illa verba, & alte noſtris omnium animis infigenda habet: *Servum autem Domini non oportet litigare*, *ſive pugnare*; *ſed manſuetum eſſe ad OMNES* (ſive ἤπιον, benevolum, placidum, lenem, & humanum erga omnes), *docibilem*, *patientem*, *cum modeſtia ſive lenitate corripientem eos qui reſiſtunt veritati*. Quod ſi manſuetudinem, & patientiam, & lenitatem, & humanitatem enixe commendat Apoſtolus vel in eos, qui, ut habet vulgatus Interpres, *veritati reſiſtunt*, & ſunt in errore pertinaces: quanto enixius credendus eſt manſuetudinem eandem commendaſſe erga illos, qui non reſiſtunt Veritati, ſed errorem, ſimul ac edocentur, ponunt, & in Veritatis caſtra libentiſſime redeunt? Et quidem Apoſtolica Sedes medicinale tribunal hoc eſſe voluit, non aſperitatis, atque inclementiae. Cavendum ergo, ne turbidi affectus, ne ambitio exercendae potentiae, ne feritas heic locum habeant; curandum, ut captandae famae, & zeli non levis oſtentandi cupido, quo poſtea ad ampliora munera facilior ſit aditus, in miſerae gentis perniciem & incommodum vertatur; denique ſtudendum, ut ſicubi peccandum ſit, ex benignitate potius nimia, quam ex nimio rigore peccetur. Quod ſi Italicae Inquiſitionis Magiſtratibus, qui mitiſſimi omnium ſunt, aut minore ſaltem, quam reliqui ſeveritate utuntur, dicimus, Caritatem prae oculis ſemper eſſe futuram: quanto magis commendandum id erit Hiſpanicae Inquiſitionis Praeſidibus, immo Luſitanae, ſi vera forte ſunt, quae de illorum rigore feruntur?

Itaque primo ſuſpiciones merae, & leviuſculi rumores de alieno Errore, ſive ſuperſtitione, ac Haereſi, ſatis eſſe non debent, ut cuiquam negotium faceſſas, & vincula inferas. Quanquam & hoc referre ſupervacaneum fortaſſis eſt; video enim apud nos non ſine praevia eaque gravi cognitione rerum procedi. Secundo error in iis eſſe rebus & controverſiis poteſt, quas nondum Eccleſiae, aut Concilia ſtatuerint. Fac iſta deinde ſtatuantur ac dirimantur ſupremo Eccleſiae oraculo: a crudelitate ac injuſtitia non abeſſet, qui Theologo, ſive Scriptori aliter ante judicium Eccleſiaſticum ſentienti, Haereſim objiceret, ipſumque male propterea haberet. Utique is erravit, ſed excuſabili errore; tunc enim vere crimen eſt, ab Eccleſia & Doctrina Chriſti diſſentire, quum homini conſtat, quaenam ſit Eccleſiae mens & doctrina Chriſti. Hoc autem notum, certumve eſſe homini antea non poterat, tacente ac tolerante Eccleſia. Et profecto ſi judicandum ſecus foret: dedecoris & Haereſis notam nonnullis ſanctis Patribus inureremus, e quorum calamo & mente ſententiae quaedam exciderunt, quas deinde Eccleſia non tulit. Sed nihil ex eorum ſanctitate idcirco imminutum, quia nihil antea illa de re fuerat conſtitutum. Facit eadem ratio, ut Vincentium Lirinenſem, Caſſianum, alioſque Semipelagianis Opinionibus olim addictos, e Sanctorum faſtis, ſive e Catholicorum albo non expungamus; ſiquidem floruere, ante Arauſicanam Synodum, cujus decreta ſi quiſquam poſtea contemſiſſet, tum ſolum culpandus merito & anathemate percutiendus fuiſſet. Idem fiet, ſi quando Romani Pontifices, atque Concilia, nonnulla ex iis de divina Gratia & libero Arbitrio ſententiis, quae nunc in Scholis impune obtinent, aliquando proſcribant.

Tertio, errare etiam homines & Scriptores poſſunt in ipſam Chriſti & Eccleſiae doctrinam. Quod quum accidit, conſiderandum eſt, num ex ignorantia & incuria, an vero ex perverſa voluntate, deditaque opera, ſe conjecerint in errorem ſibi certe perniciosum. Si apertis oculis a Dogmate Catholico diſceſſum eſt; nemo neget, quin hujuſmodi crimen caſtigatione ſit in primis dignum. Sed longe mitior ultro ad poenitentiam venienti caſtigatio erit; longe autem durior agnoſcenti quidem errorem ſuum, ſed urgente metu poenarum, & nonniſi ex alieno impulſu. Ita verae Eccleſiae ac Religionis deſertores, dum ſponte, & non mendaci poenitentia ducti, ad gremium Fidei revertuntur, minime graves poenas ſubire coguntur. Et contra ſeverius mulctati, qui Magiſtratuum vigilantia deprehen-

prehenſi, terrorem exſpectarunt melioris ſententiae magiſtrum. Attamen vel in his expendere juvat minorem majoremve in defectione pravitatem Voluntatis. Multos enim non odium Catholicae communionis, ſive doctrinae, non ingenii ambitio, non contemtus Eccleſiae, ad Haereſim traxit; ſed humani alii affectus, aut Praeſidum ſeveritas, aut Diſciplinae impatientia; quae ſane imminuere quandoque poſſunt Voluntatis ſcelus, quod eſt ad laeſam Fidem, majoremque propterea mereri miſericordiae menſuram.

At alios ignorantia ſola, & incuria errantes fecit. Quis enim eſt, qui ſcire omnia, nihil obliviſci, & numquam errare ſibi tribuat? Sed quicumque errat, animo interim verae Fidei & Eccleſiae Catholicae conjunctiſſimo, falſa Dogmata non amplexurus, non propugnaturus, ſi ea ſciret averſa a Schola Chriſti, & a diſciplina, ac mente Eccleſiae, & ubi ſcit, ea illico exſecrans: cur puniendus, cur rigide excipiendus apud homines, quum nullo apud Deum crimine idcirco is teneatur, niſi de Dogmatis iis praecipuis ſit res, quae neſcire ſuapte natura peccatum eſt, & neſcire Chriſtianus homo non debet? Exploranda igitur ſedulo errantium Voluntas; quod ſi promtus in obſequium Fidei & Eccleſiae illorum animus deprehenditur, vel dum errant: edocendi ſunt veram ſententiam, monendi ut a ſermonibus abſtineant graviſſimarum rerum, dum ſibi majorem prius non compararint Eruditionem Theologicam; & excuſanda facile ingenii infirmitas, aut ignorantiae inconſultus error. Non autem continuo in vincula conjiciendi ſunt, non diu detinendi, atque vexandi, neque populo ſpectaculum miſerabile (a) daturi. Hominem vidimus rudi minerva, cui exciderat, alium eſſe a vulgari noſtro Purgatorium Ignem. Communibus quidem ſuffragiis innocens evaſit, ſed poſt non paucos carceris dies, & non ſine ingenti rerum ſuarum incommodo. Prudentiae potius, & Caritatis erat, hunc accitum monere, ne talibus ſeſe immiſceret, & verbis tantummodo arguere, ad canendam palinodiam jam paratiſſimum: quanquam & haec quaeſtio ex iis ſit, quae adhuc in ancipiti poſitae, nondum Eccleſiae calculo fuere diremtae. Errant enim multi, quia non Theologi; errant & ipſi quandoque Theologi, quia tunc non errare, ſed cum Eccleſia ſentire ſe putant. Privatae vero objurgationes ſatis plerumque forent, ac eſſe deberent ad medicinam errantium. Alioqui ſi levibus de cauſſis in carcerem, & in roſtra,

 homi-

(a) Praecedentes editiones, ad unum omnes, *daturi* habent, errore forte exſcriptoris. At *dandi* legendum videtur.

homines rapere velis, & praeſertim rudes, ac Theologiae abſtruſioris meliorisque Diſciplinae ignaros: verendum eſt, ne Caritatis tribunal apud optimos ob nimium rigorem male audire incipiat, & ex terrore potius, quam ex amore Chriſtiani in poſterum ſimus: quod a mente Apoſtolicae Sedis, & meliorum profecto abhorret.

Quid ſi eos divexare velimus, qui in Opinionibus aut Philoſophicis, aut Hiſtoricis, aut Aſtronomicis, aut etiam Theologicis, ſed nondum ab Eccleſia, ſive a Romanis Pontificibus, ſive a Concilio quopiam proſcriptis, errare nobis videntur? Facile contra jus, nedum contra Caritatem, haec agendi ratio pugnabit. Numquid enim tua opinio, ab illorum opinione diverſa, ideo verior & ſanior eſt, quia tu potentior, quam illi? Ne tu quidem, ut puto, id arbitrere. Sola divinarum Scripturarum, & Eccleſiae mens cognita facere poteſt, ut tu de veritate ſententiae tuae, illi de errore ſuo certi ſitis. At quum non illi minus, quam tu, contendant, opiniones ſuas conſentire cum ſacrarum Litterarum & Eccleſiae doctrina; quumque Eccleſia, uti praedixi, mentem ſuam nondum heic explicuerit: propterea hujuſmodi opinionum propugnatio nondum crimen evaſit, poenis & carcere exagitandum. Quis enim te certum facit, Eccleſiam contra illos potius, quam contra te, eſſe aliquando pronuntiaturam? Et ii quidem fortaſſis in errore verſentur. Sed quandiu latet Eccleſiae oraculum, eique parere ac cedere, ſimul ac prodeat, paratiſſimi ſunt homines: ab officio veri & obſequentis Chriſtiani minime per alios diſceditur; & apud Deum non peccatur; & error ille (materialis, ut ita dicam, non vero formalis) nondum carceribus aliiſve corporeis incommodis caſtigandus erit. Quamobrem ut non audeam quaſcumque Carteſii Opiniones Theologiae Catholicae conſonas appellare, multoque minus praeſtare; attamen quum hoc ille, ejuſque aſſeclae, ſibi perſuadeant, & ſuis etiam rationibus oſtendere conentur: vix intelligerem cur adverſus eos rigorem adhibere placeret, priuſquam Eccleſia opiniones hujuſmodi ſuo decreto proſcripſerit atque damnarit. Utique Carteſii Libros nonnullos quum Romanus Pontifex, tum Academiae quaedam nigro theta confixerunt. Sed nunquid Haereſibus ſcatent, quicumque Libri configuntur? Num ſeutentiae omnes, quas Carteſius litteris conſignavit, errorem ac haereſim ſapiunt, ut ſingulas abominari ac rejicere ſit opus? Quum hoc a fidelibus Eccleſia expetit, ſolet ſententias, ſigillatim enuntiatas, haereſis aut falſitatis damnare. Antequam damnet, earum patronis bona fides eripi non poteſt, dum tamen opiniones tuean-

tueantur revera dubias, hoc eſt nondum definitas, & a definitis aperte non effluentes, & in iis tuendis ſe ab Eccleſia diſſentire non putent. Neque privatorum objurgationes facere poſſunt, ut bonae fidei privilegia in ipſis ceſſent, multoque minus quum ſuſpicio adeſt, ne privati homines ad eas opiniones damnandas ferantur amore potius privatae cujuſpiam Scholae, quam certa cognitione Veritatis, quae adhuc latet, ſive fiducia proferendi ab Eccleſia decreti. Locum heic habere poſſunt, quae de Ariſtotelis fortuna in Chriſtianorum Scholis apud Veteres feruntur, & quae olim contigere in celebri controverſia *de Divinis Auxiliis*, & *de Scientia media*. Sed nos alio properamus.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Zelus ineruditus, & nimia Licentia in Fidei & Diſciplinae negotiis. Quos peſſimos effectus ille pariat. Scientia & Prudentia ſi a Zelo abſint, quid ſequi inde poſſit. Zelus ineruditus Novatorum. Quomodo regendus Zelus. Licentia opinandi in Religione nimis nocet. Ejus exempla in Phereponi Libris.

MULTA ſunt, quae ad inveniendam Veritatem obſtant; multa, quae inventam in publicum efferri non ſinunt. Ignorantia, praejudicatae Opiniones, ambitio, impotentia, terrenorum bonorum amor, dedecoris timor, auri & gloriae ſitis nimia, atque alii effrenes animi affectus, quotidie Veritati bellum indicunt, & errori patrocinantur. Ego Librum concludam, duobus praecipue commemoratis, quorum unum pauci fere conſiderant, aut animadvertunt, in quot exceſſus, & incommoda vergat, & vergere poſſit; alterum omnes paſſim & cognoſcunt, & deteſtantur, quum tamen ab eo non pauci abſtinere neſciant, ſeque illo teneri non ſentiant. Zelum ineruditum intelligo, & nimiam Licentiam in Fidei & Diſciplinae negotiis. Ille Superſtitionem, grave ſcilicet malum, procreat; iſta Haereſes & Schiſmata, graviſſima nempe mala, quorum incommoda brevi oratione perſequi, & frena ſimul proponere eſt opus. Quod attinet ad ineruditum Zelum: dicimus, nomine Zeli ſignificari honeſtum illud & laudabile ſtudium, quo accendimur ad colendum Deum, ejuſque

ſervos

ſervos honorandos, & ad illius Legem & veram Religionem tuendam atque propagandam. Sed optimus hic hominum affectus, ceterorum affectuum atque ipſarum virtutum more, in peſſimos exceſſus interdum excurrere poteſt, & in illaudanda facinora. Quod tum contingit, quum homines pio quidem Zelo ardentes, ſed Scientia deſtituti, id peragunt, quod ipſi divinae Legi, & Eccleſiaſticae Diſciplinae, & documentis rectae Rationis, & Prudentiae, & Caritati adverſatur. Teſtimonium perhibente Paulo ad Rom. X. *Judaei zelum Dei habebant;* ſed ille *zelus* non *ſecundum ſcientiam* erat. Tuebantur mordicus Moſaicam Legem, atque in ipſius ritibus collocabant potiſſimam ſalutis ſpem, & maximum hominis penſum. Atqui zelum Dei habebant, non habebant ſcientiam Dei; quare Dei honorem potius oppugnabant, ejuſque legem perſequebantur. Neque aliter ſe olim geſſerat ipſe Paulus, quum *paternarum aemulator*, ſive *zelator traditionum ſupra multos coaetaneos ſuos*, devaſtabat Eccleſiam Chriſti. Eodem imprudenti zelo Scribas & Phariſeos abundaſſe, nonnumquam etiam Diſcipulos Salvatoris laboraſſe, ex Evangelio diſcimus. Hinc Auguſtinus de Civit. Dei. Lib. XX. Cap. XII. tam laudabili quam pravo ſenſu Zelum accipi ait in divinis Scripturis. *Sicut enim*, inquit, *zelus in bono poſitus eſt*, *ubi legitur: Zelus domus tuae comedit me; ita e contrario in malo*, *ubi dicitur: Zelus occupavit plebem ineruditam*. Illud igitur, quod ſolet ac poteſt deſtruere honeſtiſſimam indolem Zeli, Ignorantia eſt, inſipientia, ac ineruditio: quae mala quum in plebe crebrius inoleſcant, facile etiam in eadem zelus immoderatus & perniciofus ((a) vim obtinere poteſt.) Ubi neſcias, quibus moribus, quibus ritibus, ac artibus Deus velit ſe coli, Sanctos ſuos honorari, Legem ſervari ac defendi, Virtutes exerceri: quid mirum, ſi pius ille tuus ardor in abſona interdum feratur, atque indigna, quae Deo (b) placeant, quo ipſo tempore tantopere curas, ut per ea placeas Deo? Sine Prudentia, ſine Scientia plus nocere, quam prodeſſe poteſt Zelus non privatis tantum hominibus, ſed rei publicae ipſi. Hinc egregie ſanctus Bernardus Serm. 49. ſuper Cantic. *Importabilis*, inquit, *abſque ſcientia eſt zelus. Ubi ergo vehemens aemulatio*, *ibi maxime diſcretio eſt neceſſaria*, *quae eſt ordinatio Caritatis. Semper quidem zelus abſque ſcientia minus efficax*, *minuſque utilis invenitur*, *plerumque autem & perniciosus valde ſentitur*. *Quo igitur zelus fervidior*, *ac vehementior ſpiri-*

(*a*) Al. *vim obtinet*.
(*b*) Quotquot exſtant editiones habent *placeant*. Legendum ſane *diſpliceant*.

ſpiritus, profuſiorque Caritas, eo vigilantiori opus ſcientia eſt, quae zelum ſupprimat, ſpiritum temperet, ordinet Caritatem.

Et quid quaeſo non fecit ineruditus Zelus? quid quotidie non facit? Sanctam Religionem amplificare, Idola fugere ac deteſtari, ad zelum vere Chriſtianum pertinet. Sed ipſum dedecebat, interdum Ethnicis rerum potientibus inſultare, eorum Fana evertere, eorum Idola conterere, minime conſentientibus in eam rem Principibus; dedecebat Judaeis ſubjectis contumelias, & dira tormenta atque incommoda inferre, aut filios invitis parentibus eripere, ſacro Baptiſmate abluendos; & alia hujuſmodi audere. Zelotis Chriſtiani eſt, cultum Deo O. M. ſemper, & ubique, & ferventiſſime praeſtare, ejuſque amorem ac reverentiam inſtillare populis. Verum ab hac praeſtantiſſima Virtute abhorrebat, Deum colere inopportunis locis, atque temporibus, ornamentis luxum potius quam gravitatem referentibus, Muſicis concentibus magis intemperantiam quam pietatem conciliantibus; ritibuſque ab Eccleſia nondum probatis, immo nonnumquam ab ipſa improbatis. Abhorrebat, Myſteria pietatis, & Sacramenta impiis atque Infidelibus prodere; & ex ipſis ridenda potius quam veneranda exhibere populo ſpectacula; & immoderatam peccatoribus a Deo polliceri indulgentiam, aut eoſdem nimia ſeveritate in deſperationem agere, aut ſpem ſalutis omnem ponere in quibuſdam levibus externae Pietatis inſtitutionibus, quod Phariſaei olim quoque faciebant. Zelus noſter eo etiam ferri debet, ut non difficiles nos praebeamus ad credenda Sanctorum hominum geſta, virtutes, ac miracula, quae ab Hiſtoricis fide dignis memoriae traduntur. Sed iſte zelus honeſtos virtutis fines praetergreditur, ubi nos nimium faciles efficit, immo exigit ad credenda quaecumque prodigia, ſeu ut apertius loquar, ad probandas fabulas omnes, aut leves anicularum narratiunculas de admirandis quorumdam Sanctorum operibus, aut Antiquitates fictas, aut Lipſana non ſatis probatae fidei. Sanctis ipſis Martyribus, & reliquis Beatis, & Deiparae potiſſimum debemus honorem non exiguum, quippe in illis, licet conſervis noſtris, honoramus dona Dei, & gratiam Chriſti, atque adeo ipſum Deum, qui & ex eorum interceſſione plura in homines beneficia ſpargit. Sed immoderato, & minime laudabili zelo ardebit, quiſquis talem ipſi honorem defert, qualis uni Deo convenit; aut ab ipſis ita poſcit ac exſpectat non temporalia ſolum munera, ſed ipſam peccatorum remiſſionem, & vitam aeternam, ut illos ex Interceſſoribus facere Deos videatur; aut omnia Pietatis officia in iſtis potius ſibi deme-

demerendis, quam, in Deo placando, collocat; & ipſos iis nimiis laudibus extollit, quas perfecta Diſciplina aegre ferat, immo ipſi e caelis minime probare credendi ſunt; eorumque Imagines, & ſacras Reliquias & Dies Feſtos cultu immodico proſequitur.

At non alia de cauſſa homines heic errant quam quia carent Scientia, atque Prudentia, hoc eſt, ignorant, quid, & quando, & quomodo agendum ſit, ut recte agant. Pio amore caeleſtium & Religionis aeſtuant, ſed amorem iſtum in abſurda & perniciosa deferre ſaepe ſolet, ac poteſt moderatricis Scientiae penuria. Hinc in popello, in indoctis, illiteratis, atque mulieribus, frequentiores ſunt zeli exceſſus, quippe in iſtis Ignorantia communior. Ipſos etiam litteris & ſcientia excultos homines exuberans ardor nonnumquam extra orbitas rapit, aut rapere videtur. Cur hoc quaeſo? Quia non ſatis bonis litteris, non ſatis ſcientiae operam dederunt, aut quia Scientiae multae exiguam Sapientiam, atque Prudentiam minorem, conjungunt. Quapropter nihil magis commendandum eſt Eccleſiae Praepoſitis, quam ut impenſum in Eccleſiaſticam Eruditionem ſtudium conferant, quo ſingula tum ad Chriſti doctrinam, tum ad Diſciplinam ſpectantia recte ipſi ſciant, & alios docere ſubinde poſſint. Meminerint, quid per Oſeam Prophetam Deus olim edixerit (Oſ. IV. 6.) *Conticuit populus meus, eo quod non habuerit ſcientiam. Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi.* Proinde neceſſe ſaltem eſt, ut Eccleſiarum Paſtores ſupremi Miniſtros ſibi adſciſcant, aut homines ad conſilium adhibeant, quibus conſummata ſit iſtius Eruditionis peritia. Alioqui ſi Zelus ineruditus, & in plebe potiſſimum, ſedulo non coerceatur, Superſtitio immane malum, & aeque ac ipſae Haereſes formidandum invalebit, ſanctiſſimaeque Religionis vultum ſummopere deformabit. Monſtrum iſtud, Superſtitionem, inquam, Ignorantia parit, Zelus immoderatus nutrit ac fovet. Quod enim omnium peſſimum eſt, hujuſmodi inſipientis zeli culpa ſaepe ſit, ut abuſus inveteratos, pietatis referentes ſpeciem, nemo tollere, aut tolli ſuſtineat. Immo ſi qui melioris notae eruditi voce aut calamo in Superſtitionem aut gliſcentem aut vetuſtam inſurgere cupiunt, interdum aut ne hiſcere quidem ſinuntur, aut certe parum Chriſtiani animi famam in ſe concitant, & ſcandala ſtatim excitare poſſe creduntur. Ergo quis non intelligat, quanta ſit neceſſitas eruditionis & ſcientiae, ne Veritas laedatur, ac ſupprimatur, neve Superſtitio regnet? Neque vero putes ad tantum negotium ſufficere Scholaſticorum Theologiam. Dogmatica heic opus

eſt in

eſt in primis, & non mediocri Controverſiarum, quas cum Haereticis habemus, peritia; ita enim ſinceris hominibus melius innoteſcit, qui ſint fines tum verae Doctrinae, tum Diſciplinae melioris, quos una Eccleſia Catholica fideliter ſervat, Haeretici pertinaciter contrariis hinc inde ſententiis, aut etiam ineruditi incaute quidem, ſed parum laudabiliter, praetergrediuntur. Itaque quum Conciliorum, tum Romanorum Pontificum, tum ſanctorum Patrum documenta accurate conſulenda ſunt in hunc finem, & non facile deinde peccabitur. Tandem credendum eſt, poſſe Deum quidem tolerare, non autem probare Zelum ſine Scientia delirantem; nam ut ut ipſi pius affectus placeat, fieri tamen non poteſt, quin ipſi contra diſpliceat parum pius prodendae hujus affectionis modus.

Diſſimulare autem nequeo alterum Scientiae neglectae, aut Ignorantiae dominantis effectum in hominibus piis. Undique pericula ipſi timent, undique ſcandalum patiuntur. Quoties homines Deo dicatos conſpiciunt aeque ac Saeculi cultores, vitiis effluentes, & luxuria foedos, & mammonae potius quam Dei laudibus addictos: tum mirantur, ac horrent, atque ex intimis praecordiis dolent, ac indignantur ſuorum temporum conditionem. Si Epiſcopos, ſi Sacerdotes deprehendunt ſanguini diligentius quam altari ſervientes, & ambitione turgidos, & ſacris in ſuam rem abutentes, & Simonis veneno afflatos: quid non muſſitant? quid non conqueruntur? Priora Eccleſiae Saecula ante eorum oculos, atque in eorum labiis continuo recurrunt. De Religione primaeva multum excidiſſe tum dictitant. Immo in pietate nonnumquam frigeſcere idcirco illos videas; ſenſim quippe decreſcit in eorum animis veneratio atque exiſtimatio non tantum Sacerdotalis ac Monaſtici Ordinis, ſed Religionis ipſius. Eo etiam quandoque ſe rapi ſinunt, ut perſuadere ſibi nequeant, aut veram, aut ſanctiſſimam eſſe Religionem illam, quam adeo inconditis moribus negare, & flocci pendere videntur illi, quorum prae ceteris eſſet eam & dictis probare & factis. Quod ſi apud Haereticorum quoſdam ſplendidiorem forte pietatis, aliarumque virtutum ſpeciem intuentur: tum ſuſpicio oboritur, ne apud illos germana, apud nos vitiata Religio habeatur. Et quidnam, quaeſo, tot populos a Catholicae Eccleſiae ſinu proxime praeteritis ſaeculis abſtraxit, & in Lutheri, aut Calvini caſtra conjecit? Ignorantia iſta, Zelus iſte ineruditus, & ſcandali patiendi nimia facilitas. Tunc non erant (fatendum eſt) ii Sacerdotum mores, quos & Religio, & inſtitutum vitae poſcebant, Superſtitio aliqua in populis; avaritia, & luxuria

Digitized by Google

in non paucis Eccleſiaſticis viris, nimium prominebant, ut occultari, aut diſſimulari jam poſſent. Igitur ubi adverſus iſta declamatum eſt, zelo Dei exarſit ineruditus populus, ſibique cenſuit ab ea Eccleſia diſcedendum, cujus ſanctitatem fruſtra requirebat in pleriſque Paſtoribus.

At miſeri infeliciſſime errarunt. A Paſtoribus fugientes, quos lupos credebant, ſequuti ſunt lupos Paſtoralem prae ſe ferentes perſonam. Etenim undenam didicerunt, propter perverſos Sacerdotum mores ab Eccleſia Dei veri receſſionem eſſe faciendam? Contendebant quidem eorum temporum Pſeudoprophetae, Romanae quoque Eccleſiae doctrinam eſſe corruptam. Verum quei de tanti momenti re, de qua etiamnum diſputatur utrimque a doctiſſimis & clariſſimis ingeniis, tam cito judicare potuerunt homines indocti, rudes, & a ſtudiis Theologiae prorſus alieni? Morum corruptio tunc patentiſſima, & Diſciplinae abuſus, vel oculis plebis indoctae conſpicui, in cauſſa fuerunt, ut doctrinam quoque Romanae Eccleſiae corruptam ſomniarent, & crederent. Ergo cavendum iis erat, ne ſcandala tantum in ſuis cordibus poſſent, ut non mores duntaxat, ſed etiam male moratos Paſtores, ipſamque Paſtorum Eccleſiam atque Religionem deſerendam arbitrarentur. Id non cavendum minus deinceps; erunt enim vitia, donec homines. Praedixerat quidem Chriſtus Dominus futuram hanc morum curruptionem; is tamen edixit, non eſſe noſtrum, bonos piſces a malis ſeparare, atque a tritico lolium. Ad iſta ſane nequit quin ingemiſcat vir pius ac eruditus, ſed nullum inde ſibi ſcandalum creari patitur. Scandala quippe creat facinorum novitas: hanc autem ſcientia, ſive eruditio tollere poteſt ac ſolet. Apoſtolorum tempora intuere; tria, immo quatuor, & quinque priora Eccleſiae ſaecula contemplare. Nunc imperita gens a Chriſtianis iis, & praeſertim ab Eccleſiae Paſtoribus, omnem iniquitatem exſulaſſe ſibi perſuadet: Secus teſtantur ipſae Litterae ſacrae, ipſi ſancti Patres, ac praecipue Cyprianus, Nazianzenus, Hieronymus, Salvianus. Subſequuta ſunt tempora longe pejora prioribus, ſed meliora tandem evaſere, ut ſi Chriſtiana Reſpublica aetatis noſtrae cum multis aliis praecedentibus Saeculis conferatur, habeat unde ſibi jure gratuletur, & divinae miſericordiae referat gratias.

Zelum ineruditum alterum illud incommodum fere ſemper conſequitur, de quo alias conqueſti ſumus, & quod heic repetere non puto ſupervacaneum; nimia videlicet formido, ne quicumque minus cum vulgo ſapit, ac aliter loquitur quam vulgus, Religioni & Eccleſiae

cleſiae ſanctiſſimae exitium creet. Nequit emunctae naris Eruditus, quin abuſus in Eccleſiaſticam Diſciplinam identidem irrepentes animadvertat; quomodo enim maculae iſtae ſe ſubducant oculis legentium monumenta ſummorum Pontificum, Conciliorum, & Patrum? Ars Critica, neceſſarium in Eccleſia Dei flagellum ad impoſturam omnem, erroreſque tollendos, Erudito homini interdum aperit, quae ſint conficta Miracula, qui Apocryphi ac ſuppoſititii Libri, quidve a magni etiam nominis Scriptoribus in Hiſtoria & Eruditione Eccleſiaſtica peccetur. Si quis tamen zelo ſecundum ſcientiam incitatus, quod Majores noſtri cum laude fecerunt, facere & ipſe velit, hoc eſt, aut voce aut ſcriptis hujuſmodi abuſus ac peccata prodat, atque eliminare nitatur, non modeſtiam, non prudentiam oblitus: ignara gens non raro exhorreſcit, & ejuſmodi Eruditos ſuſpicione gravat non temeritatis ſolum, ſed etiam languentis Pietatis, Fideique etiam titubantis. Verum hiſce Eruditis, ut cordi ſummopere eſſe debet, ſcandalis quantum fieri poteſt, occaſionem omnem praeripere, ita patienter ferenda ſunt talia piae ignorantiae deliria. Nullae ſunt, tametſi optimae leges, nulla auctoritas legitima, quibus abuti non poſſit, ac ſoleat Magiſtratuum incuria, ignorantia, impotentia. Sed non propterea optimae leges abrogandae, optima inſtituta vituperanda, quod iis abutantur nonnulli. Adverſus hoſce abuſus, modeſte tamen ac prudenter, ſcribere piis Eruditis licet, ut ſimul eorum odium, & Legum ac Magiſtratuum reverentia inſpiretur. Quod quum faciunt Eruditi, iis eſſe debet ſatis, meliorem hominum partem, ſi non majorem, ſuis habere faventem ſcriptis, zeloque plaudentem. Nimium quippe Eccleſiae conducit tales Litteratos habere, Superſtitionis, perverſae Diſciplinae, piorumque commentorum inimicos, & Veritatis ſemper amantes. Haec vera pietas eſt, hic germanus zelus, quem Catholici Epiſcopi in Conciliis ubique produnt, quem Patres commendant, & carum habet in primis Apoſtolica Sedes. Quae conſideratio mihi quoque animos addidit, ut quae hactenus diſſerui, diſſimulanda non cenſerem, & ſpem fecit fore ut nemini ſaltem ex melioribus conſilium meum diſpliceret, quando non ambitio, non captandae famae, aut maledicendi pruritus ullus, non Paſtorum Legumque rectiſſimarum contemtus, neque mei ipſius, ſed unius Eccleſiae, Religioniſque Catholicae amor, pro qua omnibus vigilandum eſſe puto, & ego lubentiſſime ſanguinem darem, mihi ut haec ſcriberem auctor fuit, utinam alicui utilia, utinam nemini pernicioſa.

Nemini, inquam, pernicioſa; nam in oppoſitum huic exceſſum atque abuſum equidem ſentio homines labi poſſe, atque interdum labi, vel quum in ipſius Catholicae Eccleſiae ſinu degunt. Eſt autem alter exceſſus licentia opinionum tum in Fidei ac Diſciplinae negotio, tum in Eccleſiaſtica Eruditione pertractanda. Facile intelligunt homines non rudi minerva, nimios interdum ac intolerabiles frenos adhiberi Ingeniis, vitio videlicet Magiſtratuum, ſua poteſtate optimiſque legibus abutentium. Sed aeque deinde non intelligunt, qui ſint legitimi freni, omnibus Chriſtianis jure ferendi, & quouſque procedere merito ac prudenter poſſit Ingeniorum libertas. Hinc ergo totius Antiquitatis, Sanctorumque Patrum, & Eccleſiae ipſius contemtus; hinc errores, ac temerariae opiniones; ſique in iis obfirmetur animus, hinc Schiſmata, ac Haereſes, a quibus tamen ut ſemper caveamus, non ſolicite ſolum monuit Apoſtolus, ſed Caritas, Juſtitia, ac Prudentia apertiſſime praecipiunt. Hos autem Ingeniorum frenos itidem videor mihi ſatis expreſſiſſe in hoc Libro. Quare tandem rogo Lectores meos, ut non minus diligenter perſpiciant, quid juris ac libertatis futurum ſit Ingeniis humanis in tanti momenti rebus, quam quid freni. Utrimque Veritati nocere poſſumus, vel nimium, vel nimis parum nobis tribuendo. Quo doctiores erimus, magiſque in Dogmatica, ac Polemica Theologia, atque in Eruditione antiqua verſati, eo cautius ac moderatius in ſtudiis ac opinionibus noſtris procedemus. Ignorantia hinc; inde Superbia, ſuperſtitioſos pariter ac temerarios faciunt. Mediae ſtant Scientia, ac Humilitas Chriſtiana. Faciunt iſtae Eruditos atque Theologos, vere perfectos ac religioſos. Illud autem certum eſt, nos numquam ex temeritate erraturos, ſi magis, quam nos ipſos famamque noſtram, diligamus decorem domus Dei, hoc eſt, amemus Eccleſiam Catholicam, ejuſque tutelae ac laudi ubique ſtudeamus, ejuſque judicio omnia noſtra quum dicta tum facta obſequentiſſime ſubjiciamus, ejuſque Praeſidibus ſacris ad ubique obtemperandum paratiſſimi ſimus. Hoc votum eſt mihi, hoc mihi ſtatutum. Similia a reliquis opto. Quis enim tandem fructus litterarum, ſi deſtruas, non aedifices? Equidem errare poſſum ex ingenii infirmitate, non poſſum ex obſequii ac voluntatis defectu.

Ne vero longiori ſermone perſequar, quid in his poſſit audere humanae mentis ambitio, atque Ingeniorum licentia: inſtar omnium conſiderandum mihi elegi unum *Johannem Phereponum*, cujus *Animadverſiones in Opera Sancti Auguſtini*, ſi non perpetuum, at certe non

non leve praebent hujus infelicitatis argumentum atque exemplum. Et hominis quidem conſilium ego non miror, quum potius mirandum eſſe debeat, cur non omnes ab Apoſtolicae Sedis, Catholicaeque Fidei doctrina & communione alieni, paria, immo pejora non audeant. Nam ubi Eccleſiam audire deſieris, Conciliorumque ac Patrum excuſſeris obſequium, tuoque Judicio nullum aliud eſſe ſuperius tibi perſuadeas praeter verbum Dei ſcriptum; quod uti experientia fidem facit, unuſquiſque ad arbitrium, captumque ſuum facile contorquere novit: quid te amplius impedire poteſt, quominus quodcumque lubet, quodcumque menti tuae veriſimile occurrit, amplectare ac teneas, & contraria quaeque deſpicias atque repudies? Phereponus autem ita ſe interdum contra Auguſtinum, immo contra omnium Catholicorum ſententias gerit, ut qui ejus principiis utatur, atque licentiam opinandi imitetur, mirum ſit, quei abſtinere ſe jam poſſit ab oppugnandis in poſterum vel ipſis Litteris ſacris, ſive a revocandis in dubium reliquis Chriſtianae Fidei Myſteriis. Nam quo non proruat relictus ſibi hominum litteratorum animus, & potiſſimum ſi Critica Arte, Linguarumque Orientalium peritia ſit quiſquam turgidus, & immoderate ad dubitandum de rebus quibuſcumque pronus, & novitatis ſuarumque opinionum pertinaciſſimus amator? Pertinet igitur tum ad publicam utilitatem, tum ad Eccleſiae ſanctae, & Auguſtini defenſionem, tum etiam ad Eruditorum documentum, intueri in Phereponi Animadverſionibus nimiam Ingenii humani libertatem. Et ejus quidem ſententias nonnullas, prout occaſio tulit, hactenus confutavimus. Reliquas deinceps, quae confutatione indigere videantur: ſingulatim recenſebimus, & pro virili profligare nitemur.

FINIS LIBRI SECUNDI.

DE

Digitized by Google

DE INGENIORUM
MODERATIONE
IN RELIGIONIS
NEGOTIO.
LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Quid de Peccato Originali ſentiant Remonſtrantes ac Sociniani. Nulla injuſtitia Deo tribuitur per Catholicorum ſententiam de Originali Peccato. Quum potuerit Deus ab initio condere naturam hominis talem, qualis nunc naſcitur, potuit etiam ex Adami Peccato ſinere mala in hominum genus effluere. Auctoritate ſacrarum Litterarum confirmatur Dogma de Originali Peccato. Apoſtoli locus ab interpretatione Phereponi vindicatus.

INITIUM facio a controverſia de Peccato Originali, ex qua velut ex capite cujuſdam catenae, pendent reliquae fere omnes controverſiae de Gratia & libero Arbitrio, & de Natura innocenti, lapſa & reparata, quae inter Pelagianos ac Semipelagianos ex una parte, Lutheranos & Calvinianos ex altera verſantur, Catholicis medium iter tenentibus. Heic autem videas Arminianos, ſive Remonſtrantes, parum a Pelagio abludere; Socinianos cum eodem prorſus ſapere,

immo

Digitized by Google

immo duriora, quam ipſe tradidiſſe. *Peccato originali ineſſe privationem Juſtitiae originalis, & inordinatam ad peccandum proclivitatem*, fatetur Johannes Arnoldus Corvinus, hoc eſt ex Remonſtrantibus unus, in Lib. contra Molin. Cap. 8. pag. 118. Iidem Remonſtrantes in Apologia ſua Cap. 7. fol. 84. addunt, *Peccatum Adami a Deo imputatum dici poſſe poſteris ejus, quatenus Deus poſteros Adami eidem malo, cui Adamus per peccatum obnoxium ſe reddidit, obnoxios naſci voluit, &c.* At poſtea ſubdunt, ſe *peccatum originale nec habere pro peccato proprie dicto, quod poſteros Adami odio Dei dignos faciat; nec pro malo, quod per modum proprie dictae poenae ab Adamo in poſteros dimanet*. Quare peccatum hoc affirmare non audent malum culpae, aut malum poenae. Socinus vero in Praelection. Theolog. Cap. 4. & in Dialog. de Juſtific. tanquam *fabulam Judaicam, & ab Antichriſto in Eccleſiam introductam*, Peccatum originis irridet, cui conſonat Smalzius una cum reliquis ejuſdem Socini aſſeclis, ita ut una eorum ſententia eſſe videatur, nihil niſi exemplo poſteris nocuiſſe Adamum peccantem. Arminiumne, an Socinum heic ſequatur Phereponus, ſtatuere neſcio. Illud certum, ut in aliis opinionibus non paucis, ita in hac Pelagio adhaerere Phereponum; & non Auguſtino tantum, ſed Eccleſiae Catholicae ipſum patentiſſime adverſari. Mihi vero certiſſimum eſt, idemque ſpero & Lectoribus aequis futurum, longiſſime ipſum a veritate receſſiſſe.

Catholicorum doctrinam de Peccato Originali oppugnabat Julianus, quaſi per ipſam infinita Dei Juſtitia laederetur. Quei enim juſtus Deus parentis primi culpam imputare velit poſteris, eamque in nobis punire, quum tamen conſenſu voluntatis noſtrae nihil ad ipſam contulerimus? Auguſtinus autem Lib. I. num. 3. Oper. Imperfect. contra Julianum ita ſcribebat: *Vos quod dicitis, potius non poteſt ulla juſtitiae ratione defendi, quia miſeria generis humani, a qua nullum hominum ab exortu uſque ad obitum videmus alienum, non pertinet ad Omnipotentis juſtum judicium, ſi non eſt originale Peccatum*. Igitur ſanctus Doctor putabat, divinam Juſtitiam defendi non poſſe, niſi humanae corruptionis ac miſeriae cauſſam ab ipſo hominum Peccato originali peteremus: quod & alibi ſaepe repetit. Ad haec Phereponus: *Atqui hoc tantum de infantibus aut puerulis dicere debuit: nam majores natu ſat actualium peccatorum admittunt, ut hujus vitae miſeriis digni ſint. Sed ponamus eum, ut debuit, de infantibus dumtaxat, aut puerulis loquutum. Peccatum originale, ut ab Auguſtino explicatur, commodam nullam rationem defendendae Juſtitiae*

ſtitiae

Digitized by Google

ſtitiae divinae ſuppeditat, cum qua nullo modo poteſt conſiſtere, ut exiſtimabant adverſarii Auguſtini, quos nuſquam recte confutavit. En expeditam viam cujuſcumque quaeſtionis dirimendae, quanquam difficillimae, & inter ingenia praeſtantiſſima dudum agitatae. Satis eſt pronuntiare ſententiam dictatoria voce. Alii rationes excogitabunt, & argumenta contraria diſſolvent.

Sed ut preſſius Scriptori huic reſpondeamus, prius Lectori ſedulo ad memoriam revocanda ſunt quaedam. Nemo eſt, qui vel in ſemetipſo non ſentiat innumera cum animi, tum corporis mala, eaque omnibus communia non videat, tamque altis radicibus in nobis fixa, & ab ipſa ſtatim nativitate pullulantia, ut ea homini ingenita fateri cogamur. Corpus, inquam, mille aerumnis, doloribus, morbis, ac periculis, & morti denique obnoxium eſt. Animum ignorantia infeliciſſima gravat, ac foedat. Proni, & paene abrepti vel ab ipſa pueritia in Vitium, difficillime & ſupra modum inertes ad Virtutem, terram ſemper cogitamus, raro caelum; & avaritia, luxuria, ac ambitione exaeſtuantes, voluptatibus unice ſtudemus, commodiſque noſtris, licet inhoneſtis; pejora longe acturi, niſi nos humanarum potius quam divinarum legum terror compeſceret. Haec vel ipſi Chriſtiani, & Sancti in ſe experiuntur, qui & aliam legem ſentiunt in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuae, qui quotidie cum tentationibus confligantur, & ((a) interdum) concupiſcentia vincente vincuntur. Quanto autem magis tanta humani generis miſeria, & ad peccandum proclivitas, & rebellio appetituum ac pugna in Rationem, emineat, & conſpiciatur in barbaris, aut ſine Lege, aut ſine vera Chriſti Lege & Gratia viventibus, in comperto eſt. Non vacat heic varios populorum mores, & innumeranda hominum vitia, & incommoda, oratione percurrere. Unuſquiſque ſibi teſtis in re tam patenti eſſe poteſt. Illud dicam, vel ipſos Ethnicos, Ariſtotelem puta, ac Ciceronem, tantam hominum miſeriam contemplantes, non potuiſſe quin exclamarent, naturam, ((b) non ut mater, ſed ut noverca,) erga nos ſe geſſiſſe. Haec ubi conſiderata fuerint, e veſtigio ſuboritur in animis noſtris ſciendi ardor, unde tanta in nos malorum atque miſeriarum procella derivetur. Quum quiſque ſanus Manichaeorum deliria irrideat, reſtat ut hominem vel ita a Deo in prima inſtitutione creatum, vel propter culpam aliquam ſuam in tot incidiſſe miſerias affirmemus. Prima ſententia Pelagianos habuit patronos; altera Catholicos.

(a) Al. *ſaepe*. Lectio *interdum* verior.
(b) Al. *non ut matrem, ſed ut novercam.*

Pelagiani contendebant, quod & nunc eorum aſſecla Phereponus contendit, Catholicorum ſententiam cum Juſtitia Dei conſentire non poſſe. Contra, Auguſtino aliiſque Catholicis viſa eſt Pelagiana opinio Ideae, quam de Deo habemus, penitus contraria. Nam quo pacto Deus, qui hominem perfectum, rectum, ac felicem creare potuit, potius tam infirmum, vitiiſque deditum, & alienum ab amore ſummi boni creare voluit? Quei opus manuum ſuarum vel ante peccata actualia miſerum fecit, ejuſque naturam in ipſa peccata adeo proclivem, & averſam a virtute creavit? Cur poſuit, ut habetur Eccleſiaſtici. XL. *Jugum grave ſuper filios Adam a die exitus de ventre matris eorum?* Immenſe Bonus, Sapiens & Benignus, id ſine aliqua hominum culpa facere noluit; infinite Juſtus id facere non potuit. Haec illi. Verum alii Theologi Catholici, iique potiori jure affirmarunt ac affirmant, *potuiſſe Deum condere talem ab initio hominem, qualis nunc naſcitur*. Ipſemet ſanctus Auguſtinus in in hac eadem ſententia fuit; nam Lib. 3. de Lib. Arb. Cap. XX. ajebat; *Si anima talis eſſe coepit, non ſolum ante peccatum, ſed ante omnem vitam ſuam, qualis alia poſt vitam culpabilem facta eſt; non parvum bonum habet, unde Conditori ſuo gratias agat*. Lege reliqua. Idem Auguſtinus in Lib. 1. Cap. IX. Retract. eamdem ſententiam confirmat, inquiens: *Ignorantia, & difficultas* (duo nempe hominum graviſſima mala) *etiamſi eſſent hominis primordia naturalia, nec ſic culpandus Deus, ſed laudandus eſſet*. Quae Retractationum verba iterum repetit in Lib. de Bono Perſever. Cap. XI.

Quod ſi juſtus & laudandus eſſet Deus, ſi talem, qualis nunc eſt, hominum naturam creaſſet, ſique Phereponus, ut arbitror, idem fatetur, immo contendit: quid eſt quod ipſe, ejuſque Majores Pelagiani, Juſtitiam divinam Catholicorum opinione dictitant laedi, & cogitatione aſſequi non poſſe videntur, quomodo Auguſtini hypotheſis, immo theſis, conſiſtere queat cum ejuſdem divinae juſtitiae evidentiſſima notione? Iiſdem teſtantibus, divinae Bonitati atque Juſtitiae contrarium non eſt, naturam noſtram ab initio tot ſubjeciſſe aerumnis, cum tanta proclivitate ad malum, tantaque difficultate ad bonum, tametſi nulla hominum culpa praeceſſerit. Ergo multo minus divinae Juſtitiae repugnat tot in nos mala congerere unius Peccati praecedentis intuitu. Juſtus ergo, & bonus, & laudandus in utraque hypotheſi Deus. Haec ſola intercedit diverſitas: quidquid Pelagiani adferre poſſunt pro tuenda Juſtitia ac Bonitate divina in hypotheſi ſua, illud ad eandem tuendam in hypotheſi Catholicorum in-

inſervit. Quidquid vero Catholici pro ſua habent, non aeque a Pelagianis pro ſua opinione uſurpari poteſt; facilius enim Catholici Juſtitiam ac Bonitatem Dei ſartam nobis teſtamque exhibent, tot humanae naturae miſeriis non a primaeva inſtitutione ac voluntate Dei boni, ſed a primorum parentum culpa derivatis, quam ſi talem, qualis nunc eſt, naturam ab initio creatam affirment. Et hoc ſinceri, ſagaceſque viri non intelligere nequeunt.

Reſtat ergo inquirendum, num revera humanam naturam Deus tam imbecillem ac miſeram ab initio condiderit, quod Pelagiani opinantur; an ejuſdem naturae corruptio poena ſit primi peccati, quod Catholici affirmant. Ut habetur Eccleſiaſt. VII. *Fecit Deus ab initio hominem rectum*, & ad imaginem ſuam creavit, & in eximia beatitudine collocavit. Deinde, quidquid nonnulli ſomnient, adeo perſpicua ſunt Geneſis verba Cap. II. ut certiſſimum eſſe debeat, primos humani generis parentes, ſi divino praecepto parere voluiſſent (quo nihil facilius ipſis tum fuit), a naturali morte futuros fuiſſe immunes. Uti certum quoque eſt, peccarunt, eorumque inobedientiam ſequuta eſt mortis naturalis inevitabilis poena, & quaerendi panis cum ſudore neceſſitas, & partus feminei dolores, & rebellio belluarum, quas hominum nutui ſubjecerat primum Creator, ut alia mala atque incommoda omittam. Experientia vero dubitare nos non ſinit, quin eadem mors, & multiplex calamitatum genus in nobis eorum poſteris perduret. Ergo nos luimus primi peccati poenas, luuntque vel ipſi infantes, quanquam nullius peccati actualis rei. Ergo primorum parentum culpa iratum & nos Deum ſentimus, & peccaſſe cum Adamo quodammodo dicendi ſumus; a qua ira & culpa nos liberare non poteſt, niſi regenerationis Sacramentum, & Gratia Chriſti Servatoris. Propterea Regius Pſaltes in Pſ. L. ajebat: *Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea;* ſive in *iniquitate*, & in *peccato*, uti Hebraica Exemplaria habent. Apoſtolus vero ad Epheſ. II. *Eramus*, inquit, *& nos natura filii irae, ſicut, & ceteri. καὶ ἤμεν τέκνα φύσει ὀργῆς*, Et ad Rom. III. *Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei.* Etiam ſanctus Joannes Cap. III. Evang. *Qui*, ait, *non credit in Filium, ira Dei manet ſuper eum*; *μένει ἐπ' αὐτὸν*: ubi vides non dici, iram Dei venire ſuper eum, ſed *manere* ſuper eum, quia jam antea fuerat. Ut alia Scripturarum loca praetermittam, quae in hanc rem afferri ſolent, memorabilem iſtum iſtar omnium referam, quem Apoſtolus ad Rom. Cap. V. 12. habet. *Propterea*, inquit, *ſicut*

eut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt. Quibus ex verbis intelligimus, cum Adamo omnes homines peccaſſe, & propter illud peccatum mortem in omnes homines pertranſire, hoc eſt, communis mortis cauſſam fuiſſe unius hominis, ſive unius Adami peccatum. Infra idem Apoſtolus ait: *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita per unius obedientiam juſti conſtituentur multi.* En Adami inobedientia, quae una multos conſtituit peccatores, uti multos juſtos obedientia Chriſti. Vide reliqua ejuſdem Cap. V. ad Rom. quae Catholicorum ſententiam diſertiſſime produnt ac firmant, & ſine ipſa recte explicari non poſſunt. Tandem accedit, vel antequam Pelagiana Haereſis exoriretur, & lis de Peccato Originali ferveret, veteres Patres non aliter quam Auguſtinus ſenſiſſe, quanquam parce admodum de illa re fuerint loquuti. Egregia in hanc rem occurrunt teſtimonia Juſtini Martyris, Irenaei, Tertulliani, Origenis, Cypriani, Athanaſii, Hilarii, Baſilii, Ambroſii, Nazianzeni, Chryſoſtomi, Reticii, Olympii, & aliorum, quos praetereo: ut dubitari non poſſit, quin antiquiſſima haec ſit Eccleſiae verae Traditio, cum divinis Scripturis omnino conſentiens. Nunc videamus, an quidquam Phereponus proferat, quo tam antiquum, tantaque firmitate conſtitutum Dogma dejici poſſit.

Dixerat Auguſtinus Lib. de Correpr. & Gratia Cap. VI. *Peccata quidem iſta originalia ideo dicuntur aliena, quod ea ſinguli de parentibus trahunt; ſed non ſine cauſſa dicuntur & noſtra, quia in illo uno omnes, ſicut dicit Apoſtolus, peccaverunt.* Excipit iſta verba Phereponus animadverſione hujuſmodi. *Verum in hac controverſia noſtra dicuntur, non tralatitio ſenſu, ſed proprio, peccata; nam ſermo heic eſt de peccatis, propter quae non tralatitias, ſed proprie dictas poenas, ex divina, hoc eſt, perfectiſſima Juſtitia, dare poſſimus; quia ab iis abſtinere potuimus; nec iis, niſi culpa noſtra proprie dicta, ſuccubuimus.* Ceterum dicere pergit Phereponus, peccata parentum *noſtra* dici non poſſe, ita ut propterea corripi & plecti jure queamus. Addit, neque Apoſtolum dicere, nos *in Adamo peccaſſe, quemadmodum paſſim Graeci ſermonis imperitus dictitat Auguſtinus.* Quod ut palam fiat, Apoſtoli verba Rom. V. 12. ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἥμαρτον, quae vulgatus Interpres vertit, *in quo omnes peccaverunt*, Phereponus ipſe vertit *quia omnes peccarunt.* Cujus verſionis rationem hanc reddit, inquiens: *Vertimus cum Deſiderio Eraſmo* ἐφ᾽ ᾧ, *Quia, non In quo,*

Digitized by Google

quia alioquin hiulca eſt ratio, & dura. Equidem, ut hinc iter inſtituamus, exſpectabam ab homine Critico aut veterum Grecorum auctoritatem, aut rationes ex intima Linguae Graece peritia petitas, quibus haec ſua Paulini loci Interpretatio confirmaretur. Sed ille unum nobis obtrudit Eraſmum, virum certe in Graeco ſermone minime hoſpitem, ſed in quaeſtione de *Peccato Originali* plane Pelagianum, quique nihil non molitus eſt, ut in alium ſenſum haec, & ſuperiora Apoſtoli verba invita detorqueret. Eraſmi ſtudium hac in re infeliciſſimum alii caſtigarunt. Verum quis ſtylum Pauli vel leviter novit, qui non etiam didicerit, ſimiles ſermonis ſtructuras, duras in ſpeciem, & parum (uti delicatis videtur) elegantes, Apoſtolo eſſe familiares? Deinde Theophylactus, Oecumenius, & alii procul dubio Graecae Linguae peritiſſimi, ἐφ' ᾧ interpretantur *in quo Adamo*. Quamobrem niſi qui ab anticipatis judiciis, turbidiſque affectibus judicio uti prohibetur, nemo alius hoc in loco memoraſſet *imperitiam Graeci ſermonis*, eamque objeciſſet Auguſtino, verba iſta cum Graecorum ipſorum conſenſu *in quo* interpretanti.

Quod tamen heic attentius conſiderandum eſt, illud eſt, vel per ipſam Eraſmi ac Phereponi interpretationem nihil roboris demi huic loco, ſive huic fortiſſimo Catholicorum & Auguſtini argumento. Fingamus Apoſtolum dicere; *ſic & in omnes homines mors tranſiit, quia omnes peccarunt*. Non hic de ſolis peccatis actualibus loqui Paulus poteſt, uti Pherepónus perſuadere nobis vellet; nam quum dicat, morti omnes homines eſſe obnoxios, & re ipſa mori hac de cauſſa, quod omnes peccarint; certumque ſit, infantes nullius actualis peccati reos ſaepe de vita decedere: neceſſe eſt, ut aliquod peccatum ſit vel in ipſis infantibus, cujus cauſſa malum illud ſubeant. Hoc autem nullum aliud eſſe poteſt, quam primorum parentum inobedientia & culpa, propagata in poſteros omnes, per quam *peccatores conſtituti ſunt* vel infantes, *& regnavit mors ab Adam uſque ad Moſem, etiam in eos, qui non peccaverunt in ſimilitudinem praevaricationis Adae*; quippe *unius delictum in omnes homines in condemnationem*. Niſi hoc ſtatuas, ſibi non conſtabit Apoſtolus, qui cum alibi appellat *ſtipendium peccati Mortem*, tum heic ſignificare vult, ideo omnes homines mori, quia omnes peccarunt. Quare ſi nullum in infantibus peccatum admittamus, aut ipſi morituri non eſſent, aut argumentum Apoſtoli elumbe deprehenderetur. Sed Pherepónus non auſus affirmare praefracte, germanam eſſe interpretationem ſuam, ad aliam anchoram ſe conjicit. *Fac*, inquit, *hoc*

non

non eſſe perſpicuum: profecto verſio quam ſequitur Auguſtinus, non ita certa eſt, ut poſſit is locus, quaſi clarus urgeri; quum praeſertim ex eo ferme ſolo, aut potiſſimo, colligatur dogma, quod tot difficultatibus premitur, ut vix ullas alias majores in dogmate Theologico invenire poſſe putem. Phereponus ergo mente aſſequi non valet, quei Deus juſtiſſimus peccata parentum filiis tribuat, & in filiis puniat, quum filiorum voluntas nihil contulerit ad parentum inobedientiam; proinde alte clamat: *peccata parentum noſtra dici nequeunt, ita ut propter ea corripi, & plecti jure queamus.* At nil mirum iſta ab homine dici, cui non ſecus ac Socinianis, illud continuo perverſum videtur, quod ingenio non placet, quanquam diſertiſſimis, neque metaphoricis verbis in Scriptura ſacra enuncietur. Prope eſt ut dicam, nolle hujuſmodi homines ſentire, quod Paulus ſentit; ſed neceſſe eſſe ut Paulus ſentiat, quod ipſis commodum videtur, & Deus agat, prout ipſis lubet. At profecto felicius ſaperent, ſi in ſimili cauſa dictum ſibi ab Apoſtolo putarent Rom. IX. 20. *O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui ſe finxit: Quid me feciſti ſic?* &c. Et Cap. XI. 33. *O altitudo divitiarum*, &c. Quum lumini rectae Rationis evidenter adverſari deprehenduntur Scripturae ſacrae verba, tum certe commodum alium ſenſum intime latentem inde jubemur deducere. At quando ita compoſita ſunt ſacrarum Litterarum teſtimonia, ut pateat, nihil aliud divinos Scriptores ſignificare voluiſſe, quam quod verba ſonant, & ad iſtam ſignificationem accedit vetuſtiſſimae Traditionis conſenſus, & Dogma illud ſupra quidem humanam Rationem eſt, ſed non contra ipſam: tum nefas eſt eludere mentem divinorum Librorum non alia de cauſſa, quam quod mente aſſequi non poſſumus conſilia, & voluntatem, & opera Dei.

Ceterum ut ut fateamur in quaeſtione de Peccato Originali occurrere quaedam non ſatis previa hominum infirmae Rationi, nihil tamen eſt, quod contra ipſam Rationem pugnet. Quum enim Peccatum iſtud conſiſtat in privatione Juſtitiae originalis, a juſto Deo nequaquam abhorret, originali Juſtitia privatos, homines nunc naſci cauſa primi peccati, quando juſtus itidem fuiſſet Deus, ſi vel ab initio, & ante Adami peccatum, eamdem nobis Juſtitiam denegaſſet, eandemque & animi, & rationis, & corporis infirmitatem in nobis regnare ſiviſſet. Et omnium hominum revera Peccatum iſtud eſt, non actuale quidem, ſed habituale, ſive morale; nam Voluntates omnium hominum, non phyſice quidem, ſed moraliter, conjun-

ctae fuere cum Voluntate primi parentis, idque ex decreto & pacto Creatoris noſtri. Quod profecto neque potentiae, neque ſapientiae, neque juſtitiae Dei repugnat; nam ne in ipſis quidem terrenis univerſitatibus hujus rei exempla deſunt, & in ipſis tamen juſtitiam minime deſideramus, uti neque in divino Circumciſionis praecepto Gen. XVII. non inveniet, ut puto, Phereponus ipſe. Apoſtolus autem diſerte docet, *in omnes homines per unius delictum condemnationem* veniſſe, & *omnes peccaſſe*, & per inobedientiam unius hominis peccatores conſtitutos fuiſſe multos, & mortem eſſe effectum, ſtipendium, & aculeum peccati: quae omnia ſatis evincunt, ubi ad infantes interdum morientes reſpiciamus, Peccatum aliquod originale per propagationem ex Adamo in omnes deſcendere, & noſtrum omnium eſſe appellandum. Tandem Peccatum iſtud in ratione culpae omnium leviſſimum eſt; neque neceſſe eſt credere, ipſum poſt corporis mortem pari cum actualibus Peccatis ſupplicio eſſe puniendum; nam & ipſe Auguſtinus Lib. I. de Peccator. merit. Cap. XVI. §. 21. ait: *Poteſt proinde recte dici, parvulos ſine Baptiſmo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitiſſima futuros*. Et Lib. V. Cap. XI. §. 44. contra Julianum, *parvulos*, ait, *ſine Chriſti Baptiſmate morientes, non tanta poena eſſe plectendos: ut eis non naſci potius expediret*, ipſoſque *in damnatione omnium leviſſima futuros:* ((a) qua de re mitius etiam Theologi Catholici nunc loquuntur.)

CA-

(*a*) Haec omnia ſecundis curis nuper addita.

CAPUT SECUNDUM.

Infantes miſeri cauſſa unius Adami peccantis. Baptiſmus eis neceſſarius ex Traditione probatur. Antiquitas Sponſorum pro infantibus in Baptiſmo contra Phereponum oſtenditur auctoritate Tertulliani, qui neceſſitatem Paedobaptiſmi agnovit. Et in veteri Lege parvulis Proſelytis adhibitus Baptiſmus, & varia apud Judaeos Baptiſmatum genera. Sanctus Cyprianus Peccati Originalis aſſertor perperam a Pherepono negatus.

PHEREPONUS tamen, quod eſt ad infantes & pueros, alia opinione tenetur. Nam pag. 621. Animadverſ. in Op. Imperf. contra Jul. objicit ſibi illorum miſerias, quae nobis argumentum praebent intelligendi originalis Peccati. Tum reſpondet: *Satius eſſet multo dicere, te neſcire, cur innoxii miſeri ſint, quam ut facias eos noxios, invenire hypotheſim, quae tot difficultatibus laborat*. Quaſi Auguſtinus, aut alii hanc hypotheſim invenerint, & eam antea non tradiderit Apoſtolus ſatis aperte. *Multo ſatius eſſet*, ut hoc repetam, Apoſtolo credere, & venerari divinum conſilium, quam infirmae Rationi tantum deferre, ut divinitus tradita nolis alia de cauſſa credere, quam quod intelligere neſcias. *Sed quid ſunt*, pergit Phereponus, *hae infantium puerorumque breviſſimae miſeriae, ſi cum aeterna beatitudine, quibus eas Deus penſat, conferantur? Nihil prorſus, aut ſi quid nihilo poſſet eſſe minus. Itaque quod Deus eas ab illis in hac vita non amolitur, mirum videri nequit*. Hinc intelligimus, Phereponum infantibus ac pueris vel ſine Sacramento regenerationis e vita decedentibus, aeternam in Caelis beatitudinem liberaliter concedere. Non auſi ſunt Pelagiani, niſi medium quendam locum inter Caelorum regnum & Gehennam, aſſignare hujuſmodi puerulis, felicem quidem, ſed tamen ab aeterna Caelitum felicitate alieniſſimum. Sociniani patere ipſis fores Caeli volunt, & exſecrantur *Paedobaptiſmum*. Miniſtrari vero eiſdem hoc Sacramentum in ſuis coetibus moleſte non ferunt Remonſtrantes; ſed ipſum Sacramentum neceſſarium illis ad beatitudinem aeternam non cenſent. Anabaptiſtae, Calviniſtae, aliique id genus Novatores ab ea opinione aut parum, aut nihil abludunt.

Digitized by Google

dunt. At ego ((a) minime) ſuſcepi controverſias omnes, quae inter Catholicos ex una, & innumeros Haereticos ex altera parte intercedunt, diffuſe agitandas. Eſſet hoc majoris otii, ac inſtituti diverſi. Jam vero, quod eſt ad quaeſtionem de Baptiſmi neceſſitate in ipſis parvulis, luculentiſſime illam complures e noſtris expedivere, afferentes loca quaedam Scripturarum, & certiſſima quaedam principia Orthodoxae Religionis, e quibus recte deduci poteſt iſta neceſſitas. Antiquiſſimam certe, atque adeo Apoſtolicam Traditionem, *Paedobaptiſmi* teſtem ſimul ac laudatricem habemus. Quare ſecundum Traditionis legitimae regulas, a Catholicis fortiſſime aſſertas, pueris ac infantibus neceſſarium eſt divinum lavacrum, ut Regnum Caelorum, ſi illa aetate decedant, conſequi valeant. (b)

Quum tamen Phereponus pag. 495. in notis ad Epiſtolam Auguſtini XCVII. olim 129. §. 9. videatur aliquid dicere contra *Paedobaptiſmi* antiquitatem, ejus verba audienda ſunt: *Quis*, ait, *intelligat ſuſceptorem infantis baptizandi*, *quum pro infante reſponderet Credo*, *hoc velle: Baptiſmum*, *vel Sacramentum fidei ſuſcipio? Quis non videt*, *primum formulam illam antiquam Baptiſmi eſſe inſtitutam in uſum adultorum*, *qui ſoli primum Baptiſmum ſuſcipiebant*, *deinde translatam etiam ad infantes?* Utique nos nequaquam videmus, quod tamen tanta confidentia Phereponus videndum affirmat. Meram conjecturam, omni veterum auctoritate deſtitutam, neſcio quei velit homo ille, ut pro evidenti veritate accipiamus. Nos ab Apoſtolis ipſis, ut infantium Baptiſmum, ita & ritum ſpondendi pro iis derivamus, tum quod id affirmant vetuſtiſſimi Patrum, quum etiam quod Eccleſia univerſa omnibus retro temporibus eam conſuetudinem ſervavit. Quid contra Phereponus affert, niſi unum illud, quod animo jam praejudicavit, & quod ſponte concidat, ſi negetur? Operae autem pretium eſt duorum veterum Scriptorum loca proferre, ne & nos ſine tabulis ac auctoritate agere videamur. Sanctus Irenaeus Lib. 2. Cap. 39. de Chriſto Domino haec habet: *Omnes venit per ſemetipſum ſalvare*, *omnes*, *inquam*, *qui per eum renaſcuntur in Deum*, *infantes*, *& parvulos*, *& pueros*, *& juvenes*, *& ſeniores*. Heic vides alludere Irenaeum ad Servatoris verba Jo-

(a) Al. *non*.

(b) Quae heic & infra Cap. VI. §. *Quae ſequuntur*, noſter Auctor ad *Paedobaptiſmi* antiquitatem propugnandam objicit *Pherepono*, adhibeat Lector ad refellendum *Colomeſium*, qui tum in *Obſervationibus Sacris* pag. 641. edit. *Fabric.*, tum in *Melange curieux* pag. 830. *Paedobaptiſmo* iniquiorem ſe prodit. Nec mirum: nam ipſum *Socini* haereſim fuiſſe amplexum, auctor eſt *Baelius* in Lexico, ubi *Colomeſii* memoriam perſequitur.

Digitized by Google

ba Joann. III. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto non poteſt introire in Regnum caelorum*. Vides, *infantes*, & *parvulos* per Chriſtum renaſci ex aqua, & Spiritu Sancto. Quod autem eſt ad infantium & puerorum Suſceptores, audi Tertullianum in Lib. de Baptiſmo Cap 18. ſuadentem, ut differatur in aetatem maturiorem Baptiſmus. *Itaque*, ait, *pro cujuſque perſonae conditione, ac diſpoſitione, etiam aetate, cunctatio Baptiſmi utilior eſt: praecipue tamen circa parvulos. Quid enim neceſſe eſt Sponſores etiam periculo ingeri? Quia & ipſi per mortalitatem deſtituere promiſſiones ſuas poſſunt, & proventu malae indolis falli*. Ergo Tertulliani etiam aevo obtinuiſſe, ac in uſu fuiſſe patet, non infantium duntaxat Baptiſmum, ſed & formulam ab eorum ſuſceptoribus nunc quoque adhibitam; ideo quippe Sponſores appellati fuere. Neutrum porro novitatis damnat Tertullianus. Quumque is altero dumtaxat ab Apoſtolorum morte ſaeculo vixerit; Irenaeus vero ipſos Apoſtolorum auditores habuerit Magiſtros; & auctor uterque ſit, Baptiſmum infantium in Eccleſia Dei jam tunc fuiſſe uſurpatum: quis non intelligat, ruere Phereponi ſententiam atque conjecturam, & perperam ab Apoſtolorum aetate atque inſtitutione ſejungi *Paedobaptiſmum*, & formulam ſpondendi pro illis?

Sed, inquies, Paedobaptiſmus fuit vel Tertulliani aevo improbatus. Immo, ne quid diſſimulem, afferam haec ipſius Tertulliani verba ex Cap. eodem: *Quid feſtinat innocens aetas ad remiſſionem peccatorum?* Non hoc negamus. At haec non tollunt, quin Eccleſiae Catholicae jam tum fuerit mos praeter adultos baptizandi etiam parvulos. Tertullianus ex propria ſententia hunc morem ſublatum cupit, ut alibi ſaepe, ita & heic a ſuo effreni ingenio abreptus, & privatae opinioni nimis indulgens. Nam ſanctus Cyprianus, & reliqui Patrum, atque Epiſcoporum, Baptiſmi in annos majores aut in mortis periculum dilationem concorditer rejecere, laudato ſemper infantium Baptiſmo. Infra auctor eſt idem Tertullianus, Baptiſmum quoque *innuptorum* eſſe *procraſtinandum;* & tandem abſurde concludit: *Si qui pondus intelligant Baptiſmi, magis timebunt conſecutionem, quam dilationem*. Nullus Catholicorum ita unquam ſenſit. Ceterum ſi mortis periculum ingrueret, minime negandum, aut differendum regenerationis Sacramentum, alibi docet ipſe Tertullianus, & Cap. 12. ejuſdem Libri de Bapt. fatetur, *nemini ſine Baptiſmo competere ſalutem*; & in hoc eodem Cap. de parvulis, ait: *Norint petere ſalutem, ut petenti dediſſe videaris*. Quae ſatis eſſe poſſunt,

ut ex ejus quoque ſententia neceſſitas & uſus Baptiſmi vel in infantibus probetur. At ille vocat parvulorum aetatem *innocentem*, hoc eſt ab actualibus peccatis immunem; nam ex hac ipſa rationis ſpecie vel poſt Tertullianum, & quarto potiſſimum Saeculo, ſanctiſſimum lavacrum differre conſueverunt ex Chriſtianis non pauci; & ipſe Auguſtinus diſtulit, quanquam contagium mortis antiquae, & maculam originalem omnes faterentur omnibus Adae filiis ineſſe. Niſi periculum mortis Baptiſmum ſuſcipere coegiſſet, ejus conſequutio differebatur, quo peccata ſimul actualia poſtea delerentur. Quid? quod maculam originalem ne ipſe quidem inficiatus eſt Tertullianus? Humanas certe animas non ſolum immundas, ſed etiam peccatrices ille vocat, donec Baptiſmo Chriſti mundentur. Sunt ejus verba Lib. de Anima Cap. 40. *Omnis anima eouſque in Adam cenſetur, donec in Chriſto recenſeatur: tamdiu immunda, quamdiu recenſeatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam ex carnis ſocietate.* Lib. I. Cap. 1. de cultu Feminar. ait, omnes mulieres *de Eva trahere ignominiam primi delicti, & invidiam perditionis humanae. Vivit ſententia Dei ſuper ſexum iſtum in hoc ſeculo; vivat & reatus neceſſe eſt.* Et Cap. 3. de Teſtim. Animae de Satana ait: *Per quem homo a primordio circumventus, ut praeceptum Dei excederet, & propterea in mortem datus, exinde totum genus de ſuo ſemine infectum, ſuae etiam damnationis traducem fecit.* Lib. V. Cap. 17. contra Marcionem, hominem videlicet peſtilentiſſimum, a quo Deus traducebatur tanquam peccati auctor, ita idem Tertullianus ſcribit: *Apoſtolus, iracundiae filii fuimus, inquit, ſed natura.... Quum dicit: Fuimus natura filii iracundiae,.... irae filios, ad naturam retulit, non ad Creatorem. Ad ſummam ſubjungens: Sicut & ceteri, qui utique filii Dei non ſunt; apparet communi naturae omnium hominum & delicta, & concupiſcentias carnis, & incredulitatem, & iracundiam reputare; Diabolo tamen captante naturam, quam & ipſe jam infecit delicti ſemine illato.* Haec ea ſunt, ut vel ſine interprete prodere poſſint, Scriptorem Afrum diverſam heic a ceteris Catholicis non induiſſe opinionem.

Verum Phereponus in Animadv. ad Epiſt. CLVII. Auguſtini olim 89. §. 1. pag. 497. alia habet. Celebrem Apoſtoli locum Rom. V. ſupra a nobis productum Pelagianis oppoſuerat Auguſtinus, utpote affirmantibus, ſine peccato hominem naſci. Quid ad haec Phereponus? *Hunc*, inquit, *locum Pauli pertinere ad adultos tantum, qui peccatum Adami imitantur, oſtenderunt dudum viri doctiſſimi.*

ctiſſimi. Tum paucis interjectis addit, *eo confidentius heic loqui Auguſtinum, quo minus probare poterat, quae heic habet. Locus Pauli Rom. V. obſcurior eſt, quam ut a tam proletario Interprete explicari poſſit*. Phereponum libenter interrogarem, num illorum hominum ingenium ipſe probet, qui nullum ſibi frenum ſtatuunt in Fidei quaeſtionibus, & pro ſuo modulo ſentire, atque interpretari divinas Scripturas, conſtituunt; tum ſua placita, tanquam certiſſima, vultu imperterrito venditare; adverſarios vero non ſemel contemnere, eiſque reponere pro rationibus contumelias. Verum, his dimiſſis, cuinam harum controverſiarum perito perſuadebit ille, *dudum viros doctiſſimos oſtendiſſe*, ad adultos tantum pertinere locum illum Apoſtoli? Pelagiani quidem olim, tum Eraſmus, aliique ejus gregis ſenſere, Peccatum ex Adamo non propagatione, ſed imitatione, in hunc mundum intraſſe; & adultos tantum, non quod filii ſint Adami; ſed quod ipſum imitati ſint, omnes peccaſſe. At merum hoc fuit illorum commentum, ac effugium, & mera conjectura, quam ſine ratione ulla gravi, ſine majorum auctoritate excogitatam ſuae opinioni accommodarunt, Apoſtoli mente, ejuſque verborum ſenſu, ipſaque ratione reluctante, uti ſanctus Auguſtinus variis in locis, & innumeri ſubinde Catholici, & plerique etiam e Proteſtantibus demonſtrarunt: quod ignorare Phereponus nequaquam poteſt. Iſtius vero hominis nequeas non mirari ingenium, qui hinc anſam ſumit appellandi Auguſtini *proletarii Interpretis*. Videant alii, an viro liberali ac honeſto conſentaneum ſit hujuſmodi conviciis excipere Auguſtinum incomparabilis ingenii, ſanctitatis, & doctrinae virum. Certe hic locus, minus etiam quam reliqui, contumeliis patebat. Quamnam enim Linguae Graecae imperitiam Auguſtino objicere heic poſſis? Nihil habet ille, quod eruditiſſimi deinde inter Catholicos Theologi ac Interpretes non habeant, & ſentiendum decernant. Num audeat Phereponus proletarios Interpretes appellare tot clariſſima ingenia in hac re Auguſtino concordia? Si non audet, cur ſibi heic licitum putat, unum Auguſtinum tanto contemtu repellere, nihil tamen aliud ſentientem, quam quod tot doctiſſimi viri ſentiunt, ac ſentiendum eſſe nos quoque brevibus nuper oſtendebamus?

Numquam Auguſtinus probavit, infantibus Baptiſmum praeſcribi a Chriſto, aut Apoſtolis, ne pereant. Sunt haec ejuſdem Phereponi verba pag. 497. ad citatam Auguſtini Epiſtolam CLVII. olim 89. Similia habet ille ad Ep. CLXXV. olim 90. §. 6. pag. 519. At Auguſtinus oſtendit, non ex apertiſſimis quidem Chriſti, aut Apo-

 ſtolo-

ſtolorum verbis ſcriptis, ſed ex vetuſtiſſimae Traditionis teſtimonio & univerſalis Eccleſiae uſu (ut alias rationes taceam) praeſcriptum a Chriſto fuiſſe parvulorum Baptiſmum. Nunquam vero Pelagiani oſtenderunt, contrariam fuiſſe Chriſti, aut Apoſtolorum mentem. Utri parti nunc eſt credendum? Utra pars dicenda eſt inopia rationum laborare? Sincerus quiſque fateatur, ad Pelagianos reddendae rationis onus heic pertinere. Numquid enim minus Chriſto, & Apoſtolis Chriſti nomine aliquid ſcripto proponentibus, quam ſine ſcriptis & per legitimam Traditionem loquentibus, habenda eſt fides? Nos vero palam fecimus ſaltem per Traditionem ſine ſcriptis *Paedobaptiſmum* ab Apoſtolis eſſe praeſcriptum. Probent Pelagiani, aliter ſe rem hanc habere; probent, nihil aliud credendum eſſe, quam quod in Scripturis ſacris aperte propoſitum eſt; oſtendant, futilem eſſe interpretationem nonnullorum Scripturae locorum, e quibus Catholici deducunt neceſſitatem baptizandi parvulos. In hujuſmodi quaeſtionibus illud nos uſurpamus, quod vetuſtiſſimus Scriptor Tertullianus in ſimili ajebat Lib. de Corona cap. 3. *Hanc ſi nulla Scriptura determinavit, certe conſuetudo corroboravit, quae ſine dubio de Traditione manavit. Quomodo enim uſurpari quid poteſt, ſi traditum prius non eſt? Etiam in Traditionis obtentu exigenda eſt, inquis, Auctoritas ſcripta. Ergo quaeramus, an & Traditio niſi ſcripta non debeat recipi.* Lege reliqua; lege in hanc rem ceteros Patres. Praeterea num ſtolidi, ac moriones ac amentes adulti a ſacro fonte arcendi, quod manifeſte a Chriſto aut ab Apoſtolis praeſcriptum ipſis Baptiſmum non invenimus?

Corollarii loco ad iſta accedat Circumciſionis conſideratio, & antiquiſſimus Judaeorum ritus in recipiendis ex Ethniciſmo ad Moſis legem hominibus. Infantes ex veteris Legis praecepto in foedus Iſraeliticum ingrediebantur per Sacramentum Circumciſionis, Deoque grati per ipſum conſtituebantur. Odium Dei, & poenae etiam propoſitae fuere in eos, quibus tale Sacramentum non conferebatur. Etiamſi infantes non intelligerent, quam magnum bonum ſibi inde contingeret; ex pacto tamen Dei illud bonum in ipſos manare non ceſſabat. Quamobrem collatus quoque Baptiſmus parvulis, ſuum in ipſis producere effectum poteſt ac debet, vel ſine actuali fide; neque adulta aetas illis expectanda eſt, ut ſanctificentur, & Deo placeant; ipſiſque ſine lavacro ſanctiſſimo decedentibus, aeque ac adultis, deerit foederis novi gratia in regenerationis Sacramento conſtituta. Deinde Baptiſmus Evangelicus, ut Eruditis quibuſdam vide-

videtur, ((a) aliquid) novum apud Judaeos non fuit. Quum enim Ethnici homines fiebant גרוצדק *geretſedech*, hoc eſt, *Proſelyti Juſtitiae*, ſive *juſti*, atque inter Judaeos cooptabantur, non ſola Circumciſio, ſed & Baptiſmus conferebatur eiſdem. Hinc apud Hebraeos vulgatum axioma: *Non eſt quis Proſelytus, uſque dum circumcidatur, & baptizetur*, אין גר עד שימול ויטבול. Maimonides in *Iſſure Biah* C. 13. & alibi, Gemara Babylonica variis in locis, Moſes Mikotzi Praecept. Negat. 116. R. Joſeph Karo in *Shulcan Aruch*. Lib. *Jore dea*. Cap. 368. aliique Judaei Scriptores, non ſolum teſtantur, vigere adhuc in Synagoga hunc morem, ſed & ipſum referunt ad tempora uſque Davidis ac Salomonis. Eo etiam pertinere poteſt locus quidam Arriani in Epictetum Lib. 2. Cap. 9. Ex iiſdem autem Hebraeis Auctoribus pariter diſcimus, quum olim fuiſſe baptizatos, tum etiamnum baptizandos eſſe una cum parentibus, parvulos Proſelytos ex Synedrii ſententia. Vide laudatam Gemaram Babylon. tit. *Erubb*. & ibi Gloſſam, & Maimonidem in *Avadim* Cap. 8. & Gemaram Hieroſol. tit. *Jevamoth*, & Lightfootum, & alios Judaicae eruditionis illuſtratores. Itaque uti ſine Circumciſione, ita ſine Baptiſmo, eoque unico, & ab aliis vulgaribus Judaeorum luſtrationibus ac lotionibus diverſo, nemo vel antiquitus inter Proſelytos deſcribebatur. Quam Rabbinorum Traditionem juvat adhibitus a Joanne Praecurſore Baptiſmus, ut ad vitam novam Judaeos perduceret. Non enim Synedrium ab eo per nuntios quaeſivit, quid ſibi vellet ille Baptiſmus, ſed ſolum qua auctoritate ipſe batizaret. *Dixerunt ei:* (ſunt verba Jo. I. 25.) *Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque Propheta?* Scilicet illa baptizandi ratio nova non erat ac ignota, ſed frequens ac uſitata, & in parvulis uſurpata. Propterea que miratus nemo eſt tantum gentis confluxum ad Baptiſmum Joannis. Apoſtolus quoque Heb. IX. 10. commemorat varia Baptiſmata inter Judaeos uſurpata.

Ergo generis humani Reparator Chriſtus, antiquata ſolum Circumciſione, Baptiſmum retinuit, qualis in uſu apud Judaeos erat, non rem novam inſtituens, ſed jam uſitatam, ad aliud munus finemque nobiliorem erigens, & vivifica vereque ſalutari gratia donans, ut ſicut olim ad Judaicam Religionem, ita in poſterum ad Chriſtianam per verum hoc Sacramentum tranſirent Infideles, atque iterum naſcerentur. Ideoque nihil neceſſe erat, conceptis verbis populo ac Apoſtolis praecipere *Paedobaptiſmum*, ſed ſatis fuit generaliter indi- cere

(a) Al. *quid*.

cere Baptiſmi uſum, atque neceſſitatem. Per ſaecula praecedentia, & Chriſti etiam tempore, vulgatiſſima erat parvulorum aeque ac adultorum luſtratio, quum ad Religionem Dei veri, & ad regenerationem tranſitus fiebat. Satis ergo conſtabat, praeſcripto per Chriſtum Baptiſmo, quis foret abluendus. Atque ideo in re adeo nota ſuperfluum erat hoc edicere, poſtquam dixerat Jeſus: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua &c.* Si ejuſmodi conſuetudinem abolere ipſe voluiſſet, eam potius prohibere debuiſſet, apertis verbis. Recte itidem conjicere hinc poſſumus, parvulos aliquot Chriſtiano fonte fuiſſe mundatos, quum, in Act. Apoſt. XVI. 15. & 33. paterfamilias baptizatus dicitur *cum omni domo ejus ;* aut ſaltem inferre licet, parvulos, ſi aderant, & ipſos fuiſſe baptizandos; hoc enim de more a Judaeis fiebat, quoties recipiebantur Proſelyti. Quod enim eſt ad locum Matth. XXVIII. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos*, quem Anabaptiſtae nobis opponunt, quaſi ii tantum dicantur baptizandi, qui prius fuerint edocti, evaneſcit ex vi Graecorum verborum. Μαθητεύσατε, inquit Chriſtus, πάντα τὰ ἔθνη. Hoc eſt, non proprie *docete*, ſed *diſcipulos facite*, ſcilicet in diſciplinam meam, & in foedus novum, per Sacramentum regenerationis adducite omnes gentes. Tum ſubſequitur διδάσκοντες, *docentes eos ſervare omnia &c.* ut videas, Baptiſmum praeire poſſe doctrinae, & Diſcipulos poſſe fieri illos etiam, quos a diſcendo infirma aetas avertit, quum ideo *Diſcipuli* per Baptiſmum fiant, ut poſtea doceantur.

Quae Phereponus notat ad Ep. CLVI. Auguſtini pag. 498. conſilia tantummodo ſunt, & phalerae, & voces hominis, quibus nulla ratio adnexa eſt, ne gravioribus titulis utar. Si hoc pacto exſibilare adverſariorum opiniones, vincere quoque eſt: vicit Phereponus. Sed merito exſibilandus ille; ſi unico αὐτὸς ἔφα, & propoſitis tantummodo ſuis, hoc eſt exoletis Pelagianorum opinionibus, agitatiſſimas Quaeſtiones ſe dirimere, & Sententias Catholicas tanto pondere ſtantes proſternere poſſe putat. Et tamen id ipſi in more poſitum eſt. Pag. item 520. in notis ad Ep. CLXXVI. iterum vellicare ille pergit locum Apoſtoli ad Rom. V. & ἐφ' ᾧ eſſe *quia*, vel *eo quod*, non *in quo* contendit, exempla innuens in 2. ad Cor. V. 4. & ad Philipp. III. 12. At in citato loco Epiſt. 2. ad Cor. ego nihil tale reperio. Alterum exemplum iis tenebris circumfuſum eſt, ut adhuc rem noſtram in medio relinquat, quanquam non minus quam antea, uti ſupra diximus, conſtet firmumque ſit Catholicorum dogma, tametſi Interpretatio illa praeferatur. Locum item alium Epiſt. I.

ad Cor.

ad Cor. XV. 22. Catholicis erepturus ad ſuam mentem explicat Phereponus, atque ea ratione loca iſta eſſe procul dubio explicanda perſuaſurus Lectoribus ſuis, monet, *viros ac Theologos doctiſſimos* ita ſenſiſſe atque oſtendiſſe. Hos autem etſi ille non nominet, nemo non intelligit eſſe gregarios Pelagii, Arminii, Socini, atque etiam Calvini. Alibi quoque, hoc eſt pag. 549. locum Jo. III. 5. *Niſi quis renatus fuerit &c.* memorans, ſatis liquere ait, intelligendum de adultis tantum, non autem & de infantibus. Nos contra affirmamus, longe doctiores viros tum inter Catholicos, tum inter ipſos Proteſtantes contrarium oſtendiſſe, & ab iſtis proſtrata jamdudum fuiſſe quaelibet Pelagii commenta: quam in rem & nos aliqua attulimus. Proſtant Libri. Noſtris palmam negabit Phereponus. Ipſam patiatur & nos negare ſuis. Lectores ſinceri, & nullo partium ſtudio adducti, dum omnia legerint, facile judicabunt, nos fumos non venditare, ſed Apoſtolicam doctrinam conſtanti ac univerſali Eccleſiae Traditione firmatam. Pag. 549. in Animadv. ad Serm. CCXCIV. §. §. *6.* 12. 17. & 19. Phereponus quae alibi non ſemel contra *Paedobaptiſmum*, & *Originalis peccati* veritatem dixerat, aliis verbis repetit; quare ſine reſponſione dimittendus eſt.

Quod autem eſt ad ſancti Cypriani verba ex Epiſtola LXIV. ad Fidum, quibus ſanctus Auguſtinus utitur in eodem Sermone ad confirmandum Dogma de *Originali Peccato*, ea tam perſpicua ſunt, ut ſibi melius fuiſſet Cenſor conſulturus, ſi quae ad ipſa eludenda adfert, prorſus omiſiſſet. *Quidni*, ait, *licuit Pelagianis rejicere Cypriani auctoritatem in hoc negotio; ut Auguſtino licuit, quod attinet ad Baptiſmum Haereticorum?* Tum addit, multo clarius, atque conſtantius ſanctum Cyprianum affirmaſſe, Haereticos eſſe baptizandos, quam dari Peccatum originis. Si Pelagiani licitum ſibi cenſuiſſent, quod noſtrorum temporum Novatores contra fas omne licitum ſibi putant, nempe non Cyprianum tantummodo, ſed reliquos Patres, & omnem legitimam Traditionem reſpuere, ac irridere: rejeciſſent profecto Cypriani auctoritatem in iſta controverſia, non exſpectato Phereponi conſilio. At illis, quam recentioribus Haereticis, major erga ſacras Traditiones reverentia erat, & melius intelligebatur, quam ſtabili quoque fundamento nitantur dogmata ab Apoſtolorum Traditione deſcendentia. Immo nervos omnes intenderunt & ipſi, ut oſtenderent Majorum Traditionem ſibi potius, quam Auguſtino favere. Utcumque tamen Pelagianis in pretio fuerit vetuſtiſſimae Traditionis auctoritas (non enim victas dedere manus documentis in

hanc

hanc rem ex Catholicorum parte productis) illud mihi certum, perperam a Pherepono componi auctoritatem Cypriani affimantis *Originale Peccatum*, cum Cypriano contendente rurſus baptizandos eſſe Haereticos. In priore ſententia nihil aliud affirmavit ſanctus Cyprianus, quam quod univerſa tum ante ſe, tum poſt ſe ad Pelagium uſque Eccleſia Chriſti, quae ſub caelo eſt, affirmavit, & concorditer tradidit, & *Paedobaptiſmo* ſemper uſurpato ſe credere ſignificavit. Quamobrem Cypriani hac de re ſententia non unius hominis erat, ſed univerſae Catholicae Eccleſiae ſententia, atque adeo ineluctabili auctoritate conſtabat. Verum Cyprianus contendens, Haereticos eſſe rebaptizandos, ſi Agrippinum, & Africanae Dioeceſis Epiſcopos, & nonnullos item Aſiaticos Praeſules excipias, qui Cypriano aut praeivere, aut conſenſere, neminem alium ipſe habuit ſuae opinionis aſſertorem. Non ipſa ſolum Eccleſiarum caput Romana Eccleſia, ſed reliquae fere omnes cum Orientis, tum Occidentis Eccleſiae & Traditionem vetuſtiſſimam, & conſuetudinem perennem Cypriano contrariam tenebant. Quid plura? Ne ipſe quidem glorioſus Martyr Cyprianus in ſuis Conciliis negare potuit, quin conſuetudo recipiendi ſine Baptiſmo Haereticos in Eccleſia Dei ante ſuam conſtitutionem obtineret. Itaque altera haec Sancti Cypriani ſententia paucorum erat, non Eccleſiae Catholicae ſententia atque Traditio; ac proinde licuit Auguſtino, immo neceſſe fuit heic Cypriani auctoritatem rejicere, ne veneranda totius Eccleſiae Catholicae, & Concilii univerſalis auctoritas, firmiſſimis etiam in iſta quaeſtione armata rationibus, a ſe rejiceretur: quod Catholico homini nefas perpetuo fuit.

Deinde non dicit (Cyprianus) *in infantes tranſire ullam labem internam, qua eorum facultates ſint vitiatae; ſed tantum trahere eos contagionem mortis ab Adamo, quia ex patre mortali nonniſi mortales naſcuntur: quod multum abeſt a ſententia Auguſtini*. Sunt iſta Phereponi verba, ſed Phereponi litigare potius amantis, quam veritatis inveniendae ſoliciti. In Cypriani verbis haec nimium aperta eſt, ita ut aut ultro oculos clauſiſſe dicendus ſit, aut oculis revera careat, qui eam non cernit. Ita ſcribit ſanctus Cyprianus in laudata Epiſt. LXIV. ad Fidum ſcripta A. C. 253. *Si etiam graviſſimis delictoribus, & in Deum multum ante peccantibus, quum poſtea crediderint, remiſſa peccatorum datur, & a Baptiſmo atque a gratia nemo probibetur: quanto magis probiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, niſi quod ſecundum Adam carnaliter natus, contagium*

tagium mortis antiquae prima nativitate contraxit? qui ad remiſſam Peccatorum accipiendam hoc ipſo facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, ſed aliena Peccata. Apertiſſime diſtinguit heic ſanctus Epiſcopus infantes ab adultis. Hos actualium criminum reos dicit; illos unius tantum Peccati, quod poſteri Originale deinde appellarunt. Utroſque a Baptiſmo non eſſe prohibendos, affirmat, in quo gratia divina utriſque confertur, & datur Remiſſa Peccatorum. Quid eſt, quod Phereponus ſcribit, a Cypriano non dici, *in infantes tranſire ullam labem internam*, hoc eſt nullum animae inhaerens peccatum, ſed mortis ſolum naturalis neceſſitatem? Cyprianus diſerte pronuntiat, infantes *nihil peccaſſe, niſi quod contagium mortis antiquae prima nativitate contraxerunt*; ideſt, non actualibus quidem culpis iram divinam in ſe concitaſſe, ſed tamen eſſe reos Peccati primi parentis, quia ab ipſo carnaliter ſunt nati. Diſerte, inquam, dicit, ipſos etiam peccaſſe, quia peccatum contraxere Adami. Dicit ipſos *accipere Remiſſam peccatorum*, ipſiſque *remitti, non propria*, hoc eſt, non actualia, ſed *aliena peccata*, ideſt, peccatum Adami, qui actualiter peccando fecit, ut omnes poſteri vel recens nati peccatores eſſent, ac indigerent remiſſione peccatorum per ſalutarem Baptiſmi aquam. Uti vero expreſſe Cyprianus ait, infantes ante ſuſceptum Baptiſmum carere *Gratia Dei*, ita in eadem Epiſtola non ſemel addit, ipſos egere *Miſericordia Dei*, eorumque animas ſine Baptiſmo decedentes *perdi*. *Quantum in nobis eſt*, ait, *ſi fieri poteſt nulla anima perdenda eſt*. Si Adami reatus in infantibus habitat, ſi animae illorum perduntur, ubi ſine Baptiſmo decedant, ſique *remiſſam peccatorum accipiunt:* ergo neceſſe eſt, in infantes tranſire labem aliquam internam, atque Peccatum, quod animae ſit proprium. Neceſſitatem mortis corporeae utique non tollit Baptiſmus; ergo tollit ſolum *peccatum originale* ex anima; atque hoc peccatum illud eſt, quod Cypriano dicitur *contagium mortis antiquae*.

Sed Phereponus dicere pergit: *Denique rhetorice potius fortaſſe dixit remitti aliena peccata, quam didactice. Ac ſane nec imputari, nec remitti aliena peccata, ſi proprie loquamur, a juſto judice poſſunt. Satis eſt, multa Oratorum Eccleſiaſticorum dicta eſſe vel diluto ſenſu vera; quum ſatis conſtet, eos minime accurate loqui ſolitos*. Habeat ſibi Phereponus alibi Criticam iſtam regulam; nihil enim illa ad rem praeſentem facere poteſt. Etſi rhetorice loquutus heic fuerit ſanctus Cyprianus, ejus tamen mens apertiſſime ſe prodit, & ſenſus didacticus elucet: quod & contingit in reliquis Rhetoricis colori-

loribus ab omni perito Rhetore adhibitis. Sed verbis didaſticis, non rhetoricis, heic doſtrinam Catholicorum Catholicus Epiſcopus exprimit. Quum nihil boni aut mali egerint infantes, revera nullum *proprium actuale peccatum* habent, quod ſibi remittatur. Ex Apoſtolica tamen ac univerſali Eccleſiae Traditione Peccatum habent, & indigent Gratia & gloria Dei. Hoc autem Peccatum nihil aliud eſt, quam Adami Peccatum in omnes homines deſcendens in condemnationem; *alienum*, quia non ab infantibus, ſed a ſolis protoplaſtis actualiter perpetratum. Hinc proprie ac ſine Rhetorico colore dictum eſt, *non propria*, *ſed aliena peccata remitti* parvulis unda ſalutari ablutis. Ceterum, quod Phereponus tum heic, tum alibi eandem ingeminat cantilenam, videlicet imputari a juſto Deo aliena peccata non poſſe, quaſi veteres ac recentes Catholicae Eccleſiae Theologi de tuenda Juſtitia Dei nihil ſoliciti, ſatis hoc nondum animadverterint: rogandi ſunt Lectores, ut quod in hujus controverſiae exordio nos paucis innuimus, multoque magis quod ſanctus Auguſtinus, ſanctus Thomas, ceterique Patres ac Theologi noſtri hanc in rem late conſcripſere, legant. Tum enim intelligent, haec recte cum divina Juſtitia componi; & contra non ſolum ſuis difficultatibus, quod attinet ad Providentiam, Bonitatem, ac Juſtitiam Dei laborare ſententiam Pelagianorum, ſed ipſam quoque adverſari Eccleſiae totius Traditioni, & Apoſtoli verbis. Atque hactenus de hujuſmodi controverſia.

CA-

CAPUT TERTIUM.

Concupiſcentia non Bonum, ſed Malum homini. Quid Libidinis generale nomen interdum apud Auguſtinum ſonet. Libido carnis, qualis nunc eſt, malum Poenae, & non Peccatum proprium eſt. Non venit ab inſtitutione naturae innocentis, ſed Peccati primi poena fuit. Differt ab appetentia cibi & potus. Perniciosa homini, ut is animal rationale eſt. Pudor nuditatis in ſtatu Naturae innocentis locum non habuit, ſed poſt Adami lapſum effluxit, & inſitus nunc omnium naturae. Fuiſſet & in terreſtri Paradiſo voluptas Carnis, ſed non inimica aut infeſta Rationi. Niſi Adamus peccaſſet, neque Libidini turbidae, neque aliis malis obnoxium foret genus humanum, Scriptura teſte.

JULIANUM Pelagianae Haereſis primipilum quum alias ob cauſſas ſanctus Auguſtinus eloquentiſſime ac nervoſiſſime exagitabat, tum ob illam in primis, quod ſe humanae Concupiſcentiae atque Libidinis laudatorem praeſtitiſſet. Poſtremis hiſce temporibus inventi ſunt, qui contra eumdem Auguſtinum, immo contra Catholicam Eccleſiam, Julianum ejuſque conclamatam ſententiam iterum tuerentur, inter quos non ultimam aciem Phereponus nunc ducit. In eo ſita fuit controverſia. Julianus *Concupiſcentiam Bonum* naturae appellabat, *quo Bono bene utitur, qui modum tenet; quo Bono male utitur, qui modum non tenet; quo Bono melius non utitur, qui etiam ipſum modum, ſanctae Virginitatis amore, contemſerit.* Auguſtinus contra, Concupiſcentiam ſemper Malum eſſe contendebat; quare Lib. 3. adverſus Julian. Cap. 21. ita reponebat: *Concupiſcentiae carnalis qui modum tenet, Malo bene utitur; qui modum non tenet, Malo male utitur; qui autem etiam ipſum modum, ſanctae Virginitatis amore, contemſerit, Malo melius non utitur.* Innumera ſunt, quae Auguſtinus variis in Libris, & bene longo ſermone contexit, ut ſuam hanc ſententiam confirmet. Sed nos, quae Phereponus contra habeat, jam recenſeamus. Dixerat Auguſtinus in Lib. 1. Cap. 3. de libero Arbitrio, *Libidinem in Adulterio Malum eſſe.* Phereponus in Animadv. ad hunc locum pag. 482. primo dubium non eſſe ait, quin mala ſit in adulterio Libido, ſed non alia

Digitized by Google

de cauſſa, niſi quia adulterium ipſum eſt malum, quippe quod ab illo ſocietas humana plane perturbetur, atque adeo vetitum ſit hominum cauſſa, quibus vehementer nocet. *Alioqui*, deinde ſcribit, *libido*, *ſeu cupiditas alterius ſexus*, *nihil habet per ſe mali*, *ſi intra limites a Deo*, *immo & ab ipſa ratione*, *praeſcriptos maneat*. Quare inquit, Auguſtinum minus commode indicaſſe, cur Malum ſit adulterium, quum ejus malitiae cauſſam a Libidinis malitia derivavit. At Phereponus animadvertere attentius debuit, quid hoc in loco per *Libidinis* nomen ſignificare voluerit ſanctus Auguſtinus. Non *cupiditatem* luxurioſam, ſive carnalem *alterius ſexus*, ſed quidem pravam quamcumque cupiditatem, atque Concupiſcentiam heic Libidinem appellavit. Ut enim idem Auguſtinus Lib. 14. Cap. 15. de Civit. Dei ſcribebat, *Libido generale vocabulum eſt omnis cupiditatis;* immo & irae, & jactantiae, & pervicaciae, aliiſque hujuſmodi perverſis animi affectibus Cicerone teſte convenit, quanquam pro venereo appetitu uſitatius accipiatur. Cupiditas, qua homo inclinatur ad aliquid appetendum contra Rationem, contra Juſtitiam, Pietatem, Temperantiam, aliaſque Virtutes & contra Leges a Deo & a ratione conſtitutas, Libido eſt, Libido appellari poteſt. Quae profecto Concupiſcentia, ſive Libido, quum in adulterio quoque deprehendatur (juſtitiam quippe, ac ſocietatis humanae jura, & Sacramenti foedus, adulter contemnit ac laedit) commode propterea & vere in ejus malitiam retulit Auguſtinus adulterii malitiam. Ipſemet eodem Cap. 3. Lib. 1. de libero Arbitrio aperte prodit quid ſentiat, ita ſcribens: *Ut intelligat Libidinem in adulterio Malum eſſe*, *ſi cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena*, *planum tamen aliquo modo ſit*, *id eum CUPERE*, *& ſi poteſtas detur*, *facturum eſſe*, *non minus reus eſt*, *quam ſi in ipſo facto deprehenderetur*. Vides non turbidum carnis motum, ſed pravum animi affectum, ſive alienum a ratione recta appetitum, vocabulo *Libidinis* heic deſignari. Tum addit Evodius: *Clarum eſt enim*, *jam nihil aliud quam Libidinem in toto malefaciendi genere dominari*. Cui protinus Auguſtinus: *Sciſne etiam iſtam Libidinem alio nomine Cupiditatem vocari?* Melius ergo & commodius Libidinis pravitatem conſtituimus cauſſam illius pravitatis, quae in adulterio eſt; fieri enim poteſt, ut quis ſit adulter, humanaeque proinde ſocietatis ordinem turbet, & nihilominus tum ipſe, tum ejus opus culpa ac malitia careat: quod ſit, quum ex ignorantia invincibili agitur. Et quare tunc adulterium malum non eſt, niſi quia tunc Libido, ſive pravus ani-

animi appetitus, in ignoranter operante minime dominatur? Itaque nihil erat, cur heic Auguſtinum edocere meliora Phereponus vellet, multoque minus cur in commendationem venereae Libidinis tranſgrederetur, cui nullus heic locus erat.

Sed quoniam illius oratio nos eo quoque abripit, videamus, quei probet novus iſte Pelagianorum patronus, Libidinem carnis, ſive Cupiditatem alterius ſexus, *nihil habere per ſe Mali*. En ejus verba pag. 482. *Ita conſtituta ſunt a Deo omnium animalium corpora, ut quum adoleverunt, ea Cupiditas in iis, mechanico impetu, excitetur, non aliter ac Cupiditas edendi aut bibendi. Conſectarium eſt naturae corporis, quale a Deo creatum eſt; ut ex brutis, & ex ipſo conſilio propagationis generum intelligere eſt*. Ratio igitur, quare Malum non ſit dicenda Libido, ſi Pherepono credimus, ea eſt, quod naturalis motus ſit, a Deo conſtitutus, nihil certe niſi Bonum creante. Eadem repetit ille, pag. 528. in Notis ad Lib. 9. Cap. 10. de Gen. ad Lit. Nam quum dixiſſet ſanctus Auguſtinus, honeſtius meliuſque credi, ita fuiſſe primorum parentum corpora conſtituta in terreſtri Paradiſo, *ut appetitum carnalis voluptatis non haberent, qualem nunc habent iſta corpora:* Phereponus talia apponit: *Appetitus ille, ut liquet vel ex brutis, tam naturalis eſt, quam appetentia cibi aut potus, voluptaſque quam experimur, quum comedimus eſurientes, vel bibimus ſitientes. Non puto ſane, quemquam dicturum, ſitim, aut famem, voluptatemque, quam iis explendis experimur, effectus eſſe peccati. Figmenta mera ſunt, quae heic & alibi dicuntur*. Ita brevibus rem expedit Phereponus, & longas Auguſtini commentationes levi negotio proſternit, & rotunda ſententia exſibilat. Experiamur, an bene ſedeat homini iſti confidentia tanta.

Quum Auguſtinus Libidinem carnis Malum appellat, animadvertendum primo eſt, quo ſenſu illic *Mali* nomen ſit accipiendum. Ut autem Auguſtinus ipſe auctor eſt Lib. I. Cap. 1. de Lib. Arb. *Duobus modis appellare ſolemus Malum; uno, quum male quemquam feciſſe dicimus; alio, quum mali aliquid eſſe perpeſſum*. Eo recidere poteſt, quanquam diverſo ſub intuitu, illa diviſio Mali, quam idem Auguſtinus ac ceteri Theologi frequenter uſurpant, nimirum aliud eſſe Malum culpae, aliud Malum poenae. Prius malum inquinat animum, Deoque hominem inviſum facit, & Peccatum dicitur. Alterum tantummodo excruciat, aut laedit animum, ſive corpus hominis. Certum eſt, Auguſtinum minime inter priora Mala, ſed quidem inter ſecunda, computare Libidinem. Quanquam enim Con-

cupi-

cupiſcentiam humanam generaliter ſumtam, cujus pars ac ſpecies eſt ipſa carnalis Libido, Auguſtinus interdum cum Apoſtolo *Peccatum* vocet, nunquam tamen aut Apoſtolus, aut Auguſtinus hujuſmodi vocabulo ſignificare voluerunt, Concupiſcentiam vere & proprie Peccatum in hominibus eſſe; ſed Peccatum ideo appellant, *quia ex peccato eſt* (originali videlicet) *& ad peccatum inclinat*, ſicuti Synodus Tridentina nos docuit Seſſ. V. & ipſe Auguſtinus antea docuerat Lib. 1. Cap. 13. de Nupt. & Concup. & in Libris contra Julianum, & Lib. 1. Cap. 12. contra duas Epiſtolas Pelag. & in aliis Libris. Proinde ſublatis omnibus in ſacro Baptiſmate culpis, atque peccatis, adhuc reſtare in homine Concupiſcentiam Auguſtinus affirmat; non quod propter ipſam rei amplius ſimus, ſed ut cum ipſa confligamus in poſterum, ne fiamus rei. Quamobrem, ſi Pherepono viſus forte eſt Auguſtinus tunc Libidinem appellaſſe proprium ac verum Peccatum, quum eam in Malorum aciem retulit: ſciat, ſe quidem improbare Calvini ac Lutheri commentum, non autem Auguſtini mentem.

Statuit igitur Auguſtinus adverſus Pelagianos, Concupiſcentiam & Libidinem carnis non eſſe naturale Dei donum, non eſſe a Deo creatam in primis parentibus talem, qualis poſt eorum peccatum fuit, & qualis adhuc ſentitur ab hominibus. Primi peccati infelix fructus illa eſt, vitiumque corruptae, non innocentis, Naturae, ac propterea Malum Poenae, Malum homini moleſtum, quo nos careremus, ſi culpa caruiſſent primi omnium parentes. Quis autem Libidinem qualem nunc in membris ſuis humanum genus ſentit, naturale Bonum putet, quae nos ad peccandum pervicaciter incitat, quae contra legem mentis atque rationis tam ſaepe pugnat, quae continentiae & virginitati infeſtiſſima eſt, quam quilibet vir pius ſentire ſe dolet, ac porro ſentire nollet, quae demum pudoris atque erubeſcentiae materia eſt, atque argumentum? At haec nihil Pherepono obſtant, quominus inter naturalia Bona Libidinem referat. *Appetitus ille*, inquit, *tam naturalis eſt*, *quam appetentia cibi aut potus*. Mechanico autem impetu non minus brutorum, quam hominum corpora ad Libidinem, & per Libidinem ad generis propagationem moventur. Ergo non eſt effectus primi peccati Libido. Ita Phereponus. Quod eſt ad comparationem Libidinis cum fame & ſiti, reſpondemus, Cenſorem demonſtrare prius debuiſſe, famem quoque ac ſitim, quales nunc ab hominibus ſentiuntur, tales quoque futuras fuiſſe in innocentiae ſtatu, atque in illa ſumma felicitate,

in qua

in qua Deus Adamum creavit. Ad Catholicam Fidem ſpectat credere, primos parentes morituros non fuiſſe, niſi peccaſſent. Quum fames, & ſitis, mala utique omnium judicio in hoc praeſenti hominum ſtatu gravia, praeter acerrimum dolorem, mortem quoque corpori inferre nunc poſſint: cur mechanica etiam vi homines, in terreſtri Paradiſo alioqui non morituros, compellere fames & ſitis non potuiſſent, atque interdum non compuliſſent ad mortem? Aut ergo Deus in ſtatu naturae innocentis famem & ſitim, conſectaria naturae corporis non fecit; aut ſi fecit, tales, quales nunc experimur, nè homo ſentiret, effecit.

Sed ut a quaeſtione iſta aequivocationem omnem removeamus, dicimus, hominem ſub duplici ratione eſſe conſiderandum, nempe aut quatenus homo eſt animal, aut quatenus eſt animal ratione praeditum. Nutriri, augeri, propagationem quaerere, delectari in operationibus ſenſitivis ac in ipſa Venere, & appetere cibum ac potum, & alia id genus, homini ut animali naturalia ſunt, & in Adamo etiam fuere. Atque idcirco Bona ea ſunt a Deo, uti Bonum quoque a Deo emanans ſunt vis generativa, & vaſa generationis, & ſeminis efficacia, & honeſta ſenſuum voluptas, & commixtio corporum ad licitam propagationem humani generis, atque alia ejuſmodi. Immo genitalium motus *Bonum naturae* in ſe eſt; *nunquam* enim *motum genitalium* Auguſtinus *reprehendit generaliter*, tanquam naturae *malum* ac vitium, uti Julianus eidem objiciebat, *ſed illum motum reprehendit, quem facit Concupiſcentia, qua caro concupiſcit adverſus ſpiritum, quam velut bonum defendebat* Julianus. Utor ipſius Auguſtini verbis lib. 4. Cap. 13. contra eumdem Julianum. Secundo, in Libidine ac in aliis quibuſcumque motibus animalitatis ac inferioris appetitus; conſiderari poteſt effrenis illa membrorum, & affectuum concitatio, quae vel repugnante voluntate hominis fit in homine, quae pudorem ingerit, & ad peccatum incitat ac rapit, ut ea faciamus quae facere nollemus, mentemque ac rationem in actibus libidinoſis turbida ſua delectatione abſorbet, & de ſua dignitate dejicit. Hoc illud eſt, quod Malum appellat Auguſtinus, & nos cum Auguſtino Malum eſſe homini, quatenus animal rationale eſt, affirmamus. Quo Malo in primi ſceleris poenam mulctati ſunt poſteri Adami, Deo non quidem hoc Malum creante, ſed ſinente, ut efflueret e conſtitutione corporis divinis donis ſpoliati, poſtquam a divina gratia ac primaeva innocentia Adamus peccando exciderat. Quapropter nihil eſt, quod Phereponus exemplum brutorum adhibeat,

beat, oſtenſurus, libidinoſos humani corporis motus Malum non eſſe. In animalibus brutis nullum deformitatis ſenſum Libido creat, nihil pudoris ingerit, nihil cum ratione pugnat, quippe quod ratione pecudes ipſae carent. Conformis potius eorum naturae eſt hujuſmodi motus concupiſcentiae, ut bonum quoque ac perfectio in iis appellari jure poſſit. At in animalibus ratione praeditis, & ratione utentibus, Malum, vitium, defectus, & corruptio naturae Libido eſt, quippe ad inhoneſta, & rationi contraria hominem ſolicitans, & ad ea impellens, quae naturam hominis, quatenus rationale animal eſt, omnino dedecent: *In pecoribus*, inquit Auguſtinus Lib. 4. Cap. 13. contra Julianum, *malum non eſt Concupiſcentia*, *quia non adverſus ſpiritum concupiſcit*, *ſed eorum potius oblectat ſpiritum*. Vide & eumdem Lib. de Pecc. Orig. Cap. 40. & Lib. Oper. imperf. Cap. 56. Ergo qui ſe hominem eſſe recordatur, non ſentire, non fateri nequit, quin Concupiſcentia carnis, qualis nunc ſentitur, unde tot inteſtinas patimur pugnas, quas etiam Apoſtolus in ſe olim deplorabat, Malum ſit homini, quatenus ratione praedito, ejuſque naturae incommodum, ac vitium.

Quandoquidem vero negare ne nos quidem volumus, aut poſſumus, quin hujuſmodi Malum in ſtatu quoque naturae purae locum habere potuerit, ita ut culpanda ne ſic quidem foret Creatoris juſtiſſimi voluntas, qui tale vitium ex corporis conſtitutione effluere vel in puris naturalibus permiſiſſet; immo quum neque diſceptare velimus, an tantae vires in ſtatu Naturae purae carnali Concupiſcentiae eſſe potuerint, quantae nunc a nobis ſentiuntur; ſupereſt ſolum, ut inquiramus feceritne Deus revera, an non, in primordio rerum hominem adeo inordinatis motibus Concupiſcentiae libidinoſae obnoxium. Phereponus cum Pelagianis affirmat. Catholici cum Auguſtino negant. Id oſtendimus primo, quia magis decuit divinam bonitatem atque juſtitiam, ita hominem innocentem condere, ut corpus animo, inferiora ſuperioribus placide ſubdita forent: quod certe ſecus nunc evenit in iſto corruptae naturae ſtatu. Deinde quum conſtet, Adamum in maxima cum animi, tum corporis felicitate a Deo fuiſſe creatum, quis eam in illius membris pugnam, eumque peccati fomitem, eaſque Concupiſcentiae vires in illo fuiſſe credat, quae nunc maximam vel hominibus piis & infelicitatem & periculum animae creant? Sed quod rem evidentius tangit, haec de primis parentibus ſcripta ſunt Gen. 2. v. 25. *Erat autem uterque nudus*, *Adam ſcilicet*, *& uxor ejus*; *& non erubeſcebant*. Nihil igitur

tur pudoris nuditas innocentibus hominibus attulerat non alia de cauſſa, niſi quia nullum adhuc praeter voluntatis arbitrium in membris ſuis motum, nullam carnis rebellionem, nullum inteſtinum membrorum bellum contra mentis legem ſenſerant. At poſtquam Deo inobedientes peccarunt, uti habetur Gen. 3. v. 7. *Aperti ſunt oculi amborum; qumque noviſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata*. Profecto aliud novi in ſe, ac in membris ſuis animadvertere primi homines non potuere, cujus illos pudere inciperet, niſi Libidinis motus vel invita voluntate factos. Tum ſentire coeperunt ſui peccati poenam, tum ſe divinis donis ſpoliatos deprehenderunt, tum puduit illos novae deformitatis, ideoque *perizomata*, ſive *ſuccinctoria*, atque *femoralia*, חגרת *chagoroth*, ſibi concinnarunt, ut ſuis aliorumque oculis pudoris aut laſciviae materiem ſubtraherent. Ergo tum primum nata eſt turbida illa Libido, inflictaque hominibus primis in poenam primi peccati a juſto Deo fervere finitur in eorum poſteris, quum antea nonniſi ex imperio, aut conſenſu mentis atque rationis ea membra moverentur, quibus homo ad generationem utitur.

Quid quaeſo ad haec tam luculenta divinae Scripturae verba reponit Phereponus? Scripſerat Auguſtinus Lib. 13. Cap. 13. de Civ. Dei haec de primis parentibus: *Senſerunt ergo novum metum inobedientis carnis ſuae, tanquam reciprocam poenam inobedientiae ſuae*. Hujuſmodi opinionem *commentum* Phereponus ſtatim vocat. Tum ait pag. 583. *Ne quid aliud heic dicam, non debuit dicere, ſenſerunt, ſed ſenſit Adamus; nam motus aut nullus fuit in Eva, aut certe minime conſpicuus, & qui eam in ruborem dare poſſet*. Telum hoc vetus eſt e Juliani pharetra petitum, ſed ab Auguſtino jamdiu protritum Lib. 4. Cap. 13. contra eumdem Julianum. Attamen quum nos moneat Cenſor, ut de nuditate primorum parentum cum alios Interpretes, tum praeſertim Joannem Clericum conſulamus: illi habendae gratiae, quod ex Interpretum vulgo aliquem ſeligat, in quem edocendi nos onus transferat. Et ego quidem novi Joannem Clericum, virum & eruditione & ingenio critico revera celebrem, ſed licentia quoque opinandi aeque famoſum, adeoque in ſanctos Patres animatum, ut quum ipſum audis, alterum, immo ipſum Phereponum audire te putes. Varias Interpres ille Interpretum ſententias congerit ad explicandam primorum parentum nuditatem, & perizomata, tum probare videtur, qui dicat, *nudum* in eo loco nihil aliud ſignificare quam *peccatorem*, ſeu hominem, qui ſe peccaſſe

animadverterit. Nobis non iraſcatur Phereponus, ſi novum hunc ſuum divinarum Litterarum Interpretem dicimus interpretatione ſua ridendos incredulis exhibere aut Moſem divinum illius Hiſtoriae Scriptorem, aut ipſos parentes primos. Cognoverunt nempe iſti ſe peccatores eſſe, atque ideo minus honeſtas corporis partes velavere cinctoriis; ſive, ut ipſe conjicit, tectum, ſub quo habitarent, ſibi compoſuerunt. Quis haec audiens non rideat aut hominum illorum conſilium, aut Hiſtorici ſacri ingenium? Nam quid rei habent perizomata conſuta, & nudis membris aptata, aut habitaculum ſibi conſtructum, cum cognitione antecedentis peccati? Num tegere animae peccatum poterant nova illa integumenta membrorum? Sed Clericus nullam pudoris cauſſam in Adami & Evae nuditate reperiebat, remotis nempe arbitris, & ſine conſenſu voluntatis, atque ideo ſine culpa nudis, aut etiam ſine culpa ad libidinem concitatis membris. Phereponus vero, quum nullus, aut ſaltem non conſpicuus, fuerit motus in Evae membris, nullum ſentiri ab ea potuiſſe pudorem ait, eidemque propterea nullam tegendi corporis neceſſitatem fuiſſe. Verum nos cum Auguſtino dicimus, Evam in membris ſuis inteſtinam novamque pugnam, ac inobedientiam ſenſiſſe. Senſit ipſa, quid conſpicua viri nuditas in ſe intuente efficeret; & hinc didicit, quid viciſſim in viro feminea nuditas efficere poſſet. Inſolita haec erant, & nullo negotio in poenam criminis a Deo inflicta fuiſſe uterque intellexit. Quare perizomatum ope deformitatem hujuſmodi auferendam, & ſubtrahendam oculis Adam excitatricem injuſtae libidinis nuditatem Eva quoque cognovit.

Ceterum quum pudor ſit triſtitiae ſpecies e metu infamiae propter aliquod vitium aut culpam: quis non videat pudori locum fuiſſe in primis parentibus ad novum illum membrorum ac libidinis affectum ſine voluntatis imperio excitatum? Praeterea nonne & nos pudet, & merito pudet, alia quaedam corporis vitia prodere, ac palam deferre, quando iis animi noſtri vitium & peccatum cauſſam dedit? Immo nos pudet etiam, & jure pudet, ſi quum facile poſſumus, non ea quoque oculis aliorum eripiamus, quae aut moleſtiam doloremque ipſis creent abſque utilitate ulla; aut eorum animos & ſenſus ad aliquid alliciant ac impellant, quod rationi rectae minime conveniat; aut culpam tacite exprobrent; aut alicujus morbi, ſive calamitatis noſtrae, quam culpa adduxit voluntaria, & pellere voluntaria amplius medicina non poteſt, alios moneant. Tales pudoris cauſſas in ſe invenerunt Adamus & Eva, ubi ſe nudos conſpe-

xere,

xere, & noverunt, inobedientes carnis motus ex antecedenti peccato venire, & alienis oculis, phantaſiae, ac menti periculum ſe ingerere, & inobedientiam mentis per illos motus accuſari. Qui antea innocentes, membra ſibi ad nutum obedientia habebant, & alterius nuditate conſpecta nihil ſentiebant in ſe, quod voluntati repugnaret, ſive mentem de ſua tranquillitate ac regno dejiceret, peccatores poſtea facti non potuerunt non pudore ſuffundi, quum ad aſpectum nuditatis tam diverſa in ſeſe experirentur; ideoque velandum cenſuerunt, quod eorum quoque poſteri velandum nunc cenſent, ab ipſa natura edocti. Nunc audi Auguſtinum ipſum Lib. 4. Cap. 13. contra Julianum. *Quid autem de motu feminae, cujus & ipſam puduit, inaniter argumentandum putaſti? Non utique femina motum viſibilem texit, ſed quum in eiſdem membris tale aliquid ſentiret occultius, quale vir ſenſerat, ambo texerunt, quod alterutrum videndo in alterutrum commoti ambo ſenſerunt, & vel unuſquiſque ſibi, vel alter alteri erubuerunt.*

Phereponus tamen inſitum fuiſſe nobis a natura morem iſtum operiendi pudenda tacite negat in Notis ad Cap. 17. Lib. 14. de Civ. Dei. Auguſtinum enim affirmantem, vel apud ipſos Barbaros, atque Brachmanes in more id eſſe poſitum, non vera narraſſe nos monet, pag. 585. quum in Africa atque America ſint gentes plane nudae, uti ex oculatis teſtibus ipſe didicit. Sed quamvis populi nonnulli ſint, qui nudo penitus corpore adhuc incedant, num ideo minus verum, nos a natura edoceri inhoneſta illa membra velare? Alioqui non comedere humanas carnes, non mactare ſenes, ſive ipſos etiam parentes, ut ſenectutis incommodis eripiantur, & abſtinere a rapinis, caedibus, aliiſque teterrimis ac vituperandis moribus, ne inter leges quidem naturae referremus; ſunt enim quidam in Africa & America integri populi, qui talia adhuc faciunt, & ſine pudore faciunt, ſive quod licita cenſeant, ſive quod habitu in iniquitate firmato pervenerint ad exuendum, ſive non ſentiendum qualemcumque in iis operibus pudorem. Ergo quod adhuc vivant quaedam gentes moribus barbarae, numero paucae, quibus pudori non ſit nudis plane membris incedere, nihil impedit, quominus dicendus ſit inſitus nobis nuditatis pudor, quando aliqui, iique cultiores, & innumeri populi, noſtram in ſententiam exemplo ſuo conveniunt.

Verum Phereponus, quanquam concedat, *pudorem* nuditatis *inde partim ortum videri, unde dicit Auguſtinus;* attamen addit, multas alias acceſſiſſe obtegendi corporis cauſſas, videlicet ne liberis

Ccc 2 exem-

exemplo peſſimo, & pravo ad intempeſtivam luxuriam incitamento foret parentum nudorum aſpectus; ne foedum quid ſingulis menſibus feminae exhiberent; ne conjugati ad adulteria excitarentur. Subinde vero ſcribit: *Hinc paulatim natus nuditatis pudor*, hoc eſt e cauſſis, & rationibus, quas ipſe Phereponus refert, non quas Auguſtinus affert. At nos vel ante iſtas cauſſas a Pherepono memoratas, quando certe neque liberi Adamo, neque alii conjuges praeter Adamum, & Evam erant, ortum habuiſſe nuditatis pudorem dicimus ex fide Litterarum ſacrarum, quae mentiri non poſſunt, & quas non ſatis animadvertit Phereponus, quantopere ipſe per latus oppugnet, ac vulneret, & dubiae fidei faciat, quum talia ſcribit. Nihil heic dico de latebris vel ipſi conjugali copulae merito quaeſitis, quas ideo tantum Phereponus tolerat aut probat, quod avertendi ſint liberi ab eo periculoſo aſpectu, non autem quod ipſa res, in ſe ſpectata, pudenda ſit. Quaſi liberis ſolis, & non quibuſcumque aliis hominibus, haec ſint abſcondenda; & quaſi hoc ipſum ſatis non oſtendat, aliquod naturae vitium in iis actibus eſſe, qui ad impudicitiam, & ad ſcelera, ſi conſpiciantur, reliquos accendere poſſunt; & quaſi ea res pudenda non ſit, quam ſubſequitur agentis infamia, niſi remotis arbitris ac teſtibus fiat. Haec leviter excuſſiſſe ſit ſatis.

Accuratius Pherepono reſpondendum eſt irridenti Auguſtinum, qui Cap. 23. Lib. 14. de Civ. Dei agens de ratione, qua in ſtatu naturae innocentis propagatum fuiſſet genus humanum, ita ſcripſit. *Voluntati membra illa, ut cetera omnia, ſervirent. Ita genitale arvum vas in hoc opus creatum ſeminaret, ut nunc terram manus.* Ad quae ſtatim Phereponus pag. 586. *Hoc eſt, ſine ullo voluptatis appetitu; nam eam libidinem vult Auguſtinus eſſe peccatum.* Non exaggeret quaeſo Cenſor noſter, non imponat lectoribus credulis. Fuiſſet etiam in innocentiae ſtatu ſua ſenſibus & carni voluptas, ſed quae mentem non obrueret, ſed quae rationem in ſua tranquillitate relinqueret, non qualis nunc ſentitur, turbida, immoderata, & hominem ad belluarum conditionem dejiciens. Fuiſſet & voluptatis appetitus, ſed rationi omnino obtemperans atque ſubjectus; & homo voluptatem appetiiſſet, non tanquam finem, ſed tanquam medium ad ea, quae inſtituto ſuo, ac homini ut rationali convenirent. Haec Auguſtinus non negat, qui & Cap. 26. ejuſdem Libri 14. de Civitate Dei haec ſcribit: *Abſit, ut ſuſpicemur, non potuiſſe prolem ſeri ſine libidinis morbo: ſed eo voluntatis nutu moverentur illa membra, quo cetera & ſine ardoris illecebroſo ſtimulo cum tranquillitate*

animi

animi & corporis. Et lib. 4. Cap. 2. contra Jul. *Quis negat futurum fuiſſe concubitum, etiam ſi peccatum non praeceſſiſſet? Sed futurus fuerat, ſicut aliis membris, ita etiam genitalibus voluntate motis, non Libidine concitatis, aut certe etiam ipſa Libidine, non qualis nunc eſt, ſed ad nutum voluntarium ſervientè*. Eodem autem Lib. Cap. 14. acute diſtinguit a vivacitate, utilitate, & neceſſitate ſentiendi, Libidinem ſentiendi. Tum infra, *ne nimium*, inquit, *videamur offendere homines, qui voluptatem corporis quomodocumque defendunt*, concedit, credi poſſe, in illo tantae felicitatis loco *carnalium ſenſuum fuiſſe* Libidinem, ſed ita *ut omnimodo rationali ſubdita voluntati, non alias adeſſet, niſi quum per illum vel ſaluti eſſet corporis, vel ſtirpis propagini conſulendum; & tanta adeſſet, ut nullà ex parte nientem de ſupernarum cogitationum delectatione deponeret &c.* Vide & Lib. I. Cap. 17. contra duas Epiſt. Pelag. Ab innocentis igitur Adami conditione exclude illecebroſum illum ardoris ſtimulum, qui nunc ſolum homine invito membra movet, ſed etiam adverſus mentis legem pugnat, Rationemque reluctantem non raro ſibi ſubjicit, ac turbida delectatione abſorbet, & *Libido carnis* appellatur. Cetera quibus generationis opus completur, a terreſtris Paradiſi felicitate non abfuiſſent. Immo tunc, ut ſanctus Thomas T. 1. Summae qu. 98. Art. 2. ad 3. inquit: *Fuiſſet major delectatio ſenſibilis, quanto eſſet purior natura, & corpus magis ſenſibile*. Denique Auguſtinus libidinem carnis ita Peccatum quandoque nominat, uti Apoſtolus Concupiſcentiam *Peccatum* appellavit; nimirum non ut is inferioris partis motus formale Peccatum & culpa ſit, ſed quod ad Peccatum & culpam inclinet; & tunc duntaxat proprium & verum fiat Peccatum, quum ad illicita ac inhoneſta voluntatem rapit. Jam id ſupra nos demonſtravimus. Quare videat Phereponus, ſe aerem verberare, & ſibi larvas effingere, ut cum iis digladietur. Quum Auguſtinus ait, ita ſeminandum fuiſſet *genitale arvum, ut nunc terram ſeminat manus*, obedientiam tantum exprimere voluit membrorum generationi inſervientium, qualem humanae menti praeſtat manus, non autem a ſenſibus delectationem moderatam excluſit, quam tamen in innocentiae ſtatu nihil Rationi perniciofam futuram fuiſſe putamus.

Quamobrem inania plane ſunt, quae poſtea Phereponus congerit, ita ſcribens pag. 586. *Eadem opera dicere debuiſſet* (Auguſtinus) *appetitum cibi grati peccatum eſſe, nec primos parentes, quum fructus lecitos & jucundos comederant, ulla voluptate titillatos fuiſſe &c.*

Adde-

Addere etiam eum oportuiſſet, bruta, quorum organa noſtris non abſimilia ſunt, nullam quaerere in naturalibus actionibus voluptatem, nam ſane non peccarunt; ſed iis defungi ſponte naturae, ſine ulla penitus cupiditate. Non haec certe abſurda dicere debuit Auguſtinus, quia nuſquam, niſi in Phereponi cerebro, dixit, ſine ullo voluptatis appetitu, & ſine ulla delectatione ſenſuum innocentes homines prolem fuiſſe ſeminaturos, & nunquam docuit Libidinem ipſam proprie Peccatum eſſe, niſi eidem contra Legis edicta obediatur. Et miror, quei toties Phereponus comparationem inſtituat inter pecudes ac animalia ratione praedita, neque conſideret, multa eſſe homini quidem & brutis communia, quae tamen in brutis, quippe Ratione deſtitutis, laudanda ſint, aut ſaltem non vituperanda, in hominibus autem Ratione utentibus & foeda ſint, & vituperanda, & rationali creatura prorſus indigna. *Aliud enim eſt arietis, & aliud Publii Africani bonum*, olim Cicero ajebat. Sed minus tolerandis declamationibus haec de Auguſtino ſcribere pergit nuperus Cenſor: *Poſtquam Deum plane alium deſcripſit, ac eſt, quamque a Scriptura nobis praepingitur: toti etiam naturae vim infert, ut poſſit pravas Interpretationes obſcurorum aliquot Scripturae locorum tueri.* Ubinam Deum Auguſtinus deſcribit alium, ac eſt? Ubinam, & qualem naturae vim infert? Et quaenam ſunt obſcura illa Scripturarum loca, quibus abutitur, ut caelum terramque miſceat? Sed haec ut ſine magno labore interſeruntur a confidentiſſimo homine illo, ita a nobis nullo labore negata ſuapte natura cadunt.

Ab eodem fonte veniunt ſubſequentes Cenſoris notae ad Cap. 24. Lib. 14. de Civ. Dei. *Auguſtinus*, inquit ille, *turpia commenta heic nobis propinat, dumtaxat ut rationem reddat rei, quae nec fuit, nec erit; nimirum, generationis liberorum in ſtatu innocentiae, ſi in eo primi parentes perſeveraſſent; & quidem quia ſtatuit peccatum id eſſe, quod ineſt naturae omnium animalium nec uſquam damnatur, ſi modo intra leges contineatur: nimirum Cupiditatem conjugii, poſtquam pubertatis annos attigerunt.* Nihil horum ſenſit Auguſtinus, immo oppoſitum ſenſit, eique talia abſurda unus pro ſua liberalitate affingit Phereponus. Neque enim Cupiditatem conjugii unquam Libidinem Auguſtinus appellavit, multoque minus culpae damnavit. Alia fuit ipſi, & plane diverſiſſima carnalis Libidinis idea. Immo vidimus, ne turpem quidem Libidinis aeſtum, contra nutum voluntatis membra moventem, & adverſus ſpiritum pugnantem, verum & proprium Peccatum ab Auguſtino cenſeri, niſi quum

volun-

voluntas ſe abripi ſinit ad conſentiendum illicitis. Pelagianis ergo oculis, & exulcerato animo, & apud Calvinianos tantum Interpretes, Libros Auguſtini Phereponus legiſſe videtur.

Sed ut iſtam denique controverſiam expediamus, & uberius conſtet, quam contra omnem rationem heic Auguſtino Phereponus inſultet: dicimus, verum quidem eſſe, humanam mentem atque rationem ex conſtitutione naturae habere non poſſe, neque debere ſemper ad nutum ſuum obedientes corporis vires, motus, humores, ſomnum, appetitus, & alia; quae ad vegetabilem, & animalem, & mechanicam membrorum oeconomiam pertinent. Naturaliter etiam accidit, ut caro ſua munia exercens, & in delectationes ſibi congruas tendens, adverſus ſpiritum concupiſcat, & ingratos ac pernicioſos tum animae, tum rationi motus eliciat. Poterat & iſtud contingere in ſtatu Naturae purae, non ex culpa ſapientiſſimi atque optimi Creatoris, ſed ex elementorum compage & diſcordia, atque ex ipſius Naturae creatae defectu. At certum eſt nobis aliter inſtitutam fuiſſe a Deo Naturam primi hominis, hoc eſt, peculiari divinae Gratiae praerogativa, & ſupranaturali freno ita contemperatam atque firmatam, ut non ſineretur caro quidquam pugnare, neque doloribus, neque pravis affectibus, adverſus mentem atque rationem, quum Anima pariter & Corpus mirabili tunc fruerentur tranquillitate atque harmonia. Peccavere primi parentes. Tunc ſublatum fuit illud caeleſtis Gratiae frenum, tunc deſiit peculiare illud muneris divini praeſidium. Quare in homine ((a) ſibi) cum naturalibus relicto ſuapte natura emerſere tot illi defectus, vitia, & pravi appetitus tum Corporis, tum Animae, quae ab omnibus Adami poſteris ſentiuntur adhuc, & graviora fiunt, quando ad originale Peccatum actualia etiam crimina accedunt. Itaque per nos etiam liceat Pherepono, tum famem, ſitim, & libidinem, tum alios corporis motus mechanicos, nunc Naturae humanae & ſpiritui plerumque graves ac infeſtos, appellare ſub ea ratione defectus naturales hominis, quia ab ipſa hominis Natura ſibi relicta, & non ((b) a Deo tali creata) procedunt. Liceat, inquam, ipſi, dummodo is quoque fateatur, aliter e divinis manibus innocentis hominis Naturam exiiſſe, hoc eſt, invidenda felicitate Corporis praeditam, & forti Rationis imperio in inferiorem appetitum donatam; tot vero Corporis aerumnas, & pravos ac effrenes Animorum affectus, quibus obnoxii nunc ſumus, a pri-

(a) Al. *Suis.*
(b) Al. *a Deo creata.*

Digitized by Google

a primi hominis inobedientia fluxiſſe, & eſſe Peccati illius poenam; atque adeo ſub hac ratione dicendos non eſſe naturales humanae Naturae defectus. Haec Auguſtini ſententia eſt, haec ſententia veracis Eccleſiae.

Quum ergo dicit Auguſtinus, turbidum Libidinis aeſtum nunc humanae naturae communem cum brutis, abſuturum fuiſſe a ſtatu originalis juſtitiae primorum parentum, niſi eos de tanta loci & naturae beatitate dejeciſſet divini praecepti violatio: quid quaeſo dicit, quod non facillimum Deo & ejus bonitati convenientiſſimum fuerit facere, & Naturae humanae contingere, Deo volente, non potuerit? Deum autem & hoc revera voluiſſe, & revera feciſſe, nemo niſi Pelagiana vertigine praeoccupatus, non perſpiciat apertiſſime ſcriptum in ſacris Litteris. Ex humorum pugna, & corruptione, atque ex mechanicis legibus nunc ex Anima omnium hominum ſolvitur Corpus, quam diſſolutionem *mortem* appellamus. Et tamen niſi vetitum comediſſet pomum, mortem primus parens nullam ſenſiſſet, uti Deus Gen. II. 17. pollicitus fuerat, atque adeo nullus e tot aliis mechanicis motibus, hoc eſt, morbis, & periculis, quae hominem ad mortem compellunt, tunc futurus erat. Motu quoque mechanico, & natura Corporis ita ferente, nunc parientes mulieres gravi dolore torquentur. At innocens Eva nihil tale ſenſiſſet. Ex naturali etiam terrarum ingenio nunc tribuli & ſpinae emergunt; homines vero in ſudore vultus ſui veſci pane coguntur: quae tamen omnia ab innocentis Naturae ſtatu abſutura fuiſſe didicimus Gen. Cap. III. Si tot ergo praerogativis primorum parentum corporalem vitam donavit Deus: quanto majoribus eorum vitam ſpiritalem, hoc eſt Animam, ditaſſe credendus eſt; ut nempe Rationi prorſus obtemperaret, & ſubjecta eſſet caro, nullumque motum ederet, quo tranquillitas & ſanitas Rationis beatiſſimo illo tempore laederetur? Et ad ipſam Libidinem foedam quod attinet, cujus effrenem impetum, & voluntati obluctantem, & rationi rebellem, nunc nemo non ſentit, cujus neminem honeſta diſcernentem non pudet, immo non piget, nonne ſatis aperte innuunt divinae Litterae ipſa quoque caruiſſe primos parentes, quando nullus eos nuditatis pudor ante peccatum urgebat; poſt peccatum vero ita invaſit, ut illico *inhoneſta* corporis membra (quo etiam epitheto verenda Apoſtolus ipſe diſtinguit in I. ad Cor. XII.) femoralibus operuerint? Haec ſerio perpende. Lege itidem, quae Auguſtinus non uno in loco de hac re luculentiſſime conſcripſit, & potiſſimum Lib. 2. Cap. 30. de Nupt.

& Con-

Digitized by Google

& Concup. & contra Julian. Lib. 3. 4. 5. & de Civ. Dei Lib. 14. & contra duas Epiſtolas Pelagianorum. Tum vero palam fiet, tantum abeſſe, ut Auguſtini & Catholicorum ſententia ullam naturae vim inferat; ut qui inter Chriſtianos ſecus ſentiat, & ſequi heic velit ſive Pelagianos, ſive Phereponum, atque Socinum, manifeſtam vim auctoritati divinarum Scripturarum inferre deprehendatur.

CAPUT QUARTUM.

Phereponus Pelagii Patronus. Epiſcopi Catholici propter damnatum Pelagium perperam injuſtitiae accuſati. Liberum Arbitrium revera a Pelagianis inflatum. De qua Gratia Dei diſputaretur inter Catholicos atque Pelagium. Poſt Auguſtinum non adoptatae in Eccleſia Catholica Pelagii Opiniones. Conſectaria quaedam dura a Pelagianis, & a Pherepono objecta, minime admiſſa in Auguſtiniana Sententia de Gratia & libero Arbitrio. Quam Gratiam negaret Pelagius. Africani Patres a Semipelagianiſmi nota liberati, & aequitas in eorum Judiciis contra Pelagium ac Caeleſtium minime deſiderata.

JAM Pelagii patrocinium, ut hactenus vidimus aperta fronte Phereponus ſuſcepit. Quum autem pugnam pro deplorato Haereſiarcha multis aliis in locis, & acrius etiam quam antea, iſtaurare non erubeſcat, res poſcit, ut continuata ſerie orationis perpendamus, quidquid ille profert in Pelagianae Haereſis tutelam. Epiſtola inter Auguſtinianas 175. olim 90. data eſt ad Innocentium I. Pontificem Maximum a Patribus Carthaginienſis Concilii habiti A. C. 416. contra Pelagianos. Multa adverſus illam commentatur Phereponus, odio non minus in Auguſtinum, quam in Eccleſiae Catholicae doctrinam. Quod tamen antequam faciat, veritus ne *quiſquam ſuum candorem calumnietur*, Lectores praemonendos cenſet, *multa eſſe, quae ſibi in doctrina Pelagii, ejuſque ſequacium improbentur*, adverſarios tamen ejus non ita ſeſe geſſiſſe, ac ratiocinatos eſſe, ut a ſe poſſint etiam per omnia probari. Amo candidam hominis confeſſionem, ſed adeo brevem & obſcuram in re tanta non laudo. Vereor ſiquidem, ut apud attentos Lectores candore hujuſmodi ſuo eluere ulla ex parte poſſit ſu-

ſpicionem Pelagianiſmi alte ebibiti, quem tamen ille amovere ſe poſſe fortaſſe cenſuit magnificis hiſce praemiſſis vocibus. Certum eſt, cum Pelagio conſentire prorſus Phereponum in inficiando *Originali Peccato*, in *Paedobaptiſmi* neceſſitate, & foedae Libidinis origine neganda, in notionibus Gratiae homini ad aeternam ſalutem neceſſariae, in liberi Arbitrii viribus extollendis, in oeconomia Praedeſtinationis aliiſque horum dogmatum conſectariis. Quaenam tandem reſtant, & quaenam adhuc eſſe poſſunt multa illa, quae in Pelagio Phereponus ſe improbare fatetur, quando praecipua in eo probat, propter quae pertinacem Haereticum illum Eccleſia Catholica exſecrata eſt, atque damnavit? Quem ergo fructum ex hac ſua admodum ingenioſa animorum praeoccupatione Phereponus exſpectet non video, niſi ut perſuadeat, ſe tantummodo in Pelagianis alia multa damnare, quae ipſi concorditer cum Catholicis credebant.

Sed his dimiſſis, audiamus novam Pelagii Apologiam, immo totius Chriſtiani orbis accuſationem graviſſimam. *Damnatus quidem ille eſt*, inquit Phereponus, pag. 517. *& conviciis exagitatus ab omnibus, etiam quibus ejus dogmata ignota erant, ex quo eſt ab Africanis Epiſcopis infamatus; ſed nulla hominum damnatio efficere poteſt, ut quod verum fuit, falſum fiat, & vice verſa nullae hominum laudes ex errore veritatem faciunt*. Poſteaquam abunde a tot Catholicis Scriptoribus, & in hoc etiam Libro, demonſtratum eſt, quantum ab erroris periculo abſit vera Chriſti Eccleſia, ſive in probandis, ſive in improbandis Dogmatibus ad Fidem ſanctiſſimam ſpectantibus: non eſt quod nos laboremus in oſtendendo, ſupervacaneum eſſe ad Pelagii defenſionem poſtremum hocce Phereponi axioma. Addit: *Praeterea notum eſt, in magnis coetibus res magnis affectibus dijudicari*. Equidem id notum fateor; ſed illud aeque notum eſt nobis, in Epiſcoporum Catholicorum coetibus, rite inſtitutis atque peractis, divinum adeſſe Spiritum, ejuſque interno afflatu fieri, ne ſacri Paſtores pravis affectibus in tranſverſum acti veritatem Chriſtianae Doctrinae diſſimulent aut perdant. *Nec in re ſatis difficili*, pergit ſcribere Cenſor, *facile fuit verum a falſo ſecernere omnibus illis Africanis Epiſcopis, quorum nonnulli ne ſcribere quidem potuiſſe dicuntur in Collat. Carthag.* C. 133. *& doctiſſimi, praeter dicendi facultatem, pro modulo illius aevi, quid eximium habuerint, non video*. En quei ſuum candorem exprimat Phereponus, prodens quo loco habeat ipſe tot doctiſſimos ac illuſtres Auguſtiniani aevi Patres, inter quos ipſi Auguſtino primas concedere iniquum non fuerit.

Quod

Quod quum facit confidentiſſimus homo, neceſſe profecto eſt, ut ſe non judicio minus, quam eruditione praeponat innumeris aliis celeberrimis tot ſubſequentium ſaeculorum Theologis, a quibus cum Auguſtinus, tum Auguſtiniani aevi Patres, ſummo in honore habiti ſunt, & eximiis laudibus ornati. Africanis illis Epiſcopis facile fuiſſe verum a falſo diſcernere in Pelagii cauſa difficili, ſenſerunt, & ſentiunt Catholici omnes, neque Phereponus ulla ratione contrarium ſuadet. Et quid ad cauſam Pelagii, ſi unus aut alter Epiſcopus in cauſa Donati ne ſcribendi quidem peritus fuiſſet, quod tamen contigiſſe non ajo? Sicuti norunt, qui vel leviter Collationem Carthaginienſem perſpectam habent, res poſcebat, ut vel minus docti Epiſcopi tunc adeſſent numerum facturi. In cauſa Pelagii aliter actum eſt. Non omnium coetus fuit, ſed eruditiorum; & ſiquidem docti ſimul atque indocti conveniſſent, praeſto omnibus fuiſſet ex Chriſti promiſſis Spiritus veritatis, ne errarent. Praeterquamquod ubi de Traditione colligenda res eſt, vel ipſum vulgus, nedum Epiſcopi, facile doctrinam veram aſſequi & exponere poſſunt. Et profecto neque Epiſcopi Catholici, neque ipſe Populus tunc ignorabat, an omnes homines in Adamo peccaſſent, an parvulorum Baptiſmus neceſſarius foret, & quanam Chriſti Gratia indigerent homines ad ſalutaria opera exercenda, atque alia ejuſmodi in controverſiam a Pelagio adducta. Phereponus autem poſt haec ſubjiciens: *Non dicerem haec, niſi viderem, multitudine, & auctoritate multo magis quam rationibus pugnari*, nihil aliud dicit, quam quod quotidie dolor & caecitas eorum dicit, qui in aliqua cauſa juſtiſſime damnati fuere. Innumeris rationibus quae adhuc proſtant, pugnatum eſt a Catholicis adverſus Pelagianos. Niſi externos oculos clauſit Phereponus, ne illas legeret, certe clauſit internos, ne intelligeret. Sed ipſum audiamus in aliquas ex his Catholicorum rationibus pro ſuo inſtituto atque odio decertantem.

De Caeleſtio ac Pelagio haec in laudata ad Innocentium I. Papam Epiſtola Synodica ſcribunt Carthaginienſes Patres: *Id agunt iſti damnabilibus diſputationibus ſuis, ut non defendendo, ſed potius in ſuperbiam ſacrilegam extollendo liberum Arbitrium, nullum relinquant locum Gratiae Dei, qua Chriſtiani ſumus.* Se non capere inquit Phereponus pag. 517. quei Pelagius & Caeleſtius in ſuperbiam extollerent liberum Arbitrium, quando fatebantur Deum humanae Naturae, omniumque ejus facultatum Creatorem, adeo ut ei debeant homines quidquid habent boni, & ab eo quaſi ab omnium re-

rum Domino pendeant; & quando affirmabant, Deum ignoſcere voluiſſe hominibus peccatoribus, & aeternam vitam largiri, ſi modo Evangelio parerent, *miſſo ad illos, ex mera gratia, ſervatore Jeſu Chriſto, qui gratiam illam Dei adnuntiaret hominibus, eoſque ad officium miſericorditer revocaret*, Miraculis etiam additis, quibus fidem ſibi vel apud pertinaces faceret. En quam jejune, quam caute de Salvatore noſtro Phereponus heic, licet ex ſententia Pelagianorum, loquatur. Nullum aliud Chriſti miniſterium memorat, quam Angeli, ſeu Nuntii, & Prophetae. Quid ipſe heic ſentiat, neſcio. Certe Pelagianos de Chriſto longe magnificentius ſenſiſſe nos facile oſtendere poſſumus; ſed pergamus. Deinde ait, Pelagium confeſſum fuiſſe interdum etiam auxilium a Deo hominibus ſuppeditari, quo eorum animos illuſtret; & regenerationem per Baptiſmum dari, atque a libero Arbitrio pendere, ut poſſit recte uti, aut abuti tot divinis beneficiis. Tandem his verbis orationem ſuam concludit: *Eſt igitur, ex ſententia Pelagii, cur Deo gratias agant homines, ſed non cur ſibi placeant, ac plaudant. Africanae, aut Punicae Rhetoricae exaggeratio fuit, quum liberum Arbitrium in ſacrilegam ſuperbiam extollere dictus eſt.*

At nos reſpondemus, non Punicae Rhetoricae exaggerationem fuiſſe illa vocabula, ſed quidem Phereponianae eloquentiae floſculos eſſe iſta dicteria; atque heic Phereponum ſatis prodere aut ignorantiam non mediocrem, aut nimis turbidos affectus. Utique multa divinarum Gratiarum genera Pelagius, illiuſque gregarii agnoſcebant, eaque magna verborum pompa extollebant, quo imperitis perſuaderetur, ſe quoque fateri, nos omne bonum Deo optimo ejuſque Gratiae debere. Et iſtas Gratias Auguſtinus ceterique Catholici agnoſcebant; immo effecere ipſius Auguſtini & Catholicorum voces, ut Pelagius nullam primo aliam Gratiam confeſſus, quam Naturam libero Arbitrio praeditam, ſenſim & iſtas fateretur. Sed non heic ſita erat controverſia inter Catholicos, atque Pelagium. Aliam Gratiam in primis neceſſariam, aliud illudque praeſtantiſſimum ſuper omnia Donum, & Adjutorium Dei, poſcebant Catholici, ut confiteretur Pelagius, nempe Gratiam illam, quam naturae viribus in nobis efficere non poſſumus; Gratiam, quae in hominum etiam voluntates efficaciter influit; Gratiam, quae intacta Libertate voluntatis poteſt, ac ſolet de nolentibus volentes, & de inutiliter volentibus utiliter volentes facere, quae liberi Arbitrii vires nimium infirmas reficit, & Caritatem Dei diffundit in cordibus noſtris per Spiritum

ritum ſanctum, qui datus eſt nobis; ſine qua liberum hominis Arbitrium nullum optat, nullum incipit, nullum perficit opus bonum ad ſalutem aeternam pertinens; quae demum in nobis, & nobiſcum operatur, quaecumque veram rationem habent placendi ipſius Gratiae auctori ac diſpenſatori Deo per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Externae duntaxat Gratiae, exteriora tantummodo auxilia erant, quae Pelagius commendabat; & ſiquidem internam etiam intellectus humani illuminationem a Deo fieri is concedebat, certe nullum aliud internum Dei auxilium fatebatur. Illa autem in Doctrina, in Lege, in Miraculis, in ſuaſionibus, in terroribus, aliiſque hujuſmodi, conſtituta auxilia, oſtendunt ſolum homini, quid faciendum ſit, quid cavendum; non etiam Voluntati ad malum pronae, & debilitato poſt primi parentis peccatum hominis Arbitrio vires praebent, ut ſalutare bonum reipſa velit & faciat, malumque deteſtetur ac fugiat. Oportet ergo aliam fateri Gratiam, quae erigat, & adjuvet jacentem infirmamque mortalium Voluntatem, eam videlicet inflammando, eique Caritatem inſpirando, ut quae per legem atque doctrinam facienda aut vitanda novimus, per ejus interiorem opem exſequamur. Hanc autem Gratiam nunquam adducti fuere Pelagiani, ut homini confiterentur neceſſariam.

Nunc ergo a Pherepono petimus, an bene animadverterit, de quali Gratia inter Catholicos ac Pelagianos quaeſtio verteretur. Quod ſi animadvertit, cur heic tam caute diſſimulavit? Nimirum poſt commemorata tot exteriorum Gratiarum genera, quae Pelagius agnoſcebat, ſi commemorata quoque fuiſſet vera Chriſti Gratia, quam inficiabantur Pelagiani, continuo intellexiſſent vel imperiti, quam inſulſum foret illud in Punicam Rhetoricam ſcomma, & quam inepte exaggeratio appellaretur facta a Patribus Africanis *ſacrilegae ſuperbiae* mentio. Nam qui audit, contendere Catholicos adverſus Pelagium, nihil poſt Adami lapſum per ſe valere liberum hominis Arbitrium ad ſalutaria opera ſalutariter exercenda, ipſumque indigere interno Dei adjutorio, quod Voluntati virtutem inſpiret, defectumque ſuppleat naturalis facultatis; qui inquam hoc audit, non intelligere extemplo nequit, recte Catholicos etiam affirmare, liberum Arbitrium a Pelagio *in ſacrilegam ſuperbiam extolli*. Si enim verum eſt, quod Catholici ex manifeſta divinarum Scripturarum, & legitimae Traditionis auctoritate, veriſſimum eſſe demonſtrant, nempe ab hac peculiari, interna, & efficaci Gratia cum libero Arbitrio conjuncta, non autem a ſolius liberi Arbitrii & naturae viribus,

ribus, aut meritis, Juſtificationem, Caritatem, atque omnia opera bona, Virtuteſque veras emanare: Pelagium vero contra ſentire: non eſt Rhetoricus color, non eſt exaggeratio, ſed naturalis Catholicorum deductio, affirmare, a Pelagio liberum Arbitrium extolli in ſuperbiam, eamque ſacrilegam, quia adverſus Deum.

Sed inquit Phereponus, commemoratis tot divinis Gratiis, quas Pelagius libenter fatebatur: *eſt ex Pelagii ſententia, cur Deo gratias agant homines, ſed non cur ſibi placeant, ac plaudant.* Jam obſoleta, jam millies protrita eſt ab Auguſtino hujuſmodi argumentatio. Eadem ingeminabat Pelagius, eadem Julianus. Auguſtinus autem oſtendebat, ne ſic quidem veram Dei Gratiam illos fateri, quam tamen ſine impietate nemo negare poteſt; neque aliud ab ipſis laudari, quam Legem, atque Doctrinam, & extrinſeca praeſidia ſub tam ſpecioſis Gratiarum vocabulis; & inflari per eos liberum Arbitrium, quando ejus viribus id tribuebant, quod Gratiae ab iis negatae tribuendum eſſe divinae Litterae clamant. Audi quid ille Juliano reſpondeat Lib. 3. Cap. 106. Op. Imp. *Tam multa dicis, quibus nos adjuvat Deus, ideſt praecipiendo, benedicendo, ſanctificando, coercendo, provocando, illuminando, & non dicis Caritatem dando, quum dicat Joannes Apoſtolus:* Caritas ex Deo eſt. *Unde item dicit:* Ecce qualem Caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei vocemur, & ſimus. *In hac Caritate, quae cordi humano Spiritu, non Litera datur, etiam poteſtas illa intelligitur, de qua idem ipſe in Evangelio ſuo:* Dedit eis, *inquit*, Poteſtatem filios Dei fieri. *Hanc vos ab homine eſſe dicitis per liberum Arbitrium, Spiritum habentes hujus mundi, non eum, qui ex Deo eſt, propter quod neſcitis, quae a Deo donata ſint nobis*, &c. In eodem etiam Lib. 3. Cap. 122. *Inter divinae Gratiae ſpecies*, inquit, *ſi poneretis Dilectionem, quam non ex nobis, ſed ex Deo eſſe, eamque Deum dare filiis ſuis, apertiſſime legitis, ſine qua nemo pie vivit, & cum qua nemo niſi pie vivit, ſine qua nullius eſt bona voluntas, & cum qua nullius eſt niſi bona voluntas: vere liberum defenderetis, non inflaretis Arbitrium.* Invictiſſima iſtius ſententiae argumenta paſſim legas in Operibus ſancti Auguſtini, aliorumque Patrum atque Theologorum.

Poſt haec poena talionis agendum ſibi Phereponus putat; quare etſi nullam ſibi hujuſmodi accuſationis inſtituendae occaſionem praebuerit iſta Africanorum Patrum Epiſtola, attamen imperterritus ait pag. 518. *Quam facile fuit Pelagio premere contrarias partes invidioſis conſectariis, Deum jubere impoſſibilia, aeternis poenis afficere*

homi-

homines, quod impoſſibilia non praeſtitiſſent, aliiſque id genus, quibus excuſatur plane homo, ac tota culpa in Deum conjicitur? Non laboret, quaeſo, Cenſor iſte novitius in colligendis iſtis aliiſve inanibus Auguſtinianae doctrinae conſectariis. Tot ſunt, ac tam luculenta ſancti Auguſtini loca & verba, quibus ille docet, Deum ſufficientia cunctis hominibus auxilia praebere ad praecepta Legis ſervanda, & impoſſibilia non jubere, & ſola hominum culpa fieri, ſi aut in infidelitate maneatur, aut in peccata ruatur, aut ab iis non aſſurgatur, ut patere omnibus poſſit, tam abſurda conſectaria non ſequi ex Auguſtini ſententia. Quod autem videri poſſit mirum, illud eſt, quod Phereponus adjicit. *Hiſce permota ſaecula ſequentia, in Pelagii opinionem dilapſa ſunt, quam etiam Auguſtino tribuerunt, cui ipſa Pelagii Opuſcula adſcripſerunt: quia non poterant ſibi perſuadere, tantum virum, quantum eum fuiſſe ex fama putabant, ejuſmodi conſectaria potuiſſe concoquere.* Scitne Phereponus, quid heic dicat; an amat vir lepidus paſcere fabulis Lectores ſuos? Quaenam ſunt Saecula illa in opinionem Pelagii dilapſa? Nullum eruditi norunt. Auguſtini ſententia, quod eſt ad doctrinam Gratiae ſalutaris, Peccati Originalis, debilitati Arbitrii, aliarumque hujuſmodi praecipuarum quaeſtionum, Saeculis ſubſequutis ad noſtram uſque aetatem perpetuo in honore fuit, & laudata, & propugnata. Nam quod attinet ad alias quaſdam *profundiores, difficilioreſque partes incurrentium quaeſtionum*, uti appellantur a Caeleſtino I. Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Galliarum, ſive ab illo, quicumque ſit, qui plures definitiones Apoſtolicae Sedis adverſus Pelagianos congeſſit, liberum hucuſque fuit diſceptare inter Theologos, dum ſibi quiſque caveat a Pelagii, atque Semipelagianorum fermento. Conſulat Lector recentiores duos Scriptores Catholicos, a quibus quanquam diverſis armis vindicata eſt Auguſtini doctrina a calumniis Joannis Launoii, ſi tamen is eſt germanus Auctor virulentiſſimi illius atque ineptiſſimi Operis contra ſanctum Auguſtinum, quo maxime delectatum fuiſſe Phereponum noſtrum arbitror. Quod ſi nomine Saeculorum ſubſequentium in Pelagii opinionem dilapſorum animus Pherepono fuit ſignificare aut Catholicae ipſius Eccleſiae ſententias nunc paſſim in Scholis & Conciliis conſecratas, aut nonnullas tantummodo privatas Catholicorum Scholas, a Calvini atque Janſenii deliramentis, longe quam reliquas, remotiores: quei tandem oſtendet ille, Pelagianiſmum ab iſtis fuiſſe adoptatum? Id quidem effutiunt a doctrina Auguſtini mirum in modum exorbitantes

Cal-

Calviniani atque Janſeniani, quibus fortaſſe Auctoribus hanc nobis calumniam Phereponus inſtruxit; ſed quantum id a veritate abſit, & quam nulla e damnatis Pelagii opinionibus inter Catholicos toleretur, jam plurima ſcripta prodiderunt.

Quod autem ait, ſubſequutis Saeculis *ipſa Pelagii Opuſcula* ipſimet ſancto Auguſtino fuiſſe adſcripta, & per hyperbolem dicitur, & nullius plane momenti eſt. Non opuſcula Pelagii, ſed unum tantummodo, hoc eſt illius Epiſtola ad Demetriadem conſcripta, Auguſtino a quibuſdam, ſed paucis, ſed ineruditis, ſed per ſupinam inconſiderantiam, adſcripta fuit. Inter Auguſtini Epiſtolas eam conſulto deſcripſerant nonnulli num. 142. quippe quod illius confutatio in ſubſequente Epiſtola Alypii & Auguſtini ad Julianam Demetriadis matrem legeretur. Quid refert, ſi pauci ex mera oſcitantia illam quoque Epiſtolam pro Auguſtini foetu acceperint? Num continuo etiam Pelagianum effecere Auguſtinum? Num ſubſequuta Saecula dici idcirco poſſunt *Opuſcula Pelagii* adſcripſiſſe Auguſtino? *Adſcripſerunt*, inquit Phereponus, *quia non poterant ſibi perſuadere, tantum virum ejuſmodi conſectaria potuiſſe concoquere*. Eximiam enim vero rationem, cur Auguſtinum poſteri in Pelagii ſententiam debuerint pertrahere. Tot Libris, tanta vi rationum, & per tot annos Auguſtinus in Pelagianos decertavit; compluribus etiam in locis invidioſa eadem conſectaria, quae nunc Phereponus, atque ante Phereponum Pelagiani objiciebant, a ſua ſententia ipſe removit, & ſibi concoquenda non eſſe demonſtravit. Neceſſe ergo eſt, in illius Libris hoſpites fuerint, qui eum tandem conſenſiſſe Pelagianis (ſi Pherepono fides) ſunt arbitrati. Neque nos audire pigeat ipſum Auguſtinum ita loquentem in Lib. de Gratia & libero Arbitrio, Cap. 4. *Homo Gratia juvatur, ne ſine cauſa voluntati ejus jubeatur*. Celeberrima autem eſt altera ejus ſententia, quam e Lib. de Natura & Gratia, atque ex aliis Auguſtini Libris deſumtam, Tridentina Synodus Seſſ. *6*. Cap. 11. his verbis expreſſit: *Deus impoſſibilia non jubet, ſed jubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adjuvat, ut poſſis*. Quei ergo dictitat Phereponus, in Auguſtini ſententia *Deum jubere impoſſibilia?* Et quei alia objicit conſectaria quae jam ipſe Auguſtinus exploſit? Sed nos repetimus, & ſaepe repetendum erit: in tuenda contra Auguſtinum Pelagii cauſa non raro criminationum materies prurientem Phereponum defectura fuiſſet, ſi Auguſtini doctrinam ex Auguſtino ipſo, ejuſque veris diſcipulis, hoc eſt ex Theologis Catholicis, diſcere voluiſſet, non au-

tem

tem ab infido illius Interprete Calvino, aliiſque perſonatis Calvini ſectatoribus. Sed heic amavit Phereponus credere inviſo ſibi in multis Calvino, ut ſibi ſpecioſus deinde aliquis eſſet color debacchandi in inviſum ſibi aliis de cauſſis Auguſtinum.

Pergit idem Cenſor Africanis Patribus inſultare, quorum ſunt haec verba: *Qua* (Gratia) *noſtrae voluntatis Arbitrium vere fit liberum, dum a carnalium Concupiſcentiarum dominatione liberatur, dicente Domino:* Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis: *quod auxilium Fides impetrat, quae eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro.* Inquit autem, non dubitaſſe Pelagianos, quin divina Gratia homines a peccatis liberarentur, ſi modo ea recte uterentur: ſed putaſſe, eadem Gratia poſſe homines abuti, ac praeterea neminem eſſe uſque adeo mancipatum peccato, ut Gratia illa excitari nequeat ad ſervitutem illam fugiendam. Tum ſubdit: *Sed quid ſibi volunt boni Patres Africani, quando addunt,* quod auxilium Fides impetrat? *Id enim Auxilium,* quod Fides impetrat, *non eſt Gratia,* qua ſimus Chriſtiani, *quae antecedit Fidem, non eam ſequitur. Nam quando credidimus, & fide aliquid a Deo impetramus, jam ſumus Chriſtiani. Redolent illa verba Semipelagianiſmum, aut ſimile quidpiam.* Itaque concludit, bonos illos viros nondum ſatis intellexiſſe doctrinam Auguſtini, aut hoc eſſe additamentum, quum, ut Benedictini adnotant, ea verba deſiderentur in duobus Codicibus Mſſ. Sed ne heic quidem Cenſor mentem Africanorum Patrum in ea Epiſtola, aut argumentum hoc ſatis intelligit, multoque minus ſtudet ut intelligat. Chartam implere cenſuris, homini cura eſt. Tum nihil penſi, an accurate, vereque accuſet. Ut autem ad rem veniamus, multa ſunt divinae Gratiae munia, multa nomina, ut paſſim Theologi animadvertunt. In nonnullis cum Eccleſia Catholica Pelagius conveniebat, diſſentiebat in aliis. Potiſſima autem controverſia erat, num divina Caritas, quae tum gratiae effectus eſt, tum Gratia dicitur, immo Gratiarum omnium maxima eſt, a viribus nativis liberi Arbitrii efflueret, an vero e ſpeciali & gratuita Dei in voluntatem ſpirantis miſericordia. Illud Pelagius, hoc affirmabant Catholici. Nimirum ajebat ille, in voluntatis noſtrae Arbitrio poſitum eſſe, viribus noſtris concipere, quandocumque lubet, Amorem Dei, ſeu Caritatem vivificam, Deo ipſo eum Amorem eamque Caritatem nobis pro ſua miſericordia non dante, neque in voluntatem inſpirante. De hoc impio dogmate primo agunt ea in Epiſtola Africani Patres. Inquiunt autem, eam eſſe Pelagii opinionem, talem

videlicet hominis inſtitutam creatamque fuiſſe Naturam, quae Legem Dei implere, ſive operari ac perficere Juſtitiam, ſine alio interno Dei adjutorio poſſit, quippe ſola ſibi ſufficit in tanto negotio humana Natura. Conſequens hinc erat, vel Gentes ſine Fide, & ſine Caritate infuſa, amare Deum ſupranaturaliter, & complere utiliter ac pie legis praecepta poſſe, & Caritatem a nobis, non a Deo, in nobis gigni. Quae omnia quantum a divina revelatione abhorreant, nemo non ſentit, ſi vera eſt (uti veriſſimam eſſe nos dicimus) Catholicorum ſententia affirmantium: Naturam humanam, liberumque Arbitrium ob primi hominis peccatum nimium eſſe debilitatum, & ex ſe ſolo non poſſe, ut ad ſalutem oportet, credere, peccatum abjicere ac fugere, Virtutes, ac praeſertim Caritatem induere, atque alia ejuſmodi facere, niſi Deus ſua Gratia, & ſingulari potentiae ſuae operatione ſupranaturales vires eidem largiatur, & voluntati Caritatem donet, quae, ut diximus, praecipua eſt Gratia Dei, de qua cum Pelagianis lis erat. Hinc Auguſtinus in Lib. de Gratia Chriſti Cap. 13. exigit ab iis, ut Gratiam confiteantur, quae *non oſtendat tantummodo Veritatem, verum etiam impertiat Caritatem*. Tum Lib. 3. Cap. 114. Op. Imperf. *Hoc eſt*, ait, *incrementum, ut unuſquiſque obediat praeceptis Dei, quod non fit, quando vere fit, niſi Caritate. Iſtam Caritatem non dat niſi Deus. Caritas enim ex Deo eſt. Hanc vos* (Pelagiani) *inter adjutoria Gratiae, quae commemoratis, nominare non vultis, ne hoc ipſum quod obedimus Deo, ejus eſſe gratiae concedatis &c.* Idem ſaepe Auguſtinus inculcat aliis in locis.

De hac igitur Gratia, de iſtius Caritatis, quae a Deo eſt, neceſſitate ad ſervanda legis mandata, atque ad amandum ipſum Deum, praecipue agunt in ea Epiſtola Africani Patres. Hac ajunt nos vere *Chriſtianos eſſe*; *hac* teſtantur *ipſum noſtrae voluntatis Arbitrium vere fieri liberum a carnalium concupiſcentiarum dominatione;* nam tunc vere liberi ſumus a peccati jugo, & ab effectibus peccati, & aptiſſimi atque expediti efficimur ad divinam legem implendam, ſi Filius nos liberaverit per Gratiam Dei, non autem ſi Arbitrium noſtrum per vires ſuas liberaverit nos, ut falſo fieri poſſe arbitrabatur Pelagius. Idcirco fruſtra animadvertit Phereponus, Pelagianos admiſiſſe Remiſſionem peccatorum ſive *divinam Gratiam, qua homines a peccatis liberarentur, ſi modo ea recte uterentur*. An Deus ſua Gratia peccata hominibus ignoſceret, tunc non diſputabatur inter Catholicos atque Pelagium, ſed quidem an Gratia iſta hominem juſtifica-

Digitized by Google

ſtificaret ſola Remiſſione peccatorum, an etiam Caritatem inferret in hominum voluntates, per quam poſtea opera pietatis praeſtarentur. Iſtam Caritatis infuſionem confiteri nolebant Pelagiani a Deo eſſe, ſed quidem a nobis ipſis. Audi Auguſtinum Lib. *6.* c. 23. contra Julianum: *Verum*, inquit, *tu a veſtro dogmate non recedis, quo putatis Gratiam Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum ſic in ſola peccatorum remiſſione verſari, ut non adjuvet ad vitanda peccata, & deſideria carnalia vincenda, diffundendo Caritatem in cordibus noſtris*. Vide eumdem Lib. de Natura & Gratia cap. 34. & cap. 55. Hoc idem indicant ipſi Africani Patres Can. 5. Concilii Carthagine habiti A. 418. uti etiam in Epiſtola 95. nunc 177. inter Auguſtinianas ad Innocentium eundem Romanum Pontificem. Ipſe Auguſtinus alibi, hoc eſt Lib. de Gratia & libero Arbitrio cap. 18. ad hoc unum videtur totam controverſiam deducere, inquiens: *Unde eſt in hominibus Caritas Dei & Proximi, niſi ex ipſo Deo? Nam ſi non ex Deo, ſed ex hominibus, vicerunt Pelagiani; ſi autem ex Deo, vicimus Pelagianos*. Lege reliqua. Huc igitur Africani patres reſpiciunt, & nihil ad rem facit Phereponi animadverſio monentis, cenſuiſſe Pelagianos per gratiam divinam homines a peccatis liberari, atque eadem Gratia poſſe abuti. Multo minus locum hic habet altera illa conſideratio, qua Semipelagianiſmum iis Patribus confidenter objicit propter illa verba: *Quod auxilium Fides impetrat*. Nam inquit, *auxilium illud, quod Fides impetrat, non eſt Gratia, qua ſimus Chriſtiani, quae antecedit Fidem, non eam ſequitur; quando enim credimus, & Fide aliquid a Deo impetramus, jam ſumus Chriſtiani*. Nihil minus cogitarunt heic Africani Patres, quam quod Phereponus ſomniat, hoc eſt, initium Fidei, atque ipſam Fidem ex naturae viribus, non ex Dei dono, eſſe poſſe in hominibus. Auxilium illud, quod Fides impetrat, nil aliud eſt Africanis Patribus, quam Caritas, de qua cum Pelagio diſputatur. Hanc habere ſine Fide in Chriſtum nemo poteſt; hanc ipſa Fides juſtificans ((a) ex dono Dei) in hominis voluntatem invehit. Expreſſit alibi Auguſtinus eandem ſententiam in Lib. de Spiritu & Littera Cap. 32. quo tempore certe a Semipelagianorum opinione is aberat, ſuamque doctrinam ſatis intelligebat. *Unde*, inquit, *eſt Dilectio, idest Caritas, per quam Fides operatur, niſi unde illam Fides ipſa impetravit?* Idem prodit in Epiſtola 106. nunc 186. Cap. 3. *Sin autem dixerit, quod gratiam bene operandi Fides mereatur, ne-*

(a) Ab auctore addita nuper haec verba.

gare non poſſumus, immo vero gratiſſime confitemur. Hanc enim Fidem volumus habeant, qua impetrent Caritatem, quae ſola vere bene operetur &c. Qui ergo habent Fidem, qua impetrent juſtificationem, per Dei gratiam pervenerunt ad legem juſtitiae. In Lib. etiam de Praedeſtin. Sanctor. Cap. 7. *Ex Fide*, inquit, *ideo Apoſtolus dicit juſtificari hominem, non ex operibus, quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cetera.* Inquiunt ergo Africani Patres, Gratiam iſtam, videlicet Caritatem, eam eſſe, qua Chriſtiani ſumus, quia gratiam hanc ſoli Chriſtiani & norunt, & habere poſſunt, quia ſola Fide praecedente cognoſci & recipi poteſt, eam diffundente Spiritu ſancto in cordibus noſtris. Iſta Caritas, iſta ſolius hominis Chriſtiani propria Gratia, ea eſt, quae facit, ut non ſolum nominemur, ſed & ſimus Chriſtiani; nam *ſi habuero omnem Fidem*, ut inquit Apoſtolus 1. ad Cor. XIII. *ita ut montes transferam, Caritatem autem non habuero, nihil ſum.* Eodem anno 416. quo a Patribus Carthaginienſibus ad Innocentium I. ea Epiſtola conſcripta fuit, alteram ad eumdem Pontificem dedere, quae inter Auguſtinianas, olim 95. nunc eſt 177. Aurelius Carthaginienſis, Alipius, Auguſtinus, Evodius, & Poſſidius. Eorum verba ſunt: *Si intellexiſſent Epiſcopi* (Dioſpolitanae Synodi) *eam illum* (Pelagium) *dicere Gratiam, quam etiam cum impiis habemus, cum quibus homines ſumus; negare vero eam, qua Chriſtiani & Filii Dei ſumus: quis eum patienter Catholicorum Sacerdotum non dicimus, audiret, ſed ante oculos ſuos ferret?* Quaenam autem erat Gratia, quam verſipellis Pelagius revera negabat, & ut ipſe fateretur inſtabant Epiſcopi Afri? *Sine dubio Gratia, qua juſtificamur ab iniquitate, & qua ſalvamur ab infirmitate, non qua creati ſumus cum propria voluntate*; ita illi. Quibus verbis Fidem cum Caritate conjunctam, Fidem quae per dilectionem operatur, utramque Dei donum, intelligunt Africani Patres. Igitur conſtare jam poteſt, quam inani cenſura Phereponus laudata illa Patrum Carthaginienſium verba ſolicitarit, & Semipelagianiſmi incuſarit: quod etiam ut faceret, neceſſe habuit ipſa pervertere verba, ſcribens, non ut Epiſcopi poſuerunt, *gratia, qua Chriſtiani ſumus*, ſed gratia, *qua ſumus Chriſtiani*, inter quae quale diſcrimen intercedat, facile Lector intelligit.

Aegre deinde fert aequiſſimus iſte Cenſor, Africanos Epiſcopos tam acerbas in Caeleſtium abſentem dixiſſe ſententias, recitatis duntaxat accuſatorum Litteris & minime lectis ejus Libris. Reſpicit haec cenſura eum Epiſtolae Synodicae 175. alias 90. locum, ubi

de Cae-

de Caeleſtio & Pelagio Epiſcopi illi ſcribunt: *Iſti autem adſerunt, ſicut a fratribus, qui etiam eorum Libros legerunt, cognovimus, in eo Dei gratiam deputandam &c.* Sed ſatis eſt ipſam legere Synodicam, ut ſtatim evaneſcat Phereponi cenſura. Caeleſtium in Synodo quinquennio ante habita auditum, convictum & confeſſum, anathemate percuſſerant Africani Patres, duraturo, donec aperte ſibi objecta & ipſe exſecraretur. Sed interpoſita in ſpeciem appellatione ad Apoſtolicam Sedem, judicium illud vaferrimus Haereſiarca declinarat. Conſtat praeterea, ipſum minime proſequutum fuiſſe appellationem; juſque fuiſſe Patribus Africanis rurſus adverſus illum etiam inauditum dicendi ſententiam. Et quidem, quae in ea Synodo peracta fuerant, ſe recenſuiſſe, & prae oculis habuiſſe, monent iidem Epiſcopi in Synodica ad Innocentium. Nihilo tamen ſecius animadverte, Epiſcopos illos dum ad eumdem Innocentium ſcribunt, anathema dicere in Pelagium atque Caeleſtium ſub ea tantum conditione, ſi videlicet iſti in perverſa illa opinione perſiſterent. Qua in re vides, Africanos Patres perſonis Pelagii atque Coeleſtii parcere, eorumque tantummodo doctrinam anathemate configere. *Cenſuimus*, inquiunt, *hujuſmodi perſuaſionis auctores, niſi haec apertiſſime anathematizaverint, ipſos anathematizari oportere*. Addunt infra: *Si ergo Pelagius Epiſcopalibus geſtis, quae in Oriente confecta dicuntur, etiam tuae venerationi juſte viſus fuerit abſolutus, error tamen ipſe & impietas etiam auctoritate Apoſtolicae Sedis anathematizanda eſt*. Animadverte etiam, quae infra leguntur: *Etiamſi Pelagius Caeleſtiuſque correcti ſunt, vel ſe iſta nunquam ſenſiſſe dicunt, & quaecumque ſcripta contra eos prolata fuerint, ſua eſſe negant, nec eſt quemadmodum de mendacio convincantur: generaliter tamen quicumque dogmatizat, & affirmat &c. anathema ſit*. Ubinam ergo ſunt *acerbae* illae *ſententiae in Caeleſtium abſentem* dictae ab Africanis Patribus, quas nobis Phereponus obtrudit? Quae juſta cauſſa de tam circumſpecto judicio expoſtulandi? Recenſita priore Synodo Carthaginienſi auditis accuſatoribus, nihilominus affirmare nolunt, Pelagium atque Caeleſtium exſecrandis iis adhaerere opinionibus. Sola ipſis adſcripta abominanda dogmata anathemate feriuntur; quo quid aequius & mitius agi poſſet, nemo qui ſit juris Eccleſiaſtici atque naturalis peritus, non videat. Quamobrem nihil opus fuit eorum Libros legere. Altera Synodus a quinque Epiſcopis Carthagine habita, itidemque Milevitana, ambae eodem anno 416. celebratae, non aliter ſe geſſere erga Haereſiarchas eoſdem.

Quum

Digitized by Google

Quum deinde in Synodica illa 175. alias 90. Patres Carthagínienſes dicant, Pelagium & Caeleſtium, uti nuntiatum fuerat, affirmare, *in eo Dei Gratiam deputandam, quod talem hominis inſtituit creavitque naturam, quae per propriam voluntatem Legem Dei poſſit implere: Eamdem quoque Legem ad Gratiam Dei pertinere, quod illam in adjutorium hominibus dedit:* Phereponus ſe non capere fatetur, cur ſpretim de Creatione & Lege loquantur Africani Patres; haec enim ſunt longe maxima Dei beneficia. Id autem factum ſuſpicatur, quod unicam illi Gratiam Dei arbitrarentur afflatum neſcio quem, cui reſiſtere non licet, iiſque pauculis concedendum. Quae heic habet Phereponus, quarto quoque verbo infra etiam repetet, de afflatu illo, cui reſiſtere non licet. At aliam eſſe cum Auguſtini, tum Catholicae Eccleſiae ſententiam, jam innumeri e Scriptoribus noſtris contra Calviniſtas & Janſenianos demonſtrarunt. Actum agerem, ſi id in praeſentia & ego demonſtrandum ſuſciperem. Paratragoediatur vero Phereponus, & ſe nolle Carthaginienſium Patrum mentem intelligere oſtendit, dum ait, illos contemtim de Creatione & Lege loqui. Ubinam ſunt illorum verba, quae contemtum redoleant? Hoc unum ſua illa oratione contendunt Africani Epiſcopi, Creationem naturae, & Legem, non eſſe Gratiam illam, qua Chriſtiani ſumus, qua ab infidelibus & peccatoribus diſtinguimur, qua voluntatis Arbitrium vere juvatur, ut Deo placeat, aeternamque ſalutem adipiſcamur. Non in Lege, non in Naturae viribus, ſed in interno adjutorio Dei Caritatem ſuam voluntati inſpirantis, ſitam eſſe propriam Chriſtianorum Gratiam ajunt. Quod dum affirmant, quis merito exculpere ex eorum verbis poteſt, eos Naturam & Legem non agnoviſſe, tanquam Dei beneficia? Sunt beneficia, Chriſtianis aeque & non Chriſtianis, juſtis & injuſtis communia; ſed ejus non ſunt vigoris, ut ſola hoc eſt ſine vera Dei per Chriſtum Gratia, ad opera pietatis exercenda, & ad beatam immortalitatem perducere hominem poſſint. Legem *ſine dubitatione laudandam* affirmat alibi non ſemel Auguſtinus; & tamen quam parum illa ſola poſſit, contra Pelagianos eamdem nimis extollentes, ex auctoritate Apoſtoli inviciſſime oſtendit. Vide Noriſium in Vindiciis Auguſtin. §. 6. In Epiſtola quoque 95. nunc 177. hoc eodem anno 416. ad Innocentium data, ab Auguſtino & quatuor aliis Epiſcopis, haec leguntur de Pelagio: *Sive enim Gratiam dixerit eſſe liberum Arbitrium, ſive Gratiam eſſe Remiſſionem peccatorum, ſive Gratiam eſſe Legis praeceptum, nihil eorum dicit, quae per ſubminiſtratio-*

ſtrationem Spiritus Sancti pertinent ad concupiſcentias, tentationeſque vincendas, &c. Et infra: *Diſtinguenda eſt Lex, & Gratia. Lex jubere novit, Gratia juvare, &c.* Tum concedunt, Creationem recte appellari *gratiam Dei*, ſed addunt: *Alia eſt tamen Gratia, qua Praedeſtinati vocamur, juſticamur, glorificamur;* & de ultima iſta Gratia tum ſolum diſputabatur cum Pelagio.

CAPUT QUINTUM.

Quae Gratia Dei negaretur a Pelagio, olim notiſſimum. Gratia Calviniana ac neceſſitans ubique a Pherepono perperam afficta Auguſtino, & Patribus Carthaginienſibus. Apoſtoli loca varia ab iis Patribus recte adhibita contra impia Pelagii dogmata. Pherepono interpretationes variae & accuſationes repelluntur. Evangelii nuda praedicatio eſt quidem gratia, ſed non Gratia, de qua ſanctus Paulus & Patres Africani agebant.

QUERITUR poſthaec Phereponus, quod Africani Epiſcopi in ea Epiſtola Gratiam illam ſuam nuſquam definiant, idque etiam fraudi ipſis vertit, quaſi ſuum dogma occultare quam aperire mallent. Nimirum exſpectaſſet hic Cenſor, neceſſitantem fortaſſe Calvinianamque Gratiam ab iis per definitionem quampiam nobis obtrudi, in quam poſtea inveheretur. Sed ſatis apertum erat inter Chriſtianos, quid ſignificaretur nomine Gratiae illius, qua Chriſtiani ſumus, & qua noſtrum Arbitrium expeditum redditur ad opera pietatis, & ſine qua viribus caret humana Natura atque Voluntas ad amandum Deum, exercendamque veram virtutem. Hanc ipſe Auguſtinus cum quatuor aliis Africanis Epiſcopis in laudata Epiſtola 95. ad Innocentium hoc eodem anno ſcripta, *Chriſtianis fidelibus, Catholiciſque notiſſimam* appellat. Neque ipſe Pelagius ignorabat, quid a ſe peterent Catholici Epiſcopi, quum inſtabant, ut fateretur, non ſolam ſibi humanam ſufficere Naturam ad facienda ac perficienda mandata Dei, ſed auxilium divinae Gratiae per Chriſtum prorſus eidem opus eſſe. Vide Acta Conventus Hieroſolymitani & Concilii Dioſpolitani anno praecedenti 415. Sed inſpiciamus, an ſacrarum Scripturarum loca a Patribus Africanis producta ſatis exprimant, quae Catholicorum ſententia foret, & quid Gratiae nomine ſignificaretur.

Gratiam Dei a Pelagio negatam dicebant Carthaginienſes Patres in Epiſtola 175. alias 90. ab Apoſtolo iis verbis praedicari; *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captivantem me ſub lege peccati, quae eſt in membris meis. Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Quid Phereponus ad iſta? Si ipſi credimus, in Pauli verbis nihil aliud eſt *gratia Dei*, quam *Dei miſericordia*, aut *Dei beneficium;* nemo enim, inquit is, contrarium unquam ex vi nativa vocis uſuque probabit. *Non negabat autem Pelagius homines Dei beneficio peccato eripi; ſed negabat fieri id afflatu quodam interno, cui reluctari non liceret, & ſine quo cetera omnia Dei beneficia inutilia eſſent.* Haec ſunt Phereponi verba pag. 518. Tum repetit, non auſos eſſe Africanos Patres perſpicue ſuam exprimere ſententiam; longe enim maximam partem Chriſtianorum in ſe concitaſſent, ſi aperte dixiſſent, quod animo verſabant, quum ante illa tempora aliter de Gratia homines non ſenſiſſent, quam ſentiret Pelagius. O aureum hominem Phereponum, qui ſinceritate Patribus Africanis praeſtat, & quidquid ſentit, libere dilucideque promit! Sed quei oſtendat ille, Africanos Epiſcopos non auſos mentem aperire ſuam, & dolo malo egiſſe, & pro una Gratia ineluctabili tunc decertaſſe? Hujuſmodi Gratiam ex entitate ſua ineluctabilem, trahentemque neceſſario ad conſenſum Arbitrium hominis, nunquam Catholici, nunquam Africani Patres tradiderunt, ejuſque confeſſionem nunquam a Pelagio exegerunt, ut in Catholicorum hac de re luculentiſſimis ſcriptis videre eſt. Aliud eſt, Deum per ſuam Gratiam infallibiliter operari ſalutem electorum, certumque facere per ſuae Gratiae diſpenſationem propoſitum ſuae praedeſtinationis; aliud, Gratiae talem eſſe vim nativam, ut neceſſario ad unam partem determinet liberum hominis Arbitrium, eique vim diſſentiendi eripiat. Sed Phereponum verba defeciſſent, niſi ubique Auguſtino & Patribus Catholicis tam abſurdam ſententiam affinxiſſet. Anno 416. quo Synodicam iſtam Epiſtolam ad Innocentium dedere Africani Patres, in eo ſita potiſſimum erat quaeſtio de Gratia & libero Arbitrio, videlicet: num homines per ſola naturalia dona, malis & bonis, fidelibus & infidelibus communia, & per ſolas Arbitrii vires, implere juſtitiam poſſent, & evitare peccata; an vero peculiare iis adjutorium Dei per Chriſtum Salvatorem neceſſarium foret, ſine quo neque peccata caverentur, neque Lex pie impleretur, & ſine quo nihil ad ſalutem pertinens fieret, & cum quo revera efficeretur. Primum

mum affirmabant, atque alterum negabant Pelagiani, a Catholicis propterea exſecrandae haereſis poſtulati. Nulla vero tunc, ne per umbram quidem, ſuborta erat controverſia, num hujuſmodi auxilio, quod humanae neceſſarium Naturae contendebant Catholici, reſiſtere & reluctari poſſet hominis Arbitrium. Ingenio hebeti non erant eorum temporum Pelagiani, facileque intellexiſſent neceſſitatem Gratiae ea ratione excludi poſſe, quod conſentiendi neceſſitatem voluntati inferret in Catholicorum ſententia; attamen ex iis nullus id Auguſtino objecit. Vide Auguſtinum ipſum Epiſt. 105. & de Geſtis Pelagii cap. 18. & Hieronymum Dialog. 1. contra Pelagium, ubi conſtabit, quid Catholicis objiceret Pelagius, & ne ipſum quidem inveniſſe in Catholicis neceſſitantem Calvini Gratiam. Et certe animo ſtatim quiſque concipit, neceſſariam homini poſſe dici Gratiam ad bonum, etiamſi non ea afferatur Gratiae natura atque efficacia, ut excuti fruſtrarique ſuo effectu a voluntate non poſſit. Neceſſariam revera Gratiam contendebant Catholici, neceſſitantem negabant. Atque haec non nova Africanorum Patrum, ſed Eccleſiae totius vetuſtiſſima ſententia erat, ut Auguſtinus aliique toties oſtenderunt. Quare nihil confidentius dicere Phereponus potuit, quam Chriſtianos ante definitiones Africanorum Conciliorum non aliter de Gratia ſenſiſſe, quam ſentiret Pelagius.

Ceterum fruſtra Phereponus Africanis Patribus eripere conatur locum illum Apoſtoli ad Roman. VII. 22. *Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum;* quaſi Gratia iſta nihil aliud ſit, quam Dei miſericordia, aut Dei beneficium; Pelagius vero non negaret, quin Dei beneficio homines a peccato liberarentur. Nam ſi gratuita miſericordia Dei intuitu meritorum Chriſti hominem a peccato liberat, a peccato ſervat, invictumque efficit contra cupiditatum pravarum impetum; ergo non Operum meritum, non Lex foris ſonans, non vires naturales humani Arbitrii id praeſtant. Pelagius autem primo ſentiebat, ſolam ſibi ſufficere Naturam humanam ad omnes tentationes ſuperandas, implendamque Legem: tum divinae miſericordiae auxilium, hoc eſt, Gratiae adjutorium, ideo ſolum admiſit, ut per illud natura Facilius evitaret, ac vinceret peccata, virtuteſque exſequeretur: quam opinionem conceptis verbis ab ipſo traditam Concilium Africanum A. 418. Can. 5. his verbis exſecratur: *Quicumque dixerit, ideo nobis Gratiam juſtificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur Arbitrium, Facilius poſſimus implere per Gratiam, tamquam*

 etſi

etſi Gratia non daretur, non quidem facile, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa, implere divina mandata, anathema ſit. Quamobrem, ut lubet, Gratiam ab Apoſtolo memoratam appellet Phereponus miſericordiam ac beneficium Dei: adhuc certum erit, Apoſtolo auctore, non vinci concupiſcentiam rebellem, non evitari peccata, non impleri Legem, non a peccato aſſurgi, niſi miſericordia iſta, gratuitumque Dei beneficium intellectui lumen, voluntati infirmae vires divinitus ſuppeditet; & in nobis atque nobiſcum faciat, quod ſolis viribus noſtris facere non poſſemus. Si hoc Pelagius confeſſus fuiſſet, quod nunquam confeſſus eſt, (quidquid Phereponus heic dicat) *nihil de Adjutorio gratiae inter Pelagium atque Catholicos relictum fuiſſet controverſiae*, ut Auguſtinus ipſe teſtatur in Lib. de Gratia Chriſti cap. 47.

Mitto, quae mox Phereponus congerit, oſtenſurus, mandata Dei non eſſe ejuſmodi, ut omni vi deſtituta ſint ad movendos hominum animos: quod ne Africani quidem Patres negabant; adhuc enim ex Apoſtoli auctoritate edocemur, ſolam Legem, ſola Dei mandata, non convertere hominem ad Deum, ut oportet, niſi accedat Gratia Chriſti, atque internum Adjutorium Dei. Inſpiciamus potius, quid habeat Cenſor ad loca quaedam Scripturarum a Patribus memorata, ut contra Pelagium evincant, *ad operandam perficiendamque juſtitiam, ac Dei mandata complenda, ſolam ſibi humanam ſufficere non poſſe Naturam*. Ne unum quidem ex his locis conficere id, quod volebant Patres, denuntiat e veſtigio Phereponus, quam leviſſimam facilitatem, atque rationem in ſuas partes trahendi Scripturam, propriam illorum in Critica infantium Saeculorum vocat. *Scilicet*, deinde addit, *declamitare, & effutire quidquid in eo veniebat apud plebem excommunicandam, ſi forte a declamante diſſentires, multo facilius fuit, quam Criticae ſeriam operam dare*. Infelicia plane ſaecula, quibus defuere unus pluresve Pherepoпi, quorum Critica Arte tum ſolum licuiſſet arcanam Scripturarum aſſequi mentem, & nugis erroribuſque Theologiam ac populos eripere. Infeliciorem etiam Eccleſiam, cui Chriſtus pollicitus quidem fuerat per omnia tempora Doctores, atque Interpretes fidos divinarum Litterarum, immunitatemque ab omni doctrinae errore, & tamen poſtremis hiſce tantum ſaeculis ſuam fidem liberavit. Sed praeſtat argumenta audire Phereponi, ut pateat, jurene an injuria pronuntientur iſta de Africanis Patribus, hoc eſt, num revera ipſi declamatores leviſſimi fuerint, an potius conviciator audax ſit Phereponus

ponus noſter. *Spiritus* qui *adjuvat infirmitatem noſtram*, de quo Paulus Rom. VIII. 26. Cenſore iſto interpretante, *eſt qui eſt in jam credentibus, eoſque in orationibus recte fundendis apud Deum adjuvat*. Utique de Spiritu Sancto, qui jam in credentibus habitat, loquitur heic Apoſtolus. At hinc manifeſte intelligimus, humanam Naturam auxilio Dei penitus indigere ad opera ſalutaria, neque ipſam ſufficere ſibi ad ea praeſtanda, quando orationes ipſas, quae actiones maxime piae ſunt ac ſalutares, Spiritus Sanctus operatur in nobis, dum nos orare ut oportet, efficaci ſua atque interna operatione facit; nam *quid oremus ſicut oportet, neſcimus*. Quis ergo effutire audeat, minime ex his Apoſtoli verbis reſultare, quod Africani Patres volebant? Immo quis contra non intelligat, eam ab Epiſcopis illis depraedicari Gratiam, quae jura liberi Arbitrii non laedat? eſt enim Gratia, quae *adjuvat nos*, ac proinde non ſola, ut Calvinus ejuſque gregarii velle videntur, ſed nobiſcum agit.

Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, ſunt Apoſtoli celeberrima verba ad Rom. IX. 16. ab Afris Epiſcopis commemorata. Iis haec alia Phereponus Interpres adnectit: quod *verbum Dei mittitur ad populum quempiam ad cognitionem* ejus vocandum; ſed *quid hoc facit ad afflatum ſingulorum?* Nihil, fateor, hoc facit ad probandum afflatum illum neceſſitantem, quem in Auguſtino ſe deprehendiſſe Calvinus ſomniavit; ſed quidem apertiſſime facit ad evincendum, quod Patres volebant. Si non hominis currentis, ſed miſerentis eſt Dei, quod homo perveniat ad agnitionem Veritatis ac Fidei, per quam felicitas aeterna ſperanda eſt: quis amplius niſi deſipiendo dicat, poſſe ad Fidem atque ad ſalutem perveniri ſolis humanae Naturae viribus, conatibus ac meritis, ut Pelagius affirmabat? Ceterum hunc locum pro ſuo potius arbitrio, quam pro veritate explicat Phereponus, quum ait, illic agi tantum *de miſſione verbi Dei ad populum quempiam ad cognitionem ejus vocandum*. Apoſtoli verba nihil tale referunt. Eorum ſenſus eſt, quod homines nonnulli ad Chriſti haereditatem, benedictionem & electionem pertineant, id non provenire ex eorum volitione & curſu, neque ex operibus meritiſque praecedentibus, ſed quidem ex mero nutu, beneplacito, vocatione & miſericordia Dei, ſicuti neque curſus neque voluntas Jacobi aut matris ejus in cauſſa fuit, cur Jacobo Iſaaci benedictio, & haereditas divinorum munerum contingeret, ſed quidem vocatio, & electio gratuita Dei. *Non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, quia major ſerviet minori*. Quod ſi interpre-

tationem Phereponi & heic admitteremus, eadem nihilominus conſectaria inde effluerent, quae Catholici docent. Neque apud Deum injuſtitia eſt, quod Jacobum dilexerit, Eſau autem odio habuerit; hoc eſt, illi ſingularia beneficia contulerit, huic autem paria ac tanta conferre noluerit, etſi & ipſe Eſau voluerit, atque cucurrerit; nam inquit Deus: *Miſerebor cujus miſereor;* & ejus electio, & gratia non eſt hominum operibus & conatibus debita, ſed a ſola ejus miſericordia venit. *Ergo cujus vult, miſeretur; & quem vult, indurat;* hoc eſt, eligit quos vult, & permittit alios ſuae ipſorum infirmitati atque malitiae, quanquam nulli ſufficientia deneget auxilia. Vide locum Apoſtoli integrum, facilique negotio intelliges, nullum alium eſſe luculentiorem ad oſtendendum, quid per ſe viribuſque ſuis valeat in negotio ſalutis corrupta ac infirma hominum Natura ſine peculiari adjutorio Gratiae Dei, & ſine miſericordi illius praeſidio, & (ſiquidem id etiam velis) ſine miſſione verbi ejus, & potenti & efficaci vocatione ad ſalutarem Fidem, & Caritatem Dei, ac Proximi.

Unum omnes ſumus in Chriſto; ſinguli autem alter alterius membra, habentes dona diverſa ſecundum Gratiam, quae data eſt nobis. Ita Apoſtolus ad Rom. XII. 5. Quae verba a Patribus Africanis allata his aliis exponit Pherepònus: *Gratia ſecundum quam ſunt diverſa dona, non eſt Gratia, qua ſinguli fideles ad Deum converſi ſunt, ſed beneficentia varia Dei, qua aliis alias dotes conceſſerat; ſeu ſolita ſua providentia, ſed extraordinaria ſpiritualium donorum effuſione.* Non de Gratia tantum, qua homo ad Deum convertitur, diſputatum eſt interdum cum Pelagio, ſed de omnibus aliis gratiarum & auxiliorum generibus, quibus mentem & cor hominis jam converſi aut illuſtrat, aut perficit Deus. Sine iſtis auxiliis contendebat Pelagius hominem ex viribus Naturae in creatione inditis poſſe omnia ſalutaria opera virtuteſque praeſtare, & ad perfectionem, atque ἀναμαρτησίαν pervenire. Hinc illud Caeleſtii apud Auguſtinum Lib. de geſt. Pelag. cap. 14. *Unumquemque hominem omnes virtutes poſſe habere, & gratias,* eas videlicet Deo non donante, ſed ſibi unoquoque comparante viribus Arbitrii ſui. Quid Apoſtolus ad haec? Edocet ille, non a nobis eſſe perfectionem & virtutes noſtras, ſed a miſericordia Dei, atque ab illius Gratia, quam ipſe dat quibus vult, & prout vult. Recte interpretari divinas Scripturas, miniſteria Eccleſiaſtica ſancte obire, noſſe alios docere doctrinam ſanam, & exhortari utiliter, & eleemoſynas diſtribuere bona fide, & praeeſſe in ſolici-

ſolicitudine & miſereri in hilaritate, & diligere ſine ſimulatione, & odiſſe malum, & adhaerere bono, aliaque illa χαρίσματα, ſeu dona fidelium, quae ab Apoſtolo heic enumerantur, Deus elargitur, Deus dividit, pro ſuo arbitrio, & *dona* ſunt illius. Ergo non ea ſibi comparare viribus propriis poteſt humana Natura. Et ſi hoc non poteſt, quanto minus poterit Fidem & Caritatem, quae omnium maximae virtutes ſunt, in ſe gignere, niſi Deus ex ſua miſericordia, & per ſuam gratiam inſpiret? Vide S. Hieronymum Lib. I. cap. *6*. Dialog. adverſus Pelagium.

Gratia Dei ſum id quod ſum (inquit Apoſtolus I. Cor. XV.) *& gratia ejus in me vacua non fuit*, &c. *Non ego autem*, *ſed gratia Dei mecum &c.* Et *Gratias Deo*, *qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum*. Phereponus inquit, loqui Paulum de *Gratia Dei*, qua erat Apoſtolus, hoc eſt, de miſericordia ac munificentia, qua eum Deus neceſſariis ad hoc munus donis inſtruxerat. Tum addit; *Nec quiſquam unquam negavit*, *a Deo per Jeſum Chriſtum nobis datam eſſe de peccato victoriam*, *ac eſſe cur propterea ei gratias agamus*. *Verum hoc factum afflatu interno & ineluctabili*, *nuſquam docet Scriptura*. Iterum ludit Phereponus, Auguſtino affingens afflatum illum ineluctabilem. Ad primum autem Epiſtolae Paulinae locum quod attinet, ibi Apoſtolus non commemorat ſimpliciter dona ſibi tanquam Apoſtolo divinitus conceſſa, ſed extollit ac memorat ipſam generalem Gratiam Dei, quae de perſequutore Eccleſiae Apoſtolum fecerat, ipſumque adeo de infidelitate & peccato converterat ad cognitionem Fidei verae, & ardentiſſima Caritate Dei, & ſolicitudine ac virtute ad annuntiandum Chriſti Evangelium inſtruxerat. *Ego*, inquit, *ſum minimus Apoſtolorum*, *qui non ſum dignus vocari Apoſtolus*, *quoniam perſequutus ſum Eccleſiam Dei*. *Gratia autem Dei ſum id quod ſum*. Hinc ſanctus Ambroſius quaſi Pelagianos nondum natos impugnaturus, hanc ſententiam accipit de omni bono, quod in Paulo erat, ita ſcribens Lib. I. cap. 7. de Abel & Cain: *Bene Apoſtolus non gloriabatur in virtute ſua*, *ſed minimum Apoſtolorum ſe eſſe dicebat*, *& quidquid eſſet*, *gratiae divinae eſſe*, *non meriti ſui: nihilque nos habere*, *quod non acceperimus*. Vide & Hieronymum Lib. 2. cap. 3. adverſus Pelagium. Igitur ex Apoſtoli verbis & exemplo diſcere poterant Pelagiani, omnia noſtra bona accepta eſſe referenda Gratiae Dei, quae nobiſcum opera ſalutaria agit, & nos ſine neceſſitate ac ſine coactione de nolentibus volentes facit, nihilque nos gloriari debere de virtute noſtra, meritiſque noſtris.

Subin-

Subinde inquit Phereponus, neminem unquam negaſſe, quin Deus per Jeſum Chriſtum nobis dederit victoriam de peccato. At Caeleſtius, uti ex Actis Dioſpolitanae Synodi conſtat, affirmabat: *Dei Gratiam ſecundum merita noſtra dari; quia ſi peccatoribus illam dat, videtur eſſe injuſtus;* quem errorem damnavit ipſe Pelagius, neſcio animo ne, an voce tenus, in eadem Synodo cap. 12. Auguſtinus autem in Lib. de Haereſ. cap. 88. auctor eſt, in poſterioribus ſuis Libris Pelagium inſtauraſſe eamdem ſententiam, & ſcripſiſſe: *Gratiam Dei*, *qua liberamur ab impietate*, *ſecundum merita noſtra dari*. Sed ut mittamus acrem illam, quae inter eruditos adhuc vertitur, controverſiam, nempe an tandem Pelagius confeſſus fuerit, gratis Deum remittere hominibus peccata (quod Auguſtinus non uno in loco factum memorat), & quid per peccatorum Remiſſionem Pelagius ſignificare vellet: potius inſiſtamus Apoſtoli verbis. Victoriam referre de peccato duo ſignificare poteſt, videlicet vel a ſe expellere peccatum jam admiſſum, vel ita repellere, ne admittatur: quod poſtremum fit, quum tentationibus daemonis, mundi & carnis, nos ad peccandum ſolicitantibus, reſiſtimus fortunato ſucceſſu. Utrumque heic ab Apoſtolo dicitur. Cuinam autem debemus laudem & gratias, quod expulerimus a nobis peccatum, illudve in nos intrare non ſiverimus? Num viribus humanae Naturae in creatione inditis, quibus aeque praediti ſunt Chriſtiani atque Infideles? Nequaquam, ſed quidem Deo, qui Filii ſui Servatoris noſtri intuitu, peculiari ac ſupranaturali Gratia in eum credentes donat, tum ut liberentur a peccatis commiſſis, tum ne in nova labantur. Immo animadverte, Apoſtolum de peccatis potius non admittendis, quam de admiſſis, & de tentationibus quae quotidie a piis fidelibus ſuperantur, quam de ſuperatis, agere videri; ita enim ejus Graeca verba ſe habent; τῷ Θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῖκος. *Deo gratia* (ſit) *danti nobis victoriam*. Hinc Deum quotidie rogamus, ne nos induci in tentationem, ne peccatum regnare in nobis ſinat, ſed nos liberet a malo: quod petere a Deo in Pelagii ſententia utile quidem, ſed neceſſarium non erat. Oſtendat nunc Phereponus, Pelagianos unquam ſincere confeſſos fuiſſe, non poſſe humanam Naturam, liberumque Arbitrium ſine adjutorio interno Dei, ſine Gratia Salvatoris, aut aſſurgere, aut abſtinere a peccatis. At iſtud ille nunquam oſtendet. Pelagium, quod hoc ipſum negaret, his Apoſtoli verbis Africani Patres aggrediebantur. Hinc Auguſtinus, quoties Pelagius Gratiam Dei ſtatuere in illo tantum videbatur, ut praeterita

pec-

peccata auferret, toties ab ipſo etiam exigebat ut fateretur, neceſſariam eſſe Gratiam Dei, ne nova peccata committantur. Iterum lege Epiſtolam 95. nunc 177. ubi Africani Patres ajunt de Pelagio, *Sive Gratiam dixerit eſſe liberum Arbitrium, ſive Gratiam eſſe Remiſſionem peccatorum, ſive Gratiam eſſe Legis praeceptum: nihil eorum dicit, quae per ſubminiſtrationem Spiritus Sancti pertinent ad concupiſcentias tentationeſque vincendas &c. Hinc oramus, ut peccatorum tentationem ſuperare poſſimus, ut Spiritus Dei, unde pignus accepimus adjuvet infirmitatem noſtram.* Similiter in Lib. de Natura & Gratia Cap. 34. Auguſtinus ait: *Hanc iſte miſericordiam, & medicinale Salvatoris auxilium, tantum in hoc ponit, ut ignoſcat commiſſa praeterita, non ut adjuvet ad futura vitanda.* Sed in tanta luce ne Pherepon um quidem ipſum futurum fuiſſe caecum arbitror, niſi unum illum afflatum ineluctabilem, hoc eſt, Calvinianum illud commentum, quod Auguſtinus atque Africani Patres nunquam tradidere, ante oculos ipſe ſemper haberet.

Non quia idonei ſumus cogitare aliquid, quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Haec Epiſcopi Africani proferunt ex Epiſtola 2. Cor. III. 5. Phereponus vero ita reponit: *Sufficientia ſane omnium Chriſtianorum, ad cogitandum aliquid Evangelio conſentaneum, eſt a Deo; quis enim neſcit, Evangelium non ingenio hominum, ſed Deo deberi? At Apoſtolorum praeſertim ſufficientia, ad munus ad quod vocati fuerant, ſuſtinendum non humana, ſed divina fuit.* Ergo, ſi fides Pherepono, Apoſtolus heic ſignificat, ideo non poſſe dici Chriſtianos ſufficientes ex ſe, aut idoneos ad cogitandum aliquid Evangelio conſentaneum, quia Evangelium non ingenio hominum excogitatum fuit, ſed ſolius Dei. At quis certum fecit Criticum iſtum, niſi de Evangelio (quod certe Dei, non hominum, opus eſt) loqui heic Apoſtolum? Dixerat Paulus, Corinthios Epiſtolam eſſe vivam, quae in ſuam ipſius commendationem pateret omnibus hominibus; Epiſtolam, inquam, Chriſti, quippe Chriſtum palam amplexi fuerant; Epiſtolam ab ipſo Paulo miniſtratam, quia illius miniſterio converſi ad Chriſtum fuerant; Epiſtolam ſcriptam, non atramento, ſed Spiritu Dei vivi, quippe Spiritus Sanctus in eis ſua virtute habitabat, atque in eorum cordibus Caritatem diffundebat, unde praeclara pietatis opera quotidie effluebant. *Neſcitis* (ſcripſerat jam ad eoſdem Corinthios Apoſtolus in priori Epiſtola III. 15.) *quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* Tum in loco, quem prae manibus habemus, pergit dicere:

cere:

cere: *Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum ad Deum;* hoc eſt: Quum dixerim, Epiſtolam Dei vivi vos Corinthios eſſe, voſque & Fide in Chriſtum, & Caritate quae in tabulis cordis per Spiritum Sanctum inſcripta eſt, conſpicuos ita eſſe factos, ut ab omnibus hominibus laudemini; dixerimque, me inſtrumentum atque miniſtrum fuiſſe, ut ad tantam lucem, atque felicitatem perveneritis: gloriari quidem, ſed gloriari in Deo, de fructu praedicationis meae nos debemus per Chriſtum Dominum noſtrum; Gratia enim Chriſti, meritis virtute atque potentia illius, me ſuo miniſtro utentis, & non virtute veſtra, neque mea, tales evaſiſtis. Poſtremum hoc ſignificatur ſubſequentibus verbis: *Non quod ſufficientes* (ſive *idonei*) *ſimus cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra,* ſive etiam velis, *idoneitas noſtra ex Deo eſt.* Id eſt: quod tales facti ſitis ex miniſterio noſtro non virtuti meae, non veſtrae, id adſcribendum eſt, ſed quidem Deo, atque illius miſericordiae & Gratiae; nam nos ex propriis naturae noſtrae viribus nihil, non dicam facere ac dicere, ſed ne cogitare quidem poſſumus, quod perducat ad Fidem, & amicitiam ſeu Caritatem Dei, niſi Deus ipſe per Chriſtum nobis id donet, uti mihi & vobis donaſſe ſucceſſus meae praedicationis jam comprobavit.

Haec germana loci illius interpretatio, ad quam confirmandam afferre etiam poſſemus ſanctorum Patrum, hominumque eruditiſſimorum documenta complura. Quare & ſanctus Hieronymus loco eodem contra Pelagianos jam uſus fuerat Lib. 3. Cap. 3. Dialog. Non ergo, ut Phereponus putat, ideo ſolum Apoſtolus ait, Chriſtianos ſufficientes, ſive idoneos, non eſſe ad cogitandum aliquid Evangelio conſentaneum, *quia Evangelium non ingenio hominum, ſed Deo debetur.* Cogitare quippe aliquid Evangelio conſentaneum, duplici modo fieri poteſt, nempe aut mente ſolum concipiendo, ſeu percipiendo, quae Evangelium narrat, praecipit, vetat ac monet, ita ut in homine eorum nuda ſimplexque apprehenſio tantummodo fiat; aut ita concipiendo, ut iis mens adſentiatur, atque ad illa jam apprehenſa feratur deliberato rationis judicio, & voluntatis intimo affectu. Phereponus priori modo loquutum cenſet Apoſtolum, dum inquit, Chriſtianos ſufficientes non fuiſſe ad cogitandum per ſe Evangelica praecepta, monita & documenta, niſi Deus per Apoſtolos eiſdem adnuntiaſſet Evangelium ipſum, quod certe ipſi Deo, non autem hominum ingenio, debetur. At hoc a Pauli mente abhorret; non enim gloriatur, neque gloriatus fuiſſet Apoſtolus in Chriſto, &

per

per Chriſtum, quod Corinthii tantummodo apprehendiſſent, atque intellexiſſent ex ore ac praedicatione ſua Evangelium, quum conſtet innumeris aliis populis, tum illo, tum ſubſequutis temporibus annuntiatum fuiſſe Evangelium, qui tamen idcirco neque crediderunt Evangelio ſibi praedicato, & apprehenſo, neque conſentanee ad Evangelium vixere. Igitur ſecundo modo Corinthii cogitarunt ea, quae Evangelio conſentanea erant, hoc eſt, non ſolum intellectu, ſed & voluntate, amplexi ſunt quum Fidem Chriſti, tum Caritatem; eoque virtutum ſplendore inter Chriſtianos effulgebant, ut omnibus admirationi eſſent, atque in iis laudaretur Apoſtolus ipſe. Atque hic ſenſus iis Pauli verbis. Sufficientia autem, ſive idoneitas ad cogitandum hoc pacto ea, quae ſunt conſentanea Evangelio, nequit dici inde profecta, *quia Evangelium non ingenio hominum, ſed Deo debetur;* nam ut dixi, Evangelium ab aliis etiam percipitur, & tamen ſalubriter non percipitur; & niſi Evangelii praedicationem Deus peculiari ſua Gratia comitetur, homines neque convertuntur, neque divina Caritate ad bonas cogitationes, & ad opera pia foecundantur. Hoc idem Apoſtolus denuntiarat in priore Epiſtola ad eoſdem Corinthios III. *6.* ita ſcribens: *Ego plantavi, Apollo rigavit, ſed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat; ſed qui incrementum dat, Deus.* Hoc eſt: Ego quidem Evangelium vobis praedicavi, Apollo vos baptizavit, ſive ſuperaddidit Chriſtinae Diſciplinae praecepta. At nemo ex vobis ex ſolo noſtro miniſterio profeciſſet ad Fidem, & perfectionem Chriſtianam, niſi Deus illuminando mentem, & inſpirando in voluntatem veſtram, vos intimo ſuae Gratiae vigore ad hos Fidei & virtutum fructus intacta libertate Arbitrii veſtri perduxiſſet. Quibus ex verbis intelligas, ſufficientiam ad cogitandum aliquid boni, aliquid quod ad ſalutem pertineat, aliquid vere conſentaneum Evangelio, non a nobis eſſe, non ab Evangelii nuda praedicatione ejuſque apprehenſione, ſed ab ipſo Deo, hoc eſt ab ipſa Dei Gratia interiori, intellectum illuminantis, & voluntatem moventis ad bonum. Hoc illud eſt, quod oſtendere volebant, & reipſa oſtendunt Africani Patres, laudatis Apoſtoli verbis, quibus fruſtra Phereponus alium ſenſum affingit contra ipſius Apoſtoli mentem.

Denique ex eadem Epiſtola 2. ad Cor. IV. 7. citant Epiſcopi hunc locum: *Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, ut eminentia virtutis ſit Dei, & non ex nobis.* Eodem loco uſus eſt Hieronymus contra Pelagium Dial. 3. cap. 3. Theſaurum tamen iſtum

eſſe dona Apoſtolica ait Phereponus, ideoque nihil pertinere ad Gratiam, de qua cum Pelagianis diſputabatur. Sed inter iſta dona Apoſtolica quis docuit Phereponum non computandas eſſe Virtutes omnes, earumque principem in primis, ardentem Caritatem Dei, & Proximi? Quid reliqua dona Apoſtolis a Deo conceſſa profuiſſent, ſi iſtam quoque Caritatem eiſdem non donaſſet Deus? Idem Apoſtolus ad Corinthios in priore Epiſtola cap. XIII. 1. jam haec ſcripſerat: *Si linguis hominum loquar & Angelorum; & ſi habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam; & ſi habuero omnem fidem &c. Caritatem autem non habuero, nihil ſum, nihil mihi prodeſt*, &c. In altera vero Epiſtola, quae nunc argumentum nobis differendi praebet, cap. V. 14. explicat Apoſtolus, quid ſe urgeret, impelleretque ad labores pro Corinthiis ſuſceptos. *Caritas*, inquit, *Chriſti urget nos*. Unde autem *Caritas* iſta in Apoſtolos venerat? Num ex eorum viribus, num per liberi Arbitrii conatus? Nequaquam? ſed quidem a Deo, ſed quidem per Spiritum Sanctum. *Caritas enim ex Deo eſt*, ut habetur 1. Jo. IV. 9. & *Caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis*, ut inquit Paulus ipſe ad Rom. V. 5. a qua *Caritate Dei* non anguſtia, non fames, non perſequutio ulla poterat ipſum ceteroſque Apoſtolos ſeparare. Quapropter Apoſtolus, quod ipſe tam fortis eſſet inter tot adverſitates atque pericula, & quod tantus fructus in populis praedicationem Evangelii, ſuumque Apoſtolicum miniſterium (a) ſubſequeretur,) non ſuis, non auditorum viribus, induſtriae ac ſapientiae adſcribebat, ſed potentiae ac virtuti, ideſt Gratiae, divinae, ut *ſublimitas*, ſive *eminentia ſit virtutis Dei*, *& non ex nobis*. Quid ergo Phereponus ait, nihil haec verba pertinere ad cauſam, quam Catholici adverſus Pelagium tuebantur? Immò quei pronuntiare potuit, ne unum quidem ex iis Scripturarum locis quibus hactenus lucem attulimus, *probare id quod volebant Africani Patres?* Judicium Lectorum appello.

CA.

(a) Al. *conſequeretur*.

CAPUT SEXTUM.

Orandi quidem Dei utilitas in hominibus, ſed non neceſſitas, a Pelagio admiſſa. Aliae Phereponi accuſationes confutantur. Non omnia dona Evangelica Pelagius confeſſus eſt. Gratia Dei, quum opponitur Legi in ſacris Litteris, non ſemper Evangelium merum ſignificat, ut Phereponus & Hammondus putant, ſed etiam beneficia Dei per Evangelium collata, & praeſertim Fidem, & Caritatem. Deum impoſſibilia non jubere, Auguſtini & Eccleſiae Catholicae ſententia eſt. Pelagiani inimici Gratiae Dei.

PERGUNT dicere Carthaginienſes Patres in ſua ad Romanum Pontificem Synodica Epiſt. 175. alias 90. ex ſacrilegis Pelagianorum diſputationibus *neceſſario conſequi, ut nec orare debeamus, ne intremus in tentationem, quod Dominus & diſcipulos monuit, & poſuit in Oratione, quam docuit; aut ne deficiat fides noſtra, &c.* Non *neceſſario* hoc ſequi, Phereponus ſtatim notat; nam particula illa Orationis Dominicae, aut preces Chriſti pro Petro, *non ſignificant id, quod innuunt Patres, quaſi hoc ſibi vellent: O Deus, fac afflatu interno, cui reſiſtere nequeamus, ut tentationem vincamus.* Ita Cenſor imperterritus patientia Lectorum abuti pergit. Sed Gratiam, ut his vocabulis utar, neceſſitantem atque irreſiſtibilem, ubinam Africani Patres, Auguſtinus, & Catholici tradiderunt? ubinam exegerunt, ut Gratiam talem Pelagius confiteretur? Somnium hoc eſſe, complures Catholici jam oſtenderunt; & tamen Phereponus id tanquam pro comperto, minimeque dubio paſſim ſumit ac ſtatuit. Ceterum nobis neceſſarium eſt ad ſuperandas tentationes auxilium Gratiae Dei, etiamſi huic auxilio reſiſtere valeat liberum hominis Arbitrium. Catholici reipſa hoc unum tradebant; Pelagius contra neceſſarium negabat adjutorium Dei, *ne intremus in tentationem;* qua ex opinione conſequitur, nobis non eſſe opus Oratione ad evitanda peccata. Quid autem habet Phereponus, quo iſtud conſectarium a ſententia Pelagii tandem avertat? Ait, Pelagium non negaſſe, neque negare potuiſſe, quin conſtitutis in periculo confugiendum ſit ad auxilium Dei, etiam extraordinarium; primo, quia *non ita facile con-*

le contingit, ut cadamus, inuſitato Dei auxilio adjuti, faciliuſque hac ratione a periculis evadimus; ſecundo, quia inter ipſas vires, quas Deus Chriſtianis ſufficientes largitur, nihil vetat, pro magnitudine periculorum, inuſitata auxilia haberi. *Itaque*, concludit in haec verba, *non potuit merito inſimulari Pelagius*, *quaſi doctrina ſua Orationis uſum ſuſtuliſſet*. Ita Phereponus Pelagium facit non ſtultum, quando facere non poteſt Orthodoxum. Nimium quippe ille deliraſſet, ſi eum credens Deum, qui homini in periculis opem ferre poſſit, utile ſaltem non cenſuiſſet orationibus expoſcere illius praeſidium. Sed non idcirco recte ſentiebat Pelagius; nihilque habet nunc Phereponus, quo Africanos Patres jure arguat, ſed ſolum quo ſuam praecedentem ſententiam refellat. *Pelagianorum ſacrilegas diſputationes*, ajebant Africani Epiſcopi, *neceſſario conſequitur*, *ut nec orare debeamus;* hoc eſt, ut neceſſe homini non ſit orare. *Non neceſſario hoc ſequitur*, reponit Phereponus. Cur? Quia Orationis uſus ex Pelagii ſententia utilis eſt. At aliud eſt, utiles eſſe ad Deum preces, aliud eſſe neceſſarias. *Utiles* tantum, Pherepono teſte, Pelagius Orationes ajebat, non autem neceſſarias. Ergo jure dicunt Carthaginienſes Patres, e Pelagii ſyſtemate conſequi, ut orare neceſſe non ſit: quod conſectarium negabat modo Phereponus noſter.

Sed luculentius videamus, quae vere fuerit Catholicorum hac de re cum Pelagianis diſputatio. Quum primum coepit Pelagius tantas Naturae humanae, liberoque Arbitrio vires tribuere, ut homo ſine adjutorio Gratiae Dei agere bonum, & evitare peccatum, quandocumque velit, poſſit: illico objectum eſt illi, ita fieri, ut neceſſe amplius non ſit orare Deum; nam quae neceſſitas ab alio poſcendi, quod in tua poteſtate jam ſit? Sanctus Hieronymus in Epiſtola ad Cteſiphontem cap. 3 ita in Pelagium ejuſque gregarios mature diſſerebat: *Si non ultra Dei indigemus auxilio*, *ne ſi indiguerimus*, *liberum frangatur Arbitrium: ergo nequaquam ultra orare debemus*, *nec illius clementiam precibus flectere*, *ut accipiamus quotidie*, *quod ſemel acceptum in noſtra eſt poteſtate*, &c. Tum inquit, ita philoſophari & ſcribere unum ex ipſis Pelagianis, niſi ſit ipſe Pelagius. Idem conſectarium ex ejuſdem Haeretici doctrina jure colligebant Carthaginienſes Patres in laudata Synodica ad Innocentium I. & Milevitani in altera Synodica ad eundem Innocentium, & Innocentius ipſe in ſuis Litteris. Ut a ſe tantam culpam aliqua ratione removeret Pelagius, eo Catholicorum objurgationibus adductus tandem eſt, ut confiteretur, ideo Gratiam Dei hominibus dari, *ut*

quod

quod per liberum facere jubentur Arbitrium, *FACILIUS*, *poſſint implere per gratiam*. Ita ille in Libris de lib. Arbitrio. Ejus verba refert & explicat ſanctus Auguſtinus in lib. de Haereſ. cap. 88. inquiens: *Dicendo utique, ut FACILIUS poſſint, voluit credi, etiamſi difficilius, tamen poſſe homines ſine Gratia divina facere juſſa divina;* & in Epiſtola 186. olim 106. cap. 10. *Utique quum dicit FACILIUS, quid vult intelligi, niſi & Gratia ſi deſit, poſſe per liberum Arbitrium vel facile, vel etiam difficile, quae divinitus jubentur impleri?* Nihil aliud extundi e pertinaci Haeretico potuit, quem propterea variis in locis arguit Auguſtinus, & potiſſimum in Lib. de Gratia Chriſti cap. 29. dum ad ea verba reſpiciens ſcribit: *Tolle FACILIUS, & non ſolum plenus, verum etiam ſanus eſt ſenſus, ſi ita dicatur: Ut quod per liberum facere homines jubentur Arbitrium, poſſint implere per Gratiam*. Africani autem Patres in Synodo habita Carthagine anno Ch. 418. iſtud Pelagii dogma anathemate excipiebant: quod & a reliquis Catholicis, & ab Auguſtino in primis eſt factum. Quid ergo laborat heic Phereponus, niſi ut nos doceat rem jamdiu exploratam, videlicet Pelagium non negaſſe, quin utile ſit orare Deum, quo facilius peccata caveantur? Nihil id ad rem attinebat. Si animus ipſi erat, ſuum & heic Pelagium defendere, oſtendendum fuit, Africanos Patres fruſtra conqueri, quod Pelagius doctrina ſua Orationis neceſſitatem ſuſtuliſſet, ſive quia revera Pelagius eam fatebatur, ſive quia hominibus nulla eſt proprie neceſſitas Orationis. At neutrum potuit aut poterit ille praeſtare; adverſantem enim ſibi reperiſſet atque reperiet quum totam Hiſtoriam Eccleſiaſticam, tum apertiſſima divinarum Litterarum, & legitimae Traditionis monumenta, quibus palam fit, ſine adjutorio Gratiae Dei vinci non poſſe tentationes, & neceſſum eſſe cuicumque noſtrum orare, ne ab ipſis tentationibus vincamur.

Quae ſequuntur apud Phereponum §. 5. pag. 515. nihil eſt quod refellamus; verſantur enim in illo ineluctabilis afflatus ſomnio, cui uni tam ſaepe, tam libenter ille ſuperaedificat. Nihil etiam reponendum arbitror eidem dicenti, *ſe nomine Pelagii poſſe objicere Afris, ex eorum ſententia a Deo nihil potuiſſe peti* (*debuiſſe* alter ſcripſiſſet), *quum reprobis quidem neceſſaria negare, electis vero omnia concedere, etiam non petentibus, ab aeterno decrevit*. Nam ignorare ipſe nequit, quum Auguſtinum, tum totam Catholicorum Eccleſiam, agnoviſſe ſemper auxilia ſufficientia ad ſalutem omnibus a Deo praeberi; atque uti ad re[illegible] ex gratuita Dei miſericordia electi vocantur,

cantur, ita etiam reprobos ex propria culpa ac voluntate damnari. Eadem brevitate tranſcurrimus, quod infra habet §. 6. de Paedobaptiſmo, quem ait ex Novo Teſtamento oſtendi nullo modo poſſe neceſſarium. Subdit autem nonniſi abſurde fundamenta Fidei ab Afris vocari potuiſſe ea, de quibus altum eſt in Novo Teſtamento ſilentium. Verum & infantibus neceſſarium eſſe Sacramentum regenerationis per aquam, ſupra nos demonſtravimus; & Patres Carthaginienſes, quum ajunt, Pelagianos affirmare, neceſſarium non eſſe neque infantium Baptiſmum, neque Orationis uſum, quibus impiis dogmatibus *fundamenta Chriſtianae Fidei conantur evertere:* ſatis produnt, ſe inter dogmata quidem Catholica referre Paedobaptiſmum, ſed non inter fundamenta Fidei, qualia ſunt, omnes in Adam peccaſſe, atque indigere Gratia Dei, & hominum Naturam eſſe corruptam, & ad bonum per ſe eſſe ineptam, & neminem ſine Gratia Servatoris ad regnum poſſe pervenire, atque alia ejuſmodi, quae negato Paedobaptiſmo, & Orationis neceſſitate ſublata, conſequenter evertuntur.

In notis ad Epiſtolam 176. Auguſtini olim 92. Milevitanos Patres arguit Phereponus pag. 120. quod haec de Pelagianis ad Innocentium I. Pontificem Maximum ſcribant: *Quum Dominus docuerit, ut dicamus: Dimitte nobis debita noſtra,* &c. *Iſti dicunt, poſſe hominem in hac vita, praeceptis Dei cognitis, ad tantam perfectionem juſtitiae, ſine adjutorio Gratiae Salvatoris, per ſolum liberum voluntatis Arbitrium pervenire, ut ei non ſit jam neceſſarium dicere: Dimitte,* &c. Ita vero ad haec adnotat Phereponus: *Non dicebant, quemquam per totam vitam immunem prorſus peccatorum vixiſſe, excepto uno Chriſto. Unde ſequebatur, neminem eſſe, ex eorum ſententia, qui non deberet dicere: Dimitte,* &c. *Nam ad finem uſque vitae peccatorum ſemel admiſſorum veniam petere omnes neceſſe habemus. Haec ergo eſt invidioſa criminatio.* At nos dicimus, Pelagium, ſeu potius Caeleſtium affirmaſſe, hominem per totam vitam prorſus ſine peccato eſſe poſſe: id enim illius argumenta aperte conficiunt. Quod ſi hominem eſſe, aut fuiſſe reipſa ſine peccato praeter Chriſtum, affirmare ille non eſt auſus: ex primo tamen ejus effato jure colligebatur, *hominem poſſe in hac vita pervenire ad tantam perfectionem juſtitiae, ut ei non ſit jam neceſſarium dicere; Dimitte,* &c. Quae enim vera neceſſitas petendae veniae de peccatis homini illi, quem nullius culpae conſcientia morderet? Sed utcumque ſit de illorum ſententia, atque de ejuſdem ſententiae conſectariis, nos Pherepono reſpondemus, quod Auguſtinus reſpondebat Caeleſtio in lib.

de per-

de perfectione juſtitiae. Ratioc. 16. cap. 7. nempe: *Nullum cum eis de his verbis eſſe debere conflictum, quia non eſt auſus dicere hominem eſſe ſine peccato, vel aliquem, vel ſeipſum, ſed tantummodo eſſe poſſe: quod neque nos negamus. Quando autem poſſit, & per quem poſſit, hoc quaeritur*, &c. *Nam ſi per ſe ipſum poteſt homo eſſe ſine peccato, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Non autem gratis Chriſtus mortuus eſt; non igitur poteſt homo eſſe ſine peccato, etiam ſi velit, niſi adjuvetur Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum*, &c. Milevitani autem Patres eadem ratione Pelagium, ſive Caeleſtium exſecrabantur, quod diceret, *ſine adjutorio Gratiae Salvatoris, per ſolum liberum Arbitrium* poſſe hominem pervenire in hac vita ad perfectionem juſtitiae. Reliqua vide apud eumdem Auguſtinum in laudato Libro de Perfectione juſtitiae.

Invidioſam pariter criminationem; ſi Pherepono credimus, continent haec alia Patrum Milevitanorum verba: *Non ita intelligendum* (ex ſententia Pelagii) *illud, Ne nos inferas in tentationem, tanquam divinum adjutorium poſcere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus; ſed hoc*, (id eſt non decidere) *in noſtra eſſe poſitum poteſtate*. Inquit enim Phereponus, gratias caeleſtes non parum in tentatione juvare, ex ipſius Pelagii ſententia. Addit etiam, *ac ſine iis in gravibus tentationibus homines ſuccumberent*: quod poſtremum quandonam Pelagius ad fatendum adductus fuerit, neſcio quei oſtendere poſſit illius hyperaſpiſtes Phereponus. Orationis, ac divini adjutorii utilitatem, uti vidimus, praedicavit quidem interdum Pelagius, at nunquam ejus neceſſitatem; quippe viribus humanae Naturae nimium ſemper indulſit. Ergo jure ex ejus ſententia inferebant Patres, neceſſarium non eſſe divinum poſcere Adjutorium, ne in peccata cadamus. Duo autem illa e ſacris Litteris excerpta loca, quae ad confirmandam neceſſitatem auxilii & Gratiae divinae protulere Milevitani Concilii Patres, fruſtra a Pherepono ſolicitari intelliget, quiſquis & ſuperiorem noſtram reſponſionem legerit, & meminerit ineluctabilem afflatum temere atque injuria ubique Auguſtino affingi a confidentiſſimo Cenſore iſto.

Non ſunt quidem curſim praetereunda, quae idem animadvertit ad Auguſtini Epiſtolam 177. olim 95. Inquit ibi Auguſtinus cum ſuis collegis, Pelagium in Dioſpolitano Concilio *Gratiam Dei* ſe agnoſcere profeſſum: *Quibus auditis verbis Catholici Antiſtites nullam aliam Dei Gratiam intelligere potuerunt, niſi quam in Libris Dei legere, & populis Dei praedicare conſueverunt; eam utique, de*

qua

qua dicit Apoſtolus (Gal. II. 21.) non irritam facio Gratiam Dei. Nam ſi per Legem juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. *Sine dubio Gratiam, qua juſtificamur ab iniquitate, & qua ſalvamur ab infirmitate, non qua creati ſumus cum propria voluntate.* Heic inſurgit Phereponus, & ait, Pelagium non ſola Creationis beneficia agnoviſſe, verum etiam Evangelica omnia; ſed non *Gratiam illam efficacem Auguſtinianam, ante eum incognitam, praeſertim in Oriente.* Quid pro *Gratia efficaci Auguſtiniana* heic intelligat Phereponus, nemo non intelligit. At ſicuti certum nobis eſt, hujuſmodi Gratiam, cui reluctari humana voluntas non poſſit, & quae non *Auguſtiniana*, ſed *Calviniana* dicenda eſt, incognitam fuiſſe plurimis ſaeculis tum ante Pelagium, tum etiam poſtea: ita quoque certiſſimum eſt, nunquam inſtitiſſe Auguſtinum, ut Gratiam talem agnoſceret Pelagius. Non autem minus fallitur, alioſque fallit Phereponus in hac abſurda ſententia Sancto Auguſtino tribuenda, quam fallatur & fallat in altera opinione Pelagio adſcribenda. Nullus controverſiae locus ſuperfuiſſet inter Catholicos atque Pelagium ſive Caeleſtium, *ſi omnia Evangelica dona* is agnoviſſet, eaque vere *Dei dona*, & non humanarum virium laboriſque noſtri fructum, confeſſus fuiſſet. Tot autem inviſibilia ac interna beneficia, ſive auxilia Dei, quibus ad bonum praevenitur, & adjuvatur, ſine ulla tamen praevia neceſſitate & ſine ulla coactione, noſtra voluntas; & quibus vitiatae noſtrae Naturae infirmitas ſuppletur atque ſanatur, per ſe & abſque hujuſmodi auxilio praeſtitura nihil boni ad ſalutem aeternam pertinens, & quibus homo ad veram Fidem perducitur, & ad verum ſuorum criminum dolorem excitatur, atque a peccatis liberatur, & Caritate divina demum perfunditur; aliaque ejuſmodi: utique ſunt Dei dona per Chriſtum Servatorem homini comparata, hominique ſive gratis collata, ſive gratis, &, non ex meritis noſtris, conferenda, & peculiari vocabulo *Gratia Dei per Chriſtum* apud ſanctos Patres celeberrima. Somnia ergo nobis narrat Phereponus, inquiens Pelagium agnoviſſe *omnia dona Evangelica*: nihil enim magis exploratum eſt in Hiſtoria Eccleſiaſtica, quam quod ambitioſus humani Arbitrii inflator Pelagius alia ex his donis, beneficiis, & auxiliis non agnoverit, alia agnoverit quidem, ſed minime neceſſaria duxerit, aut minime gratis a Deo conceſſa, ſed ita viribus Naturae noſtrae atque Arbitrii noſtri conatibus quaeſita ac debita, ut jam dona & gratiae Dei deſinerent eſſe. ... At ...

At his dimiſſis, vocat nos Phereponus ad perpendendum locum Apoſtoli nuper ab Auguſtino laudatum, hoc eſt, *non irritam facio Gratiam Dei*, eumque nihil facere contra Pelagium ſine ulla dubitatione pronuntiat. Audiamus illius rationes. *Nam*, inquit ille, *Gratia Dei* eſt ibi *Evangelium*, *aut Evangelica oeconomia; qua Deus juſtos cenſet, non eos qui peccato carent, ſed qui Evangelio parent: quamvis anteacta eorum vita vitiis inquinata fuerit, nec ſine lapſibus variis reliquam aetatem traducant*. Tum addit, eo ſenſu ſemper ſumi Gratiam, quando opponitur Legi, quae ex Judaeorum ſententia ſummam poſtulabat perfectionem; ita ut Gratia oppoſita Legi & Operibus, idem ſit ac miſericordia oppoſita rigori, ſive imperfecta obſervatio Mandatorum Dei oppoſita perfectae ſanctitati. Et ne quis male tempus terat in ultra inquirendo, an ita ſe res habeat, hoc luce meridiana clarius eſſe nos monet, nullumque recentiorum Interpretum occurrere, qui rem non viderit. Quis homini tanta cum ſecuritate talia affirmanti fidem negare audeat? Et tamen patiatur Phereponus nos dicere, nuſquam minus quam heic ſua verba impetrare poſſe fidem, nobiſque contra eſſe manifeſtiſſimum, cum doctrinam Evangelicam, tum Apoſtoli mentem, ejuſmodi ſua interpretatione mirum in modum corrumpi. Primo falſum eſt, Deum in Evangelica Oeconomia cenſere juſtos, qui in peccata labuntur, dum tamen Evangelio pareant. Secundo inepte & contra veritatem dicitur, obtemperare aliquem Evangelio, etiam dum vitiis ſe inquinat, ſuiſque cupiditatibus pravis indulget. Furfurem iſtum Calvinianae doctrinae Catholici jamdudum exploſerunt; & quiſque per ſe intelligere poteſt, juſtitiam a peccato expelli, & neminem reputandum eſſe juſtum, hoc eſt, virtute praeditum, & amicum Dei, dum Deum offendit, eique non paret, ſuaeque inobedientiae praeteritae culpam dolore ac poenitentia non eluit. Proinde falſum quoque eſt, eo ſenſu, quem Phereponus offert, ſemper ſumi Gratiam, quando in Scriptis Apoſtolicis Legi oppoſita nobis occurrit.

Ut hoc tamen perſpicue appareat, animadvertendum eſt, contendere paucos quoſdam ex recentioribus Novi Teſtamenti Interpretibus Heterodoxis, & Hammondum in primis, caput Pherepono in multis earum, revera nomine Gratiae Evangelium ſignificari, quum Gratia ſeu χάρις in ſacris Litteris Legi opponitur. Quod tamen Hammondus ſaepe factum ait, Phereponus pro ſua liberalitate ſemper factum pronuntiat. Ex iis autem bene multis locis, quae ad hanc ſuam opinionem confirmandam corradit undique Hammondus

ipſe, nonnulla ſunt, quae mirum videatur, quomodo conveniant choro. Exemplo ſint duo illa deſumta ex Cap. XX. 24. & 32. Act. Apoſt. ubi inquit Paulus, ſe *teſtificari Evangelium Gratiae Dei;* tum ait, ſe Epheſios commendare *Deo*, *& verbo Gratiae ipſius*, &c. Ευαγγέλιον τῆς χάριτος, & λόγος τῆς χάριτος, nihil aliud ſunt Hammondo, quam *praedicatio Evangelii*. Non is quidem ſum, qui negare velim, quin Gratiae nomine Evangelium dici interdum poſſit deſignatum, quando Legi opponitur; ſed quidem ajo, conſtare prius inter nos debere, quid ſit vocabulo Evangelii tunc intelligendum, & praeſertim in loco Apoſtoli ad Gal. II. 21. quem Auguſtinus olim citabat, & nunc Auguſtino eripere Phereponus nititur. Nomine ergo Evangelii intelligere poſſumus aut praedicationem geſtorum, doctrinae, ceterorumque donorum, quae Chriſtus in mundum intulit & infert, aut ipſam rem praedicatam, hoc eſt, ipſa geſta, doctrinam, & dona Chriſti. Quanquam praedicatio Evangelicae Fidei, donum ſit & Gratia a Deo veniens; manifeſtum tamen puto, Evangelium non appellari Gratiam ſub ea ſignificatione, quando opponitur Legi in Apoſtolicis Litteris. Nam praedicatio neceſſaria quidem eſt, ut homines audiant atque amplectantur Fidem Chriſti; ipſa tamen homines meliores felicioreſque quam ſub Judaica Lege eſſent, per ſe non facit, quum hoc facere ſpectet ad ipſam rem praedicatam, hoc eſt ad doctrinam vera fide perceptam, & ad gratias & dona Dei in amplectentes Evangelium praedicatum diffuſa. Dicimus ergo, Evangelium, ſeu rem praedicatam in Evangelio, Gratiam potuiſſe appellari, vel reſpiciendo ad ipſas Chriſti res geſtas, & ad ejus praecepta, conſilia & exempla (divina quippe miſericordia factum eſt, ut haec audierint, & audiant homines), vel conſiderando beneficia interna, & dona inviſibilia ab ipſo Chriſto procurata hominibus in Lege nova Evangelium fideliter recipientibus, eique obtemperantibus, per Chriſtum a Deo collata. Sed nudas Chriſti res geſtas, ejuſque doctrinam atque exempla, non intelligunt Apoſtoli, quando novi Teſtamenti Gratiam Legi antiquae opponunt, etenim Littera ſola homines juſtificare non poteſt, niſi accedant interna illa dona ac beneficia, quae audientibus, recipientibus & obſervantibus Legem Evangelicam confert Deus, & quae revera juſtificationem in nos important.

Hoc ergo poſtremo titulo proprie ab Apoſtolis atque Evangeliſtis Gratiae nomen Evangelio tribuitur, & jure opponitur Legi. Edocebat Lex, quid agendum foret Judaeis, ut Deo placerent, vir-

tute-

Digitized by Google

tuteſque a vitiis diſtinguebat; propterea que fuit & ipſa donum Dei miſericordis. Verum quandoquidem ipſa alioqui bona, ſancta & utilis non vivificabat, hoc eſt, per ſe vim juſtificandi non habebat, neque virtutem internam Judaeis praeſtabat conſequendae juſtitiae & ſervandae Legis, & Deo vere placendi, ut Apoſtolus toties nos docuit: ideo cauſſa erat, ut cognoſceretur peccatum, vigorem autem non miniſtrabat, ut peccatum evitaretur; neque ſatis erat homini ad conſequendam aeternam gloriam, niſi Chriſtus ad mundum ſua morte & gratia ſalvandum veniſſet. Chriſtus autem venit, donaque inviſibilia & praeſtantiſſima, Fidem praeſertim, & Caritatem, homini comparans, & vires internas Naturae vitiatae, infirmoque hominis Arbitrio ſuppeditans, aliaque beneficia ad bonum operandum praebens, quae a Lege ſola exſpectari non poterant; eaque bona in eos effundens, qui ſibi credunt ſuaeque Legi parent, nunc facit ut juſti evadamus, Deoque vere placeamus, caelumque nobis aperit. En igitur cauſſam proximam, cur Evangelium proprie Gratia appelletur in comparatione Judaicae Legis. Hinc Jo. I. 16. dicit: *De plenitudine ejus* (videlicet Chriſti, quem ſupra *plenum gratiae & veritatis* nuncuparat) *nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moyſen data eſt; gratia, & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt.* In verbis autem Apoſtoli ad Gal. II. 21. commemoratis ab Auguſtino id aperte innuitur. *Non irritam* (inquit Paulus) *facio gratiam Dei* (ſive *non abjicio*, ut vulgata Verſio habet.) *Si enim per legem Juſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt.* A Lege Moſis, atque ab operibus, & caeremoniis legis, non exſpectandam eſſe juſtitiam, atque juſtificationem, clamat Apoſtolus, ſed quidem a Fide Chriſti, quae per dilectionem operatur; alioqui ſi aliunde, quam per Chriſtum, ejuſque dona, obtineri poſſit juſtitia: quid neceſſe erat Chriſtum mori? Niſi Fidem in Mediatorem venturum vel ipſi Judaei habuiſſent, ſalutem ex Lege ſola atque ex operibus nunquam retuliſſent. *Scientes* (jam ſupra Apoſtolus dixerat) *quod non juſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Jeſu Chriſti, & nos in Chriſto Jeſu credimus, ut juſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis &c.* Igitur Apoſtolus dum *Evangelium Gratiae Dei*, ſive praedicationem Divinae & Evangelicae Gratiae memorat, nihil aliud nomine *Gratiae Dei* deſignat, quam ea dona ac beneficia, quae ex auditu & receptione Evangelii in homines fluunt, aut fluere poſſunt per Chriſtum, & quae Moſaica Lex per ſe conferre nequibat. Dona haec & beneficia inſpiratione potiſſimum conſtant Spiritus ſan-

 cti,

ſti, qui Fidem donat & Caritatem diffundit in cordibus noſtris, & Juſtitiam & morum ſanctitatem, ceteraſque virtutes in nos defert, omniaque bona in nobis & nobiſcum operatur. Proinde Apoſtolus Cap. ſeq. V. 2. Galatas ita interrogat: *Ex operibus Legis Spiritum accepiſtis, an ex auditu fidei?* Et infra: *Qui ergo tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?* de hac autem *Gratia* Evangelica, quae non a nobis, ſed ex Deo eſt, *qua*, ut ait Auguſtinus, *juſtificamur ab impietate, & qua ſalvamur ab infirmitate*, diſputabatur cum Pelagio affirmante illam a viribus noſtris eſſe, eaſque eſſe humani Arbitrii vires, ut in nobis Fidem & Caritatem, Deo has virtutes gratis non tribuente, excitare poſſimus. Quamobrem nullo jure Phereponus dicit, *Gratiam* ſenſu Auguſtiniano heic minime ſumi, ut nec uſquam alibi in Scriptura. Nam ſi Calviniano ſenſu, quem ipſe pro ſuo more *Auguſtinianum* appellat, *Gratiam* intelligit: id quidem certum ſit ex noſtra quoque ſententia; ſed falſiſſimum eſt, ſi ad veram ſancti Auguſtini mentem reſpicimus, ut ex pluribus divinarum Litterarum exemplis conſtat, & praeſertim ex eo ad Rom. III. 24. *Juſtificati gratis per Gratiam ipſius per redemtionem, quae eſt in Chriſto Jeſu;* & ex altero 2. Cor. XII. 8. *Sufficit tibi Gratia mea.* Videat inſuper Phereponus, quam opportuno loco pronuntiarit, Africanos Epiſcopos & *negligenter* legiſſe, & *oſcitanter* laudaſſe Scripturam, & quam ſolida ratione heic elevet eorum auctoritatem atque doctrinam. Tandem videat, quibus tabulis fretus affirmare ipſe poſſit, *Gratiam* oppoſitam *Legi* in ſacris Litteris idem eſſe, ac *miſericordiam oppoſitam rigori, & imperfectam obſervationem mandatorum Dei perfectae ſanctitati.* Quaſi Deus in veteri Teſtamento rigidus judex nullius Judaei miſereretur, qui in peccata caderet; miſericors autem in novo non exigat a Chriſtianis perfectam mandatorum obſervantiam; & quaſi perfecta ſanctitas atque juſtitia obtineri per Legem ſolam potuerit, imperfecta autem in Evangelio neminem a ſalute excludat. Haec dogmata manifeſte pugnant in Scripturam ſacram: quod oſtendere nobis facillimum foret, niſi ad alia raperetur oratio. Temperare tamen mihi non poſſum, quin memorem illa Servatoris verba ad Diſcipulos ſuos Matth. V. 20. *Niſi abundaverit juſtitia veſtra, plus quam Scribarum & Phariſaeorum, non intrabitis in regnum caelorum.* Tu reliqua ibi Chriſti verba perpende.

In Lib. de Haereſ. ad Haereſim 88. de Pelagianis haec habet Auguſtinus: *Dei Gratiae, qua praedeſtinati ſumus in adoptionem filio-*

liorum per Jeſum Chriſtum in ipſum, & qua eruimur de poteſtate tenebrarum &c. in tantum inimici ſunt, ut ſine hac poſſe hominem credunt facere divina mandata &c. Ubi Phereponus haec retulit pag. 595. religiòſum ardorem praeferens, anathema continuo dicit omnibus, qui divinae Gratiae inimici ſunt; immo ut putat, Pelagium, ſi reviviſceret, in eadem ſententia, atque exſecratione ſecum fore conſenſurum judicat. *Verum* (deinde ſubdit) *accuſatorie dicit Auguſtinus inimicos Gratiae Dei eos, qui internum afflatum, ad ſingulos neceſſarium actus, eumque ineluctabilem, & ad finem uſque vitae ſolis electis dandum, hoc eſt, Gratiam Auguſtini, non Dei repudiabant; nam Gratiam hunc afflatum, aut Gratiam Dei vocari in Scriptura nunquam demonſtravit.* Tum addit, Deum (utpote juſtum) impoſſibilia non imperare, neque ſumere poenas de iis, qui non fecerunt impoſſibilia. Quod ſi praeter nudum imperium, auxilium aliud divinum neceſſarium ſit (hoc autem ſi Pherepono credimus, *non negabat Pelagius*), id nemini eorum, quibus aliquid imperat, ſubtrahit Deum. Tandem ita Cenſor eloquitur. *Sed omnia heic ſunt, ut alibi apud Auguſtinum, ad invidiam faciendam compoſita.* Liceat & nobis heic dicere, omnia haec Phereponi verba, ut alibi ſaepe, hominis eſſe aut calumniantis, aut ſibi ignota culpantis. Ita Auguſtinus ſcribebat in Lib. de Gratia & libero Arbitrio Cap. 16. *Magnum aliquid Pelagiani ſe ſcire putant, quando dicunt: Non juberet Deus, quod ſciret non poſſe ab homine fieri. Quis hoc neſciat? Sed ideo jubet aliqua, quae non poſſumus, ut noverimus quid ab illo petere debeamus. Ipſa eſt enim Fides, quae orando impetrat, quod Lex imperat.* Juvat etiam repetere alium celebrem Auguſtini ejuſdem locum in Lib. de Natura & Gratia Cap. 43. *Non igitur Deus impoſſibilia jubet; ſed jubendo admonet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.* Ubi vides duo poni ab eximio viro: nempe Deum *impoſſibilia non imperare*, ſimulque Dei auxilium neceſſarium eſſe ad ea implenda, quae ipſe praecipit: e quibus tertium neceſſario conſequitur, Deum videlicet ſufficienti auxilio hominibus adeſſe, ut praecepta adimplere poſſint, eorumque tantum vitio fieri, niſi impleant. Quo verò opera bona virtuteſque certo amplectamur, legemque velimus implere, & reipſa impleamus, & quo aeterna Dei de electorum ſuorum praedeſtinatione decreta certus ſubſequatur effectus: efficacioribus auxiliis utitur Deus, quae ſingulis profecto non donari, neque ea obligatione teneri Deum, ut omnibus & ſingulis donet: tum experientia, tum ſacrae Litterae, & ſancti Patres, & rationes innu-

innumerae manifeſtum faciunt. Primo igitur loco quid eſt quod Phereponus monet, impoſſibilia a Deo non praecipi, quaſi aliter Auguſtinus ſentiret? Deinde quid dubitare videtur, num praeter nudum imperium, neceſſarium ſit aliud quodpiam a Deo auxilium, quo Lex impleatur? Iſtius auxilii neceſſitatem divinae Litterae luculentiſſime ſtatuunt. Tertio ſentit Phereponus, non negaſſe Pelagium, quin ſit neceſſarium iſtud auxilium. At Auguſtinus in eod. Lib. de Haereſ. atque ad eandem Haereſim Pelagianorum, atque alibi etiam, teſtis fide dignior quam Phereponus, ſcribit, nunquam induci potuiſſe Pelagium, ut divinae Gratiae neceſſitatem admitteret. *Denique* (ſunt Auguſtini verba) *Pelagius a fratribus increpatus, quod nihil tribueret adjutorio Gratiae Dei ad ejus mandata facienda, correptioni eorum hactenus ceſſit, ut non eam libero Arbitrio praeponeret, ſed infideli calliditate ſupponeret, dicens, ad hoc eam dari hominibus, ut quae facere per liberum jubentur Arbitrium, Facilius poſſint implere per Gratiam. Dicendo utique ut Facilius poſſint, voluit credi, etiamſi difficilius, tamen poſſe homines ſine Gratia divina facere juſſa divina.*

Quae ſi vera ſunt (ut profecto ſunt, neque negare Phereponus audeat), quis non intelligat, rectiſſime atque veriſſime Pelagianos appellatos ab Auguſtino fuiſſe *inimicos divinae Gratiae*, & potiſſimum quum haec de ipſorum prima opinione pronuntiet, quando videlicet nihil aut parum tribuebant auxilio Gratiae Dei, ſed omnia ſinebant liberi Arbitrii viribus? Non ſemel autem monui, rurſuſque monere cogor, mire decipi Phereponum, dum ejus gratiae, quam ſanctus Auguſtinus tuebatur, notionem nobis obtrudit. Eſt quidem illa internus Dei afflatus in intellectum, & voluntatem hominis; ſed ineluctabilis afflatus non eſt, cui nempe reſiſti non poſſit; neque ſolis electis reſervatus eſt, quum reliquis etiam concedatur, qui ab amore creatarum rerum ad amorem veri Dei, & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti revera convertuntur. Calviniana Gratia eſt, quam ubique deſcribit nobis Phereponus, non Auguſtiniana. Heic ille dudum caecutit; quum tamen ignorare homo tot controverſiarum gnarus non poſſit, num a Calvino, an potius a Catholicis ſtet Auguſtinus. Et ſane afflatum, qualis a Calvino deſcribitur, Gratiam Dei nunquam in Scriptura vocari, nos quoque libenter concedimus. Verum in Scriptura clariſſime tradi Auguſtinianam divinae Gratiae notionem atque ſententiam, tum aliquibus teſtimoniis ſupra oſtendimus, tum pluribus aliis evincere poſſemus. Eo etiam faciunt omnia, quae ſacrae Litterae habent de auxiliis, de adjutorio, & ope, quam Deus homi-

homini confert, ut bonum operetur, & ſine qua homo operari bonum, & venire ad Chriſtum, & impleri Spiritu Sancto, & Caritate donari non poteſt. Intime quoque, atque efficaciter (non ſine tamen cooperatione ac libertate Arbitrii noſtri), in animos voluntatemque hominum auxilia iſta influere, multis in locis tradit Apoſtolus, ſed praecipue quum ait ad Philip. II. 13. *Deus eſt enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.* Et in 1. ad Cor. III. 7. *Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.* Atque hoc internum Dei miſerentis auxilium *Gratia* illa potiſſimum erat, de qua cum Pelagio diſputabatur, quaeque a ſancto Auguſtino ita definitur Lib. 4. Cap. 5. contra duas Epiſtolas Pelag. *Inſpiratio dilectionis, ut cognita ſancto amore faciamus.* Ejus *neceſſitatem* non agnoſcebat Pelagius; Auguſtinus autem, & Eccleſia Catholica depraedicabant. Si contendere Phereponus velit, Pelagio perperam Auguſtinum affinxiſſe hujuſmodi ſententiam: Pelagium faciet ille Catholicum. Sin ita Pelagium ſenſiſſe fateatur, ſolumque contendere velit, ejus opinionem immerito a Catholicis divexatam fuiſſe: Auguſtinum non arguat tanquam Pelagianis dogmata ab eiſdem repudiata declamatorio more imponentem, ſed ipſa arguat ipſius Auguſtini dogmata. Quod poſtremum ſi Pherepono facere placeat, non exſpectet a nobis confutationem, ſed ſciat ſe jamdudum ab innumeris Eccleſiae Catholicae Theologis fuiſſe confutatum. Ceterum in ſententia ſive, ut ita dicam, in ſuppoſitione Auguſtini, rectiſſime ſemper & ſine calumnia vocari potuit Pelagius *inimicus Gratiae Dei*, quippe qui illam humanae voluntati neceſſariam ut fateretur induci nunquam potuit.

CAPUT SEPTIMUM.

Voluntarium & Liberum Phereponus putat ab Auguſtino confuſa. Quid ſint Libertas eſſentialis, & Libertas accidentalis humani Arbitrii. Quid neceſſitas eſſentialis, quid accidentalis, quid antecedens, quid conſequens. Arbitrium hominum ſemper liberum ab antecedenti neceſſitate, ſemper praeditum eſſentiali libertate. In hac ſententia ſemper fuit ſanctus Auguſtinus, uti ex multis ejus locis oſtenditur. Nulla in Deo antecedens neceſſitas, eique etiam tributa a quibuſdam Libertas in amore ſui, atque virtutis. Praeſcientia futurorum in Deo non tollit Arbitrium homini liberum. Deus praevidet, libere homines peccaturos. Idem in Deo ſunt praeteritum, praeſens, ac futurum; quare ejus Praeſcientia non laedit Arbitrii humani libertatem.

DE libero Arbitrio agentem Auguſtinum Phereponus non uno ſugillat in loco; ſed quanta cum aequitate, noſtrum erit deinceps oſtendere. Illud vero tanquam ratum certumque ſtatuit ubique Phereponus, aut Auguſtinum ignoraſſe, quae inter *liberum* & *voluntarium* differentia intercedat, aut noviſſe quidem, ſed affirmare non dubitaſſe, a Deo puniri quaecumque etiam mala ab hominibus, etſi *voluntarie*, non *libere* tamen perpetrantur. In Lib. de vera Relig. Cap. 14. dixerat Auguſtinus: *Uſque adeo peccatum voluntarium eſt malum, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium.* Haec ita excipit Phereponus pag. 485. *Nempe ſi voluntarium dicatur liberum, ita ut poſſit admitti peccatum, aut non, & quidem ab ipſo peccante.* Tum addit, omnes prorſus mortales ita ſenſiſſe ante controverſias Pelagianas; *Nec aliter*, ait, *ſenſiſſet ipſe Auguſtinus, ſi poſt mortem ejus natae demum fuiſſent. Itaque haec fruſtra cum ſententia, quam poſtea amplexus eſt, in concordiam redigere conatur, Retract. Lib. I. cap.* 13. §. 5. *quaſi voluntarium dicatur tantum, quod inſidet voluntati, quamvis liberum non ſit.* Iſtam quaeſtionem uberius deinde agitat in Animadv. ad Lib. V. cap. 10. de Civ. Dei, inquiens pag. 579. *Auguſtinus heic, ut & alibi, voluntarium, & liberum confundit, quae in omnium hominum ſermone diſtincta ſunt; nam voluntate quidem*

dem adſentimur evidenti enuntiationi, ſed non libere, & voluntate ſimul cupimus felicitatem, ſed non libere; neque enim poſſumus nolle evidentibus aſſentiri, aut nolle eſſe felices. Infra vero haec Auguſtini verba adfert, ſimulque per quaſdam parentheſes commentatur: *Quocirca nullo modo cogimur* (inquit Philoſophus Poenus), *aut retenta praeſcientia Dei tollere voluntatis Arbitrium* (cur non addit *liberum?*) *aut retento voluntatis Arbitrio* (addendum erat *libero*, hoc eſt, in utramque partem flexili) *Deum, quod nefas eſt, negare praeſcium futurorum. Sed utrumque ampleƈtimur, utrumque fideliter & veraciter confitemur; illud ut bene credamus, hoc ut bene vivamus. Male autem vivitur, ſi de Deo non bene creditur.* Ita Auguſtinus, cujus ſententiam his aliis verbis Phereponus onerat dicens: *Poſtrema haec libenter ampleƈtimur; ſed ſi aliquis repoſuiſſet Auguſtino, negaſſet ab Auguſtino, retineri liberum Arbitrium; quod nec ille diffitetur, quum extra controverſiae aeſtum loquitur. Vide Enchiridion ad Laurentium Cap. XXX.*

Illud primo nos heic proteſtamur, firmiſſimum eſſe ſemperque fuiſſe Catholicorum dogma, liberum in homine, vel poſt Adami lapſum, ſupereſſe Arbitrium, neque aut Peccata, aut divinam Gratiam eſſentiali iſta qualitate hominem exſpoliare poſſe; Calvinum vero, Lutherum, eorumque ſimiles exſecramur, & Concilii Tridentini diris percutimus, quod in aƈtibus moralibus voluntarium quidem, ſive ſpontaneum homini tribuant, ſed liberum Arbitrium, ſive eleƈtivam poteſtatem eripiant. Secundo addimus, ſi quid heic extra Eccleſiae Catholicae ſententiam exorbitaſſet Auguſtinus, controverſiae ardore abreptus, non eum declinatem ad extrema volumus ſequi, ſed regiam tenere Catholicae matris viam. Tertio dicimus, ne ipſum quidem ab hac eadem via veritatis Auguſtinum deflexiſſe; & ſi qua occurrunt in ejus Libris de hoc ipſo argumento obſcura, facili interpretatione, & ex aliis ejus locis explicari itidemque cum Catholico dogmate componi poſſe, atque debere. Animadvertendum igitur eſt ante omnia, Libertatem, atque Neceſſitatem humani Arbitrii, ſive humanae voluntatis, diverſimode accipi, pluribuſque diſtingui modis. Nos ut brevitati conſulamus, bifariam tantummodo ipſas diſtinguemus. Itaque alia eſt Libertas eſſentialis, alia accidentalis. Prior voluntatem reſpicit, uti eleƈtiva eſt, facitque ut homo ex inſtitutione ſua poſſit aut eligere, aut non eligere aliquid ſibi propoſitum. Ideo vero eſſentialis homini dicitur, quia homo defineret eſſe Animal Rationale, & in brutorum animalium naturam conce-

cederet, ſi eidem auferretur hujuſmodi Libertas atque poteſtas, propter quam juſte aut injuſte operari dicitur, & laude & vituperatione dignus reputatur. Altera Libertas accidentalis eſt, quae voluntati humanae adeſſe, aut ab eadem abeſſe poteſt, ſalva libertate illa, quam *eſſentialem* diximus eſſe rationali naturae. In tot autem Libertates hujus poſtremi generis Libertas dividitur, in quot ipſa actionum humanarum ampla reſpublica, iiſque libertatibus privare ſe ipſemet homo, atque ab aliis quoque externis cauſis privari poteſt. Rurſus ad inſtar Libertatis alia eſt Neceſſitas eſſentialis, alia accidentalis. Illa hominem eſſentiali Libertate, ſive naturali facultate eligendi, aut non eligendi, ſpoliatum, ita determinat ad unum, ut ei aliter eligere aut facere impoſſibile ſit. Accidentalis vero accidentali tantum aliqua libertate hominem ſpoliat in aliqua ſingulari actione facienda, aut non facienda. Porro Neceſſitas eſſentialis id proprium habet, ut ab externa cauſa atque impreſſione veniens, & praeveniens omnem rationalis voluntatis nutum, ipſam potentiam ante determinet ad alicujus rei amorem aut odium, ſive electionem aut fugam, quam ipſa potentia ſeſe libere moveat ad eligendum aut fugiendum illud objectum; ideoque Neceſſitas antecedens dicitur. Talem Neceſſitatem invexere Fati aſſertores, & impii quidam Aſtrologi, & Manichaei, ut alios omittam. Neceſſitatis vero accidentalis proprium eſt, ſubſequi liberum voluntatis nutum, ideo conſequens illa appellatur. Ad haec animadvertendum eſt, *Spontanei* & *Voluntarii* nomine, prout a *Libero* haec nomina diſtinguuntur, id ſignificari atque intelligi, quod voluntati placet & gratum eſt, quodcumque modo id fiat, hoc eſt, ſive ipſi voluntati libere eligenti placeat, ſive placeat eidem ante ſuam electionem determinatae, ac neceſſario motae ad illud objectum amandum. Involuntarium, Vis, & Coactio opponuntur Spontaneo, & Voluntario. Quamobrem qui lubenter, & voluntarie, atque ſpontanee agit, is liber a coactione dicitur; & tamen iſtum eumdem imaginari eodem tempore poſſumus *non liberum a Neceſſitate eſſentiali*. Ita animalia bruta eo quod, ut oculis noſtris apparet, lubenter, & cum delectatione, aut ſi mavis dicere, non reluctantia, neque repugnantia, cibum, potum, & venerem identidem appetunt, & tamen neceſſitate id facere dicuntur, libera dici non poſſunt a Neceſſitate, etiamſi libera ſint a Coactione.

His poſitis, memoria recolendum, contendi ſolere a Calvino ejuſque gregariis, hominem in actionibus moralibus neceſſaria quapiam impreſſione rapi, ac determinari ad unum ante omnem ſuae

Volun-

Voluntatis ac Arbitrii motum ac nutum, adeo ut eligendi poteſtate ac libertate careat. Concupiſcentia prava, ac homini innata, Praeſcientia Dei, Praedeſtinatio, Gratia, aut aliae hujuſmodi cauſſae, ſecundum ipſos, electivam homini Potentiam eripiunt, ipſumque adeo liberum Arbitrium. At quum fieri poſſit, ut ad ea, quae homo non facere non poteſt, (Neceſſitate quippe antecedenti atque ſecreta raptus) moveatur quoque illius voluntas non coacte, ſed ſpontanee, ſive lubenter: hinc liberum hominis Arbitrium, ſi eoſdem Haereticos audimus, ſitum eſt in hac una *Libertate a coactione*, non autem in *Libertate a neceſſitate*. Quantum a recta Ratione, a divinarum Scripturarum documentis, & a ſanctorum Patrum ſententia abſit ac abhorreat hujuſmodi commentum, non eſt hujus loci oſtendere. Meminiſſe tantummodo juvat, nihil a Fati aſſertoribus, a Manichaeis, aliiſque id genus hominibus, quos tantopere Chriſtiana exſecratur Eccleſia, differre iſtorum opinionem; homines vero hoc pacto in pecudum ſortem demitti, nulliuſque revera meriti aut demeriti, laudiſque aut vituperationis capaces amplius eſſe dicendos. Auguſtinum vero in hac ſententia ſibi praeceſſiſſe, jactitant Haereticorum recentium Scholae, iſtorumque clamoribus nihil cunctatur adhibere fidem Phereponus noſter, ne carpendi Auguſtini tam bella ſibi elabatur occaſio. Sed aliter ſenſiſſe Auguſtinum, jam per alios patuit, & adhuc noſtra, ut ſpero, oratione palam fiet.

Arbitrium ergo hominis liberum eſſe ab antecedenti Neceſſitate, hoc eſt praeditum ſua eſſentiali Libertate atque electiva poteſtate, ita ut nihil voluntatem ad ſuos actus, & ad eligendum ante determinet, atque ut ita dicam neceſſitet, quam ipſa voluntas libero motu ſeſe ipſa ad unam partem eligendo inclinet: doctrinam ſemper fuiſſe ſancti Auguſtini, ea perſuadent, quae ipſe variis in locis in hanc ipſam rem peculiariter intentus ſcripta reliquit. Et in primis quod eſt ad peccandum, negat ille omnem in voluntate antecedentem Neceſſitatem. In Lib. 3. de lib. Arb. cap. 18. ait: *Quaecumque iſta cauſſa eſt voluntatis, ſi non ei poteſt reſiſti, ſine peccato ei ceditur; ſi autem poteſt, non ei cedatur, & non peccabitur.* Mox ſubdit: *Quis enim peccat in eo, quod nullo modo caveri poteſt? Peccatur autem: caveri igitur poteſt.* Si ſecreta Neceſſitate, atque determinatione praevia ad unum, homo aliquod opus pravum agit, utique nullo modo cavere illud potuit. Ergo ſine culpa erit, quia nulla ex parte liberum ipſi fuit ſecus agere, neque ipſe neceſſitatem ſibi fecit, ſed factam aliunde ſenſit. At certum eſt Auguſtino, ho-

Digitized by Google

mines revera peccare ſaepe ac ſaepius; ergo certiſſimum eſt Auguſtino, Libertatem ab antecedenti Neceſſitate ſupereſſe vel poſt Adami lapſum. Eadem fuſius repetit ſanctus Doctor in Lib. de duabus Animabus Cap. 12. *Peccati reum teneri quemquam, quia non fecit, quod facere non potuit, ſummae iniquitatis eſt & inſaniae. Quamobrem illae animae quidquid faciunt, ſi natura, non voluntate faciunt; ideſt, ſi libero & ad faciendum, & ad non faciendum, motu animi carent; ſi denique his abſtinendi ab opere ſuo poteſtas nulla conceditur, peccatum earum tenere non poſſumus, &c.* vide & eumdem in Lib. de vera Relig. cap. 14. & in Lib. contra Adimantum cap. 27. & in Lib. 2. contra Fauſtum cap. 5. & in aliis locis Librorum de lib. Arb. Quod autem eſt ad bonum faciendum, ne tunc quidem Neceſſitate ferri hominem, ſed quidem ſini libere agere, auctor eſt non uno in loco Auguſtinus. Celeberrima ſunt, quae ille habet in Lib. de Spiritu & Littera cap. 34. *Miſericordia ejus praevenit nos. Conſentire autem vocationi Dei, vel ab ea diſſentire, propriae voluntatis eſt.* Iiſdem fere verbis de Libertate ad malum perpetrandum pronuntiavit in Pſalm. 91. inquiens: *Non ceſſat Satanas ſuadere malum; ſed nec Deus ceſſat admonere bonum. Satanas autem non cogit invitum. In tua poteſtate eſt conſentire, aut non conſentire.* Alia omitto loca, quibus ſanctus Auguſtinus, Eccleſiae Catholicae concors, humanae voluntati facultatem, & non de nomine tantum, ſed veram ac innatam poteſtatem tribuit reluctandi & reſiſtendi divinae Gratiae.

Sed quia loca ſuperius aut deſcripta, aut indicata, quibus *eſſentialem Arbitrii Libertatem* Auguſtinus depraedicat, omnia fere depromta ſunt e Libris contra Manichaeos compoſitis; Phereponus autem contendere poteſt, Auguſtinum hoſtibus mutatis ſententiam quoque mutaſſe: conſulamus & Libros Auguſtini contra Pelagianos, ubi eadem repetit atque confirmat. In Lib. de Natura & Gratia cap. 65. Pelagianis ſancti Hieronymi auctoritate abutentibus ita reſpondet: *Item quod ait* (Pelagius) *a memorato dictum eſſe Presbytero: Liberi Arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem, nec ad vitia neceſſitate trahimur, alioquin ubi neceſſitas, nec corona eſt; quis non agnoſcat? quis non toto corde ſuſcipiat?* Vide & Capp. 64. & 66. & 32. & 43. ejuſdem Libri. Ad haec in Lib. 2. Cap. 3. de Nuptiis & Concupiſc. objicienti Pelagio, eos ſtatim infamari, qui liberum affirment Arbitrium, reſpondet Auguſtinus. *Non itaque, ſicut te atque alios fallens loqueris, ſi quis liberum in hominibus Arbi-*

trium

trium dixerit, *Caeleſtianus*, *& Pelagianus vocatur: iſta quippe Catholica Fides dicit*, &c. Itidem in Lib. de Spiritu & Littera Cap. 33. *Vult autem Deus*, *omnes homines ſalvos facere*, *& in agnitionem veritatis venire; non ſic tamen*, *ut eis adimat liberum Arbitrium*, *quo vel bene*, *vel male utentes juſtiſſime judicentur*. Vide & Cap. 34. ejuſdem Libri, & Capp. 2. 3. & 15. Libri de Gratia & libero Arb. ubi fortiter praedicat humani Arbitrii Libertatem a Neceſſitate quacumque antecedenti.

Accedamus nunc ad Phereponum, & ab eo petamus, num ſibi videatur eſſentialem homini Libertatem eripere: qui conſentire, aut diſſentire ſive ad bonum ſive ad malum in poteſtate ſemper relinquit humani Arbitrii? qui nos Neceſſitate non trahi fatetur? qui libero arbitrio bene aut male uti nos agnoſcit; Fatum exſecratur; liberumque ad faciendum, & non faciendum animis noſtris motum facultatemque tribuit? At inquit Phereponus: Cur Auguſtinus Voluntarium duntaxat exigit, ut actio mala jure dicatur Peccatum? Non Voluntarie tantum, ſed & Libere fiant neceſſe eſt, quae laudem aut vituperationem mereri debent. Verum Phereponus aequiorem ſe erga Auguſtinum longe praebuiſſet, ſi viam potius intelligendi, atque in bonum ſenſum explicandi Auguſtini, quam carpendi quaeſiiſſet; Sanctus autem Doctor terminis, atque vocabulis, quae nunc in Scholis obtinent, ſemper non eſt uſus; & Voluntatis, ac Voluntarii nomine facultatem electivam interdum ſignificavit. In Lib. de vera Relig. Cap. 14. quo reſpicit Phereponiana cenſura, inquit Auguſtinus, *uſque adeo peccatum Voluntarium eſſe malum*, *ut nullo modo ſit Peccatum*, *ſi non ſit Voluntarium*. Heic nomine *Voluntarii mali* ſignificat Auguſtinus malum, quod a voluntate uti cauſa vera procedit, & conſequenter a libera cauſa atque electione oritur, omnemque antecedentem Neceſſitatem excludit. Indicat id aperte ipſemet Auguſtinus infra ſic ſcribens. *Si non Voluntate male facimus*, *nemo objurgandus eſt omnino*, *aut monendus: quibus ſublatis Chriſtiana Lex*, *& diſciplina omnis Religionis auferatur neceſſe eſt. Voluntate ergo peccatur. Et quoniam peccari non dubium eſt*, *ne hoc quidem dubitandum video*, *habere animas liberum voluntatis Arbitrium. Tales enim ſervos ſuos meliores eſſe Deus judicavit*, *ſi ei ſervirent liberaliter. Quod nullo modo fieri poſſet*, *ſi non Voluntate*, *ſed Neceſſitate ſervirent*. Vides heic *liberum Voluntatis Arbitrium*, vides homines Deo, aut peccato ſervire liberaliter; ergo libera Voluntate, non Neceſſitate. Immo ipſemet Auguſtinus *Neceſſitatem* hanc

oppor-

Digitized by Google

opportune nominans, eam ab Arbitrio hominum prorſus excludit. Lib. autem 1. c. 13. Retract. non deſtruit hujuſmodi ſententiam, ſed rurſus confirmat. Peccata quippe quae ipſe tantummodo Peccata appellat, prorſus a Voluntate electiva eſſe dicit; illa vero quae Peccata ſimul ſunt, & Poena peccati, atque ab homine perpetrantur ſuae cupiditati relicto in poenam praecedentium criminum, quanquam non Voluntarie facta videantur, ſed quidem ex Neceſſitate, attamen & ipſa Auguſtinus Voluntaria eſſe agnoſcit, hoc eſt a libera Voluntatis electione facta. *Quamvis*, inquit, *& illa quae non IMMERITO non Voluntaria peccata dicuntur, quia vel a neſcientibus, vel a coactis perpetrantur, non omni modo poſſunt ſine Voluntate committi; quoniam & ille, qui peccat ignorans, Voluntate utique facit, quod quum faciendum non ſit, putat eſſe faciendum. Et ille, qui concupiſcente adverſus ſpiritum carne, non ea quae vult facit, concupiſcit quidem nolens: & in eo non facit quod vult. Sed ſi vincitur, concupiſcentiae conſentit volens, & in eo non facit niſi quod vult, liber ſcilicet juſtitiae, ſervuſque peccati*. Ubi patet, ſanctum Auguſtinum etiam in iis, qui concupiſcentia illecti ac rapti peccant, nullam agnoſcere praecedentem eſſentialem Neceſſitatem, ſed quidem liberam voluntatis inclinationem; ſi enim nollent, non vincerentur, neque peccarent. Et ſane *coactum* pro invito prorſus, ac nullatenus voluntario, neque ſancti Patres, neque Haeretici accipere conſueverunt, quum de ipſius voluntatis actionibus agebatur; ſed de externis tantum actionibus accepere, in quibus nullae ſaepe numero poſſunt eſſe partes voluntatis. Tam quippe repugnat, actionem ſive motionem voluntatis non eſſe voluntariam, quam actionem intellectus non eſſe intellectualem, & facultatis ſentientis non eſſe ſenſitivam. Itaque etiamſi a concupiſcentia cogi ad peccandum videatur homo, attamen & tunc eligit, & tunc libere agit voluntas; ac proinde ex allatis ſancti Auguſtini verbis inferri nunquam poteſt, *Voluntarium tantummodo id dici, quod inſidet voluntati, quamvis Liberum non ſit*.

Minus moroſum ſeſe in Auguſtinum non prodit Phereponus in notis ad Lib. V. Cap. 10. de Civit. Dei, inquiens, *illic, ut & alibi, Voluntàrium atque Liberum ab Auguſtino confundi, quae in omnium hominum ſermone diſtincta ſunt; nam voluntate quidem adſentimur evidenti enuntiationi, ſed non libere; & voluntate ſimul cupimus felicitatem, ſed non libere*. Verum ſi majorem cum Patribus & Scholae Theologis familiaritatem habuiſſet Phereponus, vel eorum dicta ſincere & candide reminiſci vellet, intelligeret, & in hiſce Volun-

tatis

tatis actionibus, quas non Liberas ipſe Phereponus appellat, multos praeter Auguſtinum agnoviſſe Libertatem, hoc eſt Libertatem ab antecedenti quacumque eſſentiali, ſive naturali Neceſſitate, determinatione, aut impreſſione. Hinc dixerunt, Deum libere cognoſcere, atque amare Juſtitiam, Veritatem & ſe ipſum, quanquam indifferentiam ad volendum contrarium ab ipſo excluderent; nimium quippe ſoliciti erant, ne turpe Neceſſitatis, ac Servitutis nomen Deo tribueretur, neve cauſſam quampiam admitterent, cui ſubjiceretur Deus; qualem Ethnici in Fato perperam excogitarant. Itidem creatas mentes, quanquam pro ſua conditione ex Dei nutu omnino pendentes, affirmarunt Patrum atque Theologorum nonnulli, vel tum Libertate frui, quum ſeipſas amant, & felices eſſe cupiunt, tametſi non amare ſe ipſas, & felices eſſe nolle non poſſint. Quod idcirco affirmatum ab ipſis eſt, quia nullam praecedentem Neceſſitatem, ac determinationem agnovere, qua ad ſe amandum, ac beatitudinem volendam rapiantur atque compellantur; in eorum enim ſententia dilectio ſui, & gaudii quietiſque volitio, ſunt ipſa Voluntatis facultas, atque ipſi Voluntati aliquid ita eſſentiale, ut ſine ipſo voluntas nec agere, nec eſſe poſſit. Contra alii, inter quos videtur eſſe ſanctus Thomas, Libertatem in memoratis actionibus tum Dei, tum hominum non agnovere: quorum utique loquendi ratio praeferenda eſt, tanquam magis conſona ideis atque notionibus communibus, quibus id tantum appellare *Liberum* ſolemus, cui eſt indifferentia, hoc eſt, potentia volendi, & non volendi aliquid. Sed hujuſmodi contentiones ſunt de nominibus potius quam de rebus. Videndum eſt, an ſanctus Auguſtinus in actionibus moralibus hominum viatorum nullam aliam Libertatem ſtatuat, quam quae Creatori dicitur ineſſe in amando quum ſe ipſum, tum virtutes, aut quae creatis mentibus in generaliter appetendo bono ab ipſo Auguſtino adſcribitur; immo an eamdem homini viatori ad actiones malas ac bonas, ad quas indifferentiam Phereponus exigit, exigimus & nos, Neceſſitatem tribuat, quam brutis tribuimus. At certum eſt, in eodem Lib. V. Cap. 10. de Civ. Dei Auguſtinum tradere hujuſmodi actiones in poteſtate eſſe humani Arbitrii, hominemque libere & ſine eſſentiali, praecedenti, ſive naturali Neceſſitate ac determinatione, ad eas ferri, ita ut hujuſmodi volitiones voluntati non ineſſent, niſi ipſa voluiſſet, aut vellet. Quod ut pateat, atque ut Janſenianis quoque ſimul reſpondeatur, hoc ſancti Auguſtini loco abutentibus, conſiderandum prius eſt, quis ibi ſit Auguſtino ſcopus.

Con-

Contra Ciceronem, & Stoicos, in quorum Libris negabatur Deo *Praeſcientia futurorum contingentium*, agit Auguſtinus. Verebantur nempe Philoſophi illi, ne ſi divina Praeſcientia admitteretur, peſſum iret tota humani Arbitrii Libertas, & Fato invecto, poſitaque ineluctabili Neceſſitate agendi, nullum ſupereſſet laudis aut vituperationis argumentum in hominibus. Eumdem fere timorem ac opinionem ab Orco rurſum excitavit Socinus, eamdemque in illius aſſeclis fervere adhuc intueor, quibus jamdudum alii accenſuere Pherepœnum noſtrum. Contra Auguſtinus Praeſcientiam futurorum ſine magna impietate, & ſine ſacrarum Litterarum contemtu, negari non poſſe Deo, oſtendit, inde vero non conſequi ait, ut homini libera eripiatur agendi & non agendi, volendi & non volendi electiva poteſtas. Quamvis enim neceſſe ſit, ut quae Deus praeſcivit ab aeterno, in tempore fiant, Deus tamen quum ſimul praeſciverit, Voluntates hominum Libere, quodcumque volunt, praeviſo tempore operaturas, ſua ille Praeſcientia nihil detrahit eſſentiali hominis Libertati. Quum vero dicatur, nec injuria, neceſſum eſſe ut ea, quae praeſcivit Deus, fiant: reſpondet Auguſtinus, Neceſſitate hujuſmodi non adimi hominibus Libertatem Arbitrii, quippe cum Libertate aliquid etiam Neceſſitatis genus conſiſtere poteſt, quod Auguſtinus oſtendit quibuſdam exemplis. Aliud nimirum Neceſſitas eſt, *quae non eſt in noſtra poteſtate*, hoc eſt, per quam, & propter quam aliquid neceſſario fit, ita ut eligendi poteſtatem nobis eripiat, qualis eſt Neceſſitas mortis. Manifeſtum autem inquit eſſe, non huic Neceſſitati humanas voluntates ſubdi. Aliud eſt Neceſſitas, ſecundum quam neceſſarium ſimpliciter eſt, ut aliquid fiat, eamque minime Libertati officere ſentit Auguſtinus. Refert porro ad poſtremum hoc Neceſſitatis genus, quum dicimus: *Neceſſe eſt, ut Deus ſemper vivat, ac praeſciat futura:* quum a nulla antecedenti Neceſſitate eveniat, ſed quia Deus nullius Neceſſitatis ſervus libere ipſe vult, id propterea fiat, Deus autem ſemper ſua voluntate id ſit voliturus: hinc Auguſtinus Liberum ſimul & Neceſſarium appellat. Aliud Neceſſitatis exemplum affert Auguſtinus, quum nempe dicimus: *Neceſſe eſt eſſe, ut quum volumus, libero velimus Arbitrio.* Quandoquidem enim nulla Neceſſaria, inſuperabilis, ac ſecreta vis, nulla cauſa antecedens ad unum impellit, rapit, aut determinat voluntatem noſtram, ſed ipſa voluntas noſtra hoc unum eligit, quum poſſet & alterum eligere, ſi vellet: propterea liberum cognoſcimus in nobis eſſe Arbitrium, etiamſi neceſſe ſit, ut quum volumus, libero velimus

mus

Digitized by Google

mus Arbitrio. Iſtiuſmodi Neceſſitas non eſt cauſſa noſtrarum volitionum; ſed potius volitiones ipſae, quae aliter eſſe non poſſunt, niſi liberae ſint, cauſſa ſunt iſtius Neceſſitatis. Quare uti impoſſibile eſt, hominem eſſe, & carere eſſentiali facultate ac libertate eligendi; ita impoſſibile eſt, hominem aliter velle, quam libero velit Arbitrio. Neceſſe ergo eſt homini Voluntate libera velle, vel nolle, quia naturalis & inſita eſt hujuſmodi facultas; non eſt tamen volendi hoc aut illud, ſive nolendi ipſa actio neceſſaria.

Hinc Auguſtinus infert, Praeſcientia Dei poſita, Libertatem Arbitrii nequaquam perire; ſiquidem Deus, dum determinate praeſcit ac praevidet futura contingentia, ſimul praeſcit, homines ad ea ſeſe determinaturos libera electione, & eos aliter praeſcire nequit, niſi liberos in eligendo, hoc eſt nulla antecedenti impulſione ſive Neceſſitate praereptos. *Non eſt autem conſequens* (dixerat ille Cap. IX. ejuſdem Lib. V. de Civ. Dei) *ut ſi Deo certus eſt omnium ordo cauſſarum, ideo nihil ſit in noſtrae voluntatis Arbitrio. Et ipſae quippe noſtrae Voluntates in cauſſarum ordine ſunt, qui certus eſt Deo, ejuſque praeſcientia continetur, quoniam & humanae voluntates humanorum operum cauſſae ſunt*. At quia Capit. ſequent. uti vidimus, ſanctus Auguſtinus liberum agnoſcit Deum, liberos etiam agnoſcit homines, quanquam & in illo, & in iſtis quamdam Neceſſitatis ſpeciem fateatur, vide ne paritatem ac ſimilitudinem hujuſmodi in omnibus cohaerere credas; vide ne eamdem ipſiſſimam, quod eſt ad opera contingentia, Libertatem & Neceſſitatem in hominibus ſuſpicere, ac in Deo eſt ad praeſcienda futura, ad vivendum, ad amandum ſe ipſum. Id a mente Auguſtini plane abhorreret, ac certiſſime abhorret. Quanquam Liber appelletur Deus ad amandum exempli cauſſa ſe ipſum, quia nulla ei ſuperior Neceſſitas dominatur, quia non caeco modo, non irrationabiliter, ut in brutis accidit, ſed cum clariſſima viſione & conſideratione ſuae naturae ac eſſentiae amat ſe ipſum, & vult ab hoc amore nunquam deſiſtere: attamen ea non eſt in hac parte divina Libertas, ut indifferentiam complectatur, poſſitque, ſi velit, contraria amplecti. *Neceſſe eſt enim Deum ſemper vivere, & cuncta praeſcire*, ut inquit ibi Auguſtinus, cui addimus, *neceſſe eſt & amare ſe ipſum*, &c. Exemplo omnipotentiae id percommode ab eodem Auguſtino explicatur: *Sicut nec poteſtas ejus minuitur, quum dicitur mori fallique non poſſe, ſic enim hoc non poteſt, ut potius ſi poſſet, minoris eſſet utique poteſtatis*. At hominum Libertas, ut ut ſimilis prorſus divinae ſit, hoc eſt, indifferentia careat,

reat, in generaliter appetenda felicitate: in actionibus tamen contingentibus atque ſingularibus, Libertate fruitur indifferente, & minime ad unum determinata, ſemperque velle & non velle in ejus omnino poteſtate eſt. Quod nunc vult, poterat non velle; & velle poterat, quod nunc fugit; neque ab ulla Neceſſitate quae praeceſſerit liberam electionem unius potius quam alterius, rapta eſt ad unum ita eligendum ac volendum, ut alterum eligere ac velle non poſſet. Eadem pariter Libertas ac indifferentia in Deo eſt ad facienda extra ſe opera quaedam, quae facere pro ſua voluntate poteſt.

Audi Auguſtinum hoc idem aperte de hominibus eodem Cap. ac Lib. teſtantem; *Sunt igitur noſtrae Voluntates; & ipſae faciunt, quidquid volendo facimus, quod non fieret, ſi nollemus.* Nulla ergo antecedens Neceſſitas humanae voluntati jugum imponit, ipſamque ſecum rapit; ſed ipſa voluntas proprie, primitus, ſimpliciterque, humanarum actionum cauſſa eſt (quanquam ad bonas neceſſaria ſit, ut dicemus, Dei Gratia); adeoque libera eſt, ut potuerit pro ſua innata facultate nolle facere quod fecit, ipſumque nolle facere futurum fuiſſet cauſſa, ne illa actio eſſet. Similis ergo eſt Deus hominibus, ad imaginem ſuam creatis, quod tum ille, tum iſti Libere ab Auguſtino dicuntur amare ſe ipſos ac felicitatem, quamvis contrarium amare ac velle non poſſint, & neceſſarium ſit eorum eſſentiae ita velle. In altero quoque genere Libertatis, quae vere ac proprie Libertas eſt, ſimiles ſunt, quia neque Deus, neque homines determinati ſunt ad volendum unum potius quam alterum in rebus quibuſdam ſingularibus; atque in hoc ultimo non ſolum a coactione, ſed a quocumque *Neceſſitatis* nomine liberi ſunt. At nequaquam eodem pacto liber eſt Deus in generaliter amanda felicitate, virtute, & ſe ipſo, ac eſt homo ad unum potius quam alterum contingens volendum. Nos homines, inquit Auguſtinus, *ſi volumus, eſt; ſi nolumus, non eſt.* Quis contra audeat dicere: *Sic Deus amat virtutem, ac ſe ipſum, ut ſi nollet, non amaret?* Hinc Auguſtinus *beatam Neceſſitatem* alibi appellat hoc ipſum in Deo non poſſe non amare ſe ipſum. Haec autem Neceſſitas amandi ſui ipſius itidem eſt in homine; at nulla homini Neceſſitas eſt ad volenda ſingularia, ſive bona, ſive mala, uti neque Deo ad volendum extra ſe hoc potius quam illud. Ea vero Neceſſitas, quae ex Praeſcientia quodammodo provenit, ſine libera electione noſtra non ſit, ideoque diverſa eſt ſecundum Auguſtinum ab ea Neceſſitate, quae in noſtra poteſtate non eſt. Voluntatem quippe hominum, immo & volitiones quarum-

rumcumque ſingularium actionum, liberas, & ad nullam partem determinatas Deus etiam praeſcit. Quamobrem rectiſſime Auguſtinus infert, nullo modo nos cogi, *aut retenta Praeſcientia Dei, tollere voluntatis Arbitrium; aut retento voluntatis Arbitrio, Deum, quod nefas eſt, negare praeſcium futurorum*. Exigebat ſupra Phereponus, ut Auguſtinus memoratum in his verbis Arbitrium, etiam Liberum dixiſſet, ideſt in utramque partem flexile, ſuſpicionem ingerens, ne forte callide aut imperite eam vocem reticuerit Auguſtinus, ut nomen Arbitrii retineret, rem autem negaret. At quis facile non intelligat, *Arbitrii* nomine illic ſignificari ipſum Arbitrium liberum, poteſtatem videlicet electivam homini eſſentialem? Nonne ſupra Auguſtinus hanc vocem cum Arbitrio conjunxerat? Plane; inquit enim: *Sicut quum dicimus, neceſſe eſſe, ut quum volumus, Libero velimus Arbitrio, & verum procul dubio dicimus, & non ideo ipſum liberum Arbitrium Neceſſitati ſubjicimus, quae adimit Libertatem*. Quei ergo ſubdole Auguſtinus omiſerit infra *Liberi* vocem, ut liberum eſſe Arbitrium neget, quum ipſe in ſuperioribus palam edixerit, *neceſſe eſſe, ut quum volumus, Libero velimus Arbitrio?*

Sed inquit Phereponus, *ſi Ciceronianus aliquis Philoſophus repoſuiſſet Auguſtino* (Praeſcientiam futurorum Deo tribuenti), *negaſſet ab Auguſtino retineri Liberum Abritrium*. Id & ego ſuſpicor Auguſtino repoſiturum fuiſſe Ciceronianum aliquem; & hoc idem velle nunc reponere alienis verbis Phereponum ipſum mihi facile perſuadeo. At reſpondere pro Auguſtino acutus quiſque & ſincerus homo poſſet, Ciceronianum iſtum (aut ſub Ciceroniani perſona loquentem Phereponum) nimium confidenter accuſare negati liberi Arbitrii Auguſtinum, neque aliunde accuſationem hanc oriri quam aut ab ingenio ſophiſtico, aut a ſolemni incogitantia. Cujus rei argumento ſint alia quaedam verba eodem Capit. X. Lib. V. de Civ. Dei, quae quum Phereponus aut legere noluerit, aut ſatius duxerit omittere, quippe quod ibi Auguſtinus apertiſſime ſtatuit eſſentialem humanae Libertatis ac indifferentiae notionem, adferam ego, ut ineptam hominis cenſuram citius intelligas. *Neque ideo*, inquit Auguſtinus, *peccat homo, quia Deus illum peccaturum eſſe praeſcivit; immo ideo non dubitatur ipſum peccare, quum peccat, quia ille cujus Praeſcientia falli non poteſt, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, ſed ipſum peccaturum eſſe praeſcivit; qui ſi nolit, utique non peccat; ſed ſi peccare noluerit, etiam hoc ille praeſcivit*. In eamdem ſententiam loquuntur Origenes apud Euſebium Lib. 6. de Praepar. Evang.

 Gau-

Gaudentius Brixianus, Anſelmus, & alii. Vis ergo ſcire, quare homo peccet? quia ipſe peccare vult, quum etiam non peccare poſſit, ſi velit. Non ergo peccat, quia Deus peccatum hoc praeſcivit; ſed contra Deus praeſcivit peccatum, quia libere in illud conſenſura eſt humani Arbitrii Libertas. Cauſſa peccati humani Arbitrii Libertas eſt, ſive voluntas, electiva facultate abutens; Peccatum vero hominum cauſſa eſt Praeſcientiae divinae; ideoque non a praecedenti aliqua cauſſa, ſive Neceſſitate, homo ad peccandum adigitur, aut determinatur ad unum, ſed ipſe ſeſe libere determinat ad unum, quum & facultate naturali fruatur ſeſe etiam ad alterum determinandi. Neceſſitas autem illa, qua dicimus, neceſſum eſſe malas hominum actiones accidere, ſi Deus illas praeſcivit, recte *conſequens*, non *antecedens* appellatur in Scholis. Sed caecutiat heic omnis oportet, qui cubito uno immenſam Dei naturam dimetiri audet, neque eo cogitationis aciem perducit, ut aliquo modo concipiat, Deum in tempore non eſſe, uti creata omnia ſunt, ſed in eo eſſe tempus; ideoque praeteritum, futurumque tempus eſſe divino intellectui, quanquam diverſa ratione, praeſentia, ita nimirum poſcente divinae omnipraeſentiae ac aeternitatis natura. *Deus omnia praeſcit, & hoc aeternitati ejus congruit, qui nihil futurum, quaſi fiendum, nec aliquid praeteritum quaſi tranſactum novit; ſed omnia fienda, & tranſacta immutabili intuitu praeſentia proſpicit:* verba ſunt Honorii Auguſtodunenſis in Lib. de Praedeſt. & lib. Arb. A noſtra autem infirmitate oritur imaginari in Deo praeteritum ac futurum tempus, unde poſtea nebulae difficultateſque non leves occurrunt animis nihil niſi vulgaria & humana meditantibus. Atque ex his etiam confutanda erunt, quae Phereponus adfert pag. 433. Animadv. ad Lib. 3. c. 3. de lib. Arb. ut infra dicemus.

Phereponus tamen animum non deſpondet, & Auguſtino docente, *non fruſtra eſſe Leges, objurgationes, exhortationes &c. & praemia, & poenas*, docet & ipſe, fruſtra haec eſſe, ubi homines a Coactione tantum, & non etiam a Neceſſitate, liberi ſint. Quae profecto & nos veriſſima fatemur, Auctoreſque Pherepono ſumus, ut eadem in Gomariſtas, Calvinianoſque rigidiores majori etiam voce tonet, ex quorum ſententiis revera conſequitur, fruſtra promulgari leges, injuſtaſque eſſe poenas ac praemia. At quid haec ad Auguſtinum tam a Calvini opinione heic diſtantem, quam Phereponus alibi a Religione Catholica? Quid rurſus ad Auguſtinum, quae in ſequenti animadverſione habet Phereponus? De homine dixerat Auguſtinus, ut vidimus: *qui ſi nolit, utique non peccat; ſed ſi peccare nolue-*

noluerit, etiam hoc ille praeſcivit. At Phereponus: *Certe ſi nolit homo, non peccat; ſed oportet ut poſſit velle ac nolle, ut ſit peccati capax; oſtendendumque fuerat contra Ciceronem, Deum poſſe praeſcire id futurum, quod poterit nolle is, qui facturus eſt.* Tum quaſi de proſtrati Auguſtini cavillationibus triumphum ducens, ſibique plaudens, in haec verba definit: *Hinc liquere poteſt, quantum ſit diſcrimen inter Rhetoricas argutias, & Philoſophicas ratiocinationes.* Bone Deus! neque veretur Phereponus, ut ne ſibi inter glorioſos milites ampliſſimus aliquis aſſignetur locus? Quae pauca ille huc adfert, Philoſophicae ratiocinationes ſunt: quae multa Auguſtinus, Rhetoricae argutiae.

Quiſquis eſt litteraria palaeſtra aliquantulum exercitatus, continuo intelligat, haſce nebulas, quas rationibus Auguſtini objicit in hoc loco Phereponus, non aliunde venire, quam ex ignoratione aut diſſimulatione Theologicae eruditionis. Cum Auguſtino conſentiunt ſancti Patres, nobileſque Theologi, & Philoſophi vel ex ipſis Ethnicis, nedum e recentiorum ſaeculorum Scholis, Deum certo praenoſcere futura contingentia. Id Catholici omnes immo & Acatholici ipſi, ſi Socinianos demas, in ſuis Scholis contra Phereponum ejuſque magiſtros non ſolum quotidie ac paſſim docent, certiſſimumque eſſe confirmant; ſed ſimul, contra Calvinum, Arbitrii humani Libertatem nequaquam hinc laedi oſtendunt. Nempe Calvinus ac Phereponus in extrema ruunt; Catholica vero Eccleſia medium tenet, non divinam Praeſcientiam minus, quam humanam Libertatem in ſacris Litteris, atque in Libris Patrum aeque depraedicatam depraedicans atque concilians. Cui ergo e noſtris indignationem movere non poſſit, audire Phereponum tum impie detrahentem Deo ſcientiam futurorum contingentium, tum Auguſtino adeo procaciter inſultantem, tanquam triobolari declamatori, quod hanc ſcientiam in Deo, ſimulque liberum in homine Arbitrium praedicet? Et quibus quaeſo tam ſolidis argumentis id facit Phereponus? *Certe*, inquit, *ſi nolit homo, non peccat; ſed oportet ut poſſit velle ac nolle, ut ſit peccati capax.* Rem plane certam ediſſerit hic Scriptor; ſed belle contigit, ut ante mille & trecentos annos hoc idem noverit Auguſtinus, pluribuſque in locis ita ſe ſentire affirmarit. Nonnulla in hanc rem Auguſtini documenta jam produximus. *Oſtendendumque fuerat contra Ciceronem* (pergit dicere Phereponus) *Deum poſſe praeſcire id futurum, quod poterit nolle is, qui facturus eſt.* At hoc idem eſt, quod ſive nolit, ſive non poſſit intelligere Phereponus noſter,

Digitized by Google

ſter, oſtendere conatur, & ſatis oſtendit Auguſtinus in eo ipſo Libro de Civ. Dei, & in Lib. 3. Cap. 3. & 4. de Lib. Arb. oſtenduntque tot editis libris, & paſſim, in Catholicorum Scholis Theologi. Iterum ergo Auguſtinum legat hic Cenſor, legat & libros Dialecticorum, atque Theologorum; ediſcetque non impediri per divinam Praeſcientiam, quominus homo, qui aliquid mali facturus praevidetur, poſſit etiam nolle facere aliter quam eſt facturus, ſi velit; nam futura quaeque contingentia ab aeternitate praeſentia ſunt Deo, atque ab eo ſciuntur non ſolum fieri, ſed etiam Libere fieri a nobis. Et ſicuti qui currentem videt, minime aſpectu ſuo currentem potius huc quam illuc facit: ita ſi humana licet componere divinis, Deus omnia tempora uno intuitu complectens, omnes hominum volitiones futuras videt ſibi praeſentes; neque ipſe eſt, qui ad unum voluntates addicat, ſed ipſae voluntates ſunt, quae Liberae ad alterutrum, ſponte ſeſe ad unam partem determinant, atque in eo ſtatu videntur, ac ſciuntur a Deo. Idem nempe eſt in oculis Dei, videre nunc nos agentes, ac praevidiſſe, uti nos dicere ſolemus, ante decem annorum millia agentes; & ſicuti qui nunc nos agentes intuetur, non facit, ut ſine Libertate agamus; ita Deus praevidens ante decem annorum millia nos acturos, ſive nos nunc agentes, non fecit, nec facit, ut nos libere nunc non agamus, quum ſemper nos praeviderit Libere acturos, ſive ut melius dicam, videat nos libere agentes. Cum his vero hactenus dictis egregie cohaeret, hominem ſine Dei Gratia ad bonum ſalutariter volendum determinare ſeſe non poſſe, ut infra demonſtrabitur.

CA-

CAPUT OCTAVUM.

S. Auguſtinus quum deperditum in homine liberum Arbitrium ait, ſolum de Libertate accidentali & conſequente ad bonum faciendum loquitur, neque eſſentialem, ſeu antecedentem Neceſſitatem ad malum homini tribuit, ſed accidentalem & conſequentem. Quid ſint hae Neceſſitates ac Libertates, oſtenditur. Afferuntur & explicantur varia Auguſtini loca. De Libertate tantum accidentali ad bonum inter Catholicos & Pelagianos lis fuit. Poteſtas, non Libertas operandi boni in hominibus deperdita poſt peccatum Adami. Quae ſimilitudo intercedat inter hominem factum in bello ſervum, & hominem peccato addictum. Arbitrium tunc liberum ad Bonum, ſi liberetur a Deo. Correptio ac Oratio utiles ac neceſſariae in ſententia quoque Auguſtini.

SED ne quid diſſimulemus, intactum hactenus locum reliquimus, ubi Phereponus Auguſtinum tandem deprehendere ſibi viſus eſt apertum liberi Arbitrii hoſtem. In Enchiridio ad Laur. Cap. 30. ſunt verba Auguſtini: *Libero Arbitrio male utens homo & ſe perdidit, & ipſum.* Et rurſus: *Quum libero peccaretur Arbitrio, victore peccato, amiſſum eſt liberum Arbitrium.* En ergo, (pag. 579. Phereponus inquit) quum Auguſtinus extra controverſiae aeſtum loquitur, non diffitetur quin poſt Adae peccatum prorſus perierit humani Arbitrii Libertas. Poterat & ille Auguſtinum referre ita loquentem in Lib. de Perfect. Juſt. Cap. 4. *Victa vitio, in quod cecidit, voluntate, caruit Libertate Natura.* Et de Civ. Dei Lib. 14. Cap. 2. *Arbitrium voluntatis tunc eſt vere liberum, quum vitiis peccatiſque non ſervit. Tale datum eſt a Deo, quod amiſſum proprio vitio, niſi a quo dari potuit, reddi non poteſt.* Vide & Lib. de Corrept. & Gratia Cap. 12. ut alia loca omittam: Sed quid inde? In his aliiſque ſimilibus locis non Libertatem homini eſſentialem, ſed accidentalem deperiiſſe; non Neceſſitatem antecedentem, ſed conſequentem homini adhaeſiſſe peccanti, Auguſtinus ſignificat. Jam duplex hoc Libertatis, ac Neceſſitatis genus ſupra indicavimus; nunc opus eſt ediſſerere melius quid ſit Libertas accidentalis, quid Neceſſitas conſequens. Utcumque ani-

ma

ma noſtra eligendi, hoc eſt volendi, ac non volendi innata poteſtate ita ſit praedita, ut illa privari nunquam poſſit, & ne cogi quidem ad unum volendum, ſi nolle perſeveret; attamen iſta Libertas eſſentialis, indifferens atque expedita ad utrumque, & ad amanda, aut non amanda innumera objecta, ipſius identidem voluntatis vitio, aliqua ex parte, immo ex multis imminui in homine poteſt. Atque ut de moralibus tantum agatur, nunc homo ſe expeditum ac impulſum ſentit ad volendum hoc bonum, ad volendam hanc aut illam virtutem, nunc impeditum atque impotentem. Rurſus ſe expeditum & impulſum nunc ſentit ad haec aut illa prava opera volenda, nunc impotentem atque impeditum. Habitus, & affectiones, & cogitationes animi, ſive pravae, ſine bonae, itemque affectiones corporis, & externae complures cauſſae, ea ſunt, quae hujuſmodi varias impreſſiones in hominem faciunt, ipſumque, ut ita dicam, rapiunt modo ad amanda, modo ad fugienda opera ſpiritus & carnis.

Homo autem aut juſtitiam amat, aut iniquitatem; atque agit aut ex amore honeſto Dei, aut ex amore pravo mundi: quod quum dicimus, non negamus, quin ſint medii quidam amores, neque laudis atque virtutis, neque vituperationis atque peccati argumenta. Porro quum amamus juſtitiam, ſervi ſumus juſtitiae, eidemque ſervientes ac obedientes, expedite ac facile volumus, ac facimus, quae generali huic virtuti congrua ſunt, difficile vero contraria cupimus, atque operamur. Contra quum iniquitatem diligimus, ſervi ſumus iniquitatis; eique mancipati, quae illa imperat, mira facilitate volumus atque praeſtamus; ad contraria vero inertes atque impotentes nos eſſe ſentimus. Servi quippe faciunt, quae domini praecipiunt. Promtitudinem ergo, vividamque potentiam volendi & praeſtandi, quaecumque congrua ſunt affectui in homine regnanti, libertatem eatenus appellamus, quatenus nihil illum impedit, quin ſectetur & agat deſideria domini ſui: aut etiam Libertatem eo reſpectu, quo homo liber eſt & ſolutus a jugo ac imperio alterius oppoſiti affectus. Neceſſitatem vero ac Servitutem viciſſim dicimus impotentiam parendi contrariis affectibus, aut determinationem ad actus convenientes dominanti affectui. Sed tam Libertas, quam Neceſſitas hujuſmodi accidentales ſunt atque adventitiae. Ab ea Libertate eſſentiali, ſine qua eſſe homo non poteſt, altera haec Libertas differt, quia & homini adeſſe, & abeſſe ab homine poteſt. A Neceſſitate eſſentiali ac antecedente diverſa itidem eſt altera haec Neceſſitas; ſiquidem

quidem & advenire, & recedere poteſt, neque antecedit, ſed conſequitur liberam voluntatis electionem. Quamobrem accidere videmus, ut homo nativam eſſentialemque ſui Arbitrii Libertatem habeat, & tamen liber & expeditus aeque non ſit ad duo contraria, ſive oppoſita, ſed neceſſitate quapiam accidentali compellatur ad unum volendum, & ad alterum fugiendum. Quo vero major eſt vis dominantis, & affectus ſive recti, ſive pravi, eo major etiam libertas, atque neceſſitas accidentalis; ita tamen ut, quaecumque ſint determinationes ad unum, & impedimenta ad alterum, ſit ſemper in poteſtate hominis retinere aut dare aſſenſum ſive honeſtae ſolicitationi piorum affectuum, ſive turbidis impulſibus iniquae cupiditatis; hoc enim proprium eſt eſſentialis illius Libertatis, qua ne Deus quidem ſpoliare hominem valet.

Quae autem diximus, non tam Philoſophiae melioris conſideratione, quam ipſarum Scripturarum teſtimonio confirmantur. En *libertatem*, en *ſervitutem* ac *neceſſitatem*, adventitias atque accidentales. *Quum ſervi eſſetis peccati, liberi fuiſtis juſtitiae.* Rom. VI. 20. Et infra v. 22. *Nunc vero liberati a peccato, ſervi autem facti Deo.* Item Jo. VIII. 32. *Veritas liberavit vos.* Et v. 36. *Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis*, &c. De potentia autem, aut impotentia, promtitudine aut difficultate agendi vel non agendi, volendi vel non volendi, quam in homine gignit dominans affectus, haec alia habe; *A fructibus eorum cognoſcetis eos &c. Omnis arbor bona fructus bonos facit; mala autem arbor malos fructus facit. Non poteſt arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere.* Matth. VII. 16. 17. 18. Item: *Quomodo poteſtis bona loqui, quum ſitis mali?* Item: *Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam, quae a ſolo Deo eſt, non quaeritis?* Item 1. Jo. III. 9. *Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit*, &c. Alia omitto documenta ſacrarum Litterarum, ubi quid imperii in homine habeat iniquitas & Concupiſcentia mala, & quid roboris alia ex parte Caritas, evidentiſſime conſtat.

Nunc ad Auguſtinum accedamus. Quum ille dicit, *perditum* ac *amiſſum* fuiſſe liberum Arbitrium, nihil aliud ſignificare vult, niſi ad bonum faciendum, & ad volenda ac praeſtanda Caritatis officia, periiſſe in homine peccante primaevam Libertatem conditionis humanae. Hoc eſt, hominem, poſtquam ſe peccato addixit, & regnantis concupiſcentiae jugum ſubiit, promtitudine illa & facultate deſtitutum fuiſſe, qua primus homo pollebat ad amandum incommutabi-

le bonum, divinamque legem implendam; & contra a dominante Cupiditate acriter ferri ad amorem mundi, & ad eligenda opera carnis. Niſi ergo divinus Reparator nos liberet ab hujuſmodi vinculis, niſi gratia ſua atque inſpiratione Caritatis, tyrannidem peccati & concupiſcentiae pravae, ab homine volente depellat: nunquam liber & expeditus homo erit ad virtutem amandam, & ad peragenda opera juſtitiae, uti, & quatenus opus eſt ad aeternam ſalutem conſequendam; ſed quidem expeditus erit, & liber ad obſequendum legi peccati, & ad prava opera complenda. Ex Neceſſitate autem iſta accidentali, ſive ex hoc Libertatis adventitiae defectu, perire in homine eſſentialem naturalemque facultatem liberi Arbitrii, nunquam Auguſtinus dixit. Immo eam ſubſiſtere ſemper fatetur. In Lib. de Gratia & libero Arbitrio Cap. 15. *Semper*, inquit, *eſt in nobis voluntas libera*. Ecce *eſſentialem* Arbitrii humani *libertatem*, quam ſola tollit *neceſſitas antecedens*, ab Ethnicis, & a Novatoribus excogitata, ab Auguſtino autem cum exſecratione negata. Tum pergit: *Sed non ſemper eſt bona. Aut enim a juſtitia libera eſt, quando ſervit peccato, & tunc eſt mala; aut a peccato libera eſt, quando ſervit juſtitiae, & tunc eſt bona*. Quibus poſtremis verbis deſignat Auguſtinus accidentales illas *libertates*, *ſervitutes*, *neceſſitates*, *potentias*, ac *impotentias*, quae a pravis rectiſve affectibus veniunt, prout quiſque affectus malus ſive bonus ad malum bonumve hominem ſibi ſervum inclinat ac rapit. Et profecto quum peccator ope divina, ſeu caeleſti gratia ſe privaverit, & Concupiſcentiae legibus ac imperio ſeſe addixerit: impedire ipſe non poteſt, quominus potentiam ad ulterius agendum bonum devinctam habeat, ſuaque voluntas ad ſolum malum eligendum ac perficiendum, ſi non abſoluta neceſſitate, certe magno impetu, exinde rapiatur. Fides autem nos docet, non poſſe homines poſt Adae calamitatem ſuis viribus exſurgere e peccato, aut implere ſalutariter legem, aut vincere varios tentationum incurſus. Ergo homo peccati ſervus, & in ſe ipſo conſideratus, accidentaliter liber ad electionem boni & ad virtutis opera non eſt, indigetque Servatoris Gratia, quae ipſius voluntatem a ſervitute, atque ab accidentali neceſſitate peccandi liberet, liberamque & expeditam faciat ad amplectendam atque ſervandam virtutem.

Itaque amiſſum ac deperditum in homine liberum Arbitrium, nihil aliud eſt Auguſtino, quam iſta *Libertas*, promtitudo ac potentia ad bonum, quae ſita eſt in quodam laudabili, ſed tamen accidentali ſtatu humani Arbitrii, ipſiuſque eſſentiam minime deſtruit.

De

De hac autem una Libertate lis fuit inter Auguſtinum atque Pelagium, non autem de *eſſentiali libertate*. Afferebat Pelagius, non liberum minus eſſe Arbitrium filiorum Adami ad bonum faciendum, quam eſſet ipſius innocentis Adami; ideoque putabat, tales eſſe humanae voluntatis vires, expeditamque adeo potentiam hominis ad opera Caritatis, ut ſine adjutorio Dei perficere poſſet juſtitiam, vel ad eam tendendo proficere. Concedebat Auguſtinus, liberum adhuc eſſe hominis Arbitrium, quod eſt ad immunitatem a *neceſſitate antecedenti;* at minime in eo ſtatu eſſe, in quo erat Adami innocentis Arbitrium. Nunc enim captivam eſſe, debilem, infirmam, & peccati jugo attritam voluntatem, & malae concupiſcentiae aculeis exagitatam, ideoque adjutorio Dei indigere, atque inſpiratione Caritatis. *Ad non peccandum*, inquit idem Auguſtinus una cum quatuor aliis Epiſcopis in Epiſtola olim XCV. nunc 177. ad Innocentium I. ſcripta, *ideſt ad non male faciendum*, *quamvis eſſe non dubitetur Arbitrium voluntatis* (eſt ergo in poteſtate voluntatis negare conſenſum tentationi, atque non peccare); *tamen ejus poteſtas non ſufficit*, *niſi adjuvetur infirmitas*. Audi & ipſum ita loquentem Lib. I. Oper. Imperf. Cap. 47. *Multa ſunt*, *quae agunt homines mala*, *a quibus eis liberum eſt abſtinere: ſed nulli tam liberum eſt*, *quam illi fuit*, *qui Deo ſuo*, *a quo erat conditus rectus*, *nullo prorſus vitio depravatus adſtabat*. Alia ſunt in eodem Lib. I. quibus apertiſſimum ſit, ſenſiſſe Auguſtinum, ſupereſſe adhuc naturalem illam hominum facultatem electivam, quae neceſſitatis ad unum determinantis eſt inimica; & eſſe peccata, *quae committuntur non neceſſitate*, *ſed voluntate*, *& a quibus liberum eſt abſtinere*. Quod ſi peccandi Neceſſitatem in quibuſdam hominibus ille agnoſcit, non alia eſt Auguſtino Neceſſitas hujuſmodi, quam conſequens, & accidentalis, & a voluntate libera ſenſim inducta, conſuetudine videlicet peccandi, affectionibuſque pravis (libera electione ac volitione) in animum admiſſis.

Ut ergo regrediamur ad Cap. 30. Enchiridii Auguſtiniani, in quod magno molimine inſurgit Phereponus pag. 560. ſuarum Animadverſionum, jam palam fecimus, quid ſibi velit Auguſtinus, quum inquit: *Libero Arbitrio male utens homo & ſe perdidit*, *& ipſum*. Et infra: *Quum libero peccaretur Arbitrio*, *victore peccato amiſſum eſt & liberum Arbitrium*. Servus peccati voluntarie peccando factus eſt homo; hinc ad bona facienda liber, expedituſque non eſt; ad mala autem victrice cupiditate raptum ſe ſentit. Ab hac ſervitute conſequenti, quae cum naturali ac eſſentiali libertate voluntatis, ut

vidimus, bene conſiſtit, non liberat niſi gratia Dei. Egregie mentem Auguſtini explicat Fulgentius in Reſponſ. ad primam Inquiſit. Ferrandi ſcribens: *Malos habere liberum Arbitrium, non liberatum: liberari vero per gratiam. Ex quo enim primus homo libero Arbitrio venumdatus eſt ſub peccato, ideo mala coepit eſſe libertas hominis, quia ipſi libero Arbitrio ablata eſt bonitas voluntatis.* Neque reticere poſſum praeclariſſima Richardi Victorini verba, ita ſcribentis Lib. de Erud. Inter. Cap. 30. *Aliud eſt Arbitrii poteſtas, atque aliud eſt Arbitrii libertas. Aliud eſt enim magna poſſe, atque aliud eſt liberum eſſe. Et liber, & infirmus eſſe potes; ſicut e contrario & ſanus, & ſervus eſſe potes &c. Quam multi in definitione liberi Arbitrii errant, quia inter poteſtatem, & libertatem diſtinguere ignorant, vel diſſimulant! Vide tamen quid interſit, quum poteſtatem homo ſaepe amittat; libertatem vero nunquam amittere poſſit. Item nemo ad omnia bona accipit poteſtatem, ſed omnis homo ad omnia bona vel mala, accipit libertatem.* Quod Victorino *poteſtas* dicitur, *libertas* Auguſtino dicitur in eo Enchiridii loco. Hanc poteſtatem, ſeu libertatem & expeditam promtitudinem ad operandum bonum, Adamus ſibi conceſſam perdidit peccato ſuo, fecitque ut ea quoque nos careremus. Neque vero ille, neque nos umquam amiſimus inſitam vim electivae ac liberae voluntatis, uti neque poteſtatem, ſeu libertatem ad operandum malum. Immo & recuperare licet alteram poteſtatis partem, qua bonum velle & facere ſalutariter poſſumus, ſi liberemur a ſervitute Concupiſcentiae atque peccati per gratiam divini Servatoris. Hinc Pelagianos putantes, Auguſtinum dicere, ſublatum fuiſſe liberum Arbitrium, quatenus electiva & eſſentialis animae potentia eſt ſive facultas, ipſe his excipit verbis Lib. I. contra duas Epiſt. Pelagian. Cap. 2. *Quis noſtrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum Arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, ſed quae in Paradiſo fuit, habendi plenam cum immortalitate juſtitiam, propter quod natura humana divina indiget gratia &c. Nam liberum Arbitrium uſque adeo in peccatore non periit, ut per illud peccent &c. Liberi ergo a juſtitia non ſunt, niſi Arbitrio voluntatis* (hoc eſt, ideo ſolum iniqui ſunt homines, quia tales eſſe libere voluit eorum voluntas); *liberi autem a peccato non fiunt, niſi gratia Salvatoris.* Vide & infra, ubi eodem vocabulo, quo Richardus ſupra, utitur Auguſtinus, Pelagium ita arguens: *Quid eſt, quod iſte libero Arbitrio vult bene vivendi tribuere poteſtatem, quum haec poteſtas non detur niſi gratia Dei?* &c. Vide &

de & nuper laudatam Epiſtolam 177. olim XCV. ubi *libertatem* quidem, ſed non *poteſtatem* Arbitrii ad non peccandum agnoſcunt Africani Patres. In Enchiridio autem Cap. 30. eamdem plane & unicam ſententiam tradit vir ſanctus ſub aliis verbis.

Proinde ſuperfluum puto ſingillatim confutare Animadverſiones Phereponi in eumdem Enchiridii locum: quando aut ſuppoſito falſo laborant ejus argumenta, dum cenſet, Auguſtinum revera, uti ſomniarunt Calviniani, eſſentialem Arbitrii libertatem ſuſtuliſſe, gratiamque Dei talem depraedicaſſe, cui reſiſtere amplius hominum non poſſit Arbitrium; aut Pelagianis opinionibus undique ſcatens ille, ſervitutem e peccato contractam viribus humani Arbitrii; & ſine gratuito ac interno Dei adjutorio, vinci poſſe arbitratur, & nullam agnoſcit Gratiam Dei, quae intime in voluntates hominum operetur; aliaque ejuſmodi dogmata placida cum ſecuritate venditat, quaſi non jam millies confutata fuerint in Catholicorum ſcholis. Hoc unum praetermittere nolo, videlicet a Pherepono comparationem quamdam inſtitui, opponique ſententiae Auguſtini, ſed ita ut homo ille videatur & heic ignoraſſe germana Scripturarum dogmata & humanae naturae miſeriam. *Ut nemo ſit* (ſunt ejus verba, pag. 580.) *in bello ſervus, niſi invitus, & quam primum libertatem recuperare poteſt, occaſionem avide arripit: ſic quoque hominem, qui ſe a peccato victum animadvertit, ejuſque ſervitutis incommoda ſentit, ſi quis eum melius doceat, peccato libenter valedicere.* Addit infra: *Vicit quidem peccatum, ejuſque ſervi facti ſunt homines, quia ei parere voluerunt; ſed nihil vetat ut nolint ei obſequi, praeter conſuetudinem, quae paulatim vinci poteſt: ut liquet ex eo, quod Deus omnes homines ad poenitentium vocet.* Vide quaeſo, quam belle aduletur Pelagianus hic Cenſor miſerae conditioni peccantium. Nemo ſit, niſi invitus, ſervus peccati, occaſionemque recuperandae libertatis avide arripit, & peccato libenter valedicit, ubi quis eum melius doceat. Quis in hominum coetu diu verſatus eſt, quis Ethnicorum ſapientum vitam & dogmata intellexit, quis populos adhuc a Chriſto atque a Catholica Religione alienos novit, immo ſe ipſum novit, ceteroſque aequales ſuos: & Pereponum non rideat, aut doleat talia pronunciantem? Peccant homines, neque peccant inviti; immo libere ac libenter in iniquitate volutantur, & ab incredulitate atque a tenebris emergere nequaquam volunt, nequaquam ſolent, quamvis tanto exhortationum ſtrepitu, tanta praedicatione ſanctiſſimi Evangelii incitentur ad amplectendam Chriſti fidem, & ad eju-

Digitized by Google

randam familiaritatem peccati. Nonne agnoſcis mancipia peccati, & ſervos erroris, quos unum delectat Domini ſui imperium, quos liberare nequit ſuis viribus nimium fractis miſera & caeca voluntas? Aut nolunt converti ad verum & bonum; at ſi volunt, ineptiſſime volunt.

Illud certiſſimum, poſſe eos converti, dum vivunt; nam libero Arbitrio quiſque fruitur, & neminem ad peccatum rapit antecedens aliqua atque ineluctabilis neceſſitas. At aeque certum eſt, eos nunquam ſuae naturae ſuique arbitrii viribus reipſa a peccato exſurgere, & veram fidem amplecti, & amare fontem omnis boni. Neceſſaria eſt illius gratia atque adjutorium, qui jam edixit. *Sine me nibil poteſtis facere*. Et *Nemo poteſt ad me venire, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum*, Jo. VI. Et, *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos*, &c. Jo. XV. Deus autem, *cujus vult miſeretur, & quem vult indurat*. Et *Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*, Rom. IX. ut in innumera alia tum ſacrarum Litterarum, tum ſanctorum Patrum loca praetermittam, quorum una vox eſt, non induſtria ac vigore voluntatis noſtrae bonos & ſalvos homines fieri, ſed gratuita miſericordia & forti adjutorio Dei, cui nos libere conſentimus. Homini ergo peccatori, ut vincat peccati conſuetudinem, & a peccato liberetur, non eſt ſufficiens virtus & vis arbitrii voluntatiſque propriae; ſed ex divino auxilio ſufficientia noſtra procedit. Deus vero, etſi omnibus pro loco & tempore talibus auxiliis adſit, ut ſi quis recte iis velit uti, poſſit & peccata vitare, & ad ſalutem pervenire; non omnibus tamen validiſſima illa impertitur auxilia, quibus non ineluctabiliter, ſed certiſſime, ſalvantur quicumque ſalvantur. Quamobrem ſi haberi impius aſſentator humanae naturae non vult Phereponus, agnoſcat in ſua comparatione neceſſariam opem divinae gratiae, aut a comparationibus abſtineat, quae rei propoſitae minime reſpondent. Ille tamen pergit Lectoribus credulis imponere, haec alia ſcribendo eadem pag. 580. *Ex locutione tralaticia, qualis eſt ſervire peccato, non ita ratiocinandum, quaſi ut captivus amiſit libertatem corporis, quam recuperare nequit, dum vinctus eſt: ſic qui ſervus eſt peccati, nunquam ejus dominationem excutere poteſt. Neque enim hominem captivum, cateniſque vinctum, & carcere clauſum hortatur quiſquam, ut excuſſis catenis carcere exeat, & niſi faciat indignatur, quia omnes norunt, non eſſe hoc in ejus poteſtate.* Utique dominationem peccati excutere homo poteſt, ſed non ſolo conatu ſuo, neque ſuis viribus id faciet (viribus quippe ad

bonum

bonum ſe exuit ſemel, libere & voluntarie peccando), ſed quidem id faciet viribus divinae gratiae, quam Deus ſufficientem omnibus praebet. Externis ergo, interniſque gratiae ſuae vocibus vel ununquemque peccatorem Deus, etſi non momentis omnibus, nec influxu pari, idemtidem a peccato revocat, hortaturque ad bonum, & auxiliatur, ut velit bonum. Quod quis pareat, divino muneri, non ſuis viribus aut merito homines tribuant; quod alii reſiſtant, eorum pertinaci voluntati in amanda iniquitate ac errore adſcribendum eſt. Audi Apoſtolum ita ſcribentem 2. ad Tim. II. 25. 26. *Cum modeſtia corripientem eos, qui reſiſtunt veritati, ne quando Deus det illis poenitentiam ad cognoſcendam veritatem; & reſipiſcant a Diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipſius voluntatem.* Plurimum autem ab homine captivo, cateniſque vincto, & carcere incluſo, quem ad exeundum horteris, differt homo, catenis peccati illigatus, quem horteris ad virtutem; nam ille quanquam exire de carcere velit, non poteſt, quippe corpus illius aliena voluntate adhuc detinetur, invituſque propterea ſervire ſervitutem, & carcerem non deſerere cogitur. Habet velle, non habet poſſe. Peccatorem vero, quominus exeat ac liberetur, nihil aliud impedit (poſita Gratia Dei) niſi ſua ipſius voluntas. Ut morales iſtae catenae cadant, huic ſufficit, ut velit; ſed miſer neglecta voce, repulſoque auxilio Dei, perſtare vult inter catenas peccati, quarum delectatione tenetur, & quas odiſſe neſcit. Jure ergo indignari Deus captivo huic poteſt, jure *Ira Dei manet ſuper ipſum*, quod is volentem liberare contemnat, quod oblatum auxilium reſpuat, & ideo ſolum in peccato perſeveret, quod peccatum amare pertinaciter velit, nolitque diligere bonum. Neque juſtitiae deeſt ipſemet Deus, ſi non omnibus momentis ſolicitat, neque unicuique gratiam illam impertitur efficacem, quae cor hominis, intacta libertate Arbitrii, ſuaviſſime ad amorem boni certo convertit; nam homini, qui ſe libere ac ſponte ſervum fecit, & in carcerem ſe concluſit, injuriam non facit legitimus Dominus, ſi non omnem experitur artem, ut e carcere ac ſervitute eripiat. Dic ergo, peccatores ad inſtar hominis illius eſſe, qui legitimo domino libere ac ſponte poſthabito, ſe alteri addicit, atque ab ejus latere, ab hujus aedibus ac hortis divertere amplius neſcit. Eum quidem prior Dominus miſericordia tactus officii debiti ſaepe monet, ſaepe minis, ac precibus, & ope oblata ad reditum urget, ac manum praebet, ſaepe etiam & pericula & exitus ad fugam digito oſtendit; & ut ſe placidiſſimum ac optimum dominum depraedicat & confirmat,

mat, ita & alterum ſaeviſſimum ac fallaciſſimum tyrannum prodit. Verum homo infelix nunquam de propoſito dimoveri ſe patitur, & aut aures avertit, aut hortanti fidem non habet, aut etiam contemtum & contumelias iterum ingerit; & quum recipere ſe poſſit ad priorem dominum, alterius tamen delectatione ac amore dulciſſimae catenae tantum tenetur, ut ſuum tyrannum nolit omnino deſerere. Nonne homini ita agenti jure iraſcaris? Nunc pone, eſſe priori domino artes alias, quibus certiſſime, minimeque fallaci ſucceſſu, & adhuc tamen ſine violentia, perducere ad ſe rurſus queat fugitivum ſervum; his autem artibus ipſum uti ad hunc potius, quam illum ſervum ſibi recuperandum: nonne vides, & miſericordiam ejus in hunc eſſe laudandam, & nihilominus de illius juſtitia conqueri alterum non poſſe, quod tam efficaci brachio, artibuſque adeo certis, a carcere ac ſervitute ipſum prior dominus revocare noluerit? Ex his intellige (quantum tamen comparatio ferre poteſt) oeconomiam, aequitatem, & clementiam Dei in diſtributione munerum, caeleſtiſque ſuae gratiae, ſine qua nihil ad bonum valet liberum Arbitrium, & qua cum omnia poteſt.

Atque his animadverſis, liquebit etiam, quid Pherepono reſpondendum ſit, in Librum de Corrept. & Gratia inſurgenti pag. 618. Animadverſ. Fruſtra ibi contendit novus Pelagii Hyperaſpiſtes, liberum Arbitrium ab Auguſtino auferri, eo quod hic inquiat Cap. 1. *In bono liber eſſe nullus poteſt, niſi fuerit liberatus*, &c. Arbitrii *libertatem*, ut millies diximus, retinet Peccator; ſed non retinet vires ad bonum volendum, atque faciendum. Pelagianus noſter vellet in homine peccatore indifferentiam primi hominis, & eaſdem ad operandum bonum & malum vires. At nos expediti forteſque ſumus ad iniquitatis opera; infirmi & devincti ad opera juſtitiae: quam infirmitatem, catenam, atque ſervitutem maxime peccato ſervientes in ſemetipſis ſentiunt. Potentiam ergo remotam, atque imperfectas vires habemus ad opera pietatis, non autem proximam atque perfectam; neque habituri ſumus, niſi nos liberaverit Deus, ſine quo nihil boni facere unquam poſſumus. Quare Auguſtinus Lib. 1. Cap. 22. Retract. ajebat: *In poteſtate hominis eſt, mutare in melius voluntatem; ſed ea poteſtas nulla eſt, niſi detur a Deo, de quo dictum eſt: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*, &c. Ac propterea in eodem Cap. 1. Lib. de Corrept. & Gratia idem Auguſtinus *confitendum eſſe*, ait, *nos liberum Arbitrium & ad malum & ad bonum faciendum habere*, quia nulla nos praecedens neceſſitas ante electionem noſtram rape-

rapere poteſt ad bonum aut ad malum. *In bono autem liber* (hoc eſt, expeditus, robuſtus, & ſolutus) *eſſe nullus poteſt, niſi fuerit liberatus ab eo, qui dixit: Si vos Filius liberavit, tunc vere liberi eritis. Voluntas* enim, ut in Epiſt. olim 89. nunc 157. Cap. 2. inquit idem Auguſtinus, *tanto liberior, quanto ſanior; & tanto ſanior, quanto divinae miſericordiae gratiaeque ſubjectior*. Ceterum neſcio quid ſibi velit Phereponus adjiciens, quaſi haec ſit Auguſtini ſententia, homines *ante regenerationem nihil niſi mala facere, bona nulla poſſe; ſed facere mala volentes, & bona omittere nolentes*. Neque neceſſitate adacti, neque coacti homines ante Baptiſmum aut mala faciunt, aut bona omittunt; immo & bona quaedam in genere morum facere tunc poſſunt cum generali adjutorio Dei, quanquam non *ut oportet* ea faciant, neque ad ſupranaturalem felicitatem conducere ea poſſint ſine ſpeciali gratia Dei.

Reliqua vero, quae contra eundem Librum de Corrept. & Gratia differit idem Phereponus, aut ex iis opinionibus procedunt, quarum falſo Auguſtinum facit auctorem, aut ex impiis iis opinionibus, quas antea ipſe Phereponus adoptavit, Arminium ſequutus, ſive Socinum. Negat enim Deo ſcientiam futurorum contingentium, negat gratuitam atque infallibilem praedeſtinationem electorum. Praeterea negat in homine neceſſitatem gratiae ad bonum, ſed ejus utilitatem tantum probat; negat originale peccatum; liberi autem Arbitrii vulnera infirmitatemque poſt Adamum non agnoſcit pro merito. Ad haec Auguſtino affingit non ſolum ineluctabilis atque neceſſitantis gratiae neceſſitatem, ſed etiam ſublati prorſus liberi Arbitrii enormem ſententiam. Quid facias homini ſine ullis frenis per divina Scripturarum myſteria & documenta excurrenti? Equidem meum non eſt, nec erit in tam anguſto campo oſtendere, quantum a mente divinarum Litterarum aberret Phereponus in ſuis hiſce opinionibus. Id jam praeſtitere contra alios Pherepónos innumeri Scriptores. Quod ſi Catholicorum dogmata nituntur heic auctoritate divinae Scripturae, atque antiquiſſima Traditione: diſcendum illi fuerat, intellectum captivare in obſequium revelantis Dei, & argutiis temperare, & difficultates comprimere, quas humani ingenii aut temeritas, aut infirmitas excitare ſolent adverſus exploratam Chriſti atque Apoſtolorum doctrinam, intellectu interdum difficilem. Accedit, quod in ſententia quoque Auguſtini (ſi eam Catholicis oculis legas, & Catholica interpretatione exponas) utilis eſt correptio, utiles ac neceſſariae ad Deum ſunt preces: idque ex ipſo Libro de Corrept. &

Gratia patere poteſt. De nullius enim ſalute deſperare unquam debemus, donec in iſta vita fuerit; & quum libere nunc fiant, quaecumque ad aeternam ſalutem aut perditionem fiunt, neque aliter a Deo iſta praeſciantur, quam libere facienda homini: hinc orationi, quam Deus miſericors plerumque exaudit, & correptioni ſua utilitas eſt, atque etiam neceſſitas. Quanquam vero correptionis & orationis fructum ſanctus Auguſtinus ſentiat eſſe tribuendum Dei gratiae, attamen non negat ille, quin hominibus Deus tantam gratiam ſuppeditet idemtidem, qua proxime poſſint, ſi velint, divina miſericordia vires praeſtante, proficere ex correptione, & oratione ad Deum fuſa. Totus ille eſt in oſtendendo, nos de noſtro gloriari non poſſe, ſed gloriari in Domino debere. Beneficentiam Dei in omnes non negat ille. Catholica autem Eccleſia apertiſſime depraedicat, veram ac ſufficientem gratiam nulli a Deo negatam, ita ut ideo tantum in ſe beneficii divini fructum non experiantur, qui perduntur, niſi quia Deo vocanti atque auxilianti reſtiterunt, atque reſiſtunt, cauſſamque in ſe habeant, cur potentiori voce ac impulſu eos non excitet ac liberet Deus, & cur de ſe tantum conqueri deinde debeant, quod ſalutiferae vocationi, & correptioni minime obtemperarint.

Ceterum illo argumento, quod anxios habet non rudes tantum homines, ſed ipſos interdum doctiſſimos & acutiſſimos viros, utitur etiam Pherepoonus in Auguſtinum, dum contendit pag. 618. ex iſtius ſententia conſequi, de futuris orandum non eſſe; *Nam*, inquit, *Dei decreta erga electos exſecutioni mandabuntur*, *ſive ores*, *ſive taceas*. *Erga reprobos nihil fiet orationibus tuis*. *Ergo deſine fata Dei flecti ſperare precando*. Iterum dicimus, & Pherepono denuntiamus, hallucinari ipſum, quod aeternam hominum aut praedeſtinationem aut reprobationem ſibi fingat, ab Auguſtino & Catholicis omnibus ita ſuſtineri, ut aut ad efformandum, aut ad complendum divinum decretum nihil rei habeat humana Voluntas. At dogma apud Auguſtinum eſt, ſine libera hominis Voluntate, quae peccatum ante eligat, ac praevideatur eligere, neminem a Deo reprobari. Rurſus etſi ſine nobis, & ex mera ſua miſericordia, non autem ex meritis noſtris, nos praedeſtinarit Deus, attamen ſine conſenſu noſtrae Voluntatis, atque adeo ipſa repugnante, compleri divinum illud decretum nequit. Voluntates ergo noſtrae, licet in tempore poſitae, in oeconomia tamen aeterni conſilii locum habent, ſive mavis dicere, habuerunt. Et praeſentia Deo jam ab aeterno fuerunt, ac ſunt, quae Voluntas noſtra idemtidem facit, & factura eſt. Ergo non fruſtra ora-

orationes inſtituuntur in Eccleſia de futuris. Electorum Voluntas, dum in via eſt, poteſt velle malum, & quandoque etiam vult, quanquam in fine invincibiliter, & libera electione, bonum ſit amplexura. Reproborum rurſus Voluntates bonum velle ſemper poſſunt, dum in corpore verſantur, & quandoque etiam eligunt, quanquam uſque in finem culpa ſua non ſint in bono perſeveraturae. Divina autem Scientia ab aeterno praevidens, ac divina Voluntas ab aeterno volens aut permittens, contingentiam ac libertatem in tempore non adimunt animis ratione utentibus. Orationibus ergo, & correptionibus noſtris fit, ut aeternum Dei decretum, atque praeſcientia ſuum conſequatur complementum, dum & electi ad bonum illud incitantur, quod eis per adjutorium ſuae Gratiae deſtinavit Deus, & quod ſine concurſu libero voluntatis eorum perfici non poteſt; & reprobi nihil inde proficientes, habent quod ſuae pertinaciſſimae voluntati exprobrare poſſint, quae contemtis correptionibus & adhortationibus, in nequitiam libere ferri voluit, & a nequitia exſurgere libere noluit.

Audi ſanctum Thomam 2. 2. Quaeſt. 83. Art. 2. Poſtquam dixit, *ita inducendam eſſe Orationis utilitatem, ut neque rebus humanis divinae Providentiae ſubjectis Neceſſitatem imponamus, neque etiam divinam diſpoſitionem mutabilem aeſtimemus*, haec alia ſubdit: *Conſiderandum eſt, quod ex divina Providentia non ſolum diſponitur, qui effectus fiant, ſed etiam ex quibus cauſſis, & quo ordine proveniant. Inter alias autem cauſas ſunt etiam quorumdam cauſſae actus humani: unde oportet, homines agere aliqua, non ut per ſuos actus divinam diſpoſitionem immutent, ſed ut per actus ſuos impleant quoſdam effectus ſecundum ordinem a Deo diſpoſitum*, &c. Quanquam vero neque Orationes, neque correptiones ex inſcrutabili, ſed juſto Dei conſilio, profuturae ſint reprobis, ita ut cum perſeverantiae dono e vivis decedant; attamen Eccleſia Dei non deſinit orare pro omnibus, & unumquemque ad Orationem ſolicitat, obtemperans Chriſti praeceptis. Nequaquam enim noti ſunt, quos Deus ſecundum propoſitum vocavit, & quos ſecundum juſtitiam damnandos praeſcivit. Propterea inquit ſanctus Auguſtinus in eodem Lib. de Corrept. & Gratia Cap. 15. *Ad nos, qui neſcimus, quiſnam ſit filius pacis, aut non ſit, pertinet nullum exceptum facere, nullumque diſcernere; ſed velle omnes ſalvos fieri quibus praedicamus hanc pacem.* Idem vero Auguſtinus in eodem Libro agnoſcit, Voluntatem noſtram, dum incitatur per correptiones & adhortationes, libere poſſe recedere ab iniquitate, & iniquitatem fugere, & orandum ei eſſe Deum, ut facultatem vireſque

 bene

bene agendi in tempore conferat, atque illud impleat, quod ipſe ab aeterno jam ſtatuit atque praeſcivit. Noſtrum quippe operari in tempore, etſi ab aeterno ſemperque, praeſens Deo fuerit, attamen non deſiit eſſe (quod eſt ad nos) aliquid futurum, & libere a liberis hominibus faciendum. Neque Deus, niſi voluntatis noſtrae conſenſus accederet, nos bene acturos praevidere potuit, quanquam nos Gratia ſua praecurrente, & noſtra Voluntate libero aſſenſu conſentiente, bene ſimus acturi, & ipſe facturus ſit, ut nos libere conſentiamus Gratiae ſuae. Sed nos Deum metimur (ut hoc iterum commemorem) humanis ideis, & ejus aeternitatem atque aeternam praeſcientiam concipimus tanquam cognitionem, quae per infinitos annos operationem noſtram praeceſſerit, quum tamen in Dei preſentia aeternitas unum ſit punctum omnia complectens, quae nobis triplici ſub idea apparent, nunc praeterita, nunc praeſentia, & nunc futura. Vide Auguſtinum Lib. 2. Quaeſt. ad Simplicianum, ubi non *praeſcientiam futurorum*, ſed *ſcientiam* in Deo ponit, quanquam reſpectu ad nos habito rerum futurarum cognitio *Praeſcientia* in Deo ſoleat appellari. Quamobrem & bonum ſemper nobis agendum eſt, & improbitas evitanda, & fideliter Deo ſerviendum, & ſpes collocanda in immenſa illius Miſericordia ac Bonitate, neque nimis anxie inveſtiganda eſt profunda illa Praedeſtinationis abyſſus, quae Apoſtolo ipſi incomprehenſibilis videbatur. Neque enim minus certum eſt, Praedeſtinationem noſtram non e praeviſis meritis noſtris, ſed ex miſericordia Dei atque cooperatione noſtra, & reprobationem contra e ſola praecognita iniquitate noſtra, ab aeterno fuiſſe in mente Dei: quam certum eſt Voluntatem noſtram in tempore poſitam nulla eſſentiali Neceſſitate praevia ferri in bonum, aut in malum; & contingenter operari, ſive bonum, Deo adjuvante, ſive malum Concupiſcentia vincente; & nos, dum adulti rationis uſum habeamus, non poſſe aut damnari ſine libera electione mali, aut ſalvari ſine libera electione boni, ad quam praevia & cooperans gratia Dei neceſſaria eſt.

CA-

Digitized by Google

CAPUT NONUM.

Sententia de deſcenſu Chriſti ad Inferos ad Fidem ſpectans a Phereпono improbata. Quid heic certo credendum, quid ſit dubium. Pſalmi XV. locus a ſancto Petro laudatus Catholicorum ſententiam probat. Phereponus eum Pſalmi locum abſone interpretatus. Davidis verba ad unum Chriſtum referenda. Vox Hebraica Scehol *Inferos etiam, & loca animarum poſt corporis mortem ſignificat. Talem ejus eſſe ſenſum in Pſalmo laudato vox Graeca* Hades *a ſancto Luca adhibita evincit. Alia argumenta in hanc rem. Sententia Hebraeorum de Infernis animarum ſedibus, &* Scehol, *eodem ſenſu ab Interprete Syriaco uſurpata.*

AD alia nunc tranſeamus. Dixerat Auguſtinus in Epiſt. 164. alias 99. *Dominum carne mortificatum veniſſe in Infernum*, idque evicerat verbis Pſalmi XV. 10. & Petri in Actibus Apoſtolorum *Quis ergo*, tum ſubdit, *niſi infidelis, negaverit fuiſſe apud Inferos Chriſtum?* Ad haec Phereponus: *Vel hinc intelligere licet, quam periculoſum ſit, Scripturam velle interpretari, ſi neceſſariis ſubſidiis deſtitutus ſis: primum enim in ea invenitur, quod non eſt; deinde acerbe damnantur, qui ea melius intelligunt*. Tandem Auguſtinum carpit, quod exiſtimarit, Chriſti Animam in locum ſuppliciorum deſcendiſſe, dum corpus ejus in ſepulcro jaceret, ſimulque illos impietatis arguerit, qui aliter ſentirent. Eadem repetit Phereponus ad Epiſtolam 187. olim 57. In notis vero ad Cap. V. §. 2. Lib. de Fide & Symbolo ait, a Symbolo Eccleſiae Africanae, ut & a Romano, aliiſque abfuiſſe caput *de deſcenſu ad Inferos, quod tamen poſtea temere conjunctum eſt*. Non uni ergo Auguſtino infenſus eſt hac de cauſſa Phereponus, quod ille Inferos in Pſalmo, & Actuum loco, memoratos acceperit pro loco, in quo animae damnatorum hominum poenas luunt; ſed reliquis fere Patribus iraſcitur & Scriptoribus Eccleſiaſticis, immo univerſae Catholicae Eccleſiae, quae credit, & in Symbolo a tot ſaeculis profitetur deſcenſum Chriſti ad Inferos. Ego quam breviſſime potero Eccleſiam Catholicam potius, quam Auguſtinum, a confidenti cenſura Phereponi vindicare conabor.

Pri-

Primo igitur ſtatuendum eſt, id tantummodo inter Catholicos conſtare ac ratum eſſe, videlicet Chriſtum poſt mortem deſcendiſſe ad Inferos, & nomine *Inferorum* ſignificata diverſa quaedam loca, quo omnes hominum vita functorum Animae e corpore ſolutae olim deferebantur pro variis meritis. Suus erat locus juſtis, Chriſti adventum & reſurrectionem expectantibus. Elyſios Campos ſimilem locum Ethnici appellabant. Suus improbis, qui & adhuc durat atquae aeternum durabit. Orcus, Tartarus, aliaque nomina ei tribuebantur ab eiſdem Ethnicis. Ad priorem ſuperioremque Infernum, in quo Patrum atque Juſtorum Animae detinebantur, ſententia communis eſt, Animam Chriſti ſe contuliſſe. Utrum etiam ad inferiorem Infernum, ſeu ad impiorum loca penetrarit, & ad reliqua Inferorum ergaſtula, quidve ibi egerit, non aeque patet, & magna inter ipſos ſanctos Patres, nedum inter Theologos recentiores, diſſenſio occurrit. Quod igitur ad Auguſtinum attinet, ille ſententiam Eccleſiae de Chriſti deſcenſu ad Inferos ſectatus fuit, certamque habuit, & a ſolis infidelibus negari poſſe ait. In reliquis de Chriſti deſcenſu ad Inferos, negandum non eſt, quin diu fluctuarit mens Auguſtini. At non omnia, quae ad hunc Symboli Articulum referuntur, ad ipſam Fidem ſpectant. Phereponus cenſere videtur, Inferos ab ipſo accipi pro loco duntaxat damnatorum. Verum agnovit etiam vir ſanctus, inter Inferos ſinum Abrahae, quo piorum animae ante Chriſtum e corporeis nexibus expeditae migrabant. Inquit enim Lib. XX. Cap. 15. de Civ. Dei. *Non abſurde credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Chriſti tenuerunt fidem, locis quidem a tormentis impiorum remotiſſimis, ſed apud Inferos fuiſſe, donec eos inde ſanguis Chriſti, & ad ea loca deſcenſus erueret.* In enarratione etiam in Pſalmum 85. idem Auguſtinus *duo Inferna* ſtatuit, *quorum in uno quieverunt Animae juſtorum, in altero torquentur Animae impiorum.*

Itaque oſtendendum reſtat, revera Chriſtum ad aliquos *Inferos* deſcendiſſe, quod ab Eccleſia Catholica non minus, quam ab Auguſtino, tanquam certiſſimum affirmatur, a Pherepono autem tanquam falſum negatur. In Actibus Apoſtolorum Cap. II. v. 24. Petrus exponit Chriſti reſurrectionem, eamque a Davide praedictam inquit iis Pſalmi XV. verbis: *Quoniam non derelinques animam meam in Inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* His potiſſimum verbis innititur Eccleſiae fides, dum Chriſtum ad Inferos deſcendiſſe, atque inde etiam ſurrexiſſe tradit. Phereponus vero

aliter

aliter locum illius Pſalmi interpretatur, & pro *Inferno* contendit *Sepulcrum* eſſe intelligendum: ita enim ſignificat apud Hebraeos vocabulum שאול *Scebol*, quo uſus eſt eo in loco David. Habet ille in hac ſententia concordes, immo Magiſtros, nonnullos e Novatoribus, quorum eruditio jam eo pervenit, ut pleraque Chriſtianae Eccleſiae dogmata, licet antiquiſſima Traditione Patrum jamdiu ſacrata, arrodat, in dubium revocet, & levibus de cauſſis explodat. *Ante omnia*, inquit Phereponus, *ſtatuendum eſt*, *Petrum non quaeſiviſſe in loco Pſalmi id quod minime eſt; ideoque ex loco Pſaltae intelligendus Petrus*, *aeque ac Pſaltes ex ſermone Petri; nec ullus eſt inter eos diſſenſus*, *quamvis cum Auguſtino nullo modo ſentiant*. Conditionem accipimus, quam exhibet Phereponus; nihil enim apud nos certius eſt, quam ſanctum Petrum a Pſalte diſſentire non potuiſſe, ipſumque ab omni errore immunem fuiſſe in Pſalmi loco interpretando. Sed uti certum eſt, nullum inter Davidem ſeu Pſalten, & Petrum eſſe diſſenſum, ita quoque exploratum habemus, mentem Petri ac Davidis perſpectiſſimam divinitus eſſe debuiſſe Actuum Scriptori Lucae, adeo ut ne iſte quidem falli in ea enarratione potuerit. Videamus igitur, quid David, quid Petrus, quid Lucas habeant. Verba Pſaltae in Hebraico Codice ita ſe habere ſcribit Phereponus. *Non relinques animam meam ſepulchro* (לשאול) *nec patieris ſanctum tuum videre corruptionem*. Nunc notionem hujus vocabuli Hebraici diſſimulemus, audituri prius, quid haec omnia Pherepono docente ſignificent. *Liquet*, ait ille dictatoria voce, *hoc velle Pſalten*, *ſenſu tralatitio*, *Deum non paſſurum ut occideretur*, *nam* relinquere ſepulcro, *aut* pati videre corruptionem, *eſt ſinere vulneratum quempiam*, *aut male affectum mori*. *Haec tamen verba*, *ſenſu proprio*, *melius in Chriſtum quadrant*, *quem Deus paſſus non eſt in ſepulcro diu jacere*, *neque in eo corrumpi*.

Male Phereponum non habeat, ſi dicamus, non ſolum ipſum & Petro Apoſtolo doctiorem, & Judaeis ipſis Petri auditoribus perſpicaciorem velle videri: ſed etiam velle nobis exhibere Petrum Linguae Hebraicae non ſatis peritum, & Judaeis imponentem, & ipſos Judaeos tam ſuarum rerum ignaros, ut ſibi paterentur illudi. Si enim ea verba ſecundum Davidis mentem ſignificabant, non permiſſurum Deum, ut ipſe David vulneratus, aut male affectus moreretur: quam concinne quaeſo ad Chriſtum illa referebat Petrus; Chriſtus mille plagis & contumeliis affectus necatus fuerat, & ſepulcro datus. Num ergo perſuadere auditoribus ſuis potuiſſet Petrus, haec

de

de Chriſto necato dici, quae Davidi a morte liberando, & nondum in ſepulcrum illato competebant? Quando ipſe Petrus inſtabat, Chriſtum inquiens e mortuis ſurrexiſſe, idque a Pſalte iis verbis praedictum: infideles ac pervicaces Judaei, quos tunc alloquebatur Petrus, continuo reſpondere poterant, ſi eis cor & ſcientia Pherepcni fuiſſet: diverſum plane aliumque eſſe eorum verborum ſenſum, & nihil facere cum reſurrectione Chriſti. Liquebat enim Hebraicae Linguae vel leviter peritis (ſi Pherepono credimus) non de mortuo aliquo ſuſcitando, ſed de vivo a morte ſervando loquutum fuiſſe ſanctum Regem, idque proprie illum locum ſonare, quanquam tralatitiis verbis conceptum. Quid ad haec Petrus? Fruſtra ſe contorſiſſet, arbitror; nihilque profuiſſet cum Pherepono dicere, ea verba *melius in Chriſtum, ſenſu proprio, quadrare, quem Deus paſſus non eſt in ſepulcro diu jacere, neque in eo corrumpi*. Nam primo negare potuiſſent, haec metaphorica eſſe; atque ita explicuiſſent eadem verba: *Quoniam non ſines animam, meam* deſcendere, venire (quae verba ſuppleri non immerito poſſunt) *in ſepulcrum*. לשאול *liſciol; non dabis ſanctum tuum videre foveam*. Quae phraſes proprio, non tralatitio ſenſu, etiam in Davidem non moriturum quadraſſent. Tum ſubdere poterant, etiamſi haec metaphorica eſſent, nihil tamen aliud ſonare, quam quod Phereponus cenſet, nempe, non permiſſurum Deum, ut aliquis moreretur, & ſepulcro traderetur: quae nullo pacto conveniunt in Salvatorem noſtrum. Ac proinde Petrum arguiſſent atque irriſiſſent, quaſi in ſuam rem divinis abuteretur Scripturis, & verba neque fortuito, neque conſulto congruentia in ſuam ſententiam contorqueret.

At abſit ab Apoſtolo tanta ignominia, tanta ſuae Linguae inſcitia quibus notis ipſum Phereponus incaute aſpergit. Ea erant Davidis in illo Pſalmo verba, quae unicum germanum ſenſum haberent in ipſius etiam Davidis mente, & hic ſenſus uni Chriſto ſeu Meſſiae poterat ac debebat accommodari. Audiamus Apoſtolum ipſum de Jeſu loquentem. *Quem*, inquit, *Deus ſuſcitavit, ſolutis doloribus Inferni, juxta quod impoſſibile erat, teneri illum ab eo. David enim dicit in eum: Providebam &c. Quoniam non derelinques &c.* Tum oſtenſurus haec de uno Chriſto praedicta fuiſſe, ita loqui pergit. *Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos, de Patriarcha David, quoniam defunctus eſt, & ſepultus, & ſepulcrum ejus eſt apud nos uſque in hodiernum diem. Propheta igitur quum eſſet &c. Providens loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in Infer-*

Inferno, *neque caro ejus vidit corruptionem*, &c. Heic meridiano ſole clarius eſt, Petrum pro confeſſo atque explorato apud omnes Judaeos ſumere, ea Davidis verba unice ſignificare, quempiam vere jam mortuum ad vitam poſtea revocandum, ejuſque carnem in ſepulcro non eſſe corrumpendam. Evidens erat, Davidem e vita conceſſiſſe, ejuſque cadaver in tumulo ceterorum more fuiſſe in tabem reſolutum, cujus rei teſtis adhuc erat ſuperſtes illius tumulus. Quare non de ſe Propheta loquutus fuerat, ſed quidem de Meſſia, quem Apoſtoli omnes aliique fideles e mortuis reſurrexiſſe compertum habebant. Ac propterea quis non videat, quam longe a Petri mente Phereponus abeat, & quam temere verba Pſalmi interpretetur?

Sed optimos Auctores ſuae in interpretanda Scriptura conſuetudinis Phereponus fortaſſe laudabit. Theodorum videlicet Mopſueſtenum, quem in Collat. IV. Patres Concilii Conſtantinopolitani II. idcirco etiam diris devoverunt, quod hunc eumdem Pſalmi locum, aliaque de Chriſto praenuntiata argutis interpretationibus alio referri poſſe doceret. (a) Hugonem Grotium adferre etiam poterit, virum alioqui eruditiſſimum (ut nihil de Socinianis Scriptoribus dicam), cujus ea fuit ſententia, univerſis de Chriſto Prophetiis duplicem ineſſe ſenſum, quorum alter & primarius ad Hiſtoriam temporis quo Prophetae vixerunt, alter & ſecundarius ad Chriſtum ſit referendus. Quae opinio, quia nullo diſcrimine Prophetias omnes complectitur Chriſto accommodatas, quam abſurda ſit, & quam male ſe regat, vel ex hoc loco liquere poteſt, ut pluribus aliis parcam. Ita enim Davidis Prophetiam in Chriſtum e mortuis ſuſcitatum convenire Petrus ait, ut nullo pacto ad Hiſtoriam Regii Prophetae referri poſſe pro re evidenti ſtatuat. Quis autem Petro cum Davide conſenſus, ubi eiſdem verbis unam rem iſte, alteram ille penitus diverſam ſignificare volunt? Quis Judaeorum tunc non potuit fruſtrari rationem Apoſtoli, ſi eo tempore aut obtinuiſſet, aut ſuccurriſſet, interpretatio Phereponi? Quis adduci ad Chriſtum, cujus reſurrectionem a mortuis per adeo dubias, incertas, facileque eludendas Prophetias Apoſtolus Petrus probare conabatur? Et tamen ex ipſis Judaeis tria millia ad Chriſtum eo die converſa fuere: tantam vim habuere Petri argumenta ex ipſis Pſalmorum verbis petita. Sed ul-

(*a*) Solide ſimul atque erudite hoc argumentum pertractavit P. *Franciſcus Baltus* e Soc. Jeſu in Opere Gallice inſcripto, *Defenſe des Propheties*, Pariſiis edito ann. 1737. ad confutandos in primis *Grotium* & *Simonium*, impium Socinianorum de Prophetiis ſiſtema, incaute nimis amplexos. Locum autem Pſalmi XV. a *Muratorio* heic propugnatum, acriter *Baltus* defendit, Operis laudati Tomo I. Cap. V. & Tomo III. Cap. XXVI.

tra non juvat urgere conſectaria & incommoda temerariae iſtius ſententiae; nos enim vocat altera quaeſtionis noſtrae pars.

Stat igitur, locum illum Pſaltae ad Chriſtum mortuum eſſe referendum, cujus Animam Deus derelicturus non erat in Inferno. At Phereponus una cum aliis Novatoribus pro *in Inferno* contendit vertendum eſſe *in Sepulcro:* vox enim שאול *Scebol*, perpetuo Linguae Hebraicae uſu, ſignificat *Sepulcrum*. Catholici contra retinendam heic eſſe *Inferni* vocem perſuaſum habent, qua heic non Sepulcrum, ſed ſedes & loca hominum vita functorum ſignificantur; ſive iſti in Abrahae ſinu, hoc eſt in requie, fuerint, ſive in gehenna, hoc eſt in poenis. Vocabulum autem שאול *Scebol* non negamus, quin pro *Sepulcro* ſeu loco humatorum corporum, ſaepe accipiendum ſit in ſacris Libris antiquae Legis; ſed per illud etiam ſignificari dicimus Inferna illa loca, & ſedes quo mortuorum Animae deferebantur, Chriſti adventum, & poſtremum ſaeculi judicium expectaturae. Conſentire in hanc rem mihi videtur & ipſe Phereponus, cui vox iſta ſignificat non ſolum *Sepulcrum*, ſed etiam *locum aliquem ſub terrae ſuperficie, aut certe ſtatum ac conditionem mortuorum, quaecumque ſit;* quamvis ipſe ſtatim addat, *nunquam locum peculiarem malorum ſuppliciis attributum* per eam deſignari, qua de re nunc diſputare nolumus. Certe *Scebol* indefinita quaedam vox eſt, & loca ſubterranea deſignat, atque adeo mortuorum ſtatum atque ergaſtula. Quare non tam erudite quam prudenter illos feciſſe reor, qui eam vocem Latine reddentes, potius quam *Sepulcrum*, ſemper *Inferos* aut *Infernum* tranſtulere, voces indefinitas; has enim poſtea explicare liberum erat aut pro corporum, aut pro animarum ſede poſt diſceſſum e vita, prout Scripturae ſenſus, rerumque contextus, & alia argumenta ab Interprete poſcerent. Nam cur exempli gratia Gen. XXXVII. v. 35. ubi Jacob dicit: *Deſcendam ad filium meum lugens in Scebol*, hanc vocem vertas in *Sepulcrum?* Putabat Jacob filium ſuum mortuum, & a feris devoratum, Sepulcro caruiſſe. Non igitur ad illum ſepultum ſe eſſe deſcenſurum, ſuaque oſſa cum filii oſſibus ſe eſſe compoſiturum ſperabat, quum oſſa illius nullo ſepulcro condita arbitraretur. Inquit ergo Jacob: *Deſcendam ad filium meum lugens in Infernum*, ut poſt Graecam vulgata Verſio habet, hoc eſt, eum in locum, quo hominum animi a corpore ſoluti abeunt, & quo non dubitabat pater, quin ſuus filius ſe praeceſſiſſet.

Nunc quaeramus, an *Scebol* in laudato Pſalmo XV. verſ. 10. accipi debeat pro Corporum Sepulcro, an pro Animarum poſt mortem

Digitized by Google

tem ergaſtulo. Poſtremam ſignificationem eſſe praeferendam, totius Chriſtianae Antiquitatis conſenſus ſuadet & clamat. Juſtinus, Irenaeus, Origenes, Clemens Alexandrinus, Euſebius, Athanaſius, Baſilius, Nyſſenus, Nazianzenus, Epiphanius, Chryſoſtomus, Cyrillus Hieroſolymitanus, & alii e Graecis innumeri. Tum Tertullianus, Hilarius, Ambroſius, Hieronymus, Rufinus, Auguſtinus, & alii inter Latinos quamplurimi: tum ipſa Concilia, & Symbola ab omnibus Catholicis immo Chriſtianis omnibus recepta, Chriſti deſcenſum ad Inferna animarum domicilia crediderunt, & per Saecula XVI. praedicarunt, & ex hoc potiſſimum loco intellexerunt. Negantes vero talem ſententiam, Haereticis atque infidelibus omnium ore adjuncti fuere. Tanta, tamque vetuſta Patrum & Chriſtianorum Traditio atque conſenſio, non id ſolum roboris habet, ut Catholicorum quemlibet ſuae profeſſionis conſcium ita ſentire jam cogat, ſed ipſos etiam Traditionis & vetuſtatis nuperos contemtores, impudentiae ac temeritatis arguit, quod aliter audeant affirmare. Nam quum inter Novatores ſinceriſſimi fateantur, ſignificationem vocis *Scebol* ambiguam eſſe, & deſignari per illam, ſtatum quoque & ſedes ſpirituum humanorum poſt corporis mortem: certe nullam ipſi adferunt urgentem rationem, quare in Pſalmo XV. vox illa ſignificare non poſſit id, quod Eccleſia Catholica omnium temporum cenſuit. Rurſus quum apud omnes aequos rerum aeſtimatores veriſimile ſit, antiquiſſimos Eccleſiae Patres eam non ſuo marte procudiſſe opinionem, ſed expoſuiſſe, qualem ab aliis Majoribus, atque adeo ab ipſis Apoſtolis, veluti per manus acceperant: quis non videat, potiori jure antiquis illis teſtibus rem adeo diſerte affirmantibus, quam novitiis hiſce Criticis ſine ratione valida negantibus, habendam eſſe fidem? Accedit, quod ex iis etiam vetuſtis Auctoribus tres ſaltem Hebraeam calluere Linguam, Origenes, Hieronymus, & Epiphanius & cum ſui aequalibus Rabbinis verſati, notionem vocis *Scebol* ignoraſſe cenſendi non ſunt. In re autem a noſtris temporibus adeo remota, quum de notione vocis agatur, quae ab hominum uſu & arbitrio pendet, exigit prudentia, ut vetuſtioribus potius eruditis, quam recentioribus credamus.

Quod tamen omnem dubitationis cauſſam auferre poteſt ac debet, eſt ipſa ſancti Lucae narratio in Act. Apoſtolorum Cap. 2. v. 27. Verba Pſalmi Graece reddita ſic ille exhibet; *ὅτι ὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μυ εἰς ἅδ υ ὐδ ὲ δώσεις τὸν ὅσιόν συ ἰδεῖν διαφθοράν.* *Quoniam non derelinques animam meam in Hadu, neque dabis ſanctum*

ctum tuum videre corruptionem. Pro iis εἰς ἅδȣ, LXX. Interpretes, quorum verſionem Lucas uſurpaſſe videtur, habent εἰς ἅδην, *in Haden*. Quid autem ſit ἅδης, quidque eo vocabulo apud Graecos omnes ſignificaret, inter ejus Linguae peritos conſtare facile poteſt. Nativa ſua ſignificatione *Plutonem* deſignabat: Homerus Iliad. O. Ζεὺς καὶ ἐγὼ τρίτατος δ' Αΐδης ἐνέροισιν ἀνάσσων *Jupiter*, *&* *ego*, *tertius autem Pluto Inferis imperans*. Quandoquidem in Plutonis ditione ſubterranea quaeque loca eſſe credebantur, hinc *Hades* Inferna ipſa loca appellata ſunt, quo Ethnici mortuorum Animas illabi putabant, Judaeis & Chriſtianis in ea ſententia concordes. Itaque εἰς ἅδȣ (quod in citato Cap. Act. legitur) nihil aliud eſt, quam *in domo Hadis*, ſeu *Plutonis*, ſubintelligendo δόμον, ſeu οἶκον, pro ἐν οἴκῳ δȣ, ut ex aliis exemplis confirmari poteſt. Idem Homerus Odyſſ. k. ἱνέσθαι εἰς Αΐδαο δόμȣς καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης, *Venire in Plutonis domum*, *&* *tenebricoſae Proſerpinae*. *Domus Plutonis*, ſeu *Inferni*, pro Graecorum more non *Sepulcrum*, ſed *Inferos* ſignificat, hoc eſt geminas illas ſubterraneas ſedes, quibus, uti diximus, Animae e corporeis nexibus expeditae claudebantur, quietis loca piis, poenarum vero impiis. Proinde conſtans regula eſt, uſitatiſſimam & communem olim ejus nominis *Hades* vim *Inferos* ſonaſſe, qualem nos deſcripſimus, aliaſque interpretationes aut paucis fuiſſe, aut nulli cognitas, ſive uſurpatas. Quibus conſtitutis, jam qui ſe Chriſtianos dicunt, ac in eo Pſalmi loco vocem *Scebol* pro *Sepulcro* proterve accipiunt, nihil minus facere mihi videntur, quam Lucam, Scriptorem divino afflatu proculdubio, plenum ignorantiae atque inconſiderantiae arguere, ſuamque Criticam eruditionem ſcientiae ac judicio Apoſtolorum praeponere. Aut enim perſpecta Lucae non fuit notio vocabuli *Scebol* & *Hades:* & tunc ex opinione Novatorum conſequitur, heic eum ſuam eruditionem & ſcientiam, immo divinum Spiritum defeciſſe; ſiquidem, ſi iſtis credimus, *Scebol Sepulcrum* tantummodo ſignificat; *Hades* vero, ut nos ſtatuimus, pro *Inferis* perpetuo Linguae Graecae uſu accipitur. Sin autem Lucas novit, *Scebol* ſignificare Sepulcrum, quomodo ab inconſiderantiae nota liberari vir θεόπνευςος poteſt, qui quum facile per dictionem Graecam τάφος hoc eſt *Sepulcrum*, aut per alias Graecis uſitatas voces, reddere poſſet Hebraicum *Scebol*, tamen uſurpare voluit vocem ἅδης, quae rem aliam a *Sepulcro* deſignat? Nonne hoc erat certiſſimum errandi fundamentum praebere Graecis Lectoribus, qui Hebraica ignorantes, vocem *Hades* pro ſuo more interpretaturi fuiſſent? Quod ſi Patres

in ea

in ea interpretatione errarunt (uti Novatores affirmare audent:) nonne in Lucam reſilit culpa, qui aliis tam facile poterat debebatque ſe explicare verbis, dum Graecos homines erudiendos ſuſceperat?

Verum, inquit Phereponus, *Graeci Interpretes, qui LXX. dicuntur, Gentilibus non una in re ſeſe attemperarunt, & Lucas verſioni Graecae adſuetus, & ſcribens in gratiam Graecorum, adhibuit locutiones LXX. Interpretum.* Quaſi, ſi vera ſunt, quae de hac quaeſtione Phereponus habet, minus errarit ſanctus Lucas, quam Graeci Interpretes. Si iſtorum Verſio in eo loco Pſalmi *incommoda* erat (quo honeſto vocabulo Phereponus infidelem ac ineptam ſignificare, ut arbitror, voluit): quam fidem amplius ac venerationem debebimus Lucae, ſine judicio incommodam nobis ac falſam, interpretationem obtrudenti, & praebenti certam nobis anſam erroris? Talia incommoda, talia abſurda atque conſectaria manifeſte devorare coguntur Novatores, quoties nihil ſibi religioni ducunt, aliter atque Eccleſia Catholica & ſancti Patres, illum Pſalmi & Actorum locum explicare. Quodnam vero nomen iſtos manet, qui tam male conſulunt divinorum Auctorum dignitati ac fidei, ut ingeniorum ſuorum libidini & eruditioni, ambitioſe non minus quam incaute, ſatisfaciant? At a Chriſtiano Interprete tantum crimen abſit. Niſi Lucam errantem velimus, nuperam hanc interpretationem abjicere, erroriſque accuſare neceſſe eſt. Diſſentire inter ſe, atque errare non poſſunt Pſaltes, Petrus, & Lucas. *Scebol* ſignificare *Inferos* poteſt, ſeu Animarum poſt corporis mortem ſubterraneas ſedes. Manifeſte pro *Inferis* idem vocabulum ſanctus Lucas accipit. Ergo quin illic *Inferi* tantum deſignentur, nullus Chriſtianorum negare poteſt ac debet.

Et iſta quidem ea ſunt, ut vincant Chriſtiani hominis animum. Quum tamen argumentum hoc, ut Logici ajunt, ſit a poſteriori, vincere quidem Chriſtianorum omnium animos debet, rem tamen nonnullis etiam Chriſtianis perſuadere fortaſſe non valet. Certe non continuo perſuadebit incredulis atque Gentilibus. Quamobrem hos quoque appellamus, judiceſque in medio ſtatuimus; certum quippe eſt nobis, ipſos quoque in noſtram ſententiam, ſi aequos ſe praebeant, eſſe conceſſuros. In laudato Pſalmo Catholici *Inferos*, Haeretici quidam *Sepulcrum* ſignificari contendunt. Quid habent poſtremi, quo ſuam opinionem firment? Nihil profecto ſolidi; quamvis enim *Scebol* pro *Sepulcro* ſaepe in ſacris Litteris accipiatur, negare tamen non audent, quin mortuorum etiam ſtatum ac loca aliquando ſignificet, & ſaepe ſignificare poſſit. Tum nullum

adferunt

adſerunt vetuſtum Scriptorem ſuae in hoc Pſalmo interpretationis vindicem ac teſtem, qui *Sepulcrum* potius, quam *Inſerna animorum a corpore ſolutorum loca*, heic moneat eſſe accipiendum. Quid nos contra? Quum heic de Linguae jamdiu obſoletae ac mortuae vocabulis agatur, eorumque vim ac notionem veteres magis Hebraeae Linguae periti, quam recentiores, intellexiſſe credendi ſint, iique potiſſimum, qui florente adhuc Hebraeorum Republica vixerunt: nemo non videt, eam eſſe praeferendam ſententiam, quae antiquiſſimis hiſce teſtibus nitatur. At nos Catholici praeter quoſdam veteres Patres, Hebraicae Linguae deditos, antiquiſque Rabbinis in eo ſtudio uſos, Lucam ipſum omnium vetuſtiſſimum damus, qui in hoc ipſomet laudati Pſalmi loco *Inferos*, non autem *Sepulcrum*, vocabulum *Scebol* interpretatur, dum per vocem ᾅδης illud reddit, quae, ſicuti vidimus, *Inferos* conſtanter pro Graecorum more ſignificabat. Numquid vero in Lucam erroris ſuſpicio cadat? Ab omni veriſimilitudine id prorſus abhorret. Non heic Graecam, uti appellatur, LXX. Verſionem aut laudare aut tueri eſt animus. Lucam tuemur, non ipſam Verſionem; nam quum illam in hoc loco ſuam fecerit Lucas; neceſſarium eſt, aut ſaltem veriſimillimum, eam ibi recte expreſſiſſe vim vocabuli Hebraici, mentemque Prophetae; non enim aliter ejus ope ſanctus Lucas uſus fuiſſet. Apoſtoli quoque eamdem ſaepe Verſionem uſurparunt; quod facientes, ineptum ſit ſuſpicari, eos neſciiſſe, an Graeca Hebraicis vere conſentirent. Hebraei erant, ſuaeque Linguae ſatis periti. Ubi a Codicibus Hebraicis Graeca diſſonabant, ignorare iſti non poterant; ((a) quod ſi) non ignorabant, quis eos Verſionem pravam adhunc obtruſiſſe vel ſuſpicetur? Innumeri tunc erant, qui fraudem hanc, uti Linguae utriuſque periti, potuiſſent, & uti Chriſtianorum acerbiſſimi hoſtes, voluiſſent aperire. Aut numquid, ut ſe Graecis attemperarent, errores ſibi notos, errorumque cauſſas diſſeminare voluiſſe putandi ſunt.

Idem de Luca dicendum atque ſentiendum. Ut ut litteris Hebraicis ille operam dederit, profecto nunquam veriſimile eſt, ipſum adeo in illis hoſpitem fuiſſe, ut infidam Verſionem potuerit voueritque uſurpare: Acta Apoſtolorum memoriae mandabat, idque Pauli ipſius, ut quidam tradunt, conſilio ac juſſu. Individuus ejuſdem Apoſtoli comes diu fuit, verſatuſque eſt cum aliis Apoſtolis, ac viris utriuſque Linguae gnaris; ab Apoſtolis, ac ab ipſo Petro audire potuit verba in concione Hieroſolymitana olim pronunciata. Quei fieri

(a) Al. *ſique*.

fieri potuit, ut ille neminem unquam interrogarit, nemo illum monuerit de infida eo in loco Verſione Graecorum? Nemo id credat, & de Libro, quem Lucas, & Apoſtoli, & Apoſtolici viri, ad certam Chriſtianorum eruditionem relicturi erant, & de Scriptore qui in exordio Evangelii ſui profitetur, ſe nihil ſcribere, quod a principio diligenter aſſequutus non fuerit, *ſicut ei tradiderunt, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis*. Accedit, quod Paulus reſurrectionem Chriſti confirmaturus, laudare & ipſe ſolebat Pſalmum XV. uti enim teſtis eſt idem Lucas Act. Apoſt. XIII. 34. ita Apoſtolus ajebat: *Quod autem* (Deus) *ſuſcitavit eum* (Chriſtum) *a mortuis, amplius jam non reverſurum in corruptionem, ita dixit &c. Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. David enim, &c. voluntate Dei dormivit, & appoſitus eſt ad patres ſuos, & vidit corruptionem. Quem vero Deus ſuſcitavit a mortuis, non vidit corruptionem*. Heic Apoſtolus priorem partem verſiculi praetermittit, in qua *Hadis*, ſeu *Scebol* mentio habetur. Attamen hinc liquere poteſt, tritum ore Apoſtolorum eum Pſalmi verſiculum fuiſſe ad evidenter oſtendendam Chriſti reſurrectionem e mortuis, & Paulum etiam eo loco ſecundum LXX. Verſionem uti conſueviſſe, quum Hebraeos Helleniſtas alloquebatur, quales erant habitantes Antiochiae Piſidiae, ad quos fuit memoratus a Luca Pauli ſermo. Quare nihil veriſimilius, quam quod Lucas illius loci ſenſum probe perſpectum habuerit, atque intellexerit vim eorum verborum tum in Graecis tuum in Hebraicis Codicibus. Non video autem, quei cum recti judicii legibus eorum opinio componi poſſit, qui Apoſtolos a perverſa ac falſa Verſione abſtinere conſulto noluiſſe ajunt, ut ſeſe Graecis ad eam aſſuetis attemperarent. Quaſi non idem ſit ac dicere, Apoſtolos conſulto voluiſſe auditores ſuos in priſtinis erroribus confirmare, aut novis imbuere. Poſtremo quidquid poſſit inconſultum adverſariorum bellum adverſus eruditionem ac judicium ſancti Lucae, nihil aliud ſibi ſpondere poteſt, quam quod ille non ſatis Hebraeam Linguam calluerit, aut vim vocabuli *Scebol* aſſequutus non fuerit: quae tamen omnia veri numquam videbuntur ſimilia. At quando hoc etiam obtinerent, num obtinere etiam poterunt, Lucam ignoraſſe vim vocabuli *Hades*, eique Graecae Linguae ſcientiam praeripient? Id quidem non audeant. Verum id ſatis eſt nobis, & ſatis futurum eſt cuicumque judici aequo. Nam quum Lucas *Chriſti animam non relictam in Hade* affirmet, quae verba Graece peritis ſonant, Chriſti Animam e corpore ſolutam ad *Inferos* migraſſe,

ibique

bique diu non permanſiſſe: ſemper reſtat, Lucam id crediditſe ac tradidiſſe, quod nos credimus, & univerſa ſemper Eccleſia tradidit. Quod, inquam, Lucas ea de re didicerat ab Apoſtolis, Graeca illius verba plane ſignificant, quae ipſe procul dubio intelligebat; & quamquam non conſtaret, Scriptori huic ſat cognita fuiſſe Hebraica Pſaltes verba, id unum ſequeretur, Lucam in eo Pſalmi loco rem inutiliter quaeſiviſſe ac inveniſſe, quae illic non erat, ſed quam tamen ipſe aliunde certam hauſerat, atque alte animo praeceperat. Etenim niſi perſuaſum id ipſi antea fuiſſet, Graece peritus ab ea locutione ſeſe abſtinuiſſet, quae deſcenſum Animae Chriſti ad Inferos Graecis Lectoribus aperte atque ex ſuo inſtituto perſuadebat, ſemperque in poſterum perſuaſit. Si ergo ſaltem conſtat, Lucam de Chriſti ad Inferos deſcenſu non dubitaſſe: quid nos amplius ea de re dubitare pergimus? Hoc unum eſt, quod potiſſimum quaerimus, & ſcire volumus, & hinc ediſcimus. Haec ſumma litis noſtrae: num Lucas noverit, crediderit atque tradiderit, Animam Chriſti ad Inferna loca migraſſe. Id autem credidit ſanctus Lucas. Diverſa quaeſtio eſt, an Hebraicas voces Scriptor Actorum probe intellexerit, & probe reddiderit. Quae tamen moneo, non quod Lucam adverſariis in hac altera quaeſtione relinquam, & hallucinatum putem, aut verear; ſed ut quod maxime quaerendum ſit, ipſi tandem intelligant, quo facilius a certis conſtitutis ad incerta explicanda progrediamur..

Sed ne cui ſcrupulus adhuc & dubitatio ſuperſit, an revera per vocem *Hades*, *Inferos* deſignare Sanctus Lucas voluerit, age, rem in meliori lumine collocemus. Quaeramus, quam poteſtatem notionemque voci illi ᾅδης Lucas, & reliqui Judaei Graece loquentes, olim ſubjicerent, hoc eſt, quid eo nomine intelligerent. Nobiliſſimus Judaeorum Hiſtoricus Joſephus id manifeſte nos docebit. Auctor ille eſt Lib. 18. Cap. 2. Antiquit. Jud. tres inter Hebraeos a multis temporibus exſtitiſſe Sectas, Phariſaeorum nempe, Sadducaeorum, atque Eſſenorum. De Phariſeis haec habet: Ἀθάνατόν τε ἰσχὺν ταῖς ψυχαῖς πίστις αὐτοῖς εἶναι καὶ ὑπὸ χθονὸς δικαιώσεις τε καὶ τιμὰς οἷς ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιτήδευσις ἐν τῷ βίῳ. *Animas autem immortales eſſe credunt, & ſub terris earum poenas ac praemia dari, prout virtutis vitiorumve ſtudium illis in vita fuit.* Tum addit, perpetuis carceribus illic improbos conſtringi, piis autem facilem eſſe ad vitam reditum. Phariſaei potiſſima & doctiſſima Judaeorum pars erant. Illis eorumque opinionibus populus adhaerebat, adhaeſit & olim Paulus, ita ut quidquid ad ſolemnes precationes cultumque divinum

divinum attinebat, ſecundum horum interpretationem ac praeſcriptum fieri ſoleret. Hanc etiam de immortalitate Animae ſententiam tuebantur Eſſeni, ſolis Sadducaeis contradicentibus, quorum & numerus exiguus, & auctoritas contemta. *Sadducaei*, inquit ipſe Lucas Act. Apoſt. XXIII. 8. *dicunt non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum*, hoc eſt mentes humanas a corpore expeditas amplius non vivere. *Phariſaei autem confitentur utraque*. Quare dubitandum non videtur, quin communis Judaeorum ſententia foret, Animas poſt corporis mortem in Inferna loca deferri, ſive ad requiem, ſive ad tormenta. Eo pertinent, quae de ipſis Judaeis habet Tacitus Lib. 5. Hiſt. *Corpora condere, quam cremare e more Aegyptio. Eademque cura, & de Infernis perſuaſio.* Status ergo animarum earumque ſedes, uti Joſephus teſtabatur, erat ὑπὸ χθονὸς *ſub terra*, atque adeo ἐν ᾅδυ *in Inferis*. Clarius ſeſe explicat idem Joſephus alibi. De iiſdem Sectis loquens Lib. 2. Cap. 12. de Bello Jud. poſtquam Phariſaeis laudata nuper placita tribuit, haec de Sadducaeis ſubdit: ψυχῆ τε τὴν διαμονὴν καὶ τὰς καθ' ᾅδυ τιμωρίας καὶ τιμὰς ἀναιρῦσι, *Animae vero immortalitatem, & in Hade*, ſeu *Inferno*, vel *ſupplicia vel praemia negant*. En quid Judaeis Graece loquentibus eſſet ᾅδης, Non utique *Sepulcrum*, ſed locus Animabus e corpore ſolutis deſtinatus, ut ibi vel poenas vel praemia pro meritis reciperent. Eamdem prorſus Chriſtianorum ſententiam fuiſſe, omnia antiquitatis monumenta teſtantur. Paulus ipſe in Act. Apoſtolorum Cap. XXIII. cum Phariſaeis hac de re ſe conſentire clamabat. Situs erat hic locus ὑπὸ χθονὸς *ſub terra*, mirabili plane, & vero, quanquam incognito divinae potentiae artificio. Id quoque Chriſtianis perſuaſum fuit, & aperte ab Apoſtolo innuitur ad Philipp. II. 10. quum ait: *Ut in nomine Jeſu omne genuflectatur, caeleſtium, terreſtrium, & infernorum*, ἐπυρανίων, δὲ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων. Ubi vides καταχθονίυς appellari, hoc eſt *ſubterraneos*, eam gentem, cujus Animae in geminis Inferis, piorum nempe ac impiorum, claudebantur.

Ab antiquis mutuati recentiores cum Graeci tum Latini ſignificationem iſtam, vocabulis τῦ Αδυ, atque *Inferorum* uti perrexerunt, ut ea quoque loca exprimerent, quibus piorum Animae poſt mortem purgandae detineri ex Orthodoxae Eccleſiae Traditione creduntur. Quare non ſatis recte Graecos Chriſtianos Schiſmate a nobis ſejunctos culpare viſus eſt mihi Thomas Smithus in Epiſt. *de Graecae Eccleſiae hodierno ſtatu*, ubi illos in *errorem Origenicum de*

Animabus impiorum ex Inferno tandem liberandis (a) *prolapſos* ſuſpicatur, eo quod in Confeſſione dogmatica ſcribant, Βέβαια πολλοὶ ἀπὸ τȣ̀ς ἁμαρτωλȣ́ς (ita illic ſcriptum lego) ἐλευθερώνȣνται ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ ἄδȣ, *&c. Certo multi peccatores a vinculis Inferni liberantur*, &c. videlicet, uti ſubdunt, *propter viventium pia opera & eleemoſynas, & Eccleſiae pro iis fuſas orationes, & potiſſimum propter incruentum Sacrificium*, &c. Non eſt illic ἄδης proprie *gebenna*, ſive aeternus damnatorum locus, ſed quidem clauſtrum illud, quod nos Latini *Purgatorium* appellamus, Graeci vero Schiſmatici nomine quidem negant, at cum Patribus re affirmant. Quod ſi etiam pro *gebenna* accipere velis, nihil moramur; adhuc enim apud Graecos ſtare vides Catholicum Dogma de Animabus quibuſdam levium peccatorum reis, & poſt mortem in aliquo tormentorum loco purgandis. Et certe de ſitu eorumdem locorum diſputare adhuc nefas non eſt. Ceterum potuiſſet nobis etiam hanc inurere notam Smithus, quum in Latina quoque Liturgia, quando preces Deo offeruntur pro piis vita functis, dicatur: *Domine Jeſu Chriſte libera animas omnium Fidelium defunctorum de poenis Inferni*, &c. Verum, uti diximus toties, Orientalibus vox Ἅδης, Occidentalibus vocabulum *Inferi* modo piorum, modo impiorum ergaſtulum poſt mortem ſignificabant, & adhuc ſignificant.

In alterum autem ex his ergaſtulis demerſum poſt mortem fuiſſe *Divitem* illum, cujus Hiſtoriam aut Parabolam refert Chriſtus, ex ipſo Luca diſcimus in Evang. Cap. XVI. 22. *Mortuus eſt autem & dives, & ſepultus eſt in Inferno. Elevans autem oculos ſuos, quum eſſet in tormentis*, &c. Ex omnium conſenſu qui heic memoratur *Infernus* a ſancto Luca, & vocabulo τοῦ ἄδȣ exprimitur, nihil aliud eſt, quam poenarum locus, quo impiorum Animae poſt diſceſſum e vita truduntur. Quare hinc etiam aperte colligitur, quam notionem in auditorum animo excitare ſoleret ea vox *Hades*, quid-

ve per

(*a*) *Thomas Smithus* Graecis hodiernis exprobrans *errorem Origenicum de animabus impiorum ex Inferno tandem liberandis*, ad mentem revocat Opus lectu dignum P. F. *Joannis Vincentii Patuzzi*, inſcriptum *De futuro impiorum Statu Libri tres*, quod Veronae prodiit 1748. in 4. ubi nonnulla videas a *Smitho* in laudata Epiſtola tacta. Siquis autem ad illius Operis lectionem accedat, ea perlegat quae *Joannes Lamius* in *Nov. Litter. Florent.* anni 1749. num. 2. col. 24. & num. 6. col. 91. & num. 10. col. 157. erudite obſervat. Verum quidem eſt, auctorem *Hiſtoriae Litterariae Italicae* in *Lamium* inſurrexiſſe, ejus obſervationes infirmaſſe ratum. At hic ſuam ſententiam propugnavit anno inſequenti in iiſdem *Nov. Litter.* num. 30. pag. 43. Moneo inſuper ex *Memoriis Trevoltinis* menſ. April. 1749. & Maii art. LV. D. *Sinſartum* argumentum huic affine pertractaſſe, edito Argentorati 1748. in 8. Opere, cui titulus; *Defenſe du Dogme Catholique ſur l'eternitè des peines*.

Google

ve per eam ſignificare vellent Judaei Helleniſtae, & quam vim ipſi tribueret ſanctus Lucas. Sed ne cui ſuccurrat cavillationibus elevare, atque eludere iſtius loci robur, quaſi *Infernus* heic pro *Sepulcro*, aut pro mera hominis ſepultura accipi poſſit, neceſſe eſt animadvertere, hoc in loco non ſatis reſpondere Graecis exemplaribus verſiculos vulgatae Verſionis, atque inde factum eſſe, ut heic minus aperta ſit Evangeliſtae mens. At in Graecis haec ita ſe habent v. 22. Ἀπέθανε καὶ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη. Tum ſequitur ver. 23. Καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, &c. hoc eſt: *Mortuus autem eſt & dives, & ſepultus eſt. Et in Hade, ſeu Inferno, elevans oculos ſuos*, &c. Graece omnia exemplaria in hanc lectionem conſentiunt, tum Clemens Alexandrinus, Origenes, aliique Graeci Interpretes. Sic etiam nonnulli Manuſcripti Codices Latini legunt, & Auguſtinus, aliique olim legebant. Accedit, (& (a) poſt Graecum Textum) in primis audienda eſt Syriaca Verſio, cujus verba placet afferre. Ita ergo Lucam exprimit Interpres ille, דכר ואתקכר : עתירא מית משתנק כשיול. Ideſt: *Dives mortus eſt, & ſepultus eſt. Et quum cruciaretur in Inferno*. Quanta veneratione digna ſit haec novi Teſtamenti verſio, Eruditis compertum eſt: Ejus antiquitatem ad Apoſtolicum uſque aevum referre quidam non dubitarunt. Quare *Inferna* impiorum ergaſtula proculdubio apud ſanctum Lucam memorari vides, & per vocem *Hades* ſignificari. Sed aliam inſuper magni momenti rem nos edocet hic idem Syriaci Interpretis locus. Nam quod Lucae eſt ἐν τῷ ᾅδῃ, Interpreti eſt בשיול *beſciol*, hoc eſt, *Hades* redditur per *Scebol*. Illud autem exploratum eſt, Syriacam hanc Linguam, ſeu Syro-Chaldaeam, Chriſti & Apoſtolorum aevo inter Judaeos Hieroſolymitanos finitimoſque etiam populos vernaculam fuiſſe. Eadem uti conſuerunt Chriſtus ipſe, ac Apoſtoli, quum alloquebantur plebem. Haec autem, ſi ſerio penſentur, maximo ſunt argumento, & Chriſtum in ea narratione *Inferos*, ſeu tormentorum loca per vocem *Scebol* expreſſiſſe, & ſanctum Lucam pro Animarum ſedibus ſubterraneis eamdem vocem accepiſſe tum in laudato Pſalmo XV. tum in Petri concione; ſequutumque in ea interpretatione fuiſſe traditionem Judaici populi Syriace loquentis, ſicuti in uſu vocis *Hades* mentem apertam ſequebaıur Judaeorum Graece loquentium, & Infernas animarum ſedes eo vocabulo deſignantium.

(*a*) Al. *& poſt Graecam* Reſpiciebat Auctor ſic ſcribens, ad verba ſubſequentia, *Syriaca Verſio*. Sed errorem ſuum agnovit: nam Novi Teſtamenti exſtat quidem Syriaca Verſio, aliaeque nonnullae Orientales: ſed Graeca nulla, quum Graecus Textus ſit originalis.

Poſt quae neceſſe eſt protervus ſit Academicorum diſcipulus, & par infidelibus, non autem Chriſtianus, qui negare pergat, conſtitutum, creditumque a ſancto Luca deſcenſum Animae Chriſti ad Inferos. Itidemque eſt heic agnoſcere conſuetam Phereponi confidentiam, qui temere conjunctum Symbolo fuiſſe ait placitum iſtud. Talem ſententiam nunc nos quaerimus, & evidenter expreſſam reperimus in verbis & mente illius Scriptoris, quem fidum Interpretem Chriſti atque Apoſtolorum Interpretem Spiritus Sanctus elegit. Tota Chriſtianorum antiquitas eandem illic ſententiam vidit, & Traditioni conſonam ſtatuit, & Gnoſticorum, Arianorum, Eunomianorum, ac in primis Apollinariſtarum erroribus oppoſuit. Eo etiam retulit Apoſtoli verba ad Epheſ. IV. 9. ubi Chriſtus dicitur deſcendiſſe *ἐις κατώτατα*, *κατώτερα μέρη τῆς γῆς in infimas ſeu inferiores partes terrae*, unde & aſcendit *captivam ducens captivitatem:* quibus verbis innuit Apoſtolus, Chriſtum deſcendiſſe, non in ſuperficiem terrae, ubi degunt mortales, non in ſepulcrum paucis ulnis ab hac ſuperficie remotum, ſed in profunda terrae penetralia, unde Sanctorum Animas, quas alibi *καταχθονίυς* appellatas ab ipſo Paulo vidimus, eduxit, & in caelum ſubinde intulit. Ad eandem rem Eccleſia docet, pertinere poſſe alia ſacrarum Litterarum loca, quae viciſſim dant accipiuntque lucem ex Actorum Cap. II. & apud Catholicos Polemicae Theologiae illuſtratores occurrunt. At Phereponus, ejuſdemque gregis alii, vires Criticae ſuae eruditionis exercent atque exhauriunt in hujus Articuli *πάρεργα* quaedam. De *Doloribus* inferni, quos impie Chriſto tribuit Calvinus, & de Inferorum loco & de vocabulo נפש *nephesc*, ſeu *anima*, diu ſed fruſtra diſputant. Auguſtinum dictatorio edicto proſcindunt, quod *Infernum* in eodem Actorum loco memoratum pro impiorum ergaſtulo accipiat; alias etiam quaeſtiones miſcent, & fere ubique Patribus antiquis ignorantiae dicam nullo negotio impingunt; atque, ut mirere magis, antiquiſſimas has opiniones a Pontificiis tandem invectas Lightfootus ait (quo judicio videant alii) ut Purgatoria officina apud nos ſtatueretur. Sed quantum lubet illic ſibi placeat hoc hominum genus. Noſtrum non eſt hoc pelagus ingredi. Id ſatis eſt Catholicis, quod nullus Patrum Chriſtum ad *Inferos*, hoc eſt, ad inviſibiles poſt corporis mortem Animarum ſedes deſcendiſſe negarit, immo omnes fere quum Latini, tum Graeci, quum veteres tum recentiores affirmarint. Hanc nobis veritatem reique arcem eripere, ut vidimus, Novatores non poſſunt. Ceterum utram Inferorum partem Chriſtus adie-

rit,

rit, quidve illic egerit, atque alia hujuſmodi πάρεργα, etiam apud antiquos Patres diſputationis argumenta fuerunt. De his inter eos minime conſtitit; adhuc non ſatis conſtat; ſed omnium conſenſus fuit, Animam Chriſti in *Hadem*, ſeu in *Inferna* penetraſſe. Quare quum Auguſtinus a Pherepono inſimulatur, quod *Inferos* apud ſanctum Lucam, atque in aliis Scripturae locis memoratos, pro ſubterraneo impiorum domicilio accipere ſemper ſoleat, quum tamen vox *Scebol* id nunquam ſignificet: primo reſpondere poſſemus, Syriacum Interpretem, uti nuper animadvertimus, ea voce uti, *Orcum*, ſeu *Tartara*, uti loquitur ſanctus Petrus, ſeu locum poenarum deſignaturus. Secundo in Thalmudicis Libris, & a Bar Nachmoni, atque ab Aben-Ezra, & in Libro Judaicarum Precum, & ab aliis Rabbinis cum recentibus tum vetuſtiſſimis, *Scebol* non ſolum pro bonorum poſt mortem manſione accipi, ſed etiam pro Gehenna, ſeu Tartaro. Tertio Auguſtinum eam opinionem ita imbuiſſe, ut contrariam tamen haudquaquam aſpernaretur. Immo, uti diximus, aliis in locis a priore ſententia ipſe receſſit. Tandem Auguſtini placitum nihil continere, quod Chriſti ad Inferos deſcendentis dignitati naturae, atque inſtituto repugnet: a quo ſcopulo ſibi non cavit olim Calvinus. Verum in iſto controverſiarum campo non juvat ultra evagari. Multa utrimque dici poſſent, ſed quum in obſcuris verſemur, utrinque demum incerta foret victoria. Nos contenti oſtendiſſe, certam Eccleſiae, & Patrum, & Traditionis victoriam eſſe, dum in Symbolo a ſepultura Chriſti diſtinguunt ejus ad Inferos deſcenſum, ad alia properamus.

CA-

Digitized by Google

CAPUT DECIMUM.

Non Apoſtolica Fide, ſed Apoſtolica Sede legendum in quodam Auguſtini loco. Phereponi ſomnia varia heic nobis obtruſa. Alia Auctoritas veritatis, alia juriſdictionis. Quid commune cum ceteris Eccleſiis Catholicis, quid ſupra ceteras habeat Romana Eccleſia. Eo in loco Auguſtinus a Pherepono minime intellectus. Epiſcoporum continuata ſucceſſio in Cathedra Romana inter Notas verae Eccleſiae computata ab Auguſtino, aliiſque vetuſtioribus ſanctis Patribus. Tertullianus ejuſdem ſententiae fuit. Conſenſus & judicium Chriſtiani Populi ſuum quoque robur habet in controverſiis de Religione.

CATHOLICAM Eccleſiam, ſolam nempe Religionis verae cuſtodem atque haeredem, Auguſtinus multis commendat, & Manichaeis perſuadet in Lib. de utilitate credendi. Cap. XVII. haec potiſſimum habet: *Quum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitabimus nos ejus Eccleſiae condere gremio, quae uſque ad confeſſionem generis humani, ab Apoſtolica Sede per ſucceſſores (ſucceſſiones* legendum eſſe arbitror) *Epiſcoporum, fruſtra Haereticis circumlatrantibus, & partim plebis ipſius judicio, partim Conciliorum gravitate, partim, etiam Miraculorum majeſtate, damnatis, culmen Auctoritatis obtinuit?* Perquam ſuſpecta ſunt Pherepono verba illa *ab Apoſtolica Sede; nam ſic ſolebat in Occidente Sedes Romana vocari; cujus Auctoritatem omnibus artibus amplificare conati ſunt exſcriptores Librorum Eccleſiaſticorum Monachi.* Ita ſcribit Phereponus pag. 597. Animadverſ. Verum mirari ſubit, hominem acutum adeo levem infelicemque occaſionem arripuiſſe, qua dum Auguſtinianos Codices emendandos ſuſpicatur, Apoſtolicae Sedis Auctoritatem ac praeſtantiam ſuis dictis impeteret. Cenſet enim non *ab Apoſtolica Sede*, ſed *ab Apoſtolica Fide* heic eſſe legendum. Hujus ſubſtitutae vocis eam rationem ille reddit, quod *primam Auctoritatem Eccleſiae Chriſtianae traherent ab Apoſtolica Fide;* parem enim cum Apoſtolis ſententiam tuebantur. Tum Tertulliani locum e Praeſcriptionum Libro in hanc rem adfert, quaſi revocari in dubium a Chriſtianis

tam

tam aperta veritas poſſit, ſi epithetum illud *primam* a Pherepono uſurpatum excipias, quod explicatione fortaſſis indigeat. Sed Auguſtini verbis nulla prorſus adhibenda eſt emendatio; & inepta eſt, quam Phereponus propoſuit; & ipſe Tertullianus Auguſtini verba rectiſſime ſeſe habere oſtendit.

Totus eſt Auguſtinus in eo Libro, ut & Gentilibus, & Haereticis, & Manichaeis potiſſimum, oſtendat, Religionem Catholicam reliquis, ſi ita appellare licet, Religionibus eſſe praeferendam. Ad hanc veritatem attingendam, brevem praeſcribit, & commodam, & certam methodum, quae vel ipſis rudioribus eſſe, ut ita dicam, poſſit ad manus. Nimirum Notas quaſdam, & *Motiva*, ut ajunt, *credibilitatis* enumerat, quae uni Chriſtianae Religioni, Catholicaeque Eccleſiae conveniunt, ceteris non conveniunt, & ab ipſis quoque imperitis dignoſci facile poſſunt. Quibus ita propoſitis, vela contrahit, hominemque nondum ab Haereſi ad Catholicam Fidem converſum alloquitur ſupra laudatis verbis, ubi nonnullas repetit ex iis praerogativis ac Notis, quae Catholicam Fidem Eccleſiamque ſupra Haereticas evidenter commendant, quales ſunt, *Confeſſio generis humani*; *Epiſcoporum Succeſſio in Cathedra Petri*, *Miracula*, & hujuſmodi alia, quae faciunt, ut credendum ſit Catholicorum Eccleſiae, non autem Haereticorum. *Apoſtolica fides*, quam heic Phereponus excogitat, nihil ad rem feciſſet. Nam quotus quiſque Haereticus eſt, qui *Fidem Apoſtolicam* ſibi non arroget ac tribuat: Se nempe cum Apoſtolis ſentire omnes quum recentiores, tum veteres Haeretici, & vel ipſi peſtilentiores dictitant, & perſuaſum habent. Qua in re etſi omnes ii toto caelo fallantur, ab ea tamen opinione vix removeri poſſunt, ita ut haec ſit omnium maxima inter nos atque Heterodoxos controverſia, potius quam aliqua verae Eccleſiae praerogativa in omnium oculos incurrens. Quamobrem inepta eſt, & ab Auguſtini mente aliena, Pherepeni correctio.

Verum, inquit Cenſor, *ſi Auguſtinus de Eccleſia per omnes terras ſparſa haec intellexit, falſum eſt eam ab Apoſtolica Sede culmen Auctoritatis obtinuiſſe; omnes enim norunt, Orientales Eccleſias priores tempore fuiſſe, nec ullam auctoritatem ab ulla Occidentali trahere voluiſſe. Si quid Apoſtolica Sedes habuit Auctoritatis, id promanavit ex communione, quae ei fuit cum ceteris Eccleſiis Chriſtianis, quae omnes ſimul omnem ſuam poteſtatem Chriſto capiti debent.* Tum addit, ne Africanas quidem Eccleſias, tempore Cypriani & ipſius Auguſtini, Auctoritatem ſuam Romanae debere voluiſſe, quamvis eam

forte

ſorte matrem agnoſcerent, ut ſat liquet ex contentione cum Stephano, & ex altera de tranſmarinis Appellationibus. Porro vel hinc intelligere licet, quid livor & odium poſſint in Criticorum animis. Utique de Eccleſia Catholica haec ſcribit Auguſtinus. In Eccleſia autem Dei per omnes terras diffuſa conſiderari poteſt duplex *Auctoritas;* altera *Veritatis* & *Sanctitatis;* altera *Juriſdictionis* & *Regiminis*. Per priorem comparatur Eccleſia Catholica cum tot Haereticorum & Gentilium gregibus. Veritas enim, & ſanctitas ita ſunt in Religione & Eccleſia Catholica, ſive univerſali, ut ipſa non ſolum *culmen Auctoritatis* merito ſibi vindicet ſupra ceteras Religiones atque Eccleſias non Catholicas, ſed etiam una ipſa vera ſit & ſancta, reliquae falſitatis & impietatis ſint officinae. Per alteram *Auctoritatem* comparari poteſt una ſingularis Eccleſia Catholicorum cum altera Eccleſia itidem ſingulari Catholicorum. *Juriſdictionis* nomine atque *Regiminis* intelligimus poteſtatem & jus explicandi Litteras, dirimendi controverſias ſive Fidei, ſive Morum, conficiendi & miniſtrandi Sacramenta, conſtituendae Diſciplinae, docendae & regendae plebis. Exploratum habemus, poſtremam iſtam *Auctoritatem* ab Eccleſiae capite Chriſto, tanquam a fonte, per omnes Catholicae communionis Eccleſias fluere. Quod eſſe verum non ceſſat, quamvis illam, non immediate, ſed mediate, hoc eſt per Apoſtolos, per Succeſſores Petri, per alios Epiſcopos atque Eccleſias, emanare in poſteros & in alias Eccleſias dicamus. Et ejus quidem portionem maximam immediate a Deo in Epiſcopos deſcendere, Catholici fere omnes fatentur. Ceterum partim ex inſtitutione divina, & ex vi Ordinis Hierarchici, partim ex Diſciplinae legibus, majorem habent *auctoritatis* portionem Epiſcopi, quam Presbyteri; & majorem unus Epiſcopus aut una Eccleſia, quam alter Epiſcopus & altera Eccleſia. In Romanis autem Pontificibus, ſicuti legitimis Petri ſucceſſoribus, maxima & potiſſima reſidet Auctoritas, quae tamen ſuis finibus & Diſciplinae ſtatutis ſe circumſcribi patitur, neque legitimae reliquorum Epiſcoporum *Auctoritati* officere vult; aut quidquam detrahere. Quare a Pontifice Romano, cui non ſolum honoris, ſed etiam poteſtatis primas quum Chriſtus, tum Catholici omnes detulerunt, ceterae Eccleſiae in multis pendent, ejuſque *Auctoritati* in multis cedendum & obſequendum noverunt atque fatentur, uti apud Eccleſiae Patres ac Theologos ampliſſime patet.

Phereponus noſter, ſuſpicatus Auguſtinum de *Auctoritate* ſecundi generis loqui, in meridie caecutiens, neque Auguſtinum, neque

rem

rem ipſam intellexit. Proinde pro ſuo ingenio litem excitat aeream inter jura Apoſtolicae Sedis, ceterarumque Eccleſiarum; iſtaſque contendit *Auctoritatem* ſuam ab illa minime trahere. Quod etiam ut oſtendat, rationes affert atque exempla, quibus qui moveatur, hebeti ingenio ſit, & multa ignoret oportet. Quem enim in finem Orientales, & Africanas Eccleſias homo iſte producit, quae tantum ſemper Apoſtolicae Sedi ſupra ſe detulerunt, uti innumera antiquitatis exempla fidem faciunt? Quantum eidem detulerit glorioſus ipſe Martyr Cyprianus, conſtat ex illius Scriptis. Quod ſi in controverſia de Baptiſmo morigerum ſeſe non praebuit Stephano Romano Pontifici (a): id fecit, quod alii fecere, ac faciunt, ſuarum opinionum nimis amantes; ſed quo jure, qua laude, tota demum Catholica Eccleſia oſtendit; ejus ſententiam proſcribens. Controverſia de *Appellationibus* ad Diſciplinae tribunal deferenda eſt, hoc eſt, ad Leges quaſdam Eccleſiaſticas ſive Canones, quibus vel ipſi Romani Pontifices obnoxii ſunt. Utcumque autem Africae Epiſcopi juſta aut injuſta perſequerentur, plurimae his de rebus fuere ſemper, & ſemper eſſe poſſunt controverſiae inter unam & alteram Eccleſiam, adeo ut una inferior Eccleſia cauſſam obtinere potuerit, ac poſſit contra ſuperiorem Eccleſiam, & contra ipſam Apoſtolorum Sedem. Porro hujuſmodi victoria nihil poteſt detrahere potiori *Auctoritati*, quam Romana Sedes ſupra ſingulas Eccleſias habet. Juvat autem credere, a Pherepono non vigilante ea verba excidiſſe: *Si quid Apoſtolica Sedes habuit auctoritatis, id promanavit ex communione, quae ei fuit cum ceteris Eccleſiis Chriſtianis*. Nam quid iſtis inconſultius? Si ex hujuſmodi communione promanare potuiſſet *Auctoritas:* quaenam Eccleſia Catholicorum vel recens, vel puſilla, immo quis Catholicorum ſibi tantum non tribuiſſet ac tribueret *Auctoritatis*, quantum Apoſtolicae Sedi, Romaniſque Pontificibus ſemper fuiſſe, eſſe, ac fore apud nos conſtat? Ubinam vero tum foret Hierarchicus ordo; & *Auctoritatis* diverſitas, ſive a Chriſto, ſive ab Apoſtolis, ſive ab Eccleſia ipſa, inter Epiſcopos & Eccleſias conſtituta? *Communio*

(a) Dignae ſunt plane quae hoc loci recenſeantur, *Diſputationes Criticae in duas celeberrimas Epiſtolas SS. Firmiliani & Cypriani adverſus Decretum S. Stephani Papae I. de non iterando Haereticorum Baptiſmo*, editae Venetiis an. 1733. In 4. quibus unam & alteram a Donatiſtis fuiſſe confictam, demonſtratum ivit *Raymundus Miſſorius*. De tota autem illa controverſia, *Joannes Albertus Fabricius*, Bibl. med. & inf. Latin. tom. I. pag. 1253. conſulere nos jubet Diſſertationem dogmaticam de Baptiſmo Haereticorum editam Pariſiis 1724. 12. & vulgatam Gallice 1727. 12. Scio equidem, ibidem prodiiſſe apud Viduam *Mazieres*, ſed ignoro quo anno, Diſſertationem *De diſſidio inter S. Stephanum & S. Cyprianum ſuper baptiſmate Haereticorum*. Num eadem cum laudata a *Fabricio?* Videat lector.

cum ceteris Eccleſiis Catholicis nihil aliud praeſtat, quam ut Catholicus homo, & Eccleſia ſingularis Catholica intra veram Eccleſiam ſit, & vinculo Fidei & Caritatis cum reliquis membris uniatur. At illa nihil *Auctoritatis* confert. Aliunde manat Epiſcoporum & Eccleſiarum *Auctoritas*, nempe ab inſtitutione Chriſti, ac Apoſtolorum, a ſacris Ordinibus, a Diſciplina. Quidquid autem *Auctoritatis* Apoſtolica Sedes habet (ampliſſimam autem habet), ab eo potiſſimum deſcendit, qui ſupra Petrum fundavit Eccleſiam, & ipſi Petro ejuſque Succeſſoribus paſcendum gregem ſuum dedit, ipſiſque primatum in Eccleſia univerſa conceſſit.

Sed Phereponus cum ventis pugnat, & nos cogit ſecum longe ab Auguſtini mente vagari. Nihil de hujuſmodi quaeſtionibus eo in loco Auguſtinus habet; idque vel leviter attento Lectori patere continuo poterat. Nam cur Auguſtinus de *Auctoritate* ſecundi generis ea occaſione loquatur, & jura Eccleſiarum ſingularium cum Apoſtolicae Sedis juribus conferat? Quid hoc ad rem, qua de agebatur? Contra Haereticos erat praelium, atque oſtendendum fuit, ſupra quamlibet aliam Religionem & ſocietatem praevalere, culmenque *Auctoritatis* obtinuiſſe Catholicam Religionem atque Eccleſiam, ita ut dubitare nemo amplius deberet, ſe illius Religionis & Eccleſiae gremio condere, ceteriſque renuntiare falſis & impiis Religionibus. Nihil heic feciſſet illa quaeſtio, an Apoſtolicae Sedi ſuam *Auctoritatem*, atque juriſdictionem ceterae ſingulares Catholicorum Eccleſiae deberent. Non Eccleſiae Catholicorum inter ſe conferendae erant, ſed univerſalis Catholicorum Eccleſia conferenda erat cum omnium Haereticorum Eccleſiis. Quamobrem conſtare facile poteſt, Auguſtinum dicentem, Eccleſiam Catholicam *culmen Auctoritatis obtinuiſſe*, nihil aliud intellexiſſe, quam *Auctoritatem* primi generis, hoc eſt, *Auctoritatem Veritatis*, per quam proculdubio Religio Catholica atque Eccleſia quoslibet Haereticos poſt ſe relinquit, & falſi arguit. Talem *Auctoritatem* ex aſſe poſſidet quaecumque Catholica Eccleſia, neque ejus partem potiorem una ſibi tribuit, quam altera. Non enim magis Orthodoxus eſt Romanus Pontifex, quam quilibet alius Epiſcopus, aut etiam quilibet alius homunculus, dum tamen & illi cum Eccleſia Catholica ſentiant, & cum ipſa communionem ſervent. Neque proprie *Auctoritatem* iſtam ab *Apoſtolica Sede* trahunt reliquae Catholicorum Eccleſiae, multoque minus ipſamet Eccleſia univerſalis, in qua eſt ipſe Romanus Pontifex; ſed a Chriſto, ſed a Revelatione divina, quae certos non facit, ab una Religione &

Eccleſia

Eccleſia Catholica Veritatem ſtare, errorem vero a ceteris ſocietatibus, quae ſibi nomen Religionis uſurpant.

Quid ergo Auguſtinus innuere voluit, quum dixit, Eccleſiam ab Apoſtolica Sede *culmen Auctoritatis* obtinuiſſe? Ad cognoſcendam veram Chriſti Eccleſiam, de qua ſaepe diſputatum eſt, & adhuc diſputatur adverſus Haereticos, ea ſemper Nota praeter alias praeſto fuit, ac erit, legitima videlicet in Eccleſiis Catholicis *Epiſcoporum ſucceſſio* ab Apoſtolis ad ea uſque tempora, quibus diſputatur. At quandoquidem Romana Sedes ceteris anteſtat, ſuamque originem ſine dubitatione ducit ab Apoſtolorum Principibus: hinc Epiſcoporum in Romana Sede *ſucceſſio* potiſſimum conſideratur, & pro verae Eccleſiae Nota accipi conſuevit. Quei enim vera ſit Chriſti Eccleſia, quae nullos, aut non veros habet Paſtores, & Epiſcopos? Illi autem certe falſi & illegitimi Paſtores ſunt, qui a nemine idoneo Paſtore aut ordinationem, aut miſſionem, aut ſucceſſionem trahunt; qui non intrarunt per oſtium, neque ad Apoſtolos per legitimam genealogiam referre poſſunt poteſtatem, quam uſurparunt. Contra nihil vel apud veteres evidentius erat, quam Apoſtolicae Sedis Antiſtites ab Apoſtolis per legitimam ſucceſſionem atque ordinationem deſcendere; quare in Romana Eccleſia manifeſte aderat ea verae Eccleſiae Nota, quae olim deſiderabatur in omnibus Haereticorum conventiculis; & adhuc deſideratur in Haereticis noſtrorum temporum. Cum Apoſtolica Sede reliquae Eccleſiae Catholicae tum doctrinae tum Sacramentorum communionem ſervabant. Omnes autem ſimul conficiebant Eccleſiam Catholicam, ſive univerſalem, veram Chriſti ſponſam, cujus veras & evidentes notas ne Haeretici quidem poterant negare.

En igitur quod Auguſtinus ait: Dubitabimus ne ejus Eccleſiae atque ejus Religionis nos condere gremio, in qua tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videmus? quam totus terrarum orbis ſecundum Chriſti promiſſa confitetur? quae cum Apoſtolica Sede ſemper conſenſit, atque conſentit, legitimamque Epiſcoporum ſucceſſionem in Cathedra Petri manifeſtiſſime oſtendit, & quae Haereticis, partim plebis ipſius judicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam Miraculorum majeſtate, damnatis, *culmen Auctoritatis*, hoc eſt *Auctoritatem veritatis*, ſupra ceteras hominum ſocietates obtinuit? Quod heic Auguſtinus habet, aliis in locis habet, ut mirum ſit Phereponum tam ſupine heic egiſſe. In Lib. contra Epiſtolam fundamenti Cap. 4. ita ille ſcribit: *In Eccleſiae Catholicae gremio me juſtiſſime tenet ab ipſa Sede Petri Apoſtoli, cui paſcendas*

oves ſuas poſt reſurrectionem Dominus commendavit, uſque ad praeſentem Epiſcopatum ſucceſſio Sacerdotum. In Ep. 165. nunc 53. contra Donatiſtas: *Si*, inquit, *ordo Epiſcoporum ſibi ſuccedentium conſiderandus eſt, quanto certius & vere ſalubriter ab ipſo Petro numeramus, cui totius Eccleſiae figuram gerenti Dominus ait: Super hanc petram aedificabo Eccleſiam meam, & portae inferorum non vincent eam? Petro enim ſucceſſit Linus, Lino Clemens*, &c. Et in Pſalmo contra partem Donati: *Numerate*, ait, *Sacerdotes vel ab ipſa Petri Sede, & in ordine illo Patrum quis cui ſucceſſit videte. Ipſa eſt petra, quam non vincunt ſuperbae inferorum portae*. Auguſtino praeiverant in hocce argumenti genere non ſolum Optatus Milevitanus, & Epiphanius Auguſtini aequalis, ſed vetuſtiſſimus etiam Irenaeus, qui Haereticis fruſtra ſolicitatis, ut originem Eccleſiarum ſuarum, ſucceſſionemque Epiſcoporum ab Apoſtolis oſtenderent; Romanae poſtea Eccleſiae Antiſtites numerant ab Apoſtolo Petro ad ſua uſque tempora legitime alterum alteri ſuccedentes.

Sed quando placuit Pherepono Tertullianum huc advocare, hic ipſe antiquiſſimus Scriptor Auguſtinum explicet. Inquit ille in Lib. de Praeſcript. Cap. 32. *Edant ergo Haeretici origines Eccleſiarum ſuarum. Evolvant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeveraverit, habuerit auctorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiae Apoſtolicae cenſus ſuos deferunt: ſicut Smyrnaeorum Eccleſia Polycarpum ab Johanne collocatum refert: ſicut Romanorum, Clementem a Petro ordinatum itidem &c. Confingant tale aliquid Haeretici*. Videat igitur Lector, quam nulla neceſſitate, nullaque ratione Phereponus illum Auguſtini locum per ſe clariſſimum, & cum tota antiquitate, immo cum aliis Auguſtini locis conſentientem, ſibi corrigendum ſumſerit. Animadvertat etiam velim, Romanam Eccleſiam alibi, hoc eſt, in Epiſt. 104. nunc 191. & 105. num. 194. antonomaſtice appellari *Apoſtolicam Sedem*. Ceterum modeſtus hic Cenſor non ita ſibi fidit, ut hujuſmodi telum ſibi a nullo eripiendum eſſe arbitretur. Quare pugnam & arma mutat adverſus ipſam Apoſtolicam Sedem. *Quod ſi* (demum addit) *Auguſtinus omnino ſcripſerit* Apoſtolicam Sedem: *voluit Manichaeos Afros adducere ad Eccleſiam Catholicam Africanam, quae conſentiebat cum Sede Romana. Sed id argumentum levius; nam quis promiſerat Eccleſiis Apoſtolicis, nunquam eas a Chriſti doctrina aberraturas? Nemo*. Si petatur, an omnibus Eccleſiis

Apo-

Apoſtolicis quiſquam ſingillatim promiſerit immunitatem ab erroribus in doctrina Chriſti, nos quoque reſpondebimus: Nemo. Et hanc veritatem non arbitror Auguſtinum exſpectaſſe, ut noſtris temporibus a Pherepono edoceretur. Sin autem quaeratur, an eamdem immunitatem pollicitus quiſquam fuerit Apoſtolicae Sedi Romanae: non eſt hujus loci illa quaeſtio. Adhuc enim extra chorum ſaltat Phereponus, & controverſiae ſtatum ignorat. Non, inquam, ab Auguſtino tum quaerebatur, an ex praecipuo Chriſti munere Apoſtolica Romana Sedes a Doctrina verae Fidei nunquam aberratura fuiſſet ac eſſet. Oſtendebat ille, Catholicam Eccleſiam eſſe verum Chriſti ovile, quod omnes in eam Notae concurrerent, per quas vel ab imperita plebe diſgnoſci poteſt vera Chriſti Eccleſia. Ex his Notis ea conſpicua fuit, quod Haereticis legitima Epiſcoporum ſucceſſio ab Apoſtolis uſque non eſſet; contra, eſſet Eccleſiae Catholicae, uti conſtabat exemplo Apoſtolicae Sedis, quacum reliquae omnes Eccleſiae Catholicae ſentiebant atque communicabant, tanquam cum unitatis centro, & Eccleſiarum omnium Principe Eccleſia. Eccleſiae itaque Catholicae omnes (inter quas Apoſtolica Sedes praecipuis praerogativis eminebat), non hac ſolum Nota, ſed aliis etiam verae Eccleſiae Notis inſtructae, eam Catholicam Eccleſiam conflabant, & aperte indicabant, in qua una eſt veritas atque haereditas Chriſti, & contra quam Inferorum portae nunquam praevalebunt. His Notis deſtitutae Haereticorum Eccleſiae, nonniſi officinae mendacii appellandae fuerunt.

Porro Phereponus, cujus plurimum intereſt ſuum Haereticis impertiri patrocinium, tanquam levia argumenta contemnit Judicium plebis, Conciliorum gravitatem, & Miraculorum majeſtatem, quibus Auguſtinus ait damnatos fuiſſe Haereticos. Concilia enim (ut ipſe nos monet) & plebis conſenſus, *tam falſis favere poſſunt*, *quam veris*. Quod eſt ad conſenſum judiciumque Chriſtiani populi, ſi cum gravibus quibuſdam circumſtantiis & qualitatibus conjungatur, firmiſſimum etiam poteſt eſſe verae doctrinae, germanaeque Traditionis, indicium. Quum nempe quiſpiam in Eccleſia Dei nova & inaudita Dogmata venditare incipit, quae ipſemet populus contraria deprehendit ſententiis a Majoribus acceptis, & omnium conſenſione dudum ſacratis. Tunc a Doctrina Chriſti & Apoſtolorum abhorrere nupera illa inventa, plurimum perſuadet populorum ipſorum conſenſus eadem exſecrantium, eorumque propolas una voce damnantium. Niſi enim populus Chriſtianus aliqua nova ſuperſtitione imbutus demon-

monſtretur (quod vix generaliter accidere poteſt): illum per ſe antiquitatis, veteriſque Traditionis tenaciſſimum, & novitati infenſum eſſe, quotidiana experientia docet. Vix Paulus Samoſatenus peſtilentiſſimam ſuam Haereſim exeruit, quum Antiochenus populus in ipſum ejuſque inſaniam exarſit; neque enim ſentire non poterat, quantum ab antiqua & communi Chriſti doctrina, ſibi a primis annis tradita, abeſſet Samoſateni fermentum. Quid autem eſt, quod in Arii quoque & Neſtorii ſententiam conſentire nolebat Chriſtianum vulgus, immo eamdem averſabatur atque damnabat, quanquam multos e ſuis Paſtoribus in adverſis caſtris militare videret, niſi quia menti omnium inſidebat aliud ab Ariano ac Neſtoriano Dogma, & alia omnino contraria Traditio? Cur concoquere initio Chriſtiana plebs minime potuiſſet hominum illorum doctrinam, ſi eam a Paſtoribus dudum antea accepiſſet atque imbibiſſet, tanquam Orthodoxae Fidei & veritati conformem? Certe Ariana labe infecti Epiſcopi errorem diſſimulare & fraudibus obtegere cogebantur, ne fidelium animos a ſe abalienarent, unde celebre illud Hilarii dictum, *ſanctiores fuiſſe aures plebis, quam corda Sacerdotum:* quae verba etiam a Hieronymo repetuntur contra Joannem Hieroſolymitanum. In his igitur caſibus a judicio & conſenſu Chriſtiani populi maximum pondus accedit Haereticorum damnationi. Ad Concilia Catholicorum quod attinet, jam vidimus, quanta ſit, ſi rite habeantur, eorum auctoritas adverſus Haereticos, quum potiſſimum generalia ſunt, & univerſam Eccleſiam repreſentant, quam ſtabilem aeternum futuram, & nunquam in vera doctrina erraturam apertiſſime pollicitus eſt Chriſtus. Haec Auguſtino memorantur; haec veris favere poſſunt, non falſis. Sed Phereponus & Haeretici nullos in rebus Fidei Judices amant: nam quum eruditionem tantum ſuam, & ſacras Litteras in his rebus judices volunt, ſuum ſimul arbitrium fallacemque intellectum judices volunt. Eruditio eſt ipſis fere Haereticis, adeo inter ſe diſcordibus; eſt & Catholicis. Sacras Litteras in ſuam ſententiam quiſque interpretatur, hominumque infirmitate atque malitia, poſſunt hi ſoli judices tam veris favere, quam falſis. Proinde judices alii neceſſarii ſunt Eccleſiae Dei ad puritatem, veritatem atque unionem doctrinae tuendam. Niſi alios Judices Chriſtus dediſſet, minus quam ipſi homines, hominum & rerum publicarum Legiſlatores, ſuae Eccleſiae caviſſet: minus profpexiſſet novi foederis, quam veteris regimini. Quod ſi temerarius & demens foret, qui ideo in humanis rebus civilibuſque controverſiis Judicem quemvis detre-

detrectaret, quod omnis humanus Judex tam veris favere poſſit, quam falſis: quanto gravius delinquet ille, qui acquieſcere ſuo potius judicio velit in aeternae ſalutis negotio, quam Catholicorum Conciliis rite habitis, aliiſque legitimis Eccleſiae Judicibus a Chriſto conſtitutis, quibus adfuturum eſſe Spiritum Veritatis ad finem uſque mundi Chriſtus ipſe nos docuit?

CAPUT UNDECIMUM.

Miracula in Eccleſia Dei patrata, a Novatoribus & a Pherepono in dubium revocantur. Exceſſus prudenti Catholico fugiendi in iis credendis. Miracula quaedam certiſſima fuere. Stratagemata & fucus inique appellantur a Pherepono, cujus Sophiſmata in hanc rem exploduntur. Auguſtinus mendacio infenſiſſimus; & Phereponi calumnia contrarium inſinuantis. Nulla impoſturae nota, & omnia veritatis ſigna confluunt in Miracula ab Ambroſio & Auguſtino narrata. Caeci Mediolanenſis ſanati ad Reliquias ſanctorum Gervaſii & Protaſii Hiſtoria expeditur ab aereis Phereponi objectionibus. Ambroſius in ea narratione fide digniſſimus. Daemones ab obſeſſis corporibus revera depulſi. Phereponus ſacras Litteras per latus oppugnat.

MIRACULORUM quoque majeſtate damnatos Haereticos Auguſtinus ait. At iſta pariter pro nihilo Phereponus ducit. En potentiſſimam rationem, cur ea Criticus noſter exſibilet. *Haec*, inquit, *illo aevo ſtratagemata erant Eccleſiaſtica quibus plebeculae fucus fiebat*. Ingenioſam profecto methodum, qua ſe ab adverſariis cito litigator expediat. Quando rationes urgent, nulluſque alius exitus datur, facta ipſa, quanquam luce clariora, negantur. Inficiari non audebat Phereponus, quin ſolidiſſimum Veritatis rectaeque Fidei argumentum ſint Miracula; non enim Deus pro errore mirabilia operatur, utpote qui decipere nos neque poſſit neque velit. Catholica Eccleſia Miraculis etiam (quod Haereticis non contingebat) ſuam Fidem tuebatur. Ergo ab Haereticorum patronis res ipſa neganda fuit. Et ut quidem nihil diſſimulem, non unus eſt Phereponus, qui Eccleſiae Catholicae Miraculis fidem detrahere conetur. Socios in eo ſtu-

eo ſtudio habet, quotquot a Catholicorum communione diſceſſerunt. Neque hunc unum locum elegit ille, quo Miraculis, & Auguſtino Miracula proferenti ac memoranti, litem intenderet. Aliis in locis idem praeſtitit Phereponus, neque ullam abire paſſus eſt factam ab Auguſtino Miraculorum mentionem, quam non irrideat aut carpat. Immo vir, cetera imitari ſolitus Eraſmum ſuum, praeterquam in ſarcaſmis Comicoque genio; frenos tamen ſeveritatis tum excutit, quum ventum eſt ad Sermonem Auguſtini 322. quo Pauli cujuſdam ejuſque ſororis curatio narratur ad ſancti Stephani Reliquias. Ex hujuſmodi narratione Comoediam Eccleſiaſticam conflavit lepidus Cenſor eamque in ſuos Actus partitus eſt, tantumque ſibi poſtea propter ejus fabulae inventionem placuit, ut ſuas in Auguſtinum Animadverſiones in Bibliotheca ſelecta ipſe recenſens, vix a ſibi plaudendo temperare potuerit.

Quae ſit prudentum Catholicorum ſententia de Miraculis, primo videamus. Fuerunt, ac aeternum erunt in vera Eccleſia Dei Miracula vera, quae Deus operatur per Sanctos ſuos. Si iſta cum aliis verae Religionis atque Eccleſiae Notis conjungantur, Orthodoxae Fidei ſunt fidiſſimi teſtes. At neque fidelibus exigenda ſunt, ſive quaerenda; non enim amplius iis indiget vera Fides & Eccleſia, ut ſuam veritatem oſtendat. Neque ſupranaturali Fide ullum credere cogimur ex iis Miraculis, quae extra Canonicas Scripturas ab Hiſtoricis, ſanctiſſimiſque etiam viris referuntur. In hoc autem negotio duplex animadverti poteſt exceſſus: alter eorum, qui nimis multa, alter eorum, qui nimis pauca credunt. Judicio illi, temeritate iſti peccant. Nam exploratum eſt, fuiſſe olim, & adhuc eſſe, immo eorum ſobolem diu duraturam, qui Miracula confinxere, ſive pravum, ſive bonum in finem; alioſque plures fuiſſe, qui ſine ullo criterio atque indiſcriminatim tam veris quam fictis mirabilibus adjunxere fidem, eaque ad poſteros bona fide tranſmiſerunt. Tum crimini, tum nimiae credulitati iſti, ſe perpetuo oppoſuere ſancti Patres, Romani Pontifices, Concilia ſacra, & Eccleſia univerſa Danielis exemplo. Veritas enim falſitate ad ſui tutelam non eget; & falſa facere poſſunt, ut apud ſuſpicioſos homines auctoritatem vera quoque deperdant. *Numquid Deus indiget veſtro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?* ajebat ſanctus vir Job, XIII. 7. Sed & alter exceſſus eſt, ideo veris negare fidem, quia falſis deprehenduntur immixta; & aeque ſtultum eſt nimis pauca, immo nulla credere certa. Si in alterutram partem peccandum eſt, pietas & prudentia poſcit, ut po-

ut potius periculo nos exponamus ((a) non facta) credendi, quam vera negandi. Interim judicio Critico heic opus eſt, & expendenda ſunt omnia, ut quantum fieri poteſt, Miracula germana a ſpuriis, certa ab incertis, vera a falſis diſtinguantur. Proinde heic quoque praeceptum Apoſtoli valet 1. ad Theſſ. V. 21. *Omnia probate: quod bonum eſt, tenete. Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.*

Accedat nunc Phereponus, & dicat, ſuſpecta ſibi & conficta videri, quaecumque Miracula ex Catholicorum parte narrantur. In alterum ſane exceſſum ſe ille praecipitem dabit, priore pejorem, qui & facile ad irreligionem auditores agat, & ab ipſis ſeverioris Criticae legibus improbetur. In primis enim quis adeo deſipit, ut omnem Religionem ſuſpectam habeat, & ab hominibus excogitatam putet, quod inter tot Religiones pleraeque ſint hominum commenta, immo praeter unam omnes adulterinae ſint atque corruptae, & non facile ſit multis veram a falſis diſcernere? Quis omnia antiquitatis monumenta, quis omnia facta, quae in Hiſtoriis cum profanis tum Eccleſiaſticis narrantur, pro mendaciis habeat, quod multa iis immixta ſint dubia, conficta & falſa? Recta itaque Ratio nos docet, non ideo omnes Miraculorum narrationes explodendas eſſe, quod quaedam, immo complures inter ipſas ſuſpicionem falſitatis ingerant. Deinde verae Eccleſiae cultoribus ſpem & facultatem etiam Miracula patrandi, quoties Dei gloria poſceret, a Chriſto ipſo relictam fuiſſe, teſtis eſt ſanctus Marcus XVI. 17. *Signa autem eos, qui crediderint, haec ſequentur: In nomine meo Daemonia ejicient, linguis loquentur novis, ſerpentes tollent*, &c. ut alia Evangeliorum loca praeteream. Haec & alia mirabilia per ſervos ſuos, & per omne ſubinde aevum, reipſa operatum fuiſſe Deum, docti, pii, oculati viri teſtantur. Quid igitur cauſſae eſſe poteſt, quare in dubium revocemus, immo irrideamus, ſine ullo diſcrimine, quaecumque Miracula Catholicis facta narrantur? *Stratagemata*, inquit Phereponus, *haec erant Eccleſiaſtica, quibus plebeculae fucus fiebat.* In Notis vero ad Lib. 6. Cap. 7. Conf. Aug. ubi refertur Inventio corporum ſanctorum Protaſii & Gervaſii, ita is loquitur: *Si haec, aliaeque hujuſmodi inventiones ſanctorum cadaverum, non fuiſſent conjunctae cum ingenti lucro ac emolumento eorum, qui ea effoderunt; multi qui callidorum hominum figmenta haec credunt ad plebeculam in officio continendam, fidem eis non facile detraherent.* Tum animadvertit, ex hac inventione auctam exiſtimationem auctoritatemque Ambroſii, & Aria-

(a) Al. *facta*, abſque particula negativa.

nos eorumque patronam Juſtinam Auguſtam his Miraculis fuiſſe re preſſos. In Notis etiam ad Epiſtolam 78. ſancti Auguſtini pag. 492. eadem recinit, ac ait: *Ne quid mentiar, quanta mihi facta eſt fides de Miraculis Chriſti & Apoſtolorum, quae omnia veritatis indicia comitantur; tanta eſt de recentioribus diffidentia, quum praeſertim ſuperſtitioni, & lucro, multo magis quam verae virtuti propagandae, ea ſerviiſſe videam.* Paria habet pag. 594. Animadv. ad Lib. 22. Cap. 8. de Civ. Dei.

Potiſſima itaque ratio, cur Miracula iſta Pherepono ejuſque gregariis ſuſpecta ſint, & impoſturis accenſeantur, ea eſt, quod non ſine ingenti lucro atque emolumento Auctorum fierent. Verum, ſi tanta vis huic argumento ineſt, quantam opinatur Pherepонus, videat ille, quei a ſuſpicione falſi vindicare jam poſſit tot Miracula, quae in Libris Canonicis, & veteris potiſſimum Teſtamenti habentur. Vix ullum ex iis dabit ille, quod in aliquam utilitatem cedere non potuerit ſive Auctorum, ſive Hiſtoricorum: quum ſi non aliud, exiſtimatio atque auctoritas creſceret aut ea patrantibus, aut ea pro ſua Religione narrantibus. Et quis infidelis, Phereponiano ingenio ejuſque Critica armatus, bellum iis quoque Miraculis intendere, & aut impoſturae ac impiorum ſtratagematum arguere non poſſit eorum Auctores, aut mendacii nimiaeve credulitatis eorum Scriptores? Quantum vult ille clamet, ſe in *Chriſti, & Apoſtolorum Miraculis omnia veritatis indicia* reperire: impedire non poterit, quin & in iis, & praecipue in narrationibus mirabilium antiquae Legis, fraudem Ethnicus ſuſpicetur, ubi legitimum ſuſpicandae fraudis argumentum praebeant emolumenti quaeſiti, exiſtimationis, & gloriae aucupandae indicia ſive ſuſpiciones. Equidem nolo vel uno exemplo iniquam incredulorum & perditorum hominum cauſſam juvare; ſed quei Pherepонus non juvet ſuis incautis nimiumque audacibus argumentationibus, non video. Si ergo Pherepонus Chriſtianus eſt, a Chriſtianorum Miraculis improbandis abſtineat ea ſola temeritatis plena ratione, quod iſta in lucrum aliaque emolumenta Sacerdotum vergerent. Non patitur honeſtas & ratio, ut ſine magna cauſſa alienam famam atque conſcientiam, tanti criminis, tantaeque ignominiae nota aut ſuperſtitione aſpergamus. Quanto autem minus in Ambroſium & Auguſtinum (quos ſolos nominatim Pherepонus heic inſectatur, & nos tueri ſolos volumus) temeraria iſta ſuſpicio cadere poteſt? Graviſſimi ac ſapientiſſimi viri erant. Certabat in iis cum pietate eruditio. Ignorare non poterant, quantum flagitium in oculis

lis Dei foret, quantum Religioni periculum adduceret, impoſturis operam dare, & mentiri, & fallere populos, quanquam pro vera doctrina confirmanda id fieret. Quae veri ſimilitudo, ipſos adhuc navaſſe fraudibus, & dedita opera gregem ſibi a Deo creditum fictis alerent prodigiis in tanta luce veritatis?

Heic tamen nos interpellat Phereponus, & pag. 559. Animadv. ſignificat nobis, *mendacii tam inimicum non fuiſſe Auguſtinum*, *quam volebat videri*. Quam theſim ſtatuit ille, poſtquam magna confidentia in deteriorem partem accepit quaedam Auguſtini verba, laudantis in Enchiridio. Cap. XXI. *benevolentiam*, non autem damnantis *fallaciam eorum*, *qui pro ſalute hominis mentiuntur*. Ad quae Cenſor ita ſcribit: *Videtur Auguſtinus loqui de ſalute aeterna*, *ad quam nonnullis conciliandam multi tunc temporis mentiebantur*, *innumeris Miraculis confictis*, *eum*, *ut dicebant*, *dumtaxat in finem*, *ut infideles ad fidem adducerentur*. *Eos non laudat Auguſtinus*, *ſed facile iis ignoſcit: quod frequens*, *ut quidem videtur*, *malum eſſet inter Eccleſiaſticos homines illius aevi*. At patiatur Phereponus, nos haec appellare, modeſto plane vocabulo, interpretationes hominis parum attente legentis, atque ſcribentis. Temporariam hominis *ſalutem*, non autem *aeternam* heic intelligit Auguſtinus. Si hanc, ut Phereponus ſuſpicatur, deſignare ille voluiſſet, non *pro ſalute hominis*, *ſed pro ſalute Haeretici*, *aut Haereticorum*, aut *Infidelium* dixiſſet, aut ſaltem non omiſiſſet *ſalutem* appellare *aeternam*. Aperte vero de mortali vita aliorum ſervanda ſe heic agere Auguſtinus innuit, quum utatur exemplo adulterii, quod peccatum eſſe non definit, *quamquam aliqua*, *niſi ad hoc ei conſentiatur*, *appareat amando moritura*, ut oſtendat, ne mendacium quidem licere, *quamquam pro ſalute quorumdam mentiamur*. Haec autem concinunt cum iis, quae de ſervanda hominis vita per mendacium habet vir ſanctus in Lib. de Mendacio Cap. XIII. Deinde quis ex iſtis aliiſve Auguſtini verbis, niſi reclamante ratione, argumentari poſſit, Auguſtinum tam inimicum non fuiſſe *mendacii*, quam volebat videri? Nemo ſe *mendaciis* Auguſtino magis infenſum prodidit, nemo doctius ipſo, nemo acrius, nemo religioſius *mendacia* inſectatus fuit, & peccata eſſe demonſtravit, uti ejus Libri omnino teſtantur. Et quod ſpectat ad *Mendacia*, quae ut Infideles ad Fidem adducerentur, tolerabilia viſa fuiſſe Auguſtino Phereponus ſibi perſuadet: eadem ipſa Auguſtinus aperte exſecratus eſt, & fugienda ſuaſit. In Lib. contra Mendacium Cap. I. *Quid eſt aliud*, inquit, *mentiamur*, *ut Haereticos mendaces ad veri-*

 tatem

tatem adducamus, niſi faciamus mala, ut veniant bona? Tum toto Libro id unum ſatagit, ut oſtendat, nefas eſſe mentiri, quo conſulatur aeternae hominum ſaluti. Immo omnium mendaciorum ea ſtatuit eſſe graviſſima, quae pro Religione, & in Religione fiunt. *Viderint*, inquit Cap. 18. *aſſertores defenſoreſque Mendacii* (res illi cum Priſcillianiſtis erat) *quale genus vel qualia genera mentiendi eos juſtificare delectet. Saltem in Dei cultu concedant non eſſe mentiendum; ſaltem ubi Dei nomen, ubi Deus teſtis, ubi Dei ſacramentum interponitur, ubi de divina Religione ſermo promittitur, ſive conferitur: nemo mentiatur, nemo laudet, nemo doceat, & praecipiat, nemo juſtum dicat eſſe mendacium.* Eandem doctrinam in altero Opere de Mendacio non minus dilucide ac nervoſe tradit, Cap. X. oſtendens, in rebus Fidei locum eſſe non debere mendacio; & praeter cetera haec habet: *A doctrina Religionis atque ab eis omnino enuntiationibus, quae propter doctrinam Religionis enuntiantur, quum illa docetur & diſcitur, omnia penitus mendacia removenda ſunt. Nec ulla omnino cauſſa inveniri poſſe credatur, cur in rebus talibus mentiendum ſit, quando nec ideo in ea doctrina mentiendum eſt, ut ad eam ipſam quiſque facilius perducatur. Fracta enim vel leviter diminuta auctoritate veritatis, omnia dubia remanebunt.*

Quam vellem, haec potius tam clara tam aperta conſideraſſet Phereponus, ut quae vera fuiſſet Auguſtini ſententia, ſibi conſtaret, quam in dubiis illius verbis alieniſſimam ab Auguſtino doctrinam exquiſiiſſet. Infra vero Cap. XIV. recenſet ſanctus Doctor varia *mendaciorum* genera, omniumque graviſſimum vocat, quod Religioni obeſt. *Primum eſt ad evitandum capitale mendacium* (ſunt ejus verba) *longeque fugiendum, quod fit in Doctrina Religionis, ad quod mendacium nulla conditione quiſquam debet adduci.* Et Cap. XXI. idem repetit inquiens. *Ad ſempiternam ſalutem nullus ducendus eſt opitulante mendacio. Non enim malis convertentium moribus ad bonos mores convertendus eſt.* En pura, en germana Auguſtini dogmata. Ita diſcipulus ſentiebat, quin idem ſenſerit & Ambroſius illius Magiſter, non eſt dubitandum. Quare ſi velimus, tantos viros Miracula confinxiſſe, & quidem in lucrum ac utilitatem propriam, quo nihil turpius excogitari poteſt: neceſſe eſt, ipſos mortalium & Chriſtianorum perditiſſimos, & hypocritas, & Religionis in ſpeciem tantummodo cultores prius credere. Haec enim univerſa nomina in eos conveniunt, qui tantum pro Religione ſtudium prae ſe ferentes, nihil poſtea penſi habebant, mendaciis & impoſturis operam dare, idque in

ſui

Digitized by Google

ſui commodum ac utilitatem facere, & Religionem praeſentiſſimo periculo exponere, & fallere populos ac Superſtitionem adducere, & nulla deinde ad errores populi a ſe corrupti auferendos, fraudis ac poenitentiae ſuae veſtigia relinquere, & quidem pro crimine, quod ipſi certe non ignorabant capitale plebique perniciofiſſimum, ſibique a Deo ſine publica poenitentia minime condonandum. Verum quis ex meris tantum ſuſpicionibus fallacibuſque conjecturis tam abominanda ac inuſitata opinetur de viris, quos nulla non admirata eſt aetas, doctrina pariter ac ſolidiſſimis virtutibus, & ſanctiſſimo potiſſimum Religionis zelo, conſpicuos atque ſpectatiſſimos? Quaenam Criticae Leges iniquiſſimis hujuſmodi opinionibus faveant, equidem non video. Immo totus Criticorum chorus clamet, incredibile plane eſſe, hoc hominum graviſſimorum genus in ea vitia deflexiſſe, atque ad eas artes ſe contuliſſe, quibus hominum deterrimi impie ſibi lucrum comparant & Religionem produnt. Numquid vero hiſce dolis indigebat Ambroſius, ad *plebeculam in officio continendam*, uti Phereponus ait? Ab ore Ambroſii totus populus mediolanenſis pendebat, ſeque paratiſſimum ad dandum pro Fide Majorum ſervanda jugulum non ſemel oſtenderat. Multoque minus ad auctoritatem atque exiſtimationem ſuam, Fidemque Catholicam protegendam atque augendam haec figmenta ſibi concinnanda cenſuit Ambroſius, quum tanta exiſtimatio atque auctoritas illi eſſet, ut ei propterea apud Imperatorem invidiam quotidie facere non ceſſarent Ariani. Deinde vir intrepidus, & invicta conſtantia celebris, & mori, quam foedari, toties paratius, ut ſeſe atque Eccleſiam florentiſſimam minis Haereticorum eriperet, ad exſecrandum illud ſtratagema nunquam confugere ſuſtinuiſſet.

Accedit, quod Miracula ab Ambroſio atque Auguſtino memorata nullas impoſturae notas ſecum adferunt; immo tot habent veritatis indicia, ut quando ea falſi poſtulare aut ſuſpicari liceat, nihil certi jam ſuperſit in humana divinaque Hiſtoria, nihil quod fraudem & mendacium redolere non poſſit. Divino monitu revelata ſunt Ambroſio ſacra corpora Gervaſii ac Protaſii. Juſſit ille in media Baſilica ante cancellos ſanctorum Felicis atque Naboris eruderari terram, formidantibus Clericis, ne ſpes Ambroſii fruſtraretur. Signa Martyribus convenientia apparuerunt; deinde ipſa Martyrum oſſa, & ſanguinis plurimum in ipſo tumulo. Quum ſacra pignora transferrentur, caecus *Civitati Mediolanenſi* notiſſimus viſum, debiles non pauci ſalutem ad contactum ſanctarum veſtium recuperarunt,

pulſi-

pulſique Daemones de multorum corporibus. Tota legatur Epiſtola Ambroſii 22. ad Marcellinam ſororem Claſſe I. & ubi affectus abſint, nihil a ſtratagemate ac fraude remotius apparebit, contra quam Cenſori videatur. Ceterum non diſſimulabo, Arianos tum temporis adeo evidenti luce perculſos, eo ſtatim confugiſſe, ut & Martyres & Miracula negarent. Facile valuit apud noſtrorum temporum Novatores eorum calumnia, quum nempe ſtatutum fuit ſanctorum Reliquiis denuntiare bellum. Multo plus etiam valuit apud Pherepo-num, qui Arianos ipſos eorumque dogmata ſibi cordi plurimum eſſe non ſemel prodidit. Sed juvat heic tantiſper immorari, dum aliqua ſaltem ex parte palam fiat, quam ſine ratione ac pudore nunc inſtauretur vetuſta ejuſmodi cantio.

Protaſii & Gervaſii Martyrum ut nomina, ita etiam ſepulcra incognita erant, in tantum ut ſupra ipſorum ſepulcra ambularent omnes, qui vellent ad cancellos ſanctorum Naboris & Felicis pervenire. Utor verbis Paulini illius, qui Ambroſii Vitam memoriae prodidit, & oculatus omnium teſtis fuit. Illic ergo reperta ſunt ſacra corpora, ubi fraus praecedere niſi difficillime non potuit. Nam quis loci ſuperficiem non noverat, ac ſaepe veſtigiis ((a) non) terebat? quis dum ruderari terram cerneret, ſigna aliqua impoſturae non collegiſſet? Clero ac populo praeſente peracta ſunt omnia. Subſequuta deinde Miracula Ambroſius his refert verbis, concionem ad populum habens: *Cognoviſtis, immo vidiſtis ipſi multos a Daemoniis purgatos; plurimos etiam, ubi veſtem ſanctorum manibus contigerunt, iis quibus laborabant, debilitatibus abſolutos: reparata vetuſti temporis Miracula, quo ſe per adventum Domini Jeſu gratia terris major infuderat; umbra quadam ſanctorum corporum pleroſque ſanatos cernitis.* Si quid ſinceritatis ac bonae fidei eſt, videat Phereponus, quei negare iſta poſſit. Oculis ſuis Mediolanenſis Populus viderat tot aegros ac debiles priſtinae ſaluti divinitus reſtitutos. Fidentiſſime id palam Ambroſius repetit. Quis credat, haec omnia commenta, fraudes ac illuſiones fuiſſe? Num adeo ſtupidi ac bardi tum fuere populi, ut ſibi haec obtrudi paterentur, & ſuoſmet oculos Miraculorum & curationum teſtes appellari audirent, quae tamen ipſi nequaquam aſpexiſſent? Num impudens adeo Epiſcopus, ut tanta ſecuritate coram tot teſtibus appellatis rem inviſam viſam pronuntiaret? Ceteris autem curationibus praeſtitit, ac illuſtrior fuit, uti dicebam, ab homine Urbi ampliſſimae notiſſimo depulſa caecitas. Quum ſacra Marty-rum

(a) Addita nuper particula negativa.

rum corpora (utar Auguſtini teſtis oculati verbis Lib. 9. Cap. 7. Conf.) *propalata & effoſſa digno cum bonore transferentur ad Ambroſianam Baſilicam, non ſolum quos immundi vexabant ſpiritus confeſſis eiſdem Daemonibus ſanabantur, verum etiam quidam plures annos caecus civis, Civitatique notiſſimus, quum populi tumultuantis laetitiae cauſſam quaeſiſſet atque audiſſet, exilivit, eoque ſe ut duceret, ſuum ducem rogavit. Quo perductus, impetravit admitti, ut ſudario tangeret pheretrum. Quod ubi fecit, atque admovit oculis, confeſtim aperti ſunt.* Eadem repetit Aug. Lib. 22. Cap. 8. de Civ. Dei, illudque Miraculum ait *ad multorum notitiam potuiſſe pervenire, quia & grandis eſt Civitas, & ibi erat tunc Imperator, & immenſo populo teſte res geſta eſt, concurrente ad corpora Martyrum Protaſii & Gervaſii.* Vide & Lib. de Unit. Eccl. Cap. 17. At Ariani caecum illuminatum negabant. Nempe homines in Catholicam Eccleſiam odio internecino excaecati, homines pauci numero prae immani Catholicorum teſtium multitudine, homines plerique in Urbe Mediolanenſi hoſpites, illuc ab Ariana Auguſta perducti, qui caecum hominem nequaquam, aut non ſatis perſpectum habebant. Contra Catholici innumeri, Civeſque Mediolanenſes, tot annos antea hominem probe agnoverant, viderant, aluerant caecum, & luce ad Martyrum corpora repente donatum cognoſcebant, videbant, affirmabant. Utri quaeſo parti fides adjungenda? Unquamne credibile ſit, tantum Populum, per tot annos, eaque potiſſimum occaſione fuiſſe deceptum, ac tandiu credidiſſe aut caecum, qui non erat, aut ei reſtituta lumina, quae clauſa tenebriſque obſita adhuc erant? Si haec devorare queunt Haeretici, neſcio quid in poſterum credibile non ſit, immo neſcio quid amplius credendum ſit.

Porro audiamus, quam nervoſe ac ſapienter invidentiam Arianorum, & renovatam nunc calumniam Ambroſius ipſe jam tum repulerit in laudata Epiſtola 22. Claſſe I. olim 54. *Negant*, inquit, *caecum illuminatum; ſed ille non negat ſe ſanatum. Ille dicit: Video, qui non videbam. Ille dicit: Caecus eſſe deſivi, & probat facto. Iſti beneficium negant, qui factum negare non poſſunt. Notus homo eſt, publicis, quum valeret, mancipatus obſequiis, Severus nomine, lanius miniſterio. Depoſuerat officium, poſtquam inciderat impedimentum. Vocat ad teſtimonium homines, quorum ante ſuſtentabatur obſequiis: eos indices ſuae viſitationis arceſſit, quos habebat teſtes & arbitros caecitatis.* Sub haec opportune Arianos Judaeis comparat, pari impudentia calumniantibus atque negantibus evidentia Chriſti

ac

ac Apoſtolorum prodigia. Et profecto, poſtquam Phereponus ejuſque ſodales, Ambroſiani caeci *Miraculum ſtratagema* nuncupare fas putant, quomodo & increduli non idem quoque dicere ſibi licitum arbitrentur de caeco Evangelico? *Interrogabant*, inquit Ambroſius, *Judaei parentes, quomodo videt filius veſter? Quum ille diceret; Caecus quum eſſem, modo video. Interrogate alios, ſi mibi non creditis. Interrogate extraneos, ne adſtipulari mibi parentes putetis. Deteſtabilior iſtorum, quam Judaeorum pertinacia. Illi quum dubitarent, vel parentes interrogabant. Iſti occulte interrogant, palam negant, jam non operi increduli, ſed auctori.* Verum excuſatione etiam minus digni ſunt nuperi Hagiomachi, quam veteres Arii & Eunomii ſectatores. Iſti enim recentiores poſt jam repreſſas evidentia rei illorum calumnias, ex putidis adhuc ſuſpicionibus teſtatiſſima ea prodigia ludibriis & dolis accenſere pergunt. Si locum fraus habuit in illa Inventione, in iis Martyribus, atque Miraculis: quei tam felix fraus eſſe potuit, ut detegi nunquam potuerit, eamque deprehendere nunquam licuerit Arianis praeſentibus? Sine multorum ope neque Inventio, neque Miracula confingi potuere. Sine totius Populi conſpiratione caecus ſimulari non poterat ſubita oculorum luce donatus. Ariani tum rerum potiebantur; praeſentes erant. Imperatoris auctoritate in ſuae Haereſis patrocinium abutebatur praeſens & ipſa Juſtina Auguſta. Quis commodior locus, quodnam opportunius tempus, quo impoſturam ac figmenta Ambroſii detegerent Ariani; atque aeterna ignominia Epiſcopum ejuſque Eccleſiam operirent, ſuam vero Fidem ab eo periculo vindicatam glorioſius extollerent? Poterant minis, tormentis, ac praemiis extorquere veritatis confeſſionem a Severo, totque aliis, quos ab Ambroſio pecunia corruptos dictitabant. Neceſſe eſt veritas & evidentia Miraculorum longe fortiores fuerint, quam Arianorum maligni conatus atque calumniae. Neque porro ſegnes in inquiſitione rei ac teſtium fuerunt Haeretici. *Iſti occulte interrogant, palam negant*, inquit Ambroſius. Immo tanta fuit vis & lux veritatis, ut factum ipſum negare ne ipſos quidem Arianos potuiſſe, ſanctus vir innuere videatur.

Quae vero hactenus dicta, (a) vim quoque habere debent pro tuenda veritate compluriurn aliorum prodigiorum, quae ſanctorum Martyrum & Confeſſorum ope variis temporibus peracta narrantur a graviſſimis Epiſcopis, & oculatis atque incorruptis viris, & a prudentibus Hiſtoricis, quos neque ab ignorantia, neque a nimia cre-

(a) Al. *valere quoque debent.*

Digitized by Google

credulitate neque a pravis affectibus ad ea confingenda, temereve credenda fuiſſe pertractos appareat. Non enim heic agitur de univerſis Miraculis a cenſura vindicandis, quae neque Eccleſia probavit, & quae credere vel non credere nihil refert, & quorum non modicam partem ab hominibus nullius judicii ac nominis, dubiaeque ac ſubleſtae fidei, litteris proditam Catholici ipſi aut abjiciunt, aut ſibi tam facile credendam non putant. Miracula tantum defendimus teſtatae fidei, & ad ſanioris Criticae leges exacta. Ita nemo niſi petulans fidem illis prodigiis negabit, quae ſanctus Auguſtinus in Lib. 22. de Civit. Dei refert, quum ex iis pleraque ab omni fraudis ac fabulae ſuſpicione longe abſint. Alia contigiſſe Miracula ad Sanctorum tumulos atque Reliquias, teſtantur Baſilius, Gregorii duo, Nazianzenus & Nyſſenus, Hilarius, Hieronymus, Chryſoſtomus, Iſidorus Peluſiota, Baſilius Seleucienſis, Theodoretus, Maximus Taurinenſis, Aſterius Amaſenus, Aeneas Gazaeus, ut innumeros alios Epiſcopos & Patres praeteream. Rei ſeriem non ab incertis rumoribus, ſed aut oculis ſuis ipſimet, aut ab aliis fide digniſſimis teſtibus acceperunt. Tales Eccleſiae proceres mentitos heic omnes fuiſſe, & in impoſturas conſenſiſſe, fidem omnem ſuperat. Falſa ac temere credita poſteris narraſſe, incredibile pariter eſt. Certe ab his erroribus atque criminibus ſua ſe auctoritate, doctrina, integritate vitae, prudentia, ac zelo Religionis, facile ipſi defendunt, & iniquiſſimas Haereticorum ſuſpiciones avertunt.

Sed mihi temperare non poſſum, quin inſigne illud argumentum commemorem, quo ſibi viſus eſt Phereponus Hiſtoriam ſanctorum Martyrum Protaſii ac Gervaſii enervare poſſe. Ait enim, ita Ambroſium rem deſcribere, ut narrationem ſuſpectam reddat. *Invenimus*, inquit Ambroſius, *mirae magnitudinis viros duos, ut priſca aetas ferebat. Quae vero aetas? Heroicane, poſtquam homines decreſcere coeperunt?*

Nam genus hoc vivo jam decreſcebat Homero.

An etiam tribus ſaeculis, quae a Chriſto nato ad Conſtantini tempora fluxerunt, grandioris erant ſtaturae homines, quam quarto aut quinto ſaeculo? An auguſtior erat ſtatura Martyrum, quam aliorum, aut major fiebat poſt mortem? Nemo, ut opinor, credet. At nemo etiam, ut opinor, non miretur, Pheréponum Chritices peritum, & non vulgaris ingenii hominem, tam levia nobis propinaſſe. Sed quid non facit litigandi prurigo? Quando ſolida argumenta deſunt, verba

ſaltem ac ſophiſmata dentur. *Ante annos prope mille, vates ille Homerus non ceſſavit minora corpora mortalium, quam priſca, conqueri:* ſunt Plinii verba Lib. 7. Cap. 16. Nat. Hiſt. Id quoque Juvenalis a Pherepono laudatus, Solinus, Phlegon, ſanctus Auguſtinus, aliique Scriptores memoriae tradidere. Virgilius etiam Lib. 12. Aeneid. de ingenti ſaxo, quod Turnus in Aeneam intorſit, haec habet:

Vix illud lecti bis ſex cervice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Ea itaque opinio invaluerat, procerioris ſtaturae omnes fere homines fuiſſe Heroicis, quam ſubſequutis temporibus. Et fidem opinionis conciliabant corpora mirae magnitudinis ſubinde humi reperta, de quibus legendi Plinius ipſe, Virgilius in Georg. Pauſanias, Plutarchus, Gellius, & alii, immo recentiores etiam Scriptores; nam & proxime praeteritis ſaeculis eorum quaedam deprehenſa fuerunt. Aliqui, ſed admodum rari, ſubinde viſi, qui ad gigantaeam molem excreſcerent, iique idcirco priſcae aetatis hominibus dicebantur ſimiles. Ad eum ergo morem reſpexit Ambroſius. Quum ſacra Martyrum corpora recens effoſſa communem hominum ſtaturam multum excedere vidiſſet, talia & ipſe appellavit, qualia priſcae aetatis corpora fuiſſe ferebantur. Quid ergo heic ſibi velit Pherepônus, nemo facile intelligat. An Homericae opinioni ſeſe opponere? Id per nos ipſi liceat. Non idcirco minus verum erit, inuſitatae magnitudinis fuiſſe corpora Gervaſii ac Protaſii? Iſtamne ſacrorum Martyrum proceritatem in dubium revocare? At innumeri Mediolanenſes praeter Ambroſium ejus rei teſtes fuerant, quibus per duos dies Martyrum oſſa expoſita ſcimus. Num dubitat, an primis tribus a Chriſto nato ſaeculis ejus proceritatis homines exſiſtere potuerint? Certe Pherepônum de hac re dubitare quamplurimi Hiſtorici non ſinunt, atque experientia ipſa; nam raros quidem, ſed tamen aliquos, ſaeculo quovis, hujus ſtaturae homines vixiſſe conſtat. Auguſtinus ipſe Ambroſii aequalis Lib. 15. Cap. 9. de Civit. Dei affirmat, ſe incredibilis magnitudinis oſſa vidiſſe. Tum haec addit: *Noſtris temporibus rari quidem, ſed nunquam ferme defuerunt, qui modum aliorum plurimum excederent.* Numquid tandem ſuſpicatur Pherepônus, ab Ambroſio corporum illorum magnitudinem tanquam caeleſte prodigium atque myſterium venditatam fuiſſe? Ille hercle inſulſus & ridendus, qui Ambroſium adeo infantem atque delirum ſuſpicari audeat. Quae Martyrum ſtatura foret, & an illa major poſt mortem

fieret,

fieret, certe non ignorabat vir magnus, qui nempe Romae & alibi innumera conſpexerat martyrum oſſa. Neque ab ullo docendus erat, aliane hominum ſtatura fuerit tribus primis Chriſtianae Epochae ſaeculis, quam ſaeculo ſuo, quum priſcae duntaxat aetati, videlicet temporibus ante Homerum tranſactis, proceritatem corporum, tanquam rem cunctis hominibus eo aevo communem, ipſe tribuat. Nullum heic ergo myſterium, nullum caeleſte Miraculum Ambroſius conſiderat; ſed quia rarum eſſe noverat, ſaeculo ſuo homines reperire tantae proceritatis, quanta in Martyrum illorum corporibus apparuerat, raram hanc iſtorum qualitatem tacendam non putat, illamque quaſi obiter memorat. Solus cavillator alia in Ambroſii verbis ſomniare poterat; ſolus peſſimus Logicus affirmare, Ambroſium ipſum narrationem ſuam ſuſpectam reddidiſſe.

Graviora in ſpeciem videntur, ſed aeque imbecilla ſunt & confidentiae plena revera, quae poſthaec ſubdit Phereponus. E daemoniacis ad ſacra λείψανα confluentibus, nonnulli contra Arianos, eorumque haereſim clamarunt. Id Herculeum Ariſtarcho fulcrum eſt, ut ſub aliorum ſententia dicat, non amplius eſſe dubitandum, quin Ambroſius rete illud per fraudem concinnarit. *Lege*, inquit, *cetera, ubi torti Diaboli, ope borum Martyrum, Arianos opportuniſſime damnant; nec amplius miraberis eſſe, qui ſtratagema hoc Ambroſianum fuiſſe cenſeant, quo plebem ſibi devinciret, Juſtinamque & Arianos perterrefaceret, excogitatum.* Gemina huic argumentationi ſunt, quae ipſe alibi diſſerit, ideo ementita appellans ad Martyrum tumulos peracta Miracula; quod iſta Superſtitioni propagandae inſervirent. Verum quidnam aliud hoc eſt, quam obvias quaeſtiones e praejudicatis opinionibus, quanquam falſis, confidentiſſime dirimere? quod quantum a ratione abhorreat, non ita pridem edidiciſſe Phereponum ipſum arbitror. Quum animo iſtius antea inſederit, Superſtitionem eſſe ſacrarum Reliquiarum cultum? (qua in opinione reliquos Novatores concordes habet), immo etiam crediderit, Arianos, quamvis tot Conciliis & rationibus profligatos, propius ad veritatem, quam Catholici, acceſſiſſe: non immerito ſe inde argumentari ita poſſe ſibi perſuaſit: ergo Miracula ad Sanctorum Reliquias confici nequeunt; ergo divinitus extorqueri a Daemonibus confeſſio non potuit adverſus Arianos; ergo nonniſi fraudulentis artibus Ambroſii, tota illa ſcena peracta eſt. Quid, ſi falſiſſimae forent, ut eas eſſe nos reipſa dicimus, praeceptae animo Phereponi opiniones? Nonne tota illius machina e veſtigio ruit? & potiſſimum quum nulla veriſimilitudo

ſit, ea Miracula conficta fuiſſe, aut potuiſſe confingi? Nam, quod eſt *ad plebem ſibi devinciendam* Arianiſque timorem incutiendum, jam vidimus, Ambroſii auctoritatem, ſapientiam, pietatem, atque conſtantiam tam periculoſis ac impiis non indiguiſſe praeſidiis; ipſumque, etiamſi indiguiſſet, non fuiſſe uſurum ad Fidem tuendam, quam ſanguine & veritate, non pravis artibus atque impoſturis propugnandam eſſe ſciebat.

Ergo nudam, ac inanem, nulliſque ſolidis rationibus ſtipatam, immo temerariam quoque & impiam eſſe, ſuſpicionem ſuam, Phereponus ipſe, ſi Criticus bonus, ſi Chriſtianus eſt, deprehendet. Quaenam enim narrationes, quae facta vultum veritatis amittere jam non poſſunt, ſi tantam vim habere debet haec argumentandi ratio? Videlicet Auctori aut Hiſtorico id utilitati, atque exiſtimationi eſt: ergo confictum id, falſumque eſt, aut certe in Auctore, ſive in narrante fraudem ſuſpicari licet. Si valere debent hujuſmodi ſuſpiciones, Ethnicorum nomine impoſturae notam pariter objicere poſſit Phereponus Tertulliano, Origeni, Cypriano, Lactantio, & ceteris Chriſtianae Fidei defenſoribus, qui confeſſione Daemonum in Ethnicos ipſos tam ſaepe utuntur. Quid autem Scriptores illos ab hujuſmodi accuſatione defendit, quod ſimiliter in Ambroſii defenſionem non congruat? Deinde nonne Chriſti ac Apoſtolorum prodigia ad ſanctiſſimae doctrinae veritatem confirmandam, & Chriſti miſſionem probandam adhibita fuere, ut habetur Jo. V. 36. X. 38. & XIV. 12.? Mirabiliter igitur Chriſto, ejuſque cauſſae prodigia per ipſum patrata inſerviebant. Quid ſi incredulus quiſpiam ſtratagemata & illa ſuſpicetur, quibus Judaicam plebem ſibi Chriſtus devinciret, ac Phariſaeos ſibi infenſiſſimos de auctoritatis ſolio dejiceret? Id quidem jam faciet incredulus, auctore ac praeceptore Pherepono; ſed iniquiſſime faciet. Multo etiam magis inſtabit iſte; nam & in Evangeliis Marci & Lucae Daemones mali ſe ab Jeſu tortos conqueruntur, ejuſque caeleſtem potentiam fatentur, Filiumque Dei altiſſimi appellant. Nolebant his habere fidem pervicaciſſimi Judaei, quorum patrocinium quis non videat a Pherepono incautiſſime tandem ſuſceptum, & perfidiam excuſatam? Poterant enim & illi objicere adverſus Chriſti prodigia, quae Phereponus contra Ambroſii Hiſtoriam objecit. Sed tam illi temere ac perperam egiſſent, quam iſte. Hujuſmodi quippe ſuſpiciones quando gravioribus aliis malae fidei indiciis deſtituuntur, & praecipue quum ab aliis refelluntur graviſſimis bonae fidei indiciis, id unum praeſtare poſſunt, ut in ſuſpicioſis homi-

hominibus malignitatem, livorem, & obfirmatum contra veritatem animum prodant.

Pherepono itaque nos non injuria crimini vertimus, quod arma Ethnicis atque incredulis miniſtret. Quod Religioni & Eccleſiae Chriſtianae eripiat potentiſſimum illud argumentum Veritatis e Chriſti, Apoſtolorum, aliorumque Sanctorum hominum prodigioſis operibus petitum. Quod ſuſpecta faciat tum ad mortui Eliſaei cadaver in veteri Foedere peractum inſigne Miraculum, de quo in Lib. IV. Regum mentio habetur, tum curationum prodigia in novo Foedere facta per Pauli ſudaria ac ſemicinctia aegris admota, dum eadem mirabilia ad ſacra quoque Martyrum oſſa, teſtibus viris incorruptis facta, fieri ipſe poſſe negat, virtutemque ejiciendi Daemones, a Chriſto Sanctis ſuis in Evangelio promiſſam, ſuſpectam ipſe faciat. Crimini etiam vertimus, quod ex meris tantum ac fallaciſſimis ſuſpicionibus denigrare ac lacerare famam non erubeſcat virorum graviſſimorum, & omnium fere ſanctorum Patrum, quos quum ille Impoſtores velit, neſcio cui amplius in poſterum credendum ſit, & neſcient increduli, quid amplius putandum ſit de Religione & Eccleſia Chriſti. Propterea prudentiae, famae ac Religioni ſuae melius conſuluiſſet Phereponus, ſi ab hiſce abſtinuiſſet, quae quid ab ejus Critica aliis in locis ſperandum ſit, ſatis oſtendunt. Sed nos jam alia exſpectant & vocant.

CA-

Digitized by Google

CAPUT DUODECIMUM.

Cultus Religioſus, Angelis ac beatis hominibus adhibitus, contra Phereponum defenditur. Superſtitionis ſuſpicio fruſtra heic a Pherepono injecta. Preces pro piis defunctis auctoritate Scripturae ſanctae Traditioniſque nituntur. Non aliter ſentit ſanctus Cyprianus, cui Tertullianus praeivit. Votum ſacrae Virginitatis praeſtantius, quam Nuptiae. Phereponi objectiones repelluntur. Apoſtoli apertum ſuffragium pro Dogmate iſto.

NON ſolis Sanctorum Miraculis, ſed eorum etiam cultui religioſo bellum indicit Batavus, ſive Tigurinus Cenſor: quodque mirandum magis eſt, id facit auctore ipſomet Auguſtino. Dixerat hic in Lib. de vera Relig. Cap. 55. de Angelis loquens: *Honoramus eos caritate, non ſervitute; nec eis Templa conſtruimus, nolunt enim ſe ſic honorari a nobis*, &c. Phereponus iſta expendenda relinquit iis, qui volunt Angelos cultu δουλείας, hoc eſt *ſervitutis, coli. Videant* (inquit pag. 485.) *quomodo ſe ſentire & loqui cum Auguſtino, dicere poſſint*. At quantopere cum Auguſtino conſentiant Catholici in colendis quum beatis Angelis, tum reliquis Sanctis, ipſe Phereponus nullo negotio didiciſſet, niſi ea tantum corrogaret, quae ſuo ſunt conſentanea ingenio. Agit heic Auguſtinus de illa *ſervitute*, quae ſupremum Numinis cultum ſignificat, atque a Graecis appellatur λατρεία. Non autem negat, alterum illud *ſervitutis* genus, cui δουλεία nomen eſt, a mortalibus exhiberi debere caeli proceribus, & certiſſimis Dei amicis. Audi Auguſtinum Lib. 10. Cap. 1. de Civ. Dei: Λατρείαν, inquit, *noſtri, ubicumque ſanctarum Scripturarum poſitum eſt, interpretati ſunt ſervitutem. Sed ea ſervitus, quae debetur hominibus, ſecundum quam praecipit Apoſtolus, ſervos dominis ſuis ſubditos eſſe debere: alio nomine Graece nuncupari ſolet.* Λατρεία *vero, &c. aut ſemper, aut tam frequenter, aut paene ſemper, ea dicitur ſervitus, quae pertinet ad colendum Deum*, &c. Idem aliis verbis alibi ſcribit, ſed potiſſimum Lib. 20. contra Fauſtum Cap. 21. ubi ſimul docet, colendos eſſe religioſo cultu beatos Dei famulos. *Illo cultu*, inquit, *qui Graece* λατρεία *dicitur, Latine uno verbo dici non poteſt*,

quum

Digitized by Google

quum ſit quaedam proprie Divinitati debita ſervitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi unum Deum. De ſanctis vero Martyribus ita loquitur: *Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis; quo & in hac vita coluntur ſancti homines Dei*, &c. Erigere Templa, offerre ſacrificium, aliaque hujuſmodi, uni reſervata Deo, neſas eſt impendere in Angelorum Martyrumque cultum, ſed aliam *ſervitutis* honorariae ſpeciem, quam *Duliam* appellamus non prohibemur, ſed jubemur praeſtare Sanctis quos tamen conſervos Dei ſi ſimul agnoſcimus. Cui hoc nomen non arrideat, alio utatur, dummodo rem teneat.

Quod vero Phereponus ſubdit, nimirum jam Auguſtini aevo quaedam coepta eſſe fieri, quae quanquam a prudentioribus damnata, paulatim intromiſſa fuere; inquit enim idem Auguſtinus in Lib. 1. de Morib. Eccl. Cathol. Cap. 34. *Novi multos eſſe ſepulcrorum, & picturarum adoratores:* haec, inquam, Phereponi monita, neſcio quid prodeſſe poſſint Novatorum ſcholae. Nam quis certo affirmare poſſit, Auguſtinum ibi de ſepulcris & picturis Chriſtianorum loqui, & non potius de Paganorum? Quod ſi de Chriſtianis talia inter ſuos agentibus ſcribit Auguſtinus: quid mirum? Superſtitio locum habere potuit ac poteſt in Eccleſiae Catholicae ritibus, ac praecipue in Sanctorum atque Imaginum cultu, dum Fideles ſint quidem, ut ipſius Auguſtini verbis utar, *profeſſores nominis Chriſtiani, ſed profeſſionis ſuae vim neſcientes, neque exhibentes*. Ab his arceſſendam non eſſe doctrinam Orthodoxae Religionis, neque ex iſtorum exemplo expendendam eſſe praeſtantiam Catholicae Eccleſiae, rectiſſime ajebat Auguſtinus in eo Libro. Id & nos nunc repetimus. Quod faciendum & credendum praeſcribit Eccleſia noſtra, hoc intuere, non vero quod in iſta Eccleſia fit, aut creditur ab imperitis & impiis. In eo veritas & ſanctitas; in hoc ſuperſtitio & falſitas. Et revera ipſemet Auguſtinus tum alibi, tum Lib. 8. Cap. ult. de Civ. Dei, Memorias, ſive Sepulcra Martyrum, & eorum Reliquias honorandas eſſe docet; ſignificatque apertiſſime, qualis opinio induenda ſit Catholicis, quum quaedam in honorem cultumque Martyrum fiunt. Ea autem Auguſtini verba quum in oculos & ipſius Phereponi incurrerint, non ſine aliqua animadverſione dimittenda eſſe ipſe judicavit. Inquit igitur pag. 581. *At pompa qua ferebantur Reliquiae, honor qui iis genuum flexione deferebatur, invocationes Sanctorum, &c. perſuadebant Ethnicis, Martyres coli, quaſi quoddam genus inferiorum Deorum*. Tum addit, neque Ethnicos multum a vero aberraſſe; nam & Chriſtianos

non-

nonnullos offendebat hic idem cultus. Quamobrem cenſet, Auguſtinum heic Rhetorum more, diſſimulatis his, quae ab Ethnicis objiciebantur, reſpondiſſe. Nonnullorum Chriſtianorum nomine, quos male habebat Martyrum cultus, unum Vigilantium, & alterum Eunomium indicare voluiſſe, ac potuiſſe, Phereponus mihi videtur. At quota, quaeſo, Chriſtianorum pars duo homines ſunt; & quales, amabo, ut eorum ſuffragium univerſae Chriſtianorum Eccleſiae opponi poſſit? Nil facilius, quam in quacumque Republica duos, immo etiam plures invenire, quibus faſtidio ſint patrii mores, ſuaeque Religionis ritus. Atqui hujuſmodi faſtidioſos, & audaciſſimos homines ſtatim compreſſere viri ſanctitate atque eruditione clariſſimi, quibus certe ignotum non erat, quid eſſet Deo, quid beatis ejus famulis debitum, & quid foret Idolorum, Deorumque ((a) falſorum) cultus.

Subit autem Cenſoris noſtri confidentem eloquentiam demirari, quando is diſſimulatam ait ab Auguſtino Ethnicorum hac in re accuſationem, idque Rhetorum more. Nam quid aliud in eo Cap. ultimo Lib. 8. de Civ. Dei praeſtat Auguſtinus, quam oſtendere, quantum interſit inter cultum divinum hominibus mortuis ab Ethnica Superſtitione delatum, & religioſum honorem delatum Martyribus a Religione Chriſtiana? Primo differre ait honorum & rituum genus; nam & Sacrificia & Delubra mortuis offerebant Ethnici, a quo tanquam a peculiari Divinitatis ſigno abhorrebat Chriſtiana Reſpublica. Deinde oſtendit, ab animo illorum differre omnino in iis ritibus atque honoribus animum iſtorum. Ethnici tanquam Deos veros, & adoratione uni Deo debita, ſuos mortuos proſequebantur; Chriſtiani contra nunquam ſuos mortuos apotheoſi donarunt, nunquam Deos cenſuere; & quos honores habuere ſuis Martyribus, fuere quidem ſigna religioſae venerationis, non autem divini cultus, & mentis ad Latriam propenſae. Animus autem atque intima perſuaſio ea eſt, quae ritus & ſermones honoris cauſſa conceptos ad bonum aut malum trahit. Decernere vero, qui ritus ſuperſtitioni aut verae pietati conveniant, quive tolerandi ſint & probandi, aut improbandi, ſive non ferendi, ad Eccleſiam, & ad Apoſtolicam Sedem pertinet. Et hanc in rem volo Phereponus noſter audiat, quid forte Theophilus quidam Alethinus (hominem puto perquam carum Pherepono ipſi) ſcripſerit in notulis ad Tom. 3. Theolog. Dogm. Dionyſii Petavii, Lib. 15. Cap. 2. de Incarn. *Ut verba*, inquit, *valent uſu, ita & geſtus, qui modo ſunt civiles, modo religioſi, pro* [illegible]

tempo-

(a) Addita nuper vox *falſorum*.

temporibus & locis, poſſuntque Deo colendo & hominibus aeque pro conſuetudine adhiberi. At interna illa adoratio, qua id quod colimus, conſideramus ut unicum ac ſummum Numen, propter eaque reveremur ac precamur, ad unum illud Numen pertinet. Sed poſſunt eſſe: & ſunt alii inferiores cultus, dignitati rei quae colitur, attemperati, abſque idololatria ulla. Quod ſemper probe obſervandum. Vide & ibi Petavium.

Auguſtinus ergo in eo loco poſtquam dixit, honorari quidem Martyres eorumque Memorias, a Chriſti fidelibus Ethnicorum accuſationem atque ſuſpicionem omnem evertit, monens, neque Sacerdotibus, neque Templis, neque Sacrificiis (quae uni Deo tantummodo ſunt debita) honorari ſanctos Martyres; reliqua vero venerationis ſigna eiſdem exhibita, ex obſequio religioſo, non autem ex opinione Divinitatis deſcendere, immo in ipſius Dei gloriam concedere, quicumque honor Sanctis defertur. Quod quum dicit, occupat una reſponſione, quidquid unquam aut objecerant, aut objicere poterant Ethnici adverſus Martyrum cultum. *Quaecumque*, ait, *adhibentur religioſorum obſequia in Martyrum locis, ornamenta ſunt Memoriarum, non ſacra, vel ſacrificia mortuorum, tanquam Deorum.* Dixerat ſupra: *Honoramus Memorias eorum tanquam ſanctorum hominum Dei, &c. ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum adhortemur*, &c. Quapropter quid objicere Ethnici potuerant, aut poterant, ut apud Chriſtianos polytheiſmum oſtenderent, quod ſuo ſermone & explicata mente Chriſtianorum, Auguſtinus jam non contriverit? Et ne quis Martyres ſaltem *quaſi quoddam genus inferiorum Deorum* coli putaret, addidit ille: *Non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus.* Et infra. *Nos itaque Martyres noſtros nec divinis honoribus, nec humanis criminibus colimus, ſicut colunt illi Deos ſuos*, &c. Quod Auguſtinus olim pronuntiabat, nunc etiam Eccleſia Catholica profitetur, Idololatriae a noſtrorum temporum Haereticis inſimulata, ſed ab hujuſmodi calumnia vel a ſinceriſſimis inter ipſos Haereticos jamdudum liberata.

Ab Angelis aliiſque beatis caeli civibus ad reliquos Chriſtianos, qui deceſſerunt in ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis, tranſit Phereponus noſter; atque ut illis religioſum honorem habendum negat, ita iſtis nihil prodeſſe Fidelium preces affirmat. In Lib. de Cura pro mortuis habenda auctor eſt S. Auguſtinus conſueviſſe Chriſtianos offerre Deo preces pro mortuis fidelibus, quod officium

Digitized by Google

ipſis profuturum ſperabant apud Deum. Phereponus heic inſurgit, inquiens: *Sed locum aliquem Scripturae, aut revelationem certam hanc in rem proferri oportuit; qui enim norat Auguſtinus hoc velle Deum, ut preces Eccleſiae proſint poſt mortem nonnullis, quum altum ſit ea de re ſilentium*, &c. *Non enim ſatis eſt ut poſſit hoc fieri; quam multa enim Deus non vult, quae potuiſſet velle?* Sed Auguſtinus laudaverat locum II. Machab. XII. 43. ubi *legimus oblatum pro mortuis ſacrificium*. Nihil refert: pergit enim Phereponus interrogare: *Sed ubi Lex talia ſacrificia juſſit, aut ubi Deus ſe adinventis ab hominibus ſacris propitium fore promiſit?* Percontor ego a Pherepono, utrum ſibi computentur inter Canonicas Scripturas priores duo Machabaeorum Libri, an non. Si poſtremum, videat ille, quei tot alios divinarum Scripturarum Libros demonſtrare contra gentem incredulam poſſit caelo probatos. Tolle Eccleſiae Auctoritatem atque Traditionem, ruat neceſſe eſt potiſſimum argumentum, quo nititur divina origo Litterarum ſacrarum. Sin, uti videtur, Canonicus eſt Pherepono is Machabaeorum Liber, quem univerſa olim Eccleſia Canonicum habuit; & Catholica nunc habet: quid eſt, quod illic non legit Phereponus haec verba: *Sancta ergo* (ſicuti Vulgata legit) *& ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis ſolvantur?* Hinc novit Auguſtinus, & noſcere Phereponus potuit, velle Deum, ut preces Eccleſiae proſint poſt mortem nonnullis; divino quippe oraculo probatur illa Judae Machabaei actio atque opinio.

Praeter Scripturae ſacrae documentum illud, cui quaedam alia, etſi non adeo perſpicua, accenſeri poſſunt, adhibet Auguſtinus auctoritatem Eccleſiae univerſae, quae uſum precum pro mortuis habet, & habendo utilem piumque, & ab Apoſtolis deſcendentem oſtendit. Rurſus ergo Phereponus in iſta erumpit: *At quis docuerat Auguſtinum, a temporibus Apoſtolorum nullas pravas opiniones, ac conſuetudines ſenſim irrepere potuiſſe? Nullum Dei legitur hanc in rem promiſſum, eademque eſt ratio hominum in Rempublicam Eccleſiaſticam ac in Civilem coeuntium; nec in hanc magis quam in alteram, malae conſuetudines ſenſim irrepere poſſunt.* At quis docuit Phereponum, eamdem eſſe ac fuiſſe rationem Civilis atque Eccleſiaſticae Reipublicae in perverſis conſuetudinibus admittendis? Deinde hanc conſuetudinem qua de agimus, eſſe perverſam, nullumque hanc in rem legi promiſſum Dei? Nos jam vidimus, in Machabaeorum Libris probari Deo preces & ſacrificia pro mortuis. Quod ſi ne ullis quidem in Libris Canonicis expreſſa legeretur divina revelatio iſtius doctrinae: attamen

tamen ſatis eſſet, Traditionem certam haberi de iſta revelatione in Eccleſia Dei. At iſtud procul dubio revelatum fuiſſe, atque probatum ab Apoſtolis, hinc diſcimus, quod Auguſtini aevo *univerſa pro defunctis Eccleſia ſupplicare conſuevit*, ut ait idem in eodem Libro. Heic autem locum habet regula celebris ejuſdem ſancti Auguſtini Lib. 4. Cap. 24. de Baptiſmo contra Donatiſtas: *Quod univerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, nonniſi Auctoritate Apoſtolica traditum rectiſſime creditur.* Ab Eccleſiaſtica vero nimium quantum differt Civilis Reſpublica. Nihil ibi impenſius commendatur, ac ingeritur auribus tum Epiſcoporum & Cleri totius, cum reliquae etiam plebis, quam nihil eſſe innovandum; & pravas opiniones perverſaſque conſuetudines impediendas atque averruncandas; & imminere certum ſalutis periculum diſſimulanti, ſilenti, & ſinenti aliquid novi aut ſentiri aut fieri, quod aperte aut tacite doctrinam Chriſti atque Apoſtolorum aliqua ex parte laedat. Tam religioſe, tam ſolicite huic ſuo muneri hucuſque Eccleſia Catholica reſpondit, ut vix nova quaepiam falſa opinio, nova aliqua mala conſuetudo emerſerit, quam aut Concilia, aut Romani Pontifices, aut alii Epiſcopi, Patres, Scriptoreſque pii atque eruditi non repreſſerint, non damnarint. Aliter ſe gerit Civilis Reſpublica.

Et oſtendat, ſi potis eſt, Phereponus ipſe originem conſuetudinis iſtius; quamvis enim quod ait: *de origine precum pro mortuis vide Johann. Fellum ad Epiſt. 1. Cypriani*, Lectoribus ſpem, aut metum ingerat hujuſce originis inveniendae: Lectores tamen ſe deceptos ſentient, ubi ejuſdem Felli notas atque argumenta penſabunt; & cum ipſis ſancti Cypriani verbis conferent. De Victore quodam ait ſanctus Epiſcopus: *Non eſt quod pro dormitione ejus apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in Eccleſia frequentetur.* Quid refert, quod Fellus oſtendere contendat, pro Martyribus non oratum fuiſſe olim? Id certiſſimum eſt; at illic res minime erat de Martyre quopiam. Nullis vero tabulis Fellus prodit, pro ceteris fidelibus cum ſigno fidei vita defunctis preces ad Deum non fuiſſe praeſtitas, neque ſperatum inde ipſorum refrigerium. Immo idem ille Cypriani locus evidenter oſtendit, preces pro fidelibus mortuis tunc in more Eccleſiae fuiſſe, quando intercedit, ne pro homine illo fiant. Deinde cedo magiſtrum Cypriani, Tertullianum videlicet, qui Eccleſiae ſuorumque temporum hac in re conſuetudinem nobis ediſſerat. Inquit is in Lib. de Monogamia c. 10. de Vidua: *Enim vero & pro anima ejus* (mariti) *orat, & refrigerium interim adpo-*

ſtulat ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offert annuis diebus dormitionis ejus. In Cap. ſeq. *Orabit*, inquit, *pro maritis ſuis novo & vetere.* Quibus ex verbis intelligis, quid etiam ſenſerit ſanctus Cyprianus, quantumque ab ejus mente abhorreat Felli ſententia, & rurſus quam antiqua ſit formula illa, qua etiamnum in ſacro faciendo *locum refrigerii lucis ac pacis* Fidelibus Catholicis vita functis a Deo precamur. Et quum Tertulliani aevo, hoc eſt, uno aut altero ſaeculo poſt mortem Apoſtolorum, iſta paſſim in Eccleſia peragerentur, uti ex aliis etiam ejuſdem Tertulliani locis confirmari poteſt; quumque in eam rem conſentiant tum Concilia, tum Graeci Latinique Patres; tandem intelligere cogimur, non aliunde quam ex Apoſtolica Traditione veniſſe hujuſmodi conſuetudinem, Quod ſi *magnum & certum lucrum Eccleſiaſticorum* Phereponus (pro more ſuae gentis) heic objicit nobis: rogandus ille primo eſt, ut oſtendat, hujus opinionis ope jam tum ab Auguſtini, Cypriani ac Tertulliani aetate Clerum ſibi quaeſiviſſe divitias. Tum animadvertendum, aliud eſſe perverſitatem aut bonitatem opinionis alicujus, aliud vero lucrum quod ex eadem opinione educi poteſt: nam homines improbi tam bona quam mala doctrina abuti poſſunt in ſui commodum atque utilitatem. Neceſſe eſt igitur, ut ipſam opinionem Phereponus recta aggrediatur, Chriſtianoque Dogmati contrariam oſtendat: quod tamen denuntiamus, ipſi nunquam poſſibile futurum, quando tam antiquis legitimiſque fundamentis noſtra ſententia nititur, & ad aliud conſiderationis genus ſpectant, quaecumque aut laudandae, aut vituperandae conſuetudines in uſum iſtius opinionis invectae hucuſque fuerunt.

Ad haec litem non Auguſtino tantum, ſed univerſae Catholicae Eccleſiae indicit Phereponus, quod apud nos majori ſit in pretio ac laude ſtudium ſanctae Virginitatis, quam honeſtae Nuptiae. Catholicam ſententiam expreſſerat atque illuſtrarat Auguſtinus in Lib. de ſancta Virginitate. Phereponus vero in Animadverſionibus ad eumdem Librum pag. 563. monet, Conjugium opus eſſe, quod ſine magna virtute peragi ac ſuſtineri non poſſit. *Pericula enim multa imminent conjugatis, multae tentationes incumbunt, ex quibus ſeſe, ut Chriſtianos decet, expedire ſemper non eſt facile.* Tum enumeratis hiſce periculis atque laboribus, ſubdit: *At qui coelibem vitam agunt nullius curam gerunt niſi ſui, nec indigent tanta virtute ad ſe ſolos ſuſtentandos, & viam virtutis calcandam, quae multo minoribus periculis cincta eſt.* Quibus ex verbis concludit, Coelibatum non ſolum

non

non eſſe rem, quae per ſe magis Deo placeat, quam Matrimonium, ſed etiam eſſe rem minoris quam Matrimonium virtutis. Auguſtino autem id ſemper infortunii accidit, ut quae ipſe profert, Rhetoricae tantum argutiae ſint; quae vero Phereponus, ſolidiſſimae omnino rationes. Quare Cenſor monendos Lectores tandem arbitratur his verbis. *Qui haec probe expenderit, non multum movebitur Rhetoricis argumentis, quae in hoc Libro deinceps ſequuntur*. Felicem hominem, cui exiguo verborum apparatu ſemper datur immenſam disjicere aliorum loquacitatem.

Quum inter Virginitatem, Deo dicatam, & Chriſtianas Nuptias comparatio inſtituitur, quaeri poteſt, utrum facilius per illam, quam per iſtas, aeterna ſalus obtineatur: deinde utrum Virginitas ipſa per ſe praeſtantior & gratior Deo ſit, quam Conjugium. Vide nunc, amabo, quo vergant Cenſoris noſtri verba: ad oſtendendum nempe majora eſſe pericula atque incommoda Conjugii, quam coelibis vitae, majoremque idcirco eſſe in illo ſtatu, quam in iſto, neceſſitatem virtutis. Quod quum facit, utique ſtrictim dicit, quod Hieronymus, Tertullianus, Baſilius, Nazianzenus, Chryſoſtomus, aliique fuſiſſime ſcripſerunt, & paſſim experientia teſtatur, ſed ſimul contra ſuam mentem extollit praeſtantiam Virginitatis, quae eligatur intuitu Dei. Hinc enim conſtat, difficilius eſſe conjugatis, quam Virginibus ſacris, iter ad caelum, propterea que praeferendum eſſe conjugali coelibem ſtatum, uti faciliorem tutioremque viam ad ſalutem. Quod autem inquit Phereponus, majori virtute ad Conjugium opus eſſe, quam ad Virginitatem: (quando hoc etiam illi daremus) nihil minuit, immo valde auget ſacrae Virginitatis ſplendorem. Neceſſitas majoris virtutis in conjugatis, ut ſaeculi tentationes ſuperent, caelumque obtineant, infirmitatem prodit medii, videlicet Conjugii, quo utuntur ad tam eximium finem conſequendum. Ex multis enim itineribus, per quae ab infelici hoc exſilio ad beatiſſimam patriam conſcendi poteſt, illa minus laudanda, minuſque eligenda ſunt, quae magis dubiam faciunt conſequutionem finis, facileque longius a patria deviare valent. ((a) Aliter) inter hominum ſtatus praeferendus ille foret, per quem difficilius ad Regnum Caelorum devenitur, qualis eſt militia, mercatura, aliave inſtituta, negotii ſaecularis plena, & mille periculis ac tentationibus obnoxia, majorique idcirco virtute indiga, ne ſalus aeterna perdatur.

Audi

(a) Al. *Secus*. Vox ſubſtituta clarior.

Audi nunc Phereponum in haec verba loquentem: *Coelibatum non eſſe rem, quae per ſe magis placeat Deo, quam Matrimonium, ſed eum eſſe demum illi gratiorem, in alterutro ſit ſtatu, qui praeceptorum ejus eſt obſervantior.* Nempe non conſiderat homo, alioqui non hebes, eo ipſo gratiorem Deo futurum, qui Virginitatem illi dicavit, non ſolum quod hunc uti aptiorem divinae legi obſervandae elegerit ſtatum, ſed etiam quod bonum Animi potius, quam Corporis quaerat, & quod ea quae ſunt Saeculi, repudiet, carniſque voluptatem ideo contemnat, ut ſpiritu promptiore ea quae ſunt Dei meditetur ac faciat. Deinde praeter illam difficilem atque laudabilem in Virginitate abſtinentiam a voluptatibus venereis, conſiderandum eſt votum, animuſque hominis ipſam Deo Virginitatem voventis. Heic ſita virtus praeſtantior, heic major laus virginis. Excelſo animo vilia, & periculoſa, & belluina oblectamenta mundi rejicit: magnum hoc eſt. Majus eſt rejicere, ut Deo expeditius vacare poſſit. Confer igitur Nuptias, & ſacram Virginitatem. Sunt illae humanae fragilitatis atque infirmitatis ſubſidium, laudabile & ſanctum profecto, & Chriſti gratia in Matrimonii Sacramento conſecratum. Votum autem Virginitatis non ſine magna virtute eſt, immo eſt magna virtus. Illic delicias, ſive oblectamenta quaerimus, illic deſideria Concupiſcentiae implentur; heic vero fortiter ſuperantur ipſae carnis illecebrae, heic Pietatis ſimul ac Temperantiae heroicae vires exercentur; & caſtitas, menſque cum corpore Deo dicantur, ut eo pacto liberioribus pennis evolare homo poſſit ad Deum, vitamque imitari Angelorum.

Atque haec ſunt, quae Apoſtolo non experientia ſolum, ſed caeleſti etiam prudentia edocto in 1. Cor. VII. perſuaſere, ut *Virginitatis* ſtudium Nuptiis apertiſſime, neque uno in loco, praeferret. *Qui ſine uxore eſt*, (inter cetera ait) *ſolicitus eſt quae Domini ſunt quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore eſt, ſolicitus eſt quae ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diviſus eſt. Et mulier innupta, & virgo cogitat quae Domini ſunt, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu* &c. Infra addit: *Igitur & qui matrimonio jungit virginem ſuam, bene facit; & qui non jungit, melius facit.* Quae verba non ignoravit ipſe Pherepouus; ſed eludere ſe poſſe ſperavit, inquiens, Apoſtolum profeſſum ſe ita loqui *propter inſtantem neceſſitatem*, hoc eſt; propter tempora illa, quibus graves perſequutiones fervebant. Neſcio quas eo tempore perſequutiones Phereponus oſtendere poſſet inter Corinthios, quum certe rem praeſentem, non futuram indicare videatur

deatur Apoſtolus per vocabulum ἐνεστῶσαν. Deinde verba illa plerique tum Graeci tum Latini Interpretes aliter exponenda cenſent, ut nempe loquatur illic Apoſtolus ſive de ſaeculi moleſtiis & incommodis, quae conjugalem ſtatum conſequuntur, & *carnis tribulationes* infra appellantur, ſive de anguſtia mortalis hujus vitae, ſive de aliis hujuſmodi neceſſitatibus. Sed quid plura? Virginitatis praeferendae rationem non ad ullas perſequutiones tunc ferventes, ſed plane ad generaliorem cauſſam, quae cuique tempori conveniat, Paulus aperte refert: nempe quia neceſſitates conjugalis vitae, impedimenta ſunt, quominus expedite libereque Deo homines ſerviant & placeant. Id conſtat e verbis nuper laudatis. Ipſe itidem Apoſtolus agnoſcit in Virginibus ſacris excellentem quandam ſanctitatis ſpeciem, quae earum ſtatui, non autem conjugali, convenit. Inquit enim: *& virgo cogitat, quae Domini ſunt, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu.* Quibus verbis laudat, propriamque Virginum dicit non ſolum immaculatam puritatem carnis, ſed etiam abſtinentiam ab opere & voluptate carnali. Ceterum negare nemo poteſt, quin homo conjugali vitae addictus Deo magis interdum placeat, majorique virtute abundare poſſit, quam alius quiſquam ſacrae Virginitatis cultor; uti neque negare quiſquam audebit, quin temere nonnumquam, ſuiſque viribus parum perpenſis, homines Coelibatum Deo voveant. At quorſum haec? Non eſt in culpa theſaurus, ſi ille expiletur, qui ſe ad cuſtodiendum obtulerat. Quod ſi conjugato cuipiam major interdum probitas ſit, quam virgini alicui: tribuenda eſt hujuſmodi praeſtantia aliis Virtutibus in illo homine conjunctis, quae faciunt, ut in Conjugio ſancte inito ſancte vivatur, & ſalutare homini fiat ipſum Conjugium. Rurſus aut vitia, aut ipſarum defectus virtutum in cauſſa eſſe poſſunt, ne Virginitas Deo dicata meliores majoreſque in homine fructus probitatis ferat. Verum paribus circumſtantiis poſitis, procul dubio Virginitas ſacra, quam Conjugium, aptior atque efficacior erit, ut quis Deo placeat, ipſaque proinde Virginitas ex ipſius Dei amore electa Deo placere plus debet, quam Nuptiae.

CA-

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

Mendacium ſemper malum. Ejus patrocinium a Pherepono ſuſceptum poſitis quibuſdam circumſtantiis; ſed ſine ulla valida ratione. Joci nonnulli ex mendaciorum familia excludendi. Phereponi calumnia dictitantis, Patres tam rigide fuiſſe inſenſos mendacio, ut ipſi poſtea tutius mentirentur.

IN Libris de Mendacio, & contra Mendacium, atque alibi etiam, pluribus oſtendit ſanctus Auguſtinus, peccatum eſſe quodlibet Mendacium, cui revera Mendacii nomen conveniat, quum nempe cauſſa atque intentione alterius fallendi enunciatur falſum. Phereponus autem aliqua Mendacia agnoſcit, quae culpa careant. In Animadverſ. ad Cap. 5. Lib. de Mendacio, *Ponenda ſunt*, inquit, *tantum tria, quae diximus. Primum eſt, nullum eſſe oportere animum nocendi mendacio; alterum ejuſmodi debere eſſe mendacium, quod nocere revera non poſſit; tertium denique, non eſſe aliam viam, qua imminens malum vitetur.* Eadem repetit Phereponus in Animadverſ. ad Cap. 18. Lib. contra Mendacium. Et in iſta quidem ſententia praeivere Cenſori noſtro quum ex Ethnicis Philoſophis atque Scriptoribus nonnulli, tum nonnulli etiam e Chriſtianis, ex iis praecipue, qui ſcientiae politicae praecepta litteris conſignarunt. Inter hoſce potiſſimum recenſere juvat duo cariſſima Pherepono capita, Eraſmum videlicet, & Grotium, & noſtris etiam temporibus Samuelem Puſendorfium in Libris *de Jure Naturae & Gentium*. Quicumque autem iis ſunt Mendaciorum patroni, ita ſaecularem quamdam reſpexiſſe utilitatem mihi videntur, ut naturam dignitatemque Veritatis tunc obliti fuerint. Illa ſcilicet ſublimis, ac innata Deo Virtus, immo Deo ipſimet adeo congenita, ut Deus ſit ipſa Veritas, delicata pulchritudine conſtat, omnemque abhorret atque exhorreſcit oppoſitae falſitatis ſpeciem. Etenim quum ſimul verum & falſum conſiſtere non poſſint, neceſſe eſt, ut qui falſum velit, quacumque tandem e cauſſa id velit, Veritatem eodem tempore, quantum in ſe eſt, perdat atque peſſundet. Nihil medium occurrit. Atque hinc fit, ut velle falſum in alterius hominis mente (quod profecto vult quicumque mentitur), idem ſit ac velle Veritatis necem, proptereaque velle malum eligere.

Mendacium ergo intrinſece malum eſt, ſicuti & *omne falſum eſt ſecundum ſe malum, & fugiendum*, ut Ariſtoteles ait. Ejuſmodi autem quum ſit Mendacium, nullo colore dealbari, melioremque naturam induere nunquam poteſt. Porro duplici jure mendax homo injurium ſe praebet, Divino, ac Naturali. Divino; Deum quippe ipſum offendit, dum Veritatem ipſam, ſeu veracitatem mendaci lingua laedit. Naturali; jus quippe Naturae exigit, ut nemo ſponte alterum fallat, ſive in errorem inducat, nemo falſum decipiendi alterius cauſſa tradat, nemo ſermonis humani mirabili inſtrumento ac praeſtantiſſima inſtitutione abutatur ad labefactandam fidem in hominum commercio. Ac propterea Philoſophorum nobiliſſimi, & plerique Sanctorum Patrum, quorum dux Auguſtinus, omneſque Catholicae Scholae Theologi, nullum eſſe caſum ſtatuerunt, in quo Mendacium, dum revera ſit Mendacium, non ſit etiam malum, & culpae inſimulandus mendax non ſit, quanquam ea in mentiendo eſſe culpae levitas interdum poſſit, ut ei veniam facillime ſperare liceat. Huc faciunt divinarum Scripturarum documenta, nempe Proverb. XIII. 5. *Verbum mendax juſtus deteſtabitur*. Et Proverb. XXX. 8. *Vanitatem, & verba mendacia longe fac a me*. Et Coloſs. III. 9. *Nolite mentiri invicem*. Et Pſal. V. 7. *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium*. Et Eccleſiaſtici VII. 14. *Noli velle mentiri omne mendacium*; quod idem eſt ac edicere, ut nullum proferamus Mendacium. Mitto alia Scripturarum loca.

Videamus nunc, quibus rationibus ducatur Phereponus in contrariam ſententiam. Sed ille nullas affert. Haec tantum addit ad ea, quae ſupra retulimus: *In hiſce ſane circumſtantiis licitum eſſe debet mentiri, ſi non illicitum ſit joco mentiri, quod per Auguſtinum licet. Vide Cap.* 2. Utique auctor eſt Auguſtinus Cap. 2. Lib. de Mendacio, joca nunquam putata fuiſſe Mendacia: *habent, enim*, inquit is, *evidentiſſimam ex pronuntiatione, atque ipſo jocantis affectu, ſignificationem animi nequaquam fallentis, etſi non vera enuntiantis.* Sed neſcio, quei hinc inferre potuerit Phereponus, licitum quoque eſſe mentiri, poſitis circumſtantiis a ſe enumeratis. Malitia Mendacio inſita eam habet originem & cauſſam, quod animus mentientis vult verum corrumpere, dicere falſum, & alterum hominem fallere. In jocis hic animus perverſus atque inordinatus abeſſe poteſt, & plerumque revera abeſt, nam qui jocatur, ſaepe ac ſaepius alterius decipiendi voluntate caret, idque pronuntiat falſum, quod probe ſcit ab audientibus ſive legentibus eſſe detegendum, & accipien-

dum tanquam falſum, non tanquam verum. Quare neque veritatem jocator hujuſmodi laedit, neque proximum fallit; ideoque e Mendaciorum numero, joca ita compoſita excluduntur, & culpae notam effugiunt. Verum in caſibus a Pherepono propoſitis manifeſtiſſimum eſt, & decipi alterum, & veritatem laedi, & falſum ita enuntiari, ut mentiens directe aut indirecte velit alterum fallere. *Ex hoc ipſo, quod aliquis ſcienter falſum loquitur, falſitatem intendit ſignificare: ideo completivum in definitione Mendacii ponitur intentio fallendi; ſed quaſi materiale falſa vocis ſignificatio.* Ita ſanctus Thomas in 3. d. 38. 9. 1. Art. 1. in corp. Mendacium igitur in iis caſibus locum habet, atque adeo turpido illa quae Mendacium conſequitur, inde excludi non poteſt. Sed, inquies, mendaci tunc nullus eſt nocendi animus, & Mendacium ipſum obeſſe per ſe ipſum nequit, nullaque alia homini via reſtat evadendi periculi. Quis de ita mentiente queratur? Cui injuria tunc infertur? At non ſolum animadvertendum eſt, per illum ſemper noceri, qui mentiatur; mendax enim, quantum fert ejus actio, errorem ſemper & falſum in alterius ingerit aut vult ingerere mentem: ſed etiam ſtatuendum eſt, internam e Mendacio turpitudinem ex eo non tolli, quod neque ſit in mentiente nocendi voluntas, neque vis nocendi in ipſo mendacio, dum falſum enuntietur animo alterius fallendi. Nam ut ut concedamus, mentientem in eo caſu, alterius vitae, honori, ac rebus nihil officere, attamen juri ipſius Veritatis adverſatur, quam ille, quantum in ſe eſt, offendit atque conculcat, & facit ut in proximo pereat. Eodem pacto inviſum Deo pergit eſſe Adulterium cum femina, quamvis ipſius vir in eam actionem conſentiat, & quamvis non aliter vel ipſius vitae periculo te eidem actioni ſubducere nequeas. Idem dicas de aliis operibus ac dictis, ex ſua natura atque intrinſece malis, quae illa ratione minime excuſantur, quod neque alteri noceant, neque alia ſit imminentis periculi effugiendi via. Recte propterea Auguſtinus Quaeſt. 68. in Levitic. *Mendacium*, inquit, *non poſſumus dicere tunc tantummodo eſſe, quando proximus laeditur; quum enim falſum ab ſciente dicitur, procul dubio Mendacium eſt, ſive illo quiſquam, ſive nemo laedatur*,

Quod ſi reponas, jocos etiam dari, quibus falſiloquium ſubeſt, atque intentio alterius fallendi: ego iſthaec peccati nomine accuſabo, quia tum reipſa Mendacia erunt, & veritati inimica. Ubi tum quaeſo eſt *evidentiſſima* illa ex *pronuntiatione*, *atque ipſo jocantis affectu ſignificatio animi nequaquam fallentis*, *etſi non vera enuntiantis*,

tis, quam Auguſtinus deprehendit in reliquis jocis, a ſe excuſatis? Et revera ſentiunt complures, iique praeſtantes Theologi, inter quos ſanctus Thomas, joca etiam, quibus Mendacii nomen convenire poſſit, referenda eſſe in catalogum culparum, modo quidem gravium, ſed fere ſemper levium. Ipſemet Auguſtinus poſt verba a nobis nuper recitata haec addit: *Quo genere* (jocorum) *utrum ſit utendum perfectis animis, alia quaeſtio eſt, quam modo enodandam non ſuſcepimus*. Quibus ex verbis intelligis, vel ipſa illa joca quae ſancto Auguſtino Mendacia non putantur, ejus tamen eſſe naturae, ut jure dubitetur, num homini ad perfectam vitam anhelanti convenire poſſint. Quanto magis idem dicas de jocis intentione fallendi, & veritatis adulterandae cauſſa prolatis, quae revera Mendaciis accenſenda veniunt?

Sed novam ſcenam, novam peripetiam repente huc inducit Phereponus noſter. Qui nobis nuper Auguſtinum exhibuerat nimis rigidiuſculum in exſecrando quocumque Mendacio, en eumdem rurſus deprehendit mendacem, & quidem baſilice. *Nec putes*, inquit Cenſor, *qui uſque adeo ab utili & neceſſario Mendacio abhorrere ſe dictitabant, tam rigidos fuiſſe veri ſatellites, ut numquam emolumenti cauſſa mentirentur. Contrarium perſuadent tot ficta Miracula ad venerationem plebis quibuſdam Eccleſiis & Baſilicis conciliandam, totque Rhetoricae fictiones*, &c. Neque heic ſiſtit acutiſſima Phereponi acies. Cauſſam quoque perſpexit, quare tantum odium adverſus Mendacium Catholici Epiſcopi prae ſe ferrent. *Si liceat*, addit, *id quod ſuſpicamur proloqui, non alia de cauſſa multi in licita Mendacia, qualia deſcripſimus, tam acriter invehebantur, quam ut poſtea in rem ſuam fructuoſius mentirentur. Simpliciores enim homines non ſuſpicabantur ab iis ſibi fucum fieri, qui tam infenſos profitebantur ſe mendacio*. Si & nobis licet heic, non quod ſuſpicamur, ſed quod nobis certum videtur, proloqui: dum haec Phereponus ait, non bonum, ſed perverſum ſe prodit Criticum, ut gravioribus parcam nominibus in ipſum jure convenientibus. Age enim edicat nobis ſuſpicioſus iſte vir, num inter Proteſtantes quoque Adulterium, & reliqua libidinis experimenta, Avaritia, fraus, aliaque ejuſmodi ſcelera locum habeant, aut unquam habuerint. Non negabit, puto; immo inter aliquos ex ipſis eorum Sacerdotibus atque Theologis, ſi verax eſſe amet, fatebitur iſtam peſtem & olim, & nunc vigere. Atqui non dubito, quin ii quoque Theologi tum voce tum ſcriptis in ipſiſſima illa ſcelera invehantur. Quae ſi ita ſunt, quid quaeſo reponeret Phereponus

reponus homini Religionis nullius vinculis obligato (quales fortaſſe multos ipſe novit ſibi vicinos) dicenti, non alia de cauſſa Proteſtantium Paſtores atque Theologos ea flagitia deteſtari, quam ut alienis feminis tutius abutantur, & fraudibus rem ſuam utilius promoveant? Rideret, iraſcereturve Phereponus. Nihil enim magis in comperto eſt, quam hujuſmodi vitia & ſimul ab iis cognoſci ac praedicari Deo rectaeque Rationi inviſa, & nihilominus vel ab ipſis noſcentibus atque praedicantibus, vitio humanae naturae interdum eligi atque amari.

Eadem & Phereponus, & quiſquis alius, de Auguſtino reliquiſque Catholicis neceſſe eſt dicat. Objiciat ille nobis, quaecumque vult, Miracula ficta aliaque religioſorum hominum Mendacia. In criminum iſtorum Auctoribus damnandis, ſi qui ſunt, nos quoque concordes habebit. At quo argumento perſuadere ſibi aliiſque poterit, eum in finem Mendacia quaelibet, tum ab Auguſtino, tum ab aliis Catholicis affectato odio fuiſſe proſcripta, ut ipſi liberius deinde atque utilius mentiri poſſent? Homines fuere. Quam aliam quaeris cauſſam, cur mentiti nonnumquam ex iis quidam fuerint? Scilicet meliora videmus, melioraque aliis ſuademus, ac deteriora ſaepe nos ſequimur. Quanquam quid dico? Quum mitiora ſemper ſentire de omnibus hominibus nos jubeat recta Ratio, & prohibeamur ſuſpicionibus nulla ratione innixis alienam gravare famam; quanto minus id nobis liceat, quum de Auguſtino, Epiſcopis, Theologis, aliiſque tum ſanctitate morum tum doctrinae ſoliditate eminentibus viris, ſermo occurrit? Neque tanta ſimplicitas ac inopia mentis in Auguſtino ejuſque ſimilibus erat, ut Mendacia deteſtari, ſimulque in Religione mentiri tutum putarent, quum unus quiſpiam emunctae naris homo poſſet ſacrilegam fraudem deprehendere, ejuſque auctores exſibilandos detegere. Praeterea neque tanta in iis malitiae atque iniquitatis copia excogitari poteſt, ut qui publice praedicarent, uti *magnum ſcelus* (ſunt haec Auguſtini verba) *& primum genus deteſtabilis mendacii*, mentiri in Religione & pro Religione, hac arte eadem ſibi tutiorem utilioremque ad mentiendum viam aperirent. Demum quaenam ab Auguſtino, illiuſque ſimilibus conficta Miracula Phereponus rite demonſtret? Immo nemo acrius, quam ſanctus Auguſtinus (quod & fecere ceteri Sancti Patres, atque Concilia) exſecratus eſt pias hujuſmodi & ſacrilegas fraudes. Videat igitur Phereponus, dum talia de tantis viris ſuſpicatur, dumque adeo temere tam horrenda illis crimina affingit, cur perverſi accuſatoris nota inurendus non ſit. Certe maligni declamatoris nomen non effugiet.

Digitized by Google

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Criticae Artis abuſus non unus, & Pherepono potiſſimum familiaris. Quae de converſione ſua ad Deum Auguſtinus narrat, Superſtitionis ac fraudis inique inſimulantur ab eodem Cenſore. Depulſa ab Auguſtino inanis gloriae quaeſitae accuſatio, a Pherepono in ipſum concinnata propter Libros Confeſſionum. Ejuſdem Auguſtini virtutes & ſanctitas variis Pherepono calumniis & ſophiſmatibus ereptae. In Mallio Theodoro laudando an exceſſerit Auguſtinus. Sinceritas ejuſdem vindicata ab objectionibus Pherepon. Non in controverſia cum Sancto Hieronymo, non in cooptatione ſua ad Epiſcopatum, non in declarando Heraclio Succeſſore ſuo Auguſtinus peccavit.

SED quando in hanc arenam ingreſſi ſumus, dimittendus tam facile non eſt Phereponus, majorique cura exigendus eſt ad normam Criticae Artis homo ille, qui inter Criticos & Criticae Magiſtros non bonam quidem, ſed magnam ſibi jamdudum comparavit famam. Criticam heic latiori ſignificatione capio, quam ab Eruditis nonnullis capiatur; hoc eſt, eriſticam Artem illam, ſtudiumque intelligo, quo alienos in litteris, ſive in doctrina, errores acute inveſtigamus, & deprehenſos cenſoria virga percutimus. Id licitum, id honeſtum, id Reipublicae perquam utile, ſimulque neceſſarium eſt. Nam unde tot errores, ac fabulae, & dogmata ſtolida, niſi e Criticae inopia? Unde recti judicii, melioriſque eruditionis reſtitutio, niſi e Critica reſtituta? Sed quaſdam hujuſce Artis leges ac praecepta percurramus oportet. Ejus finis eſt, Veritatem ſive Theologicam, ſive Phyſicam, Hiſtoricam, &c. invenire, & falſum perſequi, aliiſque vitandum oſtendere. Sed tam ſolicite cauteque Veritas inveſtiganda atque prodenda eſt, ut Chriſtianae ſimul Caritatis, ut Modeſtiae, ut Juſtitiae maxima ratio habeatur. Quamobrem a maledictis & conviciis perpetuo abſtinendum; calumniae non ſegnius quam peſtis fugiendae; hominem gravem ars mimica, virulentae irriſiones, declamationeſque minime decent; in errores vero potius, quam in errantes dimicandum; tibique, vel quum triumphas de errore deprehenſo, exuenda omnis ambitio. Non

ita

ita aliorum vituperationi inſiſtere, ut quae in adverſario laudem promerentur obliviſcaris, multoque minus in illius probrum retorqueas. Tum duntaxat acri ac ſubirato ſtylo aut venia, aut licentia erit, quum in perditos, impios, & effrontes, ſive iniquitatis, ſive impietatis ſibi notae amatores, & in apertos calumniatores, hoc eſt, in conclamatos aut Religionis verae, aut veritatis, aut virtutis hoſtes, pugnandum erit. Ceterum placide agere decet adverſus illos, quos non perverſus animus, ſed humani intellectus atque naturae infirmitas, a bono & vero deviavit. Quo modulo ſi quando utendum, tum potiſſimum uti opus eſt, quum accuſandos & corrigendos ſuſcipis magnos, celebreſque viros; & tum quoque lenitati adjungenda reverentia erit, quum Chriſtianae Religionis Patribus, & Epiſcopis, non doctrinae minus quam ſanctitatis fama per omnium ora commendatis, dicenda dies erit, veritatis cauſſa id exigente nonnunquam. Ita veritati laboranti ſimul ſuccurras, ut neque tuae, neque aliorum dignitati quidquam detrahatur. Si ſecus fiat, non perverſae tantummodo indolis, & ambitus, & malevolentiae, aliorumque vitiorum ſpecimen dabis, ſed ipſam plerumque Veritatem, ut ut ſolertiſſime quaeras, in itinere perdes.

Atque hae quidem praecipuae forſitan leges morum in Arte Critica, quas nunc, ut puto, nihil intereſt rationibus, aliiſve documentis confirmare atque tueri. Juvat potius experiri novis exemplis num Phereponus ſe talem heic prodiderit Criticum, qualem poſtulat recta Ratio. Narrat Auguſtinus Lib. 8. Cap. 12. Confeſſ. improviſa vocis *Tolle*, *lege*, *tolle*, *lege*, admonitione totum ſe fuiſſe converſum ad Deum. Primo *Superſtitionem Ethnicam*, *ex fortuitis vocibus omina captantem*, reperit heic Phereponus. Deinde ſubdit, ſi cui ſingulari providentia divina id factum videatur, oportere ut oſtendat, *opus fuiſſe ejuſmodi Miraculo*, *quo Auguſtinus intelligere poſſet ſibi legendam Scripturam ſacram*, *ut ex ea reſciret*, *quid ſibi agendum eſſet*. Quod quum quotidie audiret a Catholicis, non videt Cenſor, cur confugiendum ſit ad miraculum. Tandem ait, *Rhetorem noſtrum omnia exaggerare*, *quibus perſuadere poterat*, *non agi heic de homine vulgari*, *ſed ſingulari vocatione divinitus ad Eccleſiam allecto: quae tamen ex alius calamo rectius fluxiſſent*. En ergo Auguſtinum ſuperſtitioſum, dum omnia captat; en ridendum, quod fortuitam vocem audiens, Miraculum putet, atque id aggrediatur, quod tam crebrae Catholicorum adhortationes obtinere ab ipſo nondum quiverant; en denique Rhetorem, & callidum quidem, qui omnia exaggerat, ut ſe tanquam caeleſtem hominem venditet.

Gratiae Pherepono, qui non & impoſtorem, fictaeque narrationis propolam nobis heic Auguſtinum exhibuerit. Sed poſtquam ne ipſe quidem Cenſor eo uſque progredi eſt auſus: oculos mentemque omnium appello, ut perſpiciant, quibus oculis hunc Auguſtini locum Phereponus legerit. Improviſam illam vocem audit Auguſtinus, ignorat auctorem; & dum Concupiſcentiae, divinaeque Gratiae pugna in ejus corde acrius aeſtuaret, vocem ipſam interpretatur tanquam divinum oraculum, quo ad repetendam ſacrarum Scripturarum lectionem incitetur. Paret inſpirationi, perculſuſque Apoſtoli verbis, ſibi primum forte objectis, totum ſe Deo exinde dicat. Haec narratio Auguſtini. Quid heic quaeſo Rhetorici artificii? quaenam *exaggeratio?* quaenam calliditas? Lege verba Auguſtini. Hiſtoricam narrationem puram putam illic deprehendes; quam ſi veram putas, mirum eſt quei accuſare poſſis Rhetorico aliquo colore ſive figmento corruptam. Sed vitio vertendum eſt Auguſtino, quod talia narret, quum haec *rectius ex aliorum calamo fluxiſſent*. Ipſum Auguſtinum nequaquam dedecuiſſe hujuſmodi narrationem, ille idem fatetur, qui adverbio *rectius* eſt uſus. Multoque magis id perſpiciet Lector, nihil in ea narratione inveniens, quod laudem Auguſtini vel leviter inſinuet. Non ſuas illic virtutes, non ſanctitatem, non Miracula evidentia commemorat ille; ſed fortuitam tantum vocem, unde conſummata eſt converſio ſua, dicit ſe acceptam retuliſſe ſingulari divinae Gratiae auxilio. Quis hominem arguat, quod miſericordias Domini in aeternum canıet? *Ignorare tua bona*, utar Eraſmi verbis in Praef. ad ipſas Confeſſiones ſancti Auguſtini, *ſtupiditatis eſt; non praedicare Domini benignitatem, ingratitudinis eſt; non expendere in utilitatem proximi, quod acceperis, impietas eſt*. Viſiones ac revelationes propheticas, caelo auctore, experti ſunt clariſſimi & ſanctiſſimi viri; iidemque etiam evulgarunt. Vide Ignatii Martyris Epiſt. ad Philadelph. & Dionyſii Alexandrini Epiſtolas apud Euſeb. & Cypriani loca multa a Dodwello collecta, & Ambroſii Epiſtolas, ut alios omittam teſtes, quos bene multos in haec & ſimilia haberem.

Inquit autem Phereponus, non videre ſe, cur confugiendum heic ſit ad Miraculum, quum prodigio nihil opus eſſet, ut intelligeret Auguſtinus ſibi legendam eſſe ſacram Scripturam, quando toties id a Catholicis audiverat. Neque videt acutiſſimus iſte Cenſor, quam inter ſe differant, noſſe utilitatem ac neceſſitatem caeleſtis illius lectionis, & ad ipſam lectionem ſeſe reipſa convertere. Nemo noſtrum ignorat, quam periculoſa ſit ac miſera peccatoris ſervitus;

& non

& non exinde tamen ad ſortem honeſtatemque juſtorum conſurgimus. Illud facere ad intellectum, hoc ad voluntatem ſpectat. Tum vero ipſa quoque voluntas vincula diſrumpit ac abjicit, quum interna Dei Gratia nos adjuvans Concupiſcentiam vincit, torpentemque animum fortiter ad ſe rapit. Innumeris autem modis averſos a ſe homines Deus ad virtutem vocat, atque perducit. Non fuerit Miraculum id, quod Auguſtino contigit: num propterea non licuit Auguſtino inſuetam illam ac repentinam vocem ſingulari providentiae Dei tribuere, quae illum juberet conſulere Codices ſacros? numquid nefas fuit interpretari tanquam peculiare Dei munus, in ea Apoſtoli verba ſtatim incidiſſe, quae morbum Auguſtini protinus ac tandem confecere? Immo & Chriſtianae pietatis eſt, & humilitatis, haec ita interpretari, totumque hoc tribuere immenſae Numinis clementiae. Atque ita faceret quicumque alius ſana doctrina ac Religione vera imbutus, & a Phereponi ſchola alienus, eodem loco fuiſſet, quo Auguſtinus, dum ſibi non abſimilia contigiſſent.

At quod magis prodit, Pherepomum unice illuc inhiare, ut quantum fieri poteſt, in Auguſtinum congerat probra, illud eſt, quod primo loco objecit, nempe opus hoc Auguſtini *redolere Superſtitionem Ethnicam*, *ex fortuitis vocibus omnia captantem*. Utique in nullius animum unquam tam delicata religio intravit, ut Superſtitionem atque Ethnicifmum objiciendos heic putaret Auguſtino. Ideo Ethnicam aruſpicinam, & omnia Gentilibus dudum uſitata, neque ſatis adhuc e medio ſublata, nos exſecramur, quia e cauſſis omnino incongruis ediſcere ſe poſſe homo putat futuros rerum eventus Deo ſoli perſpectos, & curioſitate perverſa ac temeraria ad ominandum, auguriiſque fidem habendam, ſe abripi ſinit; & Superos ipſos hujus delirii ſui auctores ſibi aliiſve fingit. Quid ſimile in Auguſtini facto? Hinc tumultus Concupiſcentiae, illinc dulciſſima Gratiae vox incertum & anxium faciunt. Ad inopinatam illam vocem ſuas aures percutientem aſſurgit Auguſtinus; eamdem pro caeli cauſſa interpretatur; ad legendas Pauli Epiſtolas accurrens locum ſibi opportuniſſimum offendit; & fructus interpretationi reſpondet. Curioſitatem nocentem heic mihi, ſi potes, inveni; aut cauſſam prorſus ab effectu abſonam; aut in interpretante ſtoliditatem, immo propriam aliquam ominis faciem. Compertum habemus, Deum velle nos omnes ſalvos facere, ipſumque adeo quorumdam ſalutem converſionemve curare, ut eos non internis tantum externiſque ſtimulis, ſed patentibus prodigiis ad ſe rapiat. Vim quoque adhibuit Saulo ſpiranti minas & caedem

caedem in Diſcipulos Domini. Alios etiam ad Epiſcopatum, ad Eremum, ad Monaſteria, ad bonam denique frugem hujuſmodi arte ſolicitavit, quorum exempla ſi congerere huc velimus, facile abuteremur Lectorum patientia. Ipſe Auguſtinus memorat hoc loco ſancto Antonio Anachoretae ſimilia contigiſſe. Quapropter etſi ne tam aperta quidem ſit plerumque vox caeli in hiſce circumſtantiis, attamen pie ſapienterque id perpetuo faciunt, qui ita omnes eventus interpretantur, ut ſibi perſuadeant, ſe per illos divinitus a peccato revocari, & ad juſtitiae amorem impelli. Tantum proinde abeſt, ut ſuperſtitione laborarit, quod Auguſtinus egit, ut contra commendandus ſit, quod e voce, ſi ita etiam vis, omnino fortuita, occaſionem arripuerit inſtituendae vitae Chriſtianae. Atque utinam Auguſtinum in pari caſu imitarentur caelo obſequentem, quicumque eum imitantur contra caelum peccantem.

Quid mihi eſt ergo cum hominibus, ut audiant Confeſſiones meas, &c. Sunt verba Auguſtini Lib. 10. Cap. 3. Confeſſ. Anſam hinc ſumit Phereponus carpendi Auguſtini, quod Confeſſionum Libros ſcripſerit: *Sunt qui ſuſpicentur* (Cenſoris verba ſunt) *quum multa Auguſtino, ob priorem vitam, ab adverſariis, quos non paucos habuit, objicerentur, eum Confeſſiones haſce ſcripſiſſe, quaſi Apologiam quamdam obliquiorem, in qua fateretur, veluti apud Deum, quod negare non poterat; cetera vero praetermitteret, aut emolliret, & quaecumque ad honorem ſuum facerent, quaſi aliud agens exaggeraret. Quae ſuſpiciones, quamvis forte iniquiores ſunt, ex inuſitata tamen naſcuntur ratione, qua Auguſtinus cum Deo garrit, atque argutatur, Rhetoricoque fuco, quo pictae ſunt hae Confeſſiones*. Mirabar, ſi non & heic Rhetoricorum fucum Auguſtino Phereponus objiceret; intercalaris quippe haec apud illum accuſatio neceſſe eſt, ſive opportuna, ſive inopportuna, ſaepe recurrat. Sed quinam ſunt iſti, quos talia de Auguſtino ſuſpicari Phereponus ait? Ego neminem alium novi praeter Eraſmum, qui in Praefat. ad Libros Retractat. & Confeſs. aliqua hujuſmodi ſuſpicionum ſemina injecit, inquiens, Auguſtinum tam diligenter in Confeſſionum Libris vitam omnem ſuam depinxiſſe, *ut iniquior aliquis ſuſpicari poſſit, non prorſus abſuiſſe humanum affectum* κενοδοξία, ſeu φιλαυτία *cuipiam affinem*. At Eraſmus ipſe, quanquam homo prurientis linguae, multus eſt in purgando Auguſtino ab iſta accuſatione, idque tam ſolide atque ex animo facit, ut laudatorem eximium, non vituperatorem Auguſtini ſeſe heic praeſtet. Quinam ergo ſunt ii, quos non ſolum ſuſpicari poſ-

Digitized by Google

ſe, uti Eraſmus ajebat, ſed revera nunc ſuſpicari, Phereponus fatetur, latere ſimul atque apparere ambitionem Auguſtini in Confeſſionibus iſtis? Patiatur ergo Phereponus, heic non aliorum, ſed meas me quoque prodere ſuſpiciones. Si Phereponum excipias, nemo talia de Auguſtino eſt ſuſpicatus, ſive ſuſpicatur. Rhetoricus iſte color eſt, quo invidiam Auguſtino conflare ſe poſſe putavit Phereponus, ſimulque a ſe amoliri injuſtae criminationis, malignique judicii invidiam. Nempe qui toties, atque iniquiſſime, Rhetoricam Auguſtini culpat, ſubinde religioni ſibi non ducit, ejus Artis coloribus abuti, ut ſanctiſſimum & clariſſimum virum infamia oneret.

Habemus ipſos Confeſſionum Libros. Huc volo ſinceros judices. Ego vero nihil dubito, quin cordatus quiſque ſentiat ac fateatur, longe nimium abeſſe Auguſtinum eo in Opere ab inanis gloriae ſiti, atque ab amore ſui. Immo paucos mihi oſtendas Libros, quibus in amorem Dei vehementius excitentur legentium animi atque affectus. Ad haec paſſim, & minime conquiſita modeſtia, & germana humilitas, & fervens pietas Scriptoris elucent, ut pium quemque ſimul aedificare ſoleant, & impios convertere ad Deum poſſint. Nulla autem minus aequa, immo magis perfidioſa ſuſpicio eſt, quam quae ſibi fingit, Auguſtinum conſcribere iſta voluiſſe, partim ut nonnullis, quae ſibi objiciebantur, enarratis, certa aut praetermitteret, aut emolliret, & partim ut quaecumque ad honorem ſuum facerent, quaſi aliud agens, exaggeraret. Neceſſe eſt enim, qui ita ſuſpicatur, judicium totius antiquitatis de Auguſtini pietate damnet, & oculos omnium rideat, qui in ejus Libris Scriptorem ſanctiſſimum, & pietate nulli ſecundum adhuc inveniunt. Deo, non hominibus, loquitur pius ille vir in Confeſſionibus; Deo, inquam, ut Eraſmi verba deſcribam, *confitetur, cui mentiri nec pium eſt, nec tutum*. Ergo Auguſtinus, ſi ſuſpicionem Pherepoñianam auſcultamus, credidit, ſe Deum atque homines decipere poſſe Confeſſionibus illis. Horret animus talia cogitare de tanto viro, & de Libris iis, qui contrarium omnino ſonant. Sed ipſe quoque Phereponus iniquitatem ſuſpicionis iſtius tandem agnovit & confeſſus eſt; nam poſtquam temperare ſibi non potuit, quin adderet *eſſe multos* (quinam quaeſo) *qui φιλαυτίαν ingentem, religionis ſpecie tactam, heic videre ſe putant;* ſubdit tamen, hoſce homines ex eorum numero eſſe, qui ſunt *proniores ad male judicandum;* & nimiam indulgentiam potius, quam nimiam ſeveritatem, heic eſſe adhibendam. Quo verborum lenocinio, fucoque Rhetorico, quid aliud vult Phereponus, quam uno

eodem-

eodemque tempore calumniari, & calumniatorem parum intentis oculis ſubducere?

Nunc autem repetendum eſt, ingeniis malevolis, & affectu occaecatis nihil aeque facile occurrere, quam omnia adverſariorum dicta & facta in deteriorem partem accipere, & denigrare, & ridenda exhibere. Quantum id abſit a *Chriſtiana Caritate*, a *Juſtitia*, atque a legibus germanae Criticae, nemo probus atque eruditus eſt, qui non e veſtigio intelligat. An id Phereponus ignoret, non quaeram; certe ſe heic ignarum hujus doctrinae apertiſſime prodit. Et quod magis mirere, in hoc eodem loco Phereponus, Magiſtrum Evangelii agens, meminiſſe nos jubet, *in Evangelio*, *ejuſque auctore Chriſto*, *quaerendam eſſe vivendi normam*, *non in hominibus*. Utique optimis ſuis praeceptis peſſime homo iſte utitur, qui tot calumnioſis ſuſpicionibus, tantoque livore famam Auguſtini aggreditur, judiciumque ceterorum hominum deſpiciens, in eodem facinora & vitia aut praetermiſſa, aut emollita fingit, & hanc ipſam, aliaſque accuſationes ſub alieno nomine perquam ſubdole proponit. Neque accuſationibus contentus, ſannas deriſionemque adjungit, inquiens, Auguſtinum *inuſitato modo garrire cum Deo*, *atque argutari*. Sed ab hujuſmodi ingeniis caveant ſibi Job, David, ceterique Prophetae; non enim video quid impedire id genus homines amplius poſſit, quominus & iis divinis Scriptoribus cum Deo differentibus inſultent, aut exemplo ſint aliis, ut inſultent, quando ſibi jam licitum cenſent irridere Auguſtinum tam piis affectibus cum Deo colloquentem. Ego multa huc pro Auguſtino afferre poſſem; ſed tantummodo rogabo Phereponum ipſum, ut Chriſtiano pacatoque animo legat, quidquid idem Auguſtinus ad alios calumniatores obtrectatoreſque ſuos reſpondit variis in locis, ſed potiſſimum Enarr. 3. in Pſ. 36. & Lib. 3. contra Epiſtolas Petiliani. Niſi enim tum incipiat & minus amare ſemetipſum, & magis revereri pietatem ac modeſtiam Auguſtini, aut unus ipſe ſapere dicendus erit, aut de illius ingenio erit prorſus deſperandum.

Leviſſima tamen videantur hactenus memorata, ſi cum iis conferantur, quae Criticus iſte habet ad Cap. 38. Lib. 10. Confeſſ. Miratur (pag. 476. Animadverſ.) Auguſtino *in mentem non veniſſe*, *fore ut Donatiſtae*, *Manichaei*, *aliique ejus adverſarii dicerent*, *eum non diſplicere ſibi*, *qui tamdiu non tam apud Deum*, *quam apud homines*, *de ſe & ſuis loquatur*; *& dum gravia peccata*, *quae negari non poterant*, *aut minutiora ambitioſe proſequitur*, *laudes ſuas interea*

 mini-

minime omittit. Miratur etiam, *eum veritum non eſſe*, *ne iidem adverſarii heic deſiderarent confeſſiones eorum*, *quae Baptiſmum ejus ſequuta ſunt*, *& quae in ejus vita habentur*. Tum laxatis habenis acrius urget Auguſtini famam, inquiens, malignos homines facile dicere potuiſſe, non eſſe mirum, ſi Arti Rhetoricae inter pueros venditandae valedixerit, ut majorem utilitatem, amplioreſque honores in Eccleſiaſticis muneribus ſibi quaereret, & ambitioni ſuae atque impotenti cupiditati inſerviret. Fuiſſe etiam, cur a Deo veniam peteret, quod ſacras Scripturas interpretari ſit aggreſſus, & tot volumina de iis ſcribere, quum neceſſariis ſubſidiis careret. Quod ſi paupertatem, aliaſque virtutes Auguſtini quiſquam memoraſſet, iidem dixiſſent, partim ſimulatas fuiſſe, partim falſas; ipſumque Auguſtinum iis artibus ad ſummam irrepſiſſe potentiam, quibus alii illuſtres utuntur. Et haec quidem maligni illi homines dixiſſent, aut dicere potuiſſent; nam quod eſt ad Phereponum, quanquam is accuſationes haſce proponat, teterrimiſque coloribus pingat, atque ampliſſimo ſermone perſequatur, non iis tamen fidem habet. *Ad me quidem quod attinet* (poſtrema ſunt Phereponi verba) *ut non ſum credulus ejuſmodi criminationibus; ſic non diffiteor me defenſiones Auguſtini hiſce de rebus*, *libenter lecturum fuiſſe*.

Modeſtiam hominis hujus erunt forte qui mirentur; ego Rhetoricam potius, illiuſque artificia. Sed libentius quoque, quam Phereponus, legerem fateor, quei haec adeo ingenioſa oratio a maledicentiae, & quidem impudentis, culpa excuſari atque defendi poſſit. Niſi nos cucurbitas ille velit, ſciat nos probe intelligere, Phereponum eum eſſe, qui heic alienis verbis Auguſtinum acerbiſſime criminatur, atque etiam tacite ſignificat, nihil magis ſibi cordi eſſe, quam jure vel injuria, opportunis atque inopportunis locis, & cum propriae etiam famae periculo divexare nomen ac libros ſanctiſſimi hujus & incomparabilis viri. Verum quis hominem ferat tam iniquis armis inſidiantem Auguſtino? Si ex ejus ſententia maligni tantum homines haec dicere potuiſſent, quo nomine ipſum compellabimus, qui has accuſationes & revera ſtruxit, & callide proponit atque inculcat?

Rem tamen ipſam levi brachio attingamus. Quae heic Auguſtino opponuntur, objicere potuiſſent Manichaei, Donatiſtae aliique ejus adverſarii, ſi Pherepono credimus. Potuiſſent, puto; nam quid odium & ira comminiſci, & eructare non poſſunt? Non tamen objecerunt, quanquam irati, quanquam in Auguſtini vitam, nedum

famam

famam furioſe animati, quanquam aliis in ipſum accuſationibus uſi. Cur tanta in iis temperantia, atque modeſtia? Non alia ſane de cauſſa, quam quod Haereticis iis in mentem venire non potuit, criminationibus ejuſmodi ſpeciem aliquam veri ſubeſſe. Et cur *deſiderarent ab Auguſtino confeſſionem eorum, quae poſt ejus baptiſmum ſequuta ſunt*, quando nihil audire poterant, quod in confitentis gloriam non conceſſiſſet? Novus campus carpendi Auguſtini Pherepono ſeſe aperuiſſet, ſi ea quoque facta, quae certe laude non caruiſſent, proſequutus fuiſſet Auguſtinus. Sed ab aliis ſeſe diſcat jam Pherepo-nus. Multis criminibus objectis Auguſtinum Petilianus Donatiſta etiam invaſerat. Ad eum palam haec inter cetera vir piiſſimus reſpondebat Lib. 3. Cap. 2. contra Lit. Petil. *Jam quod ſequitur, etſi mihi non audeo coaptare ut dicam: Nihil enim mihi conſcius ſum: fidenter tamen in conſpectu Dei dico, nihil eorum, quibus Petilianus tempus vitae meae, poſteaquam in Chriſto baptizatus ſum, criminatus eſt, mihi conſcius ſum*, &c. Infra idem repetit Cap. 10. & in ſuae innocentiae teſtimonium fidenter appellat quoſcumque ſuae vitae conſcios habere poterat. *De tempore*, ait, *vitae meae, quod eſt poſt Baptiſmum, vobis quicumque me noſtis, ſuperfluo loquor ex eis, quae nota eſſe hominibus poſſunt. Hi vero, qui me non noverunt, non ita iniqui eſſe debent in me, ut magis de me credant Petiliano, quam vobis.*

Quod eſt ad accuſationem Auguſtini Scripturas ſacras interpretantis, reſpondebimus infra; uno quippe ictu totum ſanctorum Patrum chorum, & univerſa antiquitatis ingenia, Phereponus noſter heic ferit. Quum vero ille, ſive maligni neſcio qui homines Pherepone ore loquentes, nil mirum eſſe dicunt, Auguſtinum valedixiſſe exiguis Rhetoricae Scholae emolumentis, ut in Eccleſia, hoc eſt in ampliore theatro, uberiorique cum fructu Artem ipſam exerceret, ſuaeque ambitioni lora felicius laxaret: ſuperfluum puto calumniae & maledicentiae notas in iſta accuſatione conquirere, quippe id in omnium oculos incurrere mihi videtur. Diceres, mirabili ingenio Auguſtini expellendae famis defuturam fuiſſe rationem, niſi ad Eccleſiaſtica munia ſibi aditum aperuiſſet. Nemo eſt tam parum in Auguſtini vita verſatus, qui neſciat, quam longe vir ille piiſſimus abierit a pravis hiſce affectibus, & cur magiſterii Mediolanenſis onus abjecerit. Repetita autem Africa nihil ille antiquius habuit, quam ſeculares curas, atque omne honorum genus effugere. Suis facultatibus in pauperes diſtributis Monaſticam vitam amplexus eſt,
jeju-

jejuniis, orationibus, boniſque operibus vacans, donec poſt exactum triennium in eo ſanctiſſimo vitae inſtituto, invitus, & nihil tale cogitans ad gradum Presbyteri ab univerſo Populo raptus fuit. Epiſcopatus ſarcinam reluctans deinde ſuſcepit; quo in munere quandiu vixit, eam ſanctitatem morum, fugam divitiarum, continentiam, humilitatem, zelum, aliaſque virtutes in ſe conjunxit, ut facile mirari debeas, difficile vero poſſis imitari.

Sed vide, quei ſe ab adeo evidenti luce Phereponus expediat. *Ea*, inquit, *maligni homines dixiſſent, partim ſimulationem eſſe, partim ſatis eſſe divitem, qui haberet, quod aliis largiretur*, &c. Malignos utique ac effrontes eſſe neceſſe eſt, qui talia blaterant, & quicumque alius non ſolum iſta in Auguſtinum configere non erubeſcit, ſed etiam placido animo tantam veritatis injuriam proferre ſuſtinet. Cedo tabulas, teſtes, argumenta, quibus accuſationem hanc fulcias. Ciceronis verba ſunt in Orat. pro M. Coelio: *Aliud eſt maledicere, aliud accuſare. Accuſatio crimen deſiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumento probet, teſte confirmet.* Heic certe nihil habent, quo maligni criminationem confirment; immo innumera ſunt nobis, quae accuſatoribus os obſtruant. Et illud in primis certum eſt, ſimulatorem virtutis, non eo pietatis, humilitatis, ac veritatis affectu ſcripturum fuiſſe, quae ubique legimus in Auguſtini Libris, neque facturum, quae ab Auguſtino facta fuiſſe dubitat nemo. Sed, ut vetus verbum habet: *Nil probat calumniator, criminatur omnia.* Intereſt autem hominum omnium non ferre ludibrium tale veritatis, & alienae famae; quotus enim quiſque in poſterum erit bonus, pius ac honeſtus, quem dejicere de loco, & exſecrationi quorumcumque exponere non valeas, ſi hypocriſim ac ſimulationem Virtutis, quando aliud non occurrit, objicere & promtum ſit, & non illaudabile? Attamen habet heic Auguſtinus, quo ſe conſoletur, exemplum videlicet divini Servatoris noſtri, quem paribus calumniis excipiebant olim Phariſei. Quale vero exemplum habituri ſint hujuſmodi Cenſores, quo ſe defendant a crimine Sycophantiae videant ipſi. Ego non video.

Neque parum lepida eſt Phereponi exceptio contra Auguſtini paupertatem. *Satis divitem fuiſſe*, inquit, *qui haberet, quod aliis largiretur, & inde tantum ſibi ſumeret, quantum vellet.* Honeſtiſſimae & Chriſtianae paupertatis idea caret, qui haec ſcribit. Dives ille profecto dicendus eſt, Chriſti ſectator, qui, ut Minutii verbis utar, *non eget, qui non inhiat alieno, qui Deo dives eſt.* Hic, inquam, dives

dives germanam in ſe paupertatem fovet; nam non opum defectus, ſed animus pauperem facit. Homo videlicet nihil cupiens, neceſſariis tantum contentus, & parcus ſibi, & in egenos effuſus, & pro Chriſto nihil proprium poſſidens: ille vere eſt pauper. Et mirum eſt, quei Phereponus, ab aliis Novatoribus diſcedens, non ſolum non damnat mendicitatem Monaſticam, ſed eamdem quoque talem exigit, ut nihil habeat pauper Evangelicus, quod aliis pauperibus diſtribuat. Quaſi non habuerit Chriſtus, non habuerint Apoſtoli, quae ſibi ad victum atque veſtitum neceſſaria forent, & quae egenis identidem diſpenſarent. Epiſcopum vero in primis hoſpitalem Paulus deſiderat: quod fieri nequit, ſi nihil ei ſuperſit in alios diſtribuendum. Illud etiam conſtat, Epiſcopos, non Dominos, non poſſeſſores eſſe bonorum Eccleſiaſticorum, ſed miniſtros atque oeconomos, eorumque Caritati potiſſimum commendatam eſſe pauperum curam. *Gloria Epiſcopi eſt, pauperum inopiae providere*, inquit ſanctus Hieronymus ad Nepotian. de Vita Cler. Qua ergo ratione Phereponus & paupertatis gloria Auguſtinum ſpoliat, eumque non patitur aliquid habere, quo hoſpitalem ſe praebeat, & aliorum indigentiae ſuccurrat? Minus autem excuſandus ille mihi videtur, dum & legere potuerit, & falſi arguere non potuerit, quae de Monaſtico Auguſtini inſtituto, vel poſt Epiſcopatum ſervato, ſcribit eruditiſſimus ille Monachus Benedictinus e Congregatione Sancti Mauri, cui debemus noviſſimam & accuratiſſimam Vitam Auguſtini. Liceat mihi pauca quaedam deſcribere, quae ille ex variis documentis collecta habet. Lib. 3. Cap. 1. §. 8. *Quum Auguſtinus in Epiſcopii domo ſecum Clericos ſuos haberet, cum iiſdem formam primorum Chriſtianorum Hieroſolymis degentium, quibus erant omnia communia, nihil proprium, quantum poterat, ſectabatur. In illius ſocietate nulli licebat ſuum aliquid dicere, ſed omnia omnibus erant communia; & quotquot in eam admittebantur, hanc ſibi legem ſciebant impoſitam, &c. Sic omnes Clerici cum eo pauperes erant, ſimul praeſtolantes miſericordiam Dei ex reditibus poſſeſſionum Eccleſiae; vel ex oblationibus fidelium, quae ſingulis pro cujuſque indigentia diſtribuebantur.* Lege reliqua, uti & Cap. ſeq. 3. & 4. tibique palam fiet, quantum alienus ab omni cupiditate Auguſtinus foret, & quam praeter jus, quamque inopportune Phereponus virtutes illius ſuſpectas heic facere velit.

Pergit Cenſor gnaviter quaerere, ubicumque poteſt, Auguſtini crimina, & ubi non invenit, liberaliter ipſe ſomniat, ac facit. In Animadverſ. ad Lib. 1. Cap. 11. de Ordine pagin. 478. vellet ille

le nunc exſtaret Opuſculum *Theodori de origine & natura mundi*. Cur natum ſit Pherepono tale deſiderium, divinent quaeſo eruditi. Omnia puto excogitabunt; ſed germanam fortaſſe cauſſam non attingent, quam tamen ſinceriſſime nobis Cenſor exponit. *Ex eo enim*, inquit, *intelligere liceret, an heic ei aduletur* (*quod ſane ſuſpicor*) *Auguſtinus, pro more ſaeculi ſui, quo, ſi umquam alias, immodicae laudes in uſu vulgari fuere*. Votum profecto dignum tali Critico, ut ſi non aliunde certi, nimiumque certi eſſemus de illius odio atque livore contra Auguſtinum, facile vel ex hoc veſtigio intelligere poſſemus. Et quaenam tandem ſunt, quae heic Pherepono ſuſpicionem adulationis ingeſſere? De Theodoro haec ſcribit Auguſtinus: *Vir & ingenio, & eloquentia, & ipſis inſignibus, muneribuſque fortunae, & quod ante omnia eſt, mente praeſtantiſſimus Theodorus id agit, ut & nunc, & apud poſteros, nullum genus hominum de litteris noſtrorum temporum jure conqueratur*. Dic obſecro, quid heic feriat Lectorem vel delicatiſſimum? Etiamſi incomparabili ingenio, ſtudioque litterarum non excelluiſſet Theodorus ille, nihilominus ea eſt ipſi ab Auguſtino tributa laus, ut neque laudatorem poenitere, neque laudato pudorem incutere deberet. Ad haec non alius eſt hic Theodorus, quam Fl. Manlius Theodorus, qui a Claudiano & Symmacho ſummis extollitur laudibus, & eloquentiae potiſſimum ac eruditionis gloria commendatur. Memorat ipſe Phereponus Diſſertationem Rubenii de Vita iſtius Theodori, quo ex libello elucet, quantus vir, quantuſque Philoſophus ille fuerit. Sed praecipue legendus eſt ejuſdem inſignis Panegyricus inter Claudiani Carmina. Attamen ne quid heic diſſimulem, illuſtrem egomet auctorem Pherepono indicare volo, hujuſmodi ſuſpicioni faventem. Is Auguſtinus appellatur, Epiſcopus Hipponenſis, cujus verba ſunt Lib. 1. Cap. 2. Retract. *Diſplicet autem illic* (ideſt in Libro *de Vita beata*), *quod Manlio Theodoro, ad quem Librum ipſum ſcripſi, quamvis docto & Chriſtiano viro, plus tribui, quam deberem*. Sed hinc volo Phereponus ipſe diſcat, num pronus ad aſſentandum foret Auguſtinus, & an parum rigidus ſui ipſius cenſor eſſet, quando ne hic quidem ſibi ignoſcit. Aequi autem ac honeſti Critici erat, ex hac potius retractatione capere conſilium laudandi Auguſtini, quam ex elogio illo occaſionem arripere vituperandi. Quanquam quid dico? Ita me Deus amet, elogium illud retractandum Auguſtino non erat, quum tale ſit, ut lividis tantummodo hominibus aſſentatorium videri poſſit. Et revera ab Auguſtino improbatum minime fuit. Retractationum verba ca-

ba cadunt ſuper Librum *de Vita beata* inſcriptum ipſi Theodoro, non ſuper elogium Theodori in Lib. 2. *de Ordine* inſertum. Deinde nihil aliud emendare in animum induxit Auguſtinus, quam quaedam in Praefatione ad eum Librum *de Vita beata* non ſatis graviter dicta, quae cum delicata pietate non bene componi poſſe putabat; cujuſmodi ſunt: *Ad id, quod deſidero* (hoc eſt ad obtinendam vitam beatam) *te unum intueor, teque aptiſſimum ſemper admiror*, &c. *Accipe, cujuſmodi auxilium abs te certus exſpectem*. Eadem repetit infra, inquiens, *Obſecro te per virtutem tuam, per humanitatem, per animarum inter ſe vinculum atque commercium, ut dexteram porrigas. Hoc autem eſt, ut me ames, & a me viciſſim te amari credas, carumque haberi. Quod ſi impetravero, ad ipſam beatam vitam, cui te jam haerere praeſumo, parvo conatu facillime accedam*. En quae Auguſtino Librum illum emendaturo non amplius ferenda videbantur. Nam ad ingenium ac eruditionem Theodori quod attinet, nihil in eo Libro Auguſtinus habet, quod ſpongia indigeat, quum & in Retractationibus ipſum Theodorum *doctum & Chriſtianum virum* appellare pergat. Eademque de cauſſa in retractandis Libris de *Ordine* obelo nullo confixit Auguſtinus memoratum elogium Theodori, confixurus, ſi per illud veritatem laeſam animadvertiſſet.

Praeſtare tamen nolim, placitura haec eſſe Pherepono, quando ne ipſi quidem *Retractationum Libri* ab eo gratiam iniere. Pag. 484. Animadv. ad Lib. 2. Cap. 29. de Geneſi, *Locos*, inquit, *Lib. 3. de Lib. Arb. indictos praetermiſit Auguſtinus, dum alios, qui multo minus torqueri poterant, explicat. Qua in re an ars aliqua fuerit, judicent alii. Candorem quidem & modeſtiam prae ſe ferunt Retractationes; ſed debent ingenue fieri, retractatis, quaecumque falſa putantur, non paucis quibuſdam exigui momenti, relictis gravioribus, ne forte adverſarii objiciant ſe ſimilia ſentire. Sed Auguſtini animum noverat Deus*. Tria contingere heic potuere. Primum eſt, falſa in Auguſtini Libris ea non eſſe, quae nunc falſa Pherepono videntur. Proximum eſt, etiamſi Veritati ea adverſentur, Auguſtinum tamen id nequaquam animadvertiſſe. Tertium denique, animadvertiſſe quidem, ſed noluiſſe retractare, atque corrigere. Catholicorum ſententia eſt, Auguſtinum in doctrina *de libero Arbitrio* nequaquam aberraſſe: ſed quando Cenſori noſtro, non ſecus ac Pelagianis tum antiquis, tum recentibus, aliter viſum eſt, nos in iis infelicitatem ac tenebras ingenii miſereamur, perverſam voluntatem non facile accuſemus. Errant nimirum, ſed ſe errore duci non putant. Catholicos

contra in errore verſari ſibi perſuadent Pelagiani; ſed & ipſi nos contra votum noſtrum caecutire intelligant. Nam & Juſtitia & Caritas poſcunt, ut in iis ſimilibuſque quaeſtionibus contra animi ſententiam a Veritate deflexiſſe putetur, quiſquis deflectit, niſi aliter credere nos jubeant contraria argumenta. Atque ita ſane de Auguſtino credendum, ii etiam fateantur, quibus Auguſtini doctrina quaelibet nondum probatur. Nam quis in animum inducat, uſque adeo deſipuiſſe, & a rationis atque conſcientiae legibus deſciviſſe, Auguſtinum, ut ſciens prudens erraverit, erroreſque in Religione turpiſſimos ac perniciofiſſimos agnoverit quidem, ſed venditare perrexerit? Neceſſe plane foret, virum excogitare baſilice impoſtorem, ac poſtremae iniquitatis reum.

(a) (Attamen), ſi quid intelligimus, non alio collineant Phereponi tela, quam ut Auguſtinum nobis exhibeant hominum nequiſſimum. Callidiſſime nempe dubitare Cenſor nos vult, an ars aliqua in Auguſtinianis Retractationibus fuerit; ingenuitatem ibi deſiderat: & Auguſtini animum ita in medio relinquit, ut ſuſpicari poſſimus, num Veritatis amore, an conſilio illudendi orbis, Retractationes ſcripſerit, videlicet ut ſolis exigui momenti erroribus diſpunctis, eam ſinceritatis famam ſibi pararet, quae fidem poſtea apud praeſentes ac poſteros conciliaret graviſſimis erroribus intactis, ſibique probe perſpectis. Equidem non dubito, quin atrocitatem ſuſpicionis ſive calumniae iſtius quiſque intelligat, ſimulque miretur, quei Batavo, ſeu Helvetio homini tanta adverſus Auguſtinum confidentia eſſe potuerit, ubi non de opinionibus, ſed de interno Auguſtini animo res agitur. Quas enim Criticas leges heic pro ſe Phereponus laudet, contra clamantibus cunctis Juſtitiae, Caritatis & Honeſtatis legibus? Quae argumenta adhibere poteſt, ut crimine temeritatis atque improbitatis ſeſe abſolvat? Neque vero tam ſui, atque Dialecticae oblitum ipſum reor, ut ideo Auguſtinum fraude hac uſum fuiſſe argumentetur, quia uti is potuit. Nullum crimen eſſet, cujus & ego reum facere Phereponum, & quemcumque alium deinceps non poſſem, ſi vim ullam habere deberet iniqua adeo argumentandi ratio. Conſcientiae ergo ſuae Phereponus conſulat, redeatque illuc, ut tantummodo dicat, erraſſe Auguſtinum. Errabit vel ſic quidem talia affirmans accuſator, mea & omnium Catholicorum ſententia; ſed infamiam ſaltem evadet, quam nunc inurere dum vult Auguſtino, neſcio quei declinare ipſe jam poſſit.

Auctor

(a) Al. *Et tamen*.

Digitized by Google

Auctor eſt Auguſtinus in Epiſt. 71. olim 10. quae eſt ad Hieronymum, Epiſcopum quemdam, quod utens Hieronymiana ſacrorum Codicum interpretatione dictionem unam aliter expoſuiſſet, quam antiquus mos haberet, ingentes excitaſſe turbas in populo, ita ut *coactus demum fuerit velut mendoſitatem corrigere, volens poſt magnum periculum non remanere ſine plebe*. Inſurgit heic Phereponus, & inquit pag. 491. *Mala ſane fuiſſet Afra plebs, quae tantilla de cauſſa Epiſcopum ſuum deſerere parata fuit; ſed videtur eſſe, ut probe olfecit Hieronymus, fabella Punica; qua hominem terrere voluit Hipponenſis Epiſcopus*. Equidem in iſtam controverſiam aegre me rapi ſentio, quam non ita dirimere pro uno poſſum, ut alterum ſimul non arguam & culpem. Immo liceat mihi dicere, aliquid habeo, quod illic tam in Hieronymo, quam in Auguſtino deſiderem, ſive ſtatum controverſiae ſpectem, ſive modum. Attamen quod eſt ad narrationem Auguſtini de Epiſcopo illo in diſcrimen adducto ob interpretationem Hieronymi, nihil me ſolicitat, quod ipſe Hieronymus ad Auguſtinum ea de re ſcribens, inquit: *Hujuſcemodi in Epiſtola tua texis fabulam: Quidam frater noſter Coepiſcopus, &c.* Novimus Hieronymi viri alioquin ſanctiſſimi ſtylum aculeatum, ſtylum irarum plenum, ac potiſſimum dum ſibi pugnat. Quid mirum, ſi irato ferventique viro excidit, hujuſmodi exceptione ſe ſuoſque Libros, & utilem certe laborem tueri? Cordatus nemo propterea credat, Auguſtinum fabellae atque impoſturae tam gravis in Hieronymi caput auctorem. Quod vero tolerandum fuit in Hieronymo aegre ferente, optimum conſilium ſuum peſſime acceptum ab Auguſtino fuiſſe, id neſcio quei nos tolerare nunc debeamus in Pherepono, quem Auguſtinus nuſquam laeſit, quique non irritatus, acrius tamen quam ipſe Hieronymus Auguſtinum accuſat. Nimia nempe hominis hujus eſt confidentia, dum ex arbitrio atque imperio fabulatorem facit virum aeque pium ac doctum, & quantum ejus mores & dogmata docent, a dolis atque impoſturis alieniſſimum. Fac etiam fabella ((a) haec fuerit): at aequi honeſtique Cenſoris erat, Auguſtinum potius ſuſpicari a ficto rumore deceptum, quam eumdem venditare certiſſimum ipſius commenti artificem, quum praeſertim alio ſub caelo ea res contigiſſe dicatur. Sed ne fabulam quidem fuiſſe ubi nos contendamus, quis Phereponus contrarium oſtendat? Vix etiam evincere poſſis, Auguſtinum illic agere de *cucurbita* atque *bedera*. Enimvero numquid mirum eſt, paratam fuiſſe plebem illam rece-

(*a*) Al. *Fac etiam fabella*, tantum: nuper additae voces neceſſariae, *haec fuerit*.

recedere ab Epiſcopo ſuo *tantilla de cauſſa?* Etſi levis error futurus ille fuiſſet, attamen quum videretur Epiſcopus idem ſine cauſſa divinas adulterare Scripturas: nimio zelo adverſus ipſum accendi potuit religioſa populorum cura de veteri Traditione tuenda. Jam patet, quibus diris divini Scriptores abſterruerint homines, ne vel unum verbum adderent, detraherent, aut immutarent in Codicibus ſacris. Patet etiam, quantopere Chriſtianis antiquis cordi fuerit, Scripturae ſacrae exemplaria a corruptoribus tueri. Ad haec Paulo Samoſateno Antiochenus populus, Neſtorio, & Iconoclaſtis Conſtantinopolitanus, Arianis populi alii ſummo ſtudio reſtitere, ita ut ſanctus Hilarius aevo ſuo diceret, *religioſiores fuiſſe aures Populi*, *quam corda Sacerdotum*. Ipſe vero Hieronymus in Epiſtola 81. olim 18. inter Auguſtinianas acrem hanc accuſationem delinire poſtea viſus eſt, ad Auguſtinum reſcribens, & inquiens: *Si legiſti librum Explanationum in Jonam*, *puto quod ridiculam cucurbitae non recipias quaeſtionem*. *Si autem amicus*, *qui me primus gladio petiit*, *ſtylo repulſus eſt*, *ſit humanitatis tuae atque juſtitiae accuſantem reprehendere*, *non reſpondentem*.

Pag. 522. Animadv. in Epiſt. 213. alias 110. Phereponus Auguſtinum ſugillat, quod ſe Epiſcopum Hipponenſem ordinari paſſus fuerit, vivente adhuc Valerio Civitatis illius Epiſcopo. Id Nicaeno Canone octavo interdictum memorat; tum ſubdit: *Non intelligo*, *quei uſus ipſe Eccleſiae*, *ex quo conſtabat*, *unum in ſingulis urbibus Epiſcopum eſſe oportere*, *non monuerit Hipponenſem*, *hoc illicitum eſſe*. *Nam ſi collegam unum ſibi adjungere licuit*, *quidni & plures?* *Quam magnam hoc aperuit feneſtram adverſariis Auguſtini*, *dicendi*, *hominem ſaepe in utilitatem ſuam erraſſe?* Abſtinuiſſent ab hujuſmodi calumnia adverſarii Auguſtini, quos inter nunc primas ducit Phereponus, ſi diligentius perpendiſſent rem ipſam. Ignorabat Valerius, ignorabat Auguſtinus, Nicaenum Canonem obſtare. Cujus rei fidem facit in laudata Epiſtola Auguſtinus. Immo nihil contra Canones tunc agi cenſuerunt alii Africae Epiſcopi, iique omnium praeſtantiſſimi. Audi Poſſidium in Auguſtini Vita Cap. 8. *Egit Valerius ſecretis litteris apud* (Aurelium) *Primatem Epiſcoporum Carthaginenſem*, *allegans imbecillitatem corporis ſui*, *aetatiſque gravitatem*, *& obſecrans*, *ut Hipponenſi Eccleſiae ordinaretur Epiſcopus*, *quo ſuae Cathedrae non tam ſuccederet*, *ſed Conſacerdos accederet Auguſtinus*. *Quae igitur beatus Valerius optavit*, *& rogavit ſatagens*, *reſcripto impetravit*. Audi & alia Poſſidii verba: *Poſt quam petitionem ad viſitandum adveniente ad Eccleſiam Hipponenſem tunc Primate Numi-*

diae

diae Megalio Calamenſi Epiſcopo, Valerius Antiſtes Epiſcopis qui forte tunc aderant, & Clericis omnibus Hipponenſibus, & univerſae plebi inopinatam cunctis ſuam inſinuat tunc voluntatem; omnibuſque audientibus, gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti deſiderio clamantibus, Epiſcopatum ſuſcipere, contra morem Eccleſiae, ſuo vivente Epiſcopo, Presbyter Auguſtinus recuſabat. Vides Auguſtinum, quanquam ignoraret, Nicaeno Canone hujuſmodi ordinationes prohiberi, probe tamen recogitaſſe, ab ea ordinatione abhorrere conſuetudinem Catholicae Eccleſiae, ipſumque adeo Auguſtinum obſtitiſſe Epiſcopis, ne ſe Epiſcopum ſacrarent. Sed vicit plurium ſententia. Immo exempla ſimilium ordinationum in medium allata fuere. *Dumque illi fieri ſolere ab omnibus ſuaderetur* (inquit idem Poſſidius) *atque id ignaro tranſmarinis, & Africanis Eccleſiae exemplis probaretur, compulſus atque coactus ſuccubuit, & Epiſcopatus curam, & majoris loci ordinationem ſuſcepit.* Auguſtinus ipſe ad Paulinum Epiſt. 31. alias 34. de ſarcina Coepiſcopatus ſibi a Valerio impoſita ſcribens, hoc idem confirmat, inquiens: *Quod quidem, quia tanta ejus caritate, tantoque populi ſtudio Dominum id velle credidi, nonnullis jam exemplis praecedentibus, quibus omnis mihi excuſatio claudebatur, vehementer timui excuſare.*

Quem ergo errorem apertis oculis admiſſum, quam errandi voluntatem ad proprium commodum in Auguſtino demonſtres? Detrectabat ipſe honorificum munus; compulſus a Valerio, ab aliis Epiſcopis, a Clero toto, ab univerſa plebe, ſe paſſus eſt vinci, annuente etiam Aurelio Carthaginienſi, Africae Primate. Ex iis nemo ſuſpicabatur, violatum iri propterea Canones Nicaenos; & quanquam Eccleſiae conſuetudo ſecus agendum moneret, exemplorum tamen ingeſta copia rationem omnem cunctandi & recuſandi ſuſtulit. Rem ego non probo; neque ſubinde probavit ipſemet Auguſtinus, ubi intellexit, Nicaenam Synodum aliter ſanxiſſe. Verum eae tunc circumſtantiae in Auguſtini ordinationem confluxere, ut non ſolum excuſatione dignum ille ſe praebeat, ſed iniquae accuſationis accuſari mereatur, qui tacite nobis perſuadere cupit, Auguſtinum ſcienter atque lubenter tunc erraſſe, quod error ipſe cederet in ſuam ipſius utilitatem. Quum vero inquit Phereponus: *Si collegam unum ſibi adjungere licuit, quidni & plures?* non videt homo acutus, fruſtra id peti; nam qui collegam, ſive coadjutorem ſibi adſciſcebat, ea ratione movebatur, quod ipſe aut ſenio aut morbis ad obeunda Eccleſiaſtica munia ineptus jam eſſet, & Collegam hunc ſibi ſucceſſorem deligebat,

bat, conſentiente Clero, Populo, ipſiſque Provincialibus Epiſcopis. Atqui unus Collega id implere valebat, quod Epiſcopus ſeneſcens implere amplius non poterat; atque unum Epiſcopo morienti ſucceſſor erat dandus. Quamobrem & ſuperfluum, & incommodum conſilium fuiſſet plures adligere uno tempore coadjutores; nullaque neceſſitas, nulla potens ratio ſuccurriſſet, quae aut ſuaderet, aut excuſaret ut unius, ita & plurium cooptationem.

Alia tamen habet Phereponus, quae in memorata Epiſt. 213. olim 110. ſibi non arrident; quippe illic Auguſtinus Heraclium ſibi Succeſſorem in Epiſcopatu deſignat iis verbis; *Presbyterum Heraclium mihi ſucceſſorem volo*. Canonem LXXVI. Apoſtolorum, & Synodi Antiochenae ſub Conſtantio habitae decreta heic violata Phereponus clamat; ſtupetque, ignoraſſe Auguſtinum, illicitum hoc fuiſſe, quum praeſertim conſenſum Coepiſcoporum ille non exquiſierit, quem tamen exigebat Synodus Nicaena. Profectò interdixere Canones (& jure maximo interdixere), ne ſacri Antiſtites ſibi Succeſſorem deligerent, atque conſtituerent. Sic occurſum ambitioni, & propriae utilitatis ſtudio, quibus affectibus occaecati interdum Epiſcopi indignos eligere, & Epiſcopis Provincialibus, Clero, ac Populo libertatem electionis praeripere poterant. Sed hoc ad Diſciplinam ſpectat, eamque eligendi Succeſſoris libertatem eadem Eccleſia modo permittere, modo prohibere poteſt, prout conducibilius videatur. Nam idem quoque periculum quandoque imminet, ſi Epiſcopi, Clerus, & Populus eligant, ac ſi unus Epiſcopus, & pius ((a) ſimul) Epiſcopus, gregi ſuo, dum vivit, melius conſulere interdum poteſt, quam plures. Illud vero dubium eſſe non debet, quin Auguſtinus optimum Succeſſorem Eccleſiae ſuae dederit, omni ambitionis atque utilitatis propriae affectu ſublato. Immo id unice a ſe praeſtari palam teſtatus eſt Auguſtinus, ut ne *per ambitioſos & contentioſos* Eccleſia Hipponenſis perturbaretur poſt mortem ſuam, uti aliis in Eccleſiis acciderat. Cleri etiam, & Populi, duorumque Epiſcoporum ſuffragio res acta. Sed quod in primis huc facit, illud eſt, iis temporibus nequaquam obtinuiſſe in Africa prohibitionem illam de Succeſſore ſibi inſtituendo. Suppetunt illic exempla, immo & in nonnullis aliis Provinciis, quae adferre non eſt hujus loci, quippe a Juſtello, Beveregio, Thomaſſino, aliiſque congeſta. Antiochenis autem Canonibus Africa ſe obligari fortaſſe non cenſuit; incertumque eſt, an iidem ipſi Canones Afris eſſent ſatis perſpecti. Eadem dici poſſunt

(a) Al. *contra*, loco *ſimul*.

ſunt de Canone, ut ajunt, Apoſtolorum, cui etiam alia explicatio convenire poteſt. Quare nemo ex Africanis Patribus ea tempeſtate illicitum, prohibitumve putabat, ſibi idoneos eligere Succeſſores, dum Cleri & Populi conſenſus rogaretur atque obtineretur, & electus Epiſcopalem conſecrationem poſt eligentis mortem exſpectaret: quae omnia Auguſtinus praeſtitit in eligendo ſibi Succeſſore Heraclio, quem Eradium corrupti Codices appellant.

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

Nimius ſui amor falſo objectus a Pherepono Sancto Auguſtino, cujus conatus in Pelagium ejuſque errores fluxerunt ab amore unius Catholicae veritatis. Ficta manſuetudo in Haereticos perperam afficta Catholicis Epiſcopis. Comprimendae Haereſes vix ortae, neque erroribus concedendus nimia lenitate aditus. Convicia & contumeliae variae Pherepooni in Sanctum Auguſtinum. Quam haec hominem Chriſtianum & Criticum dedeceant. Quanto contemtu feratur ille in omnes ſanctos Patres.

CIRCITER Annum Chriſti 394. *Expoſitionem Epiſtolae ad Romanos* elucubravit Auguſtinus nondum Epiſcopatu initiatus. Nonnulla ibi occurrunt Semipelagianis poſtea natis ſaventia; ſed emendavit vir ſanctus Lib. 1. Cap. 23. Retract. confeſſus, ſe eo tempore *nondum diligentius quaeſiviſſe, nec adhuc inveniſſe, qualis ſit electio Gratiae.* Miratur Pherepoonus pag. 538. Animadv. quei Auguſtinus ſponte, ac a nullo damnatus, dogmata eadem ſubinde fuerit exſecratus. Tum oculo in intima Auguſtini praecordia conjecto, *Si nunquam tamen*, ait, *contra fuiſſent rixae Pelagianae, in iis ſententiis mortuus eſſet. Immo vero fortaſſe nunquam ita invectus in eas fuiſſet, niſi Pelagius aliquid in ejus ſcriptis carpſiſſet.* Primam vero indignandi in Pelagium occaſionem Auguſtino fuiſſe ſubdit, quod Pelagius Romae dum eſſet, ferre non potuerit ea Auguſtini ad Deum verba: *Da quod jubes, & jube quod vis*, quae in Confeſſionum Libris adhuc leguntur. *Hinc prima origo mali*, inquit Cenſor; *nam nihil magis irritabile eſt Scriptoribus, qui pro ſcriptis poſtea, tamquam pro aris & focis pugnant.* Qui ne de nomine quidem Auguſtinum noſſet, haec tamen audiens non

non ignoraret, quam parum fidei debeatur accuſationi hujuſmodi, ad quam nempe confirmandam nulla ratio accedit. Quis Cenſori huic narravit, irritatum fuiſſe Auguſtinum, & ad ſententiam mutandam odio adverſantis Pelagii fuiſſe compulſum? Nimium dictatorie iſta dicuntur. Sed hujus criminationis iniquitas longe melius ſe prodet, ubi recogites, quantum a caeco ſuarum opinionum amore abeſſet Auguſtinus. Nihil aliud ſunt Retractationum Libri, quam illuſtre argumentum ardoris illius, quo Auguſtinus Veritati uni ſupra ſuos affectus obſequebatur. Deinde vix alium reperias, qui demiſſius Auguſtino ſe emendari pateretur, & mitius haberet adverſarios ſuos, quanquam interdum procaciſſime, & palam rationi ac veritati injurios. Onerare poſſem librum, ſi neceſſitas poſceret, exemplis ejuſmodi & humilitatis, & modeſtiae. Denique tam parum cum veritate congruit, Auguſtinum in iram & odium adverſus Pelagium fuiſſe concitatum, quod hic verba quaedam Confeſſionum moleſte tulerit; ut quum Pelagius longe poſt illa tempora humaniſſimis litteris ad Auguſtinum datis reſponſionem accepiſſet amicitiae plenam, Auguſtinus deinde neceſſe habuerit ſe purgare, quaſi Haereticum hominem ſupra meritum commendaſſet.

Quod ergo Auguſtinum armavit in Pelagium, Apoſtolicae doctrinae, veraeque Religionis cura fuit. Eadem & armavit in Manichaeos, in Donatiſtas, in Arianos. A veteri autem Chriſtianorum Traditione abhorruiſſe dogmata Pelagii atque Caeleſtii, jamdudum oſtenderunt eruditi viri, oſtendit Auguſtinus ipſe, & ejus temporis Eccleſia: quod ne ipſum quidem Pelagium fugiebat, qui non aliter quam clanculum, & ſub mille verborum ambagibus, ingentique cum ſimulatione ſuam huc illuc novitatem diſſeminavit. Quid faceret Auguſtinus zelo Domus Dei ſupra quamplurimos ardens? Africanae, atque Orientales Eccleſiae, Sanctus Hieronymus, Paulinus Ambroſii diſcipulus, aliique claſſicum protinus cecinere in erumpentem Haereſim. In publicam rem tunc & ipſe Auguſtinus operam ſuam conferendam eſſe putavit. Quamobrem en veras cauſſas, cur Pelagium, ſive ut melius dicam, Pelagii dogmata exagitare coepit Auguſtinus. Quas commentus eſt pro ſuo arbitrio Phereponus, ſi nos levitatis ſaltem arguamus, aequo jure proculdubio agemus. Quod ſi Auguſtinus procedente tempore renuntiavit ſententiis nonnullis, iiſque paucis: ex ipſius teſtimonio, & rei evidentia conſtat eſſe factum, quod attentius ſubinde inveſtigaverit cum Scripturarum ſacrarum mentem, tum Eccleſiaſticae Traditionis vocem. An vero crimen eſt meliora diſcere,

diſcere, & melius ſentire? Et nunquid Auguſtinus pro ſuis ſententiis tanquam pro aris & focis pugnare paratus fuit, qui ſententias priores reipſa deſerere non dubitavit, ſtatim ac Veritas explorata id ab ipſo exegit?

Retractavit quoque vir ſanctus quoddam aliud effatum ſuum in Expoſ. Cap. VII. 19. 20. ad Rom. uti Semipelagianum. Hinc Pherepono anſa praebetur traducendi Auguſtini tanquam *ſummopere temerarii* hominis, qui ea olim ſcriberet, quae ut ipſe deinde contendit, in Eccleſia minime tradebantur. Quod ſi tradebantur, non capit Phereponus p. 536. Animadv. *quei damnari potuerint quaſi novatores & exitiales Haeretici, qui id docebant, quod antea ubique docebatur, & quod cum laude ſcripſerat Auguſtinus.* Sed fruſtra invidiam Auguſtino creare, fruſtra Pelagianam novitatem tueri molitur Phereponus, parum heic ſe verſatum exhibens in Eccleſiaſtici juris oeconomia, immo & in eorum temporum Hiſtoria. Eſſe poſſunt dogmata quaedam adhuc inter Scriptores dubia, atque ab Eccleſia nondum calculis poſtremis definita. Haereticum nomen alterutram partem tuentibus tunc tribuere non licet. Ubi Eccleſia ſententiam tulit, tunc aliter quam Eccleſia, ſentire nefas eſt. Ita fuit tempus, quo ſententia de iterum baptizandis Haereticis inter Haereticas referenda forte non erat. Idem Semipelagianis Dogmatis accidit. Non idcirco laeſiſſe Fidem dicti ſunt Vincentius Lirinenſis, Hilarius Arelatenſis, Caſſianus, Fauſtus, Gennadius, Sinodius, aliique aut Lirinenſes, aut Maſſilienſes, quod Semipelagianiſmum foverint. Tunc ſolum exſecranda coepit eſſe eorum doctrina de initiis Fidei, quum Synodus Arauſicana expoſuit, quid heic ſentiret, ſentiendumque mandaret Eccleſia verax. Pleriſque autem e Patribus nonnulla excidiſſe videmus, quae deinde ſacris Conciliis divina oracula promentibus minime probata fuere. Sed illi incaute, inculpateque ita ſenſere, paratiſſimi conſentire cum Eccleſia, ſi haec in diverſam abiiſſet ſententiam; & ideo illis opinionibus addicti fuerunt, quod nondum ſatis diligenter exquiſierant, quid Apoſtolica de iis Traditio haberet.

Quod ergo ad Pelagianos errores attinet, eos ſua novitas in oculos omnium incurrens exſecrabiles ſtatim fecit. Tum protinus in eorum damnationem conſenſit Eccleſia, & Concilia non ſemel ab Afris Epiſcopis habita, Synodi Hieroſolymis, Dioſpoli, Romae, Antiochiae, aliiſque in Urbibus celebratae, praetereaque Romani Pontifices, aliique celeberrimi Patrum adverſus Pelagianam doctrinam

illico anathemata exſcruere. Quid miratur ergo Phereponus, quod exſecrationi eſſe in Eccleſia Catholica Pelagius, ejuſque ſectatores continuo coeperint? Novam, inſuetam, atque a Traditione abhorrentem doctrinam invehere tentabat id hominum genus; deinde Eccleſiae germanam Fidem ſtatuenti, erroreſque proſcribenti reſiſtere pertinaciter non dubitavit, mentemque in errore obfirmatam prodere. Heic Haereſeos ſtat cardo; hae cauſſae juſtiſſimae anathematum. At Semipelagiana dogmata, ſi qua Auguſtinus tradidit (nam vere Pelagiana ex ejus calamo certum eſt excidiſſe nunquam) nondum Auguſtini aevo, immo ne per integrum quidem ſaeculum ab illius morte, ea fuerunt, ut ipſorum patrocinio laederetur Fides. Eidem quoque doctrinae adhaeſere piiſſimi viri, nullo ſanctitatis diſpendio; quippe Traditio ab ipſis nondum ſatis diligenter conſulta fuerat, & controverſiae omnes de Gratia liberoque Arbitrio nondum ſatis fuerant pertractatae, atque Eccleſiaſtica Concilia quid pro certo iis de rebus affirmandum foret, nondum conſtituerant. Proinde incautus, & ſi etiam velis negligens, ſed ſine culpa, non autem *ſummopere temerarius* dici potuit Auguſtinus, quod non mala fide olim docuerit; quae poſtea re melius conſulta correxit. Innumerae occurrunt controverſiae adhuc ferventes, magnis piiſque Auctoribus utrimque ſtantibus. Quandiu Eccleſia ambiguam rem in medio relinquat, quamcumque velis partem tueri licitum erit. Sic Auguſtinus Pelagianos Haereticis primo non accenſuit, ut patet ex ejus Serm. 294. (a) Deinde vero pertinaces in errore, & Conciliis palam reſiſtentes, Haereſis incuſavit: quod Pherepono nec novum, nec iniquum videri debebat in Animadv. ad laudatum Sermonem pag. 550. Sed quoniam illuc noſtra delapſa eſt oratio, alia videamus, quae Phereponus carpit in eodem Sermone.

Multi jam fuimus alibi in propugnando jure quum Eccleſiae, tum Principum Catholicorum adverſus homines Haereticos, quos poenis caſtigare, reluctanteſque ad meliorem ſententiam incitare fas eſſe

(a) Non ita pridem Cremonae prodierunt, anno ſcilicet 1747. in 4. *Vindiciae Auguſtinianae ab imputatione Regni millenarii, Auctore Joanne Cadonici.* Totus nimirum in eo eſt doctus Auctor, ut probet non ſcripſiſſe *S. Auguſtinum*, ſed ipſi perperam tributum, Sermonem CCLIX. Editionis noviſſimae Pariſienſis: ſimulque ſuſpectos reddere conatur Sermones XXXVIII. & XLII. Quum igitur utilem adeo, licet alioquin arduam operam navarit illuſtris Auctor in vindicando tanto Doctore, illum publico nomine etiam atque etiam rogamus, ut diligenter inſpiciat, num & Sermo CCXCIV. heic a *Muratorio* laudatus, *Auguſtino* abjudicari queat, quo nimirum conſtat Pelagianos Haereticis non accenſeri. His addo, ab eodem *Vindiciarum* Auctore, cap. XVIII. pag. 294. 297. ex S. *Auguſtini* doctrina lucem affundi quaeſtioni, a noſtro *Muratorio*, hujus Operis lib. 1. cap. XIII. excitatae, *utrum* ſcilicet *Angeli corporei* an *incorporei ſint*.

eſſe diximus. Phereponus audiens Auguſtinum ibi de Pelagianis ita loquentem: *Suſtineat eos mater piis viſceribus ſanandos, portet docendos, ne plangat mortuos*, &c. mellita haec appellat, ſed ſtatim adjungit, *deboneſtata fuiſſe ſequentium temporum incredibili acerbitate; ut propemodum ſuſpicari quis poſſit, manſuetudinem hanc data opera ſimulatam, ut major invidia miſeris hominibus conflaretur, niſi cederent, utque homines imperiti magis in illos poſtea exardeſcerent.* Ut ut modeſtus cautuſque videri & heic velit Phereponus, ſuſpicionem hanc teterrimam non ſibi tribuens, ſed aliis affingens, eamque illo ſuo *propemodum* temperans: non impetrabit tamen, quin ipſum tanquam atrocis calumniae auctorem aequo jure heic poſtulemus. Satis ipſe prodit, ſibi accuſationem hujuſmodi probari, ſibique in votis eſſe, ut in reliquorum mentibus radices agat. Attamen quantum a Caritate & Veritate longe abeat iſta ſuſpicio, facile intelligere potuiſſet ipſemet Phereponus, ſi minori odio atque livore ſuas aggreſſus fuiſſet ſcribere Animadverſiones. Placide primo erga errantes agere Eccleſia ſolet, & placide monet agendum. Tum ſi nihil miti adhortatione proficitur, ipſa Caritas ſuadet, ut aſpera arripiantur, quo tandem revocentur devii in veritatis & ſalutis viam. Erga filios in vitia deflectentes non aliter ſe gerunt amantiſſimi patres; non aliter erga aegrotos ſapientiſſimi Medici. Quis & parentibus, & Medicis *ſimulatam manſuetudinem* ea de cauſſa adſcribat, quod inutiles eorum blanditias efficaciora deinde remedia ſubſequantur? Et Parentis & Medici loco Eccleſia eſt erga errantes in Fide. Praeterea quis Auguſtinum, quis certam fecerat Eccleſiam, auſteritate ſolum vincendos erumpentes errores, ut fingenda prius manſuetudo foret? Denique nulla fere emerſit Haereſis, cui non obſtiterint pari methodo Eccleſiaſtici Praeſules, nihil aliud cupientes, quam rigore abſtinere, dummodo ſanarentur filii. Temere, ne dicam ſtulte, in his omnibus ſuſpicaretur quiſpiam & animum crudelem, & fictam lenitatem.

At inquit Phereponus, ut oſtendat non ſolum inanem non eſſe hanc ſuſpicionem, ſed ſuum quoque ((a) ipſi ſe adjungere ſuffragium) *Has artes a Sacrorum Praeſidibus ſaepe adhibitas nemo neſcit, ejuſque rei inſigne exemplum videmus in damnatione Donatiſtarum.* Talem Criticum tanta confidentia non dedecet. *Nemo neſcit.* Et quibuſnam quaeſo eruditis haec ediſſerit Phereponus? Europaeis non puto; Indis fortaſſe. Quotus enim quiſque eſt inter nos, qui aut [illegible] Yyy 2 [illegible] audie-

(a) Al. *ipſam tuliſſe ſuffragium*. Nunc clarius.

audierit, aut legerit, non dicam ſaepe, ſed ſemel tantum, ſimulatam a Catholicis Epiſcopis manſuetudinem erga Haereticos, ut acerbitati quam ſolam animo verſabant, major deinde excuſatio, & pervicacibus gravior invidia crearetur? Unos Donatiſtas tanquam inſigne exemplum nobis memorat Cenſor, eos nempe, quos tot veracibus amicitiae, patientiae, & caritatis exemplis ad unitatem Eccleſiae reducere conati ſunt Catholici, ut ſuas ipſas Cathedras iis, etiam ſi e lite caderent, communes facere non dubitarint. Haeccine ſimulata lenitas? Nuſquam fortaſſis, quam in Donatiſtarum Hiſtoria, evidentiora habeas Eccleſiaſticae manſuetudinis documenta. Severiſſimis profecto legibus poſtea adverſus illos actum eſt; ſed poſtquam incredibilis pertinacia, & immanitas inſolita ad ſchiſma & ad errores acceſſere, nullumque aliud remedium ſupererat ſanandae furioſae gentis.

Profecto, pergit dicere Phereponus, *cum ejuſmodi initiis minime conſentiunt viginti minimum Synodorum intra paucos annos feſtinatae Pelagianorum dogmatum damnationes, ut Epiſcopis ſaepius ad damnandos Pelagianos adductis, nulla iniri poſſet amplius ratio audiendarum partium tam ſaepe damnatarum. Quum enim Synodi quempiam damnarunt, honoris eſſe ſui putant, hominem videri jure damnatum, nec patiuntur decreta ſua iterum expendi.* Neque primus fuit, neque poſtremus erit Phereponus, qui Catholicorum Praeſulum ſolicitudinem in damnandis & ſuffocandis, ſi fieri poteſt, naſcentibus Haereſibus, moleſte ferat, minimeque probet. Familiare hoc fuit recentiorum quoque temporum Novatoribus, immo reliquis fere aetatum omnium Haereticis; idemque naſcituri Haeretici conquerendo ſonabunt. Commodiſſimum ſane effugium, & praeſidium errori, ſi liber ipſi aditus per medios populos, per gentem ignaram diutius permittatur. Et certe hic quoque patronus Haereticis quibuſcumque deerat, quo auctore ipſorum deliriis tum ſolum frena offerrentur, quum longe lateque diffuſa, pluriumque animis recepta, non amplius frenum pati didiciſſent. Oculos aperiat, tandem Phereponus, & Catholicorum perſonam parumper induat. Nullus dubito, quin & ipſe tunc nobiſcum ſentiat, adverſus naſcentes Haereſes armandam & muniendam protinus eſſe plebem Chriſti. Hoc ipſum ſtatuere veram Eccleſiae Doctrinam, hoc ipſum oppoſitam falſi damnare, ac damnatam prodere arma ſunt, quae Populo ſano per vigilantes Paſtores miniſtranda novimus. Principiis obſtandum eſt, ne ſero medicina paretur. Si contra Eccleſiaſtici Praeſules agerent, ſi ſecus enaſcenti morbo ſeſe opponerent, miniſterium ſuum, ſalutemque gregis foediſſime proderent.

Inquiat

Inquiat vero Phereponus: At qui putantur errores, fortaſſe non ſint; neque praecipitanda ſententia, quam revocare nequeas, & rationibus potius, quam edictis vincendi ſunt contra ſentientes. Quid porro aliud Phereponus dicat, quam quod ſinguli Novatores dicere hucuſque potuerunt, & dicere poterunt deinceps? Ergo nullius erroribus, ſi audienda Phereponi conſilia, praecludendum eſt iter damnatione opportuna, & res in medio relinquendae, dum controverſia mature, hoc eſt poſt multos annos, expenſa appareat, quo in loco ſit veritas. Ita nimirum fiet, ut haereſes commodiſſime ſerpant, & aut numquam aut fruſtra deinde anathemate percellantur. Ignorare nequit Phereponus ipſe, quanta ſit hominum in hiſce caſibus pertinacia, quantumque poſſit anticipata opinio. Perquam rariſſime ſolis rationibus profligantur Haeretici. Atque utinam iſtius infelicitatis innumera exempla non proſtarent adhuc. Quamobrem contra errores pullulantes exſerenda confeſtim ((a) incruenta Synodorum) arma, nihilque cunctandum. Quae via quum expedita & utilis ſit, praeterea quoque fallere nos nequit. Nam in Catholica Eccleſia qui ſint errores, facile apparere poteſt, ſi videlicet nova Doctrina ingeratur, cui obſtet antiqua Eccleſiarum Traditio. Id autem in Pelagianorum cauſſa plane accidit; nam ut daremus, aliqua in ea controverſia fuiſſe, quae nondum ſatis liquerent (ſunt enim & adhuc nonnulla, quae ad Fidem pertinere inter Catholicos non creduntur, quamquam ſanctus Auguſtinus eas ſententias foverit): attamen quae praecipua erant in Pelagianis dogmatis, a Traditione aperta & conſenſu Eccleſiarum abhorrere deprehenſa illico fuerunt; ita ut nulla pars Catholici orbis haeſitaverit in Pelagio ſtatim, ejuſque ſectatoribus damnandis. Quae omnia eo quoque faciunt, ut Phereponum oſtendant male calculos ineuntem, dum ait, *cum ejuſmodi initiis*, ideſt cum priori manſuetudine, *minime conſenſiſſe feſtinatam dogmatum Pelagianorum damnationem*. Nimium pernicioſam ac damnabilem lenitatem exigit hic homo, ne ferens quidem opinionibus perverſis Haereticorum theta nigrum ſolicite praefigi, nulla interim in eorum perſonas caſtigatione adhibita. Iterum dico: nihil differenda eſt damnatio Errorum ſerpentium ut cancer. Hoc poſcit Chriſtiani gregis cura; hoc ſemper in more fuit vel apud ipſos Haereticos, ubi in eorum ſinu coepit aliquis nova dogmata promulgare. Dudum vero palam factum eſt, Eccleſiam decipi heic non poſſe. Sat placidi fuere, ſat officio ſuo ſunt functi Pactores, qui errantem Pela-

gium

(a) Al. *non cruenta*.

gium toties monuere, & auctoritate Scripturarum aeque ac Traditionis compreſſum ad diverticula confugere coegerunt, & tandiu ſuſtinuere, ut errori valediceret, ſi vellet.

Ad alia tranſeamus. Parum Pherepono fuit, calumnioſis ſuſpicionibus Auguſtini famam impetere; conviciis quoque ac dicteriis in eum ſaepe ac ſaepius invehitur. Ipſum modo ait *in declamando probabilia ſequi, non explorata, ſolitum fuiſſe;* eique *Academicum ingenium ſibi non ſatis conſtans* tribuit; modo ejus rationes ita contemnit, ut inquiat: *Profecto non Sophiſta tantum, ſed propemodum ineptus haberetur, qui talia hodie ſcriberet.* Alibi addit: *Mirum eſt, quam Auguſtinus callucrit artem pauca & perſpicua dogmata Philoſophica aut Theologica multis verbis & obſcuris dicendi, atque impediendi.* Ad haec *proletarium Interpretem* appellat *& Rhetorem Numidam, & Rhetorem Semiplatonicum, Criticae plane imperitum;* & irridendi cauſſa, *Oraculum Numidiae & Philoſophum Poenum, & Ariſtotelem,* quamquam alibi *Carneadem Poenum, & Carneadem noſtrum* potius vocandum affirmet. Ridet Auguſtini Quaeſtiones in Evangelia, & ait: *Unde intelligere licet, finem Auguſtini in hiſce Libris non fuiſſe inquiſitionem veri ſenſus, ſed commentitiarum allegoriarum, ad quas inviti Evangeliſtae torquerentur;* quam cenſuram acutis hiſce ſalibus concludit: *O cerebri felices, qui in tam levibus argutiis acquieſcebant!* En alteram alibi exclamationem non minus gravem: *O Felices homines, qui tantam eruditionis famam tam facile ſibi pepererunt! Sed o ſtipites, qui talibus olim plaudebant, aut etiamnum ſerio favent!* Accipe & aliam: *O vacuam ſtudioſis Scripturae Africam? O ſtupidos, quibus haec admirationi erant, & qui tam verboſas diſputationes, ut nihil diſcerent, legere ſuſtinebant!* Alio loco nos monet, *argutandi immodicam & intempeſtivam cupiditatem, & Africanam ἀπεραντολογίαν obſtitiſſe, ne Auguſtinus judicio ſuo uteretur.* Eadem alibi repetit his verbis: *Si quid occurreret, quod ſpecioſae declamatiunculae occaſionem praeberet, aut praebere videretur, id vero avide arripiebat, & Punicae eloquentiae vela pandebat.* Plus etiam veneni intus habet, quam in cortice appareat, id quod Cenſor idem alibi ſcribit. *Dolendum eſt,* inquit, *Auguſtinum non quod verum eſſe accurato examine compererat, ſed quod expediebat dici, & ἐντρεχωτέρως apud imperitum vulgus poterat tractari, protuliſſe.* A prioribus non abludit, quod animadvertit idem Criticus alio in loco inquiens: *Auguſtinus adſuetus Platonicis argutiis, plura SAEPE ſcribit, quam intelligit, conſequentiaſque paſſim admittit quaſi bonas, quae ſi ne-*

gentur,

gentur, ſtatim corruunt omnes ejus ratiocinationes; neque enim ullo modo probari poſſunt. His, & aliis bene multis, quae congerere non eſt opus, Auguſtinum Phereponus liberaliſſime vexat, atque hoc ſale perfricat.

Memini me ante paucos annos legere Librum, cui titulus eſt *Parrhaſiana*. Ejus Auctor pag. 250. de Eruditis Viris, eorumque vitiis ſcite agit, indicans cur id hominum genus in multorum odium incurrat, & deſpicatiſſimum habeatur interdum. Gallicis ergo verbis optare ſe ille ait, *ut non modeſtiae minus quam eruditionis gloriam in ſuis Libris quaerant; ne animoſe affirment, niſi quidquid evidenter probari poteſt; ut lenitate invicem ac indulgentia ceteros homines antecellant; ne aliis armis ſe tueantur, aut alios aggrediantur, quam rationibus, & ſine felle, ſine petulantia; ut tantum denique elegantiae & venuſtatis ſuis in moribus prodant, quantum in ſtylo praeclariſſimorum Scriptorum apparet, cui veriſimile eſt reſpondiſſe etiam vitae rationem. Quis ejuſmodi viros non diligeret, immo non omnibus, quae in manu ſua forent, beneficiis cumularet?* Haec ille non graviter minus quam vere. Cum hiſce legibus atque conſiliis, quae non dubito quin probet ipſe Phereponus, confer nunc Phereponianas exclamationes, convicia, dicteria in Sanctum Auguſtinum effuſa. Quod quum feceris, quam opinionem induas de homine tam impotenter ferociente in ſanctiſſimum ac ingenioſiſſimum virum, omnium ſaeculorum ceterorumque hominum memoria commendatum? Addo: quodnam judicium habendum foret de *Parrhaſianorum* Scriptore, ſi tanta aſperitate, felle, ac ſupercilio in tam illuſtrem virum is, & nihil quidem ab ipſo laeſus, ea ſcriberet, quae nunc in eumdem Phereponus & ſcribit, & publica eſſe jubet? Quid ſi idem unuſque eſſet *Parrhaſianorum* Auctor, & Auguſtini conviciator Phereponus? Equidem puto longiori ſermone heic opus non eſſe, ut appareat, quam peſſimo exemplo Phereponus haec fuerit auſus, quaeve poenae homini tanta maledicentia utenti apud cordatos viros debitae ſint. Neque vero is ſum, qui velim praeclariſſimos Scriptores nullius cenſura attingi; quive errores magnorum virorum, & ſanctorum potiſſime Patrum, diſſimulatos ſemper cupiam, aut caeca veneratione exceptos. Non is profecto ſum; Cenſoriam Artem probo; ingeniorum libertatem qua decet moderatione adhibitam laudo; adeoque me comparatum ſentio erga Verum, Bonum, & Pulchrum, ut quidquid iis adverſari mihi videatur, ne in Auguſtino quidem feram; & porro ſi res poſceret, ne diſſimularem quidem. At ipſi eruditorum

rum Cenſurae ſunt ſuae leges, eſt ſuus modus. Nunquam in Cenſura contumeliis aperiendae fores; rabies, acerbitas, ac turbulentae animorum perturbationes, & calumniae potiſſimum, eliminandae, modeſtia, aequitas, caritas quam fieri poteſt accuratiſſime, & perpetuo ante oculos habendae. Sed tum praecipue urgent hae leges, quum Cenſura exercenda eſt in viros illuſtres, pietate ſpectabiles, ingenio admirandos, pluriumque ſaeculorum conſenſu commendatos, & praeſertim ſi bona fide in errorem prolapſi deprehendantur. Si ſecus fiat, non eos quidem riſu dignos efficiemus, ſed nos omnium exſecrationi exponemus. Quid enim aliud promereatur tanta Cenſoris ambitio, audacia, atque inverecundia? Cur autem has poenas referre non debeat in Auguſtino tam acriter inſectando Phereponus, ego ſane non video.

Hic tamen familiaris eſt Phereponi ſtylus. Immo ut Auguſtinus habeat, unde ſe conſoletur, reliquos ſanctos Patres eidem Phereponus adjungit, omneſque uno colore denigrat, una voce exſibilat. Pag. 491. Animadv. in Epiſt. 71. alias 10. Auguſtini inquit, eos *voluiſſe videri egregios Interpretes Scripturarum*, *quas non intelligebant*, *quum ex ſola verſione ſaepe obſcura & vitioſa penderent*. In Notis ad Ep. 175. olim 90. pag. 519. Africanos Patres declamatoribus infirmis accenſet, eoſque tanquam Criticae prorſus imperitos irridet, quod etiam de Patribus Graecis ſcribit pag. 599. *quum conſtet* (ſunt ejus verba) *propemodum omnes imperitos Criticae ſacrae*, *& infelices Scripturae Interpretes fuiſſe: quidquid dictitent*, *qui nec eos*, *nec Scripturam ſat ſtudioſe legerunt*. Tum addit in Notis ad Epiſt. 117. de ſanctis Patribus: *Qui tam negligenter legebant Scripturam*, *& tam oſcitanter laudabant: eos nobis quaſi egregiorum Interpretum exemplaria proponi quis ferat?* Ad haec illos paſſim arguit, quod anathematum potius terrore, miniſque edictorum, quam rationibus & ſcientia plebem regerent, inſtruerent, atque in officio continerent. Suſpicatur etiam pag. 590. in Notis ad Cap. 23. Lib. 18. de Civ. Dei, multos Patrum olfeciſſe quidem ſuppoſitionem Sybillinorum Carminum, *ſed quia rudis plebecula tam levibus capiebatur rationibus*, *quam gravibus*, *eos arripuiſſe hoc argumentum*, *ut alia multa*, *quia conducebat cauſſae*, *non quia verum iis videbatur*. Deinde in Notis ad Cap. 43. Libri ejuſdem, quod Auguſtinus, aliique eorum temporum Epiſcopi non paterentur Hieronymianam Bibliorum interpretationem anteferri Verſioni τῶν LXX. dolet is, *tot ac tanta apud Veteres inveniri ſpecimina non fidei circumſpectae*, *&*

firmis

firmis rationibus nixae, ſed credulitatis inconſultae, & omnia temere arripientis, niſi quis politicam calliditatem, ut nunc loquimur, malit haec haberi. Qua ex re infert, *praeter Chriſtum & Apoſtolos, non eſſe quaerendos magiſtros, in quorum auctoritate adquieſcamus*. Quae quum audis, audire etiam tibi videris Johannem Clericum paria in Quaeſtionibus Hieronymianis declamantem. Sacris quoque Conciliis pag. 605. Animadv. auctoritatem omnem Phereponus adimit, atque ignorantiam, factioſos affectus, & ad errandum facilitatem dictatorio more tribuit; immo quid non tribuit? Alia omitto, multa uno verbo concluſurus. Sordent Pherepono omnes ſancti Patres; infantes ſunt prae recentioribus; nemo inter illos tolerabilis Scripturae Interpres; & ne ipſe quidem Hieronymus heic multum eminet; mille denique vitiis & infirmitatibus abundant, ut ſtulti ſint, qui eorum auctoritati adquieſcant, eorumque ſcientiam ſuſpiciant ac ament. Ita ſe ille aquilam, ceteros fere omnes reputat noctuas.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

In ſanctorum Patrum Libris diſtinguenda Scientia Dogmatum, Legumque Moralium *ac* Pietatis, *a* Parergis, *hoc eſt, a rebus ad Artes profanas ſpectantibus. In his nihil intereſt, an interdum defecerint, imperitique deprehendantur. At in illa praecipua Scientia eximii fuere, ideoque veneratione ac laude digni. Allegoricae ſacrarum Litterarum Interpretationes non vituperandae apud ſanctos Patres, & quando utiles illae, aut inutiles ſint. Phereponi artes, ut Auguſtinum deprimat. Lumen a Caelo rogandum, ut veritas capiatur, errores evitentur. Hebraicae Linguae peritia an & ubi neceſſaria Theologiae cultoribus. Druſii & Grotii exempla Catholicae Religionis veritatem confirmant.*

SEd quando iſtam camarinam movere aggreſſi ſumus, juvat etiam addere, quae in Auguſtinum hac potiſſimum de cauſſa Phereponus effudit. Pag. 479. miram confuſionem in Libris *de Ordine* invenit, oratque Lectorem, *ut conetur ex iis, quae Lib. 2. Cap. IV. habentur apud Auguſtinum, conflare diſputationem perſpicuam, & via ac ratione diſpoſitam; quod ſi praeſtet, erit illi magnus Apollo*. In Animadv. ad Quaeſt. in Heptateu-

ptateucum pag. 530. dicam eidem grandem impingit, quod ſibi verſiones Aquilae, Symmachi, aliorumque ſatis notas, non compararit; quod tot Quaeſtiones in ſacram Scripturam propoſuerit; tot etiam Libros conſcripſerit, neceſſariis deſtitutus ſubſidiis. *Credo*, inquit, *excitatum fuiſſe adulationibus, aut ſtulta admiratione Afrorum ſuorum, ut non deſineret dictare, dum illa dictata ſua tam avide excipi videbat. Sic homines putant ſe magnos ac eruditos, non quia ſunt, ſed quia ab aliis putantur, ſumuntque inde audaciam, quae perſaepe male eis cedit.* Aeque acerba legas in notis ad Enchiridium pag. 559. & pag. 586. & alibi ad nauſeam uſque. Haec autem in unum compellere locum placuit, ut homini nulla moderatione ſcribenti, ſimulque cenſurae illius petulantiſſimae, uno reſponſo obviam eamus, pacato tamen, ſi fieri id poterit, animo; non quod nobis ſpes ſit vertendi ad meliora Phereponi, quem nimium aeſtimatione ſui, aliorumque contemtu occupatum video, ſed ut habeant minus periti e noſtris, quo vel apud ſe, vel apud alios tueri valeant contra hujuſmodi coecos impetus veritatem, & Auguſtinum non minus, quam Eccleſiam Catholicam.

Multa ſunt, quae in Libris ſancti Auguſtini ceterorumque Patrum exquiri poſſunt, Grammatica videlicet, Rhetorica, Didactica, Logica, Phyſica, Eruditio, Linguarum peritia, Critica, Chronologia, & aliae id genus Diſciplinae, quae nunc excoluntur magna animi contentione a Litteratis hominibus. In his omnibus non negamus, immo ſinceriſſime fatemur, reperiri poſſe, & revera oſtendi multos nonnumquam Patrum defectus, & ſi etiam velis, poſtremam quandoque imperitiam. Accurata Critices ſcientia in pleriſque deſideratur; ſeveram Eloquentiam in nonnullis fruſtra quaeras; ſi Origenem, Hieronymum & Epiphanium excipias, vix alium inter ipſos habebis Hebraicae Linguae gnarum. Declamant interdum; alibi parum recte ratiocinantur. Apocryphis quandoque utuntur, aliaque peccant, quae temporibus iſtis, ac in tanto lumine Scientiarum & Artium, in homine Philologo aut non feras, aut ſaltem non laudes. Sed praeter has Artes ac Scientias alia eſt Scientia in Libris ſanctorum Patrum conſideranda, nempe divinorum Dogmatum, Legumque moralium cognitio, atque traditio, per quam aut exponuntur, aut ſuadentur, quae Deus per Scripturas ſacras, & voce Unigeniti ſui credenda atque agenda mandavit Eccleſiae ſuae, ſuiſque fidelibus. In hac autem Scientia nos dicimus excelluiſſe atque excellere illos, qui nomine ſanctorum Patrum, ab Eccleſia tamen,

non

non a vulgo, donati ſunt. Intercedit quippe non exiguum diſcrimen inter eoſdem, quum vulgo ſancti Patres appellentur, quicumque Chriſtiani Scriptores doctrina, vel antiquitate conſpicui fuerunt, ut Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Origenes, Lactantius, Euſebius; nos vero eos heic tantum intelligamus, quos Eccleſia ipſa probavit, atque ſinceros ac eruditos ſuae, ſeu potius Apoſtolicae, & Chriſtianae Doctrinae teſtes, magiſtros, & judices eſſe declarat, quales ſine controverſia ſunt Athanaſius, Baſilius, Nazianzenus, Nyſſenus, Chryſoſtomus, Cyrillus Alexandrinus, Cyprianus, Hilarius, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Leo, Gregorius, aliique ſimiles ſanctiſſimi aeque & doctiſſimi viri.

Monitos autem Lectores volo, tum in Scripturis ſacris, tum in Libris Patrum, diſtinguendam eſſe materiam praecipuam & propriam, quae ἔργον dicitur, ab aliis rebus, quae illic habentur praeter praecipuum argumentum, & πάρεργα dicuntur. Proprium eorum Librorum argumentum eſt caeleſtis illa Scientia, per quam conſtat hominibus divina Revelatio, legeſque omnes & conſilia tum credendi, tum operandi produntur. *Parerga* ſunt, quod eſt ad Scripturam ſacram & ad ipſos Patres, alia omnia, ex quibus haec hominum erga Deum officia minime pendent; cujuſmodi ſunt Scientia temporum, locorum, numerorum, Aſtronomiae, Linguarum, Critices, Phyſices, aliarumque Artium. Nihil ergo aut parum refert Chriſtianae rei, quod in *Parergis* interdum, & ſaepe etiam, deficiant Patres, dum in praecipuo negotio procedat certiſſimo greſſu illorum chorus. Dic ergo ipſos Declamatores; id temere plerumque dices; attamen ſinam te dicere, nobis ſanctos Patres non eſſe perfectioris Eloquentiae Magiſtros. Dic ignaros Criticae, dic Phyſicae imperitos, parum in Logicae uſu accuratos, in Aſtronomiae, Eruditionis, & Geographiae ſcientia hoſpites, dic plura ejuſmodi. Non moramur. *Parerga* ſunt iſthaec in Patrum Libris, neque hinc acceſſit laus ipſis, neque ob eam cauſſam tanti aeſtimantur, & commendantur in Eccleſia. Evangelica doctrina fideliter ac religioſe ab ipſis tradita, per quam ducimur tum ad ſanam Fidem, tum ad perfectam morum diſciplinam, ea eſt, quam apud ſanctos Patres plurimi facimus. Linguarum, aliarumque Artium ſtudio excelluerunt utique duo proxime praeterita ſaecula, ut collati cum recentioribus Scriptoribus veteres Patres, infantes in ea eruditione (ſi duos excipias) nonnumquam deprehendantur. Verum nemo ſuperavit, pauci etiam aequare poſſunt beatos illos viros in praecipuae Eruditionis Chriſtianae Scientia,

tia, hoc eſt, in divinorum Dogmatum & Legum peritia. Ad hanc enim aptiores ipſi fuere, & in eamdem incubuere diligentius, tum quod propiores eſſent Apoſtolis, & longius latiuſque diffuſam Traditionem colligere ipſis tunc facile foret, tum etiam quod iis animi virtutibus abundarent, & caeleſtibus donis illuſtrarentur, quae ad rectam Chriſtianae Doctrinae conſervationem atque intelligentiam in primis exiguntur. Peſpicacia profecto ingenii, & Criticum judicium, & Linguarum cognitio, aliaeque Artes, non parum conducunt, & interdum etiam neceſſariae ſunt ad explicanda, ac intelligenda Scripturarum, divinaeque Fidei *Parerga*. At ad caeleſtem illam Scientiam, circa quam Scriptura ſacra, ſicut circa materiam propriam verſatur, & quam Chriſtus Apoſtolis, & per Apoſtolos Eccleſiae ſuae tradidit, plus conducit, magiſque neceſſaria eſt ingenii utique non vulgaris aſſidua meditatio, animus pravis cupiditatibus & opinionibus liber, ſincerus Dei amor, pietas, humilitas, aliaeque virtutes, quas ſanctis Patribus non defuiſſe Hiſtoria nos docet.

Quod ſi in pleriſque Patrum deſiderata eſt Hebraicae Linguae peritia, quam nempe omnium maxime neceſſariam nonnulli clamitant ad intelligendos Codices ſacros: Primo reſpondemus, Evangelicam Doctrinam Graece propoſitam fuiſſe ab Apoſtolis ac Diſcipulis Chriſti, adeoque Graecam Linguam ſatis fuiſſe, ut divina dogmata, ſacrataeque Chriſti ac Apoſtolorum Leges recte a Patribus perciperentur, ac traderentur.

Secundo, quod eſt ad vetus Teſtamentum, vulgata verſio τῶν LXX. ab Apoſtolis ipſis uſurpata, & Vulgata Latinorum, ſatis atque abunde exhibebant omnia Scripturae loca, quae alicujus momenti ſint ſive ad imbuendos Fideles tota Scripturarum Doctrina ac Hiſtoria, ſive ad Judaeos, Haereticoſque refellendos. Quae illic indigere videntur ea Linguarum & Critices Scientia, quam tantopere quidam efferunt, *Parerga* ſunt, hoc eſt ad Eccleſiae aedificationem minime neceſſaria. Et ſi qua ſuperſunt ad Doctrinam ſpectantia, neque ſatis perſpicue in Graecum Latinumve ſermonem converſa, haec ipſa ex multis aliis locis, quae in vulgaribus Verſionibus aperta ſunt, illuſtrata, obſcuritatem omnem jam poſuere, & ſaltem de fide verſionis nulla in iis locis controverſia fuit; aut ſi fuit, ad peritos Linguarum res deferebatur. Quamobrem conſtanter affirmare licet, nullum vel de Deo, diviniſque legibus, & decretis, vel de Chriſto, ejuſque adventu, operibus, ac documentis e ſacra Scriptura dictum produci poſſe, ad quod intelligendum, explicandum, & propu-

propugnandum non perveneriat ſancti Patres, & ſatis non ſit, ac perpetuo ſatis non fuerit ad ejus intelligentiam, Graeci aut Latini textus vulgati fides.

Tertio, experientia ipſa conſtat, Judaeos, Ethnicos, atque Haereticos validiſſime confutatos, & victos, & ad Fidem Chriſti converſos ea duntaxat Methodo ac Scientia, quae in Patrum Libris apparet, quaeque nunc ſordet ingeniis non tam Criticis, quam ambitioſis. Ea quoque Methodo, ea Scientia uſi ſunt Apoſtoli ipſi; atque Apoſtolorum diſcipuli. Nihil autem, quod ſit momenti alicujus, proferri poteſt ex Hebraicae Linguae, Criticeſque peritia, quo non ſint uſi Patres Graece Latineque ſolum eruditi ad Chriſtianae Doctrinae amplificationem, atque tutelam. Nam quaecumque a recentioribus tanto cum faſtu & diſcutiuntur, & illuſtrantur in Scripturis, felicius profecto, quam praeſtitum olim fuerit, ea propemodum omnia nihil aliud quam *Parerga* Scripturarum ſunt, nihilque magni momenti per illa adjungitur ad illuſtrationem Doctrinae, ac Religionis Chriſtianae. Utilia ſunt, laudanda ſunt, non nego; at nunquam ejus neceſſitatis, quam ſibi nonnulli ſomniant. Eamque ob cauſſam Apoſtoli nunquam aut praecepto aut conſilio commendarunt tanquam neceſſariam Chriſtianis Hebraicae Linguae peritiam; & qui eos viventes auſcultarunt, iſtius aut praecepti aut conſilii nunquam meminere. Immo fuere inter ipſos Chriſti diſcipulos, quos non novimus in eo idiomate excultos, quum & pateat ipſos Graeca verſione τῶν LXX. fere ſemper uſos, & primos Epiſcopos ac Patres Eccleſiae in ſola Graeca Lingua fuiſſe verſatos. Aliud ergo eſt, in veteri Teſtamento vim alicujus dictionis, Chronologiam, Genealogias, pondera, menſuras, Chorographiam, idiotiſmos, eruditionem Hiſtoricam, aliaque id genus difficilia explicare diligenter, ad quod Judaicae Linguae cognitio neceſſaria eſt, ibique ſancti Patres aperte vincuntur a recentioribus; aliud vero eſt ad aedificationem Fidelium ex iiſdem ſacris Codicibus Dogmata Fidei ac Morum elicere, eaque ſecundum Chriſti mentem exponere; heic enim praecellere, aut ſaltem maximi faciendam eſſe Patrum Scientiam nos affirmamus, eamque ſolis vulgatis verſionibus, & meditatione, & Traditionis collatione, aliiſque ingeniis ac animi virtutibus comparari potuiſſe.

Quarto, iraſcuntur quidem ac rident neoterici non pauci; ſed immerito, quod Allegoriis nimium indulgeant ſancti Patres, dimiſſo litterali ſenſu, qui procul dubio & praeſtat allegorico, & rem vere conficit in inveſtigatione ac tutela veritatis contra inimicos Chriſtiani aut

ni aut Catholici nominis, ((a) & quem prae aliis ſequutus eſt incomparabilis ingenii vir ſanctus Joannes Chryſoſtomus.) Non eſt, quod heic nos oſtendamus, myſtice multa eſſe dicta in divinis Scripturis, ſanamque eſſe, atque ab ipſis Apoſtolis exemplo comprobatam methodum interpretandae quoque atque exponendae per Allegorias & Tropologias ſacrae Scripturae. Id eſſet actum agere. Ibi ſolum laude carere poteſt, aut etiam culpari, immodicus atque inopportunus myſticorum ſenſuum uſus, & ad eos lepide violenterve contorquere ſacras Hiſtorias. Quod quum contingit, is & ego ſum, qui indignatione commoveor, & moleſte fero inutilem plane laborem illum. Et quanquam reliquae etiam Allegoriae, vel probe deductae, neque in Libris, neque in Concionibus ſacris me multum afficiant, eo tamen confidentiae nunquam veniendum eſſe ſentio, ut cum Pherepono pag. 477. Animadv. dicamus: *Allegorica figmenta qui probet, neminem eruditum nunc inventum iri puto.* Suus quippe & Allegoriarum eſt bonus uſus apud populum, quem hujuſmodi quoque argumentis ad officia pietatis, & ad reverentiam Myſteriorum impelli cernimus. Patres autem, ceterique veteres Epiſcopi, quibus familiare ac neceſſarium tunc erat plebi ſuae explicare divina eloquia, allegoricos quoque ſenſus interdum adhibendos eſſe arbitrati ſunt, quod illos etiam ad utilitatem populorum facere intelligerent. Allegoriis autem ſunt uſi iis in locis, in quibus & Critica ſubtilitas, & litteralis ſenſus nihil per ſe ad informationem pietatis conferre videbantur, uti in Hiſtoricis rebus non raro accidit; idque eo maxime placuit, quod tricae Criticorum locum duntaxat habent inter eruditos, aut inter homines in Religione diſcordes. Apoſtolus vero non uno in loco agnovit, totam Scripturam ad inſtitutionem ac aedificationem noſtram tendere. Rom. XV. 4. *Quaecumque enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, ut per patientiam, & conſolationem Scripturarum, ſpem habeamus.* Rurſus 2. Tim. II. *Omnis Scriptura divinitus inſpirata, utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitia, ut perfectus ſit homo Dei; ad omne opus bonum inſtructus.* At multa in Scripturis habentur, quae niſi myſtice & allegorice exponas, ad eruditionem juſtitiae ſolo ſenſu litterali difficile inſervire poſſint. Vide Auguſtinum in Libris de Doctr. Chriſt.

Quod ergo heic prae omnibus animadvertendum cenſeo, illud eſt, hiſce myſticis atque allegoricis Interpretationibus tum ſolum indulſiſſe

(a) Haec omnia nuper addita.

Digitized by Google

dulſiſſe Auguſtinum, & reliquos propemodum Patres, quum ad populum verba faciebant, aut ſuas elucubrationes in inſtitutionem & aedificationem plebis emittebant. Quod ſi res erat adverſus Haereticos, Ethnicos atque Judaeos, tum maxima, immo unica cura iis de litterali ſenſu fuit, cujus vim atque neceſſitatem tunc omnes intelligebant. Si Allegoriis tantum productis Dogmata ſtatuere ac tueri ſe poſſe credidiſſent Patres, non immerito nunc aſpere exciperentur a Cenſore Pherepono. At litteralis ſenſus arma tunc miniſtravit. Si quando allegoricus in ea diſſidia irrepſit, uti ornamentum acceſſit, non autem ut argumentum veritatis; & tum ſolum acceſſit, quum aliunde confirmata valide ac evidenter fuerant Eccleſiae Dogmata, aut quum litteralis ſenſus aliquid ſonaret a dignitate Numinis, atque a conſtante Fidei Doctrina diſſonum. Alium teſtem heic nolo, quam Auguſtinum ipſum in tot diſputationibus ſuſceptis contra Arianos, Donatiſtas, Manichaeos, Pelagianos. Immo eumdem audi in Epiſtola 48. nunc 93. ad Vincentium, Cap. 8. *Quis non impudentiſſime*, ait, *nitatur aliquid in Allegoria poſitum pro ſe interpretari, niſi habeat & manifeſta teſtimonia, quorum lumine illuſtrentur obſcura?* Ad haec in Lib. de Gen. contra Manich. Lib. 2. Cap. 2. litteralem ſenſum, dum fieri poteſt, retinendum, & praeferendum docet, in haec verba ſcribens: *Sane quiſquis voluerit omnia, quae dicta ſunt, ſecundum litteram accipere, id eſt non aliter intelligere, quam litera ſonat, & potuerit evitare blaſphemias, & omnia congruentia Fidei Catholicae praedicare; non ſolum ei non eſt invidendum, ſed praecipuus multumque laudabilis intellector habendus eſt.* Lege & reliqua. Sed luculentius, quae ſua mens heic fuerit, Auguſtinus prodit Lib. 17. Cap. 3. de Civ. Dei. *Mihi*, ait, *ſicut multum videntur errare, qui nullas res geſtas in eo genere litterarum aliquid aliud praeter id, quod eo modo geſtae ſunt, ſignificare arbitrantur; ita multum audere, qui prorſus ibi omnia ſignificationibus allegoricis involuta eſſe contendunt*, &c. Infra addit: *Hoc enim exiſtimo, non tamen culpans eos, qui potuerint illic de quacumque re geſta ſenſum intelligentiae ſpiritalis exſculpere, ſervata primitus dumtaxat Hiſtoriae veritate. Ceterum quae ita dicuntur, ut rebus humanitus, ſeu divinitus geſtis, ſive gerendis, convenire non poſſint: quis fidelis dubitet, non eſſe inaniter dicta?* Atque ita Auguſtinus ſentiebat.

Quae profecto unicuique perſuadere jam debent, nimium exceſſiſſe Phereponum, dum propter Allegorias & Linguarum inopiam, toties ac tantopere cum faſtu inſultat Auguſtino. Eum vero potiſſimum

mum audias, pag. 476. Animadv. perpendentem haec Auguſtini ver-
ba Confeſſ. Lib. 11. Cap. 2. *O Domine perfice me, & revela mihi*,
ſcilicet Scripturarum ſecreta atque obſcura. Orationem hanc quidem
religioſam, & dignam Epiſcopo agnoſcit Phereponus, ſed cum ea
conjungendum fuiſſe ait ſtudium Linguarum, quibus conſcripta erat
Scriptura, & comparanda cetera praeſidia, quibus demum adhibitis,
Scriptura inteligi poteſt. *Sed quum ea Auguſtinus neglexerit, illa
dumtaxat in Scriptura intellexit, quae potuit homo Linguarum & Cri-
ticae imperitus intelligere. In ceteris* ἀεροβατεῖ, *& Platoniſmum nobis
pro Doctrina Apoſtolorum propinat, aut argutias inanes magna verbo-
rum pompa nobis obtrudit.* Quam verborum acrimoniam ut aliquo
pacto emolliat, ſubdit: *Quae non eo dico, quod eloquentiam, & acu-
men in rebus praeſertim Metaphyſicis, Auguſtino detraham, aut quod
meritas laudes minus libenter tribuam; ſed quia video multos ejus au-
ctoritate abuti, & eos prae illo contemnere, quibus nulla ratione con-
ferri poteſt.* En ergo bona tandem verba impetravimus a Cenſore,
modeſto in ſpeciem, ſed fortaſſis acerbitate nulli ſecundo. Quae
enim contemtus ſigna atque dicteria congeſſerit in Auguſtinum, ſpe-
cimina ſuperius adducta ſatis nos docent. Sed quota quaeſo eſt laus
iſta, quae Pherepono ſibi de ſua maledicentia timenti extorta eſſe,
aut tandem excidiſſe videtur? Aliquid eſt, eloquentiam & acumen
in Auguſtino agnoſcere, poſtquam ejus eloquentiam & acumen to-
ties irriſiſti. Aliquid eſt, eum laudibus dignum fateri, quem ubicum-
que poſſis vituperandum tibi ſtatuiſti. Sed (uti nemo cordatus non
fateatur) Cenſoris honeſti atque germani erat, non minori cura at-
que ſinceritate has ediſſerere laudes, quae vere Auguſtino conve-
niant, quam maculas in ipſo, ut ſibi videtur, detegere, & grandi
etiam ore incuſare. Ita factum fuiſſet, ut non odio viri ſanctiſſimi,
ſed amore veritatis videri multis poſſet contra eumdem militare Phe-
reponus. Saltem in ejus Cenſura aequitatem, ac modeſtiam tam ſae-
pe deſiderare non cogeremur. Omnium autem Eruditorum confeſ-
ſum heic appello, & peto, an non eae ſint virtutes tum intelle-
ctuales, tum morales in Libris Auguſtini, ut Auctorem exhibeant
omnium amore ac veneratione digniſſimum? Erraverit quidem; non-
nulla ignoraverit; magnis quoque viris ea calamitas familiaris de-
prehenditur. In aliis excuſemus, quod nobis condonatum vellemus.
Et quanquam nefas minime ſit, immo potius ſit commendandum,
magnorum etiam virorum errores ac defectus diligenter inveſtigare,
& interdum etiam prodere in communem utilitatem; ferendi tamen

ii non

ii non ſunt, qui nulla reverentia, (a) multoque ſupercilio ac ira id praeſtant, & propter naevos quoſdam non excuſatione indignos tam effuſe debacchantur, ut quantum ad ipſos pertinet, reliqua ingentia merita, illuſtreſque dotes denigrare ac penitus tollere velle videantur. Neque vero quod alii nimiis laudibus extulerint Auguſtinum, ejuſque auctoritate abutantur, tibi in oppoſitum exceſſum proruendum eſt, ut vitio tuo illos ſui vitii commoneas. Utrimque peccatur. Sed Auguſtinum prae reliquis tot virtutes commendant, tot merita illuſtrant, ut qui in tantis laudandi cauſſis, ejus vituperationem unice perſequi amet, jam malevolentiae inſignis, & inique cenſurae poenas evadere apud aequitatis amantes non poſſit.

Repete nunc laudes a Pherepono ſuperius tributas Hipponenſi Epiſcopo; leviſſimas ſane, ac nullas, dum Auguſtino eripias verae Theologiae ſcientiam, Scripturarum ſacrarum intelligentiam, eidemque contra objicias tanquam familiares aereas pugnas, & Platonicae doctrinae abuſum, quam nempe pro Evangelicis dogmatis obtrudebat credulae plebi. Nam quid atrocius de Auguſtino proferre poſſis, quando eidem violatae Religionis Chriſtianae notam inuris, & ignorantiam omnium deterrimam? Poſt tantum dedecus nihil fere laudandum ſupereſt in Auguſtino. Proinde nemo non videat, meras haec eſſe calumnias, quum conſtet, Auguſtinum neque tam turpiter offendiſſe, neque caruiſſe ſcientia & praeſidiis neceſſariis ad rectam interpretationem Chriſtianae Doctrioae, ſacrarumque Litterarum. In Parergis exponendis negare nolim, quin quandoque Auguſtinus fruſtra ſudaverit ingenio ſuo, eaque protulerit, quae Criticis

(*a*) Hac de re ſatis abunde ſuperius egit Auctor noſter Lib. II. Cap. IV. ubi ſtatuit, *Errores* quidem *in ſanctorum Patrum ſcriptis non diſſimulandos; ſed modeſte agendum, & excuſandos errantes.* Cujus ſane canonis aequitatem quis non agnoſcat, approbet, ſectetur? Attamen dolendum maxime, noſtro & ſuperiori ſaeculo nonnullos extitiſſe in ſanctos Patres adeo inverecundos, ut eos proſcindendos ac ludibrio habendos duxerint. *Dallaeum* omitto, cujus virulentum Opus *De Uſu Patrum* cordatioribus Proteſtantibus improbatur. Sed *Danielis Whitbyi* audaciam ferre nequeo, qui licet *Dallaei* Librum doctiores Eccleſiae ſuae Anglicanae homines, *Uſſerius*, *Pearſonius*, *Fellus* & in primis *Scrivenerius*, fuerint exſecrati; ejus tamen doctrinam impiam inſtaurare contendit, edita Londini an. 1714. in 8. *Diſſertatione de ſacrarum Scripturarum interpretatione ſecundum Patrum commentarios*, in qua potiſſimum probare nititur, *ſanctos Patres non eſſe idoneos ſacrae Scripturae interpretes.* Si autem *Whitbyus* in ſanctos Patres iniquior, eorum auctoritatem in Scripturarum interpretatione infirmare aggreſſus eſt; in eoſdem iniquiſſimum ſe prodidit *Joannes Barbeyracius* in Opere Gallice inſcripto, *Traitè de la Morale des Peres de l'Egliſe*, edito Amſtelodami an. 1728. in 4. quo nimirum oſtendat, ſi Diis placet, Doctrinae morum ignaros prorſus adeoque ineptos Magiſtros fuiſſe vetuſtos Eccleſiae Patres. Horum exemplum ſectatus *Joannes Clericus*, & ipſe in ſuis *Epiſtolis Criticis*, ſed praecipue in *Epiſtola IV.* patrocinium *Dallaei* ſuſcipiens, plurima in ſanctos Patres dicteria e ſuo amarulento pectore evomuit. Horum quidem me miſeret, ſed eorum e noſtris in primis, quibus placita iſtiuſmodi hominum arrident.

atque Eruditis noſtrorum temporum parum, neque injuria, arrideant. At in notionibus verae Virtutis, in explicatione Evangelicae Veritatis, atque in tradenda illa Scientia, quam praecipuam diximus eſſe divinarum Scripturarum materiam, in iiſque locis exponendis, quibus iſta nititur & confirmatur, aut contrarii errores damnantur: non falſo minus, quam impudenter aberraſſe dicitur Auguſtinus. Locum unum proferat Phereponus, quo apertum fiat, tradidiſſe Auguſtinum contraria Apoſtolicae Fidei. Sed ille puto nihil aliud adferet, quam quae ab Arianis, Socinianis, Remonſtrantibus, Calvinianis, aliiſque ejus gregis hominibus perperam non tam in Auguſtino improbantur, quam in Eccleſia Catholica. At virum, non alia quam iſta Auguſtino objicientem, meminiſſe decebat, jam millies a Catholicis protritas fuiſſe hujuſmodi accuſationes; & quamvis ſe victos non dent (a) Haereticis, non id noſtro, ſed Haereticorum vitio ac pertinacia fieri. Noſtrum certe omnium ea de re judicium ita habet.

Atque hoc potiſſimum fuit, quod in laudatis ſupra Confeſſionum verbis expoſcebat a Deo vir ſanctus & humilis, ne a Fidei ac Morum Doctrina caeleſti aberraret unquam, dum eam in ſacris Litteris abditam ſcrutaretur. Nam ut ut in Parergis pertractandis te eruditio deficiat, atque hallucineris (quod maximis etiam viris, iiſque ad miraculum Criticis, ((b) interdum) accidit, & porro accidet): neque Religio ipſa tum laeditur, neque perit hominis errantis Fides. Tum ſolum errare peſſimum eſt, quum Fidei Morumque Doctrinam aliqua ex parte errando labefactas. Et quamquam nos quoque fateamur, validius atque efficacius per ea praeſidia defendi, ſuaderi, confirmarique poſſe Religionem & Eccleſiam veram Chriſti; quamquam etiam non negemus, ad multa Scripturarum loca neceſſariam utilemque eſſe Linguae Hebraeae peritiam; attamen addimus, non eſſe illam Catholico Interpreti aut homini Chriſtiano abſolute neceſſariam, poſitis fidis Verſionibus, in ea parte, quae ſpectat ad propriam ſacrorum Codicum intentionem ſive materiam. Denique animadvertendum, hanc ipſam aciem ingenii, & Criticam Artem, & reliqua praeſidia, & praeſtantiorem methodum, neque ad Interpretationem faciendam numeris omnibus abſolutam, neque ad germanam Chriſti Doctrinam intelligendam prodeſſe, niſi e Caelo virtus interpretandi, atque intelligendi deſcendat. Certe Hebraeorum Linguam callebat Regius Propheta, & tamen is in Pſalmo 118.

Deum

(a) Alii legendum putant *Haeretici*.
(b) Al. *ſaepe*. Vox ſubſtituta lenior.

Deum rogat, ut ad rem tantam ſibi ſit praeſto. *Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam.* Et ibidem: *Revela oculos meos, & conſiderabo mirabilia tua.* Et rurſus: *Faciem tuam illumina ſuper ſervum tuum, & doce me juſtificationes tuas.* Hinc ſanctus Hieronymus in Epiſt. ad Paulinum: *Si tantus*, inquit, *Propheta tenebras ignorantiae confitetur: qua nos putas parvulos & paene lactentes inſcitiae nocte circumdari?* Qua ex re intelligat quiſque Theologus precandi Dei, atque animi a vitiis purgandi neceſſitatem, quo intellectus ad aſſequendam mentem ac voluntatem Dei, ſuam legem proponentis, expeditus aptuſque fiat. Facilius vero contingit, ut humiles corde, licet ſemidocti, quam ſumme docti, ſed ambitione turgentes, praviſque cupiditatibus addicti, penetrent in ſacrarium caeleſtis revelationis. Audi Magiſtrum ipſum noſtrum ita ad Phariſeos Legiſque peritos loquentem Luc. XI. 52. *Vae vobis Legiſperitis, quia tuliſtis clavem ſcientiae, ipſi non introiſtis.*

Accedat demum experientia ipſa. Non plus olim in cognitione Chriſtianae Legis, tum ad Mores, tum ad Dogma ſpectantis, excelluere Patres, Criticae & Linguarum gnari, quam reliqui Patres ſolis Verſionibus & Traditione contenti. Catholicis vero noſtrae aetatis non paucis, Phereponus, ut puto, Eruditionem, Criticam, Studiumque Orientalium Linguarum non negabit. At iſti, quod eſt ad Dogmata Fidei ac Morum, & in praecipuis Diſciplinae Eccleſiaſticae capitibus, conſonant cum antiquis Patribus,. neque eos erraſſe agnoſcunt propter ignorantiam Linguae, neque conſtituiſſe pro Chriſti & Apoſtolorum documentis ſomnia Platonis. Rurſus qui tantum ſibi de Critices Linguarumque peritia plaudunt, in graviſſimos errores, teterrimaſque Haereſes conceſſere, atque inde ad Catholicam veramque Fidem exſurgere nequeunt, & exſurgendum non putant. Quid quaeſo tam ambitioſa haec ſcientia valet (Grammaticae tamen potius, quam germanae Theologiae ſpeciem referens) ſi ab Eccleſia Orthodoxa avertit, & in maximis erroribus tam pertinaciter quieſcit? Et ne nobis Romano-Catholicis nos blandiri ac tribuere nimium dicant: ſeſe, gregemque omnium Haereticorum, qui nunc in Septemtrionalibus regionibus tanto numero, tanta diverſitate regnant, tandem contemplentur.

Non inter ſe minus turgidi iſti Critici atque Heterodoxi pugnant, quam cum Catholicis; & alter alterum Haereſis, & abdicatae Evangelicae Doctrinae incuſat. Melius, inquiunt, quam ineruditi Patres, eruditio noſtra divinas interpretatur Scripturas. Bene

 eſt;

eſt; at cur diſſident in praecipuis Evangelii dogmatis? Quei alter alterum non vincit? Cur non dicam gregales ſuos, ſed ne ipſos quidem Catholicos, quamquam ſinceros, & de puritate Fidei ſuaque ſalute ſolicitos, quidquam e priori ſententia dimovent? Diſcant ergo, quid poſſit Critica & peritia Linguarum, ad intelligendam veram Chriſti & Apoſtolorum Doctrinam; diſcant ſe potius Grammaticos egregios, quam Theologos Orthodoxos ea eruditione ſaepe fieri; & tandem intelligant, ſe quidem in ſacris Codicibus multa melius, quam Patres exponere poſſe in ea eruditione, quae ad ſalutem non ducit; at in praecipua ac regia ſacrorum Codicum materia, quae ad veram Fidem ſalutemque deducit, plus potuiſſe ac poſſe Ingenium Catholicum, meditatione conſtanti excitatum, pietate ac humilitate Caelo carum, Traditione ſuffultum, & probatis ab Eccleſia Verſionibus contentum, quam potuerit unquam, ſive poſſit tota Criticorum jactantia.

Accipe nunc, quid Phereponus ferat pag. 605. Animadv. ad Lib. 2. Cap. 3. de Baptiſ. contra Donatiſtas. *Si omnes*, inquit, *omnino Africae Epiſcopos congregaſſes ad judicium ferendum de ſenſu loci veteris, aut novi Teſtamenti, quorum nullus Hebraice ſciebat, & perpauci Graece norant: ingens illa imperitorum multitudo ineptior erat ad recte judicandum, quam vir unus peritus utriuſque Linguae; exempli cauſſa, quam ſolus Hieronymus Stridonenſis, quamvis tanta non fuerit ejus peritia, quanta vulgo putatur.* Miſeram plane Chriſti Eccleſiam, cui exſpectanda fuere duo proxime praeterita ſaecula, hoc eſt fortunati illi dies, qui tot nobis dedere acutiſſimos Criticos in Heterodoxorum coetu, ut recte ac ſine erroris periculo interpretari poſſet caeleſtia Legis noſtrae volumina. Et ſi quidem Pherepono ſordet ipſemet ſanctus Hieronymus, quid de reliquis Patribus eidem imparibus dicendum erit? Equidem incertus haereo, num ((a) plus) in contemtum hominum iſta ſententia vergat, quam in contumeliam Dei, qui & ſtatim ab aedificatione, & tandiu, ſuam deſeruit Eccleſiam, & ignorantiae omnium pernicioſiſſimae evertendam dedit, neque inculcavit unquam per Filium ſuum, aut per Apoſtolos, Hebraicae Linguae neceſſitatem, omniumque Verſionum inſufficientiam ad ſalutem, & fruſtra nos hortatus fuit, ut Eccleſiam audiremus, eique Eccleſiae immunitatem ab errore pollicitus eſt. At quis haec abſurda facile ſomniet, aut concoquat in Religione Chriſti? Satis fidae Verſiones in iis, quae ad Chriſtianum Dogma ſpe-[illegible] ctant,

(a) Al. *magis.*

ſtant, ſemper fuere; ſufficiens Eruditio ((a) ſemper fuit) in Eccleſia Dei; & quod in primis huc facit, longe lateque diffuſa Traditio non ſinebat errare pios accuratoſque Interpretes, quamvis in locis minime neceſſariis exponendis deficerent interdum nonnulli, & methodo nonnunquam minus commoda uterentur. Quod ſi ex ipſis Patribus aliquis in re quapiam gravi erravit, ejus errores minime adoptavit Eccleſia, ſed correxit, Traditionem & conſenſum reliquorum fideliter ſequuta.

Pergit deinde Phereponus: *Quis dubitet etiam ſuperiore ſaeculo XVII. unum Hugonem Grotium, aut unum Joannem Druſium, rectius potuiſſe ſcripturam veteris & novi Teſtamenti interpretari, quam omnes Italiae ac Hiſpaniae Epiſcopos ſimul, capita conferentes?* Nolo ne vel tantillum quidem expendere, num haberet proxime praeterito ſaeculo (b) Italia atque Hiſpania, qui Hebraice & Graece docti poſſent divinas recte interpretari Scripturas. Satius erit aliquid afferre in exemplaria ſacrorum Interpretum nobis a Pherepono propoſita. *Druſius* inter Proteſtantes Hebraica certe ac Rabbinica Eruditione illuſtris, talem ſe praebuit, ut vel a Catholicis Scriptoribus tulerit eximias laudes. De illo Richardus Simonius in ſua Hiſtoria Critica paucis ingentem Panegyricum exhibet. Animus autem mihi non eſt, totam ejus laudem inter Grammaticae pomoeria concludere, quum & propterea *Divinus Grammaticus* apud ſuos audierit. Tibi liceat hominem illum Theologis etiam addere. Sed memineris etiam, in Theologicis controverſiis atque in interpretatione divinorum Codicum ſupra quamplurimos e ſuis moderatione atque modeſtia excelluiſſe. Immo & abſtinuit a ſubſcribenda Calvinianorum ſuorum confeſſione; & Graecorum Patrum, ac Hieronymi ſcripta in honore habuit; & aliis in multis Catholice ſentire viſus eſt; quae agendi ratio homini peperit odium ſuorum gregalium.

Quantus vir inter eoſdem Proteſtantes fuerit *Grotius*, nihil attinet in praeſentia commemorare; ejus enim Libri ac fama tanta cele-

(a) Addita haec, *ſemper fuit.*

(b) Non adeo levi brachio locum hunc tractaſſet Auctor noſter, ſi dum haec ſcribebat, publici juris fuiſſet *Pauli Colomeſii Italia & Hiſpania Orientalis; ſive Italorum & Hiſpanorum qui Linguam Hebraeam vel alias Orientales excoluerunt, Vitae;* Opus non ita pridem a *Joanne Chriſtophoro Wolfio* Hamburgi editum, an. ſcilicet 1730. in 4. Eo nimirum compertum fit, proxime praeterito ſaeculo (quod heic nempe noluit inquirere *Muratorius*) plures egregios viros Italiam atque Hiſpaniam habuiſſe, Hebraice & Graece doctos. Quin & *Richardus Simonius* (*Rèponſe aux Sentimens de quelques Theologiens de Hollande* Cap. III. pag. 18. ſeq.) *Joanni Clerico* exprobravit, in Linguarum exoticarum cultura & ſtudio Catholicos cum tempore tum induſtria Proteſtantibus anteferendos; hoſque Catholicorum ſcrinia expilaſſe, ſi quid boni aliquando ad ſacram Scripturam illuſtrandam in medium attulere.

celebritate feruntur, ut noſtro plane non indigeant elogio. Eum Arminianis totum adhaeſiſſe, & multis erroribus ejus Libros ſcatere, nemo neſcit: an & Socinianis in praecipuo illorum deliramento ſeſe junxerit, non ita certum; multaque in idem argumentum Boſſuetus Vir Clariſſ. ſcripſit. (a) Sunt qui iſtius criminis notam ab ipſo abſtergere conantur. Verum illud pro comperto eſt apud Eruditos, *Grotium* impenſe admodum inclinaſſe in Catholicorum partes: immo niſi mors immatura ejus conſilia praevertiſſet, nomen ſuum Eccleſiae Catholicae daturus erat. Luculentum in hanc rem teſtem habemus Virum Clariſſ. Henricum Valeſium in Oratione habita in funere incomparabilis viri Dionyſii Petavii Soc. Jeſu. Ita ille de eodem Petavio: *Quid non praeſtitit, ut clariſſimum virum Hugonem Grotium ad Catholicorum communionem adduceret? Erat ille quidem minime a nobis alienus, ac paene noſter; quippe qui doctrinam Tridentini Concilii in omnibus ſeſe amplecti palam profiteretur. Id unum ſupererat, ut Eccleſiae ſacrarium ingreſſus communioni noſtrae ſociaretur; quod ille neſcio quas ob cauſſas, dum ad Catholicae Fidei unitatem plurimos ſecum ſperat adducere, conſulto differebat &c.* Cum Valeſio conſonat Petrus Jurius in Gallico Libro, cui titulus *Ingenium Antonii Arnaldi*. Poſtquam dixit, Iſaacum Caſaubonum, ſi quid fuit, fuiſſe Papiſtam, addit, *Grotium* quoque ſe conjeciſſe in Papiſmum: expreſſe quippe is ſtatuit in poſtremo Opere ſuo adverſus Rivetum. *Solam ſacram Scripturam nequaquam ſufficere, ſed opus etiam eſſe Traditionem ſequi; atque ut percipiatur iſta Traditio, confugiendum eſſe ad conſenſum veterum Scriptorum; praecipue vero certam eſſe viam ipſius colligendae ex univerſali Concilio &c.* Illic etiam Epiſcopis ingentem tribuit auctoritatem in decernenda Fidei Doctrina, & praeſertim Epiſcopo Romano, quem ad conſervationem veritatis atque unitatis conſulendum eſſe in dubiis rebus affirmat. Ad haec teſtatur Jurius, obligaſſe *Grotium* fidem ſuam Bignonio, ſe poſt reditum e Suecia Catholicam in Eccleſiam palam ingreſſurum. Vide etiam peculiarem Commentationem Grotii *de Antichriſto*, & *Viam ad Pacem Eccleſiaſticam*, *ſeu Annotationes ad conſultationem Caſſandri*, ubi quantum Romano Catholicis aſſentiatur,

(a) Magni *Boſſueti* Opuſculum heic laudatum, inſcribitur *Diſſertation ſur la Doctrine & la Critique de Grotius;* eſtque praefixum *Secundae Inſtructioni*, quam illuſtris Auctor edidit in Verſionem Novi Teſtamenti a *Richardo Simonio* adornatam. Hic autem Interpres aegre ferens, Epiſcopum Meldenſem *Grotii* naevos notaſſe, ejus memoriam vindicare ſibi viſus eſt, Diſſertationem *Boſſuetianam* perſtringens in ſua *Bibliotheca Critica*, quam conſule: *Biblioth. Critique* Tom. III. Capp. XIII. XIV. XV. pag. 119. 176.

tur, palam fiet. Quae res Jacobum Laurentium Calvinianae gentis Miniſtrum jam olim incitavit, ut Librum emitteret, cui *Papiſſantis Grotii* titulum fecit. Sed Epiſtolas Grotianas omnium maxime heic perpendendas Lectori relinquimus, quum toties in iis edifferat *Grotius*, quae ſibi de Catholica Eccleſia foret amica opinio, & quanti a ſe aeſtimarentur & colerentur probatiſſimi Eccleſiae Patres.

Atque iſta quidem de *Druſio* & *Grotio*, non ut ea quaſi ignota narrem Proteſtantibus, ſed ut alicui e noſtris non ſatis rerum perito ſubveniam, atque in noſtram omnium utilitatem pauca demum iſta convertam. Si *Druſius* & *Grotius*, quos ut divini Verbi praeſtantiſſimos Interpretes nobis objicit Phereponus, tam bene de antiquis Patribus ſenſere, eoſque ſanae doctrinae teſtes ampliſſimos ſuſpexere: ergo ſancti Patres in eo, quod maximi refert, hoc eſt in Dogmatica Theologia, atque in interpretanda caeleſtium Librorum doctrina, alii ex opinione *Druſii* & *Grotii* fuerunt, quam nobis perſuadere nunc velit Phereponus. Deinde ſi celebres illi duo Proteſtantes, quo magis Linguarum Orientalium peritia ac eruditione excelluerunt, eo magis in ſententiam & communionem Catholicae Eccleſiae inclinarunt: ex eorum exemplo conjicere quiſque poteſt ac debet, quid ſit Eccleſia noſtra, & quam ſana ſint illius Dogmata, in quibus ſita praecipue eſt Religionis verae ſubſtantia. Intelligas etiam, quam non contemnendi Patres, licet minus in Critica & Linguis verſati, quoties eos Eccleſia iſta Traditionis teſtes adhibet, & in ſcientia Dogmatum in ſacris Litteris deſcriptorum fideles agnoſcit Interpretes, & ſequitur. Eamque noſtram methodum, atque ſententiam de Patribus placere video multis etiam eruditiſſimis ex ipſo Proteſtantium numero. Vide, quae Scriptores nonnulli Anglicanae Eccleſiae adhaerentes, de ipſis Patribus eorumque auctoritate fateantur. Unus praecipue ex iis mihi nominandus eſt Thomas Milles, qui ante paucos annos in noviſſima Editione Operum Sancti Cyrilli Hieroſolymitani contendit, ſola Traditione & auctoritate Patrum convinci debere nuperos Arianos, ſectatoreſque Socini. Quamobrem ex iiſdem exemplis quae in medium Phereponus protulit, intelligat tandem ipſe, ſi potis eſt, ſine injuria Auguſtinum ceteroſque Patres a ſe explodi non poſſe, & maledicentiam potius quam juſtam cenſuram ſapere, quaecumque tanta aſperitate, & ſine ulla exceptione, & ſine ullo rerum delectu, adverſus eoſdem ipſe conſcripſit. ((a) Denique rideas turgidam quorumdam jactantiam,

(a) Iſthaec notabilis additio ſecundis curis acceſſit.

tiam; qui quod Hebraicis Litteris operam dederint, Religionis Magiſtros jam ſe evaſiſſe arbitrantur, ceteroſque contemnunt. Nihil enim ex iis Litteris pendet verae Religionis Chriſtianae ſcientia atque tutela.)

CAPUT ULTIMUM.

An loquentibus de divinis rebus novas voces adhibere liceat, ac licuerit. Neceſſitate compulſi Eccleſiae Patres tot quaeſtiones pertractarunt, ut ab Haereticorum technis ac erroribus Catholicam veritatem liberarent. Injuſta criminatio Phereponi contra Auguſtinum, tribuentem Monnicae matri ſuae quaedam in Libris de Ordine. Iidem Libri a Pherepono nullo jure contemti. Ad Ordinem politicum ſpectat in Urbibus tolerare Meretrices, ne pejora mala ſubſequantur. A Fanatiſmo ac Enthuſiaſmo quam longe abfuerit Auguſtinus. Quibuſdam hominibus non neceſſarii Codices ſacrae Scripturae. Sapientiae Liber cur Salomoni adſcriptus, & nihilominus Canonicus reputatus. Auguſtinus de Gothis agens in vaſtatione Urbis nihil diſſimulavit. Alia Phereponi tela in ſanctum Auguſtinum repulſa.

CONGERERE nunc juvat nonnulla alia, quae in Phereponi Animadverſionibus ſparſa occurrunt. Pag. 477. ad Lib. 13. Cap. 11. Confeſſ. auctor eſt, de Trinitate eſſe parciſſime diſputandum, uti de aliis hujuſmodi Myſteriis; *ſi enim de iis loqueremur dumtaxat, quatenus nobis ſunt revelata, atque loquutionibus Scripturae contenti, ignota Deo relinqueremus, non tot eſſent contentiones* &c. Paria habet pag. 516. ad Cap. 20. Libri de Agone Chriſtiano, ubi Theologos culpat, quod poſt exortas Neſtorii controverſias audacter explicare velint, quod neſciunt de Incarnatione Verbi: ſed fuſius hac de re mentem ſuam explicat pag. 600. Animadv. ad Lib. 1. cap. 4. & pag. 602. ad Lib. 7. cap. 4. de Trinitate, *valde ambigue* loquutos eſſe Veteres de Deo uno & trino ait: id quod piaculo proximum putat. Tum laudat poſteriorum ſaeculorum Eccleſias, quae Veterum audaciam emendarint. *Nos ergo*, deinde ſubdit, *de unitate Dei, deque Patre, Filio & Spiritu Sancto ex Scriptura quoque loquamur, atque ſentiamus; nec*

putemus

putemus id poſſe a nobis perſpicue explicari, quod perſpicue revelatum non eſt; aut melius exprimi verbis noſtris, quod non aſſequimur, quam verbis Chriſti & Apoſtolorum, &c. Si veteribus ignoſcimus, quod de Unitate ſpecifica divinae naturae in Patre, & Filio & Spiritu Sancto docuerunt; ne immiſericordes ſimus in eos, qui hac de re aliter quam nos nunc forte ſentiunt, ſi modo Scripturam ſacram normam fidei ſuae habeant, praeceptorum Evangelii ſint obſervantes, reditumque e caelo Domini noſtri Jeſu Chriſti vivos & mortuos judicaturi nobiſcum praeſtolentur. Qui heic loquitur, Arminianus eſt, & pro ſe ac pro Arminianis perorat, cujus Sectae Libri & praecipue Confeſſio cap. 3. & Apologia cap. 3. & Limburchius variis in locis, hoc idem docent; nempe in proponendo Trinitatis myſterio abſtinendum eſſe a vocibus, quas humana auctoritas induxit. Gratiſſima utique Socinianis ſententia. Immo Epiſcopius atque alii gregis illius, abſtinendum quoque dixerunt a ſententia & vocibus, quibus Deum *unum in eſſentia, trinum in perſonis* affirmamus; Fidem quippe Trinitatis (ſi iis credimus) neceſſariam ad ſalutem non cenſuerunt priora tria Epochae Chriſtianae ſecula. Iiſdem numeris canentem nunc audimus Phereponum, & inſultantem aliis in locis Auguſtino, tanquam de eodem immenſo myſterio inepta narranti.

Equidem omnia, quae in Libris *de Trinitate* ediſſeruit ſanctus Auguſtinus, in me non reciperem oſtendere talia eſſe, quae unicuique placeant, quum & aliqua ſint, quae Auguſtinus ipſemet probaſſe non videtur. Sed ſive elumbia ſint illic argumenta, ſive multiloquium, & ornamenta ſuperflua pro dignitate ineffabilis argumenti ((a) ibi occurrant:) nihilominus illud certum eſſe debet nobis, quod eſt ad nucleum Dogmatis, nihil ea in re hallucinatum fuiſſe Auguſtinum, ejuſque orationem a crimine audaciae prorſus abeſſe: neque ſecus judicandum de reliquis Patribus, qui Auguſtinum praeceſſere. Invecta ſunt quidem in Theologiam, de Deo uno ac trino loquentem, vocabula nonnulla quaeſtioneſque non paucae, quorum nuſquam expreſſe meminit divina Scriptura. Sed quod iis vocibus novis ſignificatur, iiſque de controverſiis Eccleſia decrevit, veterem & Apoſtolicam nihilo ſecius Doctrinam continet, quippe ex aliis evidentibus Scripturae placitis rite deductum, aut per Traditionem certiſſimam a Chriſto Eccleſiae ſuae revelatum. Fecerunt autem ſubinde pullulantes Haereſes, grande illud myſterium variis erroribus vexantes, ut ipſi quoque Patres coacti vocabulis novis uti, ſcien-

(a) Haec clarius addita.

tiam divinarum rerum uberius explicarent, & ab Haereticorum erroribus atque cavillationibus, multiplicata quaeſtionum ſegete, fortius tuerentur. Auguſtinum ipſum audi Lib. 7. c. 4. de Trin. *Fateamur loquendi neceſſitate parta haec vocabula, quum opus eſſet copioſa diſputatione adverſus inſidias, vel errores Haereticorum. Quum enim conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum ſenſus, quod in ſecretario mentis pro captu tenet, de Domino Deo Creatore ſuo, ſive per piam fidem, ſive per qualemcumque intelligentiam, timuit dicere tres eſſentias, ne intelligeretur in illa ſumma aequalitate ulla diverſitas. Rurſus non eſſe tria quaedam, non poterat dicere; quod Sabellius quia dixit, in Haereſim lapſus eſt, &c.*

Quod vero *ambigue* hiſce vocabulis loquuti ſint Veteres, etiamſi id concedere vellemus, non tamen admirationis aut accuſationis juſta cauſſa Pherepono foret. Linguarum diverſitas obſtabat interdum, ne Chriſtiani unius Linguae, voces alterius, cauſſa novarum controverſiarum in Theologiam illatas, expedite intelligerent. Tum varias notiones uni atque eidem voci ſubjiciebant nonnulli; rurſuſque unam rem diverſis vocibus ſignificabant alii. Sed Haereticorum in primis arte accidit, ut *ambiguae* viderentur voces, dum ſuam illi doctrinam aut celare, aut dealbare niterentur, ne erroris accuſaretur. At collatis, & probe expenſis & in Conciliis potiſſimum, Catholicorum Patrum ſententiis, explorata quoque diligentius Haereticorum mente: demum conſtabat, verbis tantum, non rebus, inter ſe diſcrepare Catholicos, & Dogmata per eos certiſſima tradi, & falli Haereticorum novitatem. Ait Phereponus, abjiciendas loquutiones novas de Trinitate, & iis contentos nos eſſe debere, quae in Scripturis ſacris habentur. Catholici quoque hoc faciendum ſuadent, ne novam doctrinam ſub vocibus novis in Eccleſiam inferamus. Baſilius, Nazianzenus, Cyrillus, ac alii complures modum ac ſobrietatem laudant, in loquendo de rebus divinis, jubentque nos temperare temerariis quaeſtionibus. Sed quum nos cogunt Haeretici per alia verba explicare mentem ac voces divinarum Litterarum, nihilque aliud quam vetus doctrina proponitur, vel per legitima conſectaria ex iiſdem ſacris Litteris derivata, vel per accuratam inveſtigationem e Traditione Patrum hauſta: tunc licet, ac interdum etiam neceſſe eſt, nova verba a Scholis & Linguis mutuari. Filiis autem Eccleſiae verae uti nefas eſt aliquid proferre, quod ſacris Scripturis adverſetur; ita crimen eſt aut negare, aut damnare, atque rejicere quidquid rite per Eccleſiam deducitur ex eiſdem Scripturis, ac Traditione

ditione fideli. Sabellius ita unitatem Dei depraedicat, ut Trinitatem excludat. Ecce neceſſitas novarum vocum, ut Apoſtolorum Doctrina melius innoteſcat, & novus error profligetur. Divinitatem Filii Arius negat; Sancti Spiritus Macedonius; in Chriſto duas naturas impie disjungit Neſtorius, peſſime confundit Eutyches: en quod Patres adigit ad loquutiones novas in Theologicis uſurpandas, quo quid credendum moneat Fides, clarius intelligatur in populo.

Et fallitur Phereponus, quum Dogmata hujuſmodi *non perſpicue revelata* ait; nam etſi non ſemper apertiſſime verbo Dei ſcripto, certe revelato per Traditionem, ea omnia perſpicue conſtant. Fruſtra quoque invidiam facere conatur Catholicis, quaſi melius exprimi poſſe putemus *noſtris verbis*, *quod non aſſequimur*, *quam verbis Chriſti*, *& Apoſtolorum*. Id enim neceſſitate fit, & ad eruditionem indoctae gentis, & ad confutationem errorum; & in hunc finem Chriſtus Eccleſiae ſuae, ut Apoſtolus ait Epheſ. IV. 2. *Dedit quoſdam quidem Apoſtolos*, *quoſdam autem Prophetas*, *alios vero Evangeliſtas*, *alios autem Paſtores*, *& Doctores*. Quamobrem ſi divinae eſſentiae unitas, & divinarum perſonarum trinitas innituntur, ut nos contendimus, certa auctoritate Scripturae ac Traditionis: quid eſt, quod veniam Phereponus, neſcio an Arminianis, certe Socinianis, impetrare nunc velit, praecipua haec Dogmata aut negantibus, aut recipere recuſantibus? Et quum in Eccleſia Dei talia negare, immo non aſſerere, inexpiabile crimen Haereſis ſemper fuerit, uti jam doctiſſimi viri tum ex Catholicis, tum ex Proteſtantibus, & omnium noviſſime Georgius Bullus Anglus contra Epiſcopium oſtenderunt: quei nunc licentiam credendi heic, quidquid ſuae tantummodo menti arridet, Auguſtini Cenſor depoſcit? Si qui ex Veteribus a Catholica ſententia diſcrepaſſe videntur, iis ſane indulgendum, vel quod minus acute, multumque perfunctorie, & ſine dolo malo, de ſublimibus myſteriis egerint; vel quod ſolo uſu loquendi a reliquis Chriſtianis diſſenſerint, idemque vocibus diverſis ſignificarint; vel etiam quod iis temporibus ſcripſerint, quibus nondum aut diſputatio cum Haereticis, aut ſacra Concilia falli neſcia ſplendidiſſimam facem veritatis praetulerant. At quam quaeſo indulgentiam debeamus Novatoribus quibuſdam Ingenio ſuo Revelationem accommodantibus, & Eccleſiae auctoritatem, & Patrum omnium Traditionem, nunc unicuique notam, & in Conciliis ſtabilitam, miro faſtidio atque ambitione noſtro hoc aevo deſpicientibus? Hoc hominum genus fugiendum clamat Apoſtolus. Hanc ſuperbiam, non cautionem damnan-

dam eſſe, cum Ratio recta, tum diſciplina Eccleſiae ſatis aperte nos docent.

Regrediamur nunc ad Auguſtini Libros *de Ordine*, in quibus quum vir ſanctus ingenium Monnicae parentis ſuae commendaſſet, Phereponus pag. 478. Animadv. accuſationis novae anſam arripit, inquiens: *Si haec in ſermone familiari matri dixiſſet Auguſtinus, vituperari ſane non poſſet, immo forte laudaretur pietatis cauſſa: ſed haec neſcio quomodo ſcribere ſuſtinuerit ad virum eruditum, atque edere*. Legamus, quaenam tandem ſint immodica iſta encomia in ſuam matrem ab Auguſtino congeſta. *Nobiſcum* (inquit Lib. 2. cap. 1. de Ord.) *erat etiam mater noſtra, cujus ingenium, atque in res divinas inflammatum animum, cum antea convictu diuturno & diligenti conſideratione perſpexeram, tum vero in quadam diſputatione non parvae rei &c. tanta mihi mens ejus apparuerat, ut nihil aptius verae Philoſophiae videretur*. Neceſſe eſt nimium delicatus ſit, aut nimis adverſus Auguſtinum animatus Cenſor iſte, quando hac de cauſſa vituperandum putat Auguſtinum. Lege tot Dialogos, tot Libros excellentium virorum; ſimilia & longe majora ubique reperies, quae aut veritas confirmat, aut certe amor honeſtiſſimus diſplicere auditoribus non ſinit. Quod ſi Pherepono judice vel foret laudandus Auguſtinus, ubi eadem ſuae matri in familiari ſermone dixiſſet; cur idem praeſtitiſſe in edito Libro flagitium fuit? Immo ſi falſa ea laus reputanda eſt, gravius peccaſſet filius, quod matri ſuae in faciem adulatus fuiſſet, falſamque perſuaſionem bonae anui ingeſſiſſet. Quanquam quis in ea laude ſobrietatem deſideret? Inquit Auguſtinus, ſe *ingenium* illud, eamque mentem, & eum *in res divinas inflammatum animum* (quae verba ſibi reticenda Phereponus non ſine cauſſa duxit) *ut nihil aptius verae Philoſophiae videretur*. Non exhibet ille nobis egregiam quampiam in Monnica (liceat ita mihi dicere) Philoſophiſſam, ſed ejus mentem ingenio ejuſmodi inſtructam, & ardore in res divinas ita accenſam commemorat, ut aptiſſima eſſet ad veram Philoſophiam. Quae laus piis etiam nonnullis feminis noſtra hac aetate convenire poteſt, quamvis nullam unquam Philoſophiae dederint operam. Quanto autem magis in Monnicam cadere eadem laus potuit, cujus prudentiam, pietatem, & reliquas cordis & mentis virtutes ſincere expoſitas habemus in Confeſſionum Libris?

Sed inquit Phereponus, ſe neſcire quomodo haec ſcribere atque edere Auguſtinus ſuſtinuerit, *quum praeſertim Liber de Vita beata, ubi eximia illa Monnicae reſponſa leguntur, edendus etiam eſſet: eum*

enim

Digitized by Google

enim ſi quis legat, facile intelliget, filium prae amore matris ingenium inveniſſe in verbis bonae anus, quod alii non facile animadvertant. Niſi ſit hoc abuti otio & litteris, quid aliud jam erit? Cenſorem agere volumus: & quidquid occurrit, cenſoriam protinus virgam meretur. Scilicet non deſunt unquam verba jurgari, & laedere cupientibus. Habemus Librum, ſeu Dialogum *de Vita beata*, ibique ſuae ſunt partes Monnicae matri. Certe videtur ignorare Phereponus, quei Dialogos contexere ſoleant eruditi viri. Interlocutores pro libito inducunt, iiſque ſine ulla culpa tribuunt atque affingunt orationem moribus ac ingenio illorum conformem. Quare ne ego quidem intelligo quei dicatur Auguſtinus *ingenium inveniſſe in verbis bonae anus*, quando haec eadem verba Auguſtino ſunt tribuenda, & ſubtiliora melioraque Auguſtinus eidem ſuae matri potuiſſet adſcribere. Deinde conſule ipſum Librum *de Vita beata*, intelligeſque an inſulſa ſive vulgaria adeo ſint pauca illa quae Monnicae tribuuntur, ut ea contemnere Pherepono licuerit, immo his aliis coeptam onerare cenſuram; *Quae*, inquit, *mulier nunc paulo liberalius educata, talia & meliora etiam aliud agens non effundat?* At nos dicimus, ſi qua mulier talia melioraque etiam aliud agens effunderet, qualia legimus in Libro *de Vita beata;* ſique pari ardore in res divinas ferretur, ac Monnica ferebatur, jure mentem quoque illius feminae *aptiſſimam verae Philoſophiae* affirmare poſſemus. Ceterum non ita facile ignoſcendum videtur Pherepono noſtro Monnicae ingenium, ejuſque laudes confidentiſſime ridenti, quaſi Cenſori nupero ex ejus *convictu diuturno, & diligenti conſideratione* conſtitiſſet, illam ingenii perſpicacia caruiſſe, & *bonam* tantummodo *anum* fuiſſe dicendam. Non uno argumento deprehenderat Auguſtinus, quanta mens matri ſuae foret. Tanto ac tam pio viro quiſquis fidem ſine ulla ratione, & pro ſolo arbitrio ſuo neget, non video cur impudentiae non ſit arceſſendus.

Porro eodem ſtomacho Libros *de Ordine* Phereponus legit. Nullam quippe ibi definitionem paulo accuratiorem reperit, *ſed tantum Deſcriptiones Rhetoricas, re deſcripta ſaepe obſcuriores, aut certe aeque ac eam obſcuras:* quod exemplo uno oſtendere non inutile putat. Tum haec addit: *Si talia hodie conſcribillarentur, & in publicam lucem protruderentur, profecto Eruditorum plauſum non ferrent, uti nec innumerae inanes argutiae, quibus haec Opuſcula ſcatent. Sed illo aevo verba pluris multo fiebant, quam res ipſae; quo vitio & noſtrum ſaeculum, plus quam optandum eſſet, etiamnum laborat.* Bono

animo

animo volo ſit Auguſtinus, quando Phereponus tot reos cum illo, ejuſque aetate conjungit. Seculum noſtrum iiſdem laborat vitiis, ac Seculum Auguſtinianum; quum tamen eruditionis gloria, & methodi in Litterarum ſtudiis eximiae fama commendetur, & Phereponum non unum luci dederit. Itaque tanto exemplo ſe conſoletur Auguſtinus. Interim tamen neſcio quam multis Lectoribus perſuaſurus ſit Phereponus, Opuſcula illa Auguſtini, quamquam primos illius foetus, verbis duntaxat, & non rebus, abundare, & innumeris, iiſque inanibus argutiis ita ſcatere, ut nullum Eruditorum plauſum polliceri ſibi debeant. Equidem non ea dicere auderem abſoluta, aut ſumme commendanda Auguſtini Opera; ſed quidem talia affirmare auſim, ut neque Auguſtinum quod elucubrarit, ac edi paſſus fuerit, neque nos ſi legerimus, poenitere unquam poſſit aut debeat. Vel ipſe Phereponus illa pluris aeſtimaſſet, minuſve contempſiſſet, niſi tunc fuiſſet oblitus, quae licentia, quae leges, qui finis ſit Dialogorum Scriptori. Alioqui vel in Platonis Libris nimium habebit Phereponus, quod rideat, atque accuſet. Ego vero Cenſori huic non ſuccenſeo, quod exquiſitam accuratamque argumentorum pertractationem in quibuſque Libris deſideret, ſed quod ita ab unoquoque exigat optima, ut nihil ferat, omnia flocci faciat, quae iſtum pulchritudinis apicem forte non attigerint. Lege Opuſcula illa Auguſtini, & tu perpende, num inepta ipſa ſint, an eorum Cenſor iniquus.

Quid ſordidius, quid inanius decoris ac turpitudinis plenius, meretricibus, lenonibus, ceteriſque hoc genus peſtibus dici poteſt? Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus. Verba ſunt Auguſtini Lib. 2. cap. 4. de Ordine. Optandum eſſet Auguſtino, ne talia unquam effudiſſet; adeo quippe abſona a ratione videntur Pherepono, ut pag. 479. exclamet: *Si talia hodie ſcriberemus, numquam ſat graves poenas dare poſſemus iis, qui ea in Veteribus mirantur.* Et quidni? *quum ſi Auguſtini judicium ſequamur, recte faciant Legislatores & Principes, qui lupanaria eſſe patiuntur; nam praeſtat paucas domos pollui, quam omnes libidinibus turbari.* Audiat porro Auguſtinus, & quando bene ſilere non didicit, diſcat jam a Pherepono noſtro conſona & vera loqui. *Quanto*, inquit ille, *ſatius erat dicere, malas mulieres & libidinoſos juvenes abuti libertate a Deo accepta, & alia, quae ab Eruditis nunc dici ſolent!* Dicat quaeſo Phereponus, num rara atque inaudita ſe narrare nobis putet, quum talia de meretricibus ſcribit. Equidem non puto; nam

cui

cui Chriſtiano diſcendum adhuc eſt, peccare malas mulieres, & libidinoſos juvenes, dum in vetitam luxuriam ſe abripi ſinunt? Praeterea non libidini tantum, ſed cuicumque alii peccato indulgens homo, abutitur libertate a Deo accepta. Addo, me nequaquam intelligere, quid ad rem praeſentem faciat animadverſio Phereponi. Auguſtinus quaerit, an ad *Ordinem* pertineat, permittere Meretrices in Urbibus, & Pherepònus reponit, ſe laudaturum fuiſſe dicentem, id feminarum genus abuti libertate a Deo accepta. Sed rem intimius perſcrutemur. Arguere Auguſtinum videtur Pherepònus, quaſi meretriciam artem is probet; propterea que forſitan ſubdit, peccare juvenes ac feminas huic libidini obſequentes. Verum Auguſtino nulla alia opinio fuit, quam ſit Pherepono; quippe meretriciam artem *ſordidam*, *turpitudinis plenam* ſupra ceteras appellat, & *peſtibus* accenſet, & *hoc hominum genus per ſuos mores impuriſſimum vita* agnoſcit. Igitur Pherepono duntaxat animus eſſe potuit ſugillandi Auguſtini, quod dixerit, non male permitti in Civitatibus Meretrices, idque ad *Ordinem* pertinere. At Auguſtinum rectiſſime hoc pronuntiaſſe, nemo negaverit, niſi qui minora mala negat eſſe toleranda in Urbibus, quando aliter evitari majora non poſſunt. Hoc autem axioma politicum quiſque ſapiens amplectitur, & omnium maxime amplecti Pherepònus debuit, qui tantum abeſt ut vitia quaedam hominum caſtigata a Principibus velit, ut vel impune errare in Religione unicuique permittendum cenſeat. Quod ſi meretrices ab Urbibus non eliminat ſaecularis Magiſtratus, non idcirco earum artem licere apud Deum arbitratur. Chriſtiana vero Lex, ejuſque Doctores in illam tanquam peſtem Deo plane inviſam quotidie perorant; ac proinde conſtare poteſt, *Ordinis* eſſe, ut mala ac vitia quaedam ferantur, neque politice puniantur in hominum commercio, ne ſi omnia auferre velis, periculoſius deinde a gravioribus malis ac vitiis Reipublicae ordo turbetur. Quod & Medici faciunt in corpore male ſano, ipſaque feciſſe videtur Judaeorum Reſpublica, & ceterae Nationes, non libenter quidem, ſed neceſſitate quadam coactae.

Pauca in Librum *de Immortalitate animae* habet Pherepònus: ut ut tamen ſint pauca, pauciora tamen ſunt, quae Auguſtinus ipſe Lib. 1. cap. 5. Retract. ſcripta reliquit, & nos repetenda heic exiſtimamus, quum ſatis ſint ad obſtruendum os obloquenti Cenſori, qui ingenuam Auguſtini confeſſionem ac ſententiam de hoc Libro diſſimulare voluit. Inquit ergo Auguſtinus de Libro eodem. *Sed neſcio quomodo me inviro exiit in manus hominum, & inter mea Opu-*

ſcula

ſcula nominatur. Qui primo ratiocinationum contortione atque brevitate ſic obſcurus eſt, ut fatiget, quum legitur, etiam intentionem meam, vixque intelligatur a me ipſo. Ejuſdem Auguſtini verba ſunt haec alia in Prologo ad Libros de Doctrina Chriſtiana: *Haec tradere inſtitui volentibus, & valentibus diſcere, ſi Deus ac Dominus noſter ea, quae de hac re cogitanti ſolet ſuggerere, etiam ſcribenti mihi non deneget.* Pherepono iſta nequaquam probantur pag. 524. Animadv. *Quamvis*, inquit ille, *bonas omnes cogitationes ad Deum, quaſi ad bonorum omnium primam cauſſam, referre debeamus; non ita tamen loquendum, quaſi Deus nos afflaret, & quidquid bonum eſſe credimus, veluti dictaret.* Tum incommoda nonnulla recenſet, quae hinc naſcerentur, & quae mirari ſe ait, cur in mentem Auguſtino non venerint. Tandem in haec verba deſinit: *Profecto hodie nemo eſt inter Eruditos, qui velit ſub nomine ſuo edi, quae ſuggeſtiones divinae ab Auctore putabantur.* Quam vera ſint poſtrema haec verba, videant alii, quibus ignota non ſit Calviniani Gregis, & Anabaptiſtarum, & Quakerorum, aliorumque id genus hominum Hiſtoria.

Quod noſtrum eſt dicimus, bene heic habere doctrinam Phereponi, temporibuſque iſtis uſui eſſe poſſe, quando recentiora ſchiſmata peperere tot in Anglia, Germania, Belgio, aliiſque Provinciis, *Viſionarios*, ut vocant. Cavendum autem, ne ſtulti abutantur nomine ac verbis Auguſtini, neve revelationes atque inſpirationes tanquam caelitus delapſas nimium credulis obtrudentes, fallant, ſimulque fallantur. Ceterum ſi Pherepono animus eſt, Auguſtinum heic tacite *Fanatici*, ut ajunt, ſeu *Enthuſiaſtis*, accenſere, eidemque ſaltem ex his verbis invidiam creare, nequeo quin deſiderem in ejus conſilio aequitatem. Nemo longius abſuit, quam Auguſtinus, a revelationibus venditandis; nemo luculentius expreſſit, qualem ſibimetipſi fidem haberi vellet. Se quippe ille noverat non Prophetam, non Doctorem ab omni erroris periculo immunem. Non ille tantum ſibi tribuebat, ut vellet ſibi credi quaecumque diceret, quaſi nihil non Caelo Auctore loqueretur in interpretandis divinis Litteris. Sed qui ſciret ab homine privato exſpectandam non eſſe certiſſimam Doctrinae Chriſtianae explicationem, & ſitam eſſe immunitatem ab omni errore in unius tantummodo Eccleſiae auctoritate: ſua proinde accipi volebat, tanquam dogmata hominis, veritatem quidem quaerentis, ſed non auctoritate caeleſti proponentis. Vulgatiſſima ſunt, & tamen heic referenda, quae ille in Epiſt. 36. ad Fortunatianum olim CXI. ſcribit. *Neque enim*, ait, *quorumlibet diſputa-*

ſputationes, quamvis Catholicorum, & laudatorum hominum velut Scripturas Canonicas, habere debemus, &c. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum; tales eſſe volo intellectores meorum. Et ad Sanctum Hieronymum ita ſcripſerat Epiſt. 82. alias 19. *Solis Scripturarum Libris didici hunc deferre honorem, ut nullum auctorem eorum in ſcribendo erraſſe aliquid, firmiſſime teneam. Alios autem ita lego, ut quantalibet ſanctitate praepolleant, non ideo verum putem, quod ipſi ita ſenſerunt & ſcripſerunt.* Reliqua Auguſtini hac de re documenta omitto. Quamobrem tollitur ſuſpicio omnis, voluiſſe unquam Auguſtinum aliquid novi tradere, tanquam ſibi caelitus revelatum, dictiſque ſuis hac arte comparare certiſſimam fidem.

Quae ergo mens Auguſtino, quum ait, *Deum ac Dominum noſtrum ſibi de praeceptis tractandarum Scripturarum cogitanti, nonnulla ſuggerere conſueviſſe?* Nihil aliud ille vult, niſi ſe Deo accepta referre, quaecumque bona, utilia, ac vera eam in rem ſibi adinveniſſe & excogitaſſe videbatur. Nempe a Deo venit quidquid boni in homine naſcitur; & quaelibet cogitatio bona ad Deum, hoc eſt, ad ejus proprium ac praecipuum Auctorem referenda eſt; *non enim ſumus ſufficientes cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Quae ſententia illuſtrata eſt ab integro ſanctorum Patrum choro, ſed ab Auguſtino potiſſimum innumeris in locis. In iiſdem Libris *de Doctrina Chriſtiana* auctor ipſe eſt Oratoribus ſacris, ut preces ante concionem ad Deum fundant, & ab ipſo depoſcant, quid & quomodo dicendum; nam ut eſt Sap. VII. 16. *In manu illius, & nos, & ſermones noſtri, & omnis ſapientia, & operum ſcientia & diſciplina.* Ad preces tamen adjungendum eſſe ait ſtudium neceſſarium; & hoc enim Deus exigit a nobis: quae etiam valere puto ad retundenda Phereponi dicteria pag. 548. Animadv. ad Serm. 244. Auguſtini, ubi ſanctum virum non ſine legentium ſtupore quodammodo ridet, quod auxilium divinum imploraverit, quum ad populum verba faceret. Nomine itaque divinae *ſuggeſtionis* & *revelationis* ſibi factae quoties utitur Auguſtinus, aut populum erudiens, aut Libros conſcribens, id tantum ſibi vult, ſe divino boni cujuſcumque Auctori tribuere, atque acceptum referre, quidquid boni ac veri calamo aut ore prolaturus eſt. Neque illi animus jactitandae revelationis cujuſpiam, cui fidem non habere certiſſimum piaculum ſit, multoque minus quidquam profert tanquam novum dogma ſibi a Deo revelatione peculiari detectum. Immo his ipſis verbis (quae de Prolog. ad Libros de Doctr. Chriſt. Pherepo-

nus ſumſit) ſatis prodit Auguſtinus, ſe nihil tradere ſupra hominis privati jus, dum humilis aeque ac modeſtus dubitat, num *Deus ſcribenti ſibi* ea tunc ſit ſuggeſturus, an denegaturus, quae volentibus & valentibus diſcere, utilia deprehendantur.

Eadem pag. 524 Animadv. configit Phereponus haec alia Auguſtini verba: *Homo itaque fide, ſpe & caritate ſubnixus, eaque inconcuſſe retinens non indiget Scripturis, niſi ad alios inſtruendos. Itaque multi per haec tria etiam in ſolitudine ſine Codicibus vivunt.* Ita Auguſtinus Lib. 1. cap. 19. de Doctrina Chriſtiana, ad quae Phereponus: *Nemo*, inquit, *tam eſt peritus Scripturae, quin indigeat Codicibus, quos conſulat & legat ſubinde. Quod ſi quis Litteras neſciat, ibi potius debet vivere, ubi leguntur, quam in ſolitudine: ſi quis ſciat, protervia eſt, & negligentia non ignoſcenda, ſi Codices ſibi non comparet.* Tum Auguſtini ſententiam egregio decreto percellit inquiens: *Haec merum enthuſiaſmum redolent.* Phereponum laudo, quod Scripturae ſanctae neceſſitatem atque utilitatem Chriſtiano Populo commendet. Ne apud nos quidem ullus eſt, qui divinas Litteras veluti ſummum Dei munus non extollat, nemo eſt, qui earum lectionem atque meditationem non ſuadeat; & impietate non careret, quicumque ab eo ſtudio Chriſtianum Gregem averteret, eaſque ſuperfluas Reipublicae Catholicae arbitraretur. Quantum quoque in iis laudandis & ſuſpiciendis ſedulus fuit Auguſtinus, tantum quoque alienus fuit a minuenda earum utilitate. Id oſtendere facile quidem, ſed etiam ſupervacaneum foret in tanta rei evidentia. Haec tamen generalis regula ſuas patitur exceptiones; nam ad conſequendam vitam aeternam, & ad recte vivendum atque credendum, hominibus ſingulis neceſſaria non eſt divina Scriptura; interdum etiam non utilis, immo perniciosa eſſe poteſt, non ex ſe ipſa, ſed ex ignorantia, aut perverſis hominum affectibus. Certe fuere tempora, quibus Codices ſacri novae Legis non erant, & aliquid nondum fuerat Litteris divinitus commendatum. Ita nempe ſe habuere priores anni Chriſtianae Reipublicae. Praeterea diu caruere ſacris Litteris Provinciae quaedam Chriſtum amplexae, quum in earum Linguam converſa nondum fuiſſent Prophetarum & Apoſtolorum monumenta. Audiendus eſt in hanc rem ſanctus Irenaeus Lib. 3. cap. 4. *Quid autem*, Inquit ille, *ſi neque Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ſequi ordinem Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Eccleſias? Cui ordinationi aſſentiunt multae gentes Barbarorum eorum, qui in Chriſtum credunt, ſine charactere,*

vel

vel atramento ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſuis, & veterem Traditionem diligenter cuſtodientes. Infra vero addit: *Hanc fidem qui ſine Litteris crediderunt, quantum ad ſermonem noſtrum barbari ſunt; quantum autem ad ſententiam, & conſuetudinem, & converſationem propter Fidem, per quam ſapientiſſimi ſunt, placent Deo, converſantes in omni juſtitia, & caſtitate & ſapientia.*

Nolo heic innuere, quibus hominibus, & quomodo & quando neceſſaria non ſit divina Scriptura, immo etiam eſſe poſſit, quibuſdam conditionibus poſitis, perniocioſa. Inſiſtere tantummodo placet verbis ſancti Irenaei. Etiam ſine ſacris Litteris placere Deo poſſunt homines, dum *in omni juſtitia, & caſtitate, & ſapientia* verſentur. Nam cur caeleſte hoc eruditionis patrimonium Eccleſiae ſuae dedit Deus, niſi ut nos Veritatem revelatam edoceret, eamque mutationis ac depravationis periculo eriperet, ſimulque nos ad amorem ſui & proximi, & juſtitiae incitaret? Atqui certiſſimum eſt, vel ſine lectione divinarum Scripturarum poſſe homines conſequi id, quod per eaſdem tribuere Deus ſolet, nempe abundare Fide, Spe & Caritate, operibuſque pietatis atque juſtitiae fideliter vacare; id quotidie faciunt tot illiterati ac rudes. Bona inſtitutio, pia meditatio, Paſtorum vox, praedicatio atque Traditio non raro ſatis ſunt homini divina gratia adjuto, ad placendum plus Deo, quam placeant Eruditi nonnulli in ſacrarum Litterarum ſtudium perpetuo intenti. Ergo in his caſibus non indigent homines Codicibus ſacris, quos legant, multoque minus ſi legere neſciant. Jam aliunde habent, quod ex eorum Librorum lectione exſpectare alii poſſunt. Ergo iis tunc neceſſaria non eſt lectio ſacrorum Librorum. Quod ſi quis dicat: erit ſaltem utilis, immo neceſſaria quodammodo; nam Fides, & Spes & Caritas ſine meditatione caeleſtium Codicum ſervari vix queunt: reſpondebimus, nunquam negaſſe Auguſtinum, quin ſemper utilis eſſe poſſit lectio divinorum librorum, ſed tantum ejus neceſſitatem negaſſe in hominibus jam Fide, Spe & Caritate abundantibus. Deinde Auguſtinum loqui de iis, qui has virtutes *inconcuſſe retineant*, ac ſervent; nam eo ſaltem tempore neceſſitas nulla eſt legendae, aut audiendae divinae Scripturae. Tandem quum certum ſit, uti diximus, aliter quam per lectionem Codicum ſacrorum, Fidem, Spem & Caritatem obtineri poſſe, certum pariter eſſe debet, ſine eadem lectione ſervari ac retineri poſſe eaſdem virtutes.

Quibus ex rebus intelligas, perperam, ac intoleranda cenſura *Enthuſiaſmum* ſomniari in Auguſtini ſententia, quaſi auctor ſit ſan-

ctus Doctor, nihil generaliter referre, habeatne Chriſtianus Homo, an non habeat, legatne an non legat Scripturam ſacram. Equivocatione rurſus non carent Phereponi verba, dum ait: *Nemo tam eſt peritus Scripturae, quin indigeat Codicibus, quos conſulat & legat ſubinde*. Explicare debuit Cenſor, quem in finem quiſque indigeat Codicibus ſacris: ſi ad alios erudiendos; utique vera eſt Phereponi ſententia; ſed ipſe ab Auguſtino prius didicit, ita ſcribente, ut vidimus: *Non indiget Scripturis, niſi ad alios inſtruendos*. Si ad eruditionem ſui, ut recte credat, ac recte operetur; jam oſtendimus id immerito a Cenſore affirmari, quum & Auguſtini tempore multi homines piiſſimi Fide, Spe & Caritate ſubnixi, *etiam in ſolitudine ſine Codicibus viverent*, & noſtris etiam temporibus multi vivant fide, pietate boniſque operibus conſpicui, & tamen Litterarum prorſus ignari. In reliquis item Phereponi verbis eadem aequivocatio latet. *Qui neſcit Litteras, ibi potius debet vivere, ubi leguntur ſacri Codices, quam in ſolitudine:* id verum eſt, niſi jam inſcriptam in corde ſuo habeat, & ſolicite ſervet legem & doctrinam eorumdem Codicum; at eadem neceſſitas minime urget, ubi jam teneat, credat & re perficiat, quod ſacri Codices tradunt, praecipiunt & ſuadent. Similiter *protervioe & negligentiae* intolerandae damnandus continuo non eſt, qui Litterarum gnarus *Codices ſacros ſibi minime comparet:* fieri enim poteſt, ut hic jam ipſos legerit, & ex ipſis, aut aliunde didicerit, aut diſcere pergat, & foveat, & exerceat legem Dei in omni pietate atque juſtitia. Tabulae autem lapideae, & Codices ſcripti eo duntaxat tendunt, ut in cordibus hominum legem Veritatis & Caritatis inſcribant: quod quum factum eſt, & ea lex *inconcuſſe retinetur*, tum neceſſitas tollitur comparandi ſibi Codices materiales, ſine quibus nemo dubitare poteſt, quin multi ad veram pietatem & ſalutem aeternam pervenerint, atque perveniant. Itaque neceſſaria quibuſdam non eſt, quanquam generaliter loquendo nunquam deſinat eſſe utilis ex natura ſua, divinorum Librorum lectio.

Cap. 8. Lib. 2. de Doctr. Chriſt. ſcripſerat Auguſtinus: *Illi duo Libri, unus qui Sapientia, & alius, qui Eccleſiaſticus inſcribitur, de quadam ſimilitudine Salomonis eſſe dicuntur: nam Jeſus Sirach eos ſcripſiſſe conſtantiſſime perhibetur*. Tum Retract. Lib. 2. Cap. 4. ſententiam hanc ſuam de Auctore Libri Sapientiae corrigit, aitque didiciſſe poſtea, non eſſe illum Sirachidi tribuendum. Ad haec Phereponus pag. 524. Animadv. *Mirum eſſe*, ait, *Epiſcopum tanti nominis*

nis rem tantillam ignoraſſe aliquandiu, quam a Catechumenis diſci oportuiſſet. Numquam ſtudioſe eum legerat Librum, quum haec ſcriberet: nam Auctor Libri ſe non ait Jeſum eſſe filium Sirach, ſed Regem Iſraelis Cap. IX. 7. 8. Quod quum ita ſit, non capio, quei inter Propheticos Libros cenſeri poſſet Opuſculum, cujus Auctor prae ſe fert ſe Regem fuiſſe, quum minime fuerit. Auctorem Libri *Sapientiae* nemo certiſſime novit huc uſque; & variae de ipſo opiniones fuere apud Veteres, quamquam plerique in Salomonem conjectura ferrentur, & quidem graviſſima. Quare mirum eſſe non debet, quod Jeſum Sirachidem Auguſtinus quondam cenſuerit Libri Auctorem, aliorum famam ſequutus. Neque piaculum fuit id aliquamdiu ignoraſſe, quum ne nunc quidem ad Fidem ſpectet noſſe, quis Auctor ille fuerit, & profecto incertus ſit Auctor. Deinde verum quidem eſt, ejus Auctorem ſe dicere Regem, & conditorem etiam Templi, quae certe non conveniunt Jeſu filio Sirach. Attamen mirum potius eſſe debet, quod Phereponus non ((a) intellexerit,) quei ſimul credere Auguſtinus potuerit Jeſum Libri Auctorem, & Librum ipſum inter Propheticos connumerandum. Hoc intellectu aſſequi non difficile fuiſſet homini erudito, ſi aliud quam cauſſas accuſandi Auguſtini apud Auguſtinum quaeſiiſſet.

Quicumque Salomoni abjudicant Canonicum hunc Librum, certe norunt, quid Cap. IX. 7. 8. legatur, & tamen alium a Salomone faciunt illius Auctorem; compertum videlicet habentes, nihil idcirco vacillare auctoritatem Propheticam Libri illius. Auctor enim, quicumque is fuit, creditus eſt ſapientiſſimi Salomonis ſenſa, atque ſententias collegiſſe in unum ex aliis Libris, quos elucubratos a Salomone ſcimus, atque deperditos, & ex iis Librum conſarcinaſſe ſub titulo *Sapientiae Salomonis*. Librum quoque *Eccleſiaſtici* ex Ethicis Scriptionibus Salomonis per Sirachidem fuiſſe excerptum, veriſimile videtur Eruditis: idemque de *Proverbiorum* parte conjiciunt alii. Deinde Auctor Librum concinnare potuit ſub nomine Salomonis, ejuſque perſonam induere, ipſumque loquentem & docentem facere; quod familiare fuit antiquis Scriptoribus. Nempe Salomon omnium mortalium ſapientiſſimus eſt habitus apud Hebraeos. Id innuiſſe videtur Euſebius Caeſaraeenſis Lib. 11. Cap. 7. Praepar. Evangel. ubi poſtquam Salomonis ſapientiam laudavit, haec ſubdit: Εντεῦθεν ὁρμώμενος ϗ ὁ τὴν πανάρετον σοφίαν εἰς αὐτȣ̃ πρόσωπον ἀναθεὶς, ἔφη. Quae ita vertere poſſumus Latine: *Hac ratione commotus & ille,* *qui*

(a) Al. *ceperit.*

qui omnium virtutum parentem Sapientiam ſub ejus nomine expoſuit, inquit, &c. Tum alia citat Euſebius ex Cap. VII. 5. Libri Sapientiae. Idem ſenſiſſe videntur Origenes in Joannem Tomo 20. & ſanctus Thomas, aliique tum veterum Patrum, tum recentiorum Eruditorum, quibus incertus ille Auctor creditur ſub Salomonis perſona loquutus. Quamobrem nulla eſſe Pherepono cauſſa potuit mirandi, cur Auguſtinus Librum *Sapientiae* Canonicum duceret, ſimulque ejus Auctorem olim ſuſpicaretur filium Sirach. Non haec pugnant invicem. Et ipſe Auguſtinus in ea ſemper ſententia fuit, Librum Salomoni non eſſe tribuendum, ſed a quopiam fuiſſe conſcriptum, qui Salomonem fuerit imitatus, quare & *de quadam ſimilitudine Salomonis eſſe dicebatur* a multis.

Mirari ſemel coepit Phereponus, tam facile neſcit deſinere. Itaque pag. 524. mirari pergit, quei Lib. 2. cap. 11. de Doctr. Chriſtiana Auguſtinus commendet Hebraicae Linguae ſtudium ad Scripturarum divinarum cognitionem, quum in Hieronymo improbarit conſilium vertendi Hebraica Latine, & Septuagintaviralem veteris Inſtrumenti Interpretationem, divino Spiritu afflante factam crediderit. Magis etiam miratur, cur Auguſtinus commendato Hebraicae Linguae ſtudio, idem ipſe neglexerit; immo cur nullus alius iis temporibus eidem Linguae operam inter Chriſtianos dederit. Sed ne heic quidem ulla ſuberat juſta mirandi cauſſa. Magni verſionem τῶν LXX. faciebat Auguſtinus, ne dicam pluris etiam quam oportebat. Porro & minime neceſſariam, & periculi plenam operam arbitrabatur, novam Scripturae Interpretationem ex Hebraeis Codicibus deducere, & in Eccleſiam inferre, & veterem antiquare ab Apoſtolis & a Patribus uſu receptam. Erant & aliae rationes Auguſtino, quas certe nunc infirmas & inanes ipſe etiam intelligeret, ſi in vivis eſſet, ſed tunc fortes & graviſſimas adeo arbitrabatur, ut interceſſerit conſilio ſuo, ne ſanctus Hieronymus in propoſito pergeret. Verum aliud eſt novam Scripturae ſanctae Verſionem inutilem ac periculoſam ſuſpicari; aliud Hebraicae Linguae ſtudium cognitionemque improbare. Illud fecit Auguſtinus, hoc nuſquam; immo & propter eruditionem ejuſmodi ſummo in honore habuit Hieronymum, ejuſque Verſionem tandem deprehenſam utilem, ſua laude non fraudavit. Auctor item fuit aliis, uti ex ejus Libris conſtat, ut eidem Linguae addiſcendae operam darent, quum apprime utilem cognoſceret ad ſacrarum Litterarum perfectam intelligentiam, atque tutelam. Non edidicit ipſe, quia ſero ejus utilitatem intellexit; non ediſcebant

bant alii, quia ingens Magiſtrorum inopia erat, & a ſolis Judaeis exſpectandum erat ejuſmodi beneficium, quos tamen aut livor a Chriſtianis alienabat, aut Chriſtiani ipſi fugiebant, quum ſcandalum puſillis foret arctum cum iiſdem habere commercium. Sed haec Phereponi oculos facile fugiunt, & is potius amat ſuſpicari interpolationes in Auguſtini Libris: immo *ad Accademicum Ingenium Auguſtini, ſibi non ſatis conſtans, referre* haſce contrarias, ut ille ſibi fingit, ejuſdem ſententias.

Quod habet idem Phereponus pag. 558. Animadv. ad Cap. 7. Libri de Fide & Oper. nos diu non morabitur. Ex Auguſtini ſententia. *Quidquid homo veluti recte fecerit, niſi ad pietatem, quae ad Deum eſt, referatur, rectum dici non oportet.* Cenſet Phereponus monſtrum eſſe *ex contendendi, & paradoxa defendendi libidine natum*, arbitrari vel ipſas Infidelium Virtutes eſſe peccata. Sed meminiſſe debuit Cenſor iſte, praeter Cardinalem Noriſium V. C. quem & ipſe laudat, complures Catholicos luculentiſſime oſtendiſſe, quae heic fuerit mens Auguſtini, alia ſane quam Calvinus & Janſenius putarunt. Opera ergo bona in ipſis Infidelibus agnovit ſanctus Doctor; agnoviſſe etiam videtur affectus medios inter Cupiditatem & Caritatem; ſed ipſa illorum opera, naturaliter bona, recte docuit tribuenda eſſe Deo, qui & in a ſe averſis bonas voluntates operatur. Tu conſule celeberrimos Theologos in hoc argumentum, quod etiam proxime praeteritis annis pie verſavit Leſcius Crondermus (a) Lib. 2.

(a) *Leſcii Crondermi* Opus hoc loci memoratum, Coloniae prodiit an. 1705. in 4. typis *Conradi de Finter*, ut praefert inſcriptio. Pſeudonymo Auctori larvam detrahit nuperus Scriptor *Animadverſionum in Hiſtoriam Theologicam Cl. V. Marchionis Scipionis Maffaeii*, Abbas D. *Celſus Migliavacca*; in acri ſcilicet Italice ſcripta *Defenſione* earumdem *Animadverſionum*; ubi pag. 80. de *Crondermo* verba faciens, Lectorem ad *Mabillonium* remittit, quin in ſuo *Muſeo Italico* ipſimet perſonato *Crondermo* illuſtre teſtimonium reddiderit. Haec autem habet *Mabillonius* Operis laudati Tomo I. pag. 56. (typothetae oſcitantia in Italicam *Defenſionem* irrepſit numerus 58.) *Apud Sanctum Petrum in Vinculis officii cauſa convenimus reverendiſſimum Abbatem Cerrium, Canonicorum regularium Congregationis Salvatoris Procuratorem generalem, qui nos prius inviſerat. Vir eſt non mediocriter verſatus in doctrina Patrum, maxime S. Auguſtini &c.* Ex quibus ergo colligitur, ſub *Leſcii Crondermi* nomine Abbatem *Cerrium* latere. Mirum autem ſubiit, ipſum *Defenſionis* laudatae Auctorem pag. 79. num. 126. memoriae indubitanter tradidiſſe, tum *Elucidationem*, modo memoratam *Muratorio*, tum ad Opus illud *Prolegomena*, ab eodem Abbate *Cerrio* fuiſſe conſcripta; *Muratoriumque* noſtrum dum in vivis ageret, inaniter ſeipſum venditaſſe tanquam *Prolegomenōn* Auctorem; quae tamen ad ipſum Abbas *Cerrius* eo tantum conſilio remiſerit, quo emaculatiora redderet & Latiniora, ſi ita loqui fas ſit. Ut ut ſe res habeat, ſtatim ac oculos in locum iſtiuſmodi *Defenſionis* conjeci, rei novitate perculſus litteras dedi ad Cl. V. noſtri *Muratorii* nepotem, qui ejus Vitam diligenter adornandam ſuſcepit, brevi in lucem emittendam; mihique perhumaniter is reſcripſit, in ſeipſum recipere invincibiliter probaturum, verum *Prolegomenōn* Auctorem, immortalem ſuum Patruum extitiſſe; mendacemque audaciſſimum proditurum, qui magno nomini illius celeberrimi Viri maximam invidiam creans, iſthaec effutire non erubuerit.

Lib. 2. Cap. 9. in Libro, cui titulus, *Elucidatio Auguſtinianae de divina Gratia Doctrinae*.

Quid eſt aliud quod malum dicitur, niſi privatio boni? Verba ſunt Auguſtini Cap. XI. Enchiridii. Hanc ſententiam quamplurimis aliis in locis ab Auguſtino propoſitam Phereponus pag. 559. & 584. Animadv. ineptam judicat, multis deridet, & triumphatoris in morem proculcat atque proſcribit. Sed ne heic quidem placet detinere Lectorem eruditum, quando nemo neſcit, quam anxie ſubtiliterque a Scholaſticis Theologis, immo & ab ipſis Philoſophis, agitata fuerit, & agitetur adhuc hujuſmodi quaeſtio, Graeci Latinique Patres fere omnes cum Auguſtino conſentiunt. Nobiliſſimi autem ac innumeri Theologi, ipſique etiam Philoſophi ſentiunt, & oſtendunt, *formale malitiae actus moralis, ſeu peccati, eſſentialiter in privatione debitae rectitudinis conſiſtere*. Eſt itidem materiale, & poſitivum in peccato, quod etiam agnoſcunt ipſi Theologi. Porro videat Phereponus, quibus nominibus ſit dignus, dum tanto contemtu & quibuſdam ratiunculis aggreditur, & nullo negotio conterere ſe poſſe putat, quaecumque validiſſima argumenta congeſſerunt tot egregii Theologi atque Philoſophi, in primis vero Carteſiani, ut Malum & Peccatum ſtatuant in aliqua privatione, ſive negatione Ordinis ac Bonitatis. Contrarium tuentur nonnulli, at certe non ſine modeſtia, quam tamen fruſtra in Pherepono quaeras, controverſiae difficultatem aut diſſimulante, aut fortaſſis etiam minime intelligente.

Lib. 1. Cap. 1. de Civ. Dei haec ſcribit Auguſtinus: *An non etiam illi Romani Chriſti nomini infeſti ſunt, quibus propter Chriſtum Barbari pepercerunt? Teſtantur hoc Martyrum loca, & Baſilicae Apoſtolorum, quae in illa vaſtatione Urbis ad ſe confugientes ſuos alienoſque receperunt*. Quin ita res habuerit, nemo dubitare poteſt; & tamen in his Auguſtini certiſſimis verbis habet Phereponus noſter, quod carpat pag. 576. Animadver. *Non erat*, inquit, *diſſimulandum hoſce Barbaros fuiſſe Chriſtianos, quamvis Arii Sectam ſequerentur. Sed laudandi fuiſſent Haeretici, & rei admirabilitas minuenda: quod ſimplicior quidem Scriptor facere potuiſſet, ſed non callidus Rhetor*. Do libens, Gothos fuiſſe Chriſtianos, quanquam id de Alarico quidem eorum duce conſtet, non autem de univerſa Gothorum Natione; nam & Rhadagaiſus alter eorum dux, Paganorum ſuperſtitioni addictus fuerat. Do, inquam, id libens; habemus enim non unum hujus rei teſtem; at cur hujus mentionem facere Auguſtinus debuit? Num ignorabant Ethnici Romani, Gothos Chriſtianam Re-

ligionem

ligionem fuiſſe profeſſos? minime vero. Id vulgatiſſimum erat, prodideratque longe antea cognitus Romanis Alaricus, qui & ipſam Urbem non ſemel obſederat, & pacis foedera cum Romanis inierat, iis etiam coactis, Imperatorem creare Attalum Arianae Sectae hominem, Gentilibus propterea atque Arianis ipſe carus. Igitur nihil erat, cur notiſſimam rem diſſimulare vellet Auguſtinus. *Sed*, inquit Phereponus, *laudandi erant Haeretici*, & *rei admirabilitas minuenda*. Res erat Auguſtino cum Romanis, captae direptaeque Urbis calamitatem tribuentibus Religioni Chriſtianae; non erat cum Gothis. Pepercerant Barbari Chriſtianis aeque ac Ethnicis, qui ad Baſilicas Apoſtolorum & Martyrum confugerant. Ergo Chriſti cauſſa effugerunt poenas praeſentis exitii Gentiles Romani, non evitaturi, niſi nomen & Religio Chriſti Barbarorum feritatem adeo evidenter mitigaſſet, atque cohibuiſſet. Heic igitur inſiſtit Auguſtinus, & ingrati animi Romanos Ethnicos arguit, qui fateri nollent ſe mitiſſime habitos non alia de cauſſa, quam quod ſacra loca propter Chriſtum Barbari revererentur. Quanquam vero Gothi Chriſtiani eſſent, non deſiit tamen admiranda eſſe illorum manſuetudo erga Romanos. Moribus quippe barbari, immanitate feri, victoriae ardore furentes, ſpem nullam reliquerant tantae erga victos clementiae, quum ne ipſi quidem Romani, nedum efferatae gentes, victis parcere ſolerent ad Templa inanium Deorum confugientibus.

Quod tamen animadvertas velim, Auguſtinus ipſe hanc Barbarorum inſuetam humanitatem, *miſericordiam* & *humilitatem*, multis commemorat: quod quum facit, certe ipſos Haereticos de laudando facinore laudat. Deinde Lib. V. Cap. 23. ejuſdem Operis de Civitate Dei refert inſignem Chriſtianorum victoriam de Rhadagaiſo Gothorum Rege reportatam quinque ante captam ab Alarico Urbem annis. Auctor & ipſe eſt, fuiſſe Rhadagaiſum falſis Diis addictum, quibus etiam immolare quotidie ferebatur. Quamobrem, inquit Auguſtinus: *Si ille tam impius*, *cum tantis* & *tam impiis copiis Romam fuiſſet ingreſſus*, *cui peperciſſet? quibus honorem locis Martyrum detuliſſet? in qua perſona Deum timeret? cujus non ſanguinem effuſum*, *cujus pudicitiam vellet intactam?* Tum Romanos arguit, quod Deo non agant gratias, *qui quum ſtatuiſſet irruptione barbarica graviore dignos mores hominum caſtigare;* victum tamen voluit Rhadagaiſum Daemonum cultorem, ne ipſis Daemonibus gloria, Romanis vero acerbiſſima clades contingeret. *Deinde quum ab his Barbaris* (hoc eſt Alarico ejuſque copiis) *Roma caperetur*, *qui contra omnem*

conſuetudinem bellorum ante geſtorum ad loca ſancta confugientes, *Chriſtianae Religionis reverentia tuerentur*, *ipſiſque Daemonibus*, *atque impiorum Sacrificiorum ritibus*, *de quibus ille praeſumſerat*, *ſic* ADVERSARENTUR PRO NOMINE CHRISTIANO, *ut longe atrocius bellum cum iis*, *quam cum hominibus gerere viderentur*, *&c.* Quae verba tam aperta mihi videntur, ut non dubitem, quin Phereponus ipſe intelligere demum poſſit, ((a) non) diſſimulatam ab Auguſtino Religionem Gothorum, quanquam alioqui notiſſimam, & commendatum eorum facinus ab ipſo fuiſſe: cujus tamen rei laudem ad Chriſtum Deum tanquam ad praecipuum auctorem referendam eſſe prudenter monet. Sed ego fortaſſe ineptus, quod omnia veſtigia conſectari velim Cenſoris noſtri, qui heic tam facile Auguſtinum nobis exhibet veluti Rhetorem callidum; Vae Libris atque Scriptoribus, ſi hujuſmodi nebulas excitare licet adverſus illos; nam quis in uno ſtans pede magnus ſtatim Criticus evadere, quum lubet, non poſſit?

Ejuſdem ponderis eſt alia Phereponi adnotatio in ea Auguſtini verba Lib. VII. Cap. 14. de Civ. Dei: *Si ergo Mercurius ipſe ſermo eſt*, *etiam ipſis* (Ethnicis) *conſitentibus Deus non eſt*. Quae ſic Phereponus illuſtrat, dicens: *Miror non timuiſſe Auguſtinum*, *ne ſibi objiceretur*, *quod paſſim habet de Verbo; nam ſimilis objectio potuit fieri*, *reſponſioque Auguſtini pariter eludi*. Facile profecto miratur Phereponus, ejuſque admirationem atque adnotationem quibuſdam Gregalibus ſuis heic placituram mihi perſuadeo. Verum quiſquis rem ſerio perpendat, e veſtigio intelliget, hominem hunc nihil penſi habuiſſe interdum quid ſcriberet, dum contra Auguſtinum ſcriberet. Et ſane ille ridendus, qui miratur non timuiſſe Auguſtinum, ne heic in ſe ipſum ſua tela converterentur. Ex Auguſtini ſententia *Mercurius* dicebatur eſſe hominum *Sermo*. En ejus verba. *Quod ſi Sermo ipſe dicitur eſſe Mercurius*, *ſicut ea*, *quae de illo interpretantur*, *oſtendunt: Num ideo Mercurius*, *quaſi medius currens dicitur appellatus*, *quod Sermo currat inter homines medius*, &c. *Ideo & mercibus praeeſſe*, *quia inter vendentes & ementes Sermo fit medius*, &c. Quis autem ſanus, & non ludens, hominum *Sermonem* nonnumquam ſtultum, deceptorium, & falſa narrantem, ſemper vero creaturae filium, & ſubſiſtentia carentem, velit appellare, & credere Deum? At Catholici, quando Dei Filium appellant *Verbum*, cui etiam

(a) Haec particula negativa deeſt in praecedentibus editionibus. Num excidit tunc Auctori? Certe neceſſaria.

etiam nonnulli *Sermonis* vocabulum accommodarunt, Verbum intelligunt divinum, Verbum Dei prolem, Verbum non exterius ſonans & fugiens, ſed interius manens, & ex divina eſſentia, & ab aeterno productum, & cum ipſo Patre, atque in ipſo Patre ſubſiſtens; Verbum denique (ut loquar cum Auctore Libri de quinque Haereſib. quem olim Auguſtino tribuebant) quod *melius Graece dicitur* λόγος; *logos quippe verbum ſignificat, atque rationem*, ac propterea Dei Patris aeterna ratio atque ſapientia. Quare nihil erat, cur ſibi, & ſententiae Catholicorum timeret Auguſtinus, dum ideo argumentatur, *Mercurium* non eſſe Deum, quod ipſe dicatur eſſe *hominum Sermo;* nimia quippe intercedit differentia inter hominum Sermonem, & Verbum Dei aeternum, immutabile, increatum, quod idem eſt ac Ratio divina. Immo videas pleroſque Patrum, cum Graecorum, tum Latinorum, & Auguſtinum praecipue in Libris de Trinit. & in Joannis Evang. & alibi, fuiſſe uſos exemplo Verbi humani atque creati, ad explicandam aliqua ex parte rationem divini & increati Verbi. Sed ſimul explicarunt quam immane duo iſta Verba invicem diſtarent, probe nimirum intelligentes, ſolos Sophiſtas ea comparatione abuti poſſe contra divinam naturam Verbi caeleſtis. Conſule Petavium Tom. 2. Lib. 6. Cap. 2. Dogm. Theologic.

Plura alia ſuperſunt in cenſoriis Phereponi Animadverſionibus, quibus ſua deberetur cenſura. Sed ſi perſequi ſingula velimus, vix erit ſcribendi modus. Paucis ergo Orationi noſtrae finem faciamus. Quod Auguſtinum, ubi opus erat, aut juſta cauſſa occurrebat, Pheréponus ſibi corrigendum ſuſceperit, moleſte non ferimus; immo aliqua etiam ratione laudandum conſentimus. Quod male toties correxerit, quod tam impotenti odio in ipſum exarſerit, quod nullum denique non moverit lapidem, quo incomparabilis viri famam pro viribus proſterneret, hoc dolemus, hoc in perniciem non modo ſanctae Religionis, ſed & bonarum Artium, atque Litterarum tendere clamamus. Certe immodica veneratio nos in tranſverſum agat, aut livor nos urat, ſi contendere velimus, nunquam Auguſtinum erraſſe, nunquam meliora tradere potuiſſe, nunquam ſcribere accuratius debuiſſe; Phereponum vero iniquis ſemper cenſuris adverſus ipſum fuiſſe praeliatum. Magnorum virorum in Litteris lapſus ac vitia non diſſimulari, tum Veritati apprime gratum eſt, tum Religionis ac Reipublicae intereſt, ne ſub magnis nominibus major errori faſtus, nocendique licentia obveniat. Verum & immenſae Auguſtini virtu-

 tes

tes ſincerius erant exprimendae, ejuſque naevi tam fuſcis coloribus, tantaque bile exaggerandi & amplificandi non erant, ut ſanctiſſimum aeque & doctiſſimum Epiſcopum, ſi licuiſſet, nativo ſuo ſplendore Phereponus omnino exſpoliaret. Immo ſi quiſquam dignus erat, qui placide haberetur, is Auguſtinus erat, quem ſumma pietas atque doctrina Ingeniis omnium ſeculorum, & Eccleſiae verae perpetuo commendavit. Phereponi tamen cenſuram inofficioſam, ſimul & ab aequitate alienam, quanto magis exſecremur, poſtquam, ni mea me fallit opinio, tot iniquas accuſationes audivimus, & tantam ſegetem errorum deprehendimus in ipſo Auguſtini Cenſore? Reliquum igitur eſt, ut homini illi meliorem ingenii & eruditionis non vulgaris uſum a Deo precemur. Lectores vero moneamus, ut ſi minus periti ſunt, ab ejus Librorum lectione abſtineant; ſin docti ſunt, caute verſentur cum Dictatore Critico. Interim vero ſtet ille tanquam exemplum quid poſſit in inquiſitione Veritatis humana Ratio ſibi relicta ſine ſalutaribus frenis, de quibus, uti & de juribus Ingeniorum, hactenus Oratio noſtra pro viribus egit.

F I N I S.

INDEX

Digitized by Google

INDEX CAPITUM
QUAE IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Veri & Boni praeſtantiſſima natura. Nullum Verum eſt, quod quaerere ſuapte natura non liceat, & diſcere non ſit honeſtum. Quae ſententia ab objectionibus liberatur, & ſancti Auguſtini auctoritate firmatur. Veritatum duplex genus: alterum ſcientiam, alterum perſuaſionem parit. Ordo quidam inter Veritates. Quae potiſſimum ad Religionem ſpectant, inveſtigandae. Pag. 1.

CAPUT SECUNDUM.

Ut Religio vera noſcatur, an a dubitatione ſit inſtituendum iter. Dubitandi neceſſitas, ut error evitetur; & pericula, ne Veritas ammittatur. Prudens dubitatio commendata, temeraria vero repudianda. Pag. 10.

CAPUT TERTIUM.

Non omnibus dubitandum de veritate ſuae Religionis. Ratio & Auctoritas in Religionis negotio, earumque pondus. Quae quaerenda ſint, ut conſtet, an vera ſit aliqua Religio. Prudenter poſſunt immo debent de veritate ſuae Religionis dubitare Ethnici, Judaei, Muhammedani. Juſtae apud eos dubitandi cauſae. Pag. 15.

CAPUT QUARTUM.

An Chriſtiano homini dubitandum de ſuae Religionis veritate. Aequum id videtur, ſed gravibus periculis obnoxium. Dubitatio & heic licita, & quando, & quomodo, ne Fidei donum perdatur. Ratio & Auctoritas ſtatuunt veritatem Chriſtianae Religionis. Cur Chriſtianorum vulgus acquieſcere prudenter poſſit in Religione ſua, ſitque ab onere dubitandi exemtum. In Eccleſiae Catholicae Paſtoribus potiſſimum ſcientia Religionis expetita. Pag. 22.

CA-

CAPUT QUINTUM.

An ad ineundam Religionem veram Auctoritas praecedere Rationem debeat. Manichaeorum jactantia exploditur. Sancto Auguſtino ſententia hac de re abſurda a Pherepono afficta. Rationes extrinſecae, ſeu Motiva Credibilitatis adhibenda ante Fidem, nec exigendae Rationes Dogmatum demonſtrativae. Uſus Catholicae Eccleſiae heic laudatus, a qua nemo ſine ratione credere jubetur. Scire, & credere quantum differant. Miracula, extrinſecae Rationes. Alia Pherepone ſomnia putantis, Catholicos olim ſine rationibus exegiſſe Fidem. Pag. 27.

CAPUT SEXTUM.

Infirmitas humanae mentis, atque rationis, & errandi in homine facilitas. Ejus cauſſae; fuga diſciplinae, ſocordia in inquiſitione veri; corpus male compactum, & peſſime affectum; penuria atque abuſus ſubſidiorum ad inveniendam Veritatem; memoriae exilitas; phantaſiae impotentia, & praecipue dum affectus in animo regnant; Voluntatis perverſa indoles; mentis ipſius anguſtia, ignorantia, oblivio, & prava electio principiorum, quibus ad recte judicandum uti neceſſe eſt. Pag. 44.

CAPUT SEPTIMUM.

Rationis humanae imbecillitas experientia teſte. Ad ipſius medicinam, ut Religio vera noſcatur, neceſſaria eſt Humilitas, & expoſcendae a Deo vires atque Sapientia. Quid ſcientia, quid perſuaſio, ſive credulitas prudens. Prima principia, quibus Ratio & Prudentia reguntur in inquiſitione Religionis verae, qualis eſt unica Chriſti Religio, Ratione & Auctoritate in ipſius probationem confluentibus. Pag. 54.

CAPUT OCTAVUM.

Quei noſcenda vera Chriſti Religio inter tot ejus ſectas. Scriptura ſacra primum Veritatis promptuarium. Sed viribus noſtris difficile intelligenda vera doctrina. Aliquem Veritatis viſibilem interpretem ſuae Religioni Deus dederit oportet. Eccleſia vera, verax, & ab errore immunis; atque haec una eſt Catholicorum Eccleſia. Pag. 62.

CAPUT NONUM.

Eccleſiae Catholicae perperam negata ab Haereticis immunitas ab errore. Proteſtantium Methodus in inquiſitione verae Doctrinae quam temeraria, & quot Haereſum origo. Catholicorum Methodus quam laudanda. Non Ingenio privati cujuſque hominis dimit-

tenda

tenda ſacrarum Litterarum interpretatio in Dogmate. Vox Eccleſiae verae heic audienda, Deo id praecipiente. Pag. 68.

CAPUT DECIMUM.

Auctoritas Eccleſiae Catholicae in Fidei doctrina a Phereponi objectionibus vindicata. Ei non ſine ratione credimus. Fallaci auctoritati Proteſtantes addicti, & incerta apud eos Veritatis conſequutio. Antiquitas doctrinae in Chriſti ſchola, & credentium multitudo, robuſta Veritatis argumenta. Novitas & paucitas erroris indicium extra Catholicam Eccleſiam. Phereponi in hanc rem animadverſiones confutatae. Pag. 75.

CAPUT UNDECIMUM.

Socinianorum peſtifera Haereſis. Deo nos quaedam edocenti credendum, quamvis credenda ſuperent captum humani intellectus. Ingenii temeritas quam heic impia. Loca Theologica, unde veritas Doctrinae Chriſtianae petenda. Traditionis auctoritas, ac neceſſitas in Eccleſia Dei. Quibus principiis nitatur. Laus Theologiae Dogmaticae, & Petavii V. C. quem Phereponus pluris facere debuit. Pag. 85.

CAPUT DUODECIMUM.

Ingeniorum libertas quam ab hominibus expetita. Doctrina ad Chriſtianum pertinens triplex. Semper conſiderandum, revelatane, an ſecus, a Deo fuerit. Dogmatis exiſtentia, ſignificatio, & rationes diſtinguendae. Quid in his liceat, aut non liceat hominum Ingeniis. Pag. 96.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

Pericula imminentia ſcribentibus de Auctoritate. Inſipiens Zelus quid pariat, & quam laudanda heic ſit prudens moderatio. Eccleſia nunquam fallax in Dogmatibus ſanciendis, duplici conditione poſita. Dogmatum, quae alia in mera contemplatione verſantur, alia actionem quoque exigunt, quae poſſint, aut non poſſint, quae etiam debeant, aut non debeant ſtatui. Quid de quaeſtione, utrum Angeli corporei, an incorporei ſint, credendum, & an eam Concilia ſuſtulerint. Inter Rationes Dogmatum quaedam ſemper ad Fidem ſpectant, ſed non omnes. Quid heic liceat Ingeniis. Pag. 102.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Jus Eccleſiae in Dogmatis ſtabiliendis a Phereponi objectionibus liberatum. Falſum eſt, ipſum a Sancto Auguſtino negari. Multitudo in Conciliis Catholicorum quae commoda pariat. Factionis nomen inique adſcriptum legitimis Conciliis Catholicae Eccleſiae.

Non

Non crimen, ſed laus ac neceſſitas ibi eſt judicare ex anticipatis opinionibus, hoc eſt ſecundum Traditionem. Vindicatum a nonnullorum dicteriis Concilium Tridentinum. Pag. 116.

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

Diſciplina Eccleſiaſtica quid complectatur. Quei differat a Dogmate. Quae in Diſciplina mutare, aut non mutare, ſequi aut non ſequi liceat. Conſonare in Dogmatibus omnino neceſſarium. Varietas in Diſciplinae rebus modo laudanda, modo toleranda. Conſtantia Catholicorum in Haereſi Iconoclaſtica damnanda commendatur, a Calviniano quodam injuſte ſubſannata. Quid Eccleſia egerit, eique ſit agendum in diſſidiis de Diſciplina. Contra Phereponum oſtenditur Auctoritas Eccleſiae in praecipiendis nonnullis ad Diſciplinam ſpectantibus ſub poena peccati. Pag. 124.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

De Hiſtoria Religionis agitur. Ejus duplex genus, Hiſtoria Divina, & Hiſtoria Eccleſiaſtica. Illa divinam Fidem a Chriſtianis exigit. Quid juris illic ſit hominum Ingenio. Eccleſiaſticae Hiſtoriae documentis non debetur ſupranaturalis Fides. Rationes iſtius ſententiae. Eccleſia non immunis a periculo errandi in judicandis Perſonis, Auctoribus Librorum decernendis, in Sanctorum geſtis narrandis, & in aliis id genus factis. Pag. 138.

CAPUT DECIMUMSEPTIMUM.

Ut aliquod Factum Fide ſupranaturali credendum ſtatuatur, quae conditiones requirantur. Revelationes quarumdam Sanctarum mulierum ad Fidem non ſpectant. Neque Canonizatio Sanctorum. Traditio neceſſaria, ut aliquod Factum tanquam pertinens ad Fidem decernatur. An Immaculatam Deiparae Conceptionem ſtatuere poſſit Eccleſia. Pag. 146.

CAPUT DECIMUMOCTAVUM.

Immediate ne, an potius mediate ad Fidem referendum ſit credere, hunc vel illum eſſe Romanum Pontificem. Etiamſi ponas, hoc, & alia hujuſmodi Facta non eſſe credenda Fide ſupranaturali, haec tamen fides debetur decretis Conciliorum, & Apoſtolicae Sedis in materia Fidei & morum ab Eccleſia receptis. Evidentia Naturalis & Moralis in his caſibus ſufficit, & nos credere, ac obtemperare cogit. Quam temerarium, & poena dignum revocare in dubium ejus generis effata. Pag. 153.

CA-

CAPUT DECIMUMNONUM.

In Judiciis Eccleſiaſticis tria conſideranda, nempe Doctrina, Perſona, ſeu intentio docentis, & Voces, ſeu phraſes, quibus doctrina exprimitur. In Doctrina damnanda ſive probanda, eſt ab errore immunis Eccleſia; non autem in judiciis de Perſona. An judicia Eccleſiaſtica de Vocibus & ſenſibus ſupranaturalem Fidem poſtulent. Tum ſolum poſtulare videntur, quum ad Fidei doctrinam aut ſtatuendam aut defendendam neceſſarius eſt in Eccleſia Spiritus Sancti afflatus, & quum de Traditione colligenda ex Patribus, & de ſenſibus Canonum, & de verſionibus ſacrae Scripturae agitur. Pag. 163.

CAPUT VICESIMUM.

Eccleſiaſtica judicia de privatorum hominum Libris, Verbis, & Senſibus, ad fidem pertinere minime videntur. Et tamen doctrina in iis aut probata, aut damnata, Fide ſupranaturali credenda. Ipſa illa judicia quandonam certa quoque credenda ſint, quanquam non aſſenſu divinae fidei. Quid heic Diſciplina praecipiat. In Janſenii cauſſa quid praeſtandum. Pag. 175.

CAPUT VICESIMUMPRIMUM.

In profanis Artibus, Scientiis, ac Hiſtoriis magna Ingeniorum libertas. Sed & haec ab Eccleſia tunc coercenda, quum per eas ſententias aliqua ex parte laeditur Fidei Doctrina, aut ſacroſanctae Literae erroris ſive mendacii ſuſpicione aſperguntur. Sublato hujuſmodi periculo, liberum eſt in his ſentire, quae velis. Regulae nonnullae in hanc rem. Sacrarum Literarum ſcopus. Quandonam ſit, aut non ſit, evidens Scripturae mens in rebus ad ſalutem minime ſpectantibus. Pag. 184.

CAPUT VICESIMUMSECUNDUM.

An Scripturis ſanctis repugnet Aſtronomorum ſententia de Telluris motu diurno. Sacrae Litterae phraſibus vulgi ac figuris uſae, ut verum quodpiam ſignificarent. Exempla in eam rem. Quid totus Orbis in Scripturis, extremitates Caelorum, Solem incaleſcere, aliaque ad Caelos, Stellas, ac Solem ſpectantia. Quando proprium litteralem ſenſum in Scripturis ſacris retinere cogamur; & quando ſit locus aliis interpretationibus. Pag. 197.

CAPUT VICESIMUMTERTIUM.

Traditio, & Evidentia exiguntur, ut in his ad ſalutem minime ſpectantibus documentis ſtatuatur, aliquid certo eſſe credendum. Concilii Tridentini laudandum de ratione interpretandi praeceptum.

Evidentia in his non raro deſiderata. Quid de Antipodum exiſtentia olim creditum, & quam prudenter ab ea quaeſtione dirimenda abſtinuerit Eccleſia. Scripturae non detorquendae ad profanorum dogmatum tutelam. Petavii & Sancti Thomae ſententia de ſtylo Moſis. Pag. 210.

CAPUT VICESIMUMQUARTUM.

Sancti Auguſtini conſilia, quum de interpretandis ſacris Scripturis agitur in rebus Phyſicis, Aſtronomicis, & aliis id genus. Quid ſanctus Thomas heic ſentiat. Quam Litteris ſacris nonnulli abutantur ad ſuas privatas opiniones tuendas. Judicum Eccleſiaſticorum munus in hiſce controverſiis, & quae Eruditio in ipſis exigatur. Carteſii de natura Corporis doctrina an Fidei dogmatibus adverſetur. Pag. 221.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Amplum jus Ingeniis in prodenda, ac annunsianda Veritate: ſed ita ut Juſtitia, Caritas, & Prudentia numquam ab iſto jure laedantur. Haeretici in ſuae Religionis doctrina annuncianda, quippe de illius Veritate non ſatis certi, & ſine miſſione legitima Evangelium praedicantes, Juſtitiae deſunt. Pag. 232.

CAPUT SECUNDUM.

Caritas quando obſtet, ne Veritas evulgetur. Ejus leges. An, & quando, & quomodo evulgandi errores Procerum Eccleſiaſticorum. An aliorum errores, & vitia, & quando id liceat, aut neceſſe ſit. Abuſus, & exceſſus in hiſce. An mordacitas ſtyli ferenda. Pag. 238.

CAPUT TERTIUM.

Calumniae numquam adhibendae. Conviciis temperandum. Non imputandi errores, niſi bene perſpecti. Placide quantum fieri poteſt pugnandum; & quando ſecus deceat. In confutandis erroribus ad Religionem minime ſpectantibus quae libertas Ingeniis. Caritati ac Moderationi & heic ſuus eſſe debet locus. Quando vitia morum adverſariis objicere liceat. Pag. 244.

CAPUT QUARTUM.

Errores in Sanctorum Patrum ſcriptis non diſſimulandi; ſed modeſte agendum, & excuſandi errantes. Prudentiae in proferenda Veritate,

Digitized by Google

ritate, & erroribus inſectandis habenda ratio. Quot modis in hanc virtutem peccetur. Scandalis ac ſeditionibus non aperiendus aditus. Pag. 251.

CAPUT QUINTUM.

Quando, & quibus de cauſſis, damnare & configere Libros, Paſtoribus Eccleſiae liceat, aut ſit opus. Et heic a Cenſoribus Eccleſiaſticis in Juſtitiam peccari poteſt, in Caritatem, & in Prudentiam. Qui abuſus & exceſſus in ſalutari iſta auctoritate exercenda fugiendi ſint. Pag. 257.

CAPUT SEXTUM.

Prudentiae conſilia ad Eccleſiaſticos Cenſores. A Novitate vocum & ſententiarum timendum; ſed non omnia nova, aut noviter dicta damnanda. Quam neceſſarium Superſtitionis faciem habere perſpectam, ejuſque exceſſus prodere. An laudandum Votum ſanguinis profundendi pro tuenda immaculata Beatae Virginis Conceptione. Scrupuli, cavillationes, & aſperitas a ſacris Cenſoribus abſutura. Bona procuranda, ſed ita ut mala graviora non inde fluant. Sanctorum Patrum Libri non mutilandi, cum per typos evulgantur. Cavei hac de re accuſatio repulſa. Quei, & quando vitia Eccleſiaſticorum litteris conſignare deceat. Pag. 265.

CAPUT SEPTIMUM.

An ad Religionem veram compellere quemquam ſummis Magiſtratibus liceat. Id jus Eccleſiae ac Regibus in Haereticos. Phereponi hac de cauſa in ſanctum Auguſtinum irae, ac injuſta cenſura. Manifeſta Religio aliqua evidenter credibilis danda eſt, atque haec eſt Catholica. Donatiſtae phreneticis comparati, neque injuria a ſancto Auguſtino. Plerique ex iis non ficto animo Catholicam communionem amplexi. Legum terror rationibus additus laude ac utilitate non caret. Exemplum Dei hanc in rem juſte ab Auguſtino adhibitum. Pag. 277.

CAPUT OCTAVUM.

Et Haeretici Catholicam Eccleſiam perſequuntur. Auguſtinus & Africani Epiſcopi perperam inſimulati impotentiae atque ambitionis in Donatiſtas. Eorum Chriſtiana Caritas, ut ſchiſmati finis fieret. Cur mortis Donatiſtae quidam damnati. An, & quomodo piam Dei ſeveritatem cum Afrorum Epiſcoporum ſeveritate compoſuerit Auguſtinus. Non omnis perſequutio mala. Recte id ab eodem Auguſtino demonſtratum variis Litterarum ſacrarum documentis & exemplis. Pag. 288.

CAPUT NONUM.

Quod Auguſtinus de Rogatiſtis, & de vexatione Haereticorum, ſententia mutata, ſcripſit, non immitem eum, neque Protbeum arguit. Hipponenſis Civitas credenda eſt non ficto animo Schiſma ejuraſſe. Inter Catholicorum & Muhammedanorum perſequutiones quam magna differentia. Sententia Auguſtini de divina Gratia non excludit utilitatem poenarum in Haereticos pertinaces. Nullo jure culpatus a Pherepono Auguſtinus, culpans Donatiſtam aſſerentem, neminem cogendum eſſe ad bonum. Pag. 301.

CAPUT DECIMUM.

Non infamatur ab Auguſtino Eccleſia trium priorum Saeculorum, neque eidem affingitur aliqua diſſimulatio iniqua. Non omnis perſequutio improbata a veteribus Chriſtianis, ſed ea tantum, quae pro errore contra veritatem exercebatur. Neque Ethnici criminari jure potuiſſent poenas moderatas in averſos a Religione vera ſtatutas. Auguſtinus erga Manichaeos mitis, ſed non idcirco incuſandus, quod ſalutares Haereticorum vexationes deinde laudarit. Pag. 310.

CAPUT UNDECIMUM.

Donatiſtae multorum criminum rei, & puniendi quoque ex Legibus politicis. Probata ab ipſo Deo moderata Haereticorum vexatio. Inepta declamatiuncula a Pherepono afficta veteribus Chriſtianis, qui perſequutionem Ethnicam ideo injuſtam vocabant, quia pro impietate erat. Maxima diſparitas inter Ethnicos, & Chriſtianos Imperatores, quod eſt ad vexationem ſubjectae gentis. Ad ſummas poteſtates pertinet coercere impios, & a vera Religione devios. Pag. 316.

CAPUT DUODECIMUM.

Poſito in Regibus jure vexandi impios, nulla Chriſtianis, aut ſaltem Catholicis imminere debent incommoda apud Ethnicos & Muhammedanos. Religio Chriſti manifeſte vera, eamque tueri pertinet etiam ad Reges. Poenae utiles, ut Haeretici in veritatem attentius oculos convertant. Quam ſanctitatem in ſubjectis exigere debeant civiles Leges. Diſſenſiones in Religione politico quoque regimini noxiae. Lactantii locus explicatus. Eccleſiae Catholicae aperta veritas, & potiſſimum in controverſia cum Donatiſtis. Pag. 325.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

In Judaeos, Ethnicos, & Muhammedanos minus aſpere agendum Catholicis Regibus. Rigidius habere Haereticos fas eſt: Et in eos

tamen

Digitized by Google

tamen ſpiritus lenitatis eſt retinendus. Haeretici meri, Haeretici ſeditioſi. Poſtremi poenis gravibus digni, ſed non fingenda crimina. Haereticos alienae ditioni ſubditos plectere non licet. Errantes alii pertinaces, alii dociles. Inter primos mitius habendi, qui cum lacte biberunt errorem, quam qui ultro errorem adſciverunt. Attamen & heic audiendae Caritatis voces, miſericordiae futurus locus. In errantes non pertinaces clementius agendum. Quae regulae Judicibus Catbolicis heic futurae. Pag. 335.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Zelus ineruditus, & nimia Licentia in Fidei & Diſciplinae negotiis. Quos peſſimos effectus ille pariat. Scientia & Prudentia ſi a Zelo abſint, quid ſequi inde poſſit. Zelus ineruditus Novatorum. Quomodo regendus Zelus. Licentia opinandi in Religione nimis nocet. Ejus exempla in Pherepont Libris. Pag. 349.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

QUid de Peccato Originali ſentiant Remonſtrantes ac Sociniani. Nulla injuſtitia Deo tribuitur per Catbolicorum ſententiam de Originali Peccato. Quum potuerit Deus ab initio condere naturam bominis talem, qualis nunc naſcitur, potuit etiam ex Adami Peccato ſinere mala in bominum genus effluere. Auctoritate ſacrarum Litterarum confirmatur Dogma de Originali Peccato. Apoſtoli locus ab interpretatione Pherepont vindicatus. Pag. 358.

CAPUT SECUNDUM.

Infantes miſeri cauſſa unius Adami peccantis. Baptiſmus eis neceſſarius ex Traditione probatur. Antiquitas Sponſorum pro infantibus in Baptiſmo contra Pherepontum oſtenditur auctoritate Tertulliani, qui neceſſitatem Paedobaptiſmi agnovit. Et in veteri Lege parvulis Proſelytis adbibitus Baptiſmus, & varia apud Judaeos Baptiſmatum genera. Sanctus Cyprianus Peccati Originalis aſſertor perperam a Pherepono negatus. Pag. 367.

CAPUT TERTIUM.

Concupiſcentia non Bonum, ſed Malum bomini. Quid Libidinis generale nomen interdum apud Auguſtinum ſonet. Libido carnis, qualis nunc eſt, malum Poenae, & non Peccatum proprium eſt. Non venit ab inſtitutione naturae innocentis, ſed Peccati primi poena

poena fuit. Differt ab appetentia cibi & potus. Pernicioſa homini, ut is animal rationale eſt. Pudor nuditatis in ſtatu Naturae innocentis locum non habuit, ſed poſt Adami lapſum effluxit, & inſitus nunc omnium naturae. Fuiſſet & in terreſtri Paradiſo voluptas Carnis, ſed non inimica aut infeſta Rationi. Niſi Adamus peccaſſet, neque Libidini turbidae, neque aliis malis obnoxium foret genus humanum, Scriptura teſte. Pag. 379.

CAPUT QUARTUM.

Phereponus Pelagii Patronus. Epiſcopi Catholici propter damnatum Pelagium perperam injuſtitiae accuſati. Liberum Arbitrium revera a Pelagianis inflatum. De qua Gratia Dei diſputaretur inter Catholicos atque Pelagium. Poſt Auguſtinum non adoptatae in Eccleſia Catholica Pelagii Opiniones. Conſectaria quaedam dura a Pelagianis, & a Pherepono objecta, minime admiſſa in Auguſtiniana Sententia de Gratia & libero Arbitrio. Quam Gratiam negaret Pelagius. Africani Patres a Semipelagianiſmi nota liberati, & aequitas in eorum Judiciis contra Pelagium ac Caeleſtium minime deſiderata. Pag. 393.

CAPUT QUINTUM.

Quae Gratia Dei negaretur a Pelagio, olim notiſſimum. Gratia Calviniana ac neceſſitans ubique a Pherepono perperam affícta Auguſtino, & Patribus Carthaginienſibus. Apoſtoli loca varia ab iis Patribus recte adhibita contra impia Pelagii dogmata. Phereponi interpretationes variae & accuſationes repelluntur. Evangelii nuda praedicatio eſt quidem gratia, ſed non Gratia, de qua ſanctus Paulus & Patres Africani agebant. Pag. 407.

CAPUT SEXTUM.

Orandi quidem Dei utilitas in hominibus, ſed non neceſſitas, a Pelagio admiſſa. Aliae Phereponi accuſationes confutantur. Non omnia dona Evangelica Pelagius confeſſus eſt. Gratia Dei, quum opponitur Legi in ſacris Litteris, non ſemper Evangelium merum ſignificat, ut Phereponus & Hammondus putant, ſed etiam beneficia Dei per Evangelium collata, & praeſertim Fidem, & Caritatem. Deum impoſſibilia non jubere, Auguſtini & Eccleſiae Catholicae ſententia eſt. Pelagiani inimici Gratiae Dei. Pag. 419.

CAPUT SEPTIMUM.

Voluntarium & Liberum Phereponus putat ab Auguſtino confuſa. Quid ſint Libertas eſſentialis, & Libertas accidentalis humani Arbitrii. Quid neceſſitas eſſentialis, quid accidentalis, quid antecedens,

dens, quid conſequens. Arbitrium hominum ſemper liberum ab antecedenti neceſſitate, ſemper praeditum eſſentiali libertate. In hac ſententia ſemper fuit ſanctus Auguſtinus, uti ex multis ejus locis oſtenditur. Nulla in Deo antecedens neceſſitas, eique etiam tributa a quibuſdam Libertas in amore ſui, atque virtutis. Praeſcientia futurorum in Deo non tollit Arbitrium homini liberum. Deus praevidet, libere homines peccaturos. Idem in Deo ſunt praeteritum, praeſens, ac futurum; quare ejus Praeſcientia non laedit Arbitrii humani libertatem. Pag. 432.

CAPUT OCTAVUM.

S. Auguſtinus quum deperditum in homine liberum Arbitrium ait, ſolum de Libertate accidentali & conſequente ad bonum faciendum loquitur, neque eſſentialem, ſeu antecedentem Neceſſitatem ad malum homini tribuit, ſed accidentalem & conſequentem. Quid ſint hae Neceſſitates ac Libertates, oſtenditur. Afferuntur & explicantur varia Auguſtini loca. De Libertate tantum accidentali ad bonum inter Catholicos & Pelagianos lis fuit. Poteſtas, non Libertas operandi boni in hominibus deperdita poſt peccatum Adami. Quae ſimilitudo intercedat inter hominem factum in bello ſervum, & hominem peccato addictum. Arbitrium tunc liberum ad Bonum, ſi liberetur a Deo. Correptio ac Oratio utiles ac neceſſariae in ſententia quoque Auguſtini. Pag. 447.

CAPUT NONUM.

Sententia de deſcenſu Chriſti ad Inferos ad Fidem ſpectans a Phereponο improbata. Quid heic certo credendum, quid ſit dubium. Pſalmi XV. locus a ſancto Petro laudatus Catholicorum ſententiam probat. Phereponus eum Pſalmi locum abſone interpretatus. Davidis verba ad unum Chriſtum referenda. Vox Hebraica Scehol *Inferos etiam, & loca animarum poſt corporis mortem ſignificat. Talem ejus eſſe ſenſum in Pſalmo laudato vox Graeca* Hades *a ſancto Luca adhibita evincit. Alia argumenta in hanc rem. Sententia Hebraeorum de Infernis animarum ſedibus, &* Scehol, *eodem ſenſu ab Interprete Syriaco uſurpata.* Pag. 461.

CAPUT DECIMUM.

Non Apoſtolica Fide, ſed Apoſtolica Sede legendum in quodam Auguſtini loco. Pherepοni ſomnia varia heic nobis obtruſa. Alia Auctoritas veritatis, alia juriſdictionis. Quid commune cum ceteris Eccleſiis Catholicis, quid ſupra ceteras habeat Romana Eccleſia. Eo in loco Auguſtinus a Pherepono minime intellectus. Epiſcoporum

rum continuata ſucceſſio in Cathedra Romana inter Notas verae Eccleſiae computata ab Auguſtino, aliiſque vetuſtioribus ſanctis Patribus. Tertullianus ejuſdem ſententiae fuit. Conſenſus & judicium Chriſtiani Populi ſuum quoque robur habet in controverſiis de Religione. Pag 478.

CAPUT UNDECIMUM.

Miracula in Eccleſia Dei patrata, a Novatoribus & a Pherepono in dubium revocantur. Exceſſus prudenti Catholico fugiendi in iis credendis. Miracula quaedam certiſſima fuere. Stratagemata & fucus inique appellantur a Pherepono, cujus Sophiſmata in hanc rem exploduntur. Auguſtinus mendacio infenſiſſimus; & Pherepont calumnia contrarium inſinuantis. Nulla impoſturae nota, & omnia veritatis ſigna confluunt in Miracula ab Ambroſio & Auguſtino narrata. Caeci Mediolanenſis ſanati ad Reliquias ſanctorum Gervaſii & Protaſii Hiſtoria expeditur ab aereis Pherepont objectionibus. Ambroſius in ea narratione fide digniſſimus. Daemones ab obſeſſis corporibus revera depulſi. Pherepon us ſacras Litteras per latus oppugnat. Pag. 487.

CAPUT DUODECIMUM.

Cultus Religioſus Angelis ac beatis hominibus adhibitus, contra Phereponum defenditur. Superſtitionis ſuſpicio fruſtra heic a Pherepono injecta. Preces pro piis defunctis auctoritate Scripturae ſanctae Traditioniſque nituntur. Non aliter ſentit ſanctus Cyprianus, cui Tertullianus praeivit. Votum ſacrae Virginitatis praeſtantius, quam Nuptiae. Pherepont objectiones repelluntur. Apoſtoli apertum ſuffragium pro Dogmate iſto. Pag. 502.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

Mendacium ſemper malum. Ejus patrocinium a Pherepono ſuſceptum poſitis quibuſdam circumſtantiis; ſed ſine ulla valida ratione. Joci nonnulli ex mendaciorum familia excludendi. Pherepont calumnia dictitantis, Patres tam rigide fuiſſe infenſos mendacio, ut ipſi poſtea tutius mentirentur. Pag. 512.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Criticae Artis abuſus non unus, & Pherepono potiſſimum familiaris. Quae de converſione ſua ad Deum Auguſtinus narrat, Superſtitionis ac fraudis inique inſimulantur ab eodem Cenſore. Depulſa ab Auguſtino inanis gloriae quaeſitae accuſatio, a Pherepono in ipſum concinnata propter Libros Confeſſionum. Ejuſdem Auguſtini virtutes & ſanctitas variis Pherepont calumniis & ſophiſmatibus

Digitized by Google

tibus ereptae. In Mallio Theodoro laudando an exceſſerit Auguſtinus. Sinceritas ejuſdem vindicata ab objectionibus Pherepons. Non in controverſia cum Sancto Hieronymo, non in cooptatione ſua ad Epiſcopatum, non in declarando Heraclio Succeſſore ſuo Auguſtinus peccavit. Pag. 517.

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

Nimius ſui amor falſo objectus a Pherepono Sancto Auguſtino, cujus conatus in Pelagium ejuſque errores fluxerunt ab amore unius Catholicae veritatis. Ficta manſuetudo in Haereticos perperam afficta Catholicis Epiſcopis. Comprimendae Haereſes vix ortae, neque erroribus concedendus nimia lenitate aditus. Convicia & contumeliae variae Pherepons in Sanctum Auguſtinum. Quam haec hominem Chriſtianum & Criticum dedeceant. Quanto contemtu feratur ille in omnes ſanctos Patres. Pag. 535.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

In ſanctorum Patrum Libris diſtinguenda Scientia Dogmatum, Legumque Moralium *ac* Pietatis, *a* Parergis, *hoc eſt, a rebus ad Artes profanas ſpectantibus. In his nihil intereſt, an interdum defecerint, imperitique deprehendantur. At in illa praecipua Scientia eximii fuere, ideoque veneratione ac laude digni. Allegoricae ſacrarum Litterarum Interpretationes non vituperandae apud ſanctos Patres, & quando utiles illae, aut inutiles ſint. Pherepons artes, ut Auguſtinum deprimat. Lumen a Caelo rogandum, ut veritas capiatur, errores evitentur. Hebraicae Linguae peritia an & ubi neceſſaria Theologiae cultoribus. Druſii & Grotii exempla Catholicae Religionis veritatem confirmant.* Pag. 545.

CAPUT ULTIMUM.

An loquentibus de divinis rebus novas voces adhibere liceat, ac licuerit. Neceſſitate compulſi Eccleſiae Patres tot quaeſtiones pertractarunt, ut ab Haereticorum technis ac erroribus Catholicam veritatem liberarent. Injuſta criminatio Pherepons contra Auguſtinum, tribuentem Monnicae matri ſuae quaedam in Libris de Ordine. Iidem Libri a Pherepono nullo jure contemti. Ad Ordinem politicum ſpectat in Urbibus tolerare Meretrices, ne pejora mala ſubſequantur. A Fanatiſmo ac Enthuſiaſmo quam longe abfuerit Auguſtinus. Quibuſdam hominibus non neceſſarii Codices ſacrae Scripturae. Sapientiae Liber cur Salomoni adſcriptus, & nihilominus Canonicus reputatus. Auguſtinus de Gothis agens in vaſtatione Urbis nihil diſſimulavit. Alia Pherepons tela in ſanctum Auguſtinum repulſa. Pag. 560.

MAG 20111

Digitized by Google

[illegible]

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google